Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

vR:

8184.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

~~[illegible]~~
~~A. 184~~
KW 235
D 42

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

T. LIVII PATAVINI HISTORIARVM AB URBE CONDITA

Tomus Secundus.

Koninklijke Bibliotheek te 's Hage

Lugd. Batavorum

Ex Officinâ Elſevirianâ,

cIↄ Iↄ c LIII.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

AD
BIBLIOTHECAM
PRINCIPALEM
ARAVSIO-NASSAVIENSEM
DILLENBVRGICAM.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

EPITOMAE AB XI AD XX

LIBRVM HISTORIARVM ab Urbe Condita T. LIVII PATAVINI:

Quas, ut amiſſæ Hiſtoriæ argumentum extaret, hoc in loco placuit inſerere.

EPITOME LIBRI XI.

QVum Fabius Gurges conſul male adverſum Samnites pugnaſſet, & ſenatus de removendo eo ab exercitu ageret, Fabius Maximus pater deprecatus hanc ſibi ignominiam, eo maxime ſenatum movit, quod iturum ſe filio legatum pollicitus eſt; idque præſtitit. ejus conſiliis & opera filius conſul adjutus, cæſis Samnitibus triumphavit. C. Pontium imperatorem Samnitium ductum in triumpho, ſecuri percuſſit. Quum civitas peſtilentia laboraret; miſſis legatis, ut Æſculapii ſignum Romam ab Epidauro transferrent; anguem, qui ſe in navem eorum contulerat, in quo ipſum numen eſſe conſtabat, deportavêre: eoque in inſulam Tiberis egreſſo, eodem loco ſedes Æſculapio conſecrata eſt. L. Poſtumius conſularis, quoniam quum exercitui præeſſet, opera militum in agro ſuo uſus erat, damnatus eſt. Cum Samnitibus pacem petentibus fœdus quarto renovatum eſt. Curius Dentatus conſul, Samnitibus cæſis, & Sabinis, qui rebellaverant, victis, & in deditionem acceptis, bis in eodem magiſtratu triumphavit. Coloniæ deductæ ſunt, Caſtrum, Sena, Adria. Triumviri capitales tunc primum creati ſunt. Cenſu acto luſtrum conditum eſt:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

argento uti cœpit. Vmbri & Sallentini victi, in deditionem accepti ſunt. Quæſtorum numerus ampliatus eſt, ut eſſent octo.

LIBRI XVI.

ORigo Carthaginienſium, & primordia urbis referuntur; contra quos & Hieronem regem Syracuſanorum auxilium Mamertinis ferendum cenſuit ſenatus. Quum de ea re inter ſuadentes, ut id fieret, diſſuadenteſque contentio fuiſſet, tranſgreſſiſque tum primum mare equitibus Romanis, adverſus Hieronem ſæpius bene pugnatum. Petenti pax data eſt. Luſtrum à cenſoribus conditum. cenſa ſunt civium capita ducenta nonaginta duo millia, ducenta viginti quatuor. Decimus Iunius Brutus munus gladiatorium in honorem defuncti patris edidit primus. Colonia Æſernia deducta eſt. Res præterea contra Pœnos & Vulſinios proſpere geſtas continet.

LIBRI XVII.

CN. Cornelius Conſul à claſſe Punica circumventus, & per fraudem, velut in colloquium evocatus, captus eſt. C. Duillius Conſul adverſus claſſem Pœnorum proſpere pugnavit, primuſque omnium Romanorum ducum, navalis victoriæ duxit triumphum. ob quam cauſſam ei perpetuus honos habitus eſt, ut revertenti à cœna, tibicine canente, funale præferretur. L. Cornelius Conſul in Sardinia & Corſica contra Sardos, & Corſos, & Hannonem Pœnorum ducem feliciter pugnavit. Attilius Calatinus Conſul, quum in locum iniquum à Pœnis circumſeſſum temere duxiſſet exercitum, M. Calpurnii tribuni militum virtute & opera evaſit: qui cum trecentis militibus eruptione facta, hoſtes in ſe converterat. Annibal dux Pœnorum, victa claſſe cui præfuerat, à militibus ſuis in crucem ſublatus eſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

LIBRI XVIII.

Attilius Regulus Conſul victis navali prælio Pœnis, in Africam trajecit. & ibi ſerpentem portentoſæ magnitudinis cum magna militum clade occidit, & quum aliquot præliis bene adverſum Carthaginienſes pugnaſſet, ſucceſſorque ei à ſenatu proſpere bellum gerenti, non mitteretur, idipſum per literas ad ſenatum miſſas queſtus eſt: in quibus inter cauſſas petendi ſucceſſoris, quod agellus ejus à mercenariis eſſet deſertus. Quærente deinde fortuna, ut magnum utriuſque caſus exemplum in Regulo proderetur, accerſito à Carthaginienſibus Xanthippo Lacedæmoniorum duce, victus prælio, & captus eſt. Res deinde à ducibus Romanis omnibus terra marique proſpere geſtas, deformavere naufragia claſſium. Tib. Coruncanius primus ex plebe pontifex maximus creatus. P. Sempronius Sophus, Manius Valerius Maximus cenſores, quum ſenatum legerent, tredecim ſenatu moverunt. luſtrum condiderunt, quo cenſa ſunt civium capita ducenta nonaginta ſeptem millia, ſeptingenta nonaginta ſeptem. Regulus miſſus a Carthaginienſibus ad ſenatum, ut de pace, & ſi eam non poſſet impetrare, de captivis commutandis ageret; jurejurando aſtrictus eſt, rediturum ſe Carthaginem, ſi commutari captivos non placuiſſet. Vtrumque negandi auctor ſenatui fuit: & quum fide cuſtodita reverſus eſſet, ſupplicio a Carthaginienſibus de eo ſumpto, periit.

LIBRI XIX.

Cæcilius Metellus, rebus adverſus Pœnos proſpere geſtis, ſpecioſiſſimum egit triumphum; tredecim ducibus hoſtium, & centum viginti elephantis in eo ductis. Claudius Pulcer Conſul contra auſpicia profectus, juſſis immergi pullis, qui cibari nolebant; infeliciter adverſus Carthaginienſes claſſe pugnavit: & revocatus à ſenatu, juſſuſque dictatorem dicere, Claudium Gliciam dixit; ſortis ultimæ hominem: qui coactus abdicare ſe magiſtratu, poſtea ludos prætexta-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

tus ſpectavit. Attilius Calatinus primus dictator extra Italiam exercitum duxit. Cum Pœnis Captivorum commutatio facta eſt. Coloniæ deductæ ſunt, Fregena, & in agro Sallentino, Brunduſium. Luſtrum a cenſoribus conditum eſt. cenſa ſunt civium capita ducenta quinquaginta unum millia, ducenta viginti duo. Claudia, ſoror Claudii, qui contemptis auſpiciis male pugnaverat, à ludis revertens, quum turba premeretur, dixit, Vtinam frater meus viveret, iterumque claſſem duceret! *ob eam cauſſam mulcta ei dicta eſt. Duo prætores tum primum creati ſunt. Cæcilius Metellus Pontifex maximus, A. Poſtumium conſulem, quoniam idem & flamen Martialis erat, quum is ad bellum gerendum proficiſci vellet, in urbe tenuit, nec paſſus eſt a ſacris recedere. Rebus adverſus Pœnos a pluribus ducibus proſpere geſtis, ſummam victoriæ C. Luctatius Conſul, victa ad Ægates inſulas claſſe Pœnorum, impoſuit. Petentibus Carthaginienſibus pax data eſt. Quum templum Veſtæ arderet, Cæcilius Metellus Pontifex maximus, ex incendio ſacra rapuit. Duæ tribus adjectæ ſunt Velina, & Quirina. Faliſci quum rebellaſſent, ſexto die perdomiti, in deditionem venerunt.*

LIBRI XX.

SPoletium colonia deducta. Adverſus Ligures tunc primum exercitus promotus eſt. Sardi & Corſi, quum rebellaſſent, ſubacti ſunt. Tutia virgo Veſtalis inceſti damnata eſt. Bellum Illyriis, propter unum ex legatis, qui ad eos miſſi erant, occiſum, indictum eſt: ſubactique in deditionem venerunt. Prætorum numerus ampliatus eſt, ut eſſent quatuor. Galli Tranſalpini, qui in Italiam irruperant, cæſi ſunt. Eo bello populus Romanus ſui Latinique nominis, trecenta millia armatorum habuiſſe dicitur. Exercitibus Romanis tum primum trans Padum ductis, Galli Inſubres aliquot præliis fuſi, in deditionem venerunt. M. Claudius Marcellus conſul, occiſo Inſubrium Gallorum duce Viridomaro, opima ſpolia retulit. Iſtri ſubacti ſunt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ſunt. item Illyrii, cum rebellaſſent, domiti in deditionem venerunt. Luſtrum à cenſoribus conditum eſt; quo cenſa ſunt civium capita ducenta ſeptuaginta millia ducenta tredecim. Libertini in quatuor tribus redacti ſunt, quum antea diſperſi per omnes fuiſſent; Eſquilinam, Palatinam, Suburranam, Collinam. C. Flaminius Cenſor viam Flaminiam munivit, & circum Flaminium extruxit. Coloniæ deductæ in agro de Gallis capto, Placentia & Cremona.

EPITOME

LIBRI XXI.

IN Italia belli Punici ſecundi ortus narratur: & Annibalis Pœnorum ducis contra fœdus per Iberum amnem tranſitus, à quo Saguntum ſociorum populi Romani civitas octavo menſe capta eſt. de quibus injuriis miſſi legati ad Carthaginienſes, qui quererentur; cum ſatisfacere nollent, bellum iis indictum eſt. Annibal, ſuperato Pyrenæo ſaltu, per Gallias fuſis Volcis, qui obſiſtere conati erant, ad Alpes venit: & laborioſo per eas tranſitu (quum montanos quoque Gallos obvios aliquot præliis repuliſſet) deſcendit in Italiam, & ad Ticinum amnem Romanos equeſtri prælio fudit: in quo vulneratum P. Cornelium Scipionem protexit filius, qui Africani poſtea nomen accepit. iterumque exercitu Romano ad flumen Trebiam fuſo, Annibal Apenninum quoque, per maximam militum vexationem propter vim tempeſtatum, tranſiit. Cn. Cornelius Scipio in Hiſpania contra Pœnos proſpere pugnavit, duce hoſtium Magone capto.

IN parte operis mei, licet mihi præfari, quod in principio ſummæ totius 1
profeſſi plerique ſunt rerum ſcriptores, bellum maxime memorabile omnium, quæ unquam geſta ſint, me ſcripturum; quod Annibale duce Carthaginienſes cum

populo Romano geſſere. Nam neque validiores opibus ullæ inter ſe civitates genteſque contulerunt arma, neque his ipſis tantum umquam virium aut roboris fuit: & haud ignotas belli artes inter ſe, ſed expertas primo Punico conſerebant bello. & adeo varia belli fortuna, ancepſque Mars fuit, ut propius periculo fuerint, qui vicêre. Odiis etiam prope majoribus certarunt, quam viribus: Romanis indignantibus, quod victoribus victi ultro inferrent arma; Pœnis, quod ſuperbe avareque crederent imperitatum victis eſſe. Fama etiam eſt, Annibalem annorum ferme novem, pueriliter blandientem patri Amilcari ut duceretur in Hiſpaniam, quum perfecto Africo bello exercitum eo trajecturus ſacrificaret, altaribus admotum, tactis ſacris jurejurando adactum, ſe, quum primum poſſet, hoſtem fore populo Romano. Angebant ingentis ſpiritus virum Sicilia Sardiniaque amiſſæ: nam & Siciliam nimis celeri deſperatione rerum conceſſam; & Sardiniam inter motum Africæ fraude Romanorum, ſtipendio
2 etiam ſuperimpoſito, interceptam. His anxius curis ita ſe Africo bello, quod fuit ſub recentem Rom. pacem, per quinque annos, ita deinde novem annis in Hiſpania augendo Punico imperio geſſit, ut appareret majus eum, quam quod gereret, agitare in animo bellum: &, ſi diutius vixiſſet, Amilcare duce Pœnos arma Italiæ illaturos fuiſſe, quæ Annibalis ductu intulerunt: Mors Amilcaris peropportuna, & pueritia Annibalis, diſtulerunt bellum. Medius Aſdrubal inter patrem & filium octo ferme annos imperium obtinuit; flore ætatis (uti ferunt) primo Amilcari conciliatus: gener inde ob altam indolem provecto annis aſcitus, & quia gener erat, factionis Barcinæ opibus, quæ apud milites plebemque plus quam modicæ erant, haud ſane voluntate principum imperio potitus. Is plura conſilio quam vi gerens, hoſpitiis regulorum magis, conciliandiſque per amicitiam principum novis gentibus, quam bello aut armis rem Carthaginienſem auxit. Cæterum nihilo ei pax tutior fuit. barbarus eum quidam palam, ob iram

iram interfecti ab eo domini obtruncavit, comprehenſusque ab circumſtantibus, haud alio quam ſi evaſiſſet vultu, tormentis quoque quum laceraretur, eo fuit habitu oris, ut ſuperante lætitia dolores, ridentis etiam ſpeciem præbuerit. Cum hoc Aſdrubale, quia miræ artis in ſollicitandis gentibus, imperioque jungendis ſuo fuerat, fœdus renovaverat populus Romanus, ut finis utriuſque imperii eſſet amnis Iberus, Saguntiniſque mediis inter imperia duorum populorum libertas ſervaretur. In Aſdrubalis locum haud dubia res fuit, quin prærogativam militarem, qua extemplo juvenis Annibal in prætorium delatus, imperatorque ingenti omnium clamore atque aſſenſu appellatus erat, favor etiam plebis ſequeretur. Hunc vix dum puberem Aſdrubal literis ad ſe arceſſierat: actaque res etiam in ſenatu; Barcinis nitentibus, ut aſſueſceret militiæ Annibal, atque in paternas ſuccederet opes. Hanno alterius factionis princeps, *Et æquum poſtulare videtur*, inquit, *Aſdrubal, & ego tamen non cenſeo, quod petit, tribuendum*. Quum admiratione tam ancipitis ſententiæ in ſe omnes convertiſſet, *Florem ætatis*, inquit, *Aſdrubal, quem ipſe patri Annibalis fruendum præbuit, juſto jure eum a filio repeti cenſet. nos tamen minime decet juventutem noſtram pro militari rudimento aſſueſacere libidini prætorum. An hoc timemus, ne Amilcaris filius nimis ſero imperia immodica, & regni paterni ſpeciem videat; & cujus regis genero hereditarii ſint relicti exercitus noſtri, ejus filio parum mature ſerviamus? Ego iſtum juvenem domi tenendum ſub legibus, ſub magiſtratibus docendum vivere æquo jure cum cæteris cenſeo; ne quandoque parvus hic ignis incendium ingens exſuſcitet.* Pauci, ac 4 ferme optimus quiſque, Hannoni aſſentiebantur: ſed (ut plerumque fit) major pars meliorem vicit. Miſſus Annibal in Hiſpaniam, primo ſtatim adventu omnem exercitum in ſe convertit. Amilcarem viventem redditum ſibi veteres milites credere; eundem vigorem in vultu, vimque in oculis, habitum oris, lineamentaque intueri. deinde brevi effecit,

cit, ut pater in ſe minimum momentum ad favorem conciliandum eſſet. Numquam ingenium idem ad res diverſiſſimas, parendum atque imperandum, habilius fuit. itaque haud facile diſcerneres, utrum imperatori, an exercitui carior eſſet: neque Aſdrubal alium quemquam præficere malle, ubi quid fortiter ac ſtrenue agendum eſſet: neque milites alio duce plus confidere, aut audere. Plurimum audaciæ ad pericula capeſſenda, plurimum conſilii inter ipſa pericula erat. nullo labore aut corpus fatigari, aut animus vinci poterat. Caloris ac frigoris patientia par: cibi potioniſque deſiderio naturali, non voluptate modus finitus vigiliarum ſomnique nec die nec nocte diſcriminata tempora. Id quod gerendis rebus ſupereſſet, quieti datum: ea neque molli ſtrato, neque ſilentio acceſſita. Multi ſæpe militari ſagulo opertum humi jacentem inter cuſtodias, ſtationeſque militum conſpexerunt. Veſtitus nihil inter æquales excellens: arma atque equi conſpiciebantur. Equitum peditumque idem longe primus erat. princeps in prælium ibat: ultimus conſerto prælio excedebat. Has tantas viri virtutes ingentia vitia æquabant; inhumana crudelitas, perfidia plus quam Punica, nihil veri, nihil ſancti, nullus Deûm metus, nullum jusjurandum, nulla religio. Cum hac indole virtutum ac vitiorum, triennio ſub Aſdrubale imperatore meruit; nulla re, quæ agenda videnda-
5 que magno futuro duci eſſet, prætermiſſa. Cæterum ex quo die dux eſt declaratus, velut Italia ei provincia decreta bellumque Romanum mandatum eſſet, nihil prolatandum ratus; ne ſe quoque, ut patrem Amilcarem, deinde Aſdrubalem, cunctantem caſus aliquis opprimeret; Saguntinis inferre bellum ſtatuit. quibus oppugnandis, quia haud dubie Romana arma movebantur, in Olcadum fines prius (ultra Iberum ea gens in parte magis quam in ditione Carthaginienſium erat) induxit exercitum, ut non petiſſe Saguntinos, ſed rerum ſerie, finitimis domitis gentibus, jungendoque, tractus ad id bellum videri poſſet. Carteiam urbem opulentam caput gentis ejus expu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

expugnat diripitque. Quo metu perculſæ minores civitates, ſtipendio impoſito imperium accepere. victor exercitus opulentuſque præda Carthaginem Novam in hiberna eſt deductus. Ibi large partiendo prædam, ſtipendia præterita cum fide exſolvendo, cunctis civium ſociorumque animis in ſe firmatis, vere primo in Vaccæos promotum bellum. Hermandica & Arbacala urbes vi captæ. Arbacala & virtute & multitudine oppidanorum diu defenſa. Ab Hermandica profugi exſulibus Olcadum, priore æſtate domitæ gentis, quum ſe junxiſſent, concitant Carpetanos: adortique Annibalem regreſſum ex Vaccæis, haud procul Tago flumine agmen grave præda turbavere. Annibal prælio abſtinuit, caſtriſque ſuper ripam poſitis, quum prima quies ſilentiumque ab hoſtibus fuit, amnem vado trajecit: valloque ita producto, ut locum ad tranſgrediendum hoſtes haberent, invadere eos tranſeuntes ſtatuit. Equitibus præcepit, ut quum ingreſſos aquam viderent, adorirentur. Peditum agmen in ripa, elephantos ante quadraginta diſpoſuit. Carpetanorum cum appendicibus Olcadum Vaccæorumque centum millia fuêre: invicta acies, ſi æquo dimicaretur campo. Itaque & ingenio feroces, & multitudine freti, & quod metu ceſſiſſe credebant hoſtem; id morari victoriam rati quod intereſſet amnis, clamore ſublato, paſſim ſine ullius imperio, qua cuique proximum eſt, in amnem ruunt. Et ex parte altera ripæ vis ingens equitum in flumen immiſſa, medioque alveo haudquaquam pari certamine concurſum; quippe ubi pedes inſtabilis, ac vix vado fidens, vel inermi equite, equo temere acto perverti poſſet: eques corpore armiſque liber, equo vel per medios gurgites ſtabili, cominus eminuſque rem gereret. Pars magna flumine abſumpta: quidam vorticoſo amni delati in hoſtes, ab elephantis obtriti ſunt: poſtremi, quibus regreſſus in ſuam ripam tutior fuit, ex varia trepidatione quum in unum colligerentur, prius quam tanto ex pavore reciperent animos, Annibal agmine quadrato amnem ingreſ-

ſus,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ſus, fugam ex ripa fecit: vaſtatiſque agris, intra paucos dies Carpetanos quoque in deditionem accepit. Et jam omnia trans Iberum, præter Saguntinos, Carthaginienſium erant. Cum Saguntinis
6 bellum nondum erat: cæterum jam belli cauſſa certamina cum finitimis ſerebantur, maxime Turdetanis. quibus quum adeſſet idem, qui litis erat ſator, nec certamen juris, ſed vim quæri appareret, legati à Saguntinis Romam miſſi, auxilium ad bellum jam haud dubie imminens orantes. Conſules tunc Romæ erant, P. Cornelius Scipio, & T. Sempronius Longus: qui quum, legatis in ſenatum introductis, de republ. retuliſſent, placuiſſetque mitti legatos in Hiſpaniam ad res ſociorum inſpiciendas; quibus ſi videretur digna cauſſa, & Annibali denuntiarent, ut ab Saguntinis ſociis populi Rom. abſtineret, & Carthaginem in Africam trajicerent, ac ſociorum populi Romani querimonias deferrent: hac legatione decreta, nec dum miſſa, omnium ſpe celerius Saguntum oppugnari allatum eſt. Tunc delata ex integro res ad ſenatum. Alii provincias conſulibus Hiſpaniam atque Africam decernentes, terra marique rem gerendam cenſebant: alii, totum in Hiſpaniam Annibalemque intendebant bellum: Erant qui non temere movendam rem tantam, exſpectandoſque ex Hiſpania legatos cenſerent. Hæc ſententia, quæ tutiſſima videbatur, vicit: legatique eo maturius miſſi P. Valerius Flaccus, & Q. Bæbius Tamphilus, Saguntum ad Annibalem, atque inde Carthaginem, ſi non abſiſteretur bello, ad ducem ipſum in pœnam
7 fœderis rupti depoſcendum. Dum ea Romani parant conſultantque, jam Saguntum ſumma vi oppugnabatur. Civitas ea longe opulentiſſima ultra Iberum fuit, ſita paſſus mille ferme à mari. Oriundi à Zacyntho inſula dicuntur, miſtique etiam ab Ardea Rutulorum quidam generis. cæterum in tantas brevi creverant opes, ſeu maritimis ſeu terreſtribus fructibus, ſeu multitudinis incremento, ſeu ſanctitate diſciplinæ, qua fidem ſocialem uſque ad perniciem ſuam coluerunt. Annibal infeſto exercitu ingreſſus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

greſſus fines, pervaſtatis paſſim agris, urbem tripartito aggreditur. Angulus muri erat in planiorem patentioremque, quam cætera circa, vallem vergens. adverſus eum vineas agere inſtituit, per quas aries mœnibus admoveri poſſet. Sed ut locus procul muro ſatis æquus agendis vineis fuit; ita haudquaquam proſpere, poſtquam ad effectum operis ventum eſt, cœptis ſuccedebat. & turris ingens imminebat: & murus, ut in ſuſpecto loco, ſupra cæteræ modum altitudinis emunitus erat: & juventus delecta, ubi plurimum periculi ac laboris oſtendebatur, ibi vi majore obſiſtebant. Ac primo miſſilibus ſummovere hoſtem: nec quicquam ſatis tutum munientibus pati. deinde jam non pro mœnibus modo atque turri tela micare, ſed ad erumpendum etiam in ſtationes operaque hoſtium animus erat: quibus tumultuariis certaminibus haud ferme plures Saguntini cadebant, quam Pœni. Vt vero Annibal ipſe, dum murum incautius ſubit, adverſum femur tragula graviter ictus cecidit; tanta circa fuga atque trepidatio fuit, ut non multum abeſſet, quin opera ac vineæ desererentur. Obſidio deinde per paucos dies magis quam oppugnatio fuit, dum vulnus ducis curaretur. per quod tempus ut quies certaminum erat, ita ab apparatu operum ac munitionum nihil ceſſatum. Itaque acrius de integro obortum eſt bellum, pluribuſque partibus, vix accipientibus quibuſdam opera locis vineæ cœptæ agi, admoverique aries. Abundabat multitudine hominum Pœnus; ad centum enim quinquaginta millia habuiſſe in armis creditur. Oppidani ad omnia tuenda atque obeunda multimoda arte diſtineri cœpti ſunt: & non ſufficiebant. jam enim feriebantur arietibus muri. Quaſſatæ quoque multæ partes erant. una continentibus ruinis nudaverat urbem: tres deinceps turres; quantumque inter eas muri erat, cum fragore ingenti prociderant: captumque oppidum ea ruina crediderant Pœni; qua, velut ſi pariter utroſque murus texiſſet, ita utrimque in pugnam procurſum eſt. Nihil tumultuariæ pugnæ ſimile erat, quales in oppugnatio-

gnationibus urbium per occaſionem partis alterius
conſeri ſolent: ſed juſtæ acies, velut patenti campo,
inter ruinas muri tectaque urbis modico diſtantia
intervallo conſtiterant. hinc ſpes, hinc deſperatio
animos irritat: Pœno cœpiſſe jam ſe urbem, ſi pau-
lulum adnitatur, credente; Saguntinis pro nudata
mœnibus patria corpora opponentibus, nec ullo pe-
dem referente, ne relicto à ſe loco hoſtem immit-
teret. Itaque quo acrius & confertim magis utrim-
que pugnabatur, eo plures vulnerabantur; nullo in-
ter arma corporaque vano intercidente telo. Fala-
rica erat Saguntinis, miſſile telum haſtili oblongo,
& cætera tereti; præterquam ad extremum, unde
ferrum extabat. id, ſicut in pilo, quadratum ſtup-
pa circumligabant, linebantque pice. Ferrum au-
tem tres in longum habebat pedes, ut cum armis
transfigere corpus poſſet. Sed id maxime etiam ſi
hæſiſſet in ſcuto, nec penetraſſet in corpus, pavorem
faciebat: quod quum medium accenſum mittere-
tur, conceptumque ipſo motu multo majorem
ignem ferret, arma omitti cogebat, nudumque mi-
9 litem ad inſequentes ictus præbebat. Quum ergo
diu anceps fuiſſet certamen, & Saguntinis, quia præ-
ter ſpem reſiſterent, creviſſent animi; Pœnus, quia
non viciſſet, pro victo eſſet; clamorem repente op-
pidani tollunt, hoſtemque in ruinas muri expellunt,
inde impeditum trepidantemque exturbant: poſtre-
mo fuſum fugatumque in caſtra redigunt. Interim
ab Roma legatos veniſſe nunciatum eſt. quibus ob-
viam ad mare miſſi ab Annibale, qui dicerent, nec
tuto eos adituros inter tot tam effrænatarum gen-
tium arma: nec Annibali, tanto diſcrimine rerum,
operæ eſſe legationes audire. Apparebat, non ad-
miſſos protinus Carthaginem ituros. literas igitur
nunciosque ad principes factionis Barcinæ præmittit,
ut præpararent ſuorum animos, ne quid pars altera
10 gratificari pro Romanis poſſet. Itaque, præterquam
quod admiſſi auditique ſunt, ea quoque vana at-
que irrita legatio fuit. Hanno unus adverſo ſenatu
cauſſam fœderis, magno ſilentio propter auctori-
tatem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

tatem ſuam, non aſſenſum audientium, egit. *Per Deos fœderum arbitros ac teſtes monuiſſe, prædixiſſe ſe, ne Amilcaris progeniem ad exercitum mitterent. non manes, non ſtirpem ejus conquieſcere viri: nec umquam, donec ſanguinis nominiſque Barchini quiſquam ſuperſit, quietura Romana fœdera. Iuvenem flagrantem cupidine regni, viamque unam ad id cernentem, ſi ex bellis bella ſerendo ſuccinctus armis legionibuſque vivat; velut materiam igni præbentes, ad exercitus miſiſtis. aluiſtis ergo hoc incendium, quo nunc ardetis. Saguntum veſtri circumſident exercitus, unde arcentur fœdere: mox Carthaginem circumſidebunt Romanæ legiones; ducibus iiſdem Diis, per quos priore bello rupta fœdera ſunt ulti. Vtrum hoſtem, an vos, an fortunam utriuſque populi ignoratis? Legatos ab ſociis, & pro ſociis venientes, bonus imperator veſter in caſtra non admiſit, jus gentium ſuſtulit. hi tamen, unde ne hoſtium quidem legati arcentur, pulſi ad vos veniunt, res ex fœdere repetunt. Publica fraus abſit: auctorem culpæ, & reum criminis depoſcunt. Quo lenius agunt, ſegnius incipiunt; eo, quum cœperint, vereor ne perſeverantius ſæviant. Ægates inſulas Erycemque ante oculos proponite, quæ terra marique per quatuor & viginti annos paſſi ſitis. Nec puer hic dux erat, ſed pater ipſe Amilcar; Mars alter, ut iſti volunt. ſed Tarento tum in Italia non abſtinueramus ex fœdere: ſicut nunc Sagunto non abſtinemus. Vicerunt ergo Dii homineſque, & id de quo verbis ambigebatur, uter populus fœdus rupiſſet; eventus belli, velut æquus judex, unde jus ſtabat, ei victoriam dedit. Carthagini nunc Annibal vineas turreſque admovet: Carthaginis mœnia quatit ariete. Sagunti ruinæ (falſus utinam vates ſim) noſtris capitibus incident: ſuſceptumque cum Saguntinis bellum, habendum cum Romanis eſt. Dedemus ergo Annibalem? dicet aliquis. Scio meam levem eſſe in eo auctoritatem, propter paternas inimicitias. Sed & Amilcarem eo periiſſe lætatus ſum. quod ſi ille viveret, bellum jam cum Romanis haberemus: & hunc juvenem tamquam furiam facemque hujus belli odi ac de-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

deteſtor. Nec dedendum ſolum ad piaculum rupti fœderis, ſed, ſi nemo depoſcat, devehendum in ultimas maris terrarumque oras: ablegandumque eo, unde nec ad nos nomen famaque ejus accedere, nec ſollicitare quietæ civitatis ſtatum poſſit. Ego autem ita cenſeo: legatos extemplo Romam mittendos, qui ſenatui ſatis faciant: alios qui Annibali nuntient, ut exercitum ab Sagunto abducat, ipſumque Annibalem ex fœdere Romanis dedant: tertiam legationem ad res Sagun-
11 *tinis reddendas decerno.* Quum Hanno peroraſſet, nemini omnium certare oratione cum eo neceſſe fuit; adeo prope omnis ſenatus Annibalis erat: infeſtiuſque locutum arguebant Hannonem, quam Flaccum Valerium legatum Romanum. Reſponſum inde legatis Romanis eſt, *Bellum ortum ab Saguntinis, non ab Annibale eſſe. populum Romanum injuſte facere, ſi Saguntinos vetuſtiſſimæ Carthaginienſium ſocietati præponat.* Dum Romani tempus terunt legationibus mittendis, Annibal, quia feſſum militem præliis operibuſque habebat, paucorum iis dierum quietem dedit; ſtationibus ad cuſtodiam vinearum aliorumque operum diſpoſitis. interim animos eorum nunc ira in hoſtes ſtimulando, nunc ſpe præmiorum accendit. Vt vero pro concione prædam captæ urbis edixit militum fore, adeo accenſi omnes ſunt, ut ſi extemplo ſignum datum eſſet, nulla vi reſiſti videretur poſſe. Saguntini ut à præliis quietem habuerant, nec laceſſentes, nec laceſſiti per aliquot dies; ita non nocte, non die umquam ceſſaverant ab opere, ut novum murum ab ea parte qua patefactum oppidum ruinis erat, reficerent. Inde oppugnatio eos aliquanto atrocior, quam ante, adorta eſt: nec qua primum, aut potiſſimum parte ferrent opem (quum omnia variis clamoribus ſtreperent) ſatis ſcire poterant. Ipſe Annibal, qua turris mobilis omnia munimenta urbis ſuperans altitudine agebatur, hortator aderat. quæ quum admota, catapultis baliſtiſque per omnia tabulata diſpoſitis, muros defenſoribus nudaſſet; tum Annibal occaſionem ratus, quingentos ferme Afros cum dolabris ad ſubruendum

dum ab imo murum mittit. nec erat difficile opus, quod cæmenta non calce durata erant, ſed interlita luto, ſtructuræ antiquæ genere. Itaque latius quam cæderetur, ruebat: perque patentia ruinis agmina armatorum in urbem vadebant. Locum quoque editum capiunt: collatiſque eo catapultis baliſtiſque, ut caſtellum in ipſa urbe velut arcem imminentem haberent, muro circumdant: & Saguntini murum interiorem ab nondum capta urbis parte ducunt. Vtrimque ſumma vi & muniunt, & pugnant: ſed interiora tuendo, minorem in dies urbem Saguntini faciunt. Simul creſcit inopia omnium longa obſidione, & minuitur exſpectatio externæ opis, quum tam procul Romani, unica ſpes, circa omnia hoſtium eſſent. Pauliſper tamen affectos animos recreavit repentina profectio Annibalis in Oretanos, Carpetanoſque. qui duo populi delectus acerbitate conſternati, retentis conquiſitoribus metum defectionis quum præbuiſſent, oppreſſi celeritate Annibalis, omiſerunt mota arma. Nec Sagunti oppugna- 12
tio ſegnior erat, Maharbale, Himilconis filio, quem præfecerat Annibal, ita impigre rem agente, ut ducem abeſſe nec cives nec hoſtes ſentirent. Is & prælia aliquot ſecunda fecit, & tribus arietibus aliquantulum muri diſcuſſit: ſtrataque omnia recentibus ruinis advenienti Annibali oſtendit. Itaque ad ipſam arcem extemplò ductus exercitus, atroxque prælium cum multorum utrimque cæde initum, & pars arcis capta eſt. tentata deinde per duos exigua pacis ſpes, Alconem Saguntinum, & Alorcum Hiſpanum. Alcon inſciis Saguntinis, precibus aliquid moturum ratus, quum ad Annibalem noctu tranſiſſet, poſtquam nihil lacrimæ movebant, conditioneſque triſtes, ut ab irato victore ferebantur, transfuga ex oratore factus, apud hoſtem manſit; moriturum affirmans, qui ſub conditionibus his de pace ageret. Poſtulabatur autem, redderent res Turdetanis: traditoque omni auro atque argento, egreſſi urbe cum ſingulis veſtimentis ibi habitarent, ubi Pœnus juſſiſſet. Has pacis leges abnuente Alcone

ac-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

accepturos Saguntinos; Alorcus, vinci animos, ubi alia vincantur, affirmans, ſe pacis ejus interpretem fore pollicetur. Erat autem tum miles Annibalis: cæterum publice Saguntinis amicus atque hoſpes. Tradito palam telo cuſtodibus hoſtium, tranſgreſſus munimenta, ad prætorem Saguntinum (& ipſe ita jubebat) eſt deductus. quo quum extemplo concurſus omnis generis hominum eſſet factus, ſummota cætera multitudine, ſenatus Alorco datus eſt.
21 cujus talis oratio fuit: *Si civis veſter Alcon, ſicut ad pacem petendam ad Annibalem venit, ita pacis conditiones ab Annibale ad vos retuliſſet, ſupervacaneum hoc mihi fuiſſet iter, quo nec orator Annibalis nec transfuga ad vos veniſſem. Quum vero ille, aut veſtra aut ſua culpa manſerit apud hoſtem; ſi metum ſimulavit, ſua; veſtra, ſi periculum eſt apud vos vera referentibus; ego, ne ignoraretis eſſe aliquas & ſalutis & pacis vobis conditiones, pro vetuſto hoſpitio, quod mihi vobiſcum eſt, ad vos veni. Veſtra autem cauſſa me, nec ullius alterius loqui, quæ loquor apud vos, vel ea fides ſit, quod neque dum veſtris viribus reſtitiſtis, neque dum auxilia ab Romanis ſperaſtis, pacis unquam apud vos mentionem feci. Poſtquam nec ab Romanis vobis ulla ſpes eſt, nec veſtra jam aut arma vos, aut mœnia ſatis defendunt, pacem affero ad vos magis neceſſariam quam æquam. cujus ita aliqua ſpes eſt, ſi eam quemadmodum ut victor fert Annibal, ſic vos ut victi audiatis: ſi non id quod amittitur, in damno, (quum omnia victoris ſint) ſed quicquid relinquitur, pro munere habituri eſtis. Vrbem vobis, quam ex magna jam parte dirutam, captam fere totam habet, adimit, agros relinquit; locum aſſignaturus, in quo novum oppidum ædificetis: aurum argentumque omne, publicum privatumque ad ſe jubet deferri: conjugum veſtraque corpora ac liberorum veſtrorum ſervat inviolata, ſi inermes cum binis veſtimentis velitis à Sagunto exire. Hæc victor hoſtis imperat. Hæc quanquam ſint gravia atque acerba, fortuna veſtra vobis ſuadet. Equidem haud deſpero, quum omnium poteſtas ei à vobis facta ſit, aliquid ex his rebus remiſſurum.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

rum. Sed hæc patienda cenſeo potius, quam trucidari
corpora veſtra, rapi trahique ante ora veſtra conjuges
ac liberos belli jure ſinatis. Ad hæc audienda quum 14
circumfuſa paulatim multitudine, permiſtum ſena-
tui eſſet populi concilium; repente primores ſeceſ-
ſione facta (priuſquam reſponſum daretur) argen-
tum aurumque omne ex publico privatoque in fo-
rum collatum, in ignem ad id raptim factum conji-
cientes, eodem plerique ſemetipſos præcipitaverunt.
Quum ex eo pavor ac trepidatio totam urbem per-
vaſiſſet, alius inſuper tumultus ex arce auditur. Tur-
ris diu quaſſata prociderat: perque ruinam ejus co-
hors Pœnorum impetu facto quum ſignum impera-
tori dediſſet, nudatam ſtationibus cuſtodiiſque ſoli-
tis hoſtium eſſe urbem; non cunctandum in tali oc-
caſione ratus Annibal, totis viribus aggreſſus urbem,
momento cepit; ſigno dato, ut omnes puberes inter-
ficerentur. quod imperium crudele, cæterum prope
neceſſarium cognitum in ipſo eventu eſt. Cui enim
parci potuit ex iis, qui aut incluſi cum conjugibus
ac liberis domos ſuper ſeipſos concremaverunt, aut
armati nullum ante finem pugnæ quam morientes
fecerunt? Captum oppidum eſt cum ingenti præda. 15
Et quamquam pleraque ab dominis de induſtria cor-
rupta erant; & in cædibus vix ullum diſcrimen æta-
tis ira fecerat, & captivi militum præda fuerant; ta-
men ex precio rerum venditarum aliquantum pecu-
niæ redactum eſſe conſtat, & multam precioſam ſu-
pellectilem veſtemque miſſam Carthaginem. Octa-
vo menſe quam cœptum oppugnari, captum Sagun-
tum, quidam ſcripſere. inde Carthaginem Novam
in hiberna Annibalem conceſſiſſe: quinto deinde
menſe, quam à Carthagine profectus ſit, in Italiam
perveniſſe. Quæ ſi ita ſunt, fieri non potuit, ut P.
Cornelius, & Tib. Sempronius conſules fuerint; ad
quos & principio oppugnationis legati Saguntini
miſſi ſint: & qui in ſuo magiſtratu cum Annibale
alter ad Ticinum amnem, ambo aliquanto poſt ad
Trebiam pugnaverint. Aut omnia breviora aliquan-
to fuere: aut Saguntum principio anni, quo P. Cor-
nelius

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

nelius & Tib. Sempronius conſules fuerunt, non cœptum oppugnari eſt, ſed captum. Nam exceſſiſſe pugna ad Trebiam in annum Cn. Servilii & Flaminii non poteſt: quia Flaminius Arimini conſulatum iniit; creatus ab Tib. Sempronio conſule: qui poſt pugnam ad Trebiam, ad creandos conſules Romam quum veniſſet, comitiis perfectis ad exercitum in hi-
26 berna rediit. Sub idem fere tempus, & legati, qui redierant à Carthagine, Romam retulerunt, omnia hoſtilia eſſe, & Sagunti excidium nunciatum eſt: tantuſque ſimul mœror Patres miſericordiaque ſociorum peremptorum indigne, & pudor non lati auxilii, & ira in Carthaginienſes, metuſque de ſumma rerum cepit, velut ſi jam ad portas hoſtis eſſet: ut tot uno tempore motibus animi turbati, trepidarent magis quam conſulerent. Nam neque hoſtem acriorem bellicoſioremque ſecum congreſſum; nec rem Romanam tam deſidem unquam fuiſſe atque imbellem. Sardos, Corſoſque, & Iſtros, atque Illyrios, laceſſiſſe magis quam exercuiſſe Romana arma: & cum Gallis tumultuatum magis quam belligeratum. Pœnum hoſtem, veteranum trium & viginti annorum, militia duriſſima inter Hiſpanas gentes ſemper victorem, primum Amilcare, deinde Aſdrubale, nunc Annibale duce acerrimo aſſuetum, recentem ab excidio opulentiſſimæ urbis Iberum tranſire: trahere ſecum tot excitos Hiſpanorum populos: conciturum avidas ſemper armorum Gallicas gentes. cum orbe terrarum bellum gerendum in Italia,
27 ac pro mœnibus Romanis eſſe. Nominatæ jam antea conſulibus provinciæ erant, tum ſortiri juſſi: Cornelio Hiſpania, Sempronio Africa cum Sicilia evenit. Sex in eum annum decretæ legiones, & ſocium quantum ipſis videretur, & claſſis quanta parari poſſet. Quatuor & viginti peditum Romanorum millia ſunt ſcripta, mille & octingenti equites: ſociorum quadraginta quatuor peditum, & quatuor equitum millia: naves ducentæ viginti quinqueremes, celoces viginti deductæ. Latum inde ad populum, vellent, juberent, populo Carthaginienſi bellum in-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

indici. Ejuſque belli cauſſa ſupplicatio per urbem
habita : atque adorati Dii , ut bene ac feliciter eve-
niret, quod bellum populus Romanus juſſiſſet. Inter
conſules ita copiæ diviſæ. Sempronio datæ legiones
duæ : ea quaterna millia erant peditum , & trecenti
equites : ſociorum ſexdecem millia peditum , equi-
tes mille octingenti : naves longæ CLX. celoces
duodecim. Cum his terreſtribus maritimiſque co-
piis T. Sempronius miſſus in Siciliam ; ita in Afri-
cam tranſmiſſurus , ſi ad arcendum Italia Pœnum
conſul alter ſatis eſſet. Cornelio minus copiarum
datum , quia L. Manlius prætor & ipſe cum haud
invalido præſidio in Galliam mittebatur. Navium
maxime Cornelio numerus deminutus. ſexaginta
quinqueremes datæ (neque enim mari venturum,
aut ea parte belli dimicaturum hoſtem credebant)
& duæ Romanæ legiones cum ſuo juſto equitatu, &
quatuordecim millibus ſociorum peditum , equiti-
bus mille ducentis. Duas legiones Romanas, & qua-
tuordecim millia ſociorum peditum , mille equites
ſocios, ſexcentos Romanos, Gallia provincia eodem
anno verſa in Punicum bellum habuit. His ita com- 18
paratis , ut omnia juſta ante bellum fierent , legatos
majores natu, Q. Fabium, M. Livium, L. Æmilium,
C. Licinium , Q. Bæbium , in Africam mittunt ad
percunctandos Carthaginienſes , Publicone conſilio
Annibal Saguntum oppugnaſſet ? & ſi , id quod fa-
cturi videbantur , faterentur, ac defenderent publico
conſilio factum, ut indicerent populo Carthaginienſi
bellum. Romani poſtquam Carthaginem venerunt,
quum ſenatus datus eſſet , & Q. Fabius nihil ultra
quam unum , quod mandatum erat, percunctatus eſ-
ſet; tum ex Carthaginienſibus unus princeps : *Vana,
Romani,* inquit, *& prior legatio fuit, quum Anniba-
lem tamquam ſuo conſilio Saguntum oppugnantem
depoſcebatis : cæterum hæc legatio verbis adhuc lenior
eſt, re aſperior. Tunc enim Annibal & inſimulaba-
tur, & depoſcebatur. nunc à nobis & confeſſio culpæ
exprimitur : & ut à confeſſis, res extemplo repetun-
tur. Ego autem, non, privato publicone conſilio Sagun-
tum*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

tum oppugnatum ſit, quærendum cenſeo: ſed utrum jure, an injuria. Noſtra enim hæc quæſtio atque animadverſio in civem noſtrum eſt; noſtro, an ſuo fecerit arbitrio. Vobiſcum una diſceptatio eſt; licuerit-ne per fœdus fieri. Itaque, quoniam diſcerni placet, quid publico conſilio, quid ſua ſponte imperatores faciant; nobis vobiſcum fœdus eſt à Lutatio Conſule ictum: in quo cavetur utrorumque ſociis. nihil de Saguntinis (necdum enim erant ſocii veſtri) cautum eſt. At enim eo fœdere, quod cum Aſdrubale ictum eſt, Saguntini excipiuntur. adverſus quod nihil ego dicturus ſum, niſi quod à vobis didici. Vos enim quod C. Lutatius Conſul primo nobiſcum fœdus icit, quia neque auctoritate Patrum, nec populi juſſu ictum erat, negaſtis vos eo teneri. itaque aliud de integro fœdus publico conſilio ictum eſt. Si vos non tenent veſtra fœdera, niſi ex auctoritate aut juſſu veſtro icta; ne nos quidem Aſdrubalis fœdus, quod nobis inſciis icit, obligare potuit. Proinde omittite Sagunti atque Iberi mentionem facere, & quod diu parturit animus veſter, aliquando pariat. Tum Romanus ſinu ex toga facto, *Hic*, inquit, *vobis bellum & pacem portamus; utrum placet, ſumite.* Sub hanc vocem haud minus ferociter, daret utrum vellet, ſuccamatum eſt. & quum is iterum ſinu effuſo bellum dare dixiſſet, accipere ſe omnes reſponderunt: & quibus acciperent ani-
19 mis, iiſdem ſe geſturos. Hæc directa percunctatio ac denunciatio belli magis ex dignitate populi Romani viſa eſt, quam de fœderum jure verbis diſceptare; quum ante, tum maxime Sagunto exciſa. nam ſi verborum diſceptationis res eſſet; quod fœdus Aſdrubalis cum Lutatii priore fœdere commutatum eſt, comparandum non erat; quum in Lutatii fœdere diſerte additum eſſet, ita id ratum fore, ſi populus cenſuiſſet; in Aſdrubalis fœdere, nec exceptum tale quicquam fuerit; & tot annorum ſilentio ita vivo eo comprobatum ſit fœdus, ut ne mortuo quidem auctore quicquam mutaretur. Quamquam etſi priore fœdere ſtaretur, ſatis cautum erat Saguntinis, ſociis utrorumque exceptis. nam neque additum erat,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

iis, qui tunc eſſent: nec, ne qui poſtea aſſumerentur. & quum aſſumere novos liceret ſocios, quis æquum cenſeret, aut ob nulla quemquam merita in amicitiam recipi? aut receptos in fidem non defendi? tantum, ne Carthaginienſium ſocii aut ſollicitarentur ad defectionem, aut ſua ſponte deſciſcentes reciperentur. Legati Romani ab Carthagine, ſicut his Romæ imperatum erat, in Hiſpaniam, ut adirent civitates, ut in ſocietatem pellicerent, aut averterent à Pœnis, trajecerunt. Ad Barguſios primum venerunt: à quibus benigne excepti, quia tædebat imperii Punici, multos trans Iberum populos ad cupidinem novæ fortunæ erexerunt. Ad Volſcianos inde eſt ventum: quorum celebre per Hiſpaniam reſponſum cæteros populos ab ſocietate Romana avertit. ita enim maximus natu ex iis in concilio reſpondit: *Quæ verecundia eſt vos, Romani, poſtulare, uti veſtram Carthaginienſium præponamus amicitiæ, quum, qui id fecerunt, Saguntinos, crudelius quam Pœnus hoſtis perdidit, vos ſocii prodideritis? Ibi quæratis ſocios cenſeo, ubi Saguntina clades ignota eſt. Hiſpanis populis, ſicut lugubre, ita inſigne documentum Sagunti ruinæ erunt, ne quis fidei Romanæ aut ſocietati confidat.* Inde extemplo abire finibus Volſcianorum juſſi: ab nullo deinde concilio Hiſpaniæ benigniora verba tulere. itaque nequicquam peragrata Hiſpania, in Galliam tranſeunt. In his nova terribiliſque 26
ſpecies viſa eſt: quod armati (ita mos gentis erat) in concilium venerunt. quum verbis extollentes virtutem gloriamque populi Romani ac magnitudinem imperii, petiſſent, ne Pœno bellum Italiæ inferenti, per agros urbeſque ſuas tranſitum darent; tantus cum fremitu riſus dicitur ortus, ut vix à magiſtratibus majoribuſque natu juventus ſedaretur. Adeo ſtolida impudenſque poſtulatio viſa eſt, cenſere, ne in Italiam tranſmittant Galli bellum, ipſos id avertere in ſe, agroſque ſuos pro alienis populandos objicere. Sedato tandem fremitu, reſponſum legatis eſt, *Neque Romanorum in ſe meritum eſſe, neque Carthaginienſium injuriam, ob quæ aut pro Romanis,*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

manis, aut adverſus Pœnos ſumant arma. Contra ea au-
dire ſeſe, gentis ſuæ homines agris finibuſque Italiæ pel-
li a populo Romano, ſtipendiumque pendere, & cætera
indigna pati. Eadem ferme in cæteris Galliæ conci-
liis dicta auditaque: nec hoſpitale quicquam paca-
tumve ſatis prius auditum, quam Maſſiliam vene-
runt. Ibi omnia ab ſociis inquiſita cum cura ac fide,
cognita, *præoccupatos jam ab Annibale Gallorum*
animos eſſe. ſed ne illi quidem ipſi ſatis mitem gen-
tem fore (adeo ferocia atque indomita ingenia eſſe)
ni ſubinde auro, cujus avidiſſima gens eſt, principum
animi conciliarentur. Ita peragratis Hiſpaniæ & Gal-
liæ populis, legati Romam redeunt, haud ita multo
poſt, quam conſules in provincias profecti erant. ci-
vitatem omnem in exſpectationem belli erectam in-
venerunt; ſatis conſtante fama, jam Iberum Pœnos
21 tramiſiſſe. Annibal Sagunto capto, Carthaginem
Novam in hiberna conceſſerat. ibique auditis, quæ
Romæ, quæque Carthagine acta decretaque forent,
ſeque non ducem ſolum, ſed etiam cauſſam eſſe bel-
li; partitis divenditiſque reliquiis prædæ, nihil ultra
differendum ratus, Hiſpani generis milites convo-
cat: *Credo ego vos*, inquit, *ſocii, & ipſos cernere,*
pacatis omnibus Hiſpaniæ populis, aut finiendam no-
bis militiam, exercituſque dimittendos eſſe: aut in
alias terras transferendum bellum: ita enim hæ gen-
tes, non pacis ſolum, ſed etiam victoriæ bonis flore-
bunt, ſi ex aliis gentibus prædam & gloriam quære-
mus. Itaque quum longinqua ab domo inſtet militia,
incertumque ſit, quando domos veſtras & quæ cuique
ibi cara ſint, viſuri ſitis; ſi quis veſtrum ſuos inviſere
vult, commeatum do. Primo vere, edico, adſitis, ut,
Diis bene juvantibus, bellum ingentis gloriæ prædæ-
que futurum incipiamus. Omnibus fere viſendi do-
mos oblata ultro poteſtas grata erat, & jam deſide-
rantibus ſuos, & longius in futurum providentibus
deſiderium. Per totum tempus hiemis quies inter
labores aut jam exhauſtos, aut mox exhauriendos,
renovavit corpora animoſque ad omnia de integro
patienda. Vere primo ad edictum convenere. An-
nibal

nibal quum recenſuiſſet omnium auxilia gentium, Gadeis profectus Herculi vota exſolvit: noviſque ſe obligat votis, ſi cætera proſpera eveniſſent. Inde partiens curas ſimul in inferendum atque arcendum bellum; ne, dum ipſe terreſtri per Hiſpaniam Galliaſque itinere Italiam peteret, nuda apertaque Romanis Africa ab Sicilia eſſet; valido præſidio firmare & eam ſtatuit. Pro eo ſupplementum ipſe ex Africa, maxime jaculatorum, levium armis, petiit, ut Afri in Hiſpania, Hiſpani in Africa, melior procul ab domo futurus uterque miles, velut mutuis pignoribus obligati ſtipendia facerent. Tredecim millia octingentos quinquaginta pedites cetratos miſit in Africam, & funditores Baleares octingentos ſeptuaginta: equites miſtos ex multis gentibus mille ducentos. Has copias partim Carthagini præſidio eſſe, partim diſtribui per Africam jubet. ſimul conquiſitoribus in civitates miſſis, quatuor millia conſcripta delectæ juventutis, præſidium eoſdem & obſides duci Carthaginem jubet. Neque Hiſpaniam 22
negligendam ratus, (atque ideo haud minus, quod haud ignarus erat, circuitam ab Romanis eam legatis ad ſollicitandos principum animos;) Aſdrubali fratri, viro impigro, eam provinciam deſtinat, firmatque eum Africis maxime præſidiis, peditum Afrorum undecim millibus octingentis quinquaginta, Liguribus trecentis, Balearibus quingentis. ad hæc peditum auxilia, additi equites Libyphœnices (miſtum Punicum Afris genus) CCC. & Numidæ Maurique accolæ Oceani ad MDCCC. & parva Ilergetum manus. ex Hiſpania ducenti equites: & ne quod terreſtris deeſſet auxilii genus, elephanti quatuordecim. claſſis præterea data eſt ad tuendam maritimam oram (quia qua parte belli vicerant, ea tum quoque rem geſturos Romanos credi poterat) quinquaginta quinqueremes, quadriremes duæ, triremes quinque: ſed aptæ inſtructæque remigio triginta duæ quinqueremes erant, & triremes quinque. Ab Gadibus Carthaginem ad hiberna exercitus rediit. atque inde profectus præter Etoviſſam, urbem ad

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Iberum, maritimamque oram ducit. Ibi fama eſt, in quiete viſum ab eo juvenem divina ſpecie, qui ſe ab Jove diceret ducem in Italiam Annibali miſſum. Proinde ſequeretur, neque uſquam à ſe deflecteret oculos. Pavidum primo, nuſquam circumſpicientem aut reſpicientem ſecutum, deinde, cura humani ingenii, quum quidnam id eſſet, quod reſpicere vetitus eſſet, agitaret animo, temperare oculis nequiviſſe: tum vidiſſe poſt ſe ſerpentem mira magnitudine cum ingenti arborum ac virgultorum ſtrage ferri, ac poſt inſequi cum fragore cœli nimbum: tum, quæ moles ea quidve prodigii eſſet quærentem, audiſſe: *Vaſtitatem Italiæ eſſe. pergeret porro ire, nec ultra inquireret, ſineretque fata in occulto eſſe.*
23 Hoc viſu lætus tripartito Iberum copias trajecit, præmiſſis, qui Gallorum animos, qua traducendus exercitus erat, donis conciliarent, Alpiumque tranſitus ſpecularentur. nonaginta millia peditum, duodecim millia equitum Iberum traduxit. Ilergetes inde Barguſioſque, & Auſetanos, & Lacetaniam, quæ ſubjecta Pyrenæis montibus eſt, ſubegit: oræque huic omni præfecit Hannonem, ut fauces, quæ Hiſpanias Galliis jungunt, in poteſtate eſſent. Decem millia peditum Hannoni ad præſidium obtinendæ regionis data, & mille equites. Poſtquam per Pyrenæum ſaltum traduci exercitus cœptus eſt, rumorque per barbaros manavit certior de bello Romano, tria millia inde Carpetanorum peditum iter averterunt. conſtabat, non tam bello motos, quam longinquitate viæ, inſuperabilique Alpium tranſitu. Annibal, quia revocare aut vi retineri eos anceps erat; ne cæterorum etiam feroces animi irritarentur; ſupra ſeptem millia hominum domos remiſit, quos & ipſe gravari militia ſenſerat; Carpeta-
24 nos quoque ab ſe dimiſſos ſimulans. Inde, ne mora atque ocium animos ſollicitarent, cum reliquis copiis Pyrenæum tranſgreditur, & ad oppidum Illiberim caſtra locat. Galli, quamquam Italiæ bellum inferri audiebant, tamen quia vi ſubactos trans Pyrenæum Hiſpanos fama erat, præſidiaque valida impo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

impoſita, metu ſervitutis ad arma conſternati, Ruſcinonem aliquot populi conveniunt. quod ubi Annibali nuntiatum eſt, moram magis quam bellum metuens, oratores ad regulos eorum miſit, *colloqui ſemetipſum velle cum his, & vel illi propius Illiberim accederent, vel ſe Ruſcinonem proceſſurum, ut ex propinquo congreſſus facilior eſſet: nam & accepturum eos in caſtra ſua ſe lætum, nec cunctanter ſeipſum ad eos venturum. Hoſpitem enim ſe Galliæ, non hoſtem adveniſſe: nec ſtricturum ante gladium, ſi per Gallos liceat, quam in Italiam veniſſet.* & per nuntios quidem hæc. Vt vero reguli Gallorum, caſtris ad Illiberim extemplo motis, haud gravate ad Pœnum venerunt; capti donis, cum bona pace exercitum per fines ſuos præter Ruſcinonem oppidum tranſ-
miſerunt. In Italiam interim nihil ultra quam Ibe- 25
rum tranſiſſe Annibalem, à Maſſilienſium legatis Romam perlatum erat: quum perinde, ac ſi Alpes jam tranſiſſet, Boii, ſollicitatis Inſubribus defecerunt, nec tam ob veteres in populum Romanum iras, quam quod nuper circa Padum, Placentiam, Cremonamque colonias in agrum Gallicum deductas ægre patiebantur. Itaque armis repente arreptis, in eum ipſum agrum impetu facto, tantum terroris ac tumultus fecerunt, ut non agreſtis modo multitudo, ſed ipſi triumviri Romani, qui ad agrum venerant aſſignandum, diffiſi Placentiæ mœnibus, Mutinam confugerint; C. Lutatius, C. Servilius, T. Annius. Lutatii nomen haud dubium eſt. pro C. Servilio, & T. Annio, Q. Acilium, & C. Herennium habent quidam annales: alii P. Cornelium Aſinam, & C. Papirium Maſonem. Id quoque dubium eſt; legati ad expoſtulandum ad Bojos miſſi, violati ſint, an in triumviros agrum metanteis impetus ſit factus. Mutinæ quum obſiderentur, & gens ad oppugnandarum urbium arteis rudis, pigerrima eadem ad militaria opera, ſegnis intactis aſſideret muris, ſimulari cœptum de pace agi. evocatique ab Gallorum principibus legati ad colloquium, non contra jus modo gentium, ſed violata etiam, quæ

data in id tempus erat, fide, comprehenduntur; negantibus Gallis, niſi obſides ſibi redderentur, eos dimiſſuros. Quum hæc de legatis nunciata eſſent, & Mutina præſidiumque in periculo eſſet, L. Manlius prætor ira accenſus, effuſum agmen ad Mutinam ducit. Silvæ tunc circa viam erant, pleriſque incultis: ibi inexplorato profectus, in inſidias præcipitatus, multaque cum cæde ſuorum ægre in apertos campos emerſit. ibi caſtra communita; & quia Gallis ad tentanda ea defuit ſpes, refecti ſunt militum animi, quamquam acciſas res ſatis conſtabat. Iter deinde de integro cœptum, nec, dum per patentia loca ducebatur agmen, apparuit hoſtis; ubi rurſus ſilvæ intratæ, tum poſtremos adorti cum magna trepidatione ac pavore omnium, octingentos milites occiderunt, ſex ſigna ademêre. Finis & Gallis territandi, & pavendi Romanis fuit, ut ex ſaltu invio atque impedito evaſere. inde apertis locis facile tutantes agmen Romani Tanetum, vicum propinquum Pado, contendere: ibi ſe munimento ad tempus, commeatibuſque fluminis, & Brixianorum Gallorum auxilio adverſus creſcentem indies
26 multitudinem hoſtium tutabantur. Qui tumultus repens poſtquam eſt Romam perlatus, & Punicum inſuper Gallico bello auctum Patres acceperunt, C. Atilium prætorem cum una legione Romana, & quinque millibus ſociorum delectu novo à Conſule conſcriptis, auxilium ferre Manlio jubent: qui ſine ullo certamine (abſceſſerant enim metu hoſtes) Tanetum pervenit. Et P. Cornelius in locum ejus, quæ miſſa cum prætore fuerat transſcripta legione nova, profectus ab urbe ſexaginta longis navibus præter oram Etruriæ Ligurumque, & inde Salyum, mox pervenit Maſſiliam, & ad proximum oſtium Rhodani (pluribus enim diviſus amnis in mare decurrit) caſtra locat; vix dum ſatis credens Annibalem ſuperaſſe Pyrenæos montes: quem ut de Rhodani quoque tranſitu agitare animadvertit; incertus, quonam ei loco occurreret, nec dum ſatis refectis ab jactatione maritima militibus; trecentos interim

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

terim delectos equites, ducibus Maſſilienſibus & auxiliaribus Gallis, ad exploranda omnia, viſendoſque ex tuto hoſtes præmittit. Annibal, cæteris metu aut pretio pacatis, jam in Volcarum pervenerat agrum gentis validæ. Colunt autem circa utramque ripam Rhodani: & diffiſi citeriore agro arceri Pœnum poſſe, ut flumen pro munimento haberent, omnibus ferme ſuis trans Rhodanum trajectis, ulteriorem ripam amnis obtinebant. Cæteros accolas fluminis Annibal, & eorum ipſorum qui ſedes tenuerant, ſimul perſicit donis ad naves undique contrahendas fabricandaſque: ſimul & ipſi trajici exercitum, levarique quam primum regionem ſuam tanta urgente hominum turba cupiebant. Itaque ingens coacta vis navium eſt, lintriumque temere ad vicinalem uſum paratarum: novaſque alias primum Galli inchoantes cavabant ex ſingulis arboribus: deinde & ipſi milites, ſimul copia materiæ, ſimul facilitate operis inducti, alveos informes (nihil dummodo innare aquæ & capere onera poſſent curantes) raptim faciebant, quibus ſe ſuaque tranſveherent. Jamque omnibus ſatis comparatis ad traji- 27
ciendum, terrebant ex adverſo hoſtes, omnem ripam equites virique obtinentes: quos ut averteret, Hannonem Bomilcaris filium, vigilia prima noctis, cum parte copiarum, maxime Hiſpanis, adverſo flumine ire iter unius diei jubet: & ubi primo poſſet, quam occultiſſime trajecto amni, circumducere agmen. ut quum facto opus ſit, adoriatur ab tergo hoſtem. Ad id dati duces Galli educunt inde millia quinque & viginti, ferme ſupra parvæ inſulæ circumfuſum amnem; latiorem ubi dividebatur, eoque minus alto alveo, tranſitum oſtendere. ibi raptim cæſa materia, rateſque fabricatæ, in quibus equi virique & alia onera trajicerentur. Hiſpani, ſine ulla mole in utres veſtimentis conjectis, ipſi cetris ſuppoſitis incubantes, flumen tranſnatavere. Et alius exercitus ratibus junctis trajectus, caſtris prope flumen poſitis, nocturno itinere atque operis labore feſſus, quiete unius diei reficitur; intento duce ad

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

conſilium opportune exſequendum. Poſtero die profecti ex loco, prodito fumo ſignificant ſe tranſiſſe, & haud procul abeſſe. quod ubi accepit Annibal, ne tempori deeſſet, dat ſignum ad trajiciendum. Jam paratas aptataſque habebat pedes lintres; equites fere propter equos nantes navium agmen ad excipiendum adverſi impetum fluminis parte ſuperiore tranſmittens, tranquillitatem infra trajicientibus lintribus præbebat. Equorum pars magna nantes loris à puppibus trahebantur; præter eos, quos inſtructos frenatoſque, ut extemplo egreſſo in ripam
28 equiti uſui eſſent, impoſuerant in naves. Galli occurſant in ripam cum variis ululatibus cantuque moris ſui; quatientes ſcuta ſupra capita, vibranteſque dextris tela: quamquam & ex adverſo terrebat tanta vis navium cum ingenti ſono fluminis & clamore vario nautarum & militum, qui nitebantur perrumpere impetum fluminis, & qui ex altera ripa trajicientes ſuos hortabantur. Jam ſatis paventes adverſo tumultu, terribilior ab tergo adortus clamor, caſtris ab Hannone captis. mox & ipſe aderat, ancepſque terror circumſtabat: & è navibus tanta vis armatorum in terram evadens, & à tergo improviſa premebat acies. Galli, poſtquam vim facere conati, ultro pellebantur; qua patere viſum maxime iter perrumpunt, trepidique in vicos paſſim ſuos diffugiunt. Annibal cæteris copiis per ocium trajectis, ſpernens jam Gallicos tumultus, caſtra locat. Elephantorum trajiciendorum varia conſilia fuiſſe credo: certe variata memoria eſt actæ rei. quidam congregatis ad ripam elephantis, tradunt ferociſſimum ex iis irritatum à rectore ſuo, quum refugientem in aquam nantem ſequeretur, traxiſſe gregem; ut quemque timentem altitudinem deſtituerat vadum, impetu ipſo fluminis in alteram ripam rapiente. Cæterum magis conſtat, ratibus trajectos: id, ut tutius conſilium ante rem foret; ita acta re, ad fidem pronius eſt. Ratem unam ducentos longam pedes, quinquaginta latam, à terra in amnem porrexerunt: quam, ne ſecunda aqua deferretur, pluribus
reti-

retinaculis validis parte ſuperiore ripæ religatam, pontis in modum humo injecta conſtraverunt, ut belluæ audacter velut per ſolum ingrederentur. altera ratis æque lata, longa pedes centum, ad trajiciendum flumen apta, huic copulata eſt: & quum elephanti per ſtabilem ratem, tamquam viam, prægredientibus feminis, acti, in minorem applicatam tranſgreſſi ſunt; ea extemplo reſolutis, quibus leviter annexa erat, vinculis, ab actuariis aliquot navibus ad alteram ripam pertrahitur: ita primis expoſitis, alii deinde repetiti ac trajecti ſunt. Nihil ſane trepidabant, donec continenti velut ponte agerentur. primus erat pavor, quum ſoluta ab cæteris rate in altum raperentur. ibi urgentes inter ſe, cedentibus extremis ab aqua, trepidationem aliquantum edebant; donec quietem ipſe timor circumſpicientibus aquam feciſſet. excidere etiam ſævientes quidam in flumen, ſed pondere ipſo ſtabiles, dejectis rectoribus, quærendis pedetentim vadis, in terram evaſere.
Dum elephanti trajiciuntur, interim Annibal Nu- 29
midas equites quingentos ad caſtra Romana miſerat ſpeculatum, ubi & quantæ copiæ eſſent, & quid pararent. Huic alæ equitum miſſi, ut ante dictum eſt, ab oſtio Rhodani trecenti Romanorum equites occurrunt. prælium atrocius quam pro numero pugnantium editur. Nam præter multa vulnera, cædes etiam prope par utrimque fuit: fugaque & pavor Numidarum, Romanis jam admodum feſſis victoriam dedit. victores ad centum ſexaginta; nec omnes Romani, ſed pars Gallorum: victi amplius ducentis ceciderunt, hoc principium, ſimulque omen belli, ut ſummæ rerum proſperum eventum, ita haud ſane incruentam ancipitiſque certaminis victoriam Romanis portendit. Re ita geſta, ad utrumque ducem ſui redierunt. Nec Scipioni ſtare ſententia poterat, niſi ut ex conſiliis cœptiſque hoſtis & ipſe conatus caperet: & Annibalem incertum, utrum cœptum in Italiam intenderet iter, an cum eo, qui primus ſe obtuliſſet Romanus exercitus, manus confereret, averterat à præſenti certamine, Bojorum legatorum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

regulique Matali adventus, qui ſe duces itinerum,
ſocios periculi fore, affirmantes, integro bello, nuſ-
quam ante libatis viribus, Italiam aggrediendam
cenſent. Multitudo timebat quidem hoſtes; non-
dum obliterata memoria ſuperioris belli: ſed magis
iter immenſum Alpeſque, rem fama utique inexper-
tis horrendam, metuebat. Itaque Annibal, poſt-
30 quam ipſi ſententia ſtetit pergere ire, atque Italiam
petere, advocata concione, varie militum verſat
animos caſtigando adhortandoque. *Mirari ſe, qui-*
nam pectora ſemper impavida repens terror invaſerit.
per tot annos vicenteis eos ſtipendia facere, neque ante
Hiſpania exceſſiſſe, quam omnes genteſque & terræ
eæ, quas duo diverſa maria amplectantur, Carthagi-
nienſium eſſent. Indignatos deinde, quod quicumque
Saguntum obſediſſent, velut ob noxam ſibi dedi poſtu-
laret populus Romanus, Iberum trajeciſſe ad delen-
dum nomen Romanorum, liberandumque orbem ter-
rarum. Tum nemini viſum id longum, quum ab oc-
caſu ſolis ad ortum intenderent iter. Nunc poſtquam
multo majorem partem itineris emenſam cernant, Py-
renæum ſaltum inter ferociſſimas gentes ſuperatum,
Rhodanum tantum amnem, tot millibus Gallorum
prohibentibus, domita etiam ipſius fluminis vi, traje-
ctum, in conſpectu Alpes habeant, quarum alterum
latus Italiæ ſit; in ipſis portis hoſtium fatigatos ſubſi-
ſtere: quid aliud Alpes eſſe credentes, quam montium
altitudines? Fingerent altiores Pyrenæi jugis. nullas
profecto terras cœlum contingere, nec inexſuperabiles
humano generi eſſe. Alpes quidem habitari, coli, gi-
gnere atque alere animantes. pervias paucis eſſe. exer-
citibus invias? eos ipſos quos cernant, legatos non pen-
nis ſublime elatos Alpes tranſgreſſos: nec majores qui-
dem eorum indigenas, ſed advenas Italiæ cultores, has
ipſas Alpes ingentibus ſæpe agminibus cum liberis ac
conjugibus, migrantium modo, tuto tranſmiſiſſe. Mi-
liti quidem armato, nihil ſecum præter inſtrumenta
belli portanti, quid invium aut inexſuperabile eſſe?
Saguntum ut caperetur, quid per octo menſes periculi,
quid laboris exhauſtum eſſe? Romam orbis terrarum

caput petentibus, quicquam adeo aſperum atque arduum videri, quod inceptum moretur? Cepiſſe quondam Gallos ea, quæ adiri poſſe Pœnus deſperet. proinde aut cederent animo atque virtute genti per eos dies toties ab ſe victæ: aut itineris finem ſperent campum interjacentem Tiberi ac mœnibus Romanis. His ad- 31
hortationibus incitatos corpora curare, atque ad iter ſe parare jubet. Poſtero die profectus adverſa ripa Rhodani, mediterranea Galliæ petit: non quia rectior ad Alpes via eſſet, ſed quantum à mari receſſiſſet, minus obviam fore Romanum credens: cum quo, priuſquam in Italiam ventum foret, non erat, in animo manus conſerere. Quartis caſtris ad Inſulam pervenit: ibi Arar Rhodanuſque amnes, diverſi ex Alpibus decurrentes, agri aliquantulum amplexi, confluunt in unum. Mediis campis Inſulæ nomen inditum. accolunt prope Allobroges, gens jam inde nulla Gallica gente opibus aut fama inferior: tum diſcors erat. Regni certamine ambigebant fratres. major, & qui prius imperitarat, Brancus nomine, minore à fratre & cœtu juniorum, qui jure minus, vi plus poterat, pellebatur. Hujus ſeditionis peropportuna diſceptatio quum ad Annibalem rejecta eſſet, arbiter regni factus, quod erat ſenatus principumque ſententia futurum; imperium majori reſtituit. ob id meritum commeatu copiaque rerum omnium & veſtis eſt adjutus, quæ infames frigoribus Alpes præparare cogebant. Sedatis certaminibus Allobrogum, quum jam Alpes peteret, non recta regione iter inſtituit; ſed ad lævam in Tricaſtinos flexit: inde per extremam oram Vocontiorum agri tetendit in Tricorios: haud uſquam impedita via, priuſquam ad Druentiam flumen pervenit. Is & ipſe Alpinus amnis, longe omnium Galliæ fluminum difficillimus tranſitu eſt. nam quum aquæ vim vehat ingentem; non tamen navium patiens eſt: quia nullis coërcitus ripis, pluribus ſimul, neque iiſdem alveis fluens, nova ſemper vada novoſque gurgites faciens (& ob eadem pediti quoque incerta via eſt) ad hæc ſaxa glomeroſa volvens, nihil ſtabile, nec

tutum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

tutum ingredienti præbet; & tum fortè imbribus auctus, ingentem tranſgredientibus tumultum fecit, quum ſuper cætera trepidatione ipſi ſua atque incer-
32 tis clamoribus turbarentur. P. Cornelius conſul triduo forte, poſtquam Annibal ab ripa Rhodani movit, quadrato agmine ad caſtra hoſtium venerat; nullam dimicandi moram facturus. cæterum ubi deſerta munimenta, nec facile ſe tantum prægreſſos aſſecuturum videt, ad mare ac naves rediit; tutius faciliuſque ita deſcendenti ab Alpibus Annibali occurſurus. ne tamen nuda auxiliis Romanis Hiſpania eſſet, quam provinciam ſortitus erat, Cn. Scipionem fratrem cum maxima parte copiarum adverſus Aſdrubalem miſit: non ad tutandos tantummodo veteres ſocios conciliandoſque novos, ſed etiam ad pellendum Hiſpania Aſdrubalem. ipſe cum admodum exiguis copiis Genuam repetit; eo, qui circa Padum erat, exercitu Italiam defenſurus. Annibal ab Druentia campeſtri maxime itinere cum bona pace ad Alpes incolentium ea loca Gallorum pervenit. Tum, quamquam fama prius (qua quidem incerta in majus vero ferri ſolent) præcepta res erat; tamen ex propinquo viſa montium altitudo, niveſque cœlo prope immiſtæ, tecta informia impoſita rupibus, pecora jumentaque torrida frigore, homines intonſi & inculti, animalia inanimaq; omnia rigentia gelu, cætera viſu quam dictu fœdiora, terrorem renovavere. Erigentibus in primos agmen clivos apparuerunt imminentes tumulos inſidentes montani: qui ſi valles occultiores inſediſſent, coorti in pugnam repente, ingentem fugam ſtragemque dediſſent. Annibal conſiſtere ſigna jubet: Galliſque ad viſenda loca præmiſſis, poſtquam comperit tranſitum ea non eſſe, caſtra inter confragoſa omnia præruptaque, quam extenſiſſima poteſt valle locat. Tum per eoſdem Gallos, haud ſane multum lingua moribuſque abhorrentes, quum ſe immiſcuiſſent colloquiis montanorum, edoctus interdiu tantum obſideri ſaltum, nocte in ſua quemque dilabi tecta; luce prima ſubiit tumulos, ut ex aperto atque interdiu viam per angu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

anguſtias facturus. Die deinde, ſimulando aliud quam quod parabatur, conſumpto, quum eodem quo conſtiterant loco caſtra communiſſent, ubi primum degreſſos tumulis montanos, laxataſque ſenſit cuſtodias, pluribus ignibus quam pro numero manentium in ſpeciem factis, impedimentiſque cum equite relictis, & maxima parte peditum; ipſe cum expeditis acerrimo quoque viro raptim anguſtias evadit: iiſque ipſis tumulis, quos hoſtes tenuerant,
conſedit. Prima deinde luce caſtra mota & agmen 33
reliquum incedere cœpit. Jam montani ſigno dato ex caſtellis ad ſtationem ſolitam conveniebant; quum repente conſpiciunt alios arce occupata ſua ſuper caput imminentes, alios via tranſire hoſtes. Vtraque ſimul objecta res oculis, animis immobiles parumper eos defixit. deinde ut trepidationem in anguſtiis, ſuoque ipſo tumultu Annibalis miſceri agmen videre, equis maxime conſternatis, quicquid adjeciſſent ipſi terroris, ſatis ad perniciem fore rati, perverſis rupibus, juxta invia ac devia aſſueti diſcurrunt. Tum vero ſimul ab hoſtibus, ſimul ab iniquitate locorum Pœni oppugnabantur; pluſque inter ipſos, (ſibi quoque tendente ut periculo prius evaderet) quam cum hoſtibus certaminis erat. Equi maxime infeſtum agmen faciebant, qui & clamoribus diſſonis, quos nemora etiam repercuſſæque valles augebant, territi trepidabant; & icti forte aut vulnerati adeo conſternati ſunt, ut ſtragem ingentem ſimul hominum ac ſarcinarum omnis generis facerent: multoſque turba, quum præcipites deruptæque utrimque anguſtiæ eſſent, in immenſum altitudinis dejecit; quoſdam & armatos. inde ruinæ maximæ modo jumenta cum oneribus devolvebantur. Quæ quamquam fœda viſu erant, ſtetit parumper tamen Annibal ac ſuos continuit, ne tumultum ac trepidationem augeret. deinde poſtquam interrumpi agmen vidit, periculumque eſſe, ne exutum impedimentis exercitum nequicquam incolumem traduxiſſet, decurrit ex ſuperiore loco; & quum impetu ipſo

fudiſ-

fudiſſet hoſtem, ſuis quoque tumultum auxit. ſed is tumultus momento temporis, poſtquam liberata itinera fuga montanorum erant, ſedatur: nec per otium modo, ſed prope ſilentio mox omnes traducti. Caſtellum inde, quod caput ejus regionis erat, vicoſque circumjectos capit, & captivorum pecoribus per triduum exercitum aluit. & quia nec montanis primo perculſis, nec loco magnopere impedie-
34 bantur, aliquantum eo triduo viæ confecit. Perventum inde ad frequentem cultoribus alium, ut inter montana, populum. ibi non bello aperto, ſed ſuis artibus, fraude, deinde inſidiis eſt prope circumventus. Magno natu principes caſtellorum oratores ad Pœnum veniunt: *alienis malis, utili exemplo doctos*, memorantes, *amicitiam malle, quam vim experiri Pœnorum. itaque obedienter imperata facturos, commeatum itineriſque duces, & ad fidem promiſſorum obſides acciperet*. Annibal nec temere credendo, nec aſpernando, ne repudiati, aperte hoſtes fierent, benigne quum reſpondiſſet; obſidibus quos dabant acceptis, & commeatu, quem in viam ipſi detulerant, uſus; nequaquam ut inter pacatos, incompoſito agmine duces eorum ſequitur. Primum agmen elephanti & equites erant: ipſe poſt cum robore peditum circumſpectans ſollicitus omnia, incedebat. Vbi in anguſtiorem viam ex parte altera ſubjectam jugo inſuper imminenti ventum eſt, undique ex inſidiis barbari à fronte & à tergo coorti, cominus eminuſque petunt: ſaxa ingentia in agmen devolvunt: maxima ab tergo vis hominum urgebat. in eos verſa peditum acies haud dubium fecit, quin niſi firmata extrema agminis fuiſſent, ingens in eo ſaltu accipienda clades fuerit. Tunc quoque ad extremum periculi, ac prope perniciem ventum eſt: nam cum cunctaretur Annibal demittere in anguſtias agmen; quia non, ut ipſe equitibus præſidio erat, ita peditibus quicquam ab tergo auxilii reliquerat; occurſantes per obliqua montani perrupto medio agmine viam inſedere: noxque una Annibali ſine equitibus
35 ac impedimentis acta eſt. Poſtero die jam ſegnius

inter-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

intercurſantibus barbaris, junctæ copiæ, ſaltuſque haud ſine clade (majore tamen jumentorum quam hominum pernicie) ſuperatus. inde montani, pauciores, jam & latrocinii magis quam belli more concurſabant; modo in primum, modo in noviſſimum agmen, ut cuique aut locus opportunitatem daret, aut progreſſi morative aliquam occaſionem feciſſent. Elephanti, ſicut præcipites per arctas vias magna mora agebantur, ita tutum ab hoſtibus quacumque incederent (quia inſuetus adeundi propius metus erat) agmen præbebant. Nono die in jugum Alpium perventum eſt per invia pleraque & errores, quos aut ducentium fraus, aut ubi fides iis non eſſet, temere initæ valles à conjectantibus iter, faciebant. Biduum in jugis ſtativa habita: feſſis labore ac pugnando quies data militibus: jumentaque aliquot, quæ prolapſa in rupibus erant, ſequendo veſtigia agminis in caſtra pervenere. Feſſis tædio tot malorum, nivis etiam caſus, occidente jam ſidere Vergiliarum, ingentem terrorem adjecit. Per omnia nive oppleta quum ſignis prima luce motis ſegniter agmen incederet, pigritiaque & deſperatio in omnium vultu emineret; prægreſſus ſigna Annibal, in promontorio quodam, unde longe ac late proſpectus erat, conſiſtere juſſis militibus, Italiam oſtentat, ſubjectoſque Alpinis montibus Circumpadanos campos: mœniaque eos tum tranſcendere, non Italiæ modo, ſed etiam urbis Romæ. cætera plana, proclivia fore: uno, aut ſummum altero prælio arcem & caput Italiæ in manu ac poteſtate habituros. Procedere inde agmen cœpit; jam nihil ne hoſtibus quidem, præter parva furta per occaſionem tentantibus. Cæterum iter multo, quam in aſcenſu fuerat (ut pleraque Alpium ab Italia ſicut breviora, ita arctiora ſunt) difficilius fuit. omnis enim ferme via præceps, anguſta, lubrica erat: ut neque ſuſtinere ſe à lapſu poſſent; nec, ſi qui paululum titubaſſent, hærere afflicti veſtigio ſuo; aliique ſuper alios & jumenta & homines occiderent. Ventum deinde ad 36
multo anguſtiorem rupem, atque ita rectis ſaxis, ut

ægre

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ægre expeditus miles tentabundus, manibuſque re-
tinens virgulta ac ſtirpes circa eminentes, demittere
ſeſe poſſet. Natura locus jam ante præceps, recenti
terræ lapſu, in pedum mille admodum altitudinem,
abruptus erat. Ibi quum velut ad finem viæ equites
conſtitiſſent, miranti Annibali quæ res moraretur
agmen, nunciatur, rupem inviam eſſe. digreſſus
deinde ipſe ad locum viſendum. haud dubia res vi-
ſa, quin per invia circa, nec trita antea, quamvis
longo ambitu circumduceret agmen. Ea vero via
inſuperabilis fuit. nam quum ſuper veterem nivem
intactam nova modicæ altitudinis eſſet: molli, nec
præaltæ nivi facile pedes ingredientium inſiſtebant.
ut vero tot hominum jumentorumque inceſſu dila-
pſa eſt, per nudam infra glaciem, fluentemque ta-
bem liqueſcentis nivis ingrediebantur. Tetra ibi lu-
ctatio erat ut à lubrica glacie, non recipiente veſti-
gium, & in prono citius pede ſe fallente, & ſeu ma-
nibus in aſſurgendo ſeu genu ſe adjuviſſent, ipſis ad-
miniculis prolapſi, ſi iterum corruiſſent, nec ſtirpes
circa radiceſve, ad quas pede aut manu quiſquam
eniti poſſet, erant. Itaque in levi tantum glacie ta-
bidaque nive volutabantur jumenta: ſecabant in-
terdum, etiam tum infimam ingredientia nivem,
& prolapſa jactandis gravius in continendo ungulis,
penitus perfringebant: ut pleraque velut pedica ca-
37 pta hærerent in durata & alte concreta glacie. Tan-
dem nequicquam jumentis atque hominibus fatiga-
tis, caſtra in jugo poſita; ægerrime ad idipſum loco
purgato: tantum nivis fodiendum atque egerendum
fuit. Inde ad rupem muniendam, per quam via una
eſſe poterat, milites ducti, quum cædendum eſſet
ſaxum, arboribus circa immanibus dejectis detrun-
catiſque, ſtruem ingentem lignorum faciunt: eamque
(quum & vis venti apta faciendo igni coorta eſſet,)
ſuccendunt, ardentiaque ſaxa infuſo aceto putrefa-
ciunt. Ita torridam incendio rupem ferro pandunt,
molliuntque anfractibus modicis clivos, ut non ju-
menta ſolum, ſed elephanti etiam deduci poſſent.
Quatriduum circa rupem conſumptum. jumenta

prope

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

prope fame abſumebantur: nuda enim fere cacumina ſunt; & ſi quid eſt pabuli, obruunt nives. Inferiores valles apricos quoſdam colles habent, rivoſque prope ſilvas; etiam humano cultu digniora loca. Ibi jumenta in pabulum miſſa, & quies muniendo feſſis hominibus, data triduo. inde ad planum deſcenſum eſt, etiam locis mollioribus & accolarum ingeniis. Hoc maxime modo perventum 38
eſt in Italiam quinto menſe à Carthagine Nova, (ut quidam auctores ſunt) quinto decimo die Alpibus ſuperatis. Quantæ copiæ tranſgreſſo in Italiam Annibali fuerint, nequaquam inter auctores conſtat. qui plurimum, centum millia peditum, viginti equitum fuiſſe ſcribunt, qui minimum viginti millia peditum, ſex equitum. L. Cincius Alimentus, qui captum ſe ab Annibale ſcribit, maxime auctor, moveret me, niſi confunderet numerum; Gallis Liguribuſque additis: cum his ſcribit octoginta millia peditum, decem equitum, adducta in Italiam: (magis affluxiſſe veriſimile eſt, & ita quidam auctores ſunt.) ex ipſo autem audiſſe Annibale, poſtquam Rhodanum tranſierit, triginta ſex millia hominum, ingentemque numerum equorum, & aliorum jumentorum amiſiſſe in Taurinis, quæ Gallis proxima gens erat, in Italiam digreſſo. Id quum inter omnes conſtet, eo magis miror ambigi, quanam Alpes tranſierit: & vulgo credere, Pennino, atque inde nomen & jugo Alpium inditum, tranſgreſſum. Cœlius, per Cremonis jugum dicit tranſiſſe: qui ambo ſaltus eum, non in Taurinos, ſed per Salaſſos montanos ad Libuos Gallos deduxiſſent. Nec veriſimile eſt. ea tum ad Galliam patuiſſe itinera; utique quæ ad Penninum ferunt, obſepta gentibus Semigermanis fuiſſent. neque hercule montibus his (ſi quem forte id movit) ab tranſitu Pœnorum ullo Veragri, incolæ jugi ejus, norunt nomen inditum: ſed ab eo, quem in ſummo ſacratum vertice Penninum montani appellant. Peropportune ad principia re- 39
rum Taurinis proximæ genti adverſus Inſubres motum bellum erat. ſed armare exercitum Annibal, ut

parti

parti alteri auxilio eſſet (in reficiendo maxime ſentientem contracta ante mala) non poterat. otium etenim ex labore, copia ex inopia, cultus ex illuvie tabeque, ſqualida & prope efferata corpora varie movebant. Ea P. Cornelio Conſuli cauſſa fuit, quum Piſas navibus veniſſet, exercitu à Manlio Atilioque accepto tirone, & in novis ignominiis trepido, ad Padum feſtinandi: ut cum hoſte nondum refecto manum confereret. ſed quum Placentiam Conſul venit, jam ex ſtativis moverat Annibal: Taurinorumque unam urbem caput gentis ejus, quia volentis in amicitiam non veniebat, vi expugnarat: junxiſſetque ſibi non metu ſolum, ſed etiam voluntate Gallos accolas Padi; ni eos circumſpectantes defectionis tempus ſubito adventus Conſulis oppreſſiſſet. Et Annibal movit ex Taurinis; incertos quæ pars ſequenda eſſet Gallos præſentem ſe ſecuturos ratus. Jam prope in conſpectu erant exercitus, conveneranteque duces; ſicut uterque inter ſe nondum ſatis noti ita jam imbutus uterque quadam admiratione alterius. Nam Annibalis & apud Romanos jam ante Sagunti excidium celeberrimum nomen erat: & Scipionem Annibal eo ipſo, quod adverſus ſe dux potiſſimum lectus eſſet, præſtantem virum credebat. & auxerant inter ſe opinionem; Scipio, quod relictus in Gallia, obvius fuerat in Italiam tranſgreſſo Annibali; Annibal, conatu tam audaci trajiciendarum Alpium, & effectu. Occupavit tamen Scipio Padum trajicere, & ad Ticinum amnem motis caſtris, prius quam educeret in aciem, adhortandorum militum cauſſa, talem orationem exorſus eſt: *Si eum exercitum, milites, educerem in aciem, quem in Gallia mecum habui, ſuperſediſſem loqui apud vos. quid enim adhortari referret, aut eos equites, qui equitatum hoſtium ad Rhodanum flumen egregie viciſſent, aut eas legiones, cum quibus fugientem hunc ipſum hoſtem ſecutus, confeſſionem cedentis ac detrectantis certamen pro victoria habui? Nunc quia ille exercitus Hiſpaniæ provinciæ ſcriptus, ibi cum fratre Cn. Scipione meis auſpiciis rem gerit; ubi eum gerere ſena-*

tus populuſque Romanus voluit; ego, ut Conſulem ducem adverſus Annibalem ac Pœnos haberetis, ipſe me huic voluntario certamini obtuli: novo imperatori apud novos milites pauca verba facienda ſunt. Ne genus belli, neve hoſtem ignoretis; cum iis eſt vobis, milites, pugnandum quos terra marique priore bello viciſtis: à quibus ſtipendium per viginti annos exegiſtis: à quibus capta belli præmia, Siciliam ac Sardiniam habetis. Erit igitur in hoc certamine is vobis illiſque animus, qui victoribus & victis eſſe ſolet. Nec nunc illi, quia audent, ſed quia neceſſe eſt, pugnaturi ſunt: niſi creditis, qui exercitu incolumi pugnam detrectavere, eos duabus partibus peditum equitumque in tranſitu Alpium amiſſis (quum plures pene perierint quam ſuperſunt) plus ſpei nactos eſſe. At enim pauci quidem ſunt, ſed vigentes animis corporibuſque, quorum robora ac vires vix ſuſtinere vis ulla poſſet. Effigies, imo umbræ hominum; fame, frigore, illuvie, ſqualore enecti, contuſi ac debilitati inter ſaxa rupeſque. ad hæc, peruſti artus, nive rigentes nervi, membra torrida gelu, quaſſata fractaque arma: claudi ac debiles equi. Cum hoc equite, cum hoc pedite pugnaturi eſtis. reliquias extremas hoſtium, non hoſtes habebitis. Ac nihil magis vereor, quam ne antequam vos cum hoſte pugnaveritis, Alpes viciſſe Annibalem videantur. Sed ita forſitan decuit, cum fœderum ruptore duce ac populo, Deos ipſos ſine ulla humana ope, committere ac profligare bellum: nos autem, qui ſecundum Deos violati ſumus, commiſſum ac profligatum conficere. Non 41
vereor, ne quis me hoc veſtri adhortandi cauſſa magnifice loqui exiſtimet; ipſum aliter animo affectum eſſe. Licuit in Hiſpaniam provinciam meam ire, quo jam profectus eram cum exercitu meo: ubi & fratrem conſilii participem ac periculi ſocium haberem, & Aſdrubalem potius quam Annibalem hoſtem, & minorem haud dubie molem belli: tamen, quum præterveherer navibus Galliæ oram ad famam hujus hoſtis in terram egreſſus, præmiſſo equitatu, ad Rhodanum movi caſtra. Equeſtri prælio, qua parte copiarum conſerendi manum fortuna data eſt, hoſtem fudi, peditum

agmen,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

agmen, quod in modum fugientium raptim agebatur, quia aſſequi terra non poteram, regreſſus ad naves, quanta maxima celeritate potui tanto maris terrarumque circuitu, in radicibus Alpium obvius fui. Huic timendo hoſti utrum quum declinarem certamen, improviſus videor incidiſſe, an occurrere in veſtigiis ejus? laceſſere ac trahere ad decernendum? Experiri juvat, utrum alios derepente Carthaginienſes per viginti annos terra ediderit: an iidem ſint, qui ad Ægates pugnavere inſulas, & quos ab Eryce duodevicenis denariis æſtimatos emiſiſtis: & utrum Annibal hic ſit æmulus itinerum Herculis, ut ipſe fert, an vectigalis ſtipendiariuſque & ſervus populi Romani à patre relictus: quem niſi Saguntinum ſcelus agitaret, reſpiceret profecto, ſi non patriam victam, domum certe, patremque, & fœdera Amilcaris ſcripta manu. qui juſſus à Conſule noſtro, præſidium deduxit ab Eryce: qui graves impoſitas victis Carthaginienſibus leges fremens mœrenſque accepit: qui decedere Sicilia, qui ſtipendium populo Romano dare pactus eſt. Itaque, vos, ego, milites, non eo ſolum animo, quo adverſus alios hoſtes ſoletis, pugnare velim: ſed cum indignatione quadam atque ira; velut ſi ſervos videatis veſtros arma repente contra vos ferentes. Licuit, ſi voluiſſemus, ad Erycem clauſos, ultimo ſupplicio humanorum, fame interficere: licuit claſſem victricem in Africam trajicere, atque intra paucos dies ſine ullo certamine Carthaginem delere. Veniam dedimus precantibus: emiſimus ex obſidione: pacem cum victis fecimus: tutelæ noſtræ deinde duximus, quum Africo bello urgerentur. Pro his impertitis furioſum juvenem ſequentes, oppugnatum patriam noſtram veniunt. Atque utinam pro decore nobis hoc tantum, & non pro ſalute eſſet certamen. non de poſſeſſione Siciliæ ac Sardiniæ, de quibus quondam agebatur, ſed pro Italia nobis eſt pugnandum: nec eſt alius ab tergo exercitus, qui, niſi nos vincimus, hoſti obſiſtat, nec Alpes aliæ ſunt, quas dum ſuperat, comparari nova poſſint præſidia. hic eſt obſtandum, milites, velut ſi ante Romana mœnia pugnemus. Vnuſquiſque ſe non corpus ſuum,

ſed

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ſed conjugem ac liberos parvos armis protegere putet: nec domeſticas ſolum agite curas, ſed identidem hoc animo reputet, noſtras nunc intueri manus ſenatum populumque Romanum. qualis noſtra vis virtuſque fuerit, talem deinde fortunam illius urbis ac Romani imperii fore. Hæc apud Romanos conſul. Annibal re- 42
bus prius, quam verbis adhortandos milites ratus, circumdato ad ſpectaculum exercitu, captivos montanos vinctos in medio ſtatuit, armiſque Gallicis, ante eorum pedes projectis, interrogare interpretem juſſit, ecquis, ſi vinculis levaretur, armaque & equum victor acciperet, decertare ferro vellet? Quum ad unum omnes ferrum pugnamque poſcerent, & dejecta in id ſors eſſet, ſe quiſque eum optabat, quem fortuna in id certamen legeret. Vt cujuſque ſors exciderat, alacer, inter gratulantes gaudio exultans, cum ſui moris tripudiis arma raptim capiebat: ubi vero dimicarent, is habitus animorum non inter ejuſdem modo conditionis homines erat, ſed etiam inter ſpectantes vulgo, ut non vincentium magis, quam bene morientium fortuna laudaretur.
Dum ſic aliquot ſpectatis paribus affectos dimiſiſſet; 43
concione inde advocata, ita apud eos locutus fertur: *Si quem animum in alienæ ſortis exemplo paulo ante habuiſtis, eundem mox in æſtimanda fortuna veſtra, habueritis; vicimus, milites: neque enim ſpectaculum modo illud, ſed quædam velut imago veſtræ conditionis erat. Ac neſcio an majora vincula, majoreſque neceſſitates vobis quam captivis veſtris fortuna circumdederit. Dextra lævaque duo maria claudunt; nullam ne ad effugium quidem navem habentibus. circa Padus amnis, major ac violentior Rhodano, ab tergo Alpes urgent; vix integris vobis ac vigentibus tranſitæ. Hic vincendum aut moriendum, milites, eſt, ubi primum hoſti occurriſtis; & eadem fortuna, quæ neceſſitatem pugnandi impoſuit, præmia vobis ea victoribus proponit, quibus ampliora homines ne ab Diis quidem immortalibus optare ſolent. Si Siciliam tantum ac Sardiniam parentibus noſtris ereptas noſtra virtute recuperaturi eſſemus: ſatis tamen ampla pre-*

tia eſſent. quicquid Romani tot triumphis partum congeſtumque poſſident; id omne veſtrum cum ipſis dominis futurum eſt. In hanc tam opimam mercedem, agite, cum Diis bene juvantibus arma capite. Satis adhuc in vaſtis Luſitaniæ Celtiberiæque montibus pecora conſectando; nullum emolumentum tot laborum periculorumque veſtrorum vidiſtis. tempus eſt jam, opulenta vos ac ditia ſtipendia facere, & magna operæ pretia mereri: tantum itineris per tot montes fluminaque, & tot armatas gentes emenſos. Hic vobis terminum laborum fortuna dedit, hic dignam mercedem emeritis ſtipendiis dabit. Nec quam magni nominis bellum eſt, tam difficilem exiſtimaritis victoriam fore. ſæpe & contemptus hoſtis cruentum certamen edidit, & inclyti populi regeſque perlevi momento victi ſunt. Nam dempto hoc uno fulgore nominis Romani, quid eſt, cur illi vobis comparandi ſint? Vt viginti annorum militiam veſtram cum illa virtute, cum illa fortuna taceam; ab Herculis columnis, ab Oceano terminiſque ultimis terrarum, per tot ferociſſimos Hiſpaniæ & Galliæ populos vincentes huc perveniſtis: pugnabitis cum exercitu tirone, hac ipſa æſtate cæſo, victo, circumſeſſo à Gallis, ignoto adhuc duci ſuo ignorantique ducem. An me, in prætorio patris, clariſſimi imperatoris, prope natum, certe eductum, domitorem Hiſpaniæ Galliæque, victorem eundem, non Alpinarum modo gentium, ſed ipſarum, quod multo majus eſt, Alpium, cum ſemeſtri hoc conferam duce, deſertore exercitus ſui? Cui ſi quis demptis ſignis Pœnos Romanoſque hodie oſtendat, ignoraturum certum habeo, utrius exercitus ſit Conſul. Non ego illud parvi æſtimo, milites, quod nemo veſtrûm eſt, cujus non ante oculos ipſe ſæpe militare aliquod ediderim facinus, cui non idem ego virtutis ſpectator ac teſtis, notata temporibus lociſque referre ſua poſſim decora. Cum laudatis, à me millies donatiſque, alumnus prius omnium veſtrûm, quam imperator; procedam acie adverſus ignotos inter ſe, ignorantes-
44 *que. Quocumque circumtuli oculos, plena omnia video animorum ac roboris: veteranum peditem, generoſiſſimarum gentium equites frænatos & infrænatos,*

tos, vos ſocios fideliſsimos fortiſsimoſque, vos Carthagínienſes, tum ob patriam, tum ob iram juſtiſsimam pugnaturos. Inferimus bellum, infeſtiſque ſignis deſcendimus in Italiam; tanto audacius fortiuſque pugnaturi, quanto major ſpes, major eſt animus inferentis vim quam arcentis. Accendit præterea animos & ſtimulat dolor, injuria, indignitas. ad ſupplicium depopoſcerunt me ducem primum, deinde vos omnes, qui Saguntum oppugnaſſetis: deditos ultimis cruciatibus affecturi fuerunt. Crudeliſsima ac ſuperbiſsima gens, ſua omnia ſuique arbitrii facit. cum quibus bellum, cum quibus pacem habeamus, ſe modum imponere æquum cenſet: circûmſcribit includitque nos terminis montium fluminumque, quos ne excedamus: neque eos, quos ſtatuit, terminos obſervat. Ne tranſieris Iberum: ne quid rei tibi ſit cum Saguntinis. Ad Iberum eſt Saguntum: nuſquam te veſtigio moveris. Parum eſt, quod veterrimas provincias meas Siciliam & Sardiniam adimis. etiam Hiſpanias? & inde ceſſero, in Africam tranſcendes. Tranſcendes autem dico? duos Conſules hujus anni, unum in Africam, alterum in Hiſpaniam miſerunt. nihil uſquam nobis relictum eſt, niſi quod armis vindicaverimus. Illis timidis & ignavis licet eſſe, qui reſpectum habent, quos ſuus ager, ſua terra, per tuta ac pacata itinera fugientes accipient: vobis neceſſe eſt fortibus viris eſſe, & omnibus inter victoriam mortemve certa deſperatione abruptis; aut vincere, aut ſi fortuna dubitabit, in prælio potius, quam in fuga, mortem oppetere. Si hoc bene fixum omnibus deſtinatumque in animo eſt; iterum dicam, Viciſtis: nullum momentum ad vincendum homini ab Diis immortalibus acrius datum eſt. His adhorta- 45
tionibus quum utrimque ad certamen accenſi militum animi eſſent, Romani ponte Ticinum jungunt, tutandique pontis cauſſa caſtellum ſuperimponunt. Pœnus opere occupatis hoſtibus, Maharbalem cum ala Numidarum, equitibus quingentis, ad depopulandos ſociorum populi Romani agros mittit. Gallis parci quam maxime jubet, principumque animos ſollicitari ad defectionem. Ponte per-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

perfecto traductus Romanus exercitus in agrum In-
ſubrium, quinque millia paſſuum à Victumviis con-
ſedit. Ibi Annibal caſtra habebat, revocatoque pro-
pere Maharbale, atque equitibus, quum inſtare cer-
tamen cerneret, nihil unquam ſatis dictum præmo-
nitumque ad cohortandos milites ratus; vocatis ad
concionem, certa præmia pronunciat, in quorum
ſpem pugnarent. Agrum ſeſe daturum eſſe in Italia,
Africa, Hiſpania, ubi quiſque velit, immunem ipſi
qui accepiſſet, liberiſque, qui pecuniam quam agrum
maluiſſet, ei ſe argento ſatisfacturum: qui ſociorum
cives Carthaginienſes fieri vellent, poteſtatem fa-
cturum: qui domos redire mallent, daturum ſe ope-
ram, ne cujus ſuorum popularium mutatam ſecum
fortunam eſſe vellent. Servis quoque dominos pro-
ſecutis libertatem proponit, binaque pro his manci-
pia dominis redditurum. Eaque ut rata ſcirent fore,
agnum læva manu, dextera ſilicem retinens, ſi fal-
leret Jovem cæteroſque precatus Deos, ita ſe macta-
rent, quemadmodum ipſe agnum mactaſſet. ſecun-
dum precationem caput pecudis ſaxo eliſit. Tum
vero omnes, velut Diis auctoribus in ſpem ſuam
quiſque acceptis, id moræ, quod nondum pugna-
rent, ad potienda ſperata rati, prælium uno animo
46 & voce una poſcunt. Apud Romanos haud qua-
quam tanta alacritas erat; ſuper cætera recentibus
etiam territos prodigiis. nam & lupus intraverat ca-
ſtra, laniatiſque obviis, ipſe intactus evaſerat, &
examen apum in arbore prætorio imminente conſe-
derat. Quibus procuratis Scipio, cum equitatu jacu-
latoribuſque expeditis profectus ad caſtra hoſtium,
exque propinquo copias, quantæ, & cujus generis
eſſent, ſpeculandas, obvius fit Annibali, & ipſi cum
equitibus ad exploranda circa loca progreſſo. neu-
tri alteros primo cernebant: denſior deinde inceſſu
tot hominum equorumque oriens pulvis ſignum
propinquantium hoſtium fuit. Conſtitit utrimque
agmen, & prælio ſeſe expediebant. Scipio jaculato-
res & Gallos equites in fronte locat, Romanos, ſo-
ciorumque quod roboris fuit, in ſubſidiis. Annibal
fræna-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

frænatos equites in medium accipit, cornua Numidis firmat. Vix dum clamore ſublato, jaculatores fugerunt inter ſubſidia ad ſecundam aciem: inde equitum certamen erat aliquamdiu anceps: deinde, quia turbabant equos pedites intermiſti, multis labentibus ex equis, aut deſilientibus, ubi ſuos premi circumventos vidiſſent, jam magna ex parte ad pedes pugna ierat; donec Numidæ, qui in cornibus erant, circumvecti paululum, ab tergo ſe oſtendere. Is pavor perculit Romanos: auxitque pavorem conſulis vulnus; periculumque intercurſu tum primum pubeſcentis filii propulſatum. Hic erit juvenis, penes quem perfecti hujuſce belli laus eſt; Africanus ob egregiam victoriam de Annibale Pœniſque appellatus. Fuga tamen effuſa jaculatorum maxime fuit, quos primos Numidæ invaſerunt. Alius confertus equitatus conſulem, in medium acceptum, non armis modo, ſed etiam corporibus ſuis protegens, in caſtra, nuſquam trepide neque effuſe cedendo, reduxit. Servati conſulis decus Cœlius ad ſervum natione Ligurem delegat. malim equidem de filio verum eſſe, quod & plures tradidere auctores, & fama obtinuit. Hoc primum cum Annibale prælium fuit; quo facile apparuit, & equitatu meliorem Pœnum eſſe, & ob id campos patentes, quales ſunt inter Padum Alpeſque, bello gerendo Romanis aptos non eſſe. Itaque proxima nocte juſſis militibus vaſa ſilentio colligere, caſtra ab Ticino mota, feſtinatumque ad Padum eſt; ut ratibus, quibus junxerat flumen, nondum reſolutis, ſine tumultu atque inſectatione hoſtis, copias trajiceret. Prius Placentiam pervenere, quam ſatis ſciret Annibal ab Ticino profectos: tamen ad ſexcentos moratorum in citeriore ora Padi, ſegniter ratem ſolventes, cepit. tranſire non potuit pontem; ut extrema reſoluta erant, tota rate in ſecundam aquam labente. Cœlius auctor eſt, Magonem cum equitatu, & Hiſpanis peditibus flumen extemplo tranſnaſſe, ipſum Annibalem per ſuperiora Padi vada exercitum traduxiſſe; elephantis in ordinem ad ſuſtinen-

dum impetum fluminis oppoſitis. Ea peritis amnis
ejus vix fidem fecerint. nam neque equites armis
equiſque ſalvis tantam vim fluminis ſuperaſſe, veri-
ſimile eſt; ut jam Hiſpanos omnes inflati tranſvexe-
rint utres. & multorum dierum circuitu Padi vada
petenda fuerant; qua exercitus gravis impedimentis
traduci poſſet. Potiores apud me auctores ſunt, qui
biduo vix locum rate jungendo flumini inventum
tradunt; ea cum Magone equites Hiſpanorum ex-
peditos præmiſſos. dum Annibal citra flumen lega-
tionibus Gallorum audiendis moratus, trajicit gra-
vius peditum agmen, interim Mago equiteſque ab
tranſitu fluminis diei unius itinere Placentiam ad
hoſtes contendunt. Annibal paucis poſt diebus, ſex
millia à Placentia caſtra communivit, & poſtero
die in conſpectu hoſtium acie directa, poteſtatem
48 pugnæ fecit. Inſequenti nocte cædes in caſtris Ro-
manis, tumultu tamen quam re major, ab auxilia-
ribus Gallis facta eſt. ad duo millia peditum, & du-
centi equites vigilibus ad portas trucidatis, ad Anni-
balem transfugiunt: quos Pœnus benigne allocu-
tus, & ſpe ingentium donorum accenſos, in civita-
tes quemque ſuas, ad ſollicitandos popularium ani-
mos dimiſit. Scipio cædem eam ſignum defectionis
omnium Gallorum eſſe ratus, contactoſque eo ſce-
lere, velut injecta rabie ad arma ituros, quamquam
gravis adhuc vulnere erat, tamen quarta vigilia no-
ctis inſequentis tacito agmine profectus ad Trebiam
fluvium, in loca altiora colleſque impeditiores equi-
ti caſtra movet. Minus quam ad Ticinum fefellit:
miſſiſque Annibal primum Numidis, deinde omni
equitatu, turbaſſet utique noviſſimum agmen, ni
aviditate prędę in vacua Romana caſtra Numidæ di-
vertiſſent. Ibi dum perſcrutantes loca omnia caſtro-
rum, nullo ſatis digno moræ pretio tempus terunt;
emiſſus hoſtis de manibus eſt: & quum jam tranſ-
greſſos Trebiam Romanos, metanteſque caſtra con-
ſpexiſſent, paucos moratorum occiderunt, citra flu-
men interceptos. Scipio nec vexationem vulneris in
via jactanti ultra patiens, & collegam (jam enim &
revo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

revocatum ex Sicilia audierat) ratus exſpectandum; locum, qui prope flumen tutiſſimus ſtativis eſt viſus, delectum communivit. Nec procul inde Annibal quum conſediſſet, quantum victoria equeſtri elatus, tantum anxius inopia, quæ per hoſtium agros euntem nuſquam præparatis commeatibus major indies excipiebat, ad Claſtidium vicum, quo magnum frumenti numerum congeſſerant Romani, mittit. ibi quum vim pararent, ſpes facta proditionis: nec ſane magno pretio nummis aureis quadringentis Daſio Brunduſino præfecto præſidii corrupto, traditur Annibali Claſtidium. id horreum fuit Pœnis ſedentibus ad Trebiam. In captivos ex tradito præſidio, ut fama clementiæ in principio rerum
colligeretur, nihil ſævitum eſt. Quum ad Trebiam 49
terreſtre conſtitiſſet bellum, interim circa Siciliam inſulaſque Italiæ imminentes, & à Sempronio conſule, & ante adventum ejus terra marique res geſtæ. viginti quinqueremes cum mille armatis ad populandam oram Italiæ à Carthaginienſibus miſſæ novem Liparas, octo inſulam Vulcani tenuerunt, tres in fretum avertit æſtus. Ad eas conſpectas, à Meſſana duodecim naves ab Hierone rege Syracuſanorum miſſæ, qui tum forte Meſſanæ erat conſulem Romanum opperiens, nullo repugnante captas naves Meſſanam in portum deduxerunt. Cognitum ex captivis, præter viginti naves, cujus ipſi claſſis eſſent, in Italiam miſſas, quinque & triginta alias quinqueremes Siciliam petere, ad ſollicitandos veteres ſocios. Lilybæi occupandi præcipuam curam eſſe credere: eadem tempeſtate, qua ipſi disjecti forent, eam quoque claſſem ad Ægateis inſulam dejectam. Hæc ſicut audita erant, rex M. Æmilio prætori, cujus Sicilia erat provincia, perſcribit; monetque, Lilybæum firmo teneret præſidio. Extemplo & circa prætorem ad civitates miſſi legati tribunique, qui ſuos ad curam cuſtodiæ intenderent. ante omnia Lilybæum teneri ad apparatum belli: edicto propoſito, ut ſocii navales decem dierum cocta cibaria ad naves deferrent; ubi ſignum datum eſſet, ne quis moram

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

conſcendendi faceret: perque omnem oram qui erant ex ſpeculis proſpicerent adventantem hoſtium claſſem. Simul itaque, quamquam de induſtria morati curſum navium erant Carthaginienſes, ut ante lucem accederent Lilybæum; præſenſum tamen eſt, quia & luna pernox erat, & ſublatis armamentis veniebant. extemplo datum è ſpeculis ſignum, & in oppido ad arma conclamatum eſt, & in naves conſcenſum: pars militum in muris portarumque ſtationibus, pars in navibus erant. Et Carthaginienſes, quia rem fore haud cum imparatis cernebant, uſque ad lucem portu ſe abſtinuerunt, demendis armamentis eo tempore, aptandaque ad pugnam claſſe abſumpto. Vbi illuxit, recepere claſſem in altum, ut ſpacium pugnæ eſſet, exitumque liberum è portu naves hoſtium haberent. Nec Romani detrectavere pugnam; & memoria circa ea ipſa loca geſtarum
50 rerum freti, & militum multitudine, ac virtute. Vbi in altum evecti ſunt Romanus conſerere pugnam, & ex propinquo vires conferre velle: contra eludere Pœnus, & arte, non vi rem gerere, naviumque quam virorum aut armorum malle certamen facere. nam ut ſociis navalibus affatim inſtructam claſſem, ita inopem milite habebat: & ſicubi conſerta navis eſſet, haudquaquam par numerus armatorum ex ea pugnabat. Quod ubi animadverſum eſt; & Romanis multitudo ſua auxit animum, & paucitas illis minuit. Extemplo ſeptem naves Punicæ circumventæ, fugam cæteræ ceperunt: mille & ſeptingenti fuere in navibus capti, milites nautæque: in iis tres nobiles Carthaginienſium. Claſſis Romana incolumis, una tantum perforata nave, ſed ea quoque ipſa reduce, in portum rediit. Secundum hanc pugnam, nondum gnaris ejus qui Meſſanæ erant, T. Sempronius conſul Meſſanam venit, & fretum intranti rex Hiero claſſem ornatam obviam duxit: tranſgreſſuſque ex regia in prætoriam navem, gratulatus ſoſpitem cum exercitu & navibus adveniſſe, precatuſque proſperum ac felicem in Siciliam tranſitum; ſtatum deinde inſulæ & Carthaginienſium conata expoſuit: polliciti-

licitusque eſt, quo animo priore bello populum Romanum juvenis adjuviſſet, eo ſenem adjuturum. Frumenta veſtimentaque ſe legionibus conſulis ſociiſque navalibus gratis præbiturum. grande periculum Lilybæo maritimiſque civitatibus eſſe, & quibuſdam volentibus novas res fore. Ob hæc Conſuli nihil cunctandum viſum, quin Lilybæum claſſe peteret: & rex regiaque claſſis una profecti. navigantes inde, pugnatum ad Lilybæum, fuſaſque & captas hoſtium naves, accepere. A Lilybæo conſul, Hie- 51
rone cum claſſe regia dimiſſo, relictoque prætore ad tuendam Siciliæ oram, ipſe in inſulam Melitam, quæ à Carthaginienſibus tenebatur, trajecit. Advenienti Amilcar, Giſgonis filius, præfectus præſidii, cum paulo minus duobus millibus militum, oppidumque cum inſula traditur: inde poſt paucos dies reditum Lilybæum, captivique & à conſule & à prætore, præter inſignes nobilitate viros, ſub corona venierunt. Poſtquam ab ea parte ſatis tutam Siciliam cenſebat conſul; ad inſulas Vulcani, (quia fama erat ſtare ibi Punicam claſſem) trajecit. nec quiſquam hoſtium circa eas inſulas inventus. Jam forte tranſmiſerant ad vaſtandam Italiæ oram: depopulatoque Vibonenſi agro, urbem etiam terrebant. Repetenti Siciliam conſuli exſcenſio hoſtium in agrum Vibonenſem facta nunciatur: literæque à ſenatu de tranſitu in Italiam Annibalis, &, ut primo quoque tempore collegæ ferret auxilium, miſſæ traduntur. Multis ſimul anxius curis, exercitum extemplo in naves impoſitum, Ariminum ſupero mari miſit: Sex. Pomponio legato cum viginti quinque longis navibus Vibonenſem agrum maritimamque oram Italiæ tuendam attribuit: M. Æmilio prætori quinquaginta navium claſſem explevit: ipſe compoſitis Siciliæ rebus, decem navibus oram Italiæ legens, Ariminum pervenit: inde cum exercitu ſuo profectus ad Trebiam flumen, collegæ conjungitur. Jam ambo conſules, & quicquid Romanarum vi- 52
rium erat, Annibali oppoſitum, aut illis copiis defendi poſſe Romanum imperium, aut ſpem nullam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

aliam eſſe, ſatis declarabat. Tamen conſul alter equeſtri prælio uno & vulnere ſuo minutus, trahi rem malebat: recentis animi alter, eoque ferocior, nullam dilationem patiebatur. Quod inter Trebiam Padumque agri eſt, Galli tum incolebant; in duorum præpotentium populorum certamine, per ambiguum favorem haud dubie gratiam victoris ſpectantes. Id Romani, ne quid modo moverent, æquo ſatis, Pœnus, periniquo animo ferebat; à Gallis accitum ſe veniſſe ad liberandos eos, dictitans. Ob eam iram, ſimul ut præda militem aleret, duo millia peditum & mille equites, Numidas pleroſque, miſtos quoſdam & Gallos, populari omnem deinceps agrum uſque ad Padi ripas juſſit. Egentes ope Galli, quum ad id dubios ſervaſſent animos, coacti ab auctoribus injuriæ, ad vindices futuros declinant: legatiſque ad conſulem miſſis, auxilium Romanorum, terræ ob nimiam cultorum fidem in Romanos laboranti, orant. Cornelio nec cauſſa, nec tempus agendæ rei placebat: ſuſpectaque ei gens erat, tum ob infida multa facinora; tum, ut alia vetuſtate obſolevisſent, ob recentem Bojorum perfidiam. Sempronius contra, continendis in fide ſociis maximum vinculum eſſe, primos qui eguiſſent ope defenſos, cenſebat. Tum, collega cunctante, equitatum ſuum, mille peditum, jaculatoribus ferme admiſtis, ad defendendum Gallicum agrum trans Trebiam mittit. Ii, ſparſos & incompoſitos, adhæc graves præda pleroſque, quum inopinatos invaſiſſent, ingentem terrorem cædemque ac fugam uſque ad caſtra ſtationeſque hoſtium fecere: unde multitudine effuſa pulſi, rurſus ſubſidio ſuorum prælium reſtituere. Varia inde pugna ſequentes, quamquam ad extremum æquaſſent certamen, major tamen hoſtium Romanis fama victoriæ fuit.
53 Cæterum nemini omnium major juſtiorque quam ipſi conſuli videri, gaudio efferri; qua parte copiarum alter conſul victus foret, ea ſe viciſſe. reſtitutos ac refectos militibus animos. nec quemquam eſſe, præter collegam, qui dilatam dimicationem vellet: eum animo magis quam corpore ægrum, memo-

memoria vulneris aciem ac tela horrere. Sed non eſſe cum ægro ſeneſcendum. Quid enim ultra differri ac teri tempus? Quem tertium conſulem, quem alium exercitum exſpectari? Caſtra Carthaginienſium in Italia, ac prope in conſpectu urbis eſſe. non Siciliam ac Sardiniam victis ademptas, nec cis Iberum Hiſpaniam peti, ſed ſolo patrio terraque in qua geniti forent, pelli Romanos. *Quantum ingemiſcant*, inquit, *patres noſtri circa mœnia Carthaginis bellare ſoliti, ſi videant nos, progeniem ſuam, duos conſules conſulareſque exercitus, in media Italia paventes intra caſtra? Pœnum quod inter Alpes Apenninumque agri ſit, ſuæ ditionis feciſſe?* Hæc aſſidens ægro collegæ, hæc in prætorio prope concionabundus agere. Stimulabat & tempus propinquum comitiorum, ne in novos conſules bellum differretur; & occaſio in ſe unum vertendæ gloriæ, dum æger collega erat. Itaque nequicquam diſſentiente Cornelio, parari ad propinquum certamen milites jubet. Annibal, quum, quid optimum foret hoſti, cerneret, vix ullam ſpem habebat, temere atque improvide quicquam conſules acturos. quum alterius ingenium, fama prius, deinde re cognitum, percitum ac ferox ſciret eſſe; ferociuſque factum proſpero cum prædatoribus ſuis certamine crederet; adeſſe gerendæ rei fortunam haud diffidebat. cujus ne quod prætermitteret tempus, ſollicitus intentuſque erat, dum tiro hoſtium eſſet miles, dum meliorem ex ducibus inutilem vulnus faceret, dum Gallorum animi vigerent: quorum ingentem multitudinem ſciebat ſegnius ſecuturam, quanto longius ab domo traherentur. Quum ob hæc taliaque ſperaret propinquum certamen, & facere, ſi ceſſaretur, cuperet; ſpeculatoreſque Galli ad ea exploranda quæ vellent, tutiores, quia in utriſque caſtris militabant, paratos pugnæ eſſe Romanos retuliſſent; locum inſidiis circumſpectare Pœnus cœpit.
Erat in medio rivus, præaltis utrimque clauſus 54
ripis, & circa obſitus paluſtribus herbis, &, quibus inculta ferme veſtiuntur, virgultis vepribuſque. quem ubi ad equites quoque tegendos ſatis latebroſum lo-

cum circumvectus ipſe oculis perluſtravit; *Hic erit locus*, Magoni fratri ait, *quem teneas. Delige centenos viros ex omni pedite atque equite; cum quibus ad me vigilia prima venias. Nunc corpora curare tempus eſt.* Ita prætorium miſſum. mox cum delectis Mago aderat. *Robora virorum cerno*, inquit Annibal. *ſed ut & numero etiam, non animis modo valeatis, ſingulis vobis novenos ex turmis manipuliſque veſtri ſimiles eligite: Mago locum monſtrabit, quem inſideatis. Hoſtem cæcum ad has belli artes habebitis.* Ita mille equitibus Magoni, mille peditibus dimiſſis, Annibal prima luce Numidas equites tranſgreſſos Trebiam flumen, obequitare jubet hoſtium portis, jaculandoque in ſtationes elicere ad pugnam hoſtem: injecto deinde certamine, cedendo ſenſim citra flumen pertrahere. Hæc mandata Numidis. cæteris ducibus peditum equitumque præceptum, ut prandere omnes juberent: armatos deinde inſtratiſque equis, ſignum exſpectare. Sempronius, ad tumultum Numidarum primum omnem equitatum, ferox ea parte virium, deinde ſex millia peditum, poſtremo omnes copias ad deſtinatum locum jam ante conſilio, avidus certaminis eduxit. Erat forte brumæ tempus, & nivalis dies in locis Alpibus Apenninoque interjectis; propinquitate etiam fluminum ac paludum prægelidis. ad hoc raptim eductis hominibus atque equis, non capto ante cibo, non ope ulla ad arcendum frigus adhibita, nihil caloris inerat: & quicquid auræ fluminis appropinquabant, afflabat acrior frigoris vis. Ut vero refugientes Numidas inſequentes, aquam ingreſſi ſunt (& erat pectoribus tenus aucta nocturno imbri) tum utique egreſſis rigere omnibus corpora, ut vix armorum tenendorum potentia eſſent, ſimul jejuni procedente
55 jam die, fame etiam deficere. Annibalis interim miles ignibus ante tentoria factis, oleoque per manipulos ut mollirent artus miſſo, & cibo per ocium capto, ubi tranſgreſſos flumen nunciatum eſt hoſtes, alacer animis corporibuſque arma capit, atque in aciem procedit. Baleares locat ante ſigna, levem ar-

ma-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

maturam, octo ferme millia hominum; deinde graviorem armis peditem, quod virium, quod roboris erat. in cornibus circumfudit decem millia equitum: & ab cornibus in utramque partem diviſos elephantos ſtatuit. Conſul, effuſos ſequentes equites, quum ab reſiſtentibus ſubito Numidis incauti exciperentur, ſigno receptui dato, revocatos circumdedit peditibus. Duodeviginti millia Romanorum erant, ſociûm nominiſque Latini viginti; auxilia præterea Cenomanorum: ea ſola in fide manſerat Gallica gens. his copiis concurſum eſt. Prælium à Balearibus ortum eſt, quibus quum majore robore legiones obſiſterent, deductæ propere in cornua leves armaturæ ſunt. quæ res effecit, ut equitatus Romanus extemplo urgeretur: nam quum vix jam per ſe reſiſterent decem millibus equitum quatuor millia, & feſſi pleriſque integris, obruti ſunt inſuper velut nube jaculorum à Balearibus conjecta. ad hoc elephanti eminentes ab extremis cornibus (equis maxime non viſu modo, ſed odore inſolito territis) fugam late faciebant. Pedeſtris pugna par animis magis quam viribus erat, quas recentes Pœnus paulo ante curatis corporibus in prælium attulerat: contra, jejuna feſſaque corpora Romanis & rigentia gelu torpebant. reſtitiſſent tamen animis, ſi cum pedite ſolum foret pugnatum. Sed & Baleares pulſo equite jaculabantur in latera, & elephanti jam in mediam peditum aciem ſeſe tulerant: & Mago Numidæque, ſimul latebras eorum improvida præterlata acies eſt, exorti ab tergo ingentem tumultum ac terrorem fecere. Tamen in tot circumſtantibus malis, manſit aliquamdiu immota acies; maxime præter ſpem omnium adverſus elephantos. eos velites, ad id ipſum locati, verutis conjectis & avertere, & inſecuti averſos ſub caudis, qua maxime molli cute vulnera accipiunt, fodiebant. Trepidantes, propeque jam 56
in ſuos conſternatos media acie, in extremam, ad ſiniſtrum cornu, adverſus Gallos auxiliares agi juſſit Annibal. Extemplo haud dubiam fecere fugam. additus quoque novus terror Romanis, ut fuſa auxi-

lia ſua viderunt. Itaque quum jam in orbem utrim-
que pugnarent, decem millia ferme hominum quum
alia evadere nequiſſent, media Afrorum acie, quæ
Gallicis auxiliis firmata erat, cum ingenti cæde ho-
ſtium perrupere. & quum neque in caſtra reditus
eſſet, flumine intercluſis, neque præ imbri ſatis de-
cernere poſſent, qua ſuis opem ferrent, Placentiam
recto itinere perrexere. Plures deinde in omnes par-
tes eruptiones factæ: & qui flumen petiere, aut gur-
gitibus abſumpti ſunt, aut inter cunctationem in-
grediendi ab hoſtibus oppreſſi. qui paſſim per agros
fuga ſparſi erant, veſtigia cedentis ſequentes agmi-
nis, Placentiam contendere: aliis timor hoſtium
audaciam ingrediendi flumen fecit, tranſgreſſique in
caſtra pervenere. Imber nive miſtus, & intoleranda
vis frigoris, & homines multos, & jumenta, & ele-
phantos prope omnes, abſumpſit. Finis inſequendi
hoſtis Pœnis flumen Trebia fuit: & ita torpentes
gelu, in caſtra rediere, ut vix lætitiam victoriæ ſen-
tirent. Itaque nocte inſequenti, quum præſidium
Romanorum caſtrorum, & quod reliquum ex ma-
gna parte militum erat, ratibus Trebiam trajicerent;
aut nihil ſenſere Pœni, obſtrepente pluvia; aut quia
jam moveri præ laſſitudine nequibant ac vulneri-
bus, ſentire ſeſe diſſimulaverunt: quietiſque Pœnis,
tacito agmine ab Scipione conſule exercitus Placen-
tiam eſt perductus: inde Pado trajectus Cremonam;
ne duorum exercituum hibernis una colonia preme-
56 tetur. Romam tantus terror ex hac clade perlatus
eſt, ut jam ad urbem crederent infeſtis ſignis hoſtem
venturum; nec quicquam ſpei aut auxilii eſſe, quo
portis mœnibuſque vim arcerent. *Uno conſule ad
Ticinum victo, altero ex Sicilia revocato, duobus con-
ſulibus, duobus conſularibus exercitibus victis, quos
alios duces, quas alias legiones eſſe quæ arceſſantur?*
Ita territis Sempronius conſul advenit: ingenti pe-
riculo per effuſos paſſim ad prædandum hoſtium
equites (audacia magis quam conſilio aut ſpe fallen-
di reſiſtendive, ſi non falleret) tranſgreſſus. Id quod
unum maxime in præſentia deſiderabatur; comitiis
con-

conſularibus habitis, in hiberna rediit. Creati conſules Cn. Servilius, & C. Flaminius. Cæterum ne hiberna quidem Romanis quieta erant, vagantibus paſſim Numidis equitibus, & qua his impeditiora erant, Celtiberis, Luſitaniſque. Omnes igitur clauſi undique commeatus erant, niſi quos Pado naves ſubveherent. Emporium prope Placentiam fuit, & opere magno munitum & valido firmatum præſidio. ejus caſtelli oppugnandi ſpe cum equitibus ac levi armatura profectus Annibal, quum plurimum in celando incœpto ad effectum ſpei habuiſſet; nocte adortus, non fefellit vigiles. Tantus repente clamor eſt ſublatus, ut Placentiæ quoque audiretur. Itaque ſub lucem cum equitatu conſul aderat; juſſis quadrato agmine legionibus ſequi. Equeſtre prælium interim commiſſum: in quo, quia Annibal ſaucius pugna exceſſit, pavore hoſtibus injecto, defenſum egregie præſidium eſt. Paucorum inde dierum quiete ſumpta, & vix dum ſatis percurato vulnere, ad Victumvias ire pergit oppugnandas. Id emporium à Romanis Gallico bello fuerat munitum. inde locum frequentaverant accolæ miſti undique ex finitimis populis; & tum terror populationum eo pleroſque ex agris compulerat. Hujus generis multitudo, fama impigre defenſi ad Placentiam præſidii accenſa, armis arreptis obviam Annibali procedit. Magis agmina quam acies in via concurrerunt; & quum ex altera parte nihil, præter inconditam turbam eſſet; in altera & dux militi, & duci fidens miles; ad triginta quinque millia hominum à paucis fuſa. Poſtero die deditione facta, præſidium intra mœnia accepere: juſſique arma tradere, quum dicto paruiſſent, ſignum repente victoribus datur, ut tamquam vi captam urbem diriperent. neque ulla quæ in tali re memorabilis ſcribentibus videri ſolet, prætermiſſa clades eſt: adeò omnis libidinis, crudelitatiſque, & inhumanæ ſuperbiæ editum in miſeros eſt exemplum. Hæ fuere hibernæ expeditiones Annibalis. Haud longis inde temporibus, dum intolerabilia frigora erant, quies militi data eſt: & ad prima 38

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ac dubia ſigna veris profectus ex hibernis, in Etruriam ducit; eam quoque gentem, ſicut Gallos Ligureſque, aut vi aut voluntate adjuncturus. Tranſeuntem Appenninum adeò atrox tempeſtas adorta eſt, ut Alpium fœditatem prope ſuperaverit. Vento miſtus imber quum ferretur in ipſa ora; primùm, quia aut arma omittenda erant, aut contra enitentes vortice intorti affligebantur; conſtitere: deinde, quum jam ſpiritum intercluderet, nec reciprocare animam ſineret, averſi à vento parumper conſedere. Tum verò ingenti ſono cælum ſtrepere, & inter horrendos fragores micare ignes. capti auribus & oculis, metu omnes torpere. Tandem effuſo imbre, quum eo magis accenſa vis venti eſſet; ipſo illo, quo deprehenſi erant, loco caſtra ponere neceſſarium viſum eſt. Id verò laboris vel de integro initium fuit. nam nec explicare quicquam, nec ſtatuere poterant: nec quod ſtatutum eſſet, manebat; omnia perſcindente vento, & rapiente: & mox aqua levata vento, quum ſuper gelida montium juga concreta eſſet, tantum nivoſæ grandinis dejecit, ut, omnibus omiſſis, procumberent homines; tegminibus ſuis magis obruti quam tecti. tantaque vis frigoris inſecuta eſt, ut ex illa miſerabili hominum jumentorumque ſtrage, quum ſe quiſque attollere ac levare vellet, diu nequiret; quia torpentibus rigore nervis vix flectere artus poterant. deinde, ut tandem agitando ſeſe movere ac recepere animos, & raris locis ignis fieri eſt cœptus; ad alienam opem quiſque inops tendere. Biduum eo loco, velut obſeſſi, manſere. multi homines, multa jumenta; elephanti quoque ex his, qui prælio ad
59 Trebiam facto ſuperfuerant, ſeptem abſumpti. Degreſſus Appennino retro ad Placentiam caſtra movit, & ad decem millia progreſſus conſedit. poſtero die duodecim millia peditum, quinque equitum adverſus hoſtem ducit. Nec Sempronius conſul (jam enim redierat ab Roma) detrectavit certamen: atque eo die tria millia paſſuum inter bina caſtra fuere. Poſtero die ingentibus animis, vario eventu pugnatum eſt. primo concurſu adeo res Romana ſuperior fuit,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ut non acie vincerent ſolum, ſed pulſos hoſtes in caſtra perſequerentur: mox caſtra quoque oppugnarent. Annibal paucis propugnatoribus in vallo portiſque poſitis, cæteros confertos in media caſtra recepit: intentoſque ſignum ad erumpendum ſpectare jubet. Jam nona ferme diei hora erat, quum Romanus nequicquam fatigato milite, poſtquam nulla ſpes erat potiundi caſtris, ſignum receptui dedit. Quod ubi Annibal accepit, laxatamque pugnam & receſſum à caſtris vidit; extemplo equitibus dextra lævaque emiſſis in hoſtem, ipſe cum peditum robore mediis caſtris erupit. pugna raro ulla magis ſæva, & cum utriuſque partis pernicie clarior fuiſſet, ſi extendi eam dies in longum ſpatium ſiviſſet. Nox accenſum ingentibus animis prælium diremit. itaque acrior concurſus fuit quam cædes, & ſicut æquata ferme pugna erat, ita clade pari diſceſſum eſt. ab neutra parte ſexcentis plus peditibus, & dimidium ejus equitum cecidit. Sed major Romanis quam pro numero jactura fuit: quia equeſtris ordinis aliquot, & tribuni militum quinque, & præfecti ſociorum tres, ſunt interfecti. Secundum eam pugnam Annibal in Ligures, Sempronius Lucam conceſſit. Venienti in Ligures Annibali, per inſidias intercepti duo quæſtores Romani, C. Fulvius & L. Lucretius, cum duobus tribunis militum, & quinque equeſtris ordinis ſenatorum ferme liberis, quo magis ratam fore cum his pacem ſocietatemque crederet, traduntur. Dum hæc in Italia geruntur, Cn. Cornelius Scipio in Hiſpaniam cum claſſe & exercitu miſſus, quum ab oſtio Rhodani profectus, Pyrenæoſque montes circumvectus, Emporiis appuliſſet claſſem, expoſito ibi exercitu, orſus à Lacetanis, omnem oram uſque ad Iberum flumen, partim renovandis ſocietatibus, partim novis inſtituendis, Romanæ ditionis fecit. Inde conciliata clementiæ fama, non ad maritimos modo populos, ſed in mediterraneis quoque ac montanis ad ferociores jam gentes valuit: nec pax modo apud eos, ſed ſocietas etiam armorum parata eſt; validæque aliquot auxiliorum co-

hortes

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

hortes ex iis conſcriptæ ſunt. Hannonis cis Iberum provincia erat: eum reliquerat Annibal ad regionis ejus præſidium. itaque priuſquam alienarentur omnia, obviam eundum ratus, caſtris in conſpectu hoſtium poſitis, in aciem eduxit. nec Romano differendum certamen viſum: quippe qui ſciret, cum Hannone & Aſdrubale ſibi dimicandum eſſe: malletque adverſus ſingulos ſeparatim, quam adverſus duos ſimul rem gerere. Nec magni certaminis ea dimicatio fuit: ſex millia hoſtium cæſa, duo capta cum præſidio caſtrorum. nam & caſtra expugnata ſunt, atque ipſe dux cum aliquot principibus capiuntur: & Sciſſis propinquum caſtris oppidum, expugnatur. Cæterum præda oppidi parvi pretii rerum fuit; ſupellex barbarica, ac vilium mancipiorum. caſtra militem ditavere, non ejus modo exercitus, qui victus erat, ſed & ejus, qui cum Annibale in Italia militabat; omnibus fere caris rebus (ne gravia impedimenta ferentibus eſſent) citra Pyrenæum re-
61 lictis. Priuſquam certa hujus cladis fama accideret, tranſgreſſus Iberum Aſdrubal cum octo millibus peditum, mille equitum, tanquam ad primum adventum Romanorum occurſurus, poſtquam perditas res ad Sciſſim amiſſaque caſtra accepit, iter ad mare convertit. Haud procul Tarracone claſſicos milites navaleſque ſocios, vagos palanteſque per agros (quod ferme fit, ut ſecundæ res negligentiam creent) equite paſſim dimiſſo, cum magna cæde, majore fuga ad naves compellit. nec diutius circa ea loca morari auſus, ne à Scipione opprimeretur, trans Iberum ſeſe recepit. Et Scipio, raptim ad famam novorum hoſtium agmine acto, quum in paucos præfectos navium animadvertiſſet, præſidio Tarracone modico relicto, Emporias cum claſſe rediit. Vix dum digreſſo eo, Aſdrubal aderat: & Illergetum populo, qui obſides Scipioni dederat, ad defectionem impulſo, cum eorum ipſorum juventute agros fidelium Romanis ſociorum vaſtat. Excito deinde Scipione hibernis, toto cis Iberum rurſus cedit agro. Scipio relictam ab auctore defectionis Illergetum gentem,

quum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

quum infeſto exercitu invaſiſſet, compulſis omnibus, Athanagiam urbem (quæ caput ejus populi erat) circumſedit: intraque dies paucos pluribus quam ante obſidibus imperatis, Illergetes, pecunia etiam mulctatos, in jus ditionemque recepit. Inde in Auſetanos prope Iberum, ſocios & ipſos Pœnorum, procedit: atque urbe eorum obſeſſa, Lacetanos auxilium finitimis ferentes nocte, haud procul jam urbe, quum intrare vellent, excepit inſidiis. Cæſa ad duodecim millia, exuti pœne omnes armis, domos paſſim palantes per agros diffugere: nec obſeſſos alia ulla res, quam iniqua oppugnantibus hiems tutabatur. triginta dies obſidio fuit: per quos raro umquam nix minus quatuor pedes alta jacuit: adeoque pluteos ac vineas Romanorum operuerat, ut ea ſola, ignibus aliquoties conjectis ab hoſte, etiam tuta-
mentum fuerit. Poſtremo quum Amuſitus prin- 62
ceps eorum ad Aſdrubalem profugiſſet, viginti argenti talentis pacti deduntur. Tarraconem in hiberna reditum eſt. Romæ aut circa urbem multa ea hieme prodigia facta: aut (quod evenire ſolet, motis ſemel in religionem animis) multa nunciata, & temere credita ſunt: in queis, ingenuum infantem ſemeſtrem in foro olitorio triumphum clamaſſe: & foro boario bovem in tertiam contignationem ſua ſponte eſcendiſſe, atque inde tumultu habitatorum territum, ſeſe dejeciſſe: & navium ſpeciem de cœlo affulſiſſe: & ædem Spei, quæ in foro olitorio eſt, fulmine ictam: & Lanuvii haſtam ſe commoviſſe: & corvum in ædem Junonis devolaſſe, atque in ipſo pulvinario conſediſſe: & in agro Amiternino, multis locis hominum ſpecie procul candida veſte viſos, nec cum ullo congreſſos: & in Piceno lapidibus pluiſſe: & Cære ſortes extenuatas: & in Gallia lupum vigili gladium è vagina raptum abſtuliſſe. Ob cætera prodigia, libros adire decemviri juſſi. quod autem lapidibus pluiſſet in Piceno, novendiale ſacrum edictum, & ſubinde aliis procurandis prope tota civitas operata fuit. Jam primum omnium urbs luſtrata eſt, hoſtiæque majores, quibus editum

eſt,

eſt, Diis cæſæ, & donum ex auri pondo quadraginta, Lanuvium ad Junonis portatum eſt, & ſignum æneum matronæ Junoni in Aventino dedicaverunt, & lectiſternium Cære, ubi ſortes attenuatæ erant, imperatum; & ſupplicatio Fortunæ in Algido: Romæ quoque, & lectiſternium Juventati, & ſupplicatio ad ædem Herculis, nominatim deinde univerſo populo, circa omnia pulvinaria, indicta: & Genio majores hoſtiæ cæſæ quinque, & C. Atilius Serranus prætor vota ſuſcipere juſſus, ſi in decem annos reſpublica eodem ſtetiſſet ſtatu. Hæc procurata votaque ex libris Sibyllinis, magna ex parte levave-
63 rant animos religione. Conſulum deſignatorum alter Flaminius, cui eæ legiones, quæ Placentiæ hibernabant, ſorte evenerant; edictum & literas ad conſulem miſit, ut is exercitus idibus Martiis Arimini eſſet in caſtris. Huic in provincia conſulatum inire conſilium erat; memori veterum certaminum cum Patribus; quæ tribunus plebis, & quæ poſtea conſul, prius de conſulatu, qui abrogabatur, deinde triumpho habuerat; inviſus etiam Patribus ob novam legem, quam Q. Claudius tribunus plebis adverſus ſenatum, atque uno Patrum adjuvante C. Flaminio, tulerat; ne quis ſenator, quive ſenatoris pater fuiſſet, maritimam navem, quæ plus quam trecentarum amphorarum eſſet, haberet. Id ſatis habitum ad fructus ex agris vectandos. quæſtus omnis Patribus indecorus viſus eſt. Res per ſummam contentionem acta, invidiam apud nobilitatem ſuaſori legis Flaminio, favorem apud plebem, alterumque inde conſulatum peperit. Ob hæc ratus auſpiciis ementiendis, Latinarumque feriarum mora, & conſularibus aliis impedimentis, retenturos ſe in urbe, ſimulato itinere privatus, clam in provinciam abiit. Ea res ubi palam facta eſt; novam inſuper iram infeſtis jam ante Patribus movit: *Non cum ſenatu modo, ſed cum Diis immortalibus C. Flaminium bellum gerere. conſulem ante inauſpicato factum, revocantibus ex ipſa acie Diis atque hominibus, non paruiſſe; & nunc conſcientia ſpretorum, & Capitolium & ſolennem votorum*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

torum nuncupationem fugiſſe : ne, die initi magiſtratus, Iovis optimi maximi templum adiret : ne ſenatum, inviſus ipſi, & ſibi uni inviſum, videret conſuleretque : ne Latinas indiceret, Iovique Latiari ſolenne ſacrum in monte faceret : ne auſpicato profectus in Capitolium ad vota nuncupanda, paludatus inde cum lictoribus ad provinciam iret. lixæ modo, ſine inſignibus, ſine lictoribus, profectum clam, furtim, haud aliter quam ſi exilii cauſſa ſolum vertiſſet. magis pro majeſtate videlicet imperii Arimini, quam Romæ magiſtratum initurum, & in diverſorio hoſpitali quam apud penates ſuos prætextam ſumpturum. Revocandum univerſi retrahendumque cenſuerunt; & cogendum omnibus prius præſentem in Deos hominesque fungi officiis, quam ad exercitum & in provinciam iret. In eam legationem (legatos enim mitti placuit) Q. Terentius & M. Antiſtius profecti, nihilo magis eum movere, quam priori conſulatu literæ moverant ab ſenatu miſſæ. Paucos poſt dies magiſtratum iniit, immolantique ei vitulus jam ictus, è manibus ſacrificantium ſeſe quum proripuiſſet, multos circumſtantes cruore reſperſit. Fuga procul etiam major, apud ignaros quid trepidaretur, & concurſatio fuit. id à pleriſque in omen magni terroris acceptum. Legionibus inde duabus à Sempronio prioris anni conſule; duabus à C. Atilio prætore acceptis, in Etruriam per Appennini tramites exercitus duci eſt cœptus.

EPITOME

LIBRI XXII.

ANnibal, per continuas vigilias in paludibus oculo amiſſo, venit in Etruriam : per quas paludes quatriduo, & tribus noctibus ſine ulla requie iter fecit. C. Flaminius, conſul, homo temerarius, contra auſpicia profectus, ſignis militaribus effoſſis, quæ tolli non poterant, & ab equo quem conſcenderat, per caput devolu-

tus,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

tus, inſidiis ab Annibale circumventus, ad Thraſymenum lacum cum exercitu caſus eſt. Sex millia quæ eruperant, fide ab Maharbale data, perfidia Annibalis vincta ſunt. Quum ad nuncium cladis Romæ luctus eſſet, duæ matres inſperato receptis filiis gaudio mortuæ ſunt. Ob hanc cladem ex Sibyllinis libris ver ſacrum votum. Quum deinde Q. Fabius Maximus dictator, adverſus Annibalem miſſus, nollet acie cum eo confligere, ne contra ferocem tot victoriis hoſtem territum adverſis præliis militem pugnæ committeret, & opponendo ſe tantummodo, conatus Annibalis impediret: M. Minucius magiſter equitum, ferox & temerarius, criminando dictatorem, tanquam ſegnem, & timidum; effecit, ut populi juſſu ei imperium cum dictatore æquaretur, diviſoque exercitu, quum in iniquo loco conflixiſſet, & in maximo diſcrimine legiones ejus eſſent; ſuperveniente cum exercitu Fabio Maximo diſcrimine liberatus eſt. quo beneficio victus caſtra cum eo junxit, & patrem eum ſalutavit: idemque facere milites juſsit. Annibal, vaſtata Campania, inter Caſilinum oppidum & Calliculam montem, à Fabio clauſus ſarmentis ad cornua boum ligatis & incenſis, præſidium Romanorum, quod Calliculam inſidebat, fugavit: & ſic tranſgreſſus eſt ſaltum. idemque Fabii Maximi dictatoris, quum circumpoſita ureret, agro pepercit, ut illum tanquam proditorem ſuſpectum faceret. Æmilio deinde Paullo & Terentio Varrone conſulibus & ducibus, cum maxima clade adverſus Annibalem ad Cannas pugnatum eſt: cæſaque eo prælio Romanorum quadraginta quinque millia, cum Paullo conſule & ſenatoribus octoginta; conſularibus atque prætoriis aut ædilitiis triginta. Poſt quam cladem quum à nobilibus adoleſcentibus propter deſperationem conſilium de relinquenda Italia iniretur, P. Cornelius Scipio tribunus militum, qui poſtea Africanus nuncupatus eſt, ſtricto ſuper capita deliberantium ferro, juravit ſe pro hoſte habiturum eum, qui in verba ſua non juraſſet: effecitque ut omnes minime relictum iri à ſe Italiam jurejurando aſtringerentur. Præterea trepidationem urbis & luctum, & res in Hiſpania meliore eventu

geſtas

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

geſtas continet. Opimia, & Floronia, Veſtales virgines, inceſti damnatæ. Propter paucitatem vero militum, ſervorum octo millia armata ſunt. captivi, quum poteſtas eſſet redimendi, redempti non ſunt. Varroni obviam itum eſt, & gratiæ actæ, quod de republ. non deſperaſſet.

IAM ver appetebat, quum Annibal ex 1
hibernis movit, & nequicquam ante conatus tranſcendere Apenninum, intolerandis frigoribus, & cum ingenti periculo moratus ac metu. Galli, quos prædæ populationumque conciverat ſpes, poſtquam pro eo, ut ipſi ex alieno agro raperent, agerentque, ſuas terras ſedem belli eſſe, premique utriuſque partis exercituum viderunt hibernis; verterunt retro ad Annibalem ab Romanis odia: petituſque ſæpe principum inſidiis, ipſorumque inter ſe fraude, eadem levitate qua conſenſerant, conſenſum indicantium, ſervatus erat; & mutando nunc veſtem, nunc tegumenta capitis, errore etiam ſeſe ab inſidiis munierat. Cæterum hic quoque ei timor cauſſa fuit maturius movendi ex hibernis. Per idem tempus Cn. Servilius conſul Romæ Idibus Martiis magiſtratum iniit. Ibi quum de republica retuliſſet, redintegrata in C. Flaminium invidia eſt. *Duos ſe conſules creaſſe, unum habere. quod enim illi juſtum imperium, quod auſpicium eſſe? Magiſtratus id à domo publicis privatiſque penatibus, Latinis feriis actis, ſacrificio in monte perfecto, votis rite in Capitolio nuncupatis, ſecum ferre: nec privatum auſpicia ſequi, nec ſine auſpiciis profectum, in externo ea ſolo nova atque integra concipere poſſe.* Augebant metum prodigia ex pluribus ſimul locis nunciata: in Sicilia militibus aliquot ſpicula, in Sardinia autem in muro circumeunti vigilias equiti ſcipionem, quem manu tenuerat, arſiſſe, & littora crebris ignibus fulſiſſe, & ſcuta duo ſanguinem ſudaſſe: & milites quoſdam ictos fulminibus, & Solis orbem minui viſum: & Præneſte ardentes lapides cœlo cecidiſſe: & Arpis parmas in cœlo viſas,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

viſas, pugnantemque cum Luna Solem : & Capenæ duas interdiu lunas ortas, & aquas Cæretes ſanguine miſtas fluxiſſe ; fontemque ipſum Herculis cruentis manaſſe ſparſum maculis. & in Antiati metentibus cruentas in corbem ſpicas cecidiſſe : & Faleriis cœlum findi viſum, velut magno hiatu; quaque patuerit, ingens lumen effulſiſſe : ſortes ſua ſponte attenuatas, unamque excidiſſe, ita ſcriptam : MAVORS TELUM SUUM CONCUTIT. & per idem tempus Romæ ſignum Martis Appia via ad ſimulacra luporum ſudaſſe : & Capuæ ſpeciem cœli ardentis fuiſſe, lunæque inter imbrem cadentis. Inde minoribus etiam dictu prodigiis fides habita : Capras lanatas quibuſdam factas, & gallinam in marem, gallum in fœminam ſeſe vertiſſe. His ſicut erant nunciata expoſitis, auctoribuſque in curiam introductis, conſul de religione Patres conſuluit. Decretum, ut ea prodigia, partim majoribus hoſtiis, partim lactentibus procurarentur : & uti ſupplicatio per triduum ad omnia pulvinaria haberetur. Cætera, quum decemviri libros inſpexiſſent, ut ita fierent, quemadmodum cordi eſſe Divi carminibus præfarentur. Decemvirorum monitu decretum eſt : Jovi primum donum fulmen aureum pondo quinquaginta fieret ; Junoni Minervæque ex argento dona darentur, & Junoni Reginæ in Aventino, Junonique Soſpitæ Lanuvii majoribus hoſtiis ſacrificaretur, matronæque, pecunia collata, quantum conferre cuique commodum eſſet, donum Junoni Reginæ in Aventinum ferrent, lectiſterniumque fieret : quin & libertinæ ut ipſæ, unde Feroniæ donum daretur, pecuniam pro facultatibus ſuis conferrent. Hæc ubi facta, decemviri Ardeæ in foro majoribus hoſtiis ſacrificarunt. poſtremo Decembri jam menſe ad ædem Saturni Romæ immolatum eſt, lectiſterniumque imperatum (& eum lectum ſenatores ſtraverunt) & convivium publicum, ac per urbem Saturnalia diem ac noctem clamatum, populuſque eum diem feſtum
2 habere ac ſervare in perpetuum juſſus. Dum conſul placandis Romæ Diis, trahendoque delectu dat operam,

ram, Annibal profectus ex hibernis, quia jam Flaminium conſulem Arretium perveniſſe fama erat, quum aliud longius, cæterum commodius oſtenderetur iter, propiorem viam per paludem petit, qua fluvius Arnus per eos dies ſolito magis inundaverat. Hiſpanos & Afros, (id omne veterani erat robur exercitus,) admiſtis ipſorum impedimentis, necubi conſiſtere coactis neceſſaria ad uſus deeſſent, primos ire juſſit: ſequi Gallos, ut id agminis medium eſſet; noviſſimos ire equites. Magonem inde cum expeditis Numidis cogere agmen; maxime Gallos, ſi tædio laboris longæque viæ (ut eſt mollis ad talia gens) dilaberentur aut ſubſiſterent, cohibentem. Primi, qua modo præirent duces, per præaltas fluvii ac profundas voragines hauſti penè limo immergentesque ſe, tamen ſigna ſequebantur. Galli qui neque ſuſtinere ſe prolapſi, neque aſſurgere ex voraginibus poterant; aut corpora animis aut animos ſpe ſuſtinebant; alii feſſa ægre trahentes membra; alii, ubi ſemel victis tædio animis procubuiſſent; inter jumenta & ipſa jacentia paſſim, morientes. maximeque omnium vigiliæ conficiebant, per quatriduum jam & tres noctes toleratæ. Quum omnia obtinentibus aquis, nihil, ubi in ſicco feſſa ſternerent corpora, inveniri poſſet; cumulatis in aquas ſarcinis inſuper incumbebant. jumentorum itinere toto proſtratorum paſſim acervi, tantum, quod extaret aqua, quærentibus ad quietem, parvi temporis neceſſarium cubile dabant. Ipſe Annibal, æger oculis, ex verna primum intemperie variante calores frigoraque, elephanto qui unus ſuperfuerat, quod altius ab aqua extaret, vectus; vigiliis tandem & nocturno humore paluſtrique cœlo gravante caput, & quia medendi nec locus nec tempus erat, altero oculo capitur. Multis hominibus jumentiſque fœde amiſſis, quum 3 tandem de paludibus emerſiſſet; ubi primum in ſicco potuit, caſtra locat: certumque per præmiſſos exploratores habuit, exercitum Romanum circa Arretii mœnia eſſe. conſulis deinde conſilia atque animum, & ſitum regionum, itineraque & copias ad com-

meatus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

meatus expediendos, & cætera, quæ cognoſſe in rem erat, ſumma omnia cum cura inquirendo exſequebatur. Regio erat in primis Italiæ fertilis, Etruſci campi, qui Fæſulas inter Arretiumque jacent; frumenti ac pecoris, & omnium copia rerum opulenti. Conſul ferox ab conſulatu priore, & non modo legum ac Patrum majeſtatis, ſed ne Deorum quidem ſatis metuens erat. Hanc inſitam ingenio ejus temeritatem fortuna proſpero civilibus bellicíſque rebus ſucceſſu aluerat. Itaque ſatis apparebat, nec Deos nec homines conſulentem, ferociter omnia ac præpropere acturum. quoque pronior eſſet in vitia ſua, agitare eum atque irritare Pœnus parat: & læva relicto hoſte, Fæſulas petens, medio Etruriæ agro prædatum profectus, quantam maximam vaſtitatem poteſt, cædibus incendiiſque conſuli procul oſtendit. Flaminius, qui ne quieto quidem hoſte ipſe quieturus erat, tum vero, poſteaquam res ſociorum ante oculos prope ſuos ferri agique vidit; ſuum id dedecus ratus, per mediam jam Italiam vagari Pœnum, atque, obſiſtente nullo, ad ipſa Romana mœnia ire oppugnanda; cæteris omnibus in concilio ſalutaria magis quam ſpecioſa ſuadentibus, collegam exſpectandum, ut conjunctis exercitibus, communi animo conſilioque rem gererent; interim equitatu auxiliiſque levium armorum ab effuſa prædandi licentia hoſtem cohibendum; iratus ſe ex conſilio proripuit, ſignumque ſimul itineris pugnæque propoſuit. *Quinimo Arretii ante mœnia ſedeamus*, inquit. *hic enim patria & penates ſunt. Annibal emiſſus è manibus perpopuletu Italiam, vaſtandoque & urendo omnia, ad Roman mœnia perveniat; nec ante nos hinc moverimus, quam ſicut olim Camillum ab Veiis, C. Flaminium ab Arretio Patres acciverint.* Hæc ſimul increpans, quum ocius ſigna convelli juberet, & ipſe in equum inſiluiſſet; equus repente corruit, conſulemque lapſum ſuper caput effudit. Territis omnibus qui circa erant velut fœdo omine incipiendæ rei; inſuper nunciatur ſignum omni vi moliente ſignifero convelli nequire. Converſus ad nuntium, *Num literas quoque*, inquit

a

ab ſenatu affers, quæ me rem gerere vetent? Abi, nun-
cia, ſignum effodiant, ſi ad convellendum manus præ
metu obtorpuerint. Incedere inde agmen cœpit; pri-
moribus, ſuper quam quod diſſenſerant à conſilio,
territis etiam duplici prodigio; milite in vulgus læto
ferocia ducis, quum ſpem magis ipſam quam cauſſam
ſpei intueretur. Annibal, quod agri eſt inter Corto- 4
nam urbem Thraſymenumque lacũ, omni clade bel-
li pervaſtat; quo magis iram hoſti ad vindicandas
ſociorum injurias acuat. Et jam pervenerant ad loca
inſidiis nata, ubi maxime montes Cortonenſes Thra-
ſymenus ſubit. via tantum intereſt peranguſta, velut
ad idipſum de induſtria relicto ſpatio: deinde paulo
latior pateſcit campus, inde colles aſſurgunt. Ibi ca-
ſtra in aperto locat, ubi ipſe cum Afris modo Hiſpa-
niſque conſideret. Baleares, cæteramque levem ar-
maturam, poſt montes circumducit: equites ad ipſas
fauces ſaltus, tumulis apte tegentibus, locat; ut, ubi
intraſſent Romani, objecto equitatu, clauſa omnia
lacu ac montibus eſſent. Flaminius quum pridie ſo-
lis occaſu ad lacum perveniſſet, inexplorato, poſtero
die, vix dum ſatis certa luce anguſtiis ſuperatis, poſt-
quam in patentiorem campum pandi agmen cœpit;
id tantum hoſtium, quod ex adverſo erat, aſpexit:
ab tergo ac ſuper caput decepere inſidiæ. Pœnus ubi
id quod petierat, clauſum lacu ac montibus & cir-
cumfuſum ſuis copiis habuit hoſtem, ſignum omni-
bus dat ſimul invadendi. qui ubi qua cuique proxi-
mum fuit, decucurrere; eo magis Romanis ſubita
atque improviſa res fuit, quod orta ex lacu nebula,
campo quam montibus denſior ſederat, agminaque
hoſtium ex pluribus vallibus ipſa inter ſe ſatis con-
ſpecta, eoque magis pariter decucurrerunt. Roma-
nus, clamore prius undique orto, quam ſatis cerneret
ſe circumventum eſſe, ſenſit; & ante in frontem la-
teraque pugnari cœptum eſt, quam ſatis inſtrueretur
acies, aut expediri arma ſtringique gladii poſſent.
Conſul, percullis omnibus, ipſe ſatis, ut in trepida re, 5
impavidus, turbatos ordines, vertente ſe quoque ad
diſſonos clamores, inſtruit, ut tempus locuſque pati-
tur;

tur; & quacunque adire audirique poteſt, adhortatur, ac ſtare & pugnare jubet: *nec enim inde votis, aut imploratione Deûm, ſed vi ac virtute evadendum eſſe. Per medias acies ferro viam fieri: & quo timoris minus ſit, eo minus ferme periculi eſſe.* Cæterum præ ſtrepitu ac tumultu, nec conſilium nec imperium accipi poterat. tantumque aberat, ut ſua ſigna atque ordinem & locum noſceret miles, ut vix ad arma capienda aptandaque pugnæ competeret animus: opprimerenturque quidam, onerati magis his quam tecti: & erat in tanta caligine major uſus aurium quam oculorum. Ad gemitus vulnerum ictuſque corporum aut armorum, & miſtos ſtrepentium paventiumque clamores, circumferebant ora oculoſque. Alii fugientes, pugnantium globo illati hærebant: alios redeuntes in pugnam, avertebat fugientium agmen. Deinde, ubi in omnes partes nequicquam impetus facti, & ab lateribus montes ac lacus, à fronte & ab tergo hoſtium acies claudebat, apparuitque nullam, niſi in dextra, ferroque ſalutis ſpem eſſe; tum ſibi quiſque dux adhortatorque captus ad rem gerendam, & nova de integro pugna exorta eſt; non illa ordinata per principes haſtatoſque ac triarios, nec ut pro ſignis anteſignanus, poſt ſigna alia pugnaret acies; ut in ſua legione miles, aut cohorte, aut manipulo eſſet. Fors conglobat, & animus ſuus cuique ante & poſt pugnandi ordinem dabat: tantuſque fuit ardor, adeo intentus pugnæ animus, ut eum terræ motum (qui multarum urbium Italiæ magnas partes proſtravit, avertitque curſu rapido amnes, mare fluminibus invexit, montes lapſu ingenti proruit) nemo pugnantium ſenſerit. Tres ferme horas pugnatum eſt, & ubique atrociter. circa conſulem tamen acrior infeſtiorque pugna eſt. Eum & robora virorum ſequebantur, & ipſe, quacunque in parte premi ac laborare ſenſerat ſuos, impigre ferebat opem; inſignemque armis, & hoſtes ſumma vi petebant, & tuebantur cives: donec Inſuber eques (Ducario nomen erat) facie quoque noſcitans, *Conſul en*, inquit, *hic eſt*, popularibus ſuis; *qui legiones*

noſtrâ

noſtras cecidit, agroſque & urbem eſt depopulatus. Iam ego hanc victimam manibus peremptorum fœdè civium dabo: ſubditiſque calcaribus equo, per confertiſſimam hoſtium turbam impetum facit: obtruncatoque prius armigero, qui ſe infeſto venienti obviam objecerat, conſulem lancea transfixit. ſpoliare cupientem, triarii objectis ſcutis arcuêre. Magnæ partis fuga inde primum cœpit: & jam nec lacus, nec montes obſtabant pavori: per omnia arcta præruptaque veluti cæci evadunt: armaque & viri ſuper alium alii præcipitantur. Pars magna, ubi locus fugæ deeſt, per prima vada paludis in aquam progreſſi, quoad capitibus humeriſque extare poſſunt, ſeſe immergunt. fuêre quos inconſultus pavor nando etiam capeſſere fugam impulerit. Quæ ubi immenſa ac ſine ſpe erat, aut deficientibus animis hauriebantur gurgitibus, aut nequicquam feſſi vada retro ægerrime repetebant, atque ibi ab ingreſſis aquam hoſtium equitibus paſſim trucidabantur. Sex millia ferme primi agminis per adverſos hoſtes eruptione impigre facta, ignari omnium quæ poſt ſe agerentur, ex ſaltu evaſere. & quum in tumulo quodam conſtitiſſent, clamorem modo ac ſonum armorum audientes; quæ fortuna pugnæ eſſet, neque ſcire, nec perſpicere præ caligine poterant. Inclinata denique re, quum incaleſcente ſole diſpulſa nebula aperuiſſet diem, tum liquida jam luce montes campique perditas res, ſtratamque oſtendere fœde Romanam aciem. itaque ne in conſpectos procul immitteretur eques, ſublatis raptim ſignis, quam citatiſſimo poterant agmine, ſeſe abripuerunt. Poſtero die quum ſuper cætera, extrema fames etiam inſtaret; fidem dante Maharbale, qui cum omnibus equeſtribus copiis nocte conſecutus erat; ſi arma tradidiſſent, abire cum ſingulis veſtimentis paſſurum; ſeſe dediderunt. quæ Punica religione ſervata fides ab
Annibale eſt, atque in vincula omnes conjecit. Hæc 7
eſt nobilis ad Traſimenum pugna, atque inter paucas memorata populi Romani clades. Quindecim millia Romanorum in acie cæſa ſunt; decem millia

ſparſa fuga per omnem Etruriam, diverſis itineribus urbem petiere. Mille & quingenti hoſtium in acie, multi poſtea utrimque ex vulneribus periere. Multiplex cædes utrimque facta traditur ab aliis. Ego præterquam quod nihil hauſtum ex vano velim; quo nimis inclinant ferme ſcribentium animi; Fabium æqualem temporibus hujuſce belli potiſſimum auctorem habui. Annibal captivorum qui Latini nominis eſſent, ſine precio dimiſſis, Romanis in vincula datis, ſegregata ex hoſtium coacervatorum cumulis corpora ſuorum quum ſepeliri juſſiſſet, Flaminii quoque corpus funeris cauſſa magna cum cura inquiſitum, non invenit. Romæ ad primum nuncium cladis ejus, cum ingenti terrore ac tumultu concurſus in forum populi eſt factus. Matronæ vagæ per vias, quæ repens clades allata; quæve fortuna exercitus eſſet, obvios percunctantur. & quum frequentis concionis modo turba in comitium & curiam verſa magiſtratus vocaret; tandem haud multo ante ſolis occaſum M. Pomponius Prætor, *Pugna,* inquit, *magna victi ſumus*: & quanquam nihil certius ex eo auditum eſt; tamen alius ab alio impleti rumoribus domos referunt. *Conſulem cum magna parte copiarum cæſum: ſupereſſe paucos, aut fuga paſſim per Etruriam ſparſos, aut captos ab hoſte.* Quot caſus exercitus victi fuerant, tot in curas diſpertiti eorum animi erant, quorum propinqui ſub C. Flaminio conſule meruerant; ignorantium quæ cujuſque ſuorum fortuna eſſet. nec quiſquam ſatis certum habet, quid aut ſperet, aut timeat. Poſtero, ac deinceps aliquot diebus, ad portas major prope mulierum quam virorum multitudo ſtetit; aut ſuorum aliquem, aut nuncios de his opperiens: circumfundebanturque obviis ſciſcitantes, neque avelli utiqu ab notis, priuſquam ordine omnia inquiſiſſent, poterant. Inde varios vultus digredientium ab nunciis, cerneres, ut cuique aut læta aut triſtia nuntiabantur: gratulanteſque aut conſolantes, redeuntibu domos circumfuſos. Fœminarum præcipue & gaudi inſignia erant, & luctus. Vnam in ipſa porta, ſoſpi

fili

filio repente oblatam, in conſpectu ejus exſpiraſſe ferunt; alteram, cui mors filii falſo nunciata erat, mœſtam ſedentem domi, ad primum conſpectum redeuntis filii gaudio nimio exanimatam. Senatum prætores per dies aliquot ab orto uſque ad occidentem ſolem in curia retinent; conſultantes, quonam duce, aut quibus copiis, reſiſti victoribus Pœnis poſſet. Priuſquam ſatis certa conſilia eſſent, repens alia 8
nunciatur clades: quatuor millia equitum, cum C. Centenio proprætore miſſa ad collegam ab Servilio conſule in Vmbria, quo poſt pugnam ad Traſimenum auditam averterant iter, ab Annibale circumventa. Ejus rei fama varie homines affecit. pars occupatis majore ægritudine animis, levem, ex comparatione priorum ducere recentem equitum jacturam: pars, non id quod acciderat, per ſe æſtimare, ſed, ut in affecto corpore quamvis levis cauſſa magis, quam valido gravior, ſentiretur; ita quum ægræ & affectæ civitati quodcunque adverſi inciderit, non rerum magnitudine, ſed viribus extenuatis, quæ nihil quod aggravaret, pati poſſent, æſtimandum eſſe. Itaque ad remedium, jam diu neque deſideratum nec adhibitum, dictatorem dicendum civitas confugit: & quia & conſul aberat, à quo uno dici poſſe videbatur; nec per occupatam armis Punicis Italiam facile erat aut nuncium, aut literas mitti; nec dictatorem populus creare poterat, quod numquam ante eam diem factum erat: Prodictatorem populus creavit Q. Fabium Maximum, & magiſtrum equitum M. Minucium Rufum. Hiſque negotium ab ſenatu datum, ut muros turreſque urbis firmarent, & præſidia diſponerent quibus locis videretur, ponteſque reſcinderent fluminum: ad penates pro urbe dimicandum eſſe, quando Italiam tueri nequiſſent. Annibal recto itinere per Vmbriam uſque 9
ad Spoletum venit. inde quum perpopulato agro urbem oppugnare adortus eſſet, cum magna cæde ſuorum repulſus, conjectans ex unius coloniæ haud nimis proſpere tentatæ viribus, quanta moles Romanæ urbis eſſet; in agrum Picenum avertit iter,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

non copia ſolum omnis generis frugum abundantem, ſed refertum præda, quam effuſe avidi atque egentes rapiebant. Ibi per dies aliquot ſtativa habita: refectuſque miles hibernis itineribus ac paluſtri via, prælioque magis ad eventum ſecundo quam levi aut facili affectus. Vbi ſatis quieti datum, præda ac populationibus magis quam ocio aut requie gaudentibus; profectus, Prætutianum Hadrianumque agrum, Marſos inde Marrucinoſque & Pelignos devaſtat, circaque Arpos & Luceriam proximam Apuliæ regionem. Cn. Servilius conſul, levibus præliis cum Gallis actis, & uno oppido ignobili expugnato, poſtquam de collegæ exercituſque cæde audivit; jam mœnibus patriæ metuens, ne abeſſet in diſcrimine extremo, ad urbem iter intendit. Q. Fabius Maximus dictator iterum quo die magiſtratum iniit, vocato ſenatu ab Diis orſus, quum edocuiſſet Patres, plus negligentia cærimoniarum auſpiciorumque, quam temeritate atque inſcitia, peccatum à C. Flaminio conſule eſſe, quæque piacula iræ Deum eſſent, ipſos Deos conſulendos eſſe; pervicit, ut, quod non ferme decernitur, niſi quum tetra prodigia nunciata ſunt, decemviri libros Sibyllinos adire juberentur. qui inſpectis fatalibus libris, retulerunt Patribus, *quod ejus belli cauſſa votum Marti foret, id non rite factum, de integro atque amplius faciendum eſſe: & Iovi ludos magnos, & ædes Veneri Erycinæ ac Menti vovendas eſſe, & ſupplicationem lectiſterniumque habendum, & ver ſacrum vovendum, ſi bellatum proſpere eſſet, reſque publica in eodem, quo ante bellũ fuiſſet, ſtatu permanſiſſet.* Senatus, quoniam Fabium belli cura occupatura eſſet, M. Æmilium Prætorem ex collegii pontificum
10 ſententia, omnia ea ut mature fiant, curare jubet. His ſenatuſconſultis perfectis, L. Cornelius Lentulus pontifex maximus conſulente collegiũ prætore, omnium primum populum conſulendum de vere ſacro cenſet: injuſſu populi voveri non poſſe. Rogatus in hæc verba populus, *Velitis jubeatis-ne hoc ſic fieri, ſi res publica populi Romani Quiritium ad quinquennium proximum, ſicuti mea, quæ ſalva eſt, ſervata erit hiſce*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

duellis, quod duellum populo Romano cum Carthagi-
nienſi eſt, quæque duella cum Gallis ſunt, qui cis Al-
pes ſunt? datum donum duit populus Romanus Quiri-
tium, quod ver attulerit ex ſuillo, ovillo, caprino, bovil-
lo grege, quæque profana erunt, Iovi fieri, ex qua die ſe-
natus populuſque juſſerit. Qui faciet, quando volet,
quaque lege volet, facito: quo modo faxit, probe factum
eſto. Si id moritur, quod fieri oportebit, profanum eſto,
neque ſcelus eſto. ſi quis rumpet occidetve inſciens, ne
fraus eſto. ſi quis clepſit, ne populo ſcelus eſto, néve cui
cleptum erit. ſi atro die faxit inſciens, probe factum
eſto. ſi nocte ſive luce, ſive ſervus ſive liber faxit, probe
factum eſto. ſi ante id ea ſenatus populuſque juſſerit fieri
ac faxit, eo populus ſolutus, liber eſto. Ejuſdem rei
cauſſa ludi magni voti, æris trecentis triginta tribus
millibus, trecentis triginta tribus, triente: præterea
bubus Jovi trecentis, multis aliis Divis bubus albis,
atque cæteris hoſtiis. Votis rite nuncupatis, ſuppli-
catio edicta: ſupplicatumque iere cum conjugibus
ac liberis, non urbana multitudo tantum, ſed agre-
ſtium etiam, quos in aliqua ſua fortuna publicæ
quoque contingebat cura. Tum lectiſternium per
triduum habitum, decemviris ſacrorum curantibus.
ſex pulvinaria in conſpectu fuêre: Jovi & Junoni
unum, alterum Neptuno ac Minervæ, tertium Marti
& Veneri, quartum Apollini ac Dianæ, quintum
Vulcano ac Veſtæ, ſextum Mercurio ac Cereri. Tum
ædes votæ. Veneri Erycinæ ædem Q. Fabius Max.
dictator vovit; quia ita ex fatalibus libris editum
erat, ut is voveret, cujus maximum imperium in ci-
vitate eſſet. Menti ædem T. Otacilius prætor vovit.
Ita rebus divinis peractis, tum de bello, reque de pu- 11
blica dictator retulit; quibus quotve legionibus vi-
ctori hoſti obviam eundum eſſe Patres cenſerent.
Decretum, *Vt ab Cn. Servilio conſule exercitum acci-*
peret: ſcriberet præterea ex civibus ſociiſque, quantum
equitum ac peditum videretur: cætera omnia ageret
faceretque, ut è republica duceret. Fabius duas ſe le-
giones adjecturum ad Servilianum exercitum dixit.
His per magiſtrum equitum ſcriptis, Tibur diem ad

conveniendum edixit. edictoque propoſito, ut quibus oppida caſtellaque imminuta eſſent; ut hi in loca tuta commigrarent; ex agris quoque demigrarent omnes regionis ejus, qua iturus Annibal eſſet: tectis prius incenſis ac frugibus corruptis, ne cujus rei copia eſſet; ipſe via Flaminia profectus obviam conſuli exercituique, quum ad Tiberim circa Ocriculum proſpexiſſet agmen, conſulemque cum equitibus ad ſe prodeuntem; viatorem miſit, qui conſuli nunciaret, ut ſine lictoribus ad dictatorem veniret. Qui quum dicto paruiſſet, congreſſuſque eorum ingentem ſpeciem dictaturæ apud cives ſociosque, vetuſtate jam prope oblitos ejus imperii, feciſſet: literæ ab urbe allatæ ſunt; naves onerarias commeatum ab Oſtia in Hiſpaniam ad exercitum portantes, à claſſe Punica circa portum Coſſanum captas eſſe. Itaque extemplo conſul Oſtiam proficiſci juſſus, navibus quæ ad urbem Romanam aut Oſtiæ eſſent, completis milite ac navalibus ſociis, perſequi hoſtium claſſem, ac littora Italiæ tutari. Magna vis hominum conſcripta Romæ erat: libertini etiam, quibus liberi eſſent, & ætas militaris, in verba juraverant. Ex hoc urbano exercitu, qui minores quinque & triginta annis erant, in naves impoſiti: alii,
12 ut urbi præſiderent, relicti. Dictator exercitu conſulis accepto à Fulvio Flacco legato, per agrum Sabinum Tibur, quo die ad conveniendum edixera novis militibus, venit: inde Præneſte tranſverſis li mitibus in viam Latinam eſt regreſſus, unde itineri bus ſumma cum cura exploratis ad hoſtem duxit nullo loco, niſi quantum neceſſitas cogeret, fortun ſe commiſſurus. Quo primum die haud procul Ar pis in conſpectu hoſtium poſuit caſtra: nulla mor facta, quin Pœnus educeret in aciem, copiamque pu gnandi faceret: ſed ubi quieta omnia apud hoſtes nec caſtra ullo tumultu mota videt; increpans qui dem victos tandem Martios animos Romanorum debellatumque, & conceſſum eis propalam de virtu te ac gloria eſſe, in caſtra rediit. cæterum tacita cur animum incenſus, quod cum duce, haudquaquar

Fl

Flaminio Sempronioque ſimili, futura ſibi res eſſet, ac tum demum edocti malis Romani parem Annibali ducem quæſiſſent; & prudentiam quidem, non vim dictatoris extemplo timuit. conſtantiam haud dum expertus, agitare ac tentare animum movendo crebro caſtra, populandoque in oculis ejus agros ſociorum, cœpit. & modo citato agmine è conſpectu abibat, modo repente in aliquo flexu viæ, ſi excipere degreſſum in æquum poſſet, occultus ſubſiſtebat. Fabius per loca alta agmen ducebat, modico ab hoſte intervallo, ut neque omitteret eum, neque congrederetur. Caſtris, niſi quantum uſus neceſſario cogeret, tenebatur miles. pabulum & ligna nec pauci petebant, nec paſſim. Equitum leviſque armaturæ ſtatio compoſita inſtructaque in ſubitos tumultus; & ſuo militi tuta omnia, & infeſta effuſis hoſtium populatoribus præbebat. neque univerſo periculo ſumma rerum committebatur: & parva momenta levium certaminum ex tuto cœptorum, finitimo receptu, aſſuefaciebant territum priſtinis cladibus militem, minus jam tandem aut virtutis, aut fortunæ pœnitere ſuæ. Sed non Annibalem magis infeſtum tam ſanis conſiliis habebat, quam magiſtrum equitum. qui nihil aliud, quam quod parebat in imperio, moræ ad rempub. præcipitandam habebat, ferox rapidusque in conſiliis, ac linguis immodicus; primo inter paucos, dein propalam in vulgus, pro cunctatore ſegnem, & cauto timidum, affingens vicina virtutibus vitia, compellabat: premendorumque ſuperiorum arte (quæ peſſima ars nimis proſperis multorum ſucceſſibus crevit) ſeſe extollebat. Annibal ex 13
Hirpinis in Samnium tranſit, Beneventanum depopulatur agrum. Teleſiam urbem capit: irritat etiam de induſtria ducem, ſi forte accenſum tot indignitatibus cladibuſque ſociorum, detrahere ad æquum certamen poſſit. Inter multitudinem ſociorum Italici generis, qui ad Traſimenum capti ab Annibale dimiſſique fuerant, tres Campani equites erant; multis jam tum illecti donis promiſſiſque Annibalis, ad conciliandos popularium animos. hi nunciantes; ſi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

in Campaniam exercitum admoviſſet, Capuæ potiendæ copiam fore, quum res major quam auctores eſſet, dubium Annibalem, alterniſque fidentem ac diffidentem, tamen ut Campanos ex Samnio peteret, moverunt: monitoſque ut etiam atque etiam promiſſa rebus adfirmarent, juſſoſque cum pluribus & aliquibus principum redire ad ſe, dimiſit. ipſe imperat duci, ut ſe in agrum Caſinatem ducat: edoctus à peritis regionum, ſi eum ſaltum occupaſſet, exitum Romano ad opem ferendam ſociis intercluſurum. Sed Punicum abhorrens os ab Latinorum nominum prolatione, pro Caſino Caſilinum dux ut acciperet, fecit; averſuſque ab ſuo itinere, per Allifanum, Calatinumque, & Calenum agrum; in campum Stellatem deſcendit: ubi quum montibus fluminibuſque clauſam regionem circumſpexiſſet, vocatum ducem percunctatur, ubi terrarum eſſet? quum is Caſilini eo die manſurum eum dixiſſet, tum demum cognitus eſt error, & Caſinum longe inde alia regione eſſe, virgiſque cæſo duce, & ad reliquorum terrorem in crucem ſublato, caſtris communitis Maharbalem cum equitibus in agrum Falernum prædatum dimiſit. Vſque ad aquas Sinueſſanas populatio ea pervenit. ingentem cladem, fugam tamen terroremque latius, Numidæ fecerunt. Nec tamen is terror, quum omnia bello flagrarent, fide ſocios dimovit: videlicet quia juſto & moderato regebantur imperio; nec abnuebant, quod unum vinculum fidei eſt, melioribus parere.
14 Vt vero ad Vulturnum flumen caſtra ſunt poſita, exurebaturque amœniſſimus Italiæ ager, villæque paſſim incendiis fumabant, per juga Maſſici montis Fabio ducente, tum prope de integro ſeditio accenſa. quieverant enim per paucos dies: quia quum celerius ſolito ductum agmen fuiſſet, feſtinari ad prohibendam populationibus Campaniam crediderant. ut vero in extrema juga Maſſici montis ventum eſt, hoſteſque ſub oculis erant, Falerni agri colonorumque Sinueſſæ tecta urentes, nec ulla erat mentio pugnæ, *Spectatum-ne huc*, inquit Minucius, *ut rem fruendam oculis, ſociorum cædes, & incendia* *veni-*

venimus? nec ſi nullius alterius nos, ne civium quidem horum pudet, quos Sinueſſam colonos patres noſtri miſerunt, ut ab Samnite hoſte tuta hæc ora eſſet: quam nunc non vicinus Samnis urit, ſed Pœnus advena; ab extremis orbis terrarum terminis, noſtra cunctatione & ſocordia jam huc progreſſus. Tantum (pro!) degeneramus a parentibus noſtris, ut, præter quam oram illi Punicas vagari claſſes, dedecus eſſe imperii ſui duxerint, eam nos nunc plenam hoſtium Numidarumque, ac Maurorum jam factam videamus? Qui modo Saguntum oppugnari indignando, non homines tantum, ſed fœdera & deos ciebamus, tendentem ad mœnia Romanæ coloniæ Annibalem lenti ſpectamus. Fumus ex incendiis villarum agrorumque in oculos atque ora venit, ſtrepunt aures clamoribus plorantium ſociorum; ſæpius nos, quam Deorum invocantium opem. nos hic pecorum modo per æſtivos ſaltus deviaſque calles exercitum ducimus; conditi nubibus, ſilviſque. Si hoc modo peragrando cacumina ſaltuſque M. Furius recipere a Gallis urbem voluiſſet, quo hic novus Camillus (nobis dictator unicus in rebus affectis quæſitus) Italiam ab Annibale recuperare parat; Gallorum Roma eſſet: quam vereor, ne, ſic cunctantibus nobis, Annibali ac Pœnis toties ſervaverint majores noſtri. ſed vir, ac vere Romanus, quo die dictatorem eum ex auctoritate Patrum, juſſuque populi dictum, Veios allatum eſt, quum eſſet ſatis altum Ianiculum, ubi ſedens proſpectaret hoſtem, deſcendit in æquum: atque illo ipſo die media in urbe, qua nunc buſta Gallica ſunt, & poſtero die, citra Gabios, cecidit Gallorum legiones. Quid? poſt multos annos, quum ad furculas Caudinas ab Samnite hoſte ſub jugum miſſi ſumus; utrum tandem Lucius Papirius Curſor juga Samnii perluſtrando, an Luceriam premendo obſidendoque, & laceſſendo victorem hoſtem, depulſum ab Romanis cervicibus jugum ſuperbo Samniti impoſuit? Modo C. Lutatio quæ alia res, quam celeritas, victoriam dedit? quod poſtero die quam hoſtem vidit, claſſem gravem commeatibus, impeditam ſuomet ipſam inſtrumento atque apparatu, oppreſſit. Stultitia eſt, ſedendo aut votis debellari cre-

dere poſſe. armari copias oportet, deducendas in æquum, ut vir cum viro congrediaris. Audendo atque agendo res Romana crevit, non his ſegnibus conſiliis, quæ timidi cauta vocant. Hæc velut concionanti Minucio, circumfundebatur tribunorum equitumque Romanorum multitudo, & ad aures quoque militum dicta ferocia volvebantur: ac, ſi militaris ſuffragii res eſſet, haud dubie ferebant, Minucium Fabio duci prælaturos.

15 Fabius pariter in ſuos haud minus quam in hoſtes intentus, prius ab illis invictum animum præſtans, quamquam probe ſcit, non in caſtris modo ſuis, ſed jam etiam Romæ infamem ſuam cunctationem eſſe, obſtinatus tamen, eodem conſiliorum tenore æſtatis reliquum extraxit: ut Annibal deſtitutus ab ſpe ſummopere petiti certaminis, jam hibernis locum circumſpectaret: quia ea regio præſentis erat copiæ non perpetuæ; arbuſta vineæque, & conſita omnia magis amœnis quam neceſſariis fructibus. Hæc per exploratores relata Fabio. Quum ſatis ſciret per eaſdem anguſtias, quibus intraverat Falernum agrum, rediturum; Calliculam montem & Caſilinum occupat modicis præſidiis, quæ urbs Vulturno flumine dirempta, Falernum ac Campanum agros dividit: & ipſe jugis iiſdem exercitum reducit; miſſo exploratum cum quadringentis equitibus ſociorum L. Hoſtilio Mancino: qui ex turba juvenum audientium ſæpe ferociter concionantem magiſtrum equitum, progreſſus primo exploratoris modo, ut ex tuto ſpecularetur hoſtem; ubi vagos paſſim per vicos Numidas vidit; per occaſionem etiam paucos occidit. extemplo occupatus certamine eſt animus, excideruntque præcepta dictatoris: qui, quantum tuto poſſet, progreſſum prius recipere ſeſe juſſerat, quam in conſpectum hoſtium veniret. Numidæ alii atque alii occurſantes refugienteſque, ad caſtra prope ipſum cum fatigatione equorum atque hominum pertraxere. inde Cartalo, penes quem ſumma equeſtris imperii erat, concitatis equis invectus, quum, prius quam ad conjectum teli veniret, avertiſſet hoſtem, quinque millia ferme continenti curſu ſecutus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

eſt fugientes. Mancinus, poſtquam nec hoſtem deſiſtere ſequi, nec ſpem vidit effugiendi eſſe, cohortatus ſuos in prælium rediit, omni parte virium impar. Itaque ipſe, & delecti equitum, circumventi occiduntur. cæteri effuſo rurſus curſu Cales primum, inde, prope inviis callibus, ad dictatorem perfugerunt. Eo forte die Minucius ſe conjunxerat Fabio, miſſus ad firmandum præſidio ſaltum, qui ſuper Tarracinam, in arctas coactus fauces, imminet mari, ne immunito Appiæ limite, Pœnus pervenire in agrum Romanum poſſet. Conjunctis exercitibus, dictator ac magiſter equitum caſtra in viam deferunt qua Annibal ducturus erat, duo inde millia hoſtes aberant. Poſtero die Pœni, quod viæ inter bina caſtra 16
erat, agmine complevere. Quum Romani ſub ipſo conſtitiſſent vallo, haud dubie æquiore loco, ſucceſſit tamen Pœnus cum expeditis equitibus, atque ad laceſſendum hoſtem carptim & procurſando recipiendoque ſeſe, pugnavere. reſtitit ſuo loco Romana acies; lenta pugna & ex dictatoris magis, quam Annibalis fuit voluntate. ducenti ab Romanis, octingenti hoſtium cecidere. Incluſus inde videri Annibal, via ad Caſilinum obſeſſa: quum Capua & Samnium, & tantum ab tergo divitum ſociorum, Romanis commeatus ſubveheret: Pœnus contra, intra Formiana ſaxa, ac Linterni arenas, ſtagnaque perhorrida ſitu, hibernaturus eſſet. Nec Annibalem fefellit, ſuis ſe artibus peti. itaque quum per Caſilinum evadere non poſſet, petendique montes & jugum Calliculæ ſuperandum eſſet, necubi Romanus incluſum vallibus agmen aggrederetur; ludibrium oculorum, ſpecie terribile, ad fruſtrandum hoſtem commentus, principio noctis furtim ſuccedere ad montes ſtatuit. Fallacis conſilii talis apparatus fuit. Faces undique ex agris collectæ, faſceſque virgarum, atque arida ſarmenta, præligantur cornibus boum, quos domitos indomitoſque multos inter cæteram agreſtem prædam agebat. ad duo millia ferme boum effecta: Aſdrubalique negotium datum, ut primis tenebris noctis id armentum accen-

ſis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ſis cornibus ad montes ageret. maxime, ſi poſſet,
17 ſuper ſaltus ab hoſte inſeſſos. Primis tenebris ſilentio mota caſtra: boves aliquanto ante ſigna acti. ubi ad radices montium viaſque anguſtas ventum eſt; ſignum extemplo datur, ut accenſis cornibus armenta in adverſos concitentur montes: & metus ipſe relucentis flammæ ex capite, calorque jam ad vivum ad imaque cornuum adveniens, velut ſtimulatos furore agebat boves. quo repente diſcurſu, haud ſecus quam ſilvis montibuſque accenſis, omnia circum virgulta ardere capitumque irrita quaſſatio excitans flammam, hominum paſſim diſcurrentium ſpeciem præbebat. Qui ad tranſituum ſaltus inſidendum locati erant, ubi in ſummis montibus ac ſuper ſe quoſdam ignes conſpexerunt, circumventos ſe eſſe rati præſidio exceſſere; qua minime denſæ micabant flammæ, velut tutiſſimum iter, petentes ſumma montium juga. tamen in quoſdam boves palatos ab ſuis gregibus inciderunt: & primo, quum procul cernerent, veluti flammas ſpirantium miraculo attoniti conſtiterunt: deinde, ut humana apparuit fraus, tum vero inſidias rati eſſe; cum majore metu concitant ſe in fugam: levi quoque armaturæ hoſtium incurrere. cæterum nox æquato timore, neutros pugnam incipientes ad lucem tenuit. Interea toto agmine Annibal traducto per ſaltum, & quibuſdam in ipſo ſaltu hoſtium oppreſſis, in agro Al-
18 lifano poſuit caſtra. Hunc tumultum ſenſit Fabius. cæterum & inſidias eſſe ratus, & ab nocturno utique abhorrens certamine, ſuos munimentis tenuit. Luce prima ſub jugo montis prælium fuit. quo intercluſam ab ſuis levem armaturam facile (etenim numero aliquantum præſtabant) Romani ſuperaſſent, niſi Hiſpanorum cohors ad idipſum remiſſa ab Annibale perveniſſet. ea aſſuetior montibus, & ad concurſandum inter ſaxa rupeſque aptior ac levior, cum velocitate corporum, tum armorum habitu, campeſtrem hoſtem, gravem armis ſtatariumque, pugnæ genere facile eluſit. Ita haudquaquam pari certamine digreſſi, Hiſpani fere omnes incolumes, Romani ali-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

aliquot ſuis amiſſis, in caſtra contenderunt. Fabius quoque movit caſtra: tranſgreſſuſque ſaltum ſuper Allifas loco alto ac munito conſedit. Tum per Samnium Romam ſe petere ſimulans Annibal, uſque in Pelignos populabundus rediit. Fabius mediis inter hoſtium agmen urbemque Romam jugis ducebat; nec abſiſtens nec congrediens. Ex Pelignis Pœnus flexit iter, retroque Apuliam repetens, Gerionem pervenit; urbem metu, quia collapſa ruinis pars mœnium erat, ab ſuis deſertam. Dictator in Larinate agro caſtra communiit. inde ſacrorum cauſſa Romam revocatus, non imperio modo, ſed conſilio etiam, ac prope precibus agens cum magiſtro equitum, *ut plus conſilio quam fortunæ confidat: & ſe potius ducem, quam Sempronium Flaminiumque imitetur. ne nihil actum cenſeret, exacta prope æſtate per ludificationem hoſtis. medicos quoque plus interdum quiete, quam movendo atque agendo proficere. Haud parvam rem eſſe, ab toties victore hoſte vinci deſiſſe, & ab continuis cladibus reſpiraſſe.* Hæc nequicquam præmonito magi- 19
ſtro equitum, Romam eſt profectus. Principio æſtatis, qua hæc gerebantur, in Hiſpania quoque terra marique cœptum bellum eſt. Aſdrubal ad eum navium numerum, quem à fratre inſtructum paratumque acceperat, decem adjecit: quadraginta navium claſſem Himilconi tradidit, atque ita Carthagine profectus navibus prope terram, exercitum in littore ducebat: paratus confligere quacumque parte copiarum hoſtis occurriſſet. Cn. Scipioni poſtquam moviſſe ex hibernis hoſtem audivit, primo idem conſilii fuit: deinde minus terra propter ingentem famam novorum auxiliorum concurrere auſus, delecto milite ad naves impoſito, quinque & triginta navium claſſe ire obviam hoſti pergit. Altero ab Tarracone die ad ſtationem decem millia paſſuum diſtantem ab oſtio Iberi amnis pervenit. inde duæ Maſſilienſium ſpeculatoriæ præmiſſæ retulerunt, claſſem Punicam ſtare in oſtio fluminis, caſtraque in ripa poſita. Itaque ut improvidos incautoſque

uni-

univerſo ſimul effuſo terrore opprimeret, ſublatis ancoris ad hoſtem vadit. Multas & locis altis poſitas turres Hiſpania habet, quibus & ſpeculis & propugnaculis adverſus latrones utuntur. inde primo conſpectis hoſtium navibus, datum ſignum Aſdrubali eſt, tumultuſque prius in terra & caſtris, quam ad mare & ad naves eſt ortus; nondum aut pulſu remorum ſtrepituque alio nautico exaudito, aut aperientibus claſſem promontoriis; quum repente eques alius ſuper alium ab Aſdrubale miſſus, vagos in littore, quietoſque in tentoriis ſuis, nihil minus quam hoſtem aut prælium eo die exſpectantes, conſcendere naves propere atque arma capere jubet. claſſem Romanam jam haud procul portu eſſe. Hæc equites dimiſſi paſſim imperabant. mox Aſdrubal ipſe cum omni exercitu aderat: varioque omnia tumultu ſtrepunt, ruentibus in naves ſimul remigibus militibuſque; fugientium magis à terra quam in pugnam euntium modo. Vixdum omnes conſcenderant, quum alii reſolutis oris in ancoras evehuntur: alii, ne quid teneat, ancoralia incidunt: raptimque omnia præpropere agendo, militum apparatu nautica miniſteria impediuntur, trepidatione nautarum capere & aptare arma miles prohibetur. Et jam Romanus non appropinquabat modo, ſed direxerat etiam in pugnam naves. itaque non ab hoſte & prælio magis Pœni, quam ſuomet ipſi tumultu turbati, tentata verius pugna, quam inita, in fugam averterunt claſſem. & quum adverſi amnis os lato agmine ac tam multis ſimul venientibus haud ſane intrabile eſſet, in littus paſſim naves egerunt: atque alii vadis, alii ſicco littore excepti, partim armati, partim inermes, ad inſtructam per littus aciem ſuorum perfugêre. Duæ tamen primo concurſu captæ

20 erant Punicæ naves, quatuor ſuppreſſæ. Romani, quamquam terra hoſtium erat, armatamque aciem toto prætentam in littore cernebant, haud cunctanter inſecuti trepidam hoſtium claſſem, naves omnes quæ non aut perfregerant proras littore illiſas, aut carinas fixerant vadis, religatas puppibus in altum

extra-

extraxere. ad quinque & viginti naves ex triginta cepere. Neque id pulcherrimum ejus victoriæ fuit, ſed quod una levi pugna toto ejus oræ mari potiti erant. itaque ad Honoſcam claſſe provecti, exſcenſione ab navibus in terram facta, quum urbem vi cepiſſent, captamque diripuiſſent, Carthaginem inde petunt: atque omnem agrum circa depopulati, poſtremo tecta quoque injuncta muro portiſque incenderunt. Inde jam præda gravis ad Longunticam pervenit claſſis: ubi vis magna ſparti ad rem nauticam congeſta ab Aſdrubale. quod ſatis in uſum fuit, ſublato, cæterum omne incenſum eſt. Nec continentis modo projectas oras prætervecta, ſed in Ebuſum inſulam tranſmiſſum. ubi urbe, quæ caput inſulæ eſt, biduum nequicquam ſummo labore oppugnata, ubi in ſpem irritam fruſtra teri tempus animadverſum eſt, ad populationem agri verſi, direptis aliquot incenſiſque vicis, majore quam ex continenti præda parta, quum in naves ſeſe recepiſſent, ex Balearibus inſulis legati pacem petentes ad Scipionem venerunt. Inde flexa retro claſſis, reditumque in citeriora provinciæ: quo omnium populorum, qui Iberum incolunt, multorum & ultimæ Hiſpaniæ legati concurrerunt. Sed qui verè ditionis imperiique Romani facti ſunt, obſidibus datis, populi amplius fuerunt centum viginti. Igitur terreſtribus quoque copiis ſatis fidens Romanus, uſque ad ſaltum Caſtulonenſem eſt progreſſus. Aſdrubal in Luſitaniam ac propius Oceanum conceſſit. Quie- 21
tum inde fore videbatur reliquum æſtatis tempus, fuiſſetque per Pœnum hoſtem; ſed præterquam quod ipſorum Hiſpanorum inquieta avidaque in novas res ſunt ingenia, Mandonius Indibiliſque, qui antea Ilergetum regulus fuerat, poſtquam Romani ab ſaltu receſſere ad maritimam oram, concitis popularibus in agrum pacatum ſociorum Romanorum ad populandum venerunt. Adverſus eos tribunus militum cum expeditis auxiliis à Scipione miſſi, levi certamine, ut tumultuariam manum, fudere omnes, occiſis quibuſdam captiſque magnaque parte armis

exuta.

exuta. Hic tamen tumultus cedentem ad Oceanum Aſdrubalem, cis Iberum ad ſocios tutandos retraxit. Caſtra Punica in agro Ilercaonenſium, caſtra Romana ad novam claſſem erant; quum fama repens alio vertit bellum. Celtiberi, qui principes regionis ſuæ legatos miſerant obſideſque dederant Romanis, nuncio miſſo à Scipione exciti arma capiunt, provinciamque Carthaginienſium valido exercitu invadunt; tria oppida vi expugnant. inde cum ipſo Aſdrubale duobus præliis egregie pugnantes, quindecim millia hoſtium occiderunt: quatuor millia cum
22 multis militaribus ſignis capiunt. Hoc ſtatu rerum in Hiſpania, P. Scipio in provinciam venit, prorogato poſt conſulatum imperio, ab ſenatu miſſus cum triginta longis navibus, & octo millibus militum, magnoque commeatu advecto. Ea claſſis ingens agmine onerariarum procul viſa, cum magna lætitia civium ſociorumque, portum Tarraconis ex alto tenuit. ibi milite expoſito, profectus Scipio fratri conjungitur: ac deinde communi animo conſilioque gerebant bellum. Occupatis igitur Carthaginienſibus Celtiberico bello, haud cunctanter Iberum tranſgrediuntur: nec ullo viſo hoſte Saguntum pergunt ire, quod ibi obſides totius Hiſpaniæ cuſtodiæ traditos ab Annibale fama erat modico in arce cuſtodiri præſidio. id unum pignus, inclinatos ad Romanam ſocietatem omnium Hiſpaniæ populorum animos morabatur, ne ſanguine liberûm ſuorum culpa defectionis lueretur. Eo vinculo Hiſpaniam vir unus ſolerti magis quam fideli conſilio, exſolvit. Abelox erat Sagunti nobilis Hiſpanus, fidus antè Pœnis: tum (qualia pleraque ſunt barbarorum ingenia) cum fortuna mutaverat fidem. cæterum transfugam ſine magnæ rei proditione venientem ad hoſtes nihil aliud quam unum vile atque infame corpus eſſe ratus, id agebat ut quam maximum emolumentum novis ſociis eſſet. Circumſpectis igitur omnibus, quæ fortuna poteſtatis ejus poterat facere, obſidibus potiſſimum tradendis animum adjecit: eam unam rem maxime ratus conciliaturam

Roma-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Romanis principum Hiſpaniæ amicitiam. Sed quum injuſſu Boſtaris præfecti ſatis ſciret nihil obſidum cuſtodes facturos eſſe; Boſtarem ipſum arte aggreditur. Caſtra extra urbem in ipſo littore habebat Boſtar, ut aditum ex portu intercluderet Romanis. ibi eum in ſecretum abductum, velut ignorantem, monet quo ſtatu ſit res. *Metum continuiſſe ad eam diem Hiſpanorum animos, quia procul Romani abeſſent: nunc cis Iberum caſtra Romana eſſe, arcem tutam, perfugiumque novas volentibus res. itaque quos metus non teneat, beneficio & gratia devinciendos eſſe.* Miranti Boſtari, percunctantique, quodnam id ſubitum tantæ rei donum poſſit eſſe? *Obſides*, inquit, *in civitates remitte. id privatim parentibus, quorum maximum nomen in civitatibus eſt ſuis, & publice populis gratum erit. Vult ſibi quiſque credi, & habita fides ipſam plerumque obligat fidem. Miniſterium reſtituendorum domos obſidum mihimet depoſco ipſe, ut opera quoque impenſa conſilium adjuvem meum, & rei ſuapte natura grata, quantam inſuper gratiam poſſim, adjiciam.* Homini non ad cætera Punica ingenia callido ut perſuaſit, nocte clam progreſſus ad hoſtium ſtationes; conventis quibuſdam auxiliaribus Hiſpanis, & ab iis ad Scipionem perductus, quid afferret expromit. Fide accepta dataque, ac loco & tempore conſtituto ad obſides tradendos, Saguntum redit; diem inſequentem abſumpſit cum Boſtare, mandatis ad rem agendam accipiendis. dimiſſus, quum ſe nocte iturum, ut cuſtodias hoſtium falleret, conſtituiſſet, ad compoſitam cum iis horam excitatis cuſtodibus puerorum profectus, veluti ignarus in præparatas ſua fraude inſidias ducit. In caſtra Romana perducti. cætera omnia de reddendis obſidibus, ſicut cum Boſtare conſtitutum erat, acta per eundem ordinem, quaſi Carthaginienſium nomine ſic ageretur. Major aliquanto Romanorum gratia fuit in re pari, quam quanta futura Carthaginienſium fuerat. illos enim graves ſuperboſque in rebus ſecundis expertos, fortuna & timor mitigaſſe videri poterat. Romanus primo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

primo adventu, incognitus ante, ab re clementi liberalique initium fecerat: & Abelox vir prudens haud fruſtra videbatur ſocios mutaſſe. itaque ingenti conſenſu defectionem omnes ſpectare: armaque extemplo mota forent, ni hiems, quæ Romanos quoque & Carthaginienſes concedere in tecta coëgit,
23 interveniſſet. Hæc in Hiſpania quoque ſecunda æſtate Punici belli geſta, quum in Italia paululum intervalli cladibus Romanis ſolers cunctatio Fabii feciſſet: quæ ut Annibalem non mediocri ſolicitum cura habebat, tandem eum militiæ magiſtrum delegiſſe Romanos cernentem, qui bellum ratione, non fortuna gereret; ita contempta erat inter cives armatos pariter togatoſque; utique poſtquam abſente eo, temeritate magiſtri equitum, læto, verius dixerim, quam proſpero eventu, pugnatum fuerat. Acceſſerant duæ res ad augendam invidiam dictatoris: una fraude ac dolo Annibalis, quod quum à perfugis ei monſtratus ager dictatoris eſſet, omnibus circa ſolo æquatis, ab uno eo ferrum ignemque & vim omnem hoſtium abſtineri juſſit, ut occulti alicujus pacti ea merces videri poſſet: altera ipſius facto, primo forſitan dubio, quia non expectata in eo ſenatus auctoritas eſt: ad extremum haud ambigue in maximam laudem verſo, in permutandis captivis: quod, ſicut primo Punico bello factum erat, convenerat inter duces Romanos Pœnumque, ut quæ pars plus reciperet quam daret, argenti pondo bina & ſelibras in militem præſtaret. Ducentos quadraginta ſeptem quum plures Romanus quam Pœnus recepiſſet, argentumque pro eis debitum, ſæpe jactata in ſenatu re, quoniam non conſuluiſſet Patres, tardius rogaretur: inviolatum ab hoſte agrum miſſo Romam Quinto filio vendidit, fidemque publicam impendio privato exſolvit. Annibal pro Geronii mœnibus, cujus urbis captæ atque incenſæ ab ſe, in uſum horreorum pauca reliquerat tecta, in ſtativis erat. inde frumentatum duas exercitus partes mittebat; cum tertia ipſe expedita in ſtatione erat, ſimul caſtris præſidio, & circumſpectans necunde impetus

petus in frumentatores fieret. Romanus tunc exer- 24
citus in agro Larinati erat. præerat Minucius magiſter equitum; profecto, ſicut ante dictum eſt, ad urbem dictatore. Cæterum caſtra, quæ in monte alto ac tuto loco poſita fuerant, jam in planum deferuntur: agitabanturque pro ingenio ducis conſilia calidiora, ut impetus aut in frumentatores palatos, aut in caſtra relicta cum levi præſidio fieret. Nec Annibalem fefellit, cum duce mutatam eſſe belli rationem, & ferocius, quam conſultius, rem hoſtes geſturos. Ipſe autem (quod minime quis crederet) quum hoſtis propius eſſet, tertiam partem militum frumentatum, duabus in caſtris retentis, dimiſit: deinde caſtra ipſa propius hoſtem movit; duo ferme à Geronio millia, in tumulum hoſti conſpectum: ut intentum ſciret eſſe ad frumentatores, ſi qua vis fieret, tutandos. Propior inde ei, atque ipſis imminens Romanorum caſtris tumulus apparuit: ad quem capiendum ſi luce palam iretur, quia haud dubie hoſtis breviore via præventurus erat, nocte clam miſſi Numidæ ceperunt. quos tenentes locum contempta paucitate Romani poſtero die quum ejeciſſent, ipſi eo transferunt caſtra. Tum itaque ut exiguum ſpatii vallum à vallo aberat, & id ipſum totum prope compleverat Romana acies, ſimul & per averſa caſtra à caſtris Annibalis equitatus cum levi armatura emiſſus in frumentatores latè cædem fugamque hoſtium palatorum fecit. nec acie certare Annibal auſus: quia tanta paucitate vix caſtra, ſi oppugnarentur, tutari poterat. Jamque artibus Fabii pars exercitus aberat, jam ferme ſedendo & cunctando bellum gerebat, receperatque ſuos in priora caſtra, quæ pro Geronii mœnibus erant. Juſta quoque acie & collatis ſignis dimicatum, quidam auctores ſunt. primo concurſu Pœnum uſque ad caſtra fuſum, inde eruptione facta repente verſum terrorem in Romanos: Numerii Decimi Samnites deinde interventu prælium reſtitutum. Hunc principem genere ac divitiis, non Boviani modo, unde erat, ſed toto Samnio, juſſu dictatoris octo millia pedi-

tum,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

tum, & equites ad quingentos ducentem in caſtra, ab
tergo quum apparuiſſet Annibali, ſpeciem parti utri-
que præbuiſſe novi ſubſidii, tanquam Fabio ab Ro-
ma veniente: Annibalem inſidiarum quoque ali-
quid timentem recepiſſe ſuos: Romanum inſecu-
tum, adjuvante Samnite duo caſtella eo die expu-
gnaſſe: ſex millia hoſtium cæſa, quinque admodum
Romanorum. tamen in tam pari prope clade famam
egregiæ victoriæ cum vanioribus litteris magiſtri
25 equitum Romam perlatam. De his rebus perſæpe &
in ſenatu & in concione actum eſt. Quum læta ci-
vitate dictator unus nihil nec famæ, nec litteris cre-
deret, ut vera omnia eſſent, ſecunda ſe magis quam
adverſa timere diceret, tum M. Metilius tribunus
plebis, *id enim ferendum eſſe negat. Non præſentem*
ſolum dictatorem obſtitiſſe rei bene gerendæ, ſed ab-
ſentem etiam geſtæ obſtare: & in ducendo bello ſedulo
tempus terere, quo diutius in magiſtratu ſit, ſoluſque
& Romæ & in exercitu imperium habeat. Quippe
conſulum alterum in acie cecidiſſe, alterum ſpecie
claſſis Punicæ perſequendæ procul ab Italia ablega-
tum. Duos prætores Sicilia atque Sardinia occupatos,
quorum neutra hoc tempore provincia prætore egeat.
M. Minucium magiſtrum equitum, ne hoſtem vide-
ret, ne quid rei bellicæ gereret, prope in cuſtodiam
habitum. Itaque hercule non Samnium modo, quo
jam tanquam trans Iberum agro Pœnis conceſſum ſit,
ſed Campanum, Calenumque, & Falernum agrum
pervaſtatos eſſe; ſedente Caſilini dictatore, & legio-
nibus populi Romani agrum ſuum tutante. Exercitum
cupientem pugnare, & magiſtrum equitum, clauſos
prope intra vallum retentos, tanquam hoſtibus capti-
vis arma adempta. tandem ut abſceſſerit inde dicta-
tor, ut obſidione liberatos, extra vallum egreſſos fudiſ-
ſe, ac fugaſſe hoſtes. Quas ob res, ſi antiquus animus
plebi Romanæ eſſet, audaciter ſe laturum fuiſſe de ab-
rogando Q. Fabii imperio: nunc modicam rogationem
promulgaturum de æquando magiſtri equitum & di-
ctatoris jure: nec tamen, ne ita quidem prius mitten-
dum ad exercitum Q. Fabium, quam conſulem in lo-
cum

cum C. Flaminii ſuffeciſſet. Dictator concionibus ſe
abſtinuit, in actione minime popularis: ne in ſenatu
quidem ſatis æquis auribus audiebatur, tunc quum
hoſtem verbis extolleret, bienniique clades per te-
meritatem atque inſcientiam ducum acceptas refer-
ret: *magiſtroque equitum quod contra dictum ſuum
pugnaſſet, rationem* diceret *reddendam eſſe, ſi penes
ſe ſumma imperii conſiliique ſit. Propediem effectu-
rum, ut ſciant homines, bono imperatori haud magni
fortunam momenti eſſe: mentem rationemque domi-
nari. Se in tempore, & ſine ignominia ſervaſſe exer-
citum, quam multa millia hoſtium occidiſſe, ducere
majorem gloriam eſſe.* Hujus generis orationibus
fruſtra habitis, & conſule creato M. Atilio Regu-
lo, ne præſens de jure imperii dimicaret, pridie
quam rogationis ferendæ dies adeſſet, nocte ad exer-
citum abiit. Luce orta, quum plebis concilium eſ-
ſet, magis tacita invidia dictatoris favorque magiſtri
equitum animos verſabat, quam ſatis audebant ho-
mines ad ſuadendum, quod vulgo placebat, prodire:
& favore ſuperante, auctoritas tamen rogationi dee-
rat. Vnus inventus eſt ſuaſor legis C. Terentius
Varro, qui priore anno prætor fuerat; loco non hu-
mili ſolum, ſed etiam ſordido ortus. patrem lanium
fuiſſe ferunt, ipſum inſtitorem mercis, filioque hoc
ipſo in ſervilia ejus artis miniſteria uſum. Is juvenis 26
ubi ex eo genere quæſtus pecunia à patre relicta,
animos ad ſpem liberalioris fortunæ fecit, togaque
& forum placuere, proclamando pro ſordidis homi-
nibus cauſſiſque adverſus rem & famam bonorum,
primum in notitiam populi, deinde ad honores per-
venit. quæſtura quoque & duabus ædilitatibus, ple-
beia & curuli, poſtremò & prætura perfunctus, jam
ad conſulatus ſpem quum attolleret animos; haud
parum callide auram favoris popularis ex dictatoria
invidia petiit, ſcitique plebis unus gratiam tulit.
Omnes eam rogationem, quique Romæ, quique
in exercitu erant, æqui atque iniqui, præter ipſum
dictatorem, in contumeliam ejus latam acceperunt.
Ipſe, qua gravitate animi criminantes ſe ad multitu-

dinem

dinem inimicos tulerat, eadem & populi in ſe ſæ-
vientis injuriam tulit: acceptiſque in ipſo itinere li-
teris ſenatuſconſulti de æquato imperio; ſatis fidens,
haud quaquam cum imperii jure artem imperandi
æquatam, cumque invicto à civibus hoſtibuſque
27 animo ad exercitum rediit. Minucius verò quum
jam ante vix tolerabilis fuiſſet, ſecundis rebus ac fa-
vore vulgi; tum utique immodice immodeſteque,
non Annibale magis victo ab ſe quam Q. Fabio glo-
riari, *Illum in rebus aſperis unicum ducem ac parem*
quæſitum Annibali, majorem minori, dictatorem ma-
giſtro equitum, quod nulla memoria habeat annalium,
juſſu populi æquatum in eadem civitate, in qua magi-
ſtri equitum virgas ac ſecures dictatoris tremere atque
horrere ſoliti ſunt. in tantum ſuam felicitatem virtu-
temque enituiſſe. Ergo ſecuturum ſe fortunam ſuam,
ſi dictator in cunctatione ac ſegnitie, Deorum homi-
numque judicio damnata, perſtaret. Itaque quo die
primum congreſſus eſt cum Fabio, *ſtatuendum om-*
nium primum, ait, *eſſe quemadmodum imperio æqua-*
to utantur. Se optimum ducere, aut diebus alternis,
aut, ſi majora intervalla placerent, partitis temporibus
alterius ſummum jus imperiumque eſſe: ut par hoſti
non ſolum conſilio, ſed viribus etiam eſſet, ſi quam oc-
caſionem rei gerendæ habuiſſet. Q. Fabio haudqua-
quam id placere: *omnia enim fortunam habituram,*
quæcumque temeritas collegæ habuiſſet. Sibi commu-
nicatum cum illo, non ademptum imperium eſſe. Ita-
que ſe numquam volentem parte qua poſſet, rerum
conſilio gerendarum ceſſurum: nec ſe tempora, aut dies
imperii cum eo, ſed exercitus diviſurum, ſuiſque con-
ſiliis, quoniam omnia non liceret, quæ poſſet, ſervatu-
rum. Ita obtinuit, uti legiones, ſicut conſulibus mos
eſſet, inter ſe dividerent. prima & quarta Minucio,
ſecunda & tertia Fabio evenerunt. Item equites pari
numero, ſociûmque & Latini nominis auxilia di-
viſerunt: caſtris ſe quoque ſeparari magiſter equitum
28 voluit. Duplex inde Annibali gaudium fuit: neque
enim quicquam eorum, quæ apud hoſtes agerentur,
eum fallebat; & perfugis multa indicantibus, & per
ſuos

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ſuos explorantem. nam & liberam Minucii temeritatem ſe ſuo modo capturum, & ſolertiæ Fabii dimidium virium deceſſiſſe. Tumulus erat inter caſtra Minucii, Pœnorumque. eum qui occupaſſet, haud dubie iniquiorem erat hoſti locum facturus. eum non tam capere ſine certamine volebat Annibal, (quamquam id operæpretium erat) quam cauſſam certaminis cum Minucio, quem ſemper occurſurum ad obſiſtendum ſatis ſciebat, contrahere. Ager omnis medius erat, prima ſpecie inutilis inſidiatori, quia non modo ſilveſtre quicquam, ſed ne vepribus quidem veſtitum habebat: re ipſa natus regendis inſidiis, eo magis quod in nuda valle nulla talis fraus timeri poterat, & erant in anfractibus cavæ rupes, ut quædam earum ducenos armatos poſſent capere. In has latebras, quot quemque locum aptè inſidere poterant, quinque millia conduntur peditum equitumque. necubi tamen aut motus alicujus temere egreſſi, aut fulgor armorum fraudem in valle tam aperta detegeret, miſſis paucis prima luce ad capiendum, quem ante diximus tumulum, avertit oculos hoſtium. Primo ſtatim conſpectu contempta paucitas: ac ſibi quiſque depoſcere pellendos inde hoſtes. ad locum capiendum dux ipſe inter ſtolidiſſimos ferociſſimoſque ad arma vocat, & vanis animis & minis increpat hoſtem. Principio levem armaturam demittit, deinde conferto agmine mittit equites: poſtremò, quum hoſtibus quoque ſubſidia mitti videret, inſtructis legionibus procedit. Et Annibal laborantibus ſuis, alia atque alia, creſcente certamine, mittens auxilia peditum equitumque, jam juſtam expleverat aciem, ac totis utrimque viribus certabatur. Prima levis armatura Romanorum præoccupatum inferiore loco ſuccedens tumulum, pulſa detruſaque terrorem in ſuccedentem intulit equitem, & ad ſigna legionum refugit. peditum acies inter perculſos impavida ſola erat; videbaturque, ſi juſta aut ſi recta pugna eſſet, haudquaquam impar futura. tantum animorum fecerat proſpere ante paucos dies res geſta. Sed exorti repente inſidiatores, cum tumultum

multum terroremque in latera utrimque ab tergo-
que incurſantes, fecerunt, ut neque animus ad pu-
gnam neque ad fugam ſpes cuiquam ſupereſſet. Tunc
29 Fabius primo clamore paventium audito, dein con-
ſpecta procul turbata acie, *Ita eſt*, inquit, *non cele-*
rius quam timui, deprehendit fortuna temeritatem.
Fabio æquatus imperio, Annibalem & virtute & for-
tuna ſuperiorem videt. Sed aliud jurgandi ſuccenſen-
dique tempus erit. nunc ſigna extra vallum proferte.
Victoriam hoſti extorqueamus, confeſſionem erroris
civibus. Jam magna ex parte cæſis aliis, aliis cir-
cumſpectantibus fugam; Fabiana ſe acies repente,
velut cœlo demiſſa, ad auxilium oſtendit. Itaque
priuſquam ad conjectum teli veniret, aut manum
conſereret, & ſuos à fuga effuſa, & ab nimis feroci
pugna hoſtes continuit. qui ſolutis ordinibus vage
diſſipati erant, undique confugerunt ad integram
aciem; qui plures ſimul terga dederant, converſi in
hoſtem, volventeſque orbem, nunc ſenſim referre
pedem, nunc conglobati reſtare. ac jam prope una
acies facta erat victi atque integri exercitus, infere-
bantque ſigna in hoſtem; quum Pœnus receptui ce-
cinit, palam ferente Annibale, ab ſe Minucium, ſe à
Fabio victum. Ita per variam fortunam diei majore
parte exacta, quum in caſtra reditum eſſet, Minu-
cius convocatis militibus: *Sæpe ego*, inquit, *audivi,*
milites, eum primum eſſe virum, qui ipſe conſulat
quid in rem ſit, ſecundum eum, qui bene monenti obe-
diat: qui nec ipſe conſulere, nec alteri parêre ſciat,
eum extremi ingenii eſſe. Nobis quoniam prima animi
ingeniique negata ſors eſt, ſecundam ac mediam te-
neamus: & dum imperare diſcimus, parêre prudenti
in animum inducamus. Caſtra cum Fabio jungamus:
ad prætorium ejus ſigna quum tulerimus, ubi ego eum
Parentem appellavero, quod beneficio ejus erga nos ac
majeſtate ejus dignum eſt; vos, milites, eos, quorum
vos modo arma dexteræque texerunt, Patronos ſaluta-
bitis: & ſi nihil aliud, gratorum certe nobis animo-
30 *rum gloriam dies hæc dederit.* Signo dato, concla-
matur inde, ut colligantur vaſa: profecti & agmine
ince-

incedentes ad dictatoris caſtra in admirationem & ipſum, & omnes, qui circa erant, converterunt. Vt conſtituta ſunt ante tribunal ſigna, progreſſus ante alios magiſter equitum, quum patrem Fabium appellaſſet, circumfuſoſque militum ejus totum agmen patronos conſalutaſſet, *Parentibus*, inquit, *meis dictator (quibus te modo nomine, quo fando poſſum, æquavi) vitam tantum debeo: tibi, quum meam ſalutem, tum omnium horum. Itaque plebeiſcitum, quo oneratus magis quam honoratus ſum, primus antiquo, abrogoque: & quod tibi mihique, quod exercitibuſque his tuis ſervato ac conſervatori ſit felix, ſub imperium auſpiciumque tuum redeo, & ſigna hæc legioneſque reſtituo. Tu quæſo placatus me magiſtrum equitum, hos ordinibus ſuis quemque teneri jubeas.* Tum dextræ interjunctæ, militeſque concione dimiſſa, à notis ignotiſque benigne atque hoſpitaliter invitati: lætuſque dies, ex admodum triſti paullo ante ac prope execrabili, factus. Romæ, ut eſt perlata fama rei geſtæ, dein literis non magis ipſorum imperatorum, quam vulgi militum ex utroque exercitu affirmata, pro ſe quiſque Maximum laudibus ad cœlum ferre. par gloria apud Annibalem, hoſteſque Pœnos erat: ac tum demum ſentire, cum Romanis atque in Italia bellum eſſe. Nam biennio antè adeò & duces Romanos & milites ſpreverant, ut vix cum eadem gente bellum eſſe crederent, cujus terribilem eam famam à patribus accepiſſent. Annibalem quoque ex acie redeuntem dixiſſe ferunt, *tandem eam nubem, quæ ſedere in jugis montium ſolita ſit, cum procella imbrem dediſſe.* Dum hæc geruntur in Italia, 31
Cn. Servilius Geminus conſul cum claſſe CXX navium circumvectus Sardiniæ & Corſicæ oram, & obſidibus utrimque acceptis; in Africam tranſmiſit: & priuſquam in continentem exſcenſiones faceret, Meninge inſula vaſtata, & ab incolentibus Cercinam, ne & ipſorum ureretur diripereturque ager, decem talentis argenti acceptis, ad littora Africæ acceſſit, copiaſque expoſuit. Inde ad populandum agrum ducti milites; navaleſque ſocii juxta effuſi,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ac ſi inſulis cultorum egentibus prædarentur. itaque in inſidias temere illati, quum à frequentibus palantes, ab locorum gnaris ignari circumvenirentur, cum multa cæde ac fœda fuga retro ad naves compulſi ſunt. Ad mille hominum, cum his Sempronio Blæſo quæſtore, amiſſum: claſſis à littoribus hoſtium plenis trepide ſoluta in Siciliam curſum tenuit: traditaque Lilybæi T. Otacilio prætori, ut ab legato ejus P. Sura Romam reduceretur. ipſe per Siciliam pedibus profectus, freto in Italiam trajecit: literiſque Fabii accitus & ipſe, & collega ejus M. Atilius, ut exercitum ab ſe exacto jam prope ſemeſtri imperio acciperent. Omnium prope annales Fabium dictatorem adverſus Annibalem rem geſſiſſe tradunt. Cœlius etiam eum primum à populo creatum dictatorem ſcribit. Sed & Cœlium & cæteros fugit, uni conſuli Cn. Servilio, qui tum procul in Gallia provincia aberat, jus fuiſſe dicendi dictatoris: quam moram quia exſpectare territa jam clade civitas non poterat, eo decurſum eſſe, ut à populo crearetur qui pro dictatore eſſet: res inde geſtas, gloriamque inſignem ducis, & augentes titulum imaginis poſteros, ut dictator pro dictatore diceretur, facile obtinuiſſe.

32 Conſules, M. Atilius Fabiano, Geminus Servilius Minuciano exercitu accepto, hibernaculis mature communitis (tum enim autumni erat tempus) Fabii artibus cum ſumma inter ſe concordia bellum geſſerunt. Frumentatum exeunti Annibali, diverſis locis opportuni aderant, carpentes agmen, palatoſque excipientes. in caſum univerſæ dimicationis, quam omnibus artibus petebat hoſtis, non veniebant adeoque inopia eſt coactus Annibal, ut niſi tum fugæ ſpeciem abeundo timuiſſet, Galliam repetiturus fuerit: nulla relicta ſpe alendi exercitus in eis locis ſi inſequentes conſules eiſdem artibus bellum gererent. Quum ad Geronium jam hieme impendente conſtitiſſet bellum, Neapolitani legati Romam venêre. ab iis quadraginta pateræ aureæ magni ponderis in curiam illatæ, atque ita verba facta, ut dicerent: *Scire ſeſe Romani populi ærarium bello exhau*-

riri

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

viri: & quum juxta pro urbibus agriſque ſociorum,
ac pro capite atque arce Italiæ urbe Romana atque
imperio geratur, æquum cenſuiſſe Neapolitanos, quod
auri ſibi quum ad templorum ornatum, tum ad ſubſi-
dium fortunæ à majoribus relictum foret, eo juvare
populum Romanum. Si quam opem in ſeſe crederent,
eodem ſtudio fuiſſe oblaturos. gratum ſibi Patres Ro-
manos populumque facturum, ſi omnes res Neapolita-
norum ſuas duxiſſent: dignoſque judicaverint, ab
quibus donum animo ac voluntate eorum, qui libentes
darent, quam re majus ampliuſque, acciperent. Le-
gatis gratiæ actæ pro munificentia, curaque. patera,
quæ ponderis minimi fuit, accepta. Per eoſdem dies 33
ſpeculator Carthaginienſis, qui per biennium fefel-
lerat, Romæ deprehenſus, præciſiſque manibus di-
miſſus: & ſervi quinque & viginti in crucem acti,
quod in campo Martio conjuraſſent. indici data li-
bertas, & æris gravis viginti millia. Legati & ad Phi-
lippum Macedonum regem miſſi; ad depoſcendum
Demetrium Pharium, qui bello victus ad eum fu-
giſſet: & alii in Ligures, ad expoſtulandum quod
Pœnum opibus auxiliiſque ſuis juviſſent: ſimul ad
viſendum ex propinquo, quæ in Boiis atque Inſubri-
bus gererentur. Ad Pineum quoque regem in Illy-
rios legati miſſi ad ſtipendium, cujus dies exierat,
poſcendum; aut, ſi diem proferre vellet, obſides ac-
cipiendos. adeò, etſi bellum ingens in cervicibus
erat, nullius uſquam terrarum rei cura Romanos, ne
longinqua quidem, effugiebat. In religionem etiam
venit, ædem Concordiæ, quam per ſeditionem mi-
litarem biennio ante L. Manlius prætor in Gallia
voviſſet, locatam ad id tempus non eſſe: itaque
duumviri ad eam rem creati à M. Æmilio prætore
urbis, Cn. Pupius & Cæſo Quintius Flamininus,
ædem in arce faciendam locaverunt. Ab eodem
prætore ex ſenatuſconſulto literæ ad conſules miſſæ:
ut ſi iis videretur, alter eorum ad conſules creandos
Romam veniret. ſe in eam diem, quam juſſiſſent,
comitia edicturum. Ad hæc à conſulibus reſcriptum,
Sine detrimento reipublicæ abſcedi non poſſe ab hoſte.

itaque per interregem comitia habenda eſſe potius, quam conſulum alter à bello avocaretur. Patribus rectius viſum eſt, dictatorem à Conſule dici comitiorum habendorum cauſſâ. dictus L. Veturius Philo, Manium Pomponium Mathonem magiſtrum equitum dixit. His vitio creatis, juſſiſque die quartodecimo ſe magiſtratu abdicare, ad interregnum res re-
34 diit. Conſulibus prorogatum in annum imperium. interreges proditi à Patribus, Cn. Claudius, Appii filius, Cento: inde P. Cornelius Aſina. In ejus interregno comitia habita, magno certamine Patrum ac plebis. C. Terentio Varroni, quem ſui generis hominem plebi inſectatione principum popularibuſque artibus conciliatum, ab Q. Fabii opibus & dictatorio imperio concuſſis, aliena invidia ſplendentem, vulgus etiam extrahere ad conſulatum nitebatur, Patres ſumma ope obſtabant, ne ſe inſectando, ſibi æquari aſſueſcerent homines. Q. Bæbius Herennius tribunus plebis, cognatus C. Terentii, criminando, non ſenatum modo, ſed etiam augures, quod dictatorem prohibuiſſent comitia perficere, per invidiam eorum favorem candidato ſuo conciliabat. *Ab hominibus nobilibus, per multos annos bellum quærentibus Annibalem in Italiam adductum: ab iiſdem, quum debellari poſſit, fraude id bellum trahi. cum quatuor militum legionibus univerſis pugnari poſſe apparuiſſe eo, quod M. Minucius abſente Fabio proſpere pugnaſſet, duas legiones hoſti ad cædem objectas, deinde ex ipſa cæde ereptas; ut pater patronuſque appellaretur, qui prius vincere prohibuiſſet Romanos quam vinci. Conſules deinde Fabianis artibus, quum debellare poſſent, bellum traxiſſe. Id fœdus inter omnes nobiles ictum: nec finem ante belli habituros, quam conſulem verè plebeium, id eſt, hominem novum feciſſent. nam plebeios nobiles jam eiſdem initiatos eſſe ſacris, & contemnere plebem, ex quo contemni deſierint à Patribus, cœpiſſe. Cui non id apparere? id actum & quæſitum eſſe, ut interregnum iniretur: ut in Patrum poteſtate comitia eſſent. Id conſules ambos ad exercitum morando quæſiſſe: id poſtea, quia invitis iis dictator eſſet*

dictu

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

dictus comitiorum cauſſa, expugnatum eſſe, ut vitioſus dictator per augures fieret. Habere igitur interregnum eos. conſulatum unum certe plebis Romanæ eſſe: populum liberum habiturum, ac daturum ei, qui magis vere vincere quam diu imperare malit. Quum his 35
orationibus accenſa plebs eſſet, tribus patriciis petentibus, P. Cornelio Merenda, L. Manlio Volſone, M. Æmilio Lepido, duobus nobilibus jam familiarum plebei, C. Atilio Serrano, & Q. Ælio Pæto, quorum alter Pontifex, alter augur erat, C. Terentius conſul unus creatur, ut in manu ejus eſſent comitia rogando collegæ. Tum experta nobilitas, parum fuiſſe virium in competitoribus ejus, L. Æmilium Paullum, qui cum M. Livio conſul fuerat, & damnatione collegæ, & ſua prope ambuſtus evaſerat, infeſtum plebei, diu ac multum recuſantem, ad petitionem compellit. is proximo comitiali die, concedentibus omnibus qui cum Varrone certaverant, par magis in adverſandum, quam collega, datur conſuli. Inde prætoria comitia habita. Creati Manius Pomponius Matho, & P. Furius Philus. Romæ juri dicundo urbana ſors Pomponio; inter cives Romanos & peregrinos, P. Furio Philo evenit. Additi duo prætores, M. Claudius Marcellus in Siciliam, L. Poſtumius Albinus in Galliam. Omnes abſentes creati ſunt, nec cuiquam eorum, præter Terentium conſulem, erat mandatus honos, quem jam non antea geſſiſſet; præteritis aliquot fortibus ac ſtrenuis viris: quia in tali tempore nulli novus
magiſtratus videbatur mandandus. Exercitus quo- 36
que multiplicati ſunt. Quantæ autem peditum equitumque additæ ſint copiæ, adeo & numero & genere copiarum variant auctores, ut vix quicquam ſatis certum affirmare auſim. Decem millia novorum militum alii ſcripta in ſupplementum; alii novas quatuor legiones ut octo legionibus rem gererent. numero quoque peditum equitumque legiones auctas, millibus peditum, & centenis equitibus in ſingulas adjectis, ut quina millia peditum, treceni equites eſſent: ſocii duplicem numerum equitum

 darent,

darent, pedites æquarent. Septem & octoginta mil-
lia armatorum, & ducentos in caſtris Romanis,
quum pugnatum ad Cannas eſt, quidam auctores
ſunt. Illud haudquaquam diſcrepat, majore conatu
atque impetu rem actam, quam prioribus annis; quia
ſpem poſſe vinci hoſtem dictator præbuerat. Cæte-
rum, prius quam ſigna ab urbe novæ legiones mo-
verent, decemviri libros adire atque inſpicere juſſi,
propter territos vulgo homines novis prodigiis. nam
& Romæ in Aventino, & Ariciæ nunciatum erat,
ſub idem tempus lapidibus pluiſſe: & multo cruore
ſigna in Sabinis cædis, aquas è fonte calidas manaſ-
ſe. Id quidem etiam quod ſæpius acciderat, magis
terrebat: & in via Fornicata, quæ ad Campum erat,
aliquot homines de cœlo tacti exanimatique fue-
rant. Ea prodigia ex libris procurata. Legati à Peſto
pateras aureas Romam attulerunt. iis ſicut Neapoli-
37 tanis, gratiæ actæ, aurum non acceptum. Per eoſ-
dem dies ab Hierone claſſis Oſtiam cum magno
commeatu acceſſit. Legati Syracuſani in ſenatum
introducti nunciarunt: *Cædem C. Flaminii conſulis
exercituſque allatam, adeo ægre tuliſſe regem Hiero-
nem, ut nulla ſua propria regnique ſui clade moveri
magis potuerit. Itaque, quamquam probe ſciat ma-
gnitudinem populi Romani admirabiliorem prope ad-
verſis rebus, quam ſecundis eſſe; tamen ſe omnia, qui-
bus à bonis fidelibuſque ſociis bella juvari ſoleant, mi-
ſiſſe, quæ ne accipere abnuant, magnopere ſe Patres
Conſcriptos orare. Iam omnium primum, ominis cauſſa
Victoriam auream pondo trecentum viginti afferre ſeſe
acciperent eam tenerentque & haberent propriam &
perpetuam. Advexiſſe etiam trecenta millia modium
tritici, ducenta hordei, ne commeatus deeſſent & quan-
tum præterea opus eſſet, quo juſſiſſent, ſubvecturos. Mi-
lite atque equite ſcire niſi Romano Latinique nominis
non uti populum Romanum: levium armatorum auxi-
lia etiam externa vidiſſe in caſtris Romanis. Itaque
miſiſſe mille ſagittariorum ac funditorum, aptam
manum adverſus Baleares ac Mauros, pugnaceſque
alias miſſili telo gentes.* Ad ea dona, conſilium quo

qu

que addebant, *Vt prætor, cui provincia Sicilia eveniſſet, claſſem in Africam trajiceret, ut & hoſtes in terra ſua bellum haberent, minuſque laxamenti daretur iis ad auxilia Annibali ſubmittenda.* Ab ſenatu ita reſponſum regi eſt: *Virum bonum egregiumque ſocium Hieronem eſſe, atque uno tenore, ex quo in amicitiam populi Romani venerit, fidem coluiſſe, ac rem Romanam omni tempore ac loco munifice adjuviſſe. id perinde ac deberet, gratum populo Romano eſſe. Aurum & à civitatibus quibuſdam allatum, gratia rei accepta, non accepiſſe populum Romanum. Victoriam, omenque accipere: ſedemque ei ſe Divæ dare, dicare Capitolium, templum Iovis Optimi Maximi. in ea arce urbis Romæ ſacrata, volentem propitiamque, firmam ac ſtabilem, fore populo Romano.* Funditores, ſagittariique, & frumentum traditum conſulibus. Quinqueremes ad navium claſſem, quæ cum T. Otacilio proprætore in Sicilia erant, quinque & viginti additæ, permiſſumque eſt, ut ſi è republ. cenſeret eſſe, in Africam trajiceret. Delectu perfecto, 38 conſules paucos morati dies, dum ſocii ab nomine Latino venirent. Milites tunc, quod numquam antea factum erat, jurejurando ab tribunis militum adacti, juſſu conſulum conventuros, neque injuſſu abituros. nam ad eam diem nil præter ſacramentum fuerat, & ubi ad decuriatum aut centuriatum conveniſſent, ſua voluntate ipſi inter ſe equites decuriati, centuriati pedites conjurabant, ſeſe fugæ atque formidinis ergo non abituros, neque ex ordine receſſuros, niſi teli ſumendi, aut petendi aut hoſtis feriendi, aut civis ſervandi cauſſa. id ex voluntario inter ipſos fœdere à tribunis ad legitimam jurisjurandi adactionem tranſlatum. Conciones, prius quam ab urbe ſigna moverentur, conſulis Varronis multæ ac feroces fuêre; denunciantes, bellum arceſſitum in Italiam ab nobilibus, manſurumque in viſceribus reipublicæ, ſi plures Fabios imperatores haberet. ſe quo die hoſtem vidiſſet, perfecturum. Collegæ ejus Paulli una, pridie quam ex urbe proficiſcerentur, concio fuit verior quam gratior populo, qua nihil in-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

clementer in Varronem dictum, niſi id modo; *Mira-*
ri ſe, quod nunquam dux, prius quam aut ſuum, aut ho-
ſtium exercitum, locorum ſitum, naturam regionis noſ-
ſet: jam nunc locatus in urbe ſciret, quæ ſibi agenda
armato forent; & diem quoque prædicere poſſet, qua
cum hoſte ſignis collatis eſſet dimicaturus. Se quæ con-
ſilia magis res dent hominibus, quam homines rebus, ea
ante tempus immatura non præcepturum. optare, ut
quæ caute atque conſulte geſta eſſent, ſatis proſpere eve-
nirent. Temeritatem præterquam quod ſtulta ſit, in-
felicem etiam ad id locorum fuiſſe. Id ſua ſponte ap-
parebat, tuta celeribus conſiliis præpoſiturum: &
quo id conſtantius perſeveraret, Q. Fabius Maximus
39 ſic eum proficiſcentem allocutus fertur: *Si aut colle-*
gam (id quod mallem) tui ſimilem, L. Æmili, habe-
res, aut tu collega tui ſimilis eſſes, ſupervacanea eſſet
oratio mea. nam & duo boni conſules, etiam me indi-
cente, omnia è republica fide veſtra faceretis: & mali,
nec mea verba auribus veſtris, nec conſilia animis occi-
peretis. nunc & collegam tuum, & te talem virum
intuenti mihi, tecum omnis oratio eſt: quem video ne-
quicquam & virum bonum, & civem fore, ſi altera
parte claudicet reſpublica. malis conſiliis idem ac bonis
juris & poteſtatis erit. Erras enim, L. Paulle, ſi tibi mi-
nus certaminis cum C. Terentio, quam cum Annibal
futurum cenſes. neſcio an infeſtior hic adverſarius,
quam ille hoſtis maneat: cum illo in acie tantum, cum
hoc omnibus locis ac temporibus certaturus es: & ad-
verſum Annibalem legioneſque ejus tuis equitibus a
peditibus pugnandum tibi eſt. Varro dux, tuis militi-
bus te eſt oppugnaturus. Ominis etiam tibi cauſſa abſi
C. Flaminii memoria. tamen ille conſul demum, & in
provincia, & ad exercitum cœpit furere: hic priu
quam peteret conſulatum, deinde in petendo conſulatu
nunc quoque conſul, prius quam caſtra videat, aut ho-
ſtem, inſanit. & qui tantas jam nunc procellas, præli
atque acies jactando inter togatos ciet, quid inter ar-
matam juventutem cenſes facturum, & ubi extempl
verba res ſequitur? Atqui ſi hic, quod facturum ſe de-
nuntiat, extemplo pugnaverit; aut ego rem militarem
bel

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

belli hoc genus, hoſtem hunc ignoro, aut nobilior alius Thraſimeno locus noſtris cladibus erit. Nec gloriandi tempus adverſus unum eſt; ut ego contemnendo potius quam appetendo gloriam, modum exceſſerim. Sed ita res habet. una ratio belli gerendi adverſus Annibalem eſt, qua ego geſſi. nec eventus modo hoc docet; ſtultorum iſte magiſter eſt; ſed eadem ratio quæ fuit, futuraque, donec eadem res manebunt, immutabilis eſt. In Italia bellum gerimus, in ſede ac ſolo noſtro. omnia circa plena civium ac ſociorum ſunt. armis, viris, equis, commeatibus juvant, juvabuntque. id jam fidei documentum in adverſis rebus noſtris dederunt. meliores, prudentiores, conſtantiores nos tempus dieſque facit. Annibal contra, in aliena, in hoſtili eſt terra, inter omnia inimica infeſtaque; procul ab domo, procul à patria. neque illi terra, neque mari eſt pax: nullæ eum urbes accipiunt, nulla mœnia: nihil uſquam ſui videt: in diem rapto vivit. Partem vix tertiam exercitus ejus habet, quem Iberum amnem trajecit. plures fames, quam ferrum abſumpſit: nec his paucis jam victum ſuppeditat. Dubitas ergo, quin ſedendo ſuperaturi ſimus eum qui ſeneſcat indies, non commeatus, non ſupplementum, non pecuniam habeat? Quam diu pro Geronii, caſtelli Apuliæ inopis, tamquam pro Carthaginis mœnibus? Sed ne adverſus te quidem ego gloriabor. Cn. Servilius, atque Atilius, proximi conſules, vide quemadmodum eum ludificati ſint. Hæc una ſalutis eſt via, L. Paulle, quam difficilem infeſtamque cives ſibi magis quam hoſtes facient. idem enim tui, quod hoſtium milites, volent: idem Varro conſul Romanus quod Annibal Pœnus imperator, cupiet. duobus ducibus unus reſiſtas oportet: reſiſtes autem adverſus famam rumoreſque hominum, ſi ſatis firmus ſteteris: ſi te neque collegæ vana gloria, neque tua falſa infamia moverit. Veritatem laborare inimicitiis ſæpe ajunt, extingui numquam. Gloriam qui ſpreverit, veram habebit. Sine timidum pro cauto, tardum pro conſiderato, imbellem pro perito belli vocent. malo te ſapiens hoſtis metuat, quam ſtulti cives laudent. Omnia audentem contemnet Annibal; nil temere agentem metuet. Nec ego, ut nihil

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

agatur, moneo, ſed ut agentem te ratio ducat, non fortu-
na: tuæ poteſtatis ſemper, tuaque omnia ſint. armatus
intentuſque ſis, neque occaſioni tuæ deſis, neque ſuam
occaſionem hoſti des. Omnia non properanti clara, cer-
40 *taque erunt. feſtinatio improvida eſt, & cæca.* Adver-
ſus ea oratio conſulis haud ſanè læta fuit: magis fa-
tentis, ea quæ diceret, vera, quam facilia factu eſſe.
Dictatori magiſtrum equitum intolerabilem fuiſſe:
quid conſuli adverſus collegam ſeditioſum ac temera-
rium virium atque auctoritatis fore? Se populare in-
cendium priore conſulatu ſemiuſtum effugiſſe: optare
ut omnia proſpere evenirent. at ſi quid adverſi cade-
ret, hoſtium ſe telis potius, quam ſuffragiis iratorum
civium caput objecturum. Ab hoc ſermone profectum
Paullum tradunt; proſequentibus primoribus Pa-
trum. Plebeium conſulem ſua plebes proſecuta, tur-
ba quam dignitate conſpectior. Vt in caſtra vene-
runt, permiſto novo exercitu ac vetere, caſtris bifa-
riam factis, ut nova minora eſſent propius Anniba-
lem, in veteribus major pars, & omne robur virium
eſſet; tum conſulum anni prioris M. Atilium, æta-
tem excuſantem, Romam miſerunt: Geminum Ser-
vilium, in minoribus caſtris, legioni Romanæ, &
ſocium peditum equitumque duobus millibus præ-
ficiunt. Annibal quamquam parte dimidia auctas
hoſtium copias cernebat, tamen adventu conſulum
mire gaudere. non ſolum enim nihil ex raptis in
diem commeatibus ſuperabat, ſed ne unde raperet
quidem, quicquam reliqui erat; omni undique fru-
mento, poſteaquam ager parum tutus erat, in urbes
munitas convecto: ut vix decem dierum (quod
compertum poſtea eſt) frumentum ſupereſſet, Hi-
ſpanorumque ob inopiam tranſitio parata fuerit, ſi
41 maturitas temporum exſpectata foret. Cæterum te-
meritati conſulis ac præpropero ingenio materiam
etiam fortuna dedit: quod in prohibendis prædato-
ribus, tumultuario prælio, ac procurſu magis mili-
tum quam ex præparato aut juſſu imperatorum or-
to, haudquaquam par Pœnis dimicatio fuit. ad mille
& ſeptingentos cæſi; non plus centum Romanorum
ſo-

ſociorumque occiſis. cæterum victoribus effuſe ſequentibus, metu inſidiarum obſtitit Paullus conſul: cujus eo die (nam alternis imperitabant) imperium erat: Varrone indignante ac vociferante, emiſſum hoſtem è manibus: debellarique, ni ceſſatum foret, potuiſſe. Annibal id damnum haud ægerrime pati: quin potius credere, velut ineſcatam temeritatem ferocioris conſulis, ac novorum maxime militum eſſe: & omnia ei hoſtium haud ſecus quam ſua, nota erant: diſſimiles diſcordeſque imperitare; duas prope partes tironum militum in exercitu eſſe. Itaque locum & tempus inſidiis aptum ſe habere ratus, nocte proxima nihil præter arma ferentes ſecum milites ducens, caſtra plena omnis fortunæ publicæ privatæque relinquit, tranſque proximos montes læva pedites inſtructos condit, dextra equites, impedimenta per convallem medium agmen traducit: ut diripiendis velut deſertis fuga dominorum caſtris occupatum impeditumque hoſtem opprimeret. Crebri relicti in caſtris ignes: ut fides fieret, dum ipſe longius ſpatium fuga præciperet, falſa imagine caſtrorum (ſicut Fabium priore anno fruſtratus eſſet) tenere in locis conſules voluiſſe. Vbi illuxit, ſubdu- 42
ctæ primo ſtationes, deinde propius adeuntibus, inſolitum ſilentium admirationem fecit. Jam ſatis comperta ſolitudine in caſtris concurſus fit ad prætoria Conſulum, nunciantium fugam hoſtium adeo trepidam, ut tabernaculis ſtantibus, caſtra reliquerint: quoque fuga obſcurior eſſet, crebros etiam relictos ignes. Clamor inde ortus, ut ſigna proferri juberent, ducerentque ad perſequendos hoſtes, ac protinus caſtra diripienda. Et Conſul alter velut unus turbæ militaris erat. Paullus etiam atque etiam dicere, providendum præcavendumque eſſe. poſtremo, quum aliter neque ſeditionem neque ducem ſeditionis ſuſtinere poſſet, M. Statilium præfectum cum turma Lucana exploratum mittit. qui, ubi adequitavit portis, ſubſiſtere extra munimenta cæteris juſſis, ipſe cum duobus equitibus vallum intravit: ſpeculatuſque omnia cum cura; renunciat, inſidias profecto eſſe:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

eſſe: ignes in parte caſtrorum, quæ vergat in hoſtem, relictos: tabernacula aperta, & omnia cara in promptu relicta: argentum quibuſdam locis temere per vias, velut objectum ad prædam, vidiſſe. Quæ ad deterrendos à cupiditate animos nunciata erant, ea accenderunt: & clamore orto à militibus, ni ſignum detur, ſine ducibus ituros, haudquaquam dux defuit. nam extemplo Varro ſignum dedit proficiſcendi. Paullus, quum ei ſua ſponte cunctanti pulli quoque auſpicio non addixiſſent, obnunciari jam efferenti porta ſigna collegæ juſſit, quod quamquam Varro ægre eſt paſſus, Flaminii tamen recens caſus, Claudiique Conſulis primo Punico bello memorata navalis clades, religionem animo incuſſit. Dii prope ipſi eo die magis diſtulere quam prohibuere imminentem peſtem Romanis. nam forte ita evênit, ut quum referri ſigna in caſtra jubenti Conſuli milites non parerent, ſervi duo, Formiani unus, alter Sidicini equitis, qui Servilio atque Atilio Conſulibus inter pabulatores excepti à Numidis fuerant, profugerent eo die ad dominos: qui deducti ad Conſules denunciant, omnem exercitum Annibalis trans proximos montes ſedere in inſidiis. Horum opportunus adventus, Conſules imperii potentes fecit, quum ambitio alterius ſuam primum apud eos prava indulgentia majeſtatem ſolviſſet.
43 Annibal poſteaquam motos magis inconſulte Romanos quam ad ultimum temere evectos vidit; nequicquam detecta fraude in caſtra rediit. Ibi plures dies propter inopiam frumenti manere nequibat, novaque conſilia indies, non apud milites ſolum, miſtos ex colluvione omnium gentium, ſed etiam apud ipſum ducem oriebantur. nam quum initio fremitus, deinde aperta vociferatio fuiſſet expoſcentium ſtipendium debitum, querentiumque annonam primo, poſtremo famem, & mercenarios milites, maxime Hiſpani generis de tranſitione cepiſſe conſilium fama eſſet, ipſe etiam interdum Annibal de fuga in Galliam dicitur agitaſſe: ita ut relicto peditatu omni, cum equitibus ſe proriperet. Quum hæc conſilia atque hic habitus ani-

animorum eſſet in caſtris, movere inde ſtatuit in calidiora atque eo maturiora meſſibus Apuliæ loca. ſimul ut quo longius ab hoſte receſſiſſet, transfugia impeditiora levibus ingeniis eſſent. Profectus eſt nocte, ignibus ſimiliter factis, tabernaculiſque paucis in ſpeciem relictis, ut inſidiarum par priori metus contineret Romanos. Sed per eundem Lucanum Statilium, omnibus ultra caſtra tranſque montes exploratis, quum relatũ eſſet, viſum procul hoſtium agmen; tum de inſequendo eo conſilia agitari cœpta. Quum utriuſque conſulis eadem, quæ ſemper ante fuiſſet, ſententia; cæterum Varroni fere omnes, Paullo nemo, præter Servilium prioris anni conſulem, aſſentiretur; majoris partis ſententia, ad nobilitandas clade Romana Cannas, urgente fato, profecti ſunt. Prope eum vicum Annibal caſtra poſuerat averſa Vulturno vento, qui campis torridis ſiccitate nubes pulveris vehit. id quum ipſis caſtris percommodum fuit; tum ſalutare præcipue futurum erat, quum aciem dirigerent, ipſi averſi, terga tantum afflante vento, in obcæcatum pulvere effuſo hoſtem pugnaturi. Conſules ſatis exploratis itineribus ſequentes Pœnum, ut ventum ad Cannas eſt, ubi in conſpectu Pœnum habebant, bina caſtra communiunt; eodem ferme intervallo, quo ad Geronium, ſicut ante, copiis diviſis. Aufidus amnis utriſque caſtris affluens, aditum aquatoribus ex ſua cujuſque opportunitate haud ſine certamine dabat. ex minoribus tamen caſtris, quæ poſita trans Aufidum erant, liberius aquabantur Romani, quia ripa ulterior nullum habebat hoſtium præſidium. Annibal ſpem nactus locis natis ad equeſtrem pugnam, qua parte virium invictus erat, facturos copiam pugnandi conſules, dirigit aciem, laceſſitque Numidarum procurſatione hoſtes. Inde rurſus ſollicitari ſeditione militari ac diſcordia conſulum Romana caſtra: quum Paullus Semproniique & Flaminii temeritatem Varroni, Varro ſpecioſum timidis ac ſegnibus ducibus exemplum Fabii objiceret: teſtareturque Deos hominesque hic; nullam penes ſe culpam eſſe, quod Annibal jam velut uſucepiſſet

Ita-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Italiam. ſe conſtrictum à collega teneri. ferrum
atque arma iratis & pugnare cupientibus adimi mi-
litibus : ille ; ſi quid projectis ac proditis ad incon-
ſultam atque improvidam pugnam legionibus acci-
deret, ſe omnis culpæ exſortem, omnis eventus par-
ticipem fore diceret. videret, ut quibus lingua prom-
pta ac temeraria, æque in pugna vigerent manus.
45 Dum altercationibus magis quam conſiliis tempus
teritur, Annibal ex acie, quam ad multum diei te-
nuerat inſtructam, quum in caſtra cæteras reciperet
copias, Numidas ad invadendos ex minoribus caſtris
Romanorum aquatores trans flumen mittit. quam
inconditam turbam quum vix dum in ripam egreſſi,
clamore ac tumultu fugaſſent, in ſtationem quoque
pro vallo locatam, atque ipſas prope portas evecti
ſunt. Id vero indignum viſum, ab tumultuario auxi-
lio jam etiam caſtra Romana terreri, ut ea modo
una cauſſa, ne extemplo tranſirent flumen, dirige-
rentque aciem, tenuerit Romanos, quod ſumma im-
perii eo die penes Paullum fuerit. Itaque Varro, po-
ſtero die, cui ſors ejus diei imperii erat, nihil conſul-
to collega, ſignum pugnæ propoſuit, inſtructaſque
copias flumen traduxit, ſequente Paullo: quia ma-
gis non probare, quam non adjuvare conſilium po-
terat. Tranſgreſſi flumen, eas quoque quas in caſtri
minoribus habuerant copias, ſuis adjungunt : atqu
ita inſtructa acie, in dextro cornu (id erat flumin
propius) Romanos equites locant, deinde pedites
lævum cornu extremi equites ſociorum, intra pedi
tes, ad medium juncti legionibus Romanis tenue
runt jaculatores. ex cæteris levium armorum auxi
liis prima acies facta, Conſules cornua tenuerunt
Terentius lævum, Æmilius dextrum. Gemino Se
46 vilio media pugna tuenda data. Annibal luce prim
Balearibus levique alia armatura præmiſſa, tranſgre
ſus flumen, ut quoſque traduxerat, ita in acie loca
bat. Gallos Hiſpanoſque equites prope ripam læv
in cornu adverſus Romanum equitatum : dextrum
cornu Numidis equitibus datum ; media acie pedit
bus firmata : ita, ut Afrorum utraque cornua eſſen

ii

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

interponerentur his medii Galli atque Hiſpani. Afros Romanam magna ex parte crederes aciem: ita armati erant; armis & ad Trebiam, cæterum magna ex parte, ad Thraſimenum captis. Gallis Hiſpaniſque ſcuta ejuſdem formæ fere erant: diſpares ac diſſimiles gladii: Gallis prælongi, ac ſine mucronibus: Hiſpano punctim magis quam cæſim aſſueto petere hoſtem, brevitate habiles, & cum mucronibus. ante cæteros habitus gentium harum tum magnitudine corporum tum ſpecie terribilis erat. Galli ſuper umbilicum erant nudi: Hiſpani linteis prætextis purpura tunicis, candore miro fulgentibus, conſtiterant. Numerus omnium peditum, qui tum ſteterunt in acie, millium fuit quadraginta, decem equitum. Duces cornibus præerant: ſiniſtro Aſdrubal, dextro Maharbal: mediam aciem Annibal ipſe cum fratre Magone tenuit. Sol, ſeu de induſtria ita locatis, ſeu quod forte ita ſtarent, peropportune utrique parti obliquus erat, Romanis in meridiem, Pœnis in ſeptentrionem verſis. ventus, quem Vulturnum incolæ regionis vocant, adverſus Romanis coortus, multo pulvere in ipſa ora volvendo proſpectum ademit.
Clamore ſublato, procurſum ab auxiliis, & pugna 47
levibus primum armis commiſſa: deinde equitum Gallorum Hiſpanorumque lævum cornu cum dextro Romano concurrit; minime equeſtris more pugnæ: frontibus enim adverſis concurrendum erat: quia nullo circa ad evagandum relicto ſpatio, hinc amnis, hinc peditum acies claudebant in directum utrimque nitentes. Stantibus ac confertis poſtremo turba equis, vir virum amplexus detrahebat equo. pedeſtre magna jam ex parte certamen factum erat: acrius tamen quam diutius pugnatum eſt, pulſique Romani equites terga vertunt. Sub equeſtris finem certaminis coorta eſt peditum pugna. primo & viribus & animis pares conſtabant ordines Gallis, Hiſpaniſque: tandem Romani diu ac ſæpe conniſi, æqua fronte acieque denſa impulere hoſtium cuneum nimis tenuem, eoque parum validum, à cætera prominentem acie. impulſis deinde ac trepide refe-

referentibus pedem inſiſtere: ac tenore uno per præceps pavore fugientium agmen in mediam primum aciem illati; poſtremo nullo reſiſtente ad ſubſidia Afrorum pervenerunt: (utrimque reductis alis conſtiterant, media, qua Galli Hiſpanique ſteterunt, aliquantum prominente acie:) qui cuneus, ut pulſus æquavit frontem primum, deinde nitendo etiam ſinum in medio dedit, Afri circa jam cornua fecerant, irruentibuſque incaute in medium Romanis, circumdedere alas: mox cornua extendendo, clauſere & ab tergo hoſtes. Hinc Romani defuncti nequicquam prælio uno, omiſſis Gallis Hiſpaniſque, quorum terga ceciderant, etiam adverſus Afros integram pugnam ineunt; non tantum eo iniquam, quod incluſi adverſus circumfuſos, ſed etiam quod feſſi cum
48 recentibus ac vegetis pugnabant. Jam & in ſiniſtro cornu Romano, ubi ſociorum equites adverſus Numidas ſteterant, conſertum prælium erat: ſegne primo, & à Punica cœptum fraude. Quingenti ferme Numidæ, præter juſta arma telaque gladios occultos ſub loricis habentes, ſpecie transfugarũ cum ab ſuis parmas poſt terga habentes, adequitaſſent; repente ex equis deſiliunt, parmiſque & jaculis ante pedes hoſtium projectis, in mediam aciem accepti, ductique ad ultimos, conſidere ab tergo jubentur, ac dum prælium ab omni parte conſeritur, quieti manſerunt. poſtquam omnium animos oculoſque occupaverat certamen; tum, arreptis ſcutis, quæ paſſim inter acervos cæſorum corporum ſtrata erant, averſam adoriuntur Romanam aciem, tergaque ferientes, ac poplites cædentes, ſtragem ingentem, ac majorem aliquanto pavorem ac tumultum fecerunt. Quum alibi terror ac fuga, alibi pertinax in mala jam ſpe prælium eſſet; Aſdrubal, qui ea parte præerat, ſubductos ex media acie Numidas, quia ſegnis eorum cum adverſis pugna erat, ad perſequendos paſſim fugientes mittit: Hiſpanos & Gallos pedites jam Afris prope
49 feſſis cæde magis quam pugna, adjungit. Parte altera pugnæ Paullus, quamquam primo ſtatim prælio funda graviter ictus fuerat; tamen & occurrit ſæpe cum

cum confertis Annibali, & aliquot locis prælium reſtituit; protegentibus eum equitibus Romanis. omiſſis poſtremo equis, quia conſulem ad regendum equum vires deficiebant. tum denuncianti cuidam, juſſiſſe conſulem ad pedes deſcendere equites; dixiſſe Annibalem ferunt: *Quam mallem vinctos mihi traderet!* Equitum pedeſtre prælium, quale jam haud dubia hoſtium victoria fuit, quum victi mori in veſtigio mallent, quam fugere; victores morantibus victoriam irati, trucidarent quos pellere non poterant. pepulerunt tamen jam paucos ſuperantes, & labore ac vulneribus feſſos. Inde diſſipati omnes ſunt: equoſque ad fugam, qui poterant, repetebant. Cn. Lentulus tribunus militum, quum prætervehens equo, ſedentem in ſaxo cruore oppletum conſulem vidiſſet: *L. Æmili*, inquit, *quem unum inſontem culpæ cladis hodiernæ Dii reſpicere debent; cape hunc equum, dum & tibi virium aliquid ſupereſt. comes ego te tollere poſſum ac protegere, ne funeſtam hanc pugnam morte conſulis feceris. Etiam ſine hoc lacrimarum ſatis luctuſque eſt.* Ad ea Conſul: *Tu quidem, Cn. Corneli, macte virtute eſto! Sed cave fruſtra miſerando, exiguum tempus è manibus hoſtium evadendi abſumas. Abi, nuncia publice Patribus, urbem Romam muniant, ac prius quam hoſtis victor adveniat, præſidiis firment: privatimque Q. Fabio, L. Æmilium præceptorum ejus memorem & vixiſſe, & adhuc mori. Tu me in hac ſtrage militum meorum patere exſpirare, ne aut reus iterum è conſulatu ſim, aut accuſator collegæ exiſtam, ut alieno crimine innocentiam meam protegam.* Hæc exigenteis, prius turba fugientium civium, deinde hoſtes, oppreſſere: conſulem, ignorantes quis eſſet, obruere telis; Lentulum inter tumultum abripuit equus. tum inde effuſe fugiunt. Septem millia hominum in minora caſtra, decem in majora, duo ferme in vicum ipſum Cannas perfugerunt: qui extemplo à Carthalone atque equitibus, nullo munimento tegente vicum, circumventi ſunt. Conſul alter, ſeu forte, ſeu conſilio, nihil fugientium infeſtus agmini, cum ſeptuaginta fere equitibus Venuſiam

nuſiam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

nuſiam profugit. Quadraginta millia peditum, duo millia ſeptingenti equites, & tanta prope civium ſociorumque pars cæſi dicuntur; in his ambo conſulum quæſtores L. Atilius, & L. Furius Bibaculus: unus & viginti tribuni militum; conſulares quidam prætoriique, & ædilitii: inter eos Cn. Servilium, & M. Minucium numerant, qui magiſter equitum priore anno, Conſul aliquot annis ante fuerat: octoginta præterea aut ſenatores, aut qui eos magiſtratus geſſiſſent, unde in ſenatum legi deberent; quum ſua voluntate milites in legionibus facti eſſent. Capta eo prælio tria millia peditum, & equites trecenti dicuntur. Hæc eſt pugna Cannenſis Allienſi cladi nobilitate par: cæterum ut illis, quæ poſt pugnam accidere, levior, quia ab hoſte ceſſatum eſt; ſic ſtrage exercitus gravior fœdiorque. fuga namque ad Alliam ſicut urbem prodidit, ita exercitum ſervavit: ad Cannas fugientem conſulem vix ſeptuaginta ſecuti ſunt: alterius morientis, prope totus exercitus fuit. Binis in caſtris quum multitudo ſemiermis ſine ducibus eſſet; nunciũ, qui in majoribus erant, mittunt; dum prælio, deinde ex lætitia epulis fatigatos quies nocturna hoſtes premeret, ut ad ſe tranſirent: uno agmine Canuſium abituros eſſe. Eam ſententiam alii totam aſpernari. *Cur enim illos, qui ſe arceſſant, ipſos non venire, quum æque conjungi poſſent? quia videlicet plena hoſtium omnia in medio eſſent: & aliorum, quam ſua corpora tanto periculo mallent objicere.* Aliis non tam ſententia diſplicere, quam animus deeſſe. P. Sempronius Tuditanus tribunus militum, *Capi ergo mavultis*, inquit, *ab avariſſimo & crudeliſſimo hoſte, æſtimarique capita veſtra & exquiri pretia ab interrogantibus, Romanus civis ſis, an Latinus ſocius, ut ex tua contumelia & miſeria alteri honos quæratur? Non tu: ſi quidem L. Æmilii Conſulis, qui ſe bene mori, quam turpiter vivere maluit, & tot fortiſſimorum virorum, qui circa eum cumulati jacent, cives eſtis. Sed antequam opprimit lux, majoraque hoſtium agmina obſepiunt iter, per hos, qui inordinati atque incompoſiti obſtrepunt portis, erumpamus. Ferro atque audacia via fit,*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ſit, quamvis per confertos hoſtes. cuneo quidem hoc laxum atque ſolutum agmen, ut ſi nihil obſtet, tranſibimus. Itaque ite mecum, qui & voſmetipſos & rempublicam ſalvam vultis. Hæc ubi dicta dedit, ſtringit gladium, cuneoque facto per medios vadit hoſtes. & quum in latus dextrum, quod patebat, Numidæ jacularentur; tranſlatis in dextrum ſcutis, in majora caſtra ad ſexcentos evaſerunt: atque inde protinus, alio magno agmine adjuncto, Canuſium incolumes perveniunt. Hæc apud victos magis impetu animorum, quod ingenium ſuum cuique aut fors dabat, quam ex conſilio ipſorum, aut imperio cujuſquam agebantur.

Annibali victori quum cæteri circumfuſi gratularentur, ſuaderentque, ut tanto perfunctus bello, diei quod reliquum eſſet, noctiſque inſequentis, quietem & ipſe ſibi ſumeret, & feſſis daret militibus; Maharbal præfectus equitum minime ceſſandum ratus, *Imo, ut quid hac pugna ſit actum ſcias; die quinto,* inquit, *victor in Capitolio epulaberis: ſequere. Cum equite, ut prius veniſſe, quam venturum ſciant, præcedam.* Annibali nimis læta res eſt viſa, majorque, quam ut eam ſtatim capere animo poſſet. Itaque *voluntatem ſe laudare Maharbalis*, ait: *ad conſilium penſandum, tempus opus eſſe.* Tum Maharbal, *Non omnia, nimirum, eidem Dii dedêre. vincere ſcis Annibal, victoria uti neſcis.* Mora ejus diei ſatis creditur ſaluti fuiſſe urbi atque imperio. Poſtero die ubi primum illuxit, ad ſpolia legenda, fœdamque etiam hoſtibus, ſpectandam ſtragem inſiſtunt. Jacebant tot Romanorum millia, pedites paſſim equiteſque, ut quem cuique fors aut pugna junxerat, aut fuga. aſſurgentes quidam ex ſtrage media cruenti, quos ſtricta matutino frigore excitaverant vulnera, ab hoſte oppreſſi ſunt. Quoſdam & jacentes vivos ſucciſis feminibus poplitibuſque invenerunt; nudantes cervicem jugulumque, & reliquum ſanguinem jubentes haurire. Inventi ſunt quidam merſis in effoſſam terram capitibus, quas ſibi ipſos feciſſe foveas, obruenteſque ora ſuperjecta humo, intercluſiſſe ſpiritum apparebat. Præcipue convertit omnes ſubſtratus Numida mor-

mortuo ſuperincubanti Romano vivus, naſo auribuſque laceratis: quum manibus ad capiendum telum inutilibus, in rabiem ira verſus, laniando denti-
52 bus hoſtem exſpiraſſet. Spoliis ad multum diei lectis, Annibal ad minora ducit caſtra oppugnanda: & omnium primum brachio objecto flumine eos excludit. Cæterum ab omnibus, labore, vigiliis, vulneribus etiam feſſis, maturior ipſius ſpe deditio eſt facta. pacti, ut arma atque equos traderent, in capita Romana trecenis nummis quadrigatis, in ſocios ducenis, in ſervos centenis; & ut eo precio perſoluto, cum ſingulis abirent veſtimentis: in caſtra hoſtes acceperunt; traditique in cuſtodiam omnes ſunt, ſed ſeorſum cives ſociique. Dum ibi tempus teritur, interea quum ex majoribus caſtris, quibus ſatis virium aut animi fuit, ad quatuor millia hominum; & ducenti equites, alii agmine, alii palati paſſim per agros, quod haud minus tutum erat, Canuſium perfugiſſent; caſtra ipſa ab ſauciis timidiſque eadem conditione, qua altera, tradita hoſti. Præda ingens parta eſt: &, præter equos viroſque, & aliquid argenti, quod plurimum in phaleris equorum erat, (nam ad veſcendum facto perexiguo, utique militantes, utebantur) omnis cætera præda diripienda data eſt. Tum ſepeliendi cauſſa conferri in unum corpora ſuorum juſſit. Ad octo millia fuiſſe dicuntur fortiſſimorum virorum. Conſulem quoque Romanum conquiſitum ſepultumque, quidam auctores ſunt. Eos, qui Canuſium perfugerant, mulier Appula, nomine Buſa, genere clara ac divitiis, mœnibus tantum tectiſque à Canuſinis acceptos, frumento, veſte, viatico etiam juvit; pro qua ei munificentia poſtea
53 bello perfecto ab ſenatu honores habiti ſunt. Cæterum, quum ibi tribuni militum quatuor eſſent, Fabius Maximus de legione prima, cujus pater priore anno dictator fuerat, & de legione ſecunda L. Publicius Bibulus, & P. Cornelius Scipio, & de legione tertia Appius Claudius Pulcher, qui proxime ædilis fuerat; omnium conſenſu ad P. Scipionem admodum adoleſcentem, & ad App. Claudium ſumma imperii

perii delata eſt. quibus conſultantibus inter paucos de ſumma rerum, nunciat P. Furius Philus conſularis viri filius, *Nequicquam eos perditam ſpem fovere: deſperatam comploratamque rem eſſe publicam. Nobiles juvenes quoſdam, quorum principem L. Cæcilium Metellum, mare ac naves ſpectare, ut deſerta Italia, ad regum aliquem transfugiant.* Quod malum, præterquam atrox, ſuper tot clades etiam novum, cum ſtupore ac miraculo torpidos defixiſſet, & qui aderant, concilium advocandum de eo cenſerent; negat concilii rem eſſe Scipio, juvenis fatalis dux hujuſce belli. *Audendum atque agendum, non conſultandum,* ait, *in tanto malo eſſe. Irent ſecum extemplo armati, qui rempublicam ſalvam vellent. nullo verius, quam ubi ea cogitentur, hoſtium caſtra eſſe.* Pergit ire, ſequentibus paucis, in hoſpitium Metelli. & quum concilium ibi juvenum, de quibus allatum erat, inveniſſet; ſtricto ſuper capita conſultantium gladio, *Ex mei animi ſententia,* inquit, *ut ego rempublicam populi Romani non deſeram, neque alium civem Romanum deſerere patiar. Si ſciens fallo, tum me Iupiter Opt. Max. domum, familiam, remque meam peſſimo letho afficias! In hæc verba, L. Cæcili, jures poſtulo, cæterique qui adeſtis: qui non juraverit, in ſe hunc gladium ſtrictum eſſe ſciat.* Haud ſecus pavidi, quam ſi victorem Annibalem cernerent, jurant omnes: cuſtodiendoſque ſemetipſos Scipioni tradunt.

Eo tempore, quo hæc Canuſii agebantur, Venuſiam 54
ad Conſulem ad quatuor millia peditum equitumque, qui ſparſi fuga per agros fuerant, pervenere. Eos omnes Venuſini per familias benigne accipiendos curandoſque quum diviſiſſent; in ſingulos equites togas & tunicas, & quadrigatos nummos quinos vicenos, & peditibus denos, & arma quibus deerant, dederunt. cæteraque publice ac privatim hoſpitaliter facta: certatumque, ne à muliere Canuſina populus Venuſinus officiis vinceretur. Sed gravius onus Buſæ, multitudo faciebat, & jam ad decem millia hominum erant. Appiuſque & Scipio poſtquam incolumem eſſe alterum Conſulem accepe-

runt,

runt, nuncium extemplo mittunt, quantæ ſecum pe-
ditum equitumque copiæ eſſent: ſciſcitatumque ſi-
mul, utrum Venuſiam adduci exercitûm, an manere
juberet Canuſii? Varro ipſe Canuſium copias tradu-
xit. & jam aliqua ſpecies conſularis exercitus erat:
mœnibuſque ſe certe, ſi non armis ab hoſte videban-
tur defenſuri. Romam ne has quidem reliquias ſu-
pereſſe civium ſociorumque, ſed occidione occiſos
cum duobus exercitibus conſules; deletaſque omnes
copias, allatum fuerat. Numquam, ſalva urbe, tantum
pavoris tumultuſque intra mœnia Romana fuit. ita-
que ſuccumbam oneri, neque aggrediar narrare, quæ,
ediſſertando minora vero fecero. Conſule exercitu-
que ad Thraſimenum priore anno amiſſo, non vul-
nus ſuper vulnus, ſed multiplex clades, cum duobus
conſulibus conſulares exercitus amiſſi nuntiabantur:
nec ulla jam caſtra Romana, nec ducem, nec mili-
tem eſſe: Annibalis Apuliam, Samnium, ac jam pro-
pe totam Italiam factam. Nulla profecto alia gens
tanta mole cladis non obruta eſſet. Comparem cla-
dem ad Ægateis inſulas Carthaginienſium prælio
navali acceptam, qua fracti, Sicilia ac Sardinia ceſsê-
re, hinc vectigales ac ſtipendiarios fieri ſe paſſi ſunt:
aut pugnam adverſam in Africa, cui poſtea hic ipſe
Annibal ſuccubuit? nulla ex parte comparandæ ſunt:
55 niſi quod minore animo latæ ſunt. P. Furius Philus,
& M. Pomponius Prætores, ſenatum in curiam Ho-
ſtiliam vocaverunt, ut de urbis cuſtodia conſulerent.
neque enim dubitabant, deletis exercitibus, hoſtem
ad oppugnandam Romam, quod unum opus belli
reſtaret, venturum. Quum malis ſicut ingentibus, ita
ignotis, nec conſilium quidem ſatis expedirent, ob-
ſtreperetque clamor lamentantium mulierum, &
nondum palam facto vivi mortuique, per omnes pe-
nes domos promiſcue complorarentur; tum Q. Fa-
bius Maximus cenſuit, *equites expeditos & Appia &*
Latina via mittendos, qui obvios percunctando aliquos
profectos ex fuga, paſſim diſſipatos, forte referant, quæ
fortuna conſulum atque exercituum ſit; & ſi quid Dii
immortales miſeriti imperii reliquum Romano nomini
fece-

fecerint : ubi eæ copiæ ſint : quo ſe Annibal poſt prælium contulerit : quid paret, quid agat, acturuſque ſit. Hæc exploranda noſcendaque per impigros juvenes eſſe ; illud per Patres ipſos agendum : quoniam magiſtratuum parum ſit, ut tumultum ac trepidationem in urbe tollant, matronas publico arceant, continerique intra ſuum quamque limen cogant : comploratus familiarum coerceant : ſilentium per urbem faciant : nuncios rerum omnium ad prætores deducendos curent : ſuæ quiſque fortunæ domi auctorem exſpectent : cuſtodes præterea ad portas ponant, qui prohibeant quemquam egredi urbem ; cogantque homines nullam, niſi urbe ac mœnibus ſalvis, ſalutem ſperare. Vbi conticuerit tumultus, recte tum in curiam Patres revocandos, conſulendumque de urbis cuſtodia eſſe. Quum in 56
hanc ſententiam pedibus omnes iſſent, ſummotaque foro per magiſtratus turba, Patres diverſi ad ſedandos tumultus diſceſſiſſent ; tum demum literæ à Terentio conſule allatæ ſunt : *L. Æmilium conſulem exercitumque cæſum ; ſeſe Canuſii eſſe, reliquias tantæ cladis velut ex naufragio colligentem. ad decem millia militum ferme eſſe incompoſitorum, inordinatorumq́. Pœnum ſedere ad Cannas, in captivorum preciis prædaque alia nec victoris animo nec magni ducis more nundinantem.* Tum privatæ quoque per domos clades vulgatæ ſunt : adeoque totam urbem opplevit luctus, ut ſacrum anniverſarium Cereris intermiſſum ſit ; quia nec lugentibus id facere eſt fas, nec ulla in illa tempeſtate matrona expers luctus fuerat. Itaque ne ob eandem cauſſam alia quoque ſacra publica aut privata desererentur, ſenatuſconſulto diebus triginta luctus eſt finitus. Cæterum quum ſedato urbis tumultu, revocati in curiam Patres eſſent, aliæ inſuper ex Sicilia literæ allatæ ſunt ab T. Otacilio proprætore, *Regnum Hieronis claſſe Punica vaſtari : cui quum opem imploranti ferre vellet, nunciatum ſibi eſſe, aliam claſſem ad Ægateis inſulam ſtare paratam inſtructamque, ut ubi ſe verſum ad tuendam Syracuſanam oram Pœni ſenſiſſent, Lilybæum extemplo provinciamque aliam Romanam aggrederentur. itaque*

claſſe

claſſe opus eſſe, ſi regem ſocium Siciliamque tueri vel-
57 *lent.* Literis conſulis proprætoriſque lectis, M. Clau-
dium, qui claſſi ad Oſtiam ſtanti præeſſet, Canuſium
ad exercitum mittendum, ſcribendumque conſuli,
ut quum prætori exercitum tradidiſſet, primo quo-
que tempore, quantum per commodum reipubl. fieri
poſſet, Romam veniret. Territi etiam ſuper tantas
clades, quum cæteris prodigiis, tum quod duæ Veſta-
les eo anno Opimia atque Floronia, ſtupri comper-
tæ; & altera ſub terram, ut mos eſt, ad portam Col-
linam necata fuerat; altera ſibimetipſa mortem con-
ſciverat. L. Cantilius ſcriba pontificis, quos nunc
minores pontifices appellant, qui cum Floronia ſtu-
prum fecerat, à Pontifice maximo eo uſque virgis in
comitio cæſus erat, ut inter verbera exſpiraret. Hoc
nefas quum inter tot, ut fit, clades, in prodigium
verſum eſſet, decemviri libros adire juſſi ſunt. Et
Q. Fabius Pictor, Delphos ad oraculum miſſus eſt,
ſciſcitatum, quibus precibus ſuppliciiſque Deos poſ-
ſent placare. & quænam futura finis tantis cladibus
foret. Interim ex fatalibus libris ſacrificia aliquot
extraordinaria facta; inter quæ Gallus & Galla, Græ-
cus & Græca, in foro boario ſub terra vivi demiſſi
ſunt in locum ſaxo conſeptum; ibi ante hoſtiis hu-
manis, minime Romano ſacro, imbutum. Placatis
ſatis, ut rebantur, Deis, M. Claudius Marcellus, ab
Oſtia mille & quingentos milites, quos in claſſem
ſcriptos habebat, Romam, ut urbi præſidio eſſent,
mittit; ipſe legione claſſis (ea tertia legio erat) cum
tribunis militum, Theanum Sidicinum præmiſſa,
claſſe tradita P. Furio Philo collegæ, paucos poſt
dies Canuſium magnis itineribus contendit. Dicta-
tor ex auctoritate Patrum dictus M. Junius, & Tib
Sempronius magiſter equitum, delectu edicto, ju
niores annis ſeptemdecim & quoſdam prætextato
ſcribunt. quatuor ex his legiones, & mille equite
effecti. Item ad ſocios Latinumque nomen ad mi
lites ex formula accipiendos mittunt. arma, tela, ali
parari jubent: & vetera hoſtium ſpolia detrahun
templis porticibuſque. Et aliam formam novi dele
ctu

ctus inopia liberorum capitum ac neceſſitas dedit: octo millia juvenum validorum ex ſervitiis, prius ſciſcitantes ſingulos, vellent-ne militare, empta publice armaverunt. Hic miles magis placuit, quum pretio minore redimendi captivos copia fieret.
Namque Annibal, ſecundum tam proſperam ad 58
Cannas pugnam, victoris magis quam bellum gerentis intentus curis, quum captivis productis ſegregatiſque ſociis, eos, ſicut ante ad Trebiam Thraſimenumque lacum, benigne allocutus, ſine pretio dimiſiſſet; Romanos quoque vocatos (quod nunquam alias antea) ſatis miti ſermone alloquitur: *Non internecinum ſibi eſſe cum Romanis bellum: de dignitate atque imperio certare. Et patres virtuti Romanæ ceſſiſſe: & ſe id adniti, ut ſuæ invicem ſimul felicitati & virtuti cedatur. Itaque redimendi ſe captivis copiam facere. pretium fore in capita, equiti quingenos quadrigatos nummos, trecenos pediti, ſervo centum.* Quamquam aliquantum adjiciebatur equitibus ad id precium, quod pepigerant dedentes ſe; læti tamen quamcunque conditionem paciſcendi acceperunt. Placuit ſuffragio ipſorum decem deligi, qui Romam ad ſenatum irent. nec pignus aliud fidei, quam ut jurarent ſe redituros, acceptum. Miſſus cum his Carthalo nobilis Carthaginienſis: qui, ſi forte ad pacem inclinarent animos, conditiones ferret. Quum egreſſi caſtris eſſent, unus ex iis minime Romani ingenii homo, velut aliquid oblitus, jurisjurandi ſolvendi cauſſa quum in caſtra rediiſſet, ante noctem comites aſſequitur. Vbi eos Romam venire nunciatum eſt, Carthaloni obviam lictor miſſus, qui dictatoris verbis nunciaret, ut ante noctem excederet finibus Romanis.
Legatis captivorum ſenatus ab di- 59
ctatore datus eſt. Quorum princeps M. Junius, *Patres conſcripti*, inquit, *nemo noſtrûm ignorat, nulli unquam civitati viliores fuiſſe captivos, quam noſtræ. Ceterum niſi nobis plus juſto noſtra placet cauſſa, non alii unquam minus negligendi vobis, quam nos, in hoſtium poteſtatem venerunt. non enim in acie per timorem arma tradidimus, ſed quum prope ad noctem*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ſuperſtantes cumulis cæſorum corporum prælium extraxiſſemus, in caſtra recepimus nos. Diei reliquum ad noctem inſequentem feſſi labore ac vulneribus vallum ſumus tutati. Poſtero die quum circumſeſſi ab exercitu victore aqua arceremur, nec ulla jam per confertos hoſtes erumpendi ſpes eſſet, nec eſſe nefas duceremus, quinquaginta millibus hominum ex acie noſtra trucidatis, aliquem ex Cannenſi pugna Romanum militem reſtare; tum demum pacti ſumus precium quo redempti dimitteremur: arma, in quibus nihil jam auxilii erat, hoſti tradidimus. Majores noſtros quoque acceperamus ſe à Gallis auro redemiſſe: & patres noſtros, aſperrimos illos ad conditionem pacis, legatos tamen captivorum redimendorum gratia Tarentum miſiſſe. atqui & ad Alliam cum Gallis, & ad Heracleam cum Pyrrho, utraque non tam clade infamis, quam pavore & fuga, pugna fuit. Cannenſes campos acervi Romanorum corporum tegunt: nec ſuperſumus pugnæ; niſi in quibus trucidandis & ferrum & vires hoſtem defecerunt. Sunt etiam de noſtris quidam, qui nec in acie quidem refugerunt: ſed præſidio caſtris relicti, quum caſtra traderentur, in poteſtatem hoſtium venerunt. Haud equidem ullius civis, aut commilitonis fortunæ aut conditioni invideo, nec premendo alium me extuliſſe velim: ne illi quidem (niſi pernicitatis pedum & curſus aliquod præmium eſt) qui plerique inermes ex acie fugientes, non prius quam Venuſiæ aut Canuſii conſtiterunt, ſe nobis merito prætulerint, gloriatique ſint, in ſe plus quam in nobis præſidii reipubl. eſſe. Sed illis & bonis ac fortibus militibus utemini: & nobis etiam promptioribus pro patria, quod beneficio veſtro redempti, atque in patriam reſtituti fuerimus. Delectum ex omni ætate & fortuna habetis: octo millia ſervorum audio armari. non minor numerus noſter eſt, nec majori precio redimi poſſumus, quam hi emuntur. nam ſi conferam nos cum illis, injuriam nomini Romano faciam. Illud etiam in tali conſilio animadvertendum vobis cenſeam, Patres Conſcripti, (ſi tamen duriores eſſe velitis, quod nullo noſtro merito faciatis) cui nos hoſti relicturi ſitis. Pyrrho videlicet, qui nos hoſpi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

hoſpitum numero habuit captivos, an barbaro, ac Pœno; qui utrum avarior an crudelior ſit, vix exiſtimari poteſt. Si videatis catenas, ſqualorem deformitatemque civium veſtrorum, non minus profecto vos ea ſpecies moveat, quam ſi ex altera parte cernatis ſtratas Cannenſibus campis legiones veſtras. Intueri poteſtis ſollicitudinem & lacrimas in veſtibulo curiæ ſtantium cognatorum noſtrorum, exſpectantiumque reſponſum veſtrum. quum ii pro nobis proque iis qui abſunt, ita ſuſpenſi ac ſolliciti ſint; quem cenſetis animum ipſorum eſſe, quorum in diſcrimine vita libertaſque eſt? Si medius fidius ipſe in nos mitis Annibal contra naturam ſuam eſſe velit, nihil tamen nobis vita opus eſſe cenſeamus, quum indigni ut à vobis redimeremur, viſi ſumus. Rediere Romam quondam remiſſi à Pyrrho ſine precio capti: ſed rediere cum legatis, primoribus civitatis, ad redimendos ſeſe miſſis. Redeam ego in patriam, trecentis nummis non æſtimatus civis? Suum quiſque habet animum, Patres Conſcripti. Scio in diſcrimine eſſe vitam corpuſque meum. Magis me famæ periculum movet, ne à vobis damnati ac repulſi habeamur. neque enim vos precio peperciſſe homines credent.

Vbi is finem fecit; extemplo ab ea turba, quæ in co- 60
mitio erat, clamor flebilis eſt ſublatus, manuſque ad curiam tendebant orantes, ut ſibi liberos, fratres, cognatos, redderent. Fœminas quoque metus ac neceſſitas in foro turbæ huic virorum immiſcuerat. Senatus, ſummotis arbitris, conſuli cœptus. Ibi quum ſententiis variaretur, & alii, redimendos de publico, alii, nullam publice impenſam faciendam, nec prohibendos ex privato redimi; ſi quibus argentum in præſentia deeſſet, dandam ex ærario pecuniam mutuam, prædibuſque ac prædiis cavendum populo, cenſerent; tum T. Manlius Torquatus priſcæ ac nimis duræ, ut pleriſque videbatur, ſeveritatis, interrogatus ſententiam, ita locutus fertur: *Si tantummodo poſtulaſſent legati pro iis qui in hoſtium poteſtate ſunt, ut redimerentur; ſine ullius inſectatione eorum, brevi ſententiam peregiſſem. Quid enim aliud quam admonendi eſſetis, ut morem traditum à Patribus neceſſario*

ad rem militarem exemplo ſervaretis? nunc autem cum prope gloriati ſint, quod ſe hoſtibus dediderint, præferrique non captis modo in acie ab hoſtibus, ſed etiam iis qui Venuſiam Canuſiumque pervenerunt, atque ipſi C. Terentio conſuli, æquum cenſuerint; nihil vos eorum, Patres Conſcripti, quæ illic acta ſunt, ignorare patiar. Atque utinam hæc, quæ apud vos acturus ſum, Canuſii apud ipſum exercitum agerem; optimum teſtem ignaviæ cujuſque & virtutis: aut unus hic ſaltem adeſſet P. Sempronius, quem ſi iſti ducem ſecuti eſſent milites, hodie in caſtris Romanis, non captivi in hoſtium poteſtate eſſent, & quum feſſis pugnando hoſtibus, tum victoria lætis, & ipſis pleriſque regreſſis in caſtra ſua, noctem ad erumpendum liberam habuiſſent, & ſeptem armatorum hominum millia erumpere etiam inter confertos hoſtes potuiſſent: neque enim per ſe ipſi id facere conati ſunt, neque alium ſequi voluerunt. Nocte prope tota P. Sempronius Tuditanus non deſtitit monere adhortarique eos, dum paucitas hoſtium circa caſtra, dum quies ac ſilentium eſſet, dum nox incœptum tegeret, ſe ducem ſequerentur: ante lucem pervenire in tuta loca, in ſociorum urbes poſſe. Sicut avorum memoria, P. Decius Tribunus militum, in Samnio, ſicut, nobis adoleſcentibus, priori Punico bello, Calpurnius Flamma trecentis voluntariis, quum ad tumulum eos capiendum, ſitum inter medios hoſtes, duceret, dixit: Moriamur milites, & morte noſtra eripiamus ex obſidione circumventas legiones. *Si hoc P. Sempronius diceret; nec viros quidem, nec Romanos vos duceret: ſi nemo tantæ virtutis exſtitiſſet comes. Viam non ad gloriam magis quã ad ſalutem ferentem demonſtrat; reduces in patriam, ad parentes, ad conjuges ac liberos facit. Vt ſervemini, deeſt vobis animus? quid, ſi moriendum pro patria eſſet, faceretis? Quinquaginta millia civium ſociorumque circa vos eo ipſo die cæſa jacent: ſi tot exempla virtutis non movent, nihil umquam movebit. ſi tanta clades vilem vitam non fecit, nulla faciet. Liberi atque incolumes deſiderate patriam: imo deſiderate, dum patria eſt, dum cives ejus eſtis. ſero nunc deſideratis, diminuti*

capit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

capite, abalienati jure civium, ſervi Carthaginienſium facti. Pretio redituri eſtis eo, unde ignavia ac nequitia abiſtis? Publium Sempronium, civem veſtrum, non audiſtis, arma capere ac ſe jubentem ſequi: Annibalem poſt paullo audiſtis, caſtra prodi, & arma tradi jubentem. Quam ego ignaviam iſtorum accuſo, quum ſcelus poſſim accuſare? non enim modo ſequi recuſarunt bene monentem, ſed obſiſtere ac retinere conati ſunt, ni ſtrictis gladiis viri fortiſſimi inertes ſummoviſſent. prius, inquam, Publio Sempronio per civium agmen, quam per hoſtium fuit erumpendum. Hos cives patria deſideret? quorum ſi cæteri ſimiles fuiſſent, neminem hodie ex iis qui ad Cannas pugnaverunt, civem haberet. Ex millibus ſeptem armatorum, ſexcenti extiterunt qui erumpere auderent, qui in patriam liberi atque armati redirent: neque iis quadraginta millia hoſtium obſtitere. Quam tutum iter duarum prope legionum agmini futurum cenſetis fuiſſe? Haberetis hodie viginti millia armatorum Canuſii, fortia, fidelia, P. C. nunc autem quemadmodum hi boni fideleſque (nam fortes ne ipſi quidem dixerint) cives eſſe poſſunt? niſi quis credere poteſt fuiſſe, ut erumpentibus qui ne erumperent, obſiſtere conati ſunt: aut non invidere eos, quum incolumitati tum gloriæ illorum per virtutem partæ, quum ſibi timorem ignaviamque ſervitutis ignominioſæ cauſſam eſſe ſciant. Maluerunt in tentoriis latentes ſimul lucem atque hoſtem exſpectare, quum ſilentio noctis erumpendi occaſio eſſet. At enim, ad erumpendum è caſtris defuit animus: ad tutanda fortiter caſtra animum habuerunt. Dies nocteſque aliquot obſeſſi, vallum armis, ſe ipſi tutati vallo ſunt: tandem ultima auſi paſſique, quum omnia ſubſidia vitæ abeſſent, affectiſque fame viribus, arma jam ſuſtinere nequirent, neceſſitatibus magis humanis quam armis victi ſunt. Orto ſole hoſtis ad vallum acceſſit: ante ſecundam horam nullam fortunam certaminis experti, tradiderunt arma ac ſeipſos. Hæc vobis ipſorum per biduum militia fuit. quum in acie ſtare ac pugnare decuerat, tum in caſtra refugerunt: quum pro vallo pugnandum erat, caſtra tradiderunt; neq; in acie neque in caſtris utiles. Vos redimam?

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

quum erumpere caſtris oportet, cunctamini, ac manetis: quum manere & caſtra tutari armis neceſſe eſt; & caſtra & arma & vos ipſos traditis hoſti. Ego non magis iſtos redimendos P. C. cenſeo, quam illos dedendos Annibali, qui per medios hoſtes è caſtris eruperunt, ac per ſummam virtutem ſe patriæ reſtituerunt.

61 Poſteaquam Manlius dixit, quamquam Patrum quoque pleroſque captivi cognatione attingebant, præter exemplum civitatis minime in captivos jam inde antiquitus indulgentis, pecuniæ quoque ſumma homines movit: quia nec ærarium exhaurire magna jam ſumma erogata in ſervos ad militiam emendos armandoſque, nec Annibalem maxime hujuſce rei, ut fama erat, egentem locupletari volebant. Quum triſte reſponſum, non redimi captivos, redditum eſſet, novuſque ſuper veterem luctus tot jactura civium adjectus eſſet, cum magnis fletibus queſtibuſque legatos ad portam proſecuti ſunt. Vnus ex iis domum abiit, quod fallaci reditu in caſtra jurejurando ſe exſolviſſet. Quod ubi innotuit, relatum ad ſenatum eſt. omnes cenſuerunt, comprehendendum, & cuſtodibus publice datis deducendum ad Annibalem eſſe. Eſt & alia de captivis fama, decem primos veniſſe. de eis quum dubitatum in ſenatu eſſet, admitterentur in urbem, necne, ita admiſſos eſſe, ne tamen iis ſenatus daretur. Morantibus deinde longius omnium ſpe, alios tres inſuper legatos veniſſe, L. Scribonium, & C. Calpurnium, & L. Manlium. tum demum ab cognato Scribonii Tribuno plebis de redimendis captivis relatum eſſe, nec cenſuiſſe redimendos ſenatum: & novos legatos tres ad Annibalem revertiſſe, decem veteres remanſiſſe; quod per cauſſam recognoſcendi nomina captivorum ad Annibalem ex itinere regreſſi religione ſeſe exſolviſſent. de iis dedendis magna contentione actum in ſenatu eſſe: victoſque paucis ſententiis, qui dedendos cenſuerint. cæterum proximis cenſoribus adeo omnibus notis ignominiiſque confectos eſſe, ut quidam eorum mortem ſibiipſi extemplo conſciverint: cæteri non foro ſolum, omni deinde vita, ſed

prope

prope luce ac publico caruerint. Mirari magis, adeò diſcrepare inter auctores, quam quid veri ſit, diſcernere queas. Quanto autem major hæc clades ſuperioribus cladibus fuerit, vel fides indicat ſociorum, quæ ad eam diem firma ſteterat, tum labare cœpit, nulla profecto alia de re, quam quod deſperaverant de imperio. Defecere autem ad Pœnos hi populi: Atellani, Calatini, Hirpini, Appulorum pars, Samnites, præter Pentros, Bruttii omnes, Lucani. præter hos Surrentini, & Græcorum omnis ferme ora; Tarentini, Metapontini, Crotonienſes, Locrique, & Ciſalpini omnes Galli. Nec tamen hæ clades defectioneſque ſociorum moverunt, ut pacis umquam mentio apud Romanos fieret; neque ante Conſulis Romam adventum, nec poſtquam is rediit renovavitque memoriam acceptæ cladis. quo in tempore ipſo, adeo magno animo civitas fuit, ut conſuli ex tanta clade, cujus ipſe cauſſa maxima fuiſſet, redeunti, & obviam itum frequenter ab omnibus ordinibus ſit, & gratiæ actæ, quod de republica non deſperaſſet: cui, ſi Carthaginienſium ductor fuiſſet, nihil recuſandum ſupplicii foret.

EPITOME

LIBRI XXIII.

CAmpani ad Annibalem deſecere. Nuncius Cannenſis victoriæ Mago Carthaginem miſſus, annulos aureos à digitis occiſorum Romanorum detractos, in veſtibulo curiæ effudit: quos exceſſiſſe modii menſuram traditur. Poſt quem nuncium Hanno, ex Pœnis nobiliſſimus, ſuadebat ſenatui Carthaginienſium, ut pacem à populo Romano peterent: nec tenuit, obſtrepente Barcina factione. Cl. Marcellus prætor ad Nolam, eruptione adverſus Annibalem ex oppido facta, proſpere pugnavit. Exercitus Annibalis per hiberna Capuæ ita luxuriatus eſt, ut corporum viribus atque animorum enervaretur. Caſilinum à Pœnis ob-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ſeſſum, ita fame vexatum eſt, ut lora & pelles ſcutis detractas, item mures eſſent; & nucibus per Vulturnum amnem à Romanis miſſis vixerint. Senatus ex equeſtri ordine hominibus centum nonaginta ſeptem ſuppletus eſt. L. Poſtumius prætor à Gallis cum exercitu cæſus eſt. Cn. & P. Scipiones in Hiſpania Aſdrubalem vicerunt, & Hiſpaniam ſuam fecerunt. Reliquiæ Cannenſis exercitus in Siciliam relegatæ ſunt: ne recederent inde, niſi finito bello. Inter Philippum Macedonum regem & Annibalem ſocietas juncta eſt. Sempronius Gracchus conſul Campanos cecidit. Præterea in Sardinia feliciter à T. Manlio prætore adverſus Pœnos Sardoſque res geſtas continet: à quo Aſdrubal dux, & Mago & Hanno capti. Claudius Marcellus prætor, Annibalis exercitum ad Nolam prælio fudit, & vicit: primuſque tot cladibus feſſis Romanis meliorem ſpem belli dedit.

1 ANNIBAL poſt Cannenſem pugnam, captaque ac direpta caſtra, confeſtim ex Apulia in Samnium moverat: acci-tus in Hirpinos à Statio, pollicente ſe Compſam traditurum. Compſanus era Trebius nobilis inter ſuos: ſed premebat eum Mopſiorum factio; familiæ per gratiam Romanorum potentis. Poſt famam Cannenſis pugnæ, vulgatumque Trebii ſermonibus adventum Annibalis, quum Mopſiani urbe exceſſiſſent; ſine certamine tradita urbs Pœno, præſidiumque acceptum eſt. Ibi præd omni atque impedimentis relictis, exercitu partito Magonem, regionis ejus urbes, aut deficientes ab Romanis, accipere, aut detrectantes, cogere ad defectionem jubet. ipſe, per agrum Campanum, mar inferum petit; oppugnaturus Neapolim, ut urbem maritimam haberet. Vbi fines Neapolitanorum intravit, Numidas partim in inſidiis, (& pleræqu cavæ ſunt viæ, ſinuſque occulti) quacunque apte potuit, diſpoſuit: alios præ ſe actam prædam ex agri oſtentantes obequitare portis juſſit. in quos, qui nec multi & incompoſiti videbantur, quum turm

equi

equitum erupiſſet, ab cedentibus conſulto tracta in inſidias, circumventa eſt: nec evaſiſſet quiſquam, ni mare propinquum, & haud procul littore naves piſcatoriæ pleræque conſpectæ, peritis nandi dediſſent effugium. Aliquot tamen eo prælio nobiles juvenes capti cæſique ſunt: inter quos & Hegeas præfectus equitum, intemperantius cedentes ſecutus, cecidit. Ab urbe oppugnanda Pœnum abſterruere conſpecta mœnia; haudquam prompta oppugnanti. Inde Capuam flectit iter; luxuriantem lon- 2
ga felicitate atque indulgentia fortunæ. maxime tamen inter corrupta omnia, licentia plebis ſine modo libertatem exercentis. Senatum & ſibi & plebi obnoxium Pacuvius Calavius fecerat; nobilis idem ac popularis homo, cæterum malis artibus nanctus opes. is quum eo forte anno, quo res male geſta ad Traſimenum eſt, in ſummo magiſtratu eſſet, jam diu infeſtam ſenatui plebem, ratus, per occaſionem novandi res, magnum auſuram facinus, ut ſi in ea loca Annibal cum victore exercitu veniſſet, trucidato ſenatu traderet Capuam Pœnis; improbus homo, ſed non ad extremum perditus, quum mallet incolumi, quam everſa republica dominari: nullam autem incolumem eſſe orbatam publico conſilio crederet, rationem iniit, quæ & ſenatum ſervaret, & obnoxium ſibi ac plebi faceret. Vocato ſenatu, quum ſibi defectionis ab Romanis conſilium placiturum nullo modo, niſi neceſſarium fuiſſet, præfatus eſſet; *Quippe qui liberos ex Appii Claudii filia haberet, filiamque Romam nuptum Livio dediſſet; cæterum majorem multo rem magiſque timendam inſtare. Non enim per defectionem ad tollendum ex civitate ſenatum plebem ſpectare, ſed per cædem ſenatus vacuam rempublicam tradere Annibali ac Pœnis velle. Eo ſe periculo poſſe liberare eos, ſi ſe permittant ſibi, & certaminum in republ. obliti, credant.* Quum omnes victi metu permitterent; *Claudam in curia vos*, inquit, *& tamquam & ipſe cogitati facinoris particeps, approbando conſilia, quibus nequicquam adverſarer, viam ſaluti veſtræ inveniam. In*

hoc fidem, quam vultis ipſi, accipite. Fide data egreſ-
ſus, claudi curiam jubet; præſidiumque in veſtibulo
reliquit, ne quis adire curiam injuſſu ſuo, neve inde
3 egredi poſſit. Tunc vocato ad concionem populo,
Quod ſæpe, inquit, *optaſtis, Campani, ut ſupplicii ſu-
mendi vobis ex improbo ac deteſtabili ſenatu poteſtas
eſſet; eam nunc, non per tumultum expugnantes do-
mos ſingulorum, quas præſidiis clientium ſervorum-
que tuentur, cum ſummo veſtro periculo, ſed tutam
habetis ac liberam. Clauſos omnes in curiam accipite,
ſolos, inermes: nec quicquam raptim, aut fortè temere
egeritis. de ſingulorum capite vobis jus ſententiæ di-
cendæ faciam, ut quas quiſque meritus eſt, pœnas pen-
dat. Sed ante omnia ita vos iræ indulgere oportet, ut
potiorem ira ſalutem atque utilitatem veſtram habea-
tis. Etenim hos (ut opinor) odiſtis ſenatores; non ſe-
natum omnino habere non vultis. quippe aut rex (quod
abominandum) aut quod unum liberæ civitatis conſi-
lium eſt, ſenatus habendus eſt. Itaque duæ res ſimul
agendæ ſunt vobis, ut & veterem ſenatum tollatis &
novum cooptetis. Citari ſingulos ſenatores jubebo, de
quorum capite vos conſulam. quod de quoque cenſueri-
tis, fiet. Sed prius in ejus locum virum fortem ac ſtre-
nuum novum ſenatorem cooptabitis, quam de noxio
ſupplicium ſumatur.* Inde conſedit, & nominibus in
urnam conjectis citari, quod primum ſorte nomen
excidit, ipſumque è curia produci, juſſit. Vbi audi-
tum eſt nomen; malum & improbum pro ſe quiſ-
que clamare, & ſupplicio dignum. Tunc Pacuvius,
*Video quæ ſententia de hoc ſit data. Ejicitur. Pro
malo atque improbo bonum ſenatorem & juſtum.* Pri-
mo ſilentium erat, inopia potioris ſubjiciundi;
deinde quum aliquis omiſſa verecundia quempiam
nominaſſet, multo major extemplo clamor orieba-
tur, quum alii negarent noſſe; alii nunc probra,
nunc humilitatem ſordidamque inopiam, & puden-
dæ artis aut quæſtus genus, objicerent. Hoc multò
magis in ſecundo ac tertio citato ſenatore factum
eſt: ut ipſius pœnitere homines appareret; quem
autem in ejus ſubſtituerent locum, deeſſe. quia ne
eoſ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

eoſdem nominari attinebat, nihil aliud quam ad
audienda probra nominatos, & multo humiliores
obſcurioreſque cæteri erant eis, qui primi memoriæ
occurrebant. Ita dilabi homines, notiſſimum quod-
que malum maxime tolerabile, dicentes eſſe, juben-
teſque ſenatum ex cuſtodia dimitti. Hoc modo Pa- 4
cuvius, quum obnoxium vitæ beneficio ſenatum
multo ſibi magis quam plebi feciſſet; ſine armis,
jam omnibus concedentibus, dominabatur. Hinc
ſenatores, omiſſa dignitatis libertatiſque memoria,
plebem adulari, ſalutare, benigne invitare: apparatis
accipere epulis: ejus cauſſas ſuſcipere, ei ſemper par-
ti adeſſe, ſecundum eam litem judices dare, quæ ma-
gis popularis aptiorque in vulgus favori conciliando
eſſet. Jam vero nihil in ſenatu actum aliter, quam ſi
plebis ibi eſſet concilium. Prona ſemper civitas in
luxuriam, non ingeniorum modo vitio, ſed affluen-
ti copia voluptatum, & illecebris omnis amœnita-
tis maritimæ terreſtriſque: tum vero ita obſequio
principum & licentia plebis laſcivire; ut nec libi-
dini nec ſumptibus modus eſſet. ad contemptum
legum, magiſtratuum, ſenatus, acceſſit tum, poſt
Cannenſem cladem, ut cujus aliqua erat verecundia,
Romanum quoque imperium ſpernerent. id modo
erat in mora, ne extemplo deficerent, quod connu-
bium vetuſtum multas familias claras ac potentes
Romanis miſcuerat: & quod, quum militarent ali-
quot apud Romanos, maximum vinculum erant,
trecenti equites, nobiliſſimus quiſque Campano-
rum, in præſidia Sicularum urbium delecti ab Ro-
manis ac miſſi. Horum parentes cognatique ægre 5
pervicerunt, ut legati ad conſulem Romanum mit-
terentur. Ii, nondum Canuſium profectum, ſed Ve-
nuſiæ cum paucis ac ſemiermibus conſulem invene-
runt, quam poterat maxime miſerabilem bonis ſo-
ciis; ſuperbis atque infidelibus, ut erant Campani,
ſpernendum. & auxit rerum ſuarum ſuique contem-
ptum Conſul nimis detegendo cladem nudandoque.
Nam quum legati, ægre ferre ſenatum populumque
Campanum, adverſi quicquam eveniſſe Romanis
nun-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

nunciaſſent, pollicerenturque omnia, quæ ad bellum opus eſſent; *Morem*, inquit, *magis loquendi cum ſociis ſervaſtis, Campani; jubentes quæ opus eſſent, ad bellum, imperare, quam convenienter ad præſentem fortunæ noſtræ ſtatum locuti eſtis. Quid enim nobis ad Cannas relictum eſt, ut quaſi aliquid habeamus, id quod deeſt, expleri ab ſociis velimus? Pedites vobis imperemus, tamquam equites habeamus? pecuniam deeſſe dicamus, tamquam ea tantum deſit? Nihil, ne quod ſuppleremus quidem, nobis reliquit fortuna. legiones, equitatus, arma, ſigna, equi virique, pecunia, commeatus, aut in acie, aut binis poſtero die amiſſis caſtris perierunt. Itaque non juvetis nos in bello oportet, Campani, ſed pæne bellum pro nobis ſuſcipiatis. Veniat in mentem, ut trepidos quondam majores veſtros intra mœnia compulſos, nec Samnitem modo hoſtem, ſed etiam Sidicinum paventes, receptos in fidem apud Saticulam defenderimus, cœptumque propter vos cum Samnitibus bellum per centum prope annos, variante fortuna eventum, tulerimus. Adjicite ad hæc, quod fœdus æquum deditis, quod leges veſtras, quod ad extremum, (id quod ante Cannenſem certe cladem maximum fuit) civitatem noſtram magnæ parti veſtrum dedimus, communicavimuſque vobiſcum. Itaque communem vos hanc cladem, quæ accepta eſt, credere, Campani, oportet, communem patriam tuendam arbitrari eſſe. Non cum Samnite aut Etruſco res eſt, ut quod à nobis ablatum ſit, in Italia tamen imperium maneat. Pœnus hoſtis, ne Africæ quidem indigenam, ab ultimis terrarum oris, freto Oceani Herculiſque columnis, expertem omnis juris & conditionis, & linguæ prope humanæ, militem trahit. Hunc natura & moribus immitem ferumque, inſuper dux ipſe efferavit; pontibus ac molibus ex humanorum corporum ſtrue faciendis, & (quod proloqui etiam piget) veſci humanis corporibus docendo. Hos infandis paſtos epulis, quos contingere etiam nefas ſit, videre atque habere dominos, & ex Africa & à Carthagine jura petere & Italiam Numidarum ac Maurorum pati provinciam eſſe, cui non, genito modo in Italia, deteſtabil*

ſtabile ſit? Pulchrum erit, Campani, prolapſum cla-
de Romanum imperium veſtra fide, veſtris viribus re-
tentum ac recuperatum eſſe. Triginta millia pedi-
tum, quatuor equitum arbitror ex Campania ſcribi
poſſe. jam pecuniæ affatim eſt, frumentique; ſi parem
fortunæ veſtræ fidem habetis, nec Annibal ſe viciſſe
ſentiet, nec Romani victos eſſe. Hac oratione conſu- 6
lis dimiſſis redeuntibuſque domum legatis, unus ex
iis, Vibius Virius, *Tempus veniſſe*, ait, *quo Campani*
non agrum ſolum ab Romanis quondam per injuriam
ademptum recuperare, ſed imperio etiam Italiæ potiri
poſſint. Fœdus enim cum Annibale quibus velint legi-
bus facturos. neque controverſiam fore, quin cum ipſe
confecto bello Annibal victor in Africam decedat,
exercitumque deportet; Italiæ imperium Campanis
relinquatur. Hæc Virio loquenti aſſenſi omnes, ita
renunciant legationem, uti deletum omnibus vide-
retur nomen Romanum. Extemplo plebes ad defe-
ctionem ac pars major ſenatus, ſpectare. extracta ta-
men auctoritatibus ſeniorum per paucos dies eſt res:
poſtremo vicit ſententia plurium, ut iidem legati,
qui ad conſulem Romanum ierant, ad Annibalem
mitterentur. Quo prius quam iretur, certumque
defectionis conſilium eſſet, Romam legatos miſſos
à Campanis, in quibuſdam annalibus invenio; po-
ſtulantes, ut alter Conſul Campanus fieret, ſi rem
Romanam adjuvari vellent. indignatione orta,
ſummoveri à curia juſſos eſſe: miſſumque licto-
rem, qui ex urbe educeret eos, atque eo die ma-
nere extra fines Romanos juberet. Quia nimis com-
par Latinorum quondam poſtulatio erat, Cœliuſ-
que & alii id haud ſine cauſſa prætermiſerant ſcri-
ptores, ponere pro certo ſum veritus. Legati ad 7
Annibalem venerunt, pacemque cum eo condi-
tionibus fecerunt: *Ne quis imperator magiſtratuſve*
Pœnorum jus ullum in civem Campanum haberet, ne-
ve civis Campanus invitus militaret, munuſve face-
ret. ut ſuæ leges, ſui magiſtratus Capuæ eſſent. ut tre-
centos ex Romanis captivis Pœnus daret Campanis,
quos ipſi elegiſſent; cum quibus equitum Campanorum,

qui

qui in Sicilia ſtipendia facerent, permutatio fieret. Hæc pacta: illa inſuper, quam quæ pacta erant, facinora Campani ediderunt. nam præfectos ſociûm civeſque Romanos alios, partim aliquo militiæ munere occupatos, partim privatis negociis implicitos, plebs repente omnes comprehenſos, velut cuſtodiæ cauſſa, balneis includi juſſit: ubi fervore atque æſtu anima intercluſa, fœdum in modum exſpirarent. Ea ne fierent, neu legatio mitteretur ad Pœnum, ſumma ope Decius Magius, vir cui ad ſummam auctoritatem nihil præter ſanam civium mentem defuit, reſtiterat. ut vero præſidium mitti ab Annibale audivit, Pyrrhi ſuperbam dominationem, miſerabilemque Tarentinorum ſervitutem, exempla referens, primò ne reciperetur præſidium, palam vociferatus eſt: deinde, ut receptum aut ejiceretur, aut, ſi malum facinus, quod à vetuſtiſſimis ſociis conſanguineiſque defeciſſent, forti ac memorabili facinore purgare vellent, ut, interfecto Punico præſidio, reſtituerent ſe Romanis. Hæc (neque enim occulte agebantur) quum relata Annibali eſſent; primo miſit, qui vocarent Magium ad ſeſe in caſtra: deinde quum is ferociter negaſſet ſe iturum (nec enim Annibali jus eſſe in civem Campanum) concitatus ira Pœnus, comprehendi hominem, vinctumque attrahi ad ſe juſſit. veritus deinde, ne quid inter vim tumultus, atque ex concitatione animorum inconſulti certaminis oriretur, ipſe, præmiſſo nuncio ad Marium Bloſium Prætorem Campanum, poſtero die ſe Capuæ futurum, proficiſcitur è caſtris cum modico præſidio. Marius concione advocata edicit, ut frequentes cum conjugibus ac liberis obviam irent Annibali. Ab univerſis, id non obedienter modo, ſed enixe, favore etiam vulgi, & ſtudio viſendi tot jam victoriis clarum imperatorem factum eſt. Decius Magius nec obviam egreſſus eſt, nec, quo timorem aliquem ex conſcientia ſignificare poſſet, privatim ſe tenuit: in foro cum filio clientibuſque paucis otioſe inambulavit, trepidante tota civitate ad excipiendum Pœnum, viſendumque

Anni

Annibal ingreſſus urbem, ſenatum extemplo poſtulat, precantibuſque inde primoribus Campanorum, ne quid eo die ſeriæ rei gereret; diemque ut ipſe adventu ſuo feſtum lætus ac libens celebraret; quamquam præceps ingenio in iram erat, tamen ne quid in principio negaret; viſenda urbe, magnam diei partem conſumpſit. Diverſatus eſt apud Minios Celeres Stenium, Pacuviumque, inclitos nobilitate ac divitiis. Eò Pacuvius Calavius, de quo ante dictum eſt, princeps factionis ejus, quæ traxerat rem ad Pœnos, filium juvenem adduxit; abſtractum abs Decii Magii latere, quum quo ferociſſime pro Romana ſocietate adverſus Punicum fœdus ſteterat, nec eum aut inclinata in partem alteram civitas, aut patria majeſtas ſententia depulerat. Huic tum pater juveni Annibalem deprecando magis quam purgando placavit, victuſque patris precibus lacrymiſque, etiam ad cœnam eum cum patre vocari juſſit: cui convivio neminem Campanum, præter quam hoſpites, Jubelliumque Tauream inſignem bello virum, adhibiturus erat. Cœperunt epulari de die, & convivium non ex more Punico, aut militari diſciplina eſſe: ſed ut in civitate, atque etiam domo luxurioſa omnibus voluptatium inlecebris inſtructum. Vnus nec dominorum invitatione, nec ipſius interdum Annibalis, Calavii filius Perolla vinci potuit: ipſe valetudinem excuſans, patre animi quoque ejus haud mirabilem interturbationem cauſſante. Solis ferme occaſu patrem Calavium ex convivio egreſſum, ſecutus filius, ubi in ſecretum (hortus erat poſticis ædium partibus) pervenerunt: *Conſilium*, inquit, *affero, pater; quo non veniam ſolum peccati, quo defecimus ad Annibalem, impetraturi ab Romanis, ſed in multo majore dignitate & gratia ſimus Campani, quam unquam fuimus.* Quum mirabundus pater, quidnam id eſſet conſilii, quæreret; toga rejecta ab humero, latus ſuccinctum gladio nudat: *Iam ego*, inquit, *ſanguine Annibalis ſanciam Romanum fœdus. te id prius ſcire volui, ſi forte abeſſe, dum facinus patratur, malles.* Quæ ubi vidit audivitque ſenex, velut ſi jam agendis,

8 (margin, at "Ce-leres")
9 (margin, at "agen-")

dis, quæ audiebat, intereſſet, amens metu: *Per ego te, inquit, fili, quæcumque jura liberos jungunt parentibus, precor quæſoque, ne ante oculos patris facere & pati omnia infanda velis. Paucæ horæ ſunt, intra quas jurantes per quicquid Deorum eſt, dextræ dextras jungentes, (fidem) obſtrinximus ut ſacratas fide manus: digreſſi à colloquio extemplo in eum armaremur? Surgis ab hoſpitali menſa, ad quam tertius Campanorum adhibitus ab Annibale es, ut eam ipſam menſam cruentares hoſpitis ſanguine? Annibalem pater filio meo potui placare, filium Annibali non poſſum? Sed ſit nihil ſancti, non fides, non religio, non pietas: audeantur infanda, ſi non perniciem nobis cum ſcelere afferunt. Vnus aggreſſurus es Annibalem? quid illa turba tot liberorum, ſervorumque? quid in unum intenti omnium oculi? quid tot dextræ? torpeſcentne in amentia illa? Vultum ipſius Annibalis, quem armati exercitus ſuſtinere nequeunt, quem horret populus Romanus, tu ſuſtinebis? & alia auxilia deſint, meipſum ferire, corpus meum opponentem pro corpore Annibalis, ſuſtinebis? Atqui per meum pectus petendus ille tibi, transfigenduſque eſt. deterreri hic ſine te potius, quam illic vinci. Valeant preces apud te meæ, ſicut pro te hodie valuerunt.* Lacrimantem inde juvenem cernens, medium complectitur, atque oſculo hærens, non ante precibus abſtitit, quam pervicit, ut gladium poneret, fidemque daret, nihil facturum tale. Tum juvenis: *Ego quidem, inquit, quam patriæ debeo pietatem exſolvam patri. tuam doleo vicem, cui ter proditæ patriæ ſuſtinendum eſt crimen; ſemel, quum defectionis ab Romanis; iterum, quum pacis cum Annibale fuiſti auctor; tertio hodie, quum reſtituendæ Romanis Capuæ mora atque impedimentum es. Tu patria, ferrum, quo pro te armatus hanc arcem defendere volebam, hoſti minime parcens; quando parens extorquet, recipe.* Hæc quum dixiſſet, gladium in publicum trans maceriam horti abjecit: & quo minus
10 res ſuſpecta eſſet, ſe ipſe convivio reddidit. Poſtero die ſenatus frequens datus Annibali. ubi prima ejus oratio perblanda ac benigna fuit, qua gratias egit Cam-

Campanis, quod amicitiam ſuam Romanæ ſocietati præpoſuiſſent: & inter cætera magnifica promiſſa pollicitus, brevi caput Italiæ omni Capuam fore: juraque inde cum cæteris populis Romanum etiam petiturum. Vnum eſſe exortem Punicæ amicitiæ fœderiſque ſecum facti, quem neque eſſe Campanum, neque dici debere, Magium Decium. eum poſtulare, ut ſibi dedatur, ac ſe præſente de eo referatur, ſenatuſque conſultum fiat. Omnes in eam ſententiam ierunt: quamquam magnæ parti, & vir indignus ea calamitate, & haud parvo initio minui videbatur jus libertatis. Egreſſus curia, in templo magiſtratus conſedit: comprehendique Decium Magium, atque ante pedes deſtitutum, cauſſam dicere juſſit. Qui quum, manente ferocia animi, negaret lege fœderis id cogi poſſe, tum injectæ catenæ, ducique ante lictorem in caſtra eſt juſſus. Quoad capite aperto eſt ductus, concionabundus inceſſit, ad circumfuſam undique multitudinem, vociferans, *Habetis libertatem, Campani, quam petiſtis; foro medio, luce clara, videntibus vobis, nulli Campanorũ ſecundus, vinctus ad mortem rapior. Quid violentius Capua capta fieret? Ite obviam Annibali, exornate urbem, diemque adventus ejus conſecrate, ut hunc triumphum de cive veſtro ſpectetis.* Hæc vociferanti, quum moveri vulgus videretur, obvolutum caput eſt, ociuſque rapi extra portam juſſus. ita in caſtra perducitur: extemploque impoſitus in navim, & Carthaginem miſſus, ne motu aliquo Capuæ ex indignitate rei orto, ſenatum quoque pœniteret dediti principis: & legatione miſſa ad repetendum eum, ne aut negando rem, quam primum peterent, offendendi ſibi novi ſocii; aut tribuendo, habendus Capuæ eſſet ſeditionis ac turbarum auctor. Navem Cyrenas detulit tempeſtas, quæ tum in ditione regum erant. Ibi quum Magius ad ſtatuam Ptolemæi regis confugiſſet, deportatus à cuſtodibus Alexandriam ad Ptolomæum; cum eum docuiſſet, contra jus fœderis vinctum ſe ab Annibale eſſe, vinculis liberatur; permiſſumque ut rediret, ſeu Romam, ſeu Capuam mallet. *Nec* Magius *Capuam ſibi tutam dicere: & Romam*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

eo tempore, quo inter Romanos Campanoſque bellum ſit,
transfugæ magis quam hoſpitis fore domicilium. nuſ-
quam malle, quam in regno ejus vivere, quem vindicem
11 *atque auctorem habeat libertatis.* Dum hæc geruntur,
Q. Fabius Pictor legatus à Delphis Romam rediit,
reſponſumque ex ſcripto recitavit: Divi quoque in
eo erant, quibus quoque modo ſupplicaretur. *Tum ſi*
ita faxitis Romani, veſtræ res meliores faciliore ſque
erunt: magiſque ex ſententia reſpubl. veſtra vobis
procedet, victoriaque duelli populi Romani erit. Pythio
Apollini, republ. veſtra bene geſta ſervataque, lucris
meritis donum mittitote, deque præda, manubiis, ſpo-
liiſque, honorem habetote, laſciviam à vobis prohibeto-
te. Hæc ubi ex Græco carmine interpretata recitavit,
tum dixit, *ſe oraculo egreſſum extemplo his omnibus*
Divis rem divinam thure ac vino feciſſe: juſſumque
ab templi antiſtite, ſicut coronatus laurea corona &
oraculum adiſſet, & rem divinam feciſſet; ita corona-
tum navim aſcendere, nec ante deponere eam, quam
Romam perveniſſet. Se quæcumque imperata ſint, cum
ſumma religione ac diligentia exſecutum; coronam
Romæ in ara Apollinis depoſuiſſe. Senatus decrevit, ut
eæ res divinæ ſupplicationeſque primo quoque tem-
pore cum cura fierent. Dum hæc Romæ atque in
Italia geruntur, nuncius victoriæ ad Cannas Cartha-
ginem venerat Mago Amilcaris filius: non ex ipſa
acie à fratre miſſus, ſed retentus aliquot dies in reci-
piendis civitatibus Bruttiorum, quæque deficiebant.
Is quum ei ſenatus datus eſſet, res geſtas in Italia à
fratre exponit, *Cum ſex imperatoribus eum, quorum*
quatuor conſules, duo dictator ac magiſter equitum
fuerint, cum ſex conſularibus exercitibus acie confli-
xiſſe: occidiſſe ſupra ducenta millia hoſtium: ſupra
quinquaginta millia cepiſſe. Ex quatuor conſulibus
duos occidiſſe; ex duobus ſaucium alterum, alterum to-
to exercitu amiſſo vix cum quinquaginta hominibus
effugiſſe. Magiſtrum equitum, quæ conſularis poteſta
ſit, fuſum fugatumque: dictatorem, quia ſe in aciem
nunquam commiſerit, unicum haberi imperatorem.
Bruttios Appuloſque, partim Samnitium ac Lucano-
rum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

rum defeciſſe ad Pœnos. Capuam, quod caput, non Cam-
paniæ modo, ſed poſt afflictam rem Romanam Cannenſi
pugna, Italiæ ſit, Annibali ſe tradidiſſe. Pro his tantis
totque victoriis verum eſſe grates deis immortalibus
agi haberique. Ad fidem deinde tam lætarum rerum, 12
effundi in veſtibulo curiæ juſſit annulos aureos, qui
tantus acervus fuit, ut metientibus, dimidium ſuper
treis modios expleſſe, ſint quidam auctores. Fama
tenuit, quæ propior vero eſt, haud plus fuiſſe modio.
Adjecit deinde verbis, quo majoris cladis indicium
eſſet, neminem, niſi equitem atque eorum ipſorum
primores, id gerere inſigne. Summa fuit orationis,
Quo propius ſpem belli perficiendi ſit, eo magis omni
ope juvandum Annibalem eſſe. procul enim ab domo
militiam eſſe, in media hoſtium terra. magnam vim
frumenti, pecuniæ, abſumi: & tot acies, ut hoſtium
exercitus deleſſe, ita victoris etiam copias parte ali-
qua minuiſſe. Mittendum igitur ſupplementum eſſe,
mittendam in ſtipendium pecuniam frumentumque
tam bene meritis de nomine Punico militibus. Se-
cundum hæc dicta Magonis lætis omnibus, Himilco
vir factionis Barcinæ, locum Hannonis increpandi
eſſe ratus: Quid eſt Hanno? inquit, etiam nunc pœ-
nitet belli ſuſcepti adverſus Romanos? Iube dedi An-
nibalem: veta in tam proſperis rebus grates Diis im-
mortalibus agi. audiamus Romanum ſenatorem in
Carthaginienſium curia. Tum Hanno: Tacuiſſem ho-
die, Patres Conſcripti, ne quid in communi omnium
gaudio, minus lætum quod eſſet vobis, loquerer. nunc
interroganti ſenatori, pœniteat-ne me adhuc ſuſcepti
adverſus Romanos belli; ſi reticeam, aut ſuperbus aut
obnoxius videar: quorum alterum eſt hominis alienæ
libertatis obliti; alterum ſuæ. Reſpondeam igitur Hi-
milconi, non deſiſſe pœnitere me belli, neque deſiturum
ante invictum noſtrum imperatorem incuſare, quam
finitum aliqua tolerabili conditione bellum videro: nec
mihi pacis antiquæ deſiderium ulla alia res quam pax
nova finiet. Itaque iſta quæ modo Mago jactavit, Hi-
milconi cæteriſque Annibalis ſatellitibus tam læta
ſint; mihi poſſunt læta eſſe, quia res bello bene geſtæ, ſi
vo-

volumus fortunæ uti, pacem nobis æquiorem dabunt. nam ſi prætermittimus hoc tempus, quo magis dare quam accipere poſſumus videri pacem, vereor ne hæc quoque lætitia luxuriet nobis, ac vana evadat. Quæ tamen nunc quoque qualis eſt? Occidi exercitus hoſtium: mittite milites mihi. quid aliud rogares, ſi eſſes victus? Hoſtium cepi bina caſtra, prædæ videlicet plena & commeatuum; frumentum, & pecuniam date. quid aliud, ſi ſpoliatus, ſi exutus caſtris eſſes, peteres? Et ne omnia ipſe mirer; (mihi quoque enim, quoniam reſpondi Himilconi, interrogare jus faſque eſt) velim ſeu Himilco, ſeu Mago reſpondeat: quum ad internecionem Romani imperii pugnatum ad Cannas ſit, conſtetque in defectione totam Italiam eſſe; primum ecquis Latini nominis populus defecerit ad nos? deinde ecquis homo, ex quinque & triginta tribubus,
13 ad Annibalem transfugerit? Quum utrumque Mago negaſſet: Hoſtium quidem ergo, inquit, adhuc nimis multum ſupereſt. ſed multitudo ea quid animorum, quidve ſpei habeat, ſcire velim. Quum, id neſcire, Mago diceret: Nihil facilius ſcitu eſt, inquit, Ecquos legatos ad Annibalem Romani miſerunt de pace? ecquam denique mentionem pacis Romæ factam eſſe, allatum ad vos eſt? Quum id quoque negaſſet: Bellum igitur, inquit, tam integrum habemus, quam habuimus, qua die Annibal in Italiam eſt tranſgreſſus. Quam varia victoria priore Punico bello fuerit, plerique qui meminerimus, ſuperſumus. numquam terra marique magis proſperæ res noſtræ viſæ ſunt, quam ante conſules C. Lutatium & A. Poſtumium fuerunt. Lutatio & Poſtumio Conſulibus, devicti ad Ægateis inſulas ſumus. Quod ſi (id quod Dii omen avertant) nunc quoque fortuna aliquid variaverit; tum pacem ſperatis quum vincemur, quam nunc, quum vincimus, dat nemo? Ego, ſi quis de pace conſulet, ſeu deferenda hoſtibus ſeu accipienda; habeo quid ſententiæ dicam: ſi de iis quæ Mago poſtulat, refertis; nec victoribus mitti attinere puto; & fruſtrantibus nos falſa atque inani ſpe, multo minus cenſeo mittenda eſſe. Haud multos movit Hannonis oratio. nam & ſimultas cum familia

milia Barcina leviorem auctorem faciebat. & occupati animi præſenti lætitia, nihil quo vanius fieret gaudium ſuum, auribus admittebant: debellatumque mox fore, ſi adniti paululum voluiſſent, rebantur. Itaque ingenti conſenſu fit SC. Vt Annibali quadraginta Numidarum millia in ſupplementum mitterentur: & quadraginta elephanti, & argenti multa talenta. Dictatorque cum Magone in Hiſpaniam præmiſſus eſt ad conducenda viginti millia peditum, quatuor equitum, quibus exercitus, qui in Italia quique in Hiſpania erant, ſupplerentur. Cæterum hæc, ut in ſecundis rebus, ſegniter ocioſeque geſta ſunt. Romanos præter inſitam induſtriam animis, fortuna etiam cunctari prohibebat. nam nec conſul ulli rei, quæ per eum agenda eſſet, deerat: & dictator M. Junius Pera, rebus divinis perfectis, latoque, ut ſolet, ad populum, ut equum eſcendere liceret, præter duas urbanas legiones, quæ principio anni à conſulibus conſcriptæ fuerant, & ſervorum delectum, cohorteſque ex agro Piceno & Gallico collectas, ad ultimum prope deſperatæ reipublicæ auxilium, quum honeſta utilibus cedunt, deſcendit edixitque: *Qui capitalem fraudem auſi, quique pecuniæ judicati in vinculis eſſent; qui eorum apud ſe milites fierent, eos noxa pecuniaque ſeſe exſolvi juſſurum:* ea ſex millia hominum Gallicis ſpoliis, quæ triumpho C. Flaminii tranſlata erant, armavit. itaque cum viginti quinque millibus armatorum ab urbe proficiſcitur. Annibal, Capua recepta, quum iterum Neapolitanorum animos, partim ſpe, partim metu nequicquam tentaſſet, in agrum Nolanum exercitum traducit: & ut non hoſtiliter ſtatim, quia non deſperabat voluntariam deditionem; ita ſi morarentur ſpem, nihil eorum quæ pati aut timere poſſent, prætermiſſurus. Senatus, ac maxime primores ejus in ſocietate Romana cum fide perſtare; plebs novarum, ut ſolet, rerum, atque Annibalis tota eſſe: metumque agrorum populationis, & patienda in obſidione multa gravia indignaque proponere animo. neque auctores defectionis deerant. Itaque ubi ſenatum

14

metus

metus cepit, ſi propalam tenderent, reſiſti multitudini concitatæ non poſſe; ſecunda ſimulando dilationem mali inveniunt. placere enim ſibi defectionem ad Annibalem ſimulant: quibus autem conditionibus in fœdus amicitiamque novam tranſeant, parum conſtare. Ita ſpatio ſumpto, legatos propere ad prætorem Romanum Marcellum Claudium, qui Canuſii cum exercitu erat, mittunt: docentque quanto in diſcrimine ſit Nolana res. agrum Annibalis eſſe, & Pœnorum urbem extemplo futuram, ni ſubveniatur. concedendo plebei ſenatum, ubi velint defecturos ſe, ne deficere præfeſtinarent, effeciſſe. Marcellus collaudatis Nolanis, eadem ſimulatione extrahi rem in ſuum adventum juſſit: interim celari quæ ſecum acta eſſent, ſpemque omnem auxilii Romani. Ipſe à Caſilino Calatiam petit: atque inde Vulturno amne trajecto, perque agrum Saticulanum Trebulanumque ſuper Sueſſulam per montes Nolam
15 pervenit. Sub adventum prætoris Romani, Pœnus agro Nolano exceſſit: & ad mare proxime Neapolim deſcendit; cupidus maritimi oppidi potiundi, quo curſus navibus tutus ex Africa eſſet. Cæterum poſteaquam Neapolim à præfecto Romano teneri accepit (M. Junius Silanus erat, ab ipſis Neapolitanis accitus) Neapoli quoque ſicut Nola omiſſa, petit Nuceriam. eam quum aliquandiu circumſediſſet; ſæpe vi, ſæpe ſollicitandis nequicquam nunc plebe, nunc principibus, fame demum in deditionem accepit: pactus ut inermes cum ſingulis abirent veſtimentis: deinde, ut qui à principio mitis omnibus Italicis, præter Romanos, videri vellet; præmia atque honores qui remanerent, ac militare ſecum voluiſſent, propoſuit. Nec ea ſpe quemquam tenuit. dilapſi omnes, quocumque hoſpitia, aut fortuitus animi impetus tulit, per Campaniæ urbes, maxime Nolam Neapolimq;. Quum ferme triginta ſenatores, ac forte primus quiſque Capuam petiſſent; excluſi inde, quod portas Annibali clauſiſſent, Cumas ſe contulerunt. Nuceriæ præda militi data eſt, urbs direpta atque incenſa. Nolam Marcellus non ſui magis fiducia

præſidii, quam voluntate principum habebat. plebs
timebatur, & ante omnes L. Bantius, quem conſen-
ſus attentatæ defectionis, ac metus à prætore Roma-
no, nunc ad proditionem patriæ, nunc ſi ad id fortu-
na defuiſſet, ad transfugiendum ſtimulabat. Erat ju-
venis acer, & ſociorum ea tempeſtate prope nobiliſ-
ſimus eques. ſeminecem eum ad Cannas in acervo
cæſorum corporum inventum, curatumque benigne,
etiam cum donis Annibal domum remiſerat. ob ejus
gratiam meriti rem Nolanam in jus ditionemque
dare voluerat Pœno: anxiumque eum, & ſollicitum
cura novandi res, prætor cernebat. Cæterum, quum
aut pœna cohibendus eſſet, aut beneficio concilian-
dus; ſibi aſſumpſiſſe, quam hoſti ademiſſe fortem ac
ſtrenuum maluit ſocium, accitumque ad ſe benigne
appellat: *Multos eum invidos inter populares habere,
inde exiſtimatu facile eſſe, quod nemo civis Nolanus ſi-
bi indicaverit, quam multa ejus egregia facinora mili-
taria eſſent. Sed qui in Romanis militaverit caſtris,
non poſſe obſcuram ejus virtutem eſſe. multos ſibi qui
cum eo ſtipendia fecerint, referre, qui vir eſſet ille, quæ-
que & quoties pericula pro ſalute ac dignitate populi
Romani adiſſet: utique Cannenſi prælio non prius pu-
gna abſtiterit, quam prope exſanguis ruina ſuperinci-
dentium virorum, equorum, armorumque ſit oppreſſus.
Itaque macte virtute eſto,* inquit. *apud me tibi omnis
honos atque omne præmium erit: & quo frequentior
mecum fueris, ſenties eam rem tibi dignitati atque
emolumento eſſe.* lætoque juveni promiſſis, equum
eximium dono dat, bigatoſque quingentos quæſto-
rem numerare jubet: lictoribus imperat, ut eum ſe
adire, quoties velit, patiantur. Hac comitate Mar- 16
celli ferocis juvenis animus adeo eſt mollitus, ut ne-
mo inde ſociorum rem Romanam fortius ac fidelius
juverit. Quum Annibal ad portas eſſet, (Nolam
enim rurſus à Nuceria moverat caſtra) plebeſque
Nolana de integro ad defectionem ſpectaret, Mar-
cellus, ſub adventum hoſtium, intra muros ſe rece-
pit, non caſtris metuens, ſed ne prodendæ urbis oc-
caſionem nimis multis in eam imminentibus daret.
In-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Inſtrui deinde utrimque acies cœptæ; Romanorum pro mœnibus Nolæ; Pœnorum ante caſtra ſua. prælia hinc parva inter urbem caſtraque, & vario eventu fiebant: quia duces nec prohibere paucos temere roganteis, nec dare ſignum univerſæ pugnæ volebant. In hac cotidiana duorum exercituum ſtatione, principes Nolanorum nunciant Marcello, *Nocturna colloquia inter plebem ac Pœnos fieri: ſtatutumque eſſe, ut quum Romana acies egreſſa portis foret, impedimenta eorum ac ſarcinas diriperent, clauderent deinde portas, muroſque occuparent, ut potentes rerum ſuarum atque urbis, Pœnum inde pro Romano acciperent.* Hæc ubi nunciata ſunt Marcello, collaudatis ſenatoribus Nolanis, priuſquam aliquis motus intus oriretur, fortunam pugnæ experiri ſtatuit. Ad treis portas in hoſtes verſas tripartito exercitum inſtruxit: impedimenta ſubſequi juſſit: calones lixaſque & invalidos milites, vallum ferre. media porta robora legionum & Romanos equites; duabus circa portis novos milites, levemque armaturam ac ſociorum equites ſtatuit. Nolani muros portaſque adire vetiti; ſubſidiaque deſtinata impedimentis data, ne occupatis prælio legionibus in ea impetus fieret. ita inſtructi intra portas ſtabant. Annibali ſub ſignis (id quod per aliquot dies fecerat) ad multum diei in acie ſtanti, primo miraculo eſſe, quod nec exercitus Romanus porta egrederetur, nec armatus quiſquam in muris eſſet. ratus deinde prodita colloquia eſſe, metuque reſides factos, partem militum in caſtra remittit, juſſos propere apparatum omnem oppugnandæ urbis in primam aciem afferre: ſatis fidens, ſi cunctantibus inſtaret, tumultum aliquem in urbe plebem moturam. Dum in ſua quiſque miniſteria diſcurſu trepidat ad prima ſigna, ſucceditque ad muros acies, patefacta repente porta, Marcellus, ſigna canere, clamoremque tolli, ac pedites primum, deinde equites, quanto maximo poſſent impetu, in hoſtem erumpere jubet. Satis terroris tumultuſque in aciem mediam intulerant, quum duabus circa portis P. Valerius Flaccus & C. Aurelius legati in cornua hoſtium

eru-

erupere. Addidere clamorem lixæ caloneſque, & alia turba cuſtodiæ impedimentorum appoſita, ut paucitatem maxime ſpernentibus Pœnis, ingentis repente exercitus ſpeciem fecerint. Vix equidem auſim affirmare, quod quidam auctores ſunt, duo millia & trecentos hoſtium cæſos: non plus uno Romanos amiſiſſe. ſive tanta, ſive minor victoria fuit; ingens eo die res, ac neſcio an maxima illo bello, geſta eſt.
non vinci enim ab Annibale vincentibus difficilius 17
fuit, quam poſtea vincere. Annibal ſpe potiundæ Nolæ adempta, quum Acerras receſſiſſet: Marcellus extemplo clauſis portis, cuſtodibuſque diſpoſitis, ne quis egrederetur, quæſtionem in foro de iis qui clam in colloquiis hoſtium fuerant, habuit: ſupra ſeptuaginta damnatos proditionis ſecuri percuſſit, bonaque eorum juſſit publica populi Romani eſſe: & ſumma rerum ſenatui tradita, cum exercitu omni profectus ſupra Sueſſulam, caſtris poſitis conſedit. Pœnus Acerras primum ad voluntariam deditionem conatus perlicere, poſteaquam obſtinatos vidit, obſidere inde atque oppugnare parat. cæterum Acerranis plus animi quam virium erat. itaque deſperata tutela urbis, ut circumvallari mœnia viderunt, priuſquam continuarentur hoſtium opera, per intermiſſa munimenta neglectaſque cuſtodias, ſilentio noctis dilapſi, per vias inviaque, qua quemque aut conſilium, aut terror tulit; in urbes Campaniæ, quas ſatis certum erat non mutaſſe fidem, perfugerunt. Annibal Acerris direptis atque incenſis, quum à Caſilino dictatorem Romanum legioneſque eminus aſpici nunciaſſent, ne quis tam propinquis hoſtium caſtris Capuæ quoque oriretur motus, exercitum ad Caſilinum ducit. Caſilinum eo tempore quingenti Præneſtini habebant, cum paucis Romanis Latinique nominis, quos eodem audita Cannenſis clades contulerat. hi non confecto Præneſte ad diem delectu, ſerius profecti domo, quum Caſilinum ante adverſæ pugnæ famam veniſſent, & aliis aggregarent ſeſe Romanis ſociiſque, profecti à Caſilino quum ſatis magno agmine irent; avertit eos retro Caſilinum nuncius Cannenſis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

pugnæ. ibi quum dies aliquot ſuſpecti Campanis, timenteſque cavendis ac ſtruendis invicem inſidiis traduxiſſent, jamque de Capuæ defectione agi accipique Annibalem ſatis pro certo habuere; interfectis nocte oppidanis, partem urbis quæ cis Vulturnum eſt, (eo enim dividitur amni) occupavêre. idque præſidium Caſilini habebant Romani. Additur & Peruſina cohors, homines quadringenti & ſexaginta, eodem nuncio, quo Præneſtini paucos ante dies Caſilinum compulſi. & ſatis ferme armatorum ad tam exigua mœnia, & flumine altera parte cincta, tuenda, erat. penuria frumenti, nimium etiam ut videre-

18 tur hominum, efficiebat. Annibal quum jam inde haut procul eſſet, Gætulos cum præfecto, nomine Iſalca, præmittit: ac primo, ſi fiat colloquii copia, verbis benignis ad portas aperiendas præſidiumque accipiendum perlicere jubet: ſi in pertinacia perſtent, rem gerere ac tentare, ſi qua parte invadere urbem poſſit. Vbi ad mœnia acceſſere, quia ſilentium erat, ſolitudo viſa, metuque conceſſum barbarus ratus, moliri portas & clauſtra reſtringere parat. quum patefactis repente portis cohortes duæ ad ipſum inſtructæ intus, ingenti cum tumultu erumpunt, ſtragemque hoſtium faciunt. Ita primis repulſis, Maharbal cum majore robore virorum miſſus, nec ipſe eruptionem cohortium ſuſtinuit. poſtremo Annibal, caſtris ante ipſa mœnia oppoſitis, parvam urbem parvumque præſidium ſumma vi atque omnibus copiis oppugnare parat. ac dum inſtat laceſſitque, corona undique circumdatis mœnibus, aliquot milites & promptiſſimum quemque è muro turribuſque ictos amiſit. Semel ultro erumpentes agmine elephantorum oppoſito prope interclusit, trepidoſque compulit in urbem: ſatis multis, ut ex tanta paucitate, interfectis. plures cecidiſſent, ni nox prælio interveniſſet. Poſtero die omnium animi ad oppugnandum accenduntur; utique poſteaquam corona aurea muralis propoſita eſt, atque ipſe dux, caſtelli plano loco poſiti ſegnem oppugnationem Sagunti expugnatoribus exprobrabat: Cannarum Thraſimenique &

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Trebiæ ſingulos admonens, univerſoſque. Inde vi-
neæ quoque cœptæ agi, cuniculique: nec ad varios
conatus hoſtium aut vis ulla, aut ars deerat. Socii
Romanorum propugnacula adverſus vineas ſtatuere,
tranſverſis cuniculis hoſtium cuniculos excipere, &
palam & clam cœptis obviam ire; donec pudor
etiam Annibalem ab incœpto avertit: caſtriſque
communitis ac præſidio modico impoſito, ne omiſſa
res videretur, in hiberna Capuam conceſſit. Ibi par-
tem majorem hiemis exercitum in tectis habuit;
adverſus omnia humana mala ſæpe ac diu duran-
tem, bonis inexpertum atque inſuetum. itaque quos
nulla mali vicerat vis, perdidere nimia bona ac vo-
luptates immodicæ: & eo impenſius, quo avidius, ex
inſolentia in eas ſe merſerant. Somnus enim, & vi-
num, & epulæ, & ſcorta, balineaque, & ocium, con-
ſuetudine indies blandius, ita enervaverunt corpora
animoſque, ut magis deinde præteritæ eos victoriæ
quam præſentes tutarentur vires: majuſque id pec-
catum ducis apud peritos artium militarium habe-
retur, quam quod non ex Cannenſi acie protinus ad
urbem Romanam duxiſſet. illa enim cunctatio, di-
ſtuliſſe modo victoriam videri potuit; hic error vi-
res ademiſſe ad vincendum. Itaque, hercule, velut ſi
cum alio exercitu à Capua exiret, nihil uſquam pri-
ſtinæ diſciplinæ tenuit. nam & redierunt plerique
ſcortis impliciti: & ubi primum ſub pellibus haberi
cœpti ſunt, viaque & alius militaris labor excepit,
tironum modo, corporibus animiſque deficiebant:
& deinde per omne æſtivorum tempus magna pars
ſine commeatibus ab ſignis dilabebantur: neque
aliæ latebræ, quam Capua, deſertoribus erant. Cæte- 19
rum, miteſcente jam hieme, educto ex hibernis mi-
lite, Caſilinum redit. ubi quamquam ab oppugnatio-
ne ceſſatum erat, obſidio tamen continuata oppida-
nos præſidiumque ad ultimum inopiæ adduxerat.
Caſtris Romanis Tib. Sempronius præerat; dictatore
auſpiciorum repetendorum cauſſa profecto Romam.
Marcellum & ipſum cupientem ferre auxilium ob-
ſeſſis, Vulturnus amnis, inflatus aquis, & preces No-

lanorum atque Acerranorum, tenebant; Campanos timentium, ſi præſidium Romanum abſceſſiſſet. Gracchus aſſidens tantum Caſilino, quia prædictum erat dictatoris, ne quid abſente eo rei gereret, nihil movebat: quamquam quæ facile omnem patientiam vincerent, nunciabantur à Caſilino. nam & præcipitaſſe ſe quoſdam non tolerantes famem, conſtabat: & ſtare inermes in muris, nuda corpora ad miſſilium telorum ictus præbentes. Ea ægre patiens Gracchus; quum neque pugnam conſerere dictatoris injuſſu auderet; pugnandum autem eſſe, ſi palam frumentum importaret, videbat; neque clam importandi ſpes eſſet; farre, ex agris circa undique convecto, quum complura dolia compleſſet, nuncium ad magiſtratum Caſilinum miſit, ut exciperent dolia, quæ amnis deferret. Inſequenti nocte intentis omnibus in flumen, ac ſpem ab nuncio Romano factam, dolia medio miſſa amni defluxerunt: æqualiter inter omnes frumentum diviſum. Id poſtero quoque die ac tertio factum eſt. nocte & mittebantur & perveniebant: eo cuſtodias hoſtium fallebant. Imbribus deinde continuis citatior ſolito amnis, tranſverſo vortice dolia impulit ad ripam quam hoſtes ſervabant. ibi hærentia inter obnata ripis ſalicta conſpiciuntur: nunciatumque Annibali eſt, & deinde intentiore cuſtodia cautum, ne quid falleret Vulturno ad urbem miſſum. Nuces tamen fuſæ ab Romanis caſtris, quum medio amni ad Caſilinum defluerent, cratibus excipiebantur. Poſtremo ad id ventum inopiæ eſt, ut lora detractaſque ſcutis pelles, ubi fervida molliſſent aqua, mandere conarentur, nec muribus aliove animali abſtinerent, & omne herbarum radicumque genus aggeribus infimis muri eruerent; & quum hoſtes obaraſſent quicquid herbidi terreni extra murum erat, raporum ſemen injecerunt, ut Annibal, *Eo-ne uſque dum ea naſcantur, ad Caſilinum ſeſſurus ſum*, exclamaret: & qui nullam antea pactionem auribus admiſerat, tum demum agi ſecum eſſet paſſus de redemptione liberorum capitum: Septunce auri in ſingulos pretium convenit. Fide accepta, ſeſe

tra-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

tradiderunt: donec omne aurum perſolutum eſt, in
vinculis habiti: tum remiſſi Cumas cum fide. Id ve-
rius eſt, quam ab equite in abeuntes immiſſo interfe-
ctos. Præneſtini maxima pars fuêre. ex quingentis
ſeptuaginta, qui in præſidio fuerunt, minus dimi-
dium, ferrum fameſque abſumpſit: cæteri incolumes
Præneſte cum prætore ſuo Manicio (ſcriba is antea
fuerat) redierunt. Statua ejus indicio fuit, Præneſte
in foro ſtatuta, loricata, amicta toga, velato capite:
& tria ſigna cum titulo lamnæ æneæ inſcripto, *Ma-
nicium pro militibus, qui Caſilini in præſidio fuerint,
votum voviſſe*. Idem titulus tribus ſignis in æde For-
tunæ poſitis fuit ſubjectus. Caſilinum oppidum red- 20
ditum Campanis eſt; firmatum ſeptingentorum mi-
litum de exercitu Annibalis præſidio: ne ubi Pœ-
nus inde abſceſſiſſet, Romani oppugnarent. Præne-
ſtinis militibus ſenatus Romanus, duplex ſtipendium
& quinquennii militiæ vacationem decrevit. civi-
tate quum donarentur ob virtutem, non mutave-
runt. Peruſinorum caſus obſcurior fama eſt: quia
nec ipſorum monumento ullo eſt illuſtratus, nec de-
creto Romanorum. Eodem tempore Petellinos, qui
uni ex Bruttiis manſerant in amicitia Romana, non
Carthaginienſes modo, qui regionem obtinebant,
ſed Bruttii quoque cæteri ob ſeparata ab ſe conſilia
oppugnabant. Quum obſiſtere malis nequirent Pe-
tellini, legatos Romam ad præſidium petendum mi-
ſerunt. quorum preces lacrimæque (in queſtus enim
flebiles, quum ſibimetipſi conſulere juſſi ſunt, ſeſe in
veſtibulo curiæ profuderunt) ingentem miſericor-
diam Patribus ac populo moverunt. conſultique ite-
rum à Manio Pomponio Prætore Patres, circumſpe-
ctis omnibus imperii viribus, fateri coacti, nihil jam
longinquis ſociis in ſe præſidii eſſe; redire domum,
fideque ad ultimum expleta, conſulere ſibimetipſos
in reliquum præſenti fortuna juſſerunt. Hæc poſtea-
quam renunciata legatio Petellinis eſt, tantus repente
mœror pavorque ſenatum eorum cepit, ut pars pro-
fugiendi qua quiſque poſſet, ac deſerendæ urbis au-
ctores eſſent: pars quando deſerti à veteribus ſociis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

eſſent, adjungendi ſe cæteris Bruttiis, ac per eos dedendi Annibali. Vicit tamen ea pars, quæ nihil raptim nec temere agendum conſulendumque de integro cenſuit. Relaxata poſtero die per minorem trepidationem retinuerunt optimates, ut convectis omnibus
21 ex agris, urbem ac muros firmarent. Per idem fere tempus literæ ex Sicilia Sardiniaque Romam allatæ. Priores ex Sicilia T. Otacilii Proprætoris in ſenatu recitatæ ſunt: L. Furium Prætorem cum claſſe ex Africa Lilybæum veniſſe: ipſum graviter ſaucium in diſcrimine ultimo vitæ eſſe. militi & navalibus ſociis neque ſtipendium neque frumentum ad diem dari; neque unde detur, eſſe. Magnopere ſuadere, ut quam primum ea mittantur: ſibique ſi ita videatur, ex novis prætoribus ſucceſſorem mittant. Eademque ferme de ſtipendio frumentoque ab A. Cornelio Mammula Proprætore ex Sardinia ſcripta. Reſponſum utriſque, non eſſe unde mitteretur. juſſique ipſi, claſſibus atque exercitibus ſuis conſulere. T. Otacilius, ad unicum ſubſidium populi Romani Hieronem legatos quum miſiſſet, in ſtipendium, quanti argenti opus fuit, & ſex menſium frumentum, accepit. Cornelio in Sardinia civitates ſociæ benigne contulerunt. Et Romæ quoque propter penuriam argenti, triumviri menſarii rogatione Minucii trib. pleb. facti, L. Æmilius Papus qui conſul cenſorque fuerat: & M. Atilius Regulus, qui bis conſul fuerat: & L. Scribonius Libo, qui tum tribunus pleb. erat. Et duumviri creati, M. & C. Atilii, ædem Concordiæ, quam L. Manlius Prætor voverat, dedicaverunt. Et tres pontifices creati, Q. Cæcilius Metellus, Q. Fabius Maximus, & Q. Fulvius Flaccus; in locum P. Scantinii demortui, & L. Æmilii Paulli Conſulis, & Q.
22 Ælii Pæti, qui ceciderant pugna Cannenſi. Quum cætera quæ continuis cladibus fortuna minuerat, quantum conſiliis humanis aſſequi poterant, Patres expleſſent; tandem ſe quoque & ſolitudinem curiæ, paucitatemque convenientium ad publicum concilium reſpexerunt. neque enim poſt L. Æmilium & C. Flaminium cenſores ſenatus lectus fuerat, quum

tan-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

tantum ſenatorum adverſæ pugnæ, ad hoc ſui quemque caſus per quinquennium abſumpſiſſent. Quum de ea re Manius Pomponius Prætor, dictatore poſt Caſilinum amiſſum profecto jam ad exercitum, expoſcentibus cunctis retuliſſet; tũ Sp. Carvilius, quum longa oratione non ſolum inopiam, ſed paucitatem etiam civium, ex quibus in Patres legerentur, conqueſtus eſſet; explendi ſenatus cauſſa, & jungendi arctius Latini nominis, pro magna re ſuadere, dixit, ut ex ſingulis populis Latinorum, binis ſenatoribus, ſi Patres Romani cenſuiſſent, civitas daretur: atque in demortuorum locum in ſenatum legerentur. Eam ſententiam haud æquioribus animis, quam ipſorum quondam poſtulatum Latinorum Patres audierunt: & quum fremitus indignantium tota curia eſſet; & præcipue Manlius, eſſe etiam nunc ſtirpis ejus virum, diceret, ex qua quondam in Capitolio Conſul minatus eſſet, quem Latinum in curia vidiſſet, eum ſua manu ſe interfecturum; Q. Fabius Maximus, *Numquam rei ullius alieniore tempore mentionem factam in ſenatu*, dixit, *quam inter tam ſuſpenſos ſociorum animos, incertamque fidem, id tactum, quod inſuper ſollicitaret eos. eam unius hominis temerariam vocem ſilentio omnium extinguendam eſſe: & ſi quid umquam arcani ſanctive ad ſilendum in curia fuerit, id omnium maxime tegendum, occulendum, obliviſcendum, pro non dicto habendum eſſe.* ita ejus rei oppreſſa mentio eſt. Dictatorem, qui cenſor ante fuiſſet, vetuſtiſſimuſque ex eis qui viverent cenſoriis eſſet, creari placuit, qui ſenatum legeret: accirique C. Terentium conſulem ad dictatorem dicendum juſſerunt. qui quum ex Apulia, relicto ibi præſidio, magnis itineribus Romam rediſſet; nocte proxima, ut mos erat, M. Fabium Buteonem ex SC. ſine magiſtro equitum dictatorem in ſex menſes dixit. Is, ubi cum li- 23
ctoribus in Roſtra eſcendit, *neque duos dictatores tempore uno, quod numquam antea factum eſſet, probare ſe*, dixit: *neque dictatorem ſe ſine magiſtro equitum: nec cenſoriam vim permiſſam uni & eidem iterum: nec dictatori, niſi rei gerendæ cauſſa creato, in*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ſex menſes datum imperium. Quæ immoderata ſors, tempus ac neceſſitas fecerint, iis ſe modum impoſiturum. nam neque ſenatu quemquam moturum ex iis quos C. Flaminius, L. Æmilius cenſores in ſenatum legiſſent: tranſcribi tantum recitarique eos juſſurum; ne penes unum hominem judicium arbitriumque de fama ac moribus ſenatoris fuerit: & ita in demortuorum locum ſublecturum, ut ordo ordini, non homo homini prælatus videretur. Recitato vetere ſenatu, inde primum in demortuorum locum legit, qui poſt L. Æmilium & C. Flaminium cenſores curulem magiſtratum cepiſſent, necdum in ſenatum lecti eſſent; ut quiſque eorum primus creatus erat: tum legit, qui ædiles, tribuni plebeii, quæſtoreſve fuerant: tum ex iis qui magiſtratus non cepiſſent, qui ſpolia ex hoſte fixa domi haberent, aut civicam coronam accepiſſent. Ita centum ſeptuaginta ſeptem cum ingenti approbatione hominum in ſenatum lectis, extemplo ſe magiſtratu abdicavit, privatuſque de Roſtris deſcendit; lictoribus abire juſſis, turbæque ſe immiſcuit privatas agentium res, tempus hoc ſedulo terens, ne deducendi ſui cauſſa populum de foro abduceret: neque tamen elanguit cura hominum ea mora, frequenteſque eum domum deduxerunt. Conſul nocte inſequenti ad exercitum rediit; non facto certiore ſena-
24 tu, ne comitiorum cauſſa in urbe retineretur. Poſtero die conſultus à Man. Pomponio prætore ſenatus, decrevit dictatori ſcribendum, uti, è ſi republica cenſeret eſſe, ad conſules ſubrogandos veniret cum magiſtro equitum, & prætore M. Marcello, ut ex iis præſentibus noſcere Patres poſſent, quo ſtatu reſpublica eſſet, conſiliaque ex rebus caperent. Qui acciti erant, omnes venerunt, relictis legatis qui legionibus præeſſent. Dictator, de ſe pauca ac modice locutus, in magiſtrum equitum, Tib. Sempronium Gracchum, magnam partem gloriæ vertit; comitiaque edixit, quibus L. Poſtumius tertium abſens, qui tum Galliam provinciam obtinebat, & Tib. Sempronius Gracchus, qui tum magiſter equitum eo accurrerat, conſules crearentur. Prætores inde creati, M. Vale-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

rius Lævinus, Ap. Claudius Pulcher, Q. Fulvius Flaccus, Q. Mucius Scævola. Dictator, creatis magiſtratibus, Theanum in hiberna ad exercitum rediit; relicto magiſtro equitum Romæ: qui quum poſt paucos dies magiſtratum initurus eſſet, de exercitibus ſcribendis comparandiſque in annum, Patres conſuleret. Quum eæ res maxime agerentur, nova clades nunciata; aliam ſuper aliam cumulante in eũ annum fortuna; L. Poſtumium conſulem deſignatũ, in Gallia ipſum atque exercitum deletos. Silva erat vaſta (Litanam Galli vocabant) qua exercitum traducturus erat. ejus ſilvæ dextra lævaque circa viam Galli arbores ita inciderant, ut immotæ ſtarent, momento levi impulſæ occiderent. Legiones duas Romanas habebat Poſtumius, ſociûmque ab ſupero mari tantum conſcripſerat, ut viginti quinque millia armatorum in agros hoſtium induxerit. Galli oras extremæ ſilvæ quum circumſediſſent, ubi intravit agmen ſaltum, tum extremas arborum ſuccisarum impellunt. quæ alia in aliam inſtabilem per ſe ac male hærentem, incidentes, ancipiti ſtrage, arma, viros, equos obruerunt, ut vix decem homines effugerent. Nam quum exanimati plerique eſſent arborum truncis fragmentiſque ramorum, cæteram quoque multitudinem inopinato malo trepidam, Galli, ſaltũ omnem armati circumſidentes, interfecerunt; paucis è tanto numero captis, qui pontem fluminis petentes, obſeſſo ante ab hoſtibus ponte interclusi ſunt. Ibi Poſtumius, omni vi, ne caperetur, dimicans occubuit. ſpolia corporis caputque ducis præciſum Boii ovantes, templo, quod ſanctiſſimũ eſt apud eos, intulere: purgato inde capite, ut mos iis eſt, calvam auro cælavere. idque ſacrum vas iis erat, quo ſolennibus libarent: poculumque idem ſacerdoti eſſe, ac templi antiſtitibus. Præda quoque haud minor Gallis quam victoria fuit. nam etſi magna pars animalium ſtrage ſilvæ oppreſſa erat, tamen cæteræ res, quia nihil diſſipatum fuga eſt, ſtratæ per omnem jacentis agminis ordinem inventæ ſunt. Hac nunciata clade, quum per dies multos 25
in tanto pavore fuiſſet civitas, ut, tabernis clauſis,

velut nocturna ſolitudine per urbem acta, ſenatus
ædilibus negotium daret, ut urbem circumirent, ape-
ririque tabernas, & mœſtitiæ publicæ ſpeciem urbi
demi juberent; tum T. Sempronius ſenatum habuit,
conſolatuſque Patres eſt & adhortatus, *ne, qui Can-
nenſi ruinæ non ſuccubuiſſent, ad minores calamitates
animos ſummitterent. quod ad Carthaginienſes hoſtes
Annibalemque attinet, proſpera modo eſſent, ſicut ſpe-
raret, futura; Gallicum bellum & omitti tuto & dif-
ferri poſſe: ultionemque eam fraudis in Deorum ac po-
puli Romani poteſtate fore. De hoſte Pœno exercitibuſ-
que, per quos id bellum gereretur, conſultandum atque
agitandum.* Ipſe primum quid peditum equitumque,
quid civium, quid ſociorum in exercitu eſſet dictato-
ris, diſſeruit. Tum Marcellus ſuarum copiarum ſum-
mam expoſuit. Quid in Apulia cum C. Terentio
conſule eſſet, à peritis quæſitum eſt: nec unde conſu-
lares exercitus ſatis firmi ad tantum bellum effice-
rentur, inibatur ratio. itaque Galliam, quamquam ſti-
mulabat juſta ira, omitti eo anno placuit. Exercitus
dictatoris Conſuli decretus eſt. *De exercitu Marcelli,
qui eorum ex fuga Cannenſi eſſent, in Siciliam eos tra-
duci, atque ibi militare, donec in Italia bellum eſſet,
placuit. eodem ex dictatoris legionibus rejici militem
minimi quemq; roboris: nullo præſtituto militiæ tem-
pore, niſi qui ſtipendiorum legitimorum eſſet. Duæ le-
giones urbanæ alteri Conſuli, qui in locum L. Poſtumii
ſuffectus eſſet, decretæ ſunt: eumque, quum primum
ſalvis auſpiciis poſſet, creari placuit. legiones præterea
duas primo quoque tempore ex Sicilia acciri: atque in-
de conſul, cui legiones urbanæ eveniſſent, militum ſu-
meret quantum opus eſſet. C. Terentio Conſuli propa-
gari in annum imperium: neque de eo exercitu quem
26 ad præſidium Apuliæ haberet, quicquam minui.* Dum
hæc in Italia geruntur apparanturque, nihilo ſegnius
in Hiſpania bellum erat: ſed ad eam diem magis
proſperum Romanis, P. & Cn. Scipionibus inter ſe
partitis copias, ut Cnæus terra, Publius navibus rem
gereret. Aſdrubal Pœnorum imperator, neutri parti
virium ſatis fidens, procul ab hoſte, intervallo ac lo-
cis

cis tutus tenebat ſe: cui multum ac diu obteſtanti, quatuor millia peditum, & quingenti equites in ſupplementum miſſi ex Africa ſunt. Tum refecta tandem ſpe, caſtra propius hoſtem movit: claſſemque & ipſe inſtrui paratique jubet, ad inſulas maritimamque oram tutandam. In ipſo impetu movendarum de integro rerum, perculit eum præfectorum navium tranſitio: qui poſt claſſem ad Iberum per pavorem deſertam graviter increpiti, numquam deinde ſatis fidi aut duci aut Carthaginienſium rebus fuerant. Fecerant ii transfugæ motum in Carpeſiorum gente, deſciverantque iis auctoribus urbes aliquot: una etiam ab ipſis vi capta fuerat. In eam gentem verſum ab Romanis bellum eſt: infeſtoque exercitu Aſdrubal ingreſſus agrum hoſtium, pro captæ ante dies paucos urbis mœnibus, Galbum nobilem Carpeſiorum ducem, cum valido exercitu caſtris ſeſe tenentem, aggredi ſtatuit. Præmiſſa igitur levi armatura, quæ eliceret hoſtes ad certamen, peditum partem ad depopulandum per agros paſſim dimiſit, ut palantes exciperent. Simul & ad caſtra tumultus erat, & per agros fugaque & cædes, deinde undique diverſis itineribus quum in caſtra ſe recepiſſent, adeo repente deceſſit animis pavor, ut non ad munimenta modo defendenda ſatis animorum eſſet, ſed etiam ad laceſſendum hoſtem prælio. Erumpunt igitur agmine è caſtris, tripudiantes, more ſuo: repentinaque eorum audacia terrorem hoſti paulo ante ultro laceſſenti incuſſit. itaque & ipſe Aſdrubal, in collem ſatis arduum, tutumque flumine etiam objecto, tum copias ſubducit, & præmiſſam levem armaturam, equiteſque palatos, eodem recepit: nec aut colli aut flumini ſatis fidens, vallo caſtra permunit. In hoc alterno pavore, certamina aliquot ſunt contracta. nec Numida Hiſpano eques par fuit: nec jaculator Maurus cetrato, velocitate pari, robore animi viriumque, aliquantum præſtanti. Poſteaquam neque elicere 27
Pœnum ad certamen obverſati caſtris poterant, neque caſtrorum oppugnatio facilis erat; urbem Aſenam, quo fines hoſtium ingrediens Aſdrubal frumentum

mentũ commeatuſque alios convexerat, vi capiunt,
omnique circa agro potiuntur. nec jam aut in agmi-
ne aut in caſtris, ullo imperio contineri. Quam ubi
negligentiam ex re (ut fit) bene geſta oriri ſenſerat
Aſdrubal, cohortatus milites, ut palatos ſine ſignis
hoſtes aggrederentur; degreſſus colle, pergit ire acie
inſtructa ad caſtra. quem ut adeſſe tumultuoſe nuncii
refugientes ex ſpeculis ſtationibuſque attulere, ad ar-
ma conclamatum eſt. Vt quiſque arma ceperat, ſine
imperio, ſine ſigno, incompoſiti, inordinati in præ-
lium ruunt. Jam primi conſeruerant manus, quum
alii catervatim currerent, alii nondum è caſtris exiſ-
ſent. tamen primo ipſa audacia terruere hoſtem.
deinde rari in confertos illati: quum paucitas parum
tuta eſſet, reſpicere alii alios, & undique pulſi coire
in orbem; & dum corporibus applicantur, armaque
armis jungunt, in arctum compulſi, quum vix mo-
vendis armis ſatis ſpacii eſſet, corona hoſtium cincti,
ad multum diei cæduntur. Exigua pars eruptione fa-
cta, ſilvas ac montes petit: parique terrore & caſtra
ſunt deſerta, & univerſa gens poſtero die in deditio-
nem venit. Nec diu in pacato manſit. nam ſubinde
ab Carthagine allatum eſt, ut Aſdrubal primo quo-
que tempore in Italiam exercitum duceret. quæ vul-
gata res per Hiſpaniam, omnium ferme animos ad
Romanos avertit. Itaque Aſdrubal extemplo literas
Carthaginem mittit; indicans, *quanto fama profe-
ctionis ſuæ damno fuiſſet. Si vero inde pergeret, priuſ-
quam Iberum tranſiret, Romanorum Hiſpaniam fore.
Nam præterquam quod nec præſidium nec ducem ha-
beret, quem relinqueret pro ſe; eos imperatores eſſe Ro-
manos, quibus vix æquis viribus reſiſti poſſit. Itaque ſi
ulla Hiſpaniæ cura eſſet, ſucceſſorem ſibi cum valido
exercitu mitterent: cui ut omnia proſpere evenirent,*
28 *non tamen ocioſam provinciam fore.* Hæ literæ quam-
quam primo admodum moverunt ſenatum; tamen
quia Italiæ cura prior potiorque erat, nihil de Aſdru-
bale, neque de copiis ejus mutatum. Himilco, cum
exercitu juſto, & aucta claſſe, ad retinendam terra
marique, ac tuendam Hiſpaniam eſt miſſus, qui ut
pe-

pedeſtres navaleſque copias trajecit; caſtris communitis, navibuſque ſubductis, & vallo circumdatis, cum equitibus delectis ipſe, quantum maximè accelerare poterat, per dubios infeſtoſque populos juxta intentus ad Aſdrubalem pervenit. Quum decreta ſenatus mandataque expoſuiſſet, atque edidiciſſet ipſe invicem, quemadmodum tractandum bellum in Hiſpania foret, retro in ſua caſtra rediit; nulla re quam celeritate tutior, quod undique abierat, antequam populi conſentirent. Aſdrubal, priuſquam moveret caſtra, pecunias imperat populis omnibus ſuæ ditionis; ſatis gnarus, Annibalem tranſitus quoſdam precio mercatum: nec auxilia Gallica aliter quam conducta habuiſſe; inopem tantum iter ingreſſum, vix penetraturum ad Alpes fuiſſe. pecuniis igitur raptim exactis, ad Iberum deſcendit. Decreta Carthaginienſium & Aſdrubalis iter ubi ad Romanos ſunt perlata, omnibus omiſſis rebus, ambo duces, junctis copiis, ire obviam cœptis atque obſiſtere parant; rati ſi Annibali, vix per ſe ipſi tolerando Italiæ hoſti, Aſdrubal dux atque Hiſpanienſis exercitus eſſet junctus, illum Romani finem imperii fore. His anxii curis, ad Iberum contrahunt copias, & tranſito amne, quum diu conſultaſſent, utrum caſtra caſtris conferrent, an ſatis haberent, ſociis Carthaginienſium oppugnandis, morari ab itinere propoſito hoſtem; urbem à propinquo flumine Iberam appellatam, opulentiſſimam ea tempeſtate regionis ejus, oppugnare parant. quod ubi ſenſit Aſdrubal, pro ope ferenda ſociis, pergit ipſe ire ad urbem, deditam nuper in fidem Romanam, oppugnandam. ita jam cœpta obſidio omiſſa ab Romanis eſt, & in ipſum Aſdrubalem verſum bellum. Quinque millium intervallo caſtra di- 29
ſtantia habuere paucos dies: nec ſine levibus præliis, nec ut in aciem exirent. tandem uno eodemque die velut ex compoſito utrimque ſignum pugnæ propoſitum eſt, atque omnibus copiis in campum deſcenſum eſt. Triplex ſtetit Romana acies. velitum pars inter anteſignanos locata, pars poſt ſigna accepta, equites cornua cinxere. Aſdrubal mediam aciem

Hiſpanis

Hiſpanis firmat: in cornibus, dextro Pœnos locat; lævo Afros, mercenariorumque auxilia equitum, Numidas Pœnorum peditibus; cæteros Afris pro cornibus opponit. nec omnes Numidæ in dextro locati cornu, ſed quibus deſultorum in modum, binos trahentibus equos inter acerrimam ſæpe pugnam in recentem equum ex feſſo armatis tranſultare mos erat: tanta velocitas ipſis, tamque docile equorum genus eſt. Quum hoc modo inſtructi ſtarent, imperatorum utriuſque partis haud ferme diſpares ſpes erant. nam ne multum quidem, aut numero, aut genere militum, hi aut illi præſtabant: militibus longe diſpar animus erat. Romanis enim, quamquam procul à patria pugnarent, facile perſuaſerant duces, pro Italia atque urbe Romana eos pugnare. itaque, velut quibus reditus in patriam eo diſcrimine pugnæ verteretur, obſtinaverant animis, vincere aut mori. Minus pertinaces viros habebat altera acies. nam maxima pars Hiſpani erant: qui vinci in Hiſpania, quam victores in Italiam trahi, malebant. Primo igitur concurſu quum vix pila conjecta eſſent, retulit pedem media acies, inferentibuſque ſeſe magno impetu Romanis terga vertit. Nihilo ſegnius in cornibus prælium fuit. hinc Pœnus, hinc Afer urget: & velut in circumventos prælio ancipiti pugnant. Sed quum in medium tota jam coiſſet Romana acies, ſatis virium ad dimovenda hoſtium cornua habuit. itaque duo diverſa prælia erant: utroque Romani, ut qui pulſis jam ante mediis, & numero & robore virorum præſtarent, haud dubie ſuperarunt. Magna vis hominum ibi occiſa. & niſi Hiſpani vix dum conſerto prælio tam effuſe fugiſſent, perpauci ex tota ſuperfuiſſent acie. Equeſtris pugna nulla admodum fuit. quia ſimul inclinatam mediam aciem Mauri Numidæque viderunt, extemplo fuga effuſa nuda cornua, elephantis quoque præ ſe actis, deſeruere. Et Aſdrubal uſque ad ultimum eventum pugnæ moratus, è media cæde cum paucis effugit. Caſtra Romani cepere, atque diripuere. Ea pugna, ſi qua dubia in Hiſpania erant, Romanis adjunxit: Aſdrubalique

non

non modo in Italiam traducendi exercitus, ſed ne
manendi quidem ſatis tuto in Hiſpania, ſpem reli-
quit. Quæ poſteaquam literis Scipionum Romæ
vulgata ſunt; non tam victoria, quam prohibito Aſ-
drubalis in Italiam tranſitu lætabantur. Dum hæc in 30
Hiſpania geruntur, Petellia in Bruttiis aliquot poſt
menſibus quam cœpta oppugnari erat, ab Himilco-
ne, præfecto Annibalis, expugnata eſt; multoque
ſanguine ac vulneribus ea Pœnis victoria ſtetit: nec
ulla magis vis obſeſſos, quam fames expugnavit. ab-
ſumptis enim frugum alimentis, carniſque omnis
generis quadrupedum; ſutrinæ poſtremo coriis, her-
biſque & radicibus, & corticibus teneris, ſtrictiſque
rubis vixere: nec, antequam vires ad ſtandum in
muris ferendaque arma deerant, expugnati ſunt. Re-
cepta Petellia, Pœnus ad Conſentiam copias tradu-
cit: quam minus pertinaciter defenſam, intra paucos
dies in deditionem accepit. Iiſdem ferme diebus, &
Bruttiorum exercitus, Crotonem, Græcam urbem,
circumſedit; opulentam quondam armis viriſque:
tum jam adeo multis magniſque cladibus afflictam,
ut omnis ætatis minus viginti millia civium ſuper-
eſſent. itaque urbe defenſoribus vaſta, facile potiti
ſunt hoſtes: arx tantum retenta, in quam inter tu-
multum captæ urbis è media cæde quidam effugere.
Et Locrenſes deſcivere ad Bruttios Pœnoſque; pro-
dita multitudine à principibus. Rhegini tantummo-
do regionis ejus, & in fide erga Romanos, & pote-
ſtatis ſuæ ad ultimum manſerunt. In Siciliam quo-
que eadem inclinatio animorum pervenit: & ne
domus quidem Hieronis tota ab defectione abſti-
nuit. namque Gelo maximus ſtirpis, contempta ſimul
ſenectute patris, ſimul poſt Cannenſem cladem, Ro-
mana ſocietate, ad Pœnos defecit: moviſſetque in Si-
cilia res, niſi mors adeo opportuna, ut patrem quo-
que ſuſpicione adſpergeret, armantem eum multitu-
dinem, ſollicitantemque ſocios abſumpſiſſet. Hæc eo
anno in Italia, in Africa, in Sicilia, in Hiſpania vario
eventu acta. Exitu anni Q. Fabius Maximus à ſenatu
poſtulavit, ut ædem Veneris Erycinæ, quam dictator

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

voviſſet, dedicare liceret. Senatus decrevit, ut Ti-
Sempronius Conſul deſignatus, quum primum ma-
giſtratum iniſſet, ad populum ferret, ut Q. Fabium
duumvirum eſſe juberent ædis dedicandæ cauſſa. Et
M. Æmilio Lepido, qui bis conſul augurque fuerat,
filii tres, Lucius, Marcus, Quintus, ludos funebres
per triduum, & gladiatorum paria duo & viginti per
triduum in foro dederunt. Ædiles curules C. Læto-
rius, & Tib. Sempronius Gracchus, Conſul deſigna-
tus, qui in ædilitate magiſter equitum fuerat, ludos
Romanos fecerunt, qui per triduum inſtaurati ſunt.
Plebeii ludi ædilium M. Aurelii Cottæ, & M. Clau-
dii Marcelli ter inſtaurati. Circumacto tertio anno
Punici belli, Tib. Sempronius Conſul Idibus Martiis
magiſtratum iniit. Prætores Q. Fulvius Flaccus, qui
antea conſul cenſorque fuerat, urbanam; M. Valerius
Lævinus peregrinam ſortem in juriſdictione habuit.
Ap. Claudius Pulcher Siciliam, Q. Mucius Scævola
Sardiniam ſortiti ſunt. M. Marcello Proconſule im-
perium eſſe populus juſſit, quod poſt Cannenſem cla-
dem unus Romanorum imperatorum in Italia pro-
31 ſpere rem geſſiſſet. Senatus quo die primum eſt in
Capitolio conſultus, decrevit, ut, quo eo anno duplex
tributum imperaretur; ſimplex confeſtim exigeretur,
ex quo ſtipendium præſens omnibus militibus dare-
tur, præterquam qui milites ad Cannas fuiſſent. De
exercitibus ita decreverunt, ut duabus legionibus ur-
banis Tib. Sempronius Conſul Cales ad convenien-
dum diem ediceret. Inde ſex legiones in caſtra Clau-
diana ſupra Sueſſulam deducerentur. quæ ibi legio-
nes eſſent, (erant autem Cannenſis maxime exerci-
tus) eas App. Claudius Pulcher Prætor in Siciliam
trajiceret: quæque in Sicilia eſſent, Romam depor-
tarentur. Ad exercitum, cui ad conveniendum Cales
edicta dies erat, M. Claudius Marcellus miſſus: iſque
juſſus in caſtra Claudiana deducere urbanas legiones.
Ad veterem exercitum accipiendum, deducendum-
que inde in Siciliam, T. Metilius Croto legatus ab
Ap. Claudio eſt miſſus. Taciti primo exſpectaverant
homines, uti conſul comitia collegæ creando habe-
ret.

ret. deinde, ubi ablegatum, velut de induſtria, M. Marcellum viderunt, quem maximè conſulem in eum annum ob egregie in prætura res geſtas creari volebant, fremitus in curia eſt ortus. Quod ubi ſenſit conſul; *Vtrumque, inquit, è republica fuit, Patres Conſcripti, & M. Claudium ad permutandos exercitus in Campaniam proficiſci, & comitia non prius edici, quam is inde, confecto, quod mandatum eſt, negotio, revertiſſet. Vt vos conſulem, quem tempus reipublicæ poſtularet, quem maxime vultis, haberetis.* Ita de comitiis, donec rediit Marcellus, ſilentium fuit. Interea duumviri creati ſunt Q. Fabius Maximus & T. Otacilius Craſſus, ædibus dedicandis: Menti Otacilius, Fabius Veneri Erycinæ. Vtraque in Capitolio eſt; canali uno diſcretæ. Et de trecentis equitibus Campanis, qui in Sicilia cum fide ſtipendiis emeritis Romam venerant, dein latum ad populum, ut cives Romani eſſent: item, uti municipes Cumani eſſent, pridie quam populus Campanus à populo Romano defeciſſet. Maximè ut hoc ferretur, moverat, quod, quorum hominum eſſent, ſcire ſe ipſi negabant; vetere patria relicta, in eam in quam redierant, nondum adſciti. Poſteaquam Marcellus ab exercitu rediit, comitia uni conſuli rogando in locum L. Poſtumii edicuntur. Creatur ingenti conſenſu Marcellus, qui extemplo magiſtratum occiperet. cui ineunti conſulatum quum tonuiſſet, vocati augures, vitio creatum videri pronunciaverunt; vulgoque Patres ita fama ferebant, quod tum primum duo plebeii conſules facti eſſent, id Deis cordi non eſſe. In locum Marcelli, ubi is ſe magiſtratu abdicavit, ſuffectus Fabius Maximus tertium. Mare arſit eo anno: ad Sinueſſam bos equuleum peperit: ſigna Lanuvii ad Junonis Soſpitæ cruore manavere, lapidibuſque circa id templum pluit. ob quem imbrem novemdiale, ut aſſolet, ſacrum fuit: cæteraque prodigia cum cura expiata. Conſules exercitus inter ſe diviſerunt. Fabio 32
exercitus, cui M. Junius dictator præfuerat, evenit; Sempronio volones qui fierent, & ſociorum viginti quinque millia; M. Valerio prætori legiones quæ ex

Sicilia

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Sicilia rediſſent, decretæ: M. Claudius proconſul, ad eum exercitum, qui ſupra Sueſſulam Nolæ præſideret, miſſus. Prætores in Siciliam ac Sardiniam profecti. Conſules edixerunt, quoties in ſenatum vocaſſent, uti ſenatores, quibuſque in ſenatu dicere ſententiam liceret, ad portam Capenam convenirent. Prætores quorum juriſdictio erat, tribunalia ad Piſcinam publicam poſuerunt. eo vadimonia fieri juſſerunt: ibique eo anno jus dictum eſt. Interim Carthaginem, unde Mago frater Annibalis duodecim millia peditum, & mille quingentos equites, viginti elephantos, mille argenti talenta in Italiam tranſmiſſurus erat, cum præſidio ſexaginta navium longarum; nuncius affertur, in Hiſpania rem male geſtam, omneſque ferme ejus provinciæ populos ad Romanos defeciſſe. Erant qui Magonem, cum claſſe ea, copiiſque, omiſſa Italia, in Hiſpaniam averterent; quum Sardiniæ recipiendæ repentina ſpes adfulſit. *Parvum ibi exercitum Romanum eſſe: veterem prætorem inde Cornelium provinciæ peritum decedere, novum exſpectari. Ad hoc, feſſos jam animos Sardorum eſſe diuturnitate imperii: & proximo iis anno acerbe atque avare imperatum. Gravi tributo & collatione iniqua frumenti preſſos. nihil deeſſe aliud quam auctorem, ad quem deficerent.* Hæc clandeſtina legatio per principes miſſa erat: maximè eam rem moliente Hampſicora, qui tum auctoritate atque opibus longe primus erat. His nunciis prope uno tempore turbati erectique, Magonem cum claſſe ſua copiiſque in Hiſpaniam mittunt. in Sardiniam Aſdrubalem, cognomento Calvum, deligunt ducem: & tantum ferme copiarum, quantum Magoni, decernunt. Et Romæ conſules, tranſactis rebus quæ in urbe agendæ erant, movebant jam ſeſe ad bellum. Ti. Sempronius, militibus Sinueſſam diem ad conveniendum edixit. & Q. Fabius, conſulto prius ſenatu, ut frumenta omnes ex agris, ante Calendas Junias primas, in urbes munitas conveherent. *Qui non invexiſſet, ejus ſe agrum populaturum: ſervos ſub haſta venditurum, villas incenſurum.* Ne prætoribus quidem, qui ad jus dicendum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

creati erant, vacatio ab belli adminiſtratione data
eſt. Valerium prætorem in Apuliam ire placuit, ad
exercitum à Terentio accipiendum. quum ex Sicilia
legiones veniſſent; iis potiſſimum uti ad regionis
ejus præſidium: Terentianum mitti cum aliquo le-
gatorum. Et viginti quinque naves M. Valerio datæ
ſunt, quibus oram maritimam inter Brunduſium ac
Tarentum tutari poſſet. Par navium numerus Q.
Fulvio prætori urbano decretus ab ſuburbana littora
tutanda. C. Terentio proconſuli negotium datum, ut
in Piceno agro conquiſitionem militum haberet, lo-
ciſque iis præſidio eſſet. Et T. Otacilius Craſſus po-
ſteaquam ædem Mentis in Capitolio dedicavit, in
Siciliam cum imperio, qui claſſi præeſſet, miſſus. In 33
hanc dimicationem duorum opulentiſſimorum in
terris populorum, omnes reges genteſque animos in-
tenderant. inter quos Philippus Macedonum rex, eo
magis, quod propior Italiæ ac mari tantum Ionio
diſcretus erat. Is ubi primum fama accepit, Anniba-
lem Alpes tranſgreſſum; ut bello inter Romanum
Pœnumque orto lætatus erat: ita utrius populi mal-
let victoriam eſſe, incertis adhuc viribus, fluctuatus
animo fuerat. Poſteaquam tertia jam pugna, tertia
victoria cum Pœnis erat; ad fortunam inclinavit, le-
gatoſque ad Annibalem miſit: qui vitantes portus
Brunduſinũ Tarentinumque, quia cuſtodiis navium
Romanarum tenebantur; ad Laciniæ Junonis in
terram egreſſi ſunt. Inde per Apuliam petentes Ca-
puam, media in præſidia Romana illati ſunt: dedu-
ctique ad M. Valerium Lævinum prætorem, circa
Nuceriam caſtra habentem. Ibi intrepidè Xeno-
phanes legationis princeps à Philippo rege ſe miſ-
ſum, ait, ad amicitiam ſocietatemque jungendam
cum populo Romano. mandata habere ad conſules,
ac ſenatum populumque Romanum. Inter defectio-
nes veterum ſociorum, Valerius nova ſocietate tam
clari regis lætus admodum, hoſtes pro hoſpitibus
comiter accepit. dat qui proſequantur, itinera cum
cura demonſtrent, quæ loca, quoſque ſaltus, aut Ro-
manus, aut hoſtes teneant. Xenophanes per præſidia
Ro-

Romana in Campaniam , inde qua proximum fuit,
in caſtra Annibalis pervenit, fœduſque cum eo atque
amicitiam jungit legibus his : *ut Philippus rex quam
maxima claſſe (ducentas autem naves videbatur effe-
cturus) in Italiam trajiceret, & vaſtaret maritimam
oram : bellum pro parte ſua terra marique gereret. ubi
debellatum eſſet , Italia omnis cum ipſa urbe Roma
Carthaginienſium atque Annibalis eſſet, prædaque om-
nis Annibali cederet. Perdomita Italia, navigarent in
Græciam, bellumque cum quibus regibus placeret, gere-
rent. quæ civitates continentis , quæ inſulæ ad Mace-*
34 *doniam vergunt , eæ Philippi regnique ejus eſſent.* In
has ferme leges , inter Pœnum ducem legatoſque
Macedonum ictum fœdus, miſſique cum iis ad regis
ipſius firmandam fidem legati , Giſgo, & Boſtar, &
Mago, eodem ad Junonis Laciniæ, ubi navis occulta
in ſtatione erat , perveniunt: inde profecti , quum
jam altum tenerent, conſpecti à claſſe Romana ſunt,
quæ præſidio erat Calabriæ littoribus. Q. Valerius
Flaccus cercuros ad perſequendam retrahendamque
navem quum miſiſſet , primò fugere regii conati :
deinde, ubi celeritate vinci ſenſerunt, tradunt ſe Ro-
manis: & ad præfectum claſſis adducti , quum quæ-
reret, qui, & unde, & quo tenderent curſum; Xeno-
phanes primò , ſatis jam ſemel felix mendacium
ſtruere , à Philippo ſe ad Romanos miſſum , ad M.
Valerium , ad quem unum iter tutum fuerit , perve-
niſſe. Campaniam ſuperare nequiſſe, ſeptam hoſtium
præſidiis. deinde ut Punicus cultus, habituſque ſuſpe-
ctos legatos fecit Annibalis , interrogatoſque ſermo
prodidit; tum, comitibus eorum ſeductis , ac metu
territis, literæ quoque ab Annibale ad Philippum in-
ventæ , & pacta pacis inter regem Macedonum Pœ-
numque ducem. Quibus ſatis cognitis, optimũ viſum
eſt, captivos comiteſque eorum, Romam ad ſenatũ,
aut ad conſules, ubicumque eſſent, quam primum de-
portare. ad id celerrimæ quinque naves delectæ : ac
L. Valerius Antias, qui præeſſet, miſſus : eique man-
datum , ut in omnes naves legatos ſeparatim cuſto-
diendos divideret: daretque operam, ne quod iis col-
lo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

loquium inter ſe, néve quæ communicatio conſilii eſſet. Per idem tempus Romæ quum A. Cornelius Mammula, ex Sardinia provincia decedens, retuliſſet, qui ſtatus rerum in inſula eſſet, bellum ac defectionem omnes ſpectare; Q. Mucium, qui ſucceſſiſſet ſibi, gravitate cœli aquarumque advenientem exceptum, non tam in periculoſum, quam longum morbum implicitum, diu ad belli vim ſuſtinendam inutilem fore, exercitumque ibi ut ſatis firmum pacatæ provinciæ præſidem eſſe, ita parum bello, quod motum iri videretur: decreverunt Patres, ut P. Valerius Flaccus quinque millia peditum, quadringentos equites ſcriberet, eamque legionem primo quoque tempore in Sardiniam trajiciendam curaret, mitteretque cum imperio quem ipſi videretur, qui rem gereret, quoad Mucius convaluiſſet. Ad eam rem miſſus eſt T. Manlius Torquatus, qui bis conſul cenſorque fuerat, ſubegeratque in conſulatu Sardos. Sub idem ferè tempus, & à Carthagine in Sardiniam claſſis miſſa duce Aſdrubale, cui Calvo cognomen erat, fœda tempeſtate vexata, ad Baleares inſulas ejicitur. ibique (adeò non armamenta modo, ſed etiam alvei navium quaſſati erant) ſubductæ naves dum reficiuntur, aliquantum temporis triverunt.
35 In Italia quum poſt Cannenſem pugnam, fractis partis alterius viribus, alterius mollitis animis, ſegnius bellum eſſet: Campani per ſe adorti ſunt rem Cumanam ſuæ ditionis facere; primo ſollicitantes, ut ab Romanis deficerent. ubi id parum proceſſit, dolum ad capiendos eos comparant. Campanis omnibus ſtatum ſacrificium ad Hamas. eo ſenatum Campanum venturum certiores Cumanos fecerunt: petieruntque, ut & Cumanus eo ſenatus veniret ad conſultandum communiter, ut eoſdem uterque populus ſocios hoſteſque haberet: præſidium ibi armatum ſeſe habituros, ne quid ab Romano Pœnove periculi eſſet. Cumani (quamquam ſuſpecta fraus erat) nihil abnuere; ita tegi fallax conſilium poſſe rati. Interim Ti. Sempronius conſul Romanus Sinueſſæ, quo ad conveniendum diem edixerat, exer-

citu luſtrato, trangreſſus Vulturnum flumen, circa Liternum caſtra poſuit. Ibi, quia ocioſa ſtativa erant, crebro decurrere milites, cogebat, ut tirones (ea maxima pars volonum erat) aſſueſcerent ſigna ſequi, & in acie agnoſcere ordines ſuos. inter quæ maxima inerat tum cura duci, itaque legatis tribuniſque præceperat, *ne qua exprobratio cuiquam veteris fortunæ diſcordiam inter ordines ſereret: vetus miles tironi, liber voloni ſeſe exæquari ſineret. omnes ſatis honeſtos, generoſoſque ducerent, quibus arma ſua ſignaque populus Romanus commiſiſſet. quæ fortuna coegiſſet ita fieri, eandem cogere tueri factum.* Ea non majore cura præcepta ab ducibus ſunt quam à militibus obſervata, brevique tanta concordia coaluerant omnium animi, ut prope in oblivionem venirent, qua ex conditione quiſque eſſet miles factus. Hæc agenti Gracchο, legati Cumani nunciarunt, quæ à Campanis legatio paucos ante dies veniſſet, & quid iis ipſi reſpondiſſent. Triduum poſt eum diem feſtum eſſe: non ſenatum ſolum omnem ibi futurum, ſed caſtra etiam & exercitum Campanum. Gracchus, juſſis Cumanis omnia ex agris in urbem convehere & manere intra muros, ipſe pridie quam ſtatum ſacrificium Campanis eſſet; Cumas movet caſtra. Hamæ inde tria millia paſſuum abſunt. Jam Campani eo frequentes ex compoſito convenerant nec procul inde in occulto Marius Alfius Medix tuticus (ſummus magiſtratus erat Campanis) cum quatuordecim millibus armatorum habebat caſtra, in ſacrificio apparando, & inter id inſtruendæ fraudi aliquanto intentior, quam muniendis caſtris, aut ulli militari operi. Triduum ſacrificatum ad Hamas. Nocturnum erat ſacrum, ita ut ante mediam noctem compleretur. Huic Gracchus inſidiandum tempori ratus, cuſtodibus ad portas poſitis; ne quis enunciare poſſet cœpta, & ad decimam diei horam coactis militibus, corpora curare, ſomnoque operam dare, ut primis tenebris convenire ad ſignum poſſent, vigilia ferme prima tolli juſſit ſigna, ſilentique profectus agmine, quum ad Hamas media nocte per-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

veniſſet, caſtra Campana, ut in pervigilio neglecta, ſimul omnibus portis invadit: alios ſomno ſtratos, alios perpetrato ſacro inermes redeuntes, obtruncat. hominum eo tumultu nocturno cæſa plus duo millia, cum ipſo duce Mario Alfio. capta ſunt ſigna militaria quatuor & triginta. Gracchus minus cen- 36
tum militum jactura caſtris hoſtium potitus, Cumas ſe propere recepit; ab Annibale metuens, qui ſuper Capuam in Tifatis habebat caſtra. Nec eum provida futuri fefellit opinio. nam ſimul Capuam ea clades eſt nunciata, ratus Annibal, ab re bene geſta inſolenter lætum exercitum tironum magna ex parte ſervorumque, ſpoliantem victos, prædaſque agentem, ad Hamas ſe inventurum; citatum agmen præter Capuam rapit: obvioſque ex fuga Campanorum dato præſidio Capuam duci, ſaucios vehiculis portari jubet. ipſe Hamis vacua ab hoſtibus caſtra, nec quicquam præter recentis veſtigia cædis, ſtrataque paſſim corpora ſociorum invenit. Auctores erant quidam, ut protinus inde Cumas duceret, urbemque oppugnaret. Id quamquam haud modice Annibal cupiebat, ut quia Neapolim non potuerat, Cumas ſaltem, maritimam urbem, haberet; tamen, quia præter arma nihil ſecum miles raptim acto agmine extulerat, retro in caſtra ſuper Tifata ſe recepit. inde fatigatus Campanorum precibus, ſequenti die cum omni apparatu oppugnandæ urbis, Cumas redit: perpopulatoque agro Cumano, mille paſſus ab urbe caſtra locat. Tum Gracchus, magis verecundia in tali neceſſitate deſerendi ſocios, implorantes fidem ſuam populique Romani ſubſtitit, quam ſatis fidens exercitui. Nec alter conſul Fabius, qui ad Cales caſtra habebat, Vulturnum flumen traducere audebat exercitum: occupatus primo auſpiciis repetendis; dein prodigiis, quæ alia ſuper alia nunciabantur, expiantique ea haud facile litari aruſpices reſpondebant. Hæ cauſſæ quum Fabium tenerent, Sempro- 37
nius in obſidione erat; & jam operibus oppugnabatur. adverſus ligneam ingentem admotam urbi, aliam turrem ex ipſo muro excitavit conſul Romanus,

nus, aliquanto altiorem : quia muro ſatis per ſe alto ſubjectis validis ſublicis pro ſolo uſus erat. inde primum ſaxis, ſudibuſque, & cæteris miſſilibus propugnatores mœnia atque urbem tuebantur : poſtremo, ubi promovendo adjunctam muro viderunt turrem, facibus ardentibus plurimum ſimul ignem conjecerunt. quo incendio trepida armatorum multitudo quum de turri ſeſe præcipitaret, eruptio ex oppido ſimul duabus portis facta, ſtationes hoſtium fudit, fugavitque in caſtra; ut eo die obſeſſo, quam obſidenti ſimilior eſſet Pœnus. Ad mille trecentos Carthaginienſium cæſi : & undeſexaginta vivi capti, qui circa muros & in ſtationibus ſolute ac negligenter agentes, quum nihil minus quam eruptionem timuiſſent, ex improviſo oppreſſi fuerunt. Gracchus, priuſquam ſe hoſtes ab repentino pavore colligerent, receptui ſignum dedit, ac ſuos intra muros recepit. Poſtero die Annibal elatum ſecunda re conſulem juſto prælio ratus certaturum, aciem inter caſtra atque urbem inſtruxit. cæterum poſteaquam neminem moveri ab ſolita cuſtodia urbis vidit, nec committi quicquam temerariæ ſpei, ad Tifata redit infecta re. Quibus diebus Cumæ liberatæ ſunt obſidione, iiſdem diebus, & in Lucanis ad Grumentum Ti. Sempronius, cui Longo cognomen erat, cum Hannone Pœno proſpere pugnat. Supra duo milli hominum occidit, & ducentos octoginta milite amiſit : ſigna militaria ad quadraginta unum cepi Pulſus finibus Lucanis Hanno, retro in Bruttios ſe ſe recepit. Et ex Hirpinis oppida tria, quæ à popu lo Romano defecerant, vi recepta per M. Valerium prætorem. Vercellius Siciliuſque, auctores defectio nis ſecuri percuſſi. ſupra mille captivorum ſub haſt venierunt : præda alia militi conceſſa, exercitus Lu

38 ceriam reductus. Dum hæc in Lucanis atque in Hi pinis geruntur, quinque naves, quæ Macedonum a que Pœnorum captos legatos Romam portabant, ſupero mari ad inferum circumvectæ, prope omne Italiæ oram quum præter Cumas velis ferrentur, n que hoſtium an ſociorum eſſent, ſatis ſciretur, Gra

ch

chus obviam ex claſſe ſua naves miſit. cum percunctando invicem cognitum eſſet, conſulem Cumis eſſe; naves Cumas appulſæ, captivique ad conſulem deducti, & literæ datæ. Conſul literis Philippi atque Annibalis perlectis, conſignata omnia ad ſenatum itinere terreſtri miſit: navibus devehi legatos juſſit. Quum eodem fere die literæ legatique Romam veniſſent, & percunctatione facta, dicta cum ſcriptis congruerent; primo gravis cura Patres inceſſit, cernentes, quanta vix tolerantibus Punicum bellum, Macedonici belli moles inſtaret. cui tamen adeo non ſuccubuerunt, ut extemplo agitaretur, quemadmodum ultro inferendo bello averterent ab Italia hoſtem. Captivis in vincula condi juſſis, comitibuſque eorum ſub haſta venditis, ad naves viginti quinque, quibus P. Valerius Flaccus præfectus præerat, viginti paratas alias decernunt. His comparatis deductiſque, & additis quinque navibus, quæ advexerant captivos legatos, quinquaginta naves ab Oſtia Tarentum profectæ: juſſuſque P. Valerius, militibus Varronianis, quibus L. Apuſtius legatus Tarenti præerat, in naves impoſitis, quinquaginta navium claſſe non tueri modo Italiæ oram, ſed explorare de Macedonico bello. ſi congruentia literis legatorumque indiciis Philippi conſilia eſſent, ut M. Valerium prætorem literis certiorem faceret: iſque L. Apuſtio legato exercitui præpoſito, Tarentum ad claſſem profectus primo quoque tempore in Macedoniam tranſmitteret: daretque operam, ut Philippum in regno contineret. Pecunia ad claſſem tuendam bellumque Macedonicum ea decreta eſt, quæ Ap. Claudio in Siciliam miſſa erat, ut redderetur Hieroni regi: ea per L. Apuſtium legatum Tarentum eſt devecta. ſimul ab Hierone miſſa ducenta millia modiûm tritici, & hordei centum. Dum 39
hæc Romani parant, aguntque; ad Philippum captiva navis, una ex iis, quæ Romam miſſæ erant, ex curſu refugit: inde ſcitum, legatos cum literis captos. itaque ignarus de iis quæ cum Annibale legatis ſuis conveniſſent, quæque legati ejus ad ſe allaturi

turi fuiſſent, legationem aliam cum eiſdem mandatis mittit. Legati ad Annibalem miſſi, Heraclitus, cui Scotino cognomen erat, & Crito Berræus, & Soſitheus Magnes. Hi proſpere tulerunt ac retulerunt mandata. ſed prius ſe æſtas circumegit, quam movere ac moliri quicquam rex poſſet: tantum navis una capta cum legatis momenti fecit, ad dilationem imminentis Romani belli. Et circa Capuam, tranſgreſſo Vulturnum Fabio, poſt expiata tandem prodigia, ambo conſules rem gerebant. Combulteriam, & Trebulam, & Saticulam, urbes, quæ ad Pœnum defecerant, Fabius vi cepit; præſidiaque in iis Annibalis, Campanique permulti capti. & Nolæ, ſicut priore anno, ſenatus Romanorum, plebs Annibalis erat: conſiliaque occulta de cæde principum & proditione urbis inibantur. Quibus ne incepta procederent, inter Capuam caſtraque Annibalis, quæ in Tifatis erant, traducto exercitu, Fabius ſuper Veſuvium in caſtris Claudianis conſedit, inde M. Marcellum proconſulem, cum iis copiis quas habebat,
40 Nolam in præſidium miſit. Et in Sardinia res pe
T. Manlium prætorem adminiſtrari cœptæ, qua
omiſſæ erant poſteaquam Q. Mucius prætor grav
morbo eſt implicitus. Manlius navibus longis a
Caraleis ſubductis, navalibuſque ſociis armatis, u
terra rem gereret, & à prætore exercitu accepto
duo & viginti millia peditum, mille & ducento
equites confecit. Cum his equitum peditumque co
piis profectus in agrum hoſtium, haud procul a
Hampſicoræ caſtris caſtra poſuit. Hampſicora tu
forte profectus erat in Pellidos Sardos ad juvent
tem armandam, qua copias augeret. Filius ejus, n
mine Hioſtus, caſtris præerat: is adoleſcentia fero
temere prælio inito fuſus, fugatuſque. ad tria mill
Sardorum eo prælio cæſa, trecenti ferme vivi cap
Alius exercitus primò per agros ſilvaſque fuga pal
tus; dein, quo ducem fugiſſe fama erat, ad urbe
nomine Cornum, caput ejus regionis, confugit. d
bellatumque eo prælio in Sardinia eſſet, ni cla
Punica cum duce Aſdrubale, quæ tempeſtate de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

cta ad Baleares erat, in tempore ad ſpem rebellandi
adveniſſet. Manlius poſt famam appulſæ Punicæ
claſſis, Caraleis ſe recepit. ea occaſio Hampſicoræ
data, Pœno ſe jungendi Aſdrubal copiis in terram
expoſitis, & claſſe remiſſa Carthaginem, duce Ham-
pſicora ad ſociorum populi Romani agrum popu-
landum profectus, Caraleis perventurus erat, ni
Manlius obvio exercitu ab effuſa eum populatione
continuiſſet. Primò caſtra caſtris modico intervallo
ſunt objecta, deinceps procurſationes leviaque cer-
tamina vario eventu inita: poſtremo deſcenſum in
aciem, ſigniſque collatis juſto prælio per quatuor
horas pugnatum. Diu pugnam ancipitem Pœni,
Sardis facile vinci aſſuetis, fecerunt: poſtremò &
ipſi, quum omnia circa ſtrage ac fuga Sardorum re-
pleta eſſent, fuſi. cæterum terga dantes, circumdu-
cto cornu quo pepulerat Sardos, incluſit Romanus.
cædes inde magis, quam pugna fuit. Duodecim
millia hoſtium cæſa, Sardorum ſimul Pœnorumque
ferme tria millia & ſexcenti capti, & ſigna mili-
taria ſeptem & viginti. Ante omnia claram & me- 41
morabilem pugnam fecit Aſdrubal imperator ca-
ptus, & Hanno, & Mago, nobiles Carthaginienſes.
Mago ex gente Barcina, propinqua cognatione An-
nibali junctus: Hanno auctor rebellionis Sardis,
bellique ejus haud dubie concitor. Nec Sardorum
duces minus nobilem eam pugnam cladibus ſuis fe-
cerunt. nam & filius Hampſicoræ Hioſtus in acie
cecidit: & Hampſicora cum paucis equitibus fu-
giens, ut ſuper afflictas res necem quoque filii audi-
vit; nocte ne cujus interventus cœptum impediret,
mortem ſibi conſcivit. Cæteris urbs Cornus eadem,
quæ ante, fugæ receptaculum fuit. quam Manlius
victore exercitu aggreſſus, intra paucos dies recepit.
Deinde aliæ quoque civitates, quæ ad Hampſicoram
Pœnoſque defecerant, obſidibus datis, dediderunt
ſeſe. quibus ſtipendio frumentoque imperato pro
cujuſque aut viribus aut delicto, Caraleis exercitum
reduxit. Ibi navibus longis deductis, impoſitoque
quem ſecum advexerat milite, Romam navigat,

Sar-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Sardiniamque perdomitam nunciat Patribus: & ſtipendium quæſtoribus, frumentum ædilibus, captivoſque Fulvio prætori tradidit. Per idem tempus T. Otacilius prætor quinquaginta navium ab Lilybæo claſſe in Africam tranſvectus, depopulatuſque agrum Carthaginienſem, quum Sardiniam inde peteret, quo fama erat Aſdrubalem à Balearibus nuper trajeciſſe, claſſi Africam repetenti occurrit, levique certamine in alto commiſſo, ſeptem inde naves cum ſociis navalibus cepit: cæteras metus haud ſecus, quam tempeſtas paſſim disjecit. Per eoſdem forte dies & Bomilcar cum militibus ad ſupplementum Carthagine miſſis, quadragintaque elephantis, & commeatu, Locros acceſſit. quem ut incautum opprimeret Ap. Claudius per ſimulationem provinciæ circumeundæ Meſſanam raptim exercitu ducto, æſtu ſecundo Locros trajecit. Jam inde Bomilcar ad Hannonem in Bruttios profectus erat, & Locrenſes portas Romanis clauſerunt. Appius magno conatu nulla re geſta, Meſſanam repetit. Eadem æſtate Marcellus ab Nola, quam præſidio obtinebat, crebras excurſiones in agrum Hirpinum, & Samnites Caudinos fecit. adeoque omnia ferro atque igni vaſtavit, ut antiquarum cladium Samnio memo-
42 riam renovaret. Itaque extemplo legati ad Annibalem miſſi ſimul ex utraque gente, ita Pœnum allocuti ſunt: *Hoſtes populi Romani, Annibal, fuimus primum per nos ipſi, quoad noſtra arma, noſtræ vires nos tutari poterant. poſteaquam iis parum fidebamus, Pyrrho regi nos adjunximus: à quo relicti, pacem neceſſariam accepimus, fuimuſque in ea per annos prop[e] quinquaginta, ad id tempus quo in Italiam veniſti. Tua nos non magis virtus fortunaque, quam unica co[mi]mitas ac benignitas erga cives noſtros, quos captos nob[is] remiſiſti, ita conciliavit tibi, ut te ſalvo atque incolu[mi] mi amico, non modo populum Romanum, ſed ne De[os] quidem iratos (ſi dici fas eſt) timeremus. At, Her[cu]cule, non ſolum incolumi & victore, ſed præſente t[e] quum ploratum prope conjugum ac liberorum noſtro[rum] rum exaudire, & flagrantia tecta poſſes conſpicere*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ita ſumus aliquoties hac æſtate devaſtati, ut M. Marcellus, non Annibal viciſſe ad Cannas videatur: glorienturque Romani, te ad unum modo ictum vigentem, velut aculeo emiſſo torpere. Per centum prope annos cum populo Romano bellum geſſimus: nullo externo adjuti nec duce, nec exercitu: niſi quod per biennium Pyrrhus noſtro magis milite ſuas auxit vires, quam ſuis viribus nos defendit. Non ego ſecundis rebus noſtris gloriabor: duos conſules, ac duos conſulares exercitus à nobis ſub jugum miſſos, & ſi qua alia aut læta aut glorioſa nobis evenerunt. quæ aſpera adverſaque tunc acciderunt, minore indignatione referre poſſumus, quam quæ hodie eveniunt. Magni dictatores cum magiſtris equitum, bini conſules cum binis conſularibus exercitibus ingrediebantur fines noſtros; ante explorato & ſubſidiis poſitis: & ſub ſignis ad populandum ducebant. nunc prope unius & parvi ad tuendam Nolam præſidii præda ſumus. Iam, ne manipulatim quidem, ſed latronum modo, percurſant totis finibus noſtris negligentius, quam ſi in Romano vagarentur agro. Cauſſa autem hæc eſt, quod neque tu defendis; & noſtra juventus, quæ ſi domi eſſet, tutaretur, omnis ſub ſignis militat tuis. Nec te, nec exercitum tuum norim: niſi à quo tot Romanas acies fuſas ſtrataſque eſſe ſciam, ei facile eſſe ducam opprimere populatores noſtros vagos, ſine ſignis, palatos, quo quemque trahit, quamvis vana, prædæ ſpes. Numidarum paucorum illi quidem præda erunt, præſidiumque ſimul nobis, & Nolæ ademtum erit: ſi modo, quos ut ſocios habere dignos duxiſti, haud indignos judicas, quos in fidem receptos tuearis. Ad ea Annibal reſpondit: *Om-* 43
nia ſimul facere Hirpinos Samniteſque: & indicare clades ſuas, & petere præſidium, & queri indefenſos ſe, neglectoſque. Indicandum autem fuiſſe primum, deinde petendum præſidium: poſtremò, ni impetraretur, tum denique querendum, fruſtra opem imploratam. Exercitum, ſe non in agrum Hirpinum Samnitémve, ne & ipſe oneri eſſet, ſed in proxima loca ſociorum populi Romani adducturum. iis populandis & militem ſuum repleturum ſe, & metu procul ab iis ſum-

moturum hoſteis. Quod ad bellum Romanum attine-
ret, ſi Thraſimeni quam Trebiæ, ſi Cannarum quam
Thraſimeni pugna nobilior eſſet; Cannarum ſe quoque
memoriam obſcuram majore & clariore victoria fa-
cturum. Cum hoc reſponſo, muneribuſque amplis,
legatos dimiſit. ipſe præſidio modico relicto in
Tifatis, profectus cum cætero exercitu, ire Nolam
pergit. Eodem Hanno ex Bruttiis, cum ſupplemen-
to Carthagine advecto atque elephantis, venit. ca-
ſtris haud procul poſitis, longe alia omnia inquiren-
ti comperta ſunt, quam quæ à legatis ſociorum au-
dierat. nihil enim Marcellus ita gerebat, ut aut for-
tunæ, aut temere hoſti commiſſum dici poſſet. ex-
plorato, cum firmiſque præſidiis tuto receptu præ-
datum ierat: omniaque velut adverſus præſentem
Annibalem cauta proviſaque fuerunt. Tum ubi ſen-
ſit hoſtem adventare, copias intra mœnia tenuit: per
muros inambulare ſenatores Nolanos juſſit, & om-
nia circa explorare, quæ apud hoſtes fierent. Ex ii
Hanno, quum ad murum ſucceſſiſſet, Herenniun
Baſſum, & Herium Petrium, ad colloquium evo
catos, permiſſuque Marcelli egreſſos, per interpreten
alloquitur. Annibalis virtutem, fortunamque ex
tollit: populi Romani obterit ſeneſcentem cum vi
ribus majeſtatem, *quæ ſi paria eſſent, ut quondan*
fuiſſent, tamen expertis quam grave Romanum im
perium ſociis, quanta indulgentia Annibalis etiam i
captivos omnes Italici nominis fuiſſet; Punicam R
manæ ſocietatem atque amicitiam præoptandam eſſ
Si ambo conſules cum ſuis exercitibus ad Nolam e
ſent, tamen non magis pares Annibali futuros, qua
ad Cannas fuiſſent: nedum prætor unus cum paucis e
novis militibus Nolam tutari poſſit. Ipſorum qua
Annibalis intereſſe, capta an tradita Nola potiretu
potiturum enim, ut Capua Nuceriaque potitus eſſe
ſed quid inter Capuæ Nuceriaque fortunam intereſſ
ipſos prope in medio ſitos Nolanos ſcire. Nolle omin
quæ captæ urbi ceſſura forent: ſed potius ſpondere,
Marcellum cum præſidio ac Nolam tradidiſſent, n
minem alium quam ipſos legem, qua in ſocietat

an-

amicitiamque Annibalis venirent, dicturum. Ad ea 44
Herennius Baſſus reſpondit: *Multos annos jam inter Romanum Nolanumque populum amicitiam eſſe, cujus neutros ad eam diem pœniteret; & ſibi ſi cum fortuna mutanda fides fuerat: ſero jam eſſe mutare eam. dedituris ſe Annibali, non fuiſſe arceſſendum Romanum præſidium: cum iis qui ad ſe tuendos veniſſent, omnia ſibi & eſſe conſociata, & ad ultimum fore.* Hoc colloquium abſtulit ſpem Annibali per proditionem recipiendæ Nolæ. itaque oppidum corona circumdedit, ut ſimul ab omni parte mœnia aggrederetur. Quem ut ſucceſſiſſe muris Marcellus vidit, inſtructa intra portam acie, cum magno tumultu erupit. aliquot primo impetu perculſi, cæſique ſunt, dein concurſu ad pugnantes facto, æquatiſque viribus, atrox cœpit eſſe pugna. memorabiliſque inter paucas fuiſſet, ni ingentibus procellis effuſus imber diremiſſet pugnantes. Eo die commiſſo modico certamine, atque irritatis animis, in urbem Romani, Pœni in caſtra ſeſe receperunt. tamen Pœnorum prima eruptione perculſi ceciderunt, haud plus quam triginta: Romanorum nullus. Imber continens per noctem totam uſque ad horam tertiam diei inſequentis tenuit: itaque quamquam utraque pars avidi certaminis erant, eo die tenuerunt ſeſe tamen munimentis. tertio die Annibal, partem copiarum prædatum in agrum Nolanum miſit. Quod ubi animadvertit Marcellus; extemplo in aciem copias eduxit: neque Annibal detrectavit. Mille fere paſſuum inter urbem erant, caſtraque. eo ſpacio (& ſunt omnia campi circa Nolam) concurrerunt. Clamor ex parte utraque ſublatus, proximos ex cohortibus iis, quæ in agros prædatum exierant, ad prælium jam commiſſum revocavit. Et Nolani aciem Romanam auxerunt: quos collaudatos Marcellus in ſubſidiis ſtare, & ſaucios ex acie efferre juſſit. pugna abſtinere, ni ab ſe ſignum accepiſſent.
Prælium erat anceps: ſumma vi & duces hortabantur, & milites pugnabant. Marcellus victis an- 45
te diem tertium, fugatis ante paucos dies à Cumis,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

pulſis priore anno ab Nola ab eodem ſe duce, milite alio, inſtare jubet. *Non omnes eſſe in acie: prædantes vagari in agro, ſed qui pugnent, marcere Campana luxuria, vino & ſcortis, omnibuſque luſtris per totam hiemem confectos. Abiſſe illam vim, vigoremque: dilapſa eſſe robora corporum animorumque, quibus Pyrenæi, Alpiumque ſuperata ſint juga. reliquias illorum virorum, vix arma membraque ſuſtinentes pugnare. Capuam Annibali Cannas fuiſſe. ibi virtutem bellicam, ibi militarem diſciplinam, ibi præteriti temporis famam, ibi ſpem futuri extinctam.* Quum hæc exprobrando hoſti Marcellus, ſuorum militum animos erigeret, Annibal multo gravioribus probris increpabat: *Arma ſignaque eadem ſe noſcere, quæ ad Trebiam Thraſimenumque, poſtremò ad Cannas viderit, habueritque. militem alium profecto ſe in hiberna Capuam duxiſſe, alium inde eduxiſſe. Legatum-ne Romanum, & legionis unius atque alæ, magno certamine vix toleratis pugnam, quos binæ acies conſulares numquam ſuſtinuerunt? Marcellus, tiron milite ac Nolanis ſubſidiis, inultus nos jam iterum laceſſit? Vbi ille meus miles eſt, qui erepto ex equ C. Flaminio conſuli caput abſtulit? ubi, qui L. Paul lum ad Cannas occidit? Ferrum nunc habet? an dexte ræ torpent? an quid prodigii eſt aliud? Qui pauc plures vincere ſoliti eſtis, nunc paucis plures vix re ſtatis. Romam vos expugnaturos, ſi quis duceret, for tes lingua jactabatis. En nunc minor eſt res. hic ex periri vim, virtutemque volo. Expugnate Nolam campeſtrem urbem, non flumine non mari ſeptam. hin vos ex tam opulenta urbe præda ſpoliiſque onuſtos, vo*

46 *ducam quo voletis, vel ſequar.* Nec bene, nec mal dicta profuerunt ad confirmandos animos. Quu omni parte pellerentur, Romaniſque creſcerent an mi non duce ſolum adhortante, ſed Nolanis etia per clamorem favoris indicem accendentibus ard rem pugnæ, terga Pœni dederunt, atque in caſt compulſi ſunt, quæ oppugnare cupientes milit Romanos, Marcellus Nolam reducit cum magn gaudio, & gratulatione etiam plebis, quæ ante i

cli

clinatior ad Pœnos fuerat. Hoſtium plus quinque
millia cæſa eo die, vivi capti ſexcenti, & ſigna mi-
litaria undeviginti, & duo elephanti. quatuor in
acie occiſi. Romanorum minus mille interfecti. po-
ſterum diem, induciis tacitis, ſepeliendo utrimque
cæſos in acie, conſumpſerunt. Spolia hoſtium Mar-
cellus, Vulcano votum, cremavit. Tertio poſt die
(ob iram credo aliquam, aut ſpem liberalioris mi-
litiæ) mille ducenti ſeptuaginta duo equites, miſti
Numidæ Hiſpanique, ad Marcellum transfugerunt.
eorum forti fidelique opera in eo bello uſi ſunt ſæpe
Romani. Ager Hiſpanis in Hiſpania, Numidis in
Africa poſt bellum virtutis cauſſa latus, datus eſt.
Annibal ab Nola remiſſo in Bruttios Hannone,
cum quibus venerat copiis, ipſe Apuliæ hiberna pe-
tit, circaque Arpos conſedit. Q. Fabius ut profe-
ctum in Apuliam Annibalem audivit, frumento ab
Nola Neapolique in ea caſtra convecto, quæ ſuper
Sueſſulam erant, munimentiſque firmatis, & præſi-
dio, quod per hiberna ad tutandum locum ſatis eſ-
ſet, relicto, ipſe Capuam propius movit caſtra,
agrumque Campanum ferro ignique eſt depopula-
tus. donec coacti ſunt Campani, nihil admodum
viribus ſuis fidentes, egredi portis, & caſtra ante
urbem in aperto communire. Sex millia armato-
rum habebant, peditem imbellem: equitatu plus
poterant. itaque equeſtribus præliis laceſſerant ho-
ſtem. Inter multos nobiles equites Campanos,
Cerrinus Jubellius erat; cognomine Taurea. civis
indidem erat, longe omnium Campanorum fortiſ-
ſimus eques: adeo, ut quum apud Romanos mili-
taret, unus eum Romanus, Claudius Aſellus, gloria
equeſtri equaret. Hunc Taurea quum diu perluſtrans
oculis obequitaſſet hoſtium turmis; tandem facto
ſilentio, ubi eſſet Claudius Aſellus? quæſivit. *&*
quoniam verbis ſecum de virtute ambigere ſolitus
eſſet, cur non ferro decerneret; daretque opima ſpolia
victus, aut victor caperet? Hæc ubi Aſello nunciata 47
ſunt in caſtra; id modo moratus, ut conſulem per-
cunctaretur, liceret-ne extra ordinem in provocan-

tem hoſtem pugnare? permiſſu ejus arma extemplo cepit: provectuſque ante ſtationes equo, Tauream nomine compellavit, congredique ubi vellet, juſſit. Jam Romani ad ſpectaculum pugnæ ejus frequentes exierant: & Campani, non vallum modo caſtrorum, ſed mœnia etiam urbis proſpectantes repleverant. Quum jam ante ferocibus dictis rem nobilitaſſent, infeſtis haſtis concitarunt equos. dein libero ſpatio inter ſe ludificantes, ſine vulnere pugnam extrahebant. Tum Campanus Romano, *Equorum*, inquit, *hoc, non equitum erit certamen, niſi è campo in cavam hanc viam demittimus equos. ibi nullo ad evagandum ſpatio cominus conſerentur manus.* Dicto prope citius, equum in viam Claudius dejecit. Taurea verbis ferocior quam re, *Minime ſis*, inquit, *cantherium in foſſa*. quæ vox in ruſticum inde proverbium prodita. Claudius quum ex via longe perequitaſſet, nullo obvio hoſte in campum rurſum evectus, increpans ignaviam hoſtis, cum magno gaudio & gratulatione, victor in caſtra redit. Huic pugnæ equeſtri rem (quam ſatis certam, communis exiſtimatio eſt) mirabilem certe, adjiciunt quidam annales. quum refugientem ad urbem Tauream Claudius ſequeretur, patenti hoſtium portæ invectum, per alteram ſtupentibus mira-

48 culo hoſtibus intactum evaſiſſe. Quieta inde ſtativa fuere, ac retro etiam conſul movit caſtra, ut ſementem Campani facerent: nec ante violavi[t] agrum Campanum, quam jam altæ in ſegetibu[s] herbæ pabulum præbere poterant. id convexit i[n] Claudiana caſtra ſuper Sueſſulam; ibique hibern[a] ædificavit. M. Claudio proconſuli imperavit, u[t] retento Nolæ neceſſario ad tuendam urbem præſi-dio, cæteros milites dimitteret Romam; ne one-ri ſociis, & ſumptui reipublicæ eſſent. Et Ti. Grac-chus à Cumis Luceriam in Apuliam legiones du-duxiſſet, M. Valerium inde prætorem Brundu-ſium, cum eo, quem Luceriæ habuerat, exercit[u] miſit, tuerique oram agri Salentini, & provide[re] quod ad Philippum bellumque Macedonicum a[t]-

tin[...]

tineret, juſſit. Exitu æſtatis ejus, qua hæc geſta perſcripſimus, literæ à P. & Cn. Scipionibus venerunt, quantas, quamque proſperas in Hiſpania res geſſiſſent. ſed pecuniam in ſtipendium, veſtimentaque, & frumentum exercitui, & ſociis navalibus, omnia deeſſe. Quod ad ſtipendium attineat, ſi ærarium inops eſſet, ſe aliquam rationem inituros, quo modo ab Hiſpanis ſumant. cætera utique ab Roma mittenda eſſe: nec aliter, aut exercitum, aut provinciam, retineri poſſe. Literis recitatis, nemo omnium erat, quin & vera ſcribi & poſtulari æqua fateretur: ſed occurrebat animis, quantos exercitus terreſtres navaleſque tuerentur, quantaque nova claſſis mox paranda eſſet; ſi bellum Macedonicum moveretur. *Siciliam & Sardiniam, quæ ante bellum vectigales fuiſſent, vix præſides provinciarum exercitus alere: tributo ſumptus ſuppeditari. quum ipſum tributum conferentium numerum tantis exercituum ſtragibus, & ad Thraſimenum lacum, & ad Cannas, imminutum; tum qui ſupereſſent pauci, ſi multiplici gravarentur ſtipendio, alia perituros peſte. Itaque niſi fide ſtaret reſpublica, opibus non ſtaturam. Prodeundum in concionem Fulvio prætori eſſe, indicandas populo publicas neceſſitates, cohortandoſque, qui redempturis auxiſſent patrimonia, ut reipublicæ ex qua creviſſent, ad tempus commodarent: conducerentque ea lege præbenda, quæ ad exercitum Hiſpanienſem opus eſſent, ut quum pecunia in ærario eſſet, iis primis ſolveretur.* Hæc prætor in concione edixit, qua die veſtimenta, frumentum Hiſpanienſi exercitui præbenda, quæque alia opus eſſent navalibus ſociis, eſſet locaturus. Vbi 49
ea dies venit, ad conducendum tres ſocietates aderant hominum undeviginti, quorum duo poſtulata fuere: unum, ut militia vacarent, dum in eo publico eſſent: alterum, ut quæ in naves impoſuiſſent, ab hoſtium tempeſtatiſque vi, publico periculo eſſent. Vtroque impetrato, conduxerunt: privataque pecunia reſpublica adminiſtrata eſt. Hi mores, eaque caritas patriæ per omnes ordines velut tenore

nore uno pertinebat. Quemadmodum conducta omnia magno animo ſunt, ſic ſumma fide præbita: nec ſecus quam ſi ex opulento ærario, ut quondam, alerentur. Quum hi commeatus venerunt, Illiturgi oppidum ab Aſdrubale ac Magone, & Amilcare Bomilcaris filio, ob defectionem ad Romanos oppugnabatur. Inter hæc trina caſtra hoſtium Scipiones, quum in urbem ſociorum, magno certamine ac ſtrage obſiſtentium, perveniſſent; frumentum, cujus inopia erat, advexerunt: cohortatique oppidanos, ut eodem animo mœnia tutarentur, quo pro ſe pugnantem Romanum exercitum vidiſſent; ad caſtra maxima oppugnanda, quibus Aſdrubal præerat, ducunt. Eodem & duo duces, & duo exercitus Carthaginienſium, ibi rem ſummam agi cernentes, convenerunt. Itaque eruptione è caſtris pugnatum eſt. ſexaginta hoſtium millia eo die in pugna fuerunt, ſexdecim circiter Romanis. tamen adeo haud dubia victoria fuit, ut plures numero, quam ipſi erant Romani, hoſtium occiderint: ceperint amplius tria millia hominum, paulo minus mille equorum, undeſexaginta militaria ſigna; elephantis quinque in prælio occiſis. triniſque caſtris eo die potiti ſunt. Illiturgi obſidione liberata, ad Intibili oppugnandum Punici exercitus traducti; ſuppletis copiis ex provincia, ut quæ maxime omnium belli avida, modo præda aut merces eſſet; & tum juventute abundante. Iterum ſignis collatis eadem fortuna utriuſque partis pugnatum. ſupra tredecim millia hoſtium cæſa, ſupra duo capta; cum ſignis duobus & quadraginta, & novem elephantis. Tum verò omnes prope Hiſpaniæ populi ad Romanos defecerunt: multoque majores ea æſtate in Hiſpania quam in Italia res geſtæ.

EPI

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

EPITOME
LIBRI XXIV.

Hieronymus, Syracuſanorum rex, cujus avus Hiero amicus populo Romano fuerat, ad Carthaginienſes defecit: & propter crudelitatem ſuperbiamque, à ſuis interfectus eſt. T. Sempronius Gracchus, proconſul proſpere adverſus Pœnos & Hannonem ducem ad Beneventum pugnavit; ſervorum maxime opera, quos liberos eſſe juſſit. Claudius Marcellus, conſul, in Sicilia, quæ prope tota ad Pœnos defecerat, Syracuſas obſedit. Philippo Macedonum regi bellum indictum eſt; qui ad Apolloniam nocturno prælio oppreſſus, fugatuſque, in Macedoniam cum prope inermi exercitu perfugit. ad id bellum gerendum Valerius prætor miſſus. Res præterea in Hiſpania à P. & Cn. Scipionibus adverſus Carthaginienſes geſtas continet. Syphax rex Numidarum, in amicitiam aſcitus, & a Maſaniſſa, rege Maſſyliorum, pro Carthaginienſibus pugnante, victus, in Mauruſios cum maxima manu tranſit contra Gades. ubi anguſto freto Africa & Hiſpania dirimuntur. Celtiberi quoque in amicitiam recepti. quorum auxiliis aſcitis, tunc primum mercenarium militem Romana caſtra habuerunt.

VT ex Campania in Bruttios reditum 1
eſt, Hanno adjutoribus & ducibus Bruttiis Græcas urbes tentavit: eo facilius in ſocietate manentes Romana, quod Bruttios, quos & oderant, & metuebant, Carthaginienſium partis factos cernebant. Rhegium primum tentatum eſt, dieſque aliquot ibi nequicquam abſumpti. Interim Locrenſes frumentum, lignaque, & cætera neceſſaria uſibus ex agris in urbem rapere; etiam ne quid relictum prædæ hoſtibus eſſet: & in dies major omnibus portis multitudo effundi. poſtremo ii modo relicti in urbe erant, qui reficere muros ac portas, telaque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

in propugnacula congerere cogebantur. In permiſtam omnium ætatum ordinumque multitudinem, & vagantem in agris magna ex parte inermem, Amilcar Pœnus equites emiſit, qui violare quemquam vetiti, tantum ut excluderent ab urbe fuga diſſipatos, turmas objecere. Dux ipſe loco ſuperiore capto, unde agros urbemque poſſet conſpicere, Bruttiorum cohortem adire muros, atque evocare principes Locrenſium ad colloquium juſſit, & pollicentes amicitiam Annibalis, adhortari ad urbem tradendam. Bruttiis in colloquio nullius rei primo fides: deinde ut Pœnus apparuit in collibus, & refugientes pauci aliam omnem multitudinem in poteſtate hoſtium eſſe afferebant; tum, metu victi, conſulturos ſe populum reſponderunt. advocataque extemplo concione, quum & leviſſimus quiſque novas res novamque ſocietatem mallet, & quorum propinqui extra urbem interclusi ab hoſtibus erant, velut obſidibus datis, pigneratos haberent animos; pauci magis taciti probarent conſtantem fidem, quam probatam tueri auderent; haud dubio in ſpeciem conſenſu fit ad Pœnos deditio: L. Atilio præfecto præſidii, quique cum eo milites Romani erant, clam in portum deductis, atque impoſitis in naves, ut Rhegium deveherentur; Amilcarem Pœnoſque ea conditione, ut fœdus extemplo æquis legibus fieret, in urbem acceperunt. cujus rei prope non ſervata fides deditis eſt, quum Pœnus, dolo dimiſſum Romanum incuſaret: Locrenſes, profugiſſe ipſum cauſſarentur. Inſecuti etiam equites ſunt, ſi quo caſu in freto æſtus morari aut deferre naves in terram poſſet. & eos quidem, quos ſequebantur, non ſunt adepti: alias à Meſſana trajicientes freto Rhegium naves conſpexerunt. Milites erant Romani à Claudio prætore miſſi ad obtinendam urbem præſidio. itaque Rhegio extemplo abſceſſum eſt. Locrenſibus juſſu Annibalis data pax, ut liberi ſuis legibus viverent: urbs pateret Pœnis, portus in poteſtate Locrenſium eſſet: ſocietas eo jure ſtaret, ut Pœnus Locrenſem,
2 Locrenſiſque Pœnum pace ac bello juvaret. Sic à

freto

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

freto Pœni reducti, frementibus Bruttiis, quod Rhegium ac Locros, quas urbes direpturos ſe deſtinaverant, intactas reliquiſſent. Itaque per ſe ipſi conſcriptis armatiſque juventutis ſuæ quindecim millibus, ad Crotonem oppugnandum pergunt ire; Græcam & ipſam urbem, & maritimam: plurimum acceſſurum opibus, ſi in ora maris portum ac urbem mœnibus validam tenuiſſent, credentes. Ea cura angebat, quod neque non arceſſere ad auxilium Pœnos ſatis audebant, ne quid non pro ſociis egiſſe viderentur: & ſi Pœnus rurſus magis arbiter pacis quam adjutor belli fuiſſet, ne in libertatem Crotonis, ſicut ante Locrorum, fruſtra pugnaretur. Itaque optimum viſum eſt, ad Annibalem mitti legatos: caverique ab eo, ut receptus Croto Bruttiorum eſſet. Annibal quum, præſentium eam conſultationem eſſe, reſpondiſſet, & ad Hannonem eos rejeciſſet; ab Hannone nihil certi allatum. Nec enim diripi volebant nobilem atque opulentam urbem: & ſperabat quum Bruttius oppugnaret, Pœnos nec probare, nec juvare eam oppugnationem appareret, eo maturius ad ſe defecturos. Crotone nec conſilium unum inter populares nec voluntas erat. unus velut morbus invaſerat omnes Italiæ civitates, ut plebes ab optimatibus diſſentiret: ſenatus Romanis faveret, plebs ad Pœnos rem traheret. Eam diſſenſionem in urbe perfuga nunciat Bruttiis, Ariſtomachum eſſe principem plebis, tradendæque auctorem urbis: & in vaſta urbe lateque omnibus disjectis mœnibus partitas ſtationes cuſtodiaſque ſenatorum ac plebis eſſe. quacumque cuſtodiant plebis homines, eà patere aditum. Auctore ac duce perfuga, Bruttii corona cinxerunt urbem: acceptique à plebe, primo impetu locos omnes, præter arcem, cepere. Arcem optimates tenebant; præparato jam ante ad talem caſum perfugio. Eodem Ariſtomachus perfugit; tamquam Pœnis, non Bruttiis, auctor urbis tradendæ fuiſſet. Vrbs Croto murum in 3
circuitu patentem duodecim millia paſſuum habuit ante Pyrrhi in Italiam adventum. poſt vaſtitatem

eo

eo bello factam, vix pars dimidia habitabatur: flumen, quod medio oppido fluxerat, extra frequentia tectis loca præterfluebat: & arx procul iis, quæ habitabantur. Sex millia aberat ab urbe nobile templum, ipſa urbe nobilius, Laciniæ Junonis; ſanctum omnibus circa populis. Lucus ibi frequenti ſilva, & proceris abietis arboribus ſeptus. læta in medio paſcua habuit, ubi omnis generis ſacrum Deæ paſcebatur pecus ſine ullo paſtore: ſeparatimque egreſſi cujuſque generis greges, nocte remeabant ad ſtabula, numquam inſidiis ferarum, non fraude violati hominum. Magni igitur fructus ex eo pecore capti, columnaque inde aurea ſolida facta, & ſacrata eſt: inclitumque templum, divitiis etiam, non tantum ſanctitate, fuit. Ac miracula aliqua affinguntur plerumque tam inſignibus locis. Fama eſt, aram eſſe in veſtibulo templi, cujus cinerem nullo unquam moveri vento. Et arx Crotonis una parte imminet mari, altera vergente in agrum, ſitu tantum naturali quondam munita, poſtea & muro cincta eſt, qua per averſas rupes ab Dionyſio Siciliæ tyranno per dolum fuerat capta. Eam tum arcem ſatis, ut videbatur, tutam, Crotoniatum optimates tenebant; circumſedente cum Bruttiis eos etiam plebe ſua. Poſtremo Bruttii, quum ſuis viribus inexpugnabilem viderent arcem, coacti neceſſitate, Hannonis auxilium implorant. Is conditionibus ad deditionem compellere Crotoniatas conatus, ut coloniam Bruttiorum eo deduci, antiquamque frequentiam eorum recipere vaſtam ac deſertam bellis urbem paterentur; omnium neminem præter Ariſtomachum movit. morituros ſe affirmabant citius, quam, immiſti Bruttiis, in alienos ritus, mores, legeſque, ac mox linguam etiam verterentur. Ariſtomachus unus, quando nec ſuadendo ad deditionem ſatis valebat, nec, ſicut urbem prodiderat, locum prodendæ arcis inveniebat; transfugit ad Hannonem. Locrenſes brevi poſt legati quum permiſſu Hannonis arcem intraſſent, perſuadent, ut traduci ſe in Locros paterentur, nec ultima experiri

vel

vellent. Jam hoc ut ſibi liceret, impetraverant & ab Annibale, miſſis ad ipſum legatis. ita Crotone exceſſum eſt: deductique Crotoniatæ ad mare, naves conſcendunt. Locros omnis multitudo abeunt. In Apulia ne hiems quidem quieta inter Romanos atque Annibalem erat. Luceriæ Sempronius conſul, Annibal haud procul Arpis hibernabat. Inter eos levia prælia ex occaſione, aut opportunitate hujus aut illius partis oriebantur: meliorque eis Romanus, & indies cautior tutiorque ab inſidiis fiebat. In 4 Sicilia Romanis omnia mutaverat mors Hieronis, regnumque ad Hieronymum nepotem ejus tranſlatum: puerum, vixdum libertatem, nedum dominationem, modice laturum. Lætè id ingenium tutores atque amici ad præcipitandum in omnia vitia acceperunt: quæ ita futura cernens Hiero, ultima ſenecta voluiſſe dicitur, liberas Syracuſas relinquere, ne ſub dominatu puerili, per ludibrium bonis artibus partum firmatumque interiret regnum. Huic conſilio ejus ſumma ope obſtitere filiæ: nomen regium penes puerum futurum ratæ, regimen rerum omnium penes ſe, viroſque ſuos, Andranodorum, & Zoippum: nam ii tutorum primi relinquebantur. Non facile erat nonageſimum jam agenti annum, circumſeſſo dies noctesque muliebribus blanditiis liberare animum, & convertere ad publicam privata curam. Itaque tutores numero quindecim puero reliquit. quos precatus eſt moriens, ut fidem erga populum Romanum, quinquaginta annos ab ſe cultam inviolatam ſervarent, juvenemque ſuis potiſſimum veſtigiis inſiſtere vellent, diſciplinæque, in qua edoctus eſſet. Poſt hæc mandata quum exſpiraſſet, tutores prodeunt. teſtamento prolato, pueroque in concionem producto, (erat autem quindecim tunc ferme annorum) paucis, qui per concionem ad excitandos clamores diſpoſiti erant, approbantibus teſtamentum, cæteris velut patre amiſſo in orba civitate omnia timentibus; funus fit regium, magis amore civium & caritate, quam cura ſuorum celebre. Deinde cæteros tutores ſummovet Andranodo-

nodorus: juvenem jam eſſe dictitans Hieronymum,
ac regni potentem: deponendoque tutelam ipſe, quæ
cum pluribus communis erat, in ſe unum omnium
5 vires convertit. Vix quidem ulli bono, moderato-
que regi facilis erat favor apud Syracuſanos, ſucce-
denti tantæ caritati Hieronis. verum enim vero
Hieronymus, velut ſuis vitiis deſiderabilem efficere
vellet avum, primo ſtatim conſpectu omnia quam
diſparia eſſent, oſtendit. nam qui per tot annos
Hieronem, filiumque ejus Gelonem, nec veſtis ha-
bitu, nec alio ullo inſigni differentes à cæteris civi-
bus vidiſſent, conſpexere purpuram, ac diadema, ac
ſatellites armatos: quadrigiſque etiam alborum
equorum interdum ex regia procedentem, more
Dionyſii tyranni. Hunc tam ſuperbum apparatum
habitumque, convenientes ſequebantur, contem-
ptus omnium hominum, ſuperbæ aures, contume-
lioſa dicta: rari aditus non alienis modo, ſed tuto-
ribus etiam: libidines novæ, inhumana crudelitas.
Itaque tantus omnes terror invaſerat, ut quidam
ex tutoribus, aut morte voluntaria aut fuga præver-
terent metum ſuppliciorum. Tres ex iis, quibus ſo-
lis aditus in domum familiarior erat, Andranodo-
rus & Zoippus, generi Hieronis, & Thraſo quidam,
de aliis quidem rebus haud magnopere audiebantur:
tendendo autem duo ad Carthaginienſes, Thraſo ad
ſocietatem Romanam, certamine ac ſtudiis inter-
dum in ſe convertebant animum adoleſcentis. Con-
juratio in tyranni caput facta, indicatur per calonem
quendam æqualem Hieronymi, & jam inde à pue-
ro in omnia familiaria jura aſſuetum. Index unum
ex conjuratis Theodotum, à quo ipſe appellatus
erat, nominare potuit. qui comprehenſus extemplo,
traditusque Andranodoro torquendus, de ſe ipſe
haud cunctanter faſſus, conſcios celabat. poſtremo,
quum omnibus intolerandis patientiæ humanæ cru-
ciatibus laceraretur, victum malis ſe ſimulans, aver-
tit ab conſciis in inſontes indicium (Thraſonem eſſe
auctorem conſilii mentitus. nec niſi tam potenti
duce confiſos, rem tantam auſuros) ab latere ty-
ranni,

ranni, quorum capita viliſſima fingenti inter dolores gemituſque occurrere. Maximè animo tyranni credibile indicium Thraſo nominatus fecit. Itaque extemplo traditur ad ſupplicium. adjectique pœnæ cæteri juxta inſontes. Conſciorum nemo, quum diu ſocius conſilii torqueretur, aut latuit, aut fugit. tantum illis in virtute ac fide Theodoti fiduciæ fuit: tantumque ipſi Theodoto virium ad arcana occultanda. Itaque quod omne vinculum cum 6
Romanis ſocietatis erat, Thraſone ſublato è medio, extemplo haud dubie ad defectionem res ſpectabat. legatique ad Annibalem miſſi ac remiſſi ab eodem, cum Annibale nobili adoleſcente, Hippocrates & Epicydes nati Carthagine; ſed oriundi ab Syracuſis, exſule avo, Pœni ipſi materno genere. Per hos juncta ſocietas Annibali ac Syracuſano tyranno: nec invito Annibale apud tyrannum manſerunt. Appius Claudius prætor, cujus Sicilia provincia erat, ubi ea accepit, extemplo legatos ad Hieronymum miſit: qui quum ſeſe ad renovandam ſocietatem, quæ cum avo fuiſſet, veniſſe dicerent, per ludibrium auditi dimiſſique ſunt, ab quærente per jocum Hieronymo, *quæ fortuna eis pugna ad Cannas fuiſſet? vix credibilia enim legatos Annibalis narrare. Velle quid veri ſit ſcire, ut ex eo utram ſpem ſequatur, conſilium capiat.* Romani, quum ſerio legationes audire cœpiſſet, redituros ſe ad eum dicentes eſſe; monito magis eo, quam rogato, ne fidem temere mutaret, proficiſcuntur. Hieronymus legatos Carthaginem miſit; ad fœdus ex ſocietate cum Annibale faciendum. Pacto convenit, ut quum Romanos Sicilia expuliſſent (id autem brevi fore, ſi naves atque exercitum miſiſſent) Himera amnis, qui ferme inſulam dividit, finis regni Syracuſani ac Punici imperii eſſet. Aliam deinde inflatus aſſentationibus eorum, qui eum non Hieronis tantum, ſed Pyrrhi etiam regis materni avi jubebant meminiſſe, legationem miſit: quia æquum cenſebat, Sicilia ſibi omni cedi: Italiæ imperium proprium quæri Carthaginienſi populo. Hanc levitatem ac jactationem animi ne-

que

que mirabantur in juvene furioſo, neque arguebant;
7 dummodo averterent eum ab Romanis. Sed omnia in eo præcipitia ad exitium fuerunt. nam quum præmiſſis Hippocrate atque Epicyde cum binis millibus armatorum ad tentandas urbes, quæ præſidiis tenebantur Romanis; & ipſe in Leontinos cum cætero omni exercitu (erant autem ad quindecim millia peditum equitumque) profectus eſſet; liberas ædes conjurati (& omnes forte militabant) imminentes viæ anguſtæ, qua deſcendere ad forum rex ſolebat, ſumpſerunt. ibi, quum inſtructi armatique cæteri tranſitum exſpectantes ſtarent, uni ex eis (Dinomeni fuit nomen) quia cuſtos corporis erat, partes datæ ſunt, ut quum appropinquaret januæ rex, per cauſſam aliquam in anguſtiis ſuſtineret ab tergo agmen. Ita ut convenerat, factum eſt. tanquam laxaret elatum pedem ab ſtricto nodo, moratus turbam Dinomenes, tantum intervalli fecit, ut quum in prætereuntem ſine armatis regem impetus fieret, confoderetur aliquot prius vulneribus quam ſuccurri poſſet. Clamore & tumultu audito, in Dinomenem jam haud dubie obſtantem tela conjiciuntur: per quæ tamen duobus acceptis vulneribus, evaſit. Fuga ſatellitum, ut jacentem videre regem, facta eſt. interfectores pars in forum ad multitudinem lætam libertate, pars Syracuſas pergunt, ad præoccupanda Andranodori, regiorumque aliorum conſilia. Incerto rerum ſtatu, Ap. Claudius bellum oriens ex propinquo quum cerneret, ſenatum literis certiorem fecit; Siciliam Carthaginienſi populo & Annibali conciliari: ipſe adverſus Syracuſana conſilia provinciam, regnique fines omnia convertit præſidia. Exitu anni ejus Q. Fabius ex auctoritate ſenatu Puteolos, per bellum cœptum frequentari emporium, communiit, præſidiumque impoſuit. inde Romam comitiorum cauſſa veniens, in eum quem primum diem comitialem habuit, comitia edixit; atque ex itinere præter urbem in campum deſcendit. Eo die quum ſors prærogativæ Anienſi juniorum exiſſet, eaque T. Otacilium, & M. Æmilium Re-
gillum

gillum conſules diceret; tum Q. Fabius ſilentio facto, tali oratione eſt uſus: *Si aut pacem in Italia aut bellum cum eo hoſte haberemus, in quo negligentiæ laxior locus eſſet, qui veſtris ſtudiis, quæ in campum ad mandandos, quibus velitis, honores affertis, moram ullam offerret, is mihi parum meminiſſe videretur veſtræ libertatis. ſed quum in hoc bello, in hoc hoſte, numquam ab ullo duce ſine ingenti noſtra clade erratum ſit, eadem vos cura, qua in aciem armati deſcenditis, inire ſuffragium ad creandos conſules decet, & ſibi ſic quemque dicere; Annibali imperatori parem conſulem nomino. Hoc anno ad Capuam Iubellio Taureæ Campano ſummo equiti provocanti, ſummus Romanus eques Aſellus Claudius eſt oppoſitus. Adverſus Gallum quondam provocantem in ponte Anienis, T. Manlium, fidentem & animo & viribus, miſere majores noſtri. Ob eandem cauſſam haud multis annis poſt fuiſſe non negaverim, cur M. Valerio non diffideretur, adverſus ſimiliter provocantem arma capienti Gallum ad certamen. Quemadmodum pedites equiteſque optamus, ut validiores, ſi minus, ut pares hoſti, habeamus; ita duci hoſtium parem imperatorem quæramus. Quum qui eſt ſummus in civitate dux, eum legerimus; tamen repente lectus, in annum creatus adverſus veterem ac perpetuum imperatorem comparabitur, nullis neque temporis, neque juris incluſum anguſtiis, quo minus ita omnia gerat adminiſtretque, ut tempora poſtulabunt belli. nobis autem in apparatu ipſo, ac tantum inchoantibus res, annus circumagitur. Quoniam quales viros creare vos conſules deceat, ſatis eſt dictum; reſtat pauca de eis, in quos prærogativæ favor inclinavit, dicam. M. Æmilius Regillus flamen eſt Quirinalis, quem neque mittere a ſacris, neq; retinere poſſumus, ut in Deûm aut belli deſeramus curam. Otacilius, ſororis meæ filiam uxorem, atque ex ea liberos habet. cæterum non ea veſtra in me majoreſq; meos merita ſunt, ut non potiorem privatis neceſſitudinibus rempublic. habeam. Quilibet nautarum vectorumque tranquillo mari gubernare poteſt: ubi ſæva orta tempeſtas eſt, ac turbato mari rapitur vento navis, tum viro & gubernatore opus eſt.* 8

eſt. Non tranquillo navigamus, ſed jam aliquot procellis ſubmerſi penè ſumus. itaque quis ad gubernacula ſedeat, ſumma cura providendum ac præcavendum vobis eſt. In minore te experti, T. Otacili, re ſumus. haud ſane, cur ad majora tibi fidamus, documenti quicquam dediſti. Claſſem hoc anno, cui tu præfuiſti, trium rerum cauſſa paravimus: ut Africæ oram popularetur, ut tuta nobis Italiæ littora eſſent, ante omnia, ne ſupplementum cum ſtipendio commeatuque ab Carthagine Annibali tranſportaretur. Create conſulem T. Otacilium, non dico ſi omnia hæc, ſed ſi aliquid eorum reipublicæ præſtitit. Sin autem, te claſſem obtinente, etiam velut pacato mari quælibet Annibali tuta atque integra ab domo venerunt; ſi ora Italiæ infeſtior hoc anno, quam Africæ fuit; quid dicere potes, cur te potiſſimum ducem Annibali hoſti opponant? Si conſul eſſes, dictatorem dicendum exemplo majorum noſtrorum cenſeremus. nec tu id indignari poſſes, aliquem in civitate Romana meliorem bello haberi, quam te. Magis nullius intereſt, quam tua, T. Otacili, non imponi cervicibus tuis onus, ſub quo concidas. Ego magnopere ſuadeo, eodem animo, quo, ſi ſtantibus vobis in aciem armatis repente delegendi duo imperatores eſſent, quorum ductu atque auſpicio dimicaretis, hodie quoque conſules creetis: quibus ſacramento liberi veſtri dicant, ad quorum edictum conveniant, ſub quorum tutela atque cura militent. Lacus Thraſimenus & Cannæ, triſtia ad recordationem exempla, ſed ad præcavendum ſimile, utiles documento ſunt. Præco Anienſem juniorum in ſuffra-
9 *gium revoca.* Quum T. Otacilius ferociter, eum continuare conſulatum velle, vociferaretur atque obſtreperet, lictores ad eum accedere conſul juſſit. & quia in urbem non inierat, protinus in campum ex itinere profectus, admonuit, cum ſecuribus ſibi faſces præferri. Iterum prærogativa ſuffragium init; creatique in ea conſules Q. Fabius Maximus quartum, M. Marcellus tertium. Eoſdem conſules cæteræ centuriæ ſine variatione ulla dixerunt. & prætor unus refectus, Q. Fulvius Flaccus. Novi alii creati, T. Otacilius Craſſus iterum, Q. Fabius conſulis filius, qui

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

tum ædilis curulis erat, P. Cornelius Lentulus. Co-
mitiis prætorum perfectis, ſenatuſconſultum factum
eſt, *ut Q. Fulvio extra ordinem urbana provincia eſ-
ſet: iſque potiſſimum conſulibus ad bellum profectis,
urbi præeſſet.* Aquæ magnæ bis eo anno fuerunt: Ti-
beriſque agros inundavit cum magna ſtrage tecto-
rum, pecorumque & hominum pernicie. Quinto
anno ſecundi Punici belli, Q. Fabius Maximus quar-
tum, M. Claudius Marcellus tertium, conſulatum
ineuntes, plus ſolito converterant in ſe civitatis ani-
mos. multis enim annis tale conſulum par non fue-
rat. Referebant ſenes, ſic Maximum Rullum cum P.
Decio ad bellum Gallicum, ſic poſtea Papirium &
Carvilium adverſus Samnites, Bruttioſque, & Luca-
num cum Tarentino populum, conſules declaratos.
Abſens Marcellus conſul creatus, quum ad exercitum
eſſet; præſenti Fabio, atque ipſo comitia habente,
conſulatus continuatus. Tempus ac neceſſitas belli,
ac diſcrimen ſummæ rerum faciebant, ne quis aut in
exemplum exquireret, aut ſuſpectum cupiditatis im-
perii conſulem haberet. quin laudabant potius ma-
gnitudinem animi, quod quum ſummo imperatore
eſſe opus reipublicæ ſciret, ſeque eum haud dubie
eſſe; minoris invidiam ſuam, ſi qua ex re oriretur,
quam utilitatem reipublicæ feciſſet. Quo die magi- 10
ſtratum inierunt conſules, ſenatus in Capitolio eſt
habitus: decretumque omnium primum, ut conſu-
les ſortirentur, compararentve inter ſe, uter cenſori-
bus creandis comitia haberet, priuſquam ad exerci-
tum proficiſceretur. Prorogatum deinde imperium
omnibus, qui ad exercitus erant; juſſique in provin-
ciis manere. Ti. Gracchus Luceriæ, ubi cum volo-
num exercitu erat, T. Terentius Varro in agro Pice-
no, Manius Pomponius in Gallico. ex prætoribus
prioris anni proprætor Q. Mucius obtineret Sardi-
niam, M. Valerius ad Brunduſium oræ maritimæ,
intentus adverſus omnes motus Philippi Macedo-
num regis præeſſet. P. Cornelio Lentulo prætori Si-
cilia decreta provincia. T. Otacilio claſſis eadem,
quam adverſus Carthaginienſes priore anno habuiſ-
ſet.

ſet. Prodigia eo anno multa nunciata ſunt. quæ quo
magis credebant ſimplices ac religioſi homines, eo
etiam plura nunciabantur: Lanuvii in æde intus So-
ſpitæ Junonis corvos nidum feciſſe. In Apulia pal-
mam viridem arſiſſe. Mantuæ ſtagnum effuſum Min-
cio amni, cruentum viſum. Et Calibus creta, & Ro-
mæ in foro boario ſanguine pluiſſe. Et in vico Iſtrico
fontem ſub terra tanta vi aquarum fluxiſſe, ut ſerias
doliaque quæ in eo loco erant, provoluta velut im-
petus torrentis tulerit. Tacta de cœlo, atrium publi-
cum in Capitolio, ædem in campo Vulcani, nucem
in Sabinis, publicamque viam, murum ac portam
Gabiis. Jam alia vulgata miracula erant: haſtam
Martis Præneſte ſua ſponte promotam: bovem in
Sicilia locutum: infantem in utero matris in Mar-
rucinis, Jo triumphe! clamaſſe: ex muliere Spoleti
virum factum: Hadriæ aram in cœlo, ſpecieſque ho-
minum circum eam, cum candida veſte, viſas eſſe.
Quin Romæ quoque in ipſa urbe ſecundum apum
examen in foro viſum. Affirmantes quidam legiones
ſe armatas in Janiculo videre, concitaverunt civita-
tem ad arma: qui tum in Janiculo eſſent, negarunt
quemquam ibi, præter aſſuetos collis ejus cultores,
apparuiſſe. Hæc prodigia hoſtiis majoribus procura-
ta ſunt, ex aruſpicum reſponſo: & ſupplicatio omni-
bus Diis, quorum pulvinaria Romæ eſſent, indicta
1 eſt. Perpetratis, quæ ad pacem Deûm pertinebant, de
republ. belloque gerendo, & quantum copiarum, &
ubi quæque eſſent, conſules ad ſenatum retulerunt.
Duodeviginti legionibus bellum geri placuit: bina
conſules ſibi ſumere. binis Galliam Siciliamque ac
Sardiniam obtineri: duabuſque Q. Fabium præto
rem Apuliæ, duabus volonum Ti. Gracchum circ
Luceriam præeſſe. ſingulas C. Terentio procoſ. ac
Picenum, & M. Valerio ad claſſem circa Brundu
ſium relinqui, & duas urbi præſidio eſſe. Hic ut nu
merus legionum expleretur, ſex novæ legiones eran
ſcribendæ. eas primo quoque tempore conſules ſcri
bere juſſi, & claſſem parare: ut cum eis navibus, qu
pro Calabriæ littoribus in ſtatione eſſent, centun

quir

quinquaginta longarum navium claſſis eo anno expleretur. Delectu habito, & navibus novis deductis, Q. Fabius comitia cenſoribus creandis habuit. creati M. Atilius Regulus, & P. Furius Philus. Quum increbeſceret rumor, bellum in Sicilia eſſe; T. Otacilius eo cum claſſe proficiſci juſſus eſt. Quum deeſſent nautæ, conſules ex ſenatuſconſulto edixerunt, *ut qui L. Æmilio, C. Flaminio cenſoribus, millibus æris quinquaginta ipſe aut pater ejus cenſus fuiſſet uſque ad centum millia; aut cui poſtea res tanta eſſet facta, nautam unum cum ſex menſium ſtipendio daret. qui ſupra centum millia uſque ad trecenta millia, tres nautas cum ſtipendio annuo: qui ſupra trecenta millia uſque ad decies æris, quinque nautas: qui ſupra decies, ſeptem: ſenatores octo nautas cum annuo ſtipendio darent.* Ex hoc edicto dati nautæ armati inſtructique ab dominis, cum triginta dierum coctis cibariis naves conſcenderunt. Tum primum eſt factum, ut claſſis Romana ſociis navalibus privata impenſa paratis compleretur. Hic major ſolito apparatus præcipuè 12.
conterruit Campanos, ne ab obſidione Capuæ bellum ejus anni Romani inciperent. itaque legatos ad Annibalem oratum miſerunt, ut Capuam exercitum admoveret. ad eam oppugnandam novos exercitus ſcribi Romæ; nec ullius urbis defectioni magis infenſos eorum animos eſſe. Id quia tam trepidi nunciabant, maturandum Annibal ratus, ne prævenirent Romani, profectus Arpis ad Tifata, in veteribus caſtris ſuper Capuam conſedit. inde Numidis Hiſpaniſque, ad præſidium ſimul caſtrorum ſimul Capuæ relictis, cum cætero exercitu ad lacum Averni, (per ſpeciem ſacrificandi; re ipſa, ut tentaret Puteolos, quodque ibi præſidii erat) deſcendit. Maximus, poſtquam Annibalem Arpis profectum, & regredi in Campaniam, allatum eſt; nec die nec nocte intermiſſo itinere, ad exercitum redit: & Ti. Gracchum ab Luceria Beneventum copias admovere, Q. Fabium Prætorem (is filius conſulis erat) Luceriam Graccho ſuccedere jubet. In Siciliam eodem tempore duo prætores profecti; P. Cornelius ad exercitum; Ota-

cilius, qui maritimæ oræ reique navali præeſſet; & cæteri in ſuas quiſque provincias profecti. & quibus prorogatum imperium erat, eaſdem quas priore anno
13 regiones obtinuerunt. Ad Annibalem, quum ad lacum Averni eſſet, quinque nobiles juvenes ab Tarento venerunt; partim ad Thraſimenum lacum, partim ad Cannas capti: dimiſſique domos cum eadem comitate, qua uſus adverſus omnes Romanorum ſocios Pœnus fuerat. Ii memores beneficiorum ejus, *Perpuliſſe magnam partem ſe juventutis Tarentinæ,* referunt, *ut Annibalis amicitiam ac ſocietatem, quam populi Romani mallent. legatoſque ab ſuis miſſos rogare Annibalem, ut exercitum propius Tarentum admoveat. Si ſigna ejus, ſi caſtra conſpecta à Tarento ſint, haud ullam interceſſuram moram, quin urbs dedatur. In poteſtate juniorum plebem, in manu plebis rem Tarentinam eſſe.* Annibal collaudatos eos, oneratoſque ingentibus promiſſis, domum ad cœpta maturanda redire jubet: ſe in tempore affuturum eſſe. Hac cum ſpe dimiſſi Tarentini. Ipſum ingens cupido inceſſerat Tarenti potiundi. Vrbem eſſe videbat, quum opulentam nobilemque, tum maritimam, & in Macedoniam opportunè verſam: regemque Philippum hunc portum, ſi tranſiret in Italiam, quum Brunduſium Romani haberent, petiturum. Sacro inde perpetrato, ad quod venerat, & dum ibi moratur, pervaſtato agro Cumano uſque ad Miſeni promontorium, Puteolos repente agmen convertit; ad opprimendum præſidium Romanum. Sex millia hominum erant; & locus munimento quoque, non natura modo tutus. Triduum ibi moratus Pœnus, ab omni parte tentato præſidio, deinde ut nihil procedebat, ad populandum agrum Neapolitanum, magis ira quam potiundæ urbis ſpe proceſſit. Adventu ejus in propinquum agrum Nolana mota eſt plebs, jamdiu averſa ab Romana, & infeſta ſenatui ſuo. itaque legati ad arceſſendum Annibalem cum haud dubio promiſſo tradendæ urbis venerunt. Prævenit incœptum eorum Marcellus conſul à primoribus accitus. Die uno Sueſſulam à Calibus quum Vulturnus amnis trajicientem moratus eſſet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

contenderat. inde proxima nocte ſex millia peditum,
equiteſque trecentos, qui præſidio ſenatui eſſent, No-
lam intromiſit: & uti à conſule omnia impigre facta
ſunt ad præoccupandam Nolam; ita Annibal tempus
terebat; bis jam ante nequicquam tentata re, ſegnior
ad credendum Nolanis factus. Iiſdem diebus & Q. 14
Fabius conſul ad Caſilinum tentandum, quod præſi-
dio Punico tenebatur, venit. Et ad Beneventum, velut
ex compoſito, parte altera Hanno ex Bruttiis cum
magna peditum equitumque manu, altera Ti. Grac-
chus ab Luceria acceſſit. qui primo oppidum intra-
vit. Deinde, ut Hannonem tria millia ferme ab urbe
ad Calorem fluvium caſtra poſuiſſe, & inde agrum
populari audivit; & ipſe egreſſus mœnibus, mille
ferme paſſus ab hoſte caſtra locat: ibique concionem
militum habuit. Legiones magna ex parte volonum
habebat: qui jam alterum annum libertatem tacite
mereri, quam poſtulare palam maluerant. Senſerat
tamen hibernis egrediens murmur in agmine eſſe
quærentium, *an umquam liberi militaturi eſſent?*
Scripſeratque ſenatui, non tam quid deſiderarent;
quam quid meruiſſent, bona fortique opera eorum ſe
ad eam diem uſum: neque ad exemplum juſti mili-
tis quicquam eis, præter libertatem, deeſſe. De eo
permiſſum ipſi erat, faceret quod è republica duceret
eſſe. Itaque prius quam cum hoſte manum conſere-
ret, pronunciat; *tempus veniſſe ejus libertatis, quam
diu ſperaſſent, potiundæ. poſtero die ſignis collatis dimi-
caturum puro ac patenti campo; ubi ſine ullo inſidia-
rum metu vera virtute geri res poſſet. Qui caput hoſtis
retuliſſet, eum ſe extemplo liberum juſſurum eſſe: qui
loco ceſſiſſet, in eum ſervili ſupplicio animadverſurum.
ſuam cuique fortunam in manu eſſe: libertatis aucto-
rem eis non ſe fore ſolum, ſed conſulem M. Marcellum,
ad univerſos Patres, quos conſultos ab ſe de libertate
eorum, ſibi permiſiſſe.* Literas inde conſulis ac ſenatus
conſultum recitavit. Ad quæ clamor cum ingenti
aſſenſu eſt ſublatus. pugnam poſcebant, ſignumque
ut daret extemplo, ferociter inſtabant. Gracchus
prælio in poſterum diem pronunciato, concionem

dimiſit. Milites læti, præcipue quibus merces navatæ
in unum diem operæ libertas futura erat, armis ex-
15 pediendis diei reliquum conſumunt. Poſtero die ubi
ſigna cœperunt canere, primi omnium parati inſtru-
ctique ad prætorium conveniunt. Sole orto, Grac-
chus in aciem copias educit. nec hoſtes moram di-
micandi fecerunt. Decem & ſeptem millia peditum
erant; maxima ex parte Bruttii ac Lucani. equites
mille ducenti: inter quos pauci admodum Italici,
cæteri Numidæ ferè omnes Maurique. Pugnatum eſt
& acriter, & diu. quatuor horis neutro inclinata eſt
pugna: nec alia magis Romanum impediebat res,
quam capita hoſtium pretia libertati facta. Nam ut
quiſque hoſtem impigre occiderat, primum capite
ægre inter turbam tumultumque abſcindendo tem-
pus terebat: deinde, occupata dextra tenendo caput,
fortiſſimus quiſque pugnator eſſe deſierat: ſegnibus
ac timidis tradita pugna erat. Quod ubi tribuni mi-
litum Graccho nunciaverunt, neminem ſtantem jam
vulnerari hoſtem: carnificari jacentes, & in dextris
militum pro gladiis humana capita eſſe: ſignum
dare propere juſſit: projicerent capita, invaderentque
hoſtem. Claram ſatis & inſignem virtutem eſſe: nec
dubiam libertatem futuram ſtrenuis viris. Tũ redin-
tegrata pugna eſt, & eques etiam in hoſtem emiſſus.
Quibus quum impigre Numidæ concurriſſent, nec
ſegnior equitum quam peditum pugna eſſet: iterum
in dubium adducta res: quum utrimque duces Ro-
manus Bruttium Lucanumque, toties à majoribus
ſuis victos ſubactoſque; Pœnus mancipia Romana,
& ex ergaſtulo militem, verbis obtereret. Poſtremo
pronuntiat Gracchus, eſſe nihil quod de libertate
16 ſperarent, niſi eo die fuſi fugatique hoſtes eſſent. Ea
demum vox ita animos accendit, atque, renovato
clamore, velut alii repentè facti, tanta vi ſe in hoſtem
intulerunt, ut ſuſtineri ultra non poſſent. Primo an-
teſignani Pœnorum, deinde ſigna perturbata, poſtre-
mo tota impulſa acies: inde haud dubiè terga data:
ruuntque fugientes in caſtra: adeo pavidi trepidique,
ut ne in portis quidem aut vallo quiſquam reſtiterit:
a

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ac propè continenti agmine Romani inſecuti, novum de integro prælium incluſi hoſtium vallo ediderint. Ibi ſicut pugna impeditior in anguſtiis, ita cædes atrocior fuit: & adjuvere captivi, qui rapto inter tumultum ferro conglobati, & ab tergo ceciderunt Pœnos, & fugam impedierunt. Itaque minus duo millia hominum ex tanto exercitu, & ea major pars equitum, cum ipſo duce effugerunt: alii omnes cæſi aut capti. capta & ſigna duodequadraginta. Ex victoribus duo millia ferme cecidere. præda omnis (præterquam hominum captorum) militi conceſſa eſt: & pecus exceptum eſt, quod intra dies triginta domini cognoviſſent. Quum præda onuſti in caſtra rediſſent, quatuor millia ferme volonum militum, qui pugnaverant ſegnius, nec in caſtra irruperant ſimul; metu pœnæ collem haud procul caſtris ceperunt. poſtero die per Tribunum militum inde deducti, concione militum advocata à Graccho, ſupervenniunt. Vbi quum proconſul veteres milites primum, prout cujuſque virtus atque opera in ea pugna fuerat, militarib. donis donaſſet; tunc quod ad volones attineret, *omnes*, ait, *malle laudatos à ſe, dignos indignoſque, quam quemquam eo die caſtigatum eſſe. Quod bonum, fauſtum, felixque reipublicæ ipſiſque eſſet, omnes eos liberos eſſe jubere.* Ad quam vocem quum clamor ingenti alacritate ſublatus eſſet; ac nunc complexi inter ſe gratulanteſque, nunc manus ad cœlum tollentes, bona omnia populo Romano Gracchoque ipſi precarentur; tum Gracchus: *Prius quam omnes jure libertatis æquaſſem*, inquit, *neminem nota ſtrenui aut ignavi militis notaſſe volui. Nunc exſoluta jam fide publica, ne diſcrimen omne virtutis ignaviæque pereat, nomina eorum, qui detractatæ pugnæ memores ſeceſſionem paulo ante fecerunt, referri ad me jubebo: citatoſque ſingulos jurejurando adigam, niſi queis morbus cauſſa erit, non aliter, quam ſtantes cibum potionemq; quoad ſtipendia facient, capturos eſſe. Hanc mulctam æquo animo feretis, ſi reputabitis, nulla ignaviæ nota leviore vos deſignari potuiſſe.* Signum deinde colligendi vaſa dedit: militeſque prædam portantes

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

agenteſque, per laſciviam ac jocum ita ludibundi Be-
neventum rediere, ut ab epulis per celebrem feſtum-
que diem actis, non ex acie reverti viderentur. Bene-
ventani omnes turba effuſa quum obviam ad portas
exiſſent, complecti milites, gratulari, vocare in ho-
ſpitium. Apparata convivia omnibus in propatulo
ædium fuerant: ad ea invitabant, Gracchumque ora-
bant, ut epulari permitteret militibus. Et Gracchus
ita permiſit, in publico epularentur omnes. Ante ſuas
quibuſque fores prolata omnia. pileati, aut lana alba
velatis capitibus volones epulati ſunt; alii accuban-
tes, alii ſtantes: qui ſimul miniſtrabant, veſcebantur-
que. Digna res viſa, ut ſimulacrum celebrati ejus diei
Gracchus, poſtquam Romam rediit, pingi juberet in
æde Libertatis, quam pater ejus in Aventino ex mul-
17 taticia pecunia faciendam curavit dedicavitque. Dum
hæc ad Beneventum geruntur, Annibal depopulatus
agrum Neapolitanum, ad Nolam caſtra movet. quem
ubi adventare conſul ſenſit, Pomponio proprætore
cum eo exercitu, qui ſuper Sueſſulam in caſtris erat,
accito, ire obviam hoſti parat, nec moram dimican-
di facere. Claudium Neronem cum robore equitum,
ſilentio noctis per averſam maximè ab hoſte portam
emittit: circumvectumque occultè ſubſequi ſenſim
agmen hoſtium jubet. & quum coortum prælium
videret, ab tergo ſe objicere. Id errore viarum, an
exiguitate temporis, Nero exſequi non potuerit, in-
certum eſt. Abſente eo quum prælium commiſſum
eſſet; ſuperior quidem haud dubie Romanus erat: ſed
quia equites non affuere in tempore, ratio compoſi
tæ rei turbata eſt. non auſus inſequi cedentes Marcel
lus, vincentibus ſuis ſignum receptui dedit. Plus ta
men duo millia hoſtium eo die cæſa traduntur: Ro
mani minus quadringentis. Solis ferè occaſu Ner
diem noctemque nequicquam fatigatis equis hom
nibuſque, ne viſo quidem hoſte rediens, adeo gravit
eſt ab conſule increpitus, ut per eum ſteriſſe dicere
quo minus accepta ad Cannas redderetur hoſti cl
des. Poſtero die Romanus in aciem deſcendit: Po
nus, tacita etiam confeſſione victus, caſtris ſe tenui
Tert

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Tertio die ſilentio noctis, omiſſa ſpe Nolæ potiundæ, rei numquam proſpere tentatæ, Tarentum ad certiorem ſpem proditionis proficiſcitur. Nec minore animo res Romana domi quam militiæ gerebatur. Cen- 18
ſores vacui ab operum locandorum cura, propter inopiam ærarii, ad mores hominum regendos animum adverterunt, caſtigandaque vitia; quæ velut diutinis morbis ægra corpora ex ſeſe gignunt, nata bello erant. Primum eos citaverunt, qui poſt Cannenſem pugnam rempublicam deſeruiſſe Italiaque exceſſiſſe velle dicebantur. princeps eorum L. Cæcilius Metellus, qui quæſtor tum fortè erat. Juſſo deinde eo, cæteriſque ejuſdem noxæ reis cauſſam dicere, quum purgari nequiſſent, pronuntiarunt, verba orationemque eos adverſus rempublicam habuiſſe, quo conjuratio deſerendæ Italiæ cauſſa fieret. Secundum eos citati nimis callidi exſolvendi jurisjurandi interpretes: qui captivorum ex itinere regreſſi clam in caſtra Annibalis, ſolutum quod juraverant redituros, rebantur. His ſuperioribuſque illis equi adempti, qui publicum equum habebant: tribuque moti, ærarii omnes facti. Neque ſenatu modo, aut equeſtri ordine regendo cura ſe cenſorum tenuit. nomina omnium ex juniorum tabulis excerpſerunt, qui quadriennio non militaſſent; quibus neque vacatio juſta militiæ, neque morbus cauſſa fuiſſet. Et ea ſupra duo millia nominum in ærarios relata, tribuque omnes moti. additumque inerti cenſoriæ notæ triſte ſenatuſconſultum: ut ii omnes, quos cenſores notaſſent, pedibus mererent, mitterenturque in Siciliam ad Cannenſis exercitus reliquias, cui militũ generi non prius quam pulſus Italia hoſtis eſſet, finitum ſtipendiorum tempus erat. Quum cenſores, ob inopiam ærarii ſe jam locationibus abſtinerent ædium ſacrarum tuendarum, curuliumque equorum præbendorum, ac ſimilium his rerum; convenere ad eos frequentes, qui haſtæ hujus generis aſſueverant: hortarique cenſores, ut omnia perinde agerent locarentque, ac ſi pecunia in ærario eſſet. Neminem niſi bello confecto, pecuniam ab ærario petiturum eſſe. Convenere deinde

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

domini eorum, quos T. Sempronius ad Beneventum manu emiſerat: arceſſitoſque ſe ab triumviris menſariis eſſe dixerunt, ut pretia ſervorum acciperent. cæterum non ante quam bello confecto accepturos eſſe. Quum hæc inclinatio animorum plebis ad ſuſtinendam inopiam ærarii fieret; pecuniæ quoque pupillares primo, deinde viduarum cœptæ conferri: nuſquam eas tutius ſanctiuſque deponere credentibus, qui deferebant, quam in publica fide. inde ſi quid emptum paratumque pupillis ac viduis foret, à quæſtore perſcribebatur. Manavit ea privatorum benignitas ex urbe etiam in caſtra, ut non eques, non centurio ſtipendium acciperent, mercenariumque
19 increpantes vocarent, qui accepiſſet. Q. Fabius Conſul ad Caſilinum caſtra habebat, quod duûm millium Campanorum, & ſeptingentorum militum Annibalis tenebatur præſidio. Præerat Statius Metius, miſſus ab Cn. Magio Atellano: qui eo anno Medixtuticus erat, ſervitiaque & plebem promiſcue armabat, ut caſtra Romana invaderet; intento conſule ad Caſilinum oppugnandum. Nihil eorum Fabium fefellit. Itaque Nolam ad collegam mittit, altero exercitu, dum Caſilinum oppugnatur, opus eſſe, qui Campanis opponatur. Vel ipſe relicto Nolæ præſidio modico veniret: vel ſi eum Nola teneret, & nec dum ſecuræ res ab Annibale eſſent, ſe Ti. Gracchum proconſulem à Benevento acciturum. Hoc nuncio Marcellu duobus militum millibus Nolæ in præſidio relictis cum cætero exercitu Caſilinum venit, adventuque ejus Campani jam moventes ſeſe quieverunt. Ita à duobus conſulibus Caſilinum oppugnari cœptum. ubi quum multa ſuccedentes temere mœnibus Romani milites acciperent vulnera, neque ſatis incœpt ſuccederet, Fabius, omittendam rem parvam ac juxt magnis difficilem, abſcedendumque inde cenſeba quum res majores inſtarent. Marcellus, multa magn ducibus ſicut non aggredienda, ita ſemel aggreſſ non dimittenda eſſe, dicendo, quia magna famæ mo menta in utramque partem fierent, tenuit, ne irrit incœpto abiretur. Vineæ inde omniaque alia op

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

rum machinationumque genera quum admoveren-
tur, Campanique Fabium orarent, ut abire Capuam
tuto liceret; paucis egreſſis, Marcellus portam, qua
egrediebantur, occupavit, cædeſque promiſcue om-
nium circa portam primò, deinde, irruptione facta,
etiam in urbe fieri cœpta eſt. Quinquaginta ferè pri-
mo egreſſi Campanorum, quum ad Fabium confu-
giſſent, præſidio ejus Capuam pervenerunt. Caſili-
num, inter colloquia cunctationemque petentium fi-
dem, per occaſionem captũ eſt. captivi, quique Cam-
panorum, quique Annibalis militum erant, Romam
miſſi, atque ibi in carcere incluſi ſunt: oppidanorum
turba per finitimos populos in cuſtodiam diviſa.
Quibus diebus à Caſilino re bene geſta receſſum eſt, 20
eis Gracchus in Lucanis aliquot cohortes in ea regio-
ne conſcriptas cum præfecto ſociorum in agros ho-
ſtium prædatum miſit. eos effuſe palatos Hanno
adortus, haud multo minorem quam ad Beneventum
acceperat, reddidit hoſti cladem, atque in Bruttios
raptim, ne Gracchus aſſequeretur, conceſſit. Conſules
Marcellus retro, unde venerat, Nolam redit; Fabius
in Samnium ad populandos agros, recipiendaſque
armis, quæ defecerant, urbes, proceſſit. Caudinus Sa-
mnis gravius devaſtatus; peruſti latè agri, prædæ pe-
cudum hominumque actæ. oppida vi capta, Compul-
teria, Thelefia, Compſa, Melæ, Fulfulæ & Orbita-
nium. ex Lucanis Blandæ. Apulorum Æcæ oppu-
gnatæ. Millia hoſtium in his urbibus viginti quinque
capta aut occiſa: & recepti perfugæ trecenti ſeptua-
ginta; quos quum Romam miſiſſet conſul, virgis in
comitio cæſi omnes, ac de ſaxo dejecti. Hæc à Q.
Fabio intra paucos dies geſta. Marcellum ab gerun-
dis rebus valetudo adverſa Nolæ tenuit. Et à prætore
Q. Fabio, cui circa Luceriam provincia erat, Accua
oppidum per eos dies vi captum: ſtativaque ad Ar-
donea communita. Dum hæc aliis locis ab Roma-
nis geruntur, jam Tarentum pervenerat Annibal,
cum maxima omnium, quacunque ierat, clade. In
Tarentino demum agro pacatum incedere agmen
cœpit. nihil ibi violatum, neque uſquam via exceſ-

ſum eſt: apparebatque non id modeſtia militum aut ducis, niſi ad conciliandos Tarentinorum animos, fieri. Cæterum quum prope jam mœnibus acceſſiſſet, nullo ad conſpectum primi agminis, ut rebatur, motu facto, caſtra ab urbe ferme paſſus mille locat. Tarenti triduo antequam Annibal ad mœnia accederet, à M. Valerio proprætore, qui claſſi ad Brunduſium præerat, miſſus M. Livius, primore juventute conſcripta, diſpoſitiſque ad omnes portas, circaque muros, qua res poſtulabat, ſtationibus; die ac nocte plurimum intentus, neque hoſtibus, neque dubiis ſociis loci quicquam præbuit ad tentandum. Sicque diebus aliquot fruſtra ibi abſumptis, Annibal, quum eorum nemo qui ad lacum Averni adiſſent, aut ipſi venirent aut nuncium literaſve mitterent, vana promiſſa ſe temere ſecutum cernens, caſtra inde movit. Tum quoque, intacto agro Tarentino (quamquam ſimulata lenitas nihildum profuerat, tamen ſpe labefactandæ fidei haud abſiſtens) Salapiam ut venit, frumentum ex agris Metapontino atque Heracleenſi (jam media æſtas exacta erat, & hibernis placebat locus) comportat. Prædatum inde Numidæ Maurique per Salentinum agrum proximoſque Apuliæ ſaltus dimiſſi. unde cæteræ prædæ haud multum, equorum greges maxime abacti: è quibus ad quatuor millia domanda equitibus diviſa.
21 Romani, quum bellum nequaquam contemnendum in Sicilia oriretur, morſque tyranni duces magis impigros dediſſet Syracuſanis, quam cauſſam aut animos mutaſſet; M. Marcello alteri conſulũ eam provinciam decernunt. Secundum Hieronymi cædem primo tumultuatum in Leontinis apud milites fuerat, vociferatumque ferociter, parentandum regi ſanguine conjuratorum eſſe. Deinde libertatis reſtitutæ dulce auditu nomen crebro uſurpatum, ſpes facta ex pecunia regia largitionis, militiæque fungendæ potioris ducibus, & relata tyranni fœda ſcelera, fœdioreſque libidines, adeò mutavere animos, ut inſepultum jacere corpus paulo ante deſiderati regis paterentur. Quum cæteri ex conjuratis ad exercitum obtinendum remanſiſſent, Theodotu

& Soſis regiis equis quanto maximo curſu poterant, ut ignaros omnium regios opprimerent, Syracuſas contendunt. cæterum prævenerat, non fama ſolum, (qua nihil in talibus rebus eſt celerius,) ſed nuncius etiam ex regiis ſervis. Itaque Andranodorus, & Inſulam & arcem, & alia quæ poterat, quæque opportuna erant, præſidiis firmarat. Hexapylo Theodotus ac Soſis poſt ſolis occaſum jam obſcura luce invecti, quum cruentam regiam veſtem atque inſigne capitis oſtentarent, travecti per Tycham, ſimul ad libertatem, ſimul ad arma vocantes, in Acradinam convenire jubent. Multitudo pars procurrit in vias, pars in ædium veſtibulis ſtat: pars ex tectis feneſtriſque proſpectant, & quid rei ſit, rogitant. Omnia luminibus collucent, ſtrepituque vario complentur. armati locis patentibus congregantur. inermes ex Olympii Jovis templo ſpolia Gallorum Illyriorumque, dono data Hieroni à populo Romano fixaque ab eo, detrahunt; precantes Jovem, ut volens propitius præbeat ſacra arma, pro patria, pro Deûm delubris, pro libertate ſeſe armantibus. Hæc quoque multitudo ſtationibus per principes regionum urbis diſpoſitis adjungitur. In Inſula inter cætera Andranodorus præſidiis firmat horrea publica. Locus ſaxo quadrato ſeptus, atque arcis in modum emunitus, capitur ab juventute quæ præſidio ejus loci attributa erat: mittuntque nuncios in Acradinam; horrea frumentumque in ſenatus poteſtate eſſe. Luce prima populus omnis armatus 22
inermiſque in Acradinam ad curiam convenit. ibi pro Concordiæ ara, quæ in eo ſita loco erat, ex principibus unus nomine Polyænus concionem & liberam & moderatam habuit: *Servitudinis indignitatiſque homines expertos, adverſus notum malum irritatos eſſe. Diſcordia civilis quas importet clades, audiſſe magis à patribus Syracuſanos, quam ipſos vidiſſe. Arma quod impigre ceperint, laudare: magis laudaturum, ſi non utantur, niſi ultima neceſſitate coacti. In præſentia legatos ad Andranodorum mitti placere, qui denuncient, ut in poteſtate ſenatus ac populi ſit: portæ Inſulæ pateant, recedat præſidium. Si tutelam alieni*

regni

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

regni ſuum regnum velit facere, eundem ſe cenſere: multo acrius ab Andranodoro, quam ab Hieronymo repeti libertatem. Ab hac concione legati miſſi ſunt. Senatus inde haberi cœptus eſt. quod ſicut regnante Hierone manſerat publicum conſilium, ita poſt mortem ejus ante eam diem nulla de re neque convocati neque conſulti fuerant. Vt ventum ad Andranodorum eſt, ipſum quidem movebat & civium conſenſus & quum aliæ occupatæ urbis partes, tum pars Inſulæ, velut munitiſſima prodita atque alienata: ſed evocatum eum ab legatis Demarata uxor, filia Hieronis, inflata adhuc regiis animis ac muliebri ſpiritu, admonet ſæpe uſurpatæ Dionyſii tyranni vocis: *qua, pedibus tractum, non inſidentem equo relinquere tyrannidem dixerit debere. Facile eſſe momento quo quis velit, cedere poſſeſſione magnæ fortunæ: facere & parare eam, difficile atque arduum eſſe. Paululum ſumeret ſpatii ad conſultandum ab legatis. eo uteretur ad arceſſendos ex Leontinis milites: quibus ſi pecuniam regiam pollicitus eſſet, omnia in poteſtate ejus futura.* Hæc muliebria conſilia Andranodorus neque tota aſpernatus eſt, neque extemplo accepit: tutiorem ad opes affectandas ratus eſſe viam, ſi in præſentia tempori ceſſiſſet. Itaque legatos renunciare juſſit, futurum ſe in ſenatus ac populi poteſtate. Poſtero die luce prima patefactis Inſulæ portis, in forum Acradinæ venit. ibi in aram Concordiæ, ex qua pridie Polyænus concionatus erat, eſcendit: orationemque eam orſus eſt, qua primum cunctationis ſuæ veniam petivit. *Se enim clauſas habuiſſe portas; non ſeparantem ſuas res à publicis, ſed ſtrictis ſemel gladiis timentem, qui finis cædibus eſſet futurus: utrum, quod ſatis libertati foret, contenti nece tyranni eſſent, an quicumque aut propinquitate, aut affinitate, aut aliquibus miniſteriis regiam contigiſſent, alienæ culpæ rei trucidarentur. Poſt quam animadvertit, eos qui liberaſſent patriam, ſervare etiam liberatam velle, atque undique conſuli in medium; non dubitaſſe, quin & corpus ſuum, & cætera omnia, quæ ſuæ fidei tutelæque eſſent, quoniam eum, qui mandaſſet, ſuus furor abſumpſiſſet, patriæ*

tria reſtitueret. Converſus deinde ad interfectores tyranni, ac nomine appellans Theodotum ac Soſim: *Facinus,* inquit, *memorabile feciſtis. Sed mihi credite, inchoata veſtra gloria, nondum perfecta eſt: periculumque ingens manet, niſi paci & concordiæ conſulitis, ne libera efferatur reſpublica.* Poſt hanc orationem 23
claves portarum pecuniæque regiæ ante pedes eorum poſuit. atque illo quidem die dimiſſi ex concione læti, circa omnia fana Deûm ſupplicaverunt cum conjugibus ac liberis: poſtero die comitia Prætoribus creandis habita. Creatus in primis Andranodorus, cæteri magna ex parte interfectores tyranni. duos etiam abſentes, Sopatrum ac Dinomenen fecerunt. Qui auditis iis quæ Syracuſis acta erant, pecuniam regiam, quæ in Leontinis erat, Syracuſas devectam, quæſtoribus ad idipſum creatis tradiderunt: & ea quæ in Inſula erat & Acradina, tradita eſt, murique ea pars, quæ ab cætera urbe nimis firmo munimento interſepiebat Inſulam, conſenſu omnium dejecta eſt. ſecutæ & cæteræ res hanc inclinationem animorum ad libertatem. Hippocrates atque Epicydes audita morte tyranni, quam Hippocrates etiam nuncio interfecto celare voluerat; deſerti à militibus, quia id tutiſſimum ex præſentibus videbatur, Syracuſas rediere. ubi ne ſuſpecti obſervarentur, tamquam novandi res aliquam occaſionem quærentes, prætores primum, deinde per eos ſenatum adeunt: Ab Annibale ſe miſſos prædicant ad Hieronymum; tamquam amicum ac ſocium. paruiſſe imperio ejus, cujus imperator ſuus voluerit. velle ad Annibalem redire. cæterum quum iter tutum non ſit, vagantibus paſſim per totam Siciliam Romanis armis, petere ut præſidii dent aliquid, quo Locros in Italiam perducantur. gratiam magnam eos parva opera apud Annibalem inituros. Facile res impetrata: abire enim duces regios, quum peritos militiæ, tum egentes eoſdem atque audaces cupiebant: ſed quod volebant, non quam maturato opus erat, naviter expediebant. Interim juvenes militares, & aſſueti militibus, nunc apud eos ipſos, nunc apud transfugas, quorum maxima

pars ex navalibus ſociis Romanorum erat, nunc
etiam apud infimæ plebis homines crimina ſerebant
in ſenatum optimateſque: id moliri clam eos atque
ſtruere, ut Syracuſæ per ſpeciem reconciliatæ ſocie-
tatis in ditione Romanorum ſint; dein factio, & pau-
24 ci auctores fœderis renovati dominentur. His au-
diendis credendiſque opportuna multitudo major
indies Syracuſas confluebat: nec Hippocrati & Epi-
cydi ſolum ſpem novandarum rerum, ſed Andrano-
doro etiam præbebat. Qui feſſus tandem uxoris vo-
cibus monentis, Nunc illud eſſe tempus occupandi
res, dum turbata omnia nova atque incondita liber-
tate eſſent, dum regiis ſtipendiis paſtus obverſaretur
miles: dum ab Annibale miſſi duces aſſueti militi-
bus juvare poſſent incœpta; cum Themiſto, cui Ge-
lonis filia nupta erat, rem conſociatam paucos poſt
dies Ariſtoni cuidam tragico actori, cui & alia arca-
na committere aſſuerat, incaute aperit. Huic & ge-
nus & fortuna honeſta erant, nec ars, quia nihil tale
apud Græcos pudori eſt, ea deformabat. itaque fidem
potiorem ratus, quam patriæ debebat, indicium ad
Prætores defert. Qui ubi rem haud vanam eſſe certis
indiciis compererunt, conſultis ſenioribus, & aucto-
ritate eorum præſidio ad fores poſito, ingreſſos cu-
riam Themiſtum atque Andranodorum interfece-
runt: & quum tumultus ab re in ſpeciem atrociore,
cauſſam aliis ignorantibus, ortus eſſet; ſilentio tan-
dem facto, indicem in curiam introduxerunt. Qui
quum ordine omnia edocuiſſet, & principium con-
jurationis factũ ab Harmoniæ Gelonis filiæ nuptiis,
quibus Themiſto juncta eſſet; Afrorum Hiſpano-
rumque auxiliares inſtructos ad cædem, Prætorum
principumque aliorum; bonaque eorum prædæ fu-
tura interfectoribus pronuntiatum; jam mercena-
riorum manum aſſuetam imperiis Andranodori pa-
ratam fuiſſe ad Inſulam rurſus occupandam; ſingula
deinde, quæ per quoſque agerentur, totamque viris
armiſque inſtructam conjurationem ante oculos po-
ſuiſſet; ſenatui quidem tam jure cæſi, quam Hiero-
nymus, videbantur. Ante curiam variæ atque incertæ
rerum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

rerum multitudinis clamor erat. quam ferociter minitantem, in veſtibulo curiæ corpora conjuratorum eo metu compreſſerunt, ut ſilentes integram plebem in concionem ſequerentur. Sopatro mandatum ab ſenatu & ab collegis, ut verba faceret. Is tamquam 25
reos agebat. ab anteacta vita orſus, quæcumque poſt Hieronis mortem ſceleſte atque impie facta eſſent, Andranodorum ac Themiſtum arguit feciſſe. *Quid enim ſua ſponte feciſſe Hieronymum puerum, ac vix dum pubeſcentem facere potuiſſe? Tutores ac magiſtros ejus ſub aliena invidia regnaſſe. itaque aut ante Hieronymum, aut certe cum Hieronymo perire eos debuiſſe. At illos debitos jam morti deſtinatoſque, alia nova ſcelera poſt mortem tyranni molitos: palam primo, cum clauſis Andranodorus Inſulæ portis hæreditatem regni creverit, quæque procurator tenuerat, pro domino poſſederit; proditus deinde ab eis, qui in Inſula erant, circumſeſſus ab univerſa civitate, quæ Acradinam tenuerit, nequicquam palam atque aperte petitum regnum, clam & dolo affectare conatus ſit, & ne beneficio quidem atque honore potuerit vinci, quum inter liberatores patriæ inſidiator ipſe libertatis creatus eſſet Prætor. Sed animos eis regios regias conjuges feciſſe: alteri Hieronis, alteri Gelonis, filias nuptas.* Sub hanc vocem ex omnibus partibus concionis clamor oritur, nullam earum vivere debere, nec quemquam ſupereſſe tyrannorum ſtirpis. Hæc natura multitudinis eſt, aut ſervit humiliter aut ſuperbe dominatur: libertatem, quæ media eſt, nec ſpernere modice, nec habere ſciunt: & non ferme deſunt irarum indulgentes miniſtri, qui avidos atque intemperantes plebeiorum animos, ad ſanguinem & cædes irritent. Sicut tum extemplo Prætores rogationem promulgarunt: acceptaque pene prius quam promulgata eſt, ut omnes regiæ ſtirpis interficerentur. miſſique à Prætoribus Demaratam Hieronis, & Harmoniam Gelonis filias, conjuges Andranodori & Themiſti, interfecerunt. Heraclea erat filia Hieronis, uxor 26
Zoippi, qui legatus ab Hieronymo ad regem Ptolemæum miſſus, voluntarium conſciverat exilium. Ea

quum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

quum ad ſe quoque venire præſciſſet, in ſacrarium ad penates confugit cum duabus filiabus virginibus, reſolutis crinibus, miſerabilique alio habitu: & ad ea addidit preces, *nunc per memoriam Hieronis patris, Geloniſque fratris, ne ſe innoxiam invidia Hieronymi conflagrare ſinerent. Nihil ſe ex regno illius, præter exilium viri, habere: neque fortunam ſuam eandem vivo Hieronymo fuiſſe quam ſororis, neque interfecto eo cauſſam eandem eſſe. Quid? quod ſi Andranodoro conſilia proceſſiſſent, illa cum viro fuerit regnatura: ſibi cum cæteris ſerviendum. Si quis Zoippo nunciet, interfectum Hieronymum, ac liberatas Syracuſas; cui dubium eſſe, quin extemplo conſcenſurus ſit navim, atque in patriam rediturus? Quantum ſpes hominum fallit! In liberata patria conjugem ejus, ac liberos de vita dimicare; quid obſtantes libertati, aut legibus? Quod ab ſe cuiquam periculum, à ſola ac prope vidua, & puellis in orbitate degentibus eſſe? At enim periculi quidem nihil ab ſe timeri: inviſam tantum regiam ſtirpem eſſe. Ablegarent ergo procul ab Syracuſis Siciliaque, & aſportari Alexandriam juberent, ad virum uxorem, ad patrem filias.* Averſis auribus animiſque, caſſe ne tempus tereretur, (ferrum enim quoſdam expedientes cernebat) tum omiſſis pro ſe precibus, puellis ut ſaltem parcerent, orare inſtitit: à qua ætate etiam hoſtes iratos abſtinere, ne tyrannos ulciſcendo, quæ odiſſent ſcelera, ipſi imitarentur. Inter hæc abſtractam à penetralibus jugulant: in virgines deinde reſperſas matris cruore impetum faciunt. quæ alienata mente ſimul luctu metuque, velut captæ furore, eo curſu ſe ex ſacrario proripuerunt; ut ſi effugium patuiſſet in publicum, impleturæ urbem tumultu fuerint. Tum quoque haud magno ædium ſpatio inter medios tot armatos aliquoties integro corpore evaſerunt: tenentibuſque quum tot ac tam validæ eluctandæ manus eſſent, ſeſe eripuerunt: tandem vulneribus confectæ, quum omnia repleſſent ſanguine, exanimes corruerunt. Cædemque per ſe miſerabilem miſerabiliorem caſus fecit: quod paulo poſt nuncius veniret

mutati

mutatis repente ad miſericordiam animis, ne interficerentur. Ira deinde ex miſericordia orta, quod adeo feſtinatum ad ſupplicium, neque locus pœnitendi, aut regreſſus ab ira relictus eſſet. itaque fremere multitudo, & in locum Andranodori ac Themiſti (nam ambo prætores fuerant) comitia poſcere: quæ nequaquam ex ſententia prætorum futura eſſent. Sta- 27
tutus eſt comitiis dies: quo nec opinantibus omnibus unus ex ultima turba Epicydem nominavit, tum inde alius Hippocratem. crebriores deinde eæ voces, & cum haud dubio aſſenſu multitudinis eſſe. Et erat confuſa concio: non populari modo, ſed militari quoque turba, magna ex parte etiam perfugis, qui omnia novare cupiebant, permiſtis. Prætores diſſimulare primo, & trahenda re eſſe, poſtremò victi conſenſu, & ſeditionem metuentes, pronunciant eos prætores. Nec illi primo ſtatim creati nudare quid vellent: quamquam ægre ferebant, & de induciis dierum decem legatos iſſe ad Appium Claudium, & impetratis eis alios, qui de fœdere antiquo renovando agerent, miſſos. Ad Murgantiam tum claſſem navium centum Romanus habebat, quonam evaderent motus ex cædibus tyrannorum orti Syracuſis, quove eos ageret nova atque inſolita libertas, opperiens. Per eoſdem dies quum ad Marcellum venientem in Siciliam, legati Syracuſani miſſi ab Appio eſſent, auditis conditionibus pacis; Marcellus poſſe rem convenire ratus, & ipſe legatos Syracuſas, qui coram cum prætoribus de renovando fœdere agerent, miſit. Et jam ibi nequaquam eadem quies & tranquillitas erat. poſtquam Punicam claſſem acceſſiſſe Pachynum allatum eſt, demto timore Hippocrates & Epicydes, nunc apud mercenarios milites, nunc apud transfugas, prodi Romano Syracuſas, criminabantur. Vt vero Appius naves ad oſtium portus, quo aliæ partis hominibus animus accederet, in ſtatione habere cœpit, ingens in ſpeciem criminibus vanis acceſſerat fides: ac primo etiam tumultuoſe decurrerat multitudo ad prohibendos, ſi in terram egrederentur. In hac turbatione rerum, in concionem vocari 28

pla-

placuit. ubi quum alii alio tenderent, nec procul ſeditione res eſſet, Apollonides principum unus orationem ſalutarem, ut in tali tempore, habuit: *Nec ſpem ſalutis, nec perniciem propiorem unquam civitati ulli fuiſſe. Si enim uno animo omnes, vel ad Romanos vel ad Carthaginienſes inclinent, nullius civitatis ſtatū fortunatiorem beatioremve fore. ſi alii alio trahant res, non inter Pœnos Romanoſque bellum atrocius fore, quam inter ipſos Syracuſanos; quum intra eoſdem muros pars utraque ſuos exercitus, ſua arma, ſuos habitura ſit duces. Itaque ut omnes idem ſentiant, ſumma vi agendum eſſe: utra ſocietas ſit utilior, eam longe minorem ac levioris momenti conſultationem eſſe. ſed tamen Hieronis potius quam Hieronymi auctoritatem ſequendam in ſociis legendis, vel quinquaginta annis feliciter expertam amicitiam nunc incognitæ, quondam infideli, præferendam. Eſſe etiam momenti aliquid ad conſilium, quod Carthaginienſibus ita pax negari poſſit, ut non utique in præſentia bellum cum eis geratur: cum Romanis extemplo aut pacem, aut bellum habendum.* Quo minus cupiditatis ac ſtudii viſa eſt oratio habere, eo plus auctoritatis habuit. Adjectum eſt prætoribus ac delectis ſenatorum militare etiam conſilium. juſſi & duces ordinum præfectique auxiliorum ſimul conſulere. Quum ſæpe acta res eſſet magnis certaminibus, poſtremò quia belli cum Romanis gerendi ratio nulla apparebat, pacem fieri placuit. mittique cum eis legatos ad rem confirmandam.

29 Dies haud ita multi interceſſerunt, quū ex Leontinis legati præſidium finibus ſuis orantes venerunt. Quæ legatio peropportuna viſa ad multitudinem inconditam ac tumultuoſam exonerandam, duceiſque ejus ablegandos. Hippocrates prætor ducere eo transfugas juſſus: ſecuti multi ex auxiliis mercenariis, quatuor millia armatorum effecerunt. Et mittentibus & miſſis ea læta expeditio fuit. nam & illis, quod jam diu cupiebant, novandi res occaſio data eſt, & hi ſentinam quandam urbis rati exhauſtam, lætabantur. cæterum levaverunt modo in præſentia velut corpus ægrum, quo mox in graviorem morbū reci-

deret.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

deret. Hippocrates enim finitima provinciæ Romanæ primò furtivis excurſionibus vaſtare cœpit: deinde, quum ad tuendos ſociorum agros miſſum ab Appio præſidium eſſet, omnibus copiis impetum in oppoſitam ſtationem cum cæde multorum fecit. Quæ quum eſſent nunciata Marcello, legatos extemplo Syracuſas miſit, qui pacis fidem ruptam eſſe dicerent: nec belli defuturam unquam cauſſam, niſi Hippocrates atque Epicydes, non ab Syracuſis modo, ſed tota procul Sicilia ablegarentur. Epicydes ne aut reus criminis abſentis fratris præſens eſſet, aut deeſſet pro parte ſua concitando bello; profectus & ipſe in Leontinos, quia ſatis eos adverſus populum Romanum concitatos cernebat, avertere etiam ab Syracuſis cœpit. *Nam ita eos pacem pepigiſſe cum Romanis, ut quicumque populi ſub regibus fuiſſent, & ſuæ ditionis eſſent; nec jam libertate contentos eſſe, niſi etiam regant ac dominentur. Renunciandum igitur eis eſſe, Leontinos quoque æquum cenſere liberos eſſe: vel quod in ſolo urbis ſuæ tyrannus ceciderit, vel quod ibi primum conclamatum ad libertatem, relictiſque regiis ducibus Syracuſas ſit concurſum. Itaque aut eximendum id de fœdere eſſe, aut legem eam fœderis non accipiendam.* Facile multitudini perſuaſum: legatiſque Syracuſanorum & de cæde ſtationis Romanæ querentibus, & Hippocratem atque Epicydem abire, ſeu Locros, ſeu quo alio mallent, dummodo Sicilia cederent, jubentibus; ferociter reſponſum eſt, Neque mandaſſe ſeſe Syracuſanis, ut pacem pro ſe cum Romanis facerent: neque teneri alienis fœderibus. Hæc ad Romanos Syracuſani detulerunt: abnuentes Leontinos in ſua poteſtate eſſe. itaque integro ſecum fœdere bellum Romanos cum iis geſturos. neque ſeſe defuturos ei bello: ita, ut in poteſtatem redacti, ſuæ rurſus ditionis eſſent, ſicut pax conveniſſet. Marcellus cum omni exercitu pro- 30
fectus in Leontinos, Appio quoque accito, ut altera parte aggrederetur, tanto ardore militum eſt uſus ab ira inter conditiones pacis interfectæ ſtationis, ut primo impetu urbem expugnarent. Hippocrates at-

que

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

que Epicydes, poſteaquam capi muros refringique portas viderunt, in arcem ſeſe cum paucis recepere. inde clam nocte Herbeſum perfugiunt. Syracuſanis octo millium armatorum agmine profectis domo, ad Mylam flumen nuncius occurrit, captam urbem eſſe; cætera falſa miſta veris ferens: cædem promiſcuam militum atque oppidanorum factam, nec quemquam puberem arbitrari ſupereſſe. direptam urbem: bona locupletum donata. Ad nuncium tam atrocem conſtitit agmen: concitatiſque omnibus, duces (erant autem Soſis ac Dinomenes) quid agerent conſultabant. Terroris ſpeciem haud vanam mendacio præbuerant verberati ac ſecuri percuſſi transfugæ ad duo millia hominum. cæterum Leontinorum militumque aliorum nemo poſt captam urbem violatus fuerat: ſuaque omnia eis, niſi quæ primus tumultus captæ urbis abſumpſerat, reſtituebantur. Nec ut in Leontinos irent, proditos ad cædem commilitones querentes, perpelli potuere, nec ut eodem loco certiorem nuncium exſpectarent. Quum ad defectionem inclinatos animos cernerent Prætores, ſed eum motum haud diuturnum fore, ſi duces amentiæ ſublati eſſent; exercitum ducunt Megaram. ipſi cum paucis equitibus Herbeſum proficiſcuntur: ſpe territis omnibus per proditionem urbis potiundæ. quod ubi fruſtra eis fuit inceptum, vi agendum rati, poſtero die Megaris caſtra movent, ut Herbeſum omnibus copiis oppugnarent. Hippocrates & Epicydes, non tam tutum prima ſpecie, quam unum ſpe undique abſciſſa conſilium eſſe rati, ut ſe militibus permitterent, & aſſuetis magna ex parte ſibi, & tum fama cædis commilitonum accenſis, obviam agmini procedunt. Prima forte ſigna ſexcentorum Cretenſium erant, qui apud Hieronymum meruerant ſub eis, & Annibalis beneficium habebant; capti ad Thraſimenum inter Romanorum auxilia, dimiſſique. quos ubi ex ſignis armorumque habitu cognovere Hippocrates atque Epicydes, ramos oleæ ac velamenta alia ſupplicum porrigentes, orare, ut reciperent ſeſe, receptoſque tuta-

tutarentur, neu proderent Syracuſanis: à quibus mox ipſi trucidandi populo Romano dederentur. Enimvero conclamant, bonum ut animum habe- 31
rent. omnem ſe cum illis fortunam ſubituros. Inter hoc colloquium ſigna conſtiterant, tenebaturque agmen: nec dum quæ moræ cauſſa foret, pervenerat ad duces. Poſtquam Hippocraten atque Epicyden adeſſe pervaſit rumor, fremituſque toto agmine erat, haud dubie approbantium adventum eorum; extemplo Prætores citatis equis ad prima ſigna perrexerunt, Qui mos ille, quæ licentia Cretenſium eſſet; rogitantes, colloquia ſerendi cum hoſte, injuſſuque prætorum miſcendi eos agmini ſuo. Comprendi injicique catenas juſſerunt Hippocrati. ad quam vocem tantus extemplo primum à Cretibus clamor eſt ortus, deinde exceptus ab aliis, ut facile, ſi ultra tenderent, appareret eis timendum eſſe. Solliciti incertique rerum ſuarum, Megaram, unde profecti erant, referri ſigna jubent, nuncioſque de ſtatu præſenti Syracuſas mittunt. Fraudem quoque Hippocrates addit, inclinatis ad omnem ſuſpicionem animis: & Cretenſium quibuſdam ad itinera inſidenda miſſis, velut interceptas literas, quas ipſe compoſuerat, recitat: *Prætores Syracuſani Coſ. Marcello.* ſecundum ſalutem, ut aſſolet, ſcriptum erat: *Recte eum atque ordine feciſſe, quod in Leontinis nulli peperciſſet. Sed omnium mercenariorum militum eandem eſſe cauſſam, nec umquam Syracuſas quieturas, donec quicquam externorum auxiliorum, aut in urbe aut in exercitu ſuo eſſet. itaque daret operam, ut eos qui cum ſuis prætoribus caſtra ad Megaram haberent, in ſuam poteſtatem redigeret, ac ſupplicio eorum liberaret tandem Syracuſas.* Hæc quum recitata eſſent; cum tanto clamore ad arma diſcurſum eſt, ut prætores inter tumultum pavidi adequitaverint Syracuſas: & ne fuga quidem eorum ſeditio compreſſa eſt, impetuſque in Syracuſanos milites fiebant. nec ab ullo temperatum foret, ni Epicydes atque Hippocrates iræ multitudinis obviam iſſent: non à miſericordia aut humano conſilio, ſed ne ſpem reditus præciderent

rent ſibi, & quum ipſos ſimul milites fidos habe-
rent, ſimul obſides; tum cognatos quoque eorum
atque amicos tanto merito primum, dein pignore
ſibi conciliarent: expertique quam vana aut levi
aura mobile vulgus eſſet, militem nacti ex eo nu-
mero, qui in Leontinis circumſeſſi erant, ſubornant;
ut Syracuſas perferret nuncium convenientem eis,
quæ ad Mylam falſo nunciata erant: auctoremque
ſe exhibendo, ac velut viſa quæ dubia erant, nar-
32 rando, concitaret iras hominum. Huic non apud
vulgum modo fides fuit, ſed ſenatum quoque in cu-
riam introductus monuit, haud vane quoſdam ho-
mines palam ferre, perbene detectam in Leontinis
eſſe avaritiam & crudelitatem Romanorum. eadem
ſi intraſſent Syracuſas, aut fœdiora etiam, quo ma-
jus ibi avaritiæ præmium eſſet, facturos fuiſſe. Ita-
que claudendas cuncti portas, & cuſtodiendam ur-
bem cenſere. ſed non ab eiſdem omnes timere, nec
eoſdem odiſſe. ad militare genus omne, partemque
magnam plebis inviſum eſſe nomen Romanum.
Prætores optimatumque pauci quamquam inflati
vano nuncio erant, tamen ad propius præſentiuſque
malum cautiores eſſe. Et jam ad Hexapylum erant
Hippocrates atque Epicydes: ferebanturque collo-
quia per propinquos popularium, qui in exercitu
erant, ut portas aperirent, ſinerentque communem
patriam defendi ab impetu Romanorum. Jam, unis
foribus Hexapyli apertis, cœpti erant recipi, quum
Prætores intervenerunt. & primo imperio minis-
que, deinde auctoritate, deterrendo, poſtremo, ut
omnia vana erant, obliti majeſtatis precibus age-
bant, ne proderent patriam, tyranni ante ſatelliti-
bus, & tum corruptoribus exercitus. Sed ſurdæ ad
hæc omnia aures concitatæ multitudinis erant, nec
minore intus vi quam foris portæ effringebantur:
effractiſque omnibus tuto in Hexapylo agmen rece-
ptum eſt. Prætores in Acradinam cum juventute
popularium confugiunt. mercenarii milites perfu-
gæque, & quicquid regiorum militum Syracuſis
erat, agmen hoſtium augent. Ita Acradina quoque
pri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

primo impetu capitur, prætoreſque (niſi qui inter tumultum effugerunt) omnes interficiuntur. nox cædibus finem fecit. Poſtero die ſervi ad pileum vocati, & carcere vincti emiſſi: confuſaque omnis multitudo Hippocratem atque Epicydem creant prætores, Syracuſæque, quum breve tempus libertas affulſiſſet, in antiquam ſervitutem reciderunt. Hæc nun- 33
ciata quum eſſent Romanis, ex Leontinis mota ſunt extemplo caſtra ad Syracuſas. Et ab Appio legati per portum miſſi fortè in quinqueremi erant. præmiſſa quadriremis, quum intraſſet fauces portus, capitur: legati ægre effugerunt. Et jam non modo pacis, ſed ne belli quidem jura relicta erant: quum Romanus exercitus ad Olympium (Jovis id templum eſt) mille & quingentis paſſibus ab urbe caſtra poſuit. Inde quoque legatos præmitti placuit: quibus ne intrarent urbem, extra portam Hippocrates atque Epicydes obviam cum ſuis proceſſerunt. Romanus orator *non bellum ſe Syracuſanis, ſed opem auxiliumque afferre*, ait: *& iis qui ex media cæde elapſi perfugerint ad ſe, & eis, qui metu oppreſſi, fœdiorem, non exilio ſolum, ſed etiam morte, ſervitutem patiantur. Nec cædem nefandam ſociorum inultam Romanos paſſuros. Itaque ſi eis qui ad ſe perfugerunt, utus in patriam reditus pateret, ac cædis auctores edantur, & libertas legeſque Syracuſanis reſtituanur, nihil armis opus eſſe. ſi ea non fiant, quicumque in mora ſit, bello perſecuturos.* Ad ea Epicydes, *ſi quæ ad e mandata haberent, reſponſum eis*, ait, *ſe daturos uiſſe: quum in eorum ad quos venerint manu, res Syacuſana eſſet, tum reverterentur. Si bello laceſſant, pſa re intellecturos, nequaquam idem eſſe Syracuſas c Leontinos oppugnare.* Ita legatis relictis portas auſit. Inde terra marique ſimul cœptæ oppugnari yracuſæ: terra ab Hexapylo, mari ab Acradina, ujus murus fluctu alluitur. & quia ſicut Leontinos rrore ac primo impetu cœperant, non diffidebant aſtam disjectamque ſpatio urbem parte aliqua ſe vaſuros; omnem apparatum oppugnandarum urum muris admoverunt. Et habuiſſet tanto impetu 34

cœpta

cœpta res fortunam, niſi unus homo Syracuſis ea
tempeſtate fuiſſet. Archimedes is erat; unicus ſpe-
ctator cœli ſiderumque: mirabilior tamen inventor
ac machinator bellicorum tormentorum, operum-
que, quibus ea quæ hoſtes ingenti mole agerent, ipſe
perlevi momento ludificaretur. Murum per inæqua-
les ductum colles, pleraque alta & difficilia aditu,
ſummiſſa quædam, & quæ planis vallibus adire poſ-
ſent, ut cuique aptum viſum eſt loco, ita omni ge-
nere tormentorum inſtruxit. Acradinæ murum, qui
ut ante dictum eſt, mari alluitur, ex quinqueremi-
bus Marcellus oppugnabat, ex cæteris navibus ſa-
gittarii funditoreſque, & velites etiam, quorum te-
lum inhabile ad remittendum imperitis eſt, vix
quemquam ſine vulnere conſiſtere in muro patie-
bantur. Hi, quia ſpacio miſſilibus opus eſt, procul
muro tenebant naves. junctæ aliæ binæ ad quinque-
remes, demptis interioribus remis, ut latus lateri
applicaretur: quum exteriore ordine remorum velut
naves agerentur, turres contabulatas, machinamen-
taque alia quatiendis muris portabant. Adverſu
hunc navalem apparatum Archimedes variæ magni-
tudinis tormenta in muris diſpoſuit. in eas quæ pro
cul erant naves ſaxa ingenti pondere emittebat: pro
piores levioribus, eoque magis crebris petebat teli
poſtremò ut ſui vulnere intacti tela in hoſtem inge
rerent, murum ab imo ad ſummum crebris cubital
bus fere cavis aperuit: per quæ cava pars ſagitti
pars ſcorpionibus modicis ex occulto petebant ho
ſtem. Quæ propius quædam ſubibant naves, qu
interiores ictibus tormentorum eſſent; in eas toll
none ſuper murum eminente ferrea manus firmæ c
tenæ illigata quum injecta proræ eſſet; gravi libr
mento plumbi recellente ad ſolum, ſuſpenſa pror
navim in puppim ſtatuebat: dein remiſſa ſubit
velut ex muro cadentem navim cum ingenti tre
datione nautarum ita undæ affligebat, ut etiamſi
cta reciderat, aliquantum aquæ acciperet. ita ma
tima oppugnatio eſt eluſa, omniſque vis eſt eo v
ſa, ut totis viribus terra aggrederentur. Sed ea qu

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

que pars eodem omni apparatu tormentorum in-
ſtructa erat, Hieronis impenſis curaque per multos
annos, Archimedis unica arte. natura etiam adju-
vabat loci: quod ſaxum, cui impoſita muri funda-
menta ſunt, magna ex parte ita proclive eſt, ut non
ſolum miſſa tormento, ſed etiam quæ pondere ſuo
provoluta eſſent, graviter in hoſtem inciderent. ea-
dem cauſſa ad ſubeundum arduum aditum inſtabi-
lemque ingreſſum præbebat. Ita conſilio habito,
quum omnis conatus ludibrio eſſet, abſiſtere oppu-
gnatione atque obſidendo, tantum arcere terra ma-
rique commeatibus hoſtem placuit. Interim Mar- 35
cellus cum tertia fere parte exercitus ad recipiendas
urbes profectus, quæ in motu rerum ad Carthagi-
nienſes defecerant, Helorum atque Herbeſum de-
dentibus ipſis recipit. Megara vi capta diruit ac diri-
puit: ad reliquorum, ac maxime Syracuſanorum,
terrorem. Per idem fere tempus & Himilco, qui ad
Pachyni promontorium claſſem diu tenuerat, ad
Heracleam, quam vocant Minoam, quinque & vi-
ginti millia peditum, tria equitum, duodecim ele-
phantos expoſuit. Nequaquam cum quantis copiis
nte tenuerat ad Pachynum claſſem: ſed, poſtquam
b Hippocrate occupatæ Syracuſæ erant, profectus
Carthaginem, adjutuſque ibi & ab legatis Hippocra-
is, & literis Annibalis, qui veniſſe tempus ajebat Si-
liæ per ſummum decus repetendæ, & ipſe haud va-
us præſens monitor facile perpulerat, ut quantæ
naximæ poſſent, peditum equitumque copiæ in Si-
liam trajicerentur. Adveniens Heracleam, intra
aucos dies inde Agrigentum recipit: aliarumque ci-
itatum, quæ partis Carthaginienſium erant, adeo
ccenſæ ſunt ſpes ad pellendos Sicilia Romanos, ut
oſtremo etiam qui obſidebantur Syracuſis, animos
ſtulerint: & parte copiarum ſatis defendi urbem
oſſe rati, ita inter ſe munera belli partiti ſint, ut Epi-
des præeſſet cuſtodiæ urbis, Hippocrates Himil-
ni conjunctus, bellum adverſus Conſulem Roma-
m gereret. Cum decem millibus peditum, quin-
ntis equitibus nocte per intermiſſa cuſtodiis loca

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

profectus, caſtra circa Acrillas urbem ponebat. Munientibus ſupervenit Marcellus, ab Agrigento jam occupato; quum fruſtra eo prævenire hoſtem feſtinans tetendiſſet. rediens, nihil minus ratus, quam illo tempore ac loco Syracuſanum ſibi exercitum obviam fore; ſed tamen metu Himilconis Pœnorumque (ut quibus nequaquam eis copiis quas habebat, par eſſet) quam poterat maxime intentus, atque
36 agmine ad omnes caſus compoſito ibat. Forte ea cura, quæ erat adverſus Pœnos præparata, adverſus Siculos uſui fuit. Caſtris ponendis incompoſitos ac diſperſos nanctus eos & pleroſque inermes, quod peditum fuit, circumvenit: eques levi certamine inito, cum Hippocrate Acras perfugit. Ea pugna deficientes ab Romanis quum cohibuiſſet Siculos, Marcellus Syracuſas rediit: & poſt paucos dies Himilco adjuncto Hippocrate ad flumen Anapum, octo ferme inde millia caſtra poſuit. Sub idem fere tempus & naves longæ quinque & quinquaginta Carthaginienſium cum Bomilcare claſſis præfecto in magnum portum Syracuſas ex alto decurrêre, & Romana item claſſis, triginta quinqueremes, legionem primam Panormi expoſuere, verſumque ab Italia bellum: adeo uterque populus in Siciliam intentus fuiſſe videri poterat. Legionem Romanam, quæ expoſita Panormi erat, venientem Syracuſas prædæ haud dubie ſibi futuram Himilco ratus, via decipitur. mediterraneo namque Pœnus itinere duxit: legio, maritimis locis claſſe proſequente, ad Appium Claudium Pachynum cum parte copiarum obviam progreſſum, pervenit. Nec diutius Pœni ad Syracuſas morati ſunt, & Bomilcar ſimul parum fidens navibus ſuis, duplici facile numero claſſem habentibu Romanis, ſimul inutili mora cernens, nihil aliu ab ſuis quam inopia aggravari ſocios, velis in altum datis in Africam tranſmiſit. Et Himilco ſecutus ne quicquam Marcellum Syracuſas, ſi qua prius quam majoribus copiis jungeretur, occaſio pugnandi eſſe poſtquam ea nulla contigerat, tutumque ad Syracuſas & munimento & viribus hoſtem cernebat; n

fru

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

fruſtra aſſidendo ſpectandoque obſidionem ſociorum tempus tereret, caſtra inde movit: ut quocumque vocaſſet defectionis ab Romanis ſpes, admoveret exercitum, ac præſens ſuas res foventibus adderet animos. Murgantiam primum, prodito ab ipſis præſidio Romano, recepit: ubi frumenti magna vis commeatuſque omnis generis convecti erant à Romanis. Ad hanc defectionem erecti ſunt & aliarum 37
civitatum animi: præſidiaque Romana aut pellebantur arcibus, aut prodita per fraudem opprimebantur. Enna in excelſo loco ac prærupto undique ſita, quum loco inexpugnabilis erat, tum præſidium in arce validum; præfectumque præſidii haud ſane opportunum inſidiantibus habebat. L. Pinarius erat vir acer, & qui plus in eo, ne poſſet decipi, quam in fide Siculorum reponeret. & tum intenderant eum ad cavendi omnia curam tot auditæ proditiones defectioneſque urbium, & clades præſidiorum. Itaque nocte dieque juxta parata inſtructaque omnia cuſtodiis ac vigiliis erant: nec ab armis, aut loco ſuo miles abſcedebat. Quod ubi Ennenſium principes, jam pacti cum Himilcone de proditione præſidii, animadverterunt, nulli occaſioni fraudis Romanum patere; palam erat agendum. *Vrbem arcemque ſuæ poteſtatis*, ajunt, *debere eſſe, ſi liberi in ſocietatem, non ſervi in cuſtodiam traditi eſſent Romanis. itaque claves portarum reddi ſibi æquum cenſent. Bonis ſociis fidem ſuam maximum vinculum eſſe. & ita ſibi populum Romanum ſenatumque gratias habiturum, ſi volentes, ac non coacti manſiſſent in amicitia.* Ad ea Romanus, *Se in præſidio impoſitum eſſe*, dicere, *ab imperatore ſuo: claveſque portarum & cuſtodiam arcis ab eo accepiſſe, quæ nec ſuo nec Ennenſium arbitrio haberet, ſed ejus qui commiſiſſet. Præſidio decedere apud Romanos capital eſſe: & nece liberorum etiam ſuorum eam legem parentes ſanxiſſe. Conſulem Marcellum haud procul eſſe: ad eum mitterent legatos, cujus juris atque arbitrii eſſet.* Se verò negare illi miſſuros: teſtarique, ſi verbis nihil agerent, vindictam aliquam libertatis ſuæ quæſituros. Tum Pinarius: *at illi, ſi*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ad conſulem gravarentur, mittere, ſibi ſaltem darent
populi concilium: ut ſciretur, utrum paucorum ea de-
nunciata, an univerſæ civitatis eſſent. Conſenſu in
38 poſterum diem concio edicitur. Poſtquam ab eo
colloquio in arcem ſeſe recepit, convocatis militi-
bus: *Credo ego vos audiſſe, milites,* inquit, *quemad-*
modum præſidia Romana ab Siculis circumventa &
oppreſſa ſint per hos dies. Eam vos fraudem, Deûm
primo benignitate, dein veſtra ipſi virtute dies nocteſ-
que perſtando ac pervigilando in armis, vitaſtis. utinam
reliquum tempus nec patiendo infanda, nec faciendo,
traduci poſſit. Hæc occulta in fraude cautio eſt, qua uſi
adhuc ſumus: cui quoniam parum ſuccedit, aperte ac
propalam claves portarum repoſcunt; quas ſimul tra-
diderimus, Carthaginienſium extemplo Enna erit, fæ-
diuſque hic trucidabimur, quam Murgantiæ præſi-
dium interfectum eſt. Noctem unam ægre ad conſul-
tandum ſumpſi, qua vos certiores periculi inſtantis fa-
cerem. Orta luce concionem habituri ſunt ad crimi-
nandum me concitandumque in vos populum. itaque
craſtino die, aut veſtro, aut Ennenſium ſanguine Enna
inundabitur. nec præoccupati, peculii, nec occupantes
periculi quicquam habebitis. qui prior ſtrinxerit fer-
rum, ejus victoria erit. Intenti ergo omnes, armatiqu
ſignum exſpectabitis. ego in concione ero: & tempu
quoad omnia inſtructa ſint, loquendo altercandoqu
traham. Quum toga ſignum dedero, tum mihi un
dique clamore ſublato turbam invadite, ac ſternit
omnia ferro: & cavete; quiſquam ſuperſit, à quibu
aut vis aut fraus timeri poſſit. Vos, Ceres mater ac Pro
ſerpina, precor, cæteri ſuperni infernique Dii, qui han
urbem, hos ſacratos lacus lucoſque colitis, ut ita nob
volentes propitii adſitis, ſi vitandæ non inferendæ frau
dis cauſſa hoc conſilii capimus. Pluribus, vos, milite
hortarer, ſi cum armatis dimicatio futura eſſet. ine
mes, incautos ad ſatietatem trucidabitis. Et conſu
caſtra in propinquo ſunt, ne quid ab Himilco
& Carthaginienſibus timeri poſſit. Ab hac coho
39 tatione dimiſſi, corpora curant. Poſtero die a
aliis locis ad obſidenda itinera claudendoſque opp
da

danis exitus, pars maxima ſuper theatrum circaque, aſſueti & ante ſpectaculis concionum, conſiſtunt. Productus ad populum à magiſtratibus præfectus Romanus, quum conſulis ea de re jus ac poteſtatem eſſe non ſuam, & pleraque eadem, quæ pridie dixiſſet; primò ſenſim ac plures, reddere claves, dein jam una voce id omnes juberent, cunctantique ac differenti ferociter minitarentur, nec viderentur ultra vim ultimam dilaturi; tum præfectus toga ſignum, ut convenerat, dedit. militeſque intenti dudum ac parati, alii ſuperne in averſam concionem clamore ſublato decurrunt, alii ad exitus theatri conferti obſiſtunt. Cæduntur Ennenſes cavea incluſi: coacervanturque, non cæde ſolum, ſed etiam fuga; quum alii ſuper aliorum capita ruerent, atque integri ſauciis, vivi mortuis incidentes, cumularentur. Inde paſſim diſcurritur, & urbis captæ modo fugaque & cædes omnia tenet: nihilo remiſſiore militum ira, quod turbam inermem cædebant, quam ſi periculum par & ardor certaminis eos irritaret. Ita Enna, aut malo, aut neceſſario facinore retenta. Marcellus nec factum improbavit, & prædam Ennenſium militibus conceſſit: ratus, timore deterritos, temperaturos proditionibus præſidiorum Siculos. Atque ea clades, ut urbis in media Sicilia ſitæ, claræq; vel ob inſignem munimento naturali locum, vel ob ſacrata omnia veſtigiis raptæ quondam Proſerpinæ, prope uno die omnem Siciliam pervaſit. Et quia cæde infanda rebantur, non hominum tantum, ſed etiam Deorum ſedem violatam eſſe, tum vero qui etiam ante dubii fuerant, defecere ad Pœnos. Hippocrates inde Murgantiam, Himilco Agrigentum ſeſe recepit: quum acciti à proditoribus nequicquam ad Ennam exercitum admoviſſent. Marcellus retro in Leontinos redit: frumentoque & commeatibus aliis in caſtra convectis, præſidio modico ibi relicto, ad Syracuſas obſidendas venit, inde App. Claudio Romam ad conſulatum petendum miſſo, T. Quintium Criſpinum in ejus locum claſſi caſtriſque præfecit veteribus. ipſe hibernacula quin-

que millia paſſuum ab Hexapylo (Leonta vocant
locum) communiit, ædificavitque. Hæc in Sicilia
40 uſque ad principium hiemis geſta. Eadem æſtate &
cum Philippo rege, quod jam ante ſuſpectum fue-
rat, motum bellum eſt. Legati ab Orico ad M. Va-
lerium prætorem venerunt, præſidentem claſſi Brun-
duſio Calabriæque circa littoribus, nunciantes, Phi-
lippum primum Apolloniam tentaſſe, lembis bire-
mibus centum viginti flumine adverſo ſubvectum:
deinde, ut ea res tardior ſpe fuerit, ad Oricum clam
nocte exercitum admoviſſe: eamque urbem ſitam in
plano, neque mœnibus, neque viris, atque armis va-
lidam, primo impetu oppreſſam eſſe. Hæc nuncian-
tes orabant, ut opem ferret, hoſtemque haud dubium
Romanis, terra aut maritimis viribus arceret, qui ob
nullam aliam cauſam, niſi quod imminerent Italiæ,
peterentur. M. Valerius præſidio loci ejus relicto
T. Valerio legato, cum claſſe inſtructa parataque, &
quod longæ naves militum capere non poterant, in
onerarias impoſitis, altera die Oricum pervenit: ur-
bemque eam levi tenente præſidio, quod recedens
inde reliquerat Philippus, haud magno certamine
recepit. Legati eo ab Apollonia venerunt, nuncian-
tes, in obſidione ſeſe, quod deficere ab Romanis
nollent, eſſe: neque ſuſtinere ultra vim Macedonum
poſſe, niſi præſidium mittatur Romanum. Factu-
rum ſe, quæ vellent, pollicitus, mille delectorum
militum navibus longis mittit ad oſtium fluminis,
cum præfecto ſociûm, Q. Nævio Criſta, viro impi-
gro & perito militiæ. Is expoſitis in terram militi-
bus, navibuſque Oricum retro unde venerat ad cæ-
teram claſſem remiſſis, milites procul à flumine pe
viam minime ab regiis obſeſſam duxit: & nocte (it
ut nemo hoſtium ſentiret) urbem ingreſſus. Die in
ſequenti quiêvere, dum præfectus juventutem Apol
loniatium, armaque & urbis vires inſpiceret. ubi e
viſa inſpectaque ſatis animorum fecere, ſimulque a
exploratoribus comperit, quanta ſocordia ac negli
gentia apud hoſtes eſſet; ſilentio noctis ab urbe ſin
ullo tumultu egreſſus, caſtra hoſtium adeo neglect
atqu

atque aperta intravit, ut ſatis conſtaret, prius plus mille hominum vallum intraſſe, quam quiſquam ſentiret: ac ſi cæde abſtinuiſſent, pervenire ad tabernaculum regium potuiſſe. Cædes proximorum portæ excitavit hoſtes. inde tantus terror pavorque omnes occupavit, ut non modo alius quiſquam arma caperet, aut caſtris pellere hoſtem conaretur: ſed etiam ipſe rex, ſicut ſomno excitus erat, prope ſeminudus fugiens, militi quoque, nedum regi vix decoro habitu, ad flumen naveſque perfugerit. eodem & alia turba effuſa eſt. Paulò minus tria millia militum in caſtris aut capta, aut occiſa. plus tamen hominum aliquanto captum, quam cæſum eſt. Caſtris direptis, Apolloniatæ catapultas, baliſtas, tormentaque alia, quæ oppugnandæ urbi comparata erant, ad tuenda mœnia, ſi quando ſimilis fortuna veniſſet, Apolloniam devexere. cætera omnis præda caſtrorum Romanis conceſſa eſt. Hæc quum Oricum eſſent nunciata, M. Valerius claſſem extemplo ad oſtium fluminis duxit, ne navibus capeſſere fugam rex poſſet. Itaque Philippus, neque terreſtri neque navali certamine ſatisfore parem ſe fidens, ſubductis aut incenſis navibus, terra Macedoniam petiit; magna ex parte inermi exercitu, ſpoliatoque. Romana claſſis cum M. Valerio Orici hibernavit. Eodem an- 41
no in Hiſpania variè res geſtæ. nam prius quam Romani amnem Iberum tranſirent, ingentes copias Hiſpanorum Mago & Aſdrubal fuderunt. defeciſſetque ab Romanis ulterior Hiſpania, ni P. Cornelius raptim traducto exercitu Iberum, dubiis ſociorum animis in tempore adveniſſet. Primo ad caſtrum Altum (locus eſt inſignis cæde magni Amilcaris) caſtra Romani habuere. Arx erat munita, & convexerant ante frumentum. tamen quia omnia circa hoſtium plena erant, agmenque Romanum impune incurſatum ab equitibus hoſtium fuerat, & ad duo millia, aut moratorum aut palantium per agros, interfecta; ceſſere inde Romani propius pacata loca, & ad montem Victoriæ caſtra communivere. Eo Cn. Scipio cum omnibus copiis, & Aſdrubal Giſgonis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

nis filius tertius Carthaginienſium dux , cum exer-
citu juſto advenit : contraque caſtra Romana trans
fluvium omnes conſedere. P. Scipio cum expeditis
clam profectus ad loca circa viſenda , haud fefellit
hoſtes : oppreſſiſſentque eum in patentibus campis,
ni tumulum in propinquo cepiſſet. ibi quoque cir-
cumſeſſus adventu fratris obſidione eximitur. Caſtu-
lo urbs Hiſpaniæ valida ac nobilis, & adeo conjun-
cta ſocietate Pœnis , ut uxor inde Annibali eſſet, ad
Romanos defecit. Carthaginienſes Illiturgim oppu-
gnare adorti , quia præſidium ibi Romanum erat :
videbanturque inopia eum locum maximè expugna-
turi. Cn. Scipio, ut ſociis præſidioque ferret opem,
cum legione expedita profectus , intra bina caſtra
cum magna cæde hoſtium urbem eſt ingreſſus ; &
poſtero die eruptione æquè felici pugnavit. Supra
duodecim millia hominum cęſa duobus pręliis: plus
decem millibus captum, cum ſex & triginta milita-
ribus ſignis. ita ab Illiturgi receſſum eſt obſidione.
Bigerra inde urbs (ſocia & hæc Romanorum erat) à
Carthaginienſibus oppugnari cœpta eſt. Eam obſi-
dionem ſine certamine adveniens Cn. Scipio ſolvit.
42 Ad Mundam exinde caſtra Punica mota: & Roma-
ni eo confeſtim ſecuti ſunt. Ibi ſignis collatis pugna-
tum per quatuor ferme horas. egregieque vincenti-
bus Romanis ſignum receptui eſt datum , quod Cn.
Scipionis femur tragula confixum erat : pavorque
circa eum ceperat milites , ne mortiferum eſſet vul-
nus. Cæterum haud dubium fuit, quin, niſi ea mora
interveniſſet , caſtra eo die Punica capi potuerint
jam non milites ſolum, ſed elephanti etiam uſque ad
vallum acti erant , ſuperque ipſo novem & trigint
elephanti pilis confixi. Hoc quoque prælio ad duo-
decim millia hominum dicuntur cæſa , prope tri
millia capta, cum ſignis militaribus ſeptem & quin
quaginta. Ad Auringen inde urbem Pœni receſſere
& ut territis inſtaret , ſecutus Romanus. Ibi iterun
Scipio lecticula in aciem illatus conflixit, nec dubi
victoria fuit : minus tamen dimidio hoſtium, quan
antea , quia pauciores ſuperfuerant , qui pugnaren
occ

occiſum. Sed gens nata inſtaurandis reparandiſque
bellis, Magone ad conquiſitionem militum fratre
miſſo, brevi replevit exercitum, animoſq; ad tentan-
dum de integro certamen fecit. Alii plerique milites,
ſicut pro parte toties intra paucos dies victa, eiſdem
animis quibus prius, eodemque eventu pugnavere.
plus octo millia hominum cæſa: haud multo minus
quam mille capta, & ſpolia plurima Gallica fuere:
annuli aurei, torques armillæque magnus numerus.
duo etiam inſignes reguli Gallorum (Mœnicapto &
Civiſmaro nomina erant) eo prælio ceciderunt. octo
elephanti capti, tres occiſi. Quum jam res proſperæ
in Hiſpania eſſent, verecundia Romanos tandem
cepit, Saguntum oppidum, quod cauſſa belli eſſet,
octavum jam annum ſub hoſtium poteſtate eſſe. Ita-
que id oppidum vi pulſo præſidio Punico recepe-
runt: cultoribuſque antiquis, quos vis reliquerat
belli, reſtituerunt: & Turdetanos qui contraxerant
eis cum Carthaginienſibus bellum, in poteſtatem
redactos ſub corona vendiderunt, urbemque eorum
delevere. Hæc in Hiſpania, Q. Fabio, M. Claudio 43
Conſulibus geſta. Romæ quum tribuni plebis novi
magiſtratum iniſſent, extemplo cenſoribus P. Furio
& M. Atilio, à L. Metello tribuno plebis dies dicta
ad populum eſt. quæſtorem eum proximo anno
adempto equo tribu moverant, atque ærarium fece-
rant, propter conjurationem deſerendæ Italiæ ad
Cannas factam. ſed novem tribunorum auxilio ve-
titi cauſſam in magiſtratu dicere, dimiſſique fuerant.
Ne luſtrum perficerent, mors prohibuit P. Furii. M.
Atilius magiſtratu ſe abdicavit. Conſularia comitia
habita à Q. Fabio Maximo conſule. creati conſules
ambo abſentes, Q. Fabius Maximus conſulis filius,
& Ti. Sempronius Gracchus iterum. Prætores fiunt
M. Atilius, & qui tum ædiles curules erant, P. Sem-
pronius Tuditanus, & Cn. Fulvius Centumalus, &
M. Æmilius Lepidus. Ludos ſcenicos per quatri-
duum eo anno primum factos ab curulibus ædilibus,
memoriæ proditur. Ædilis Tuditanus hic erat, qui
ad Cannas, pavore aliis in tanta clade torpentibus,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

per medios hoſtes evaſit. Comitiis perfectis auctore Q. Fabio conſule deſignati conſules Romam acceſſiti magiſtratum inierunt: ſenatumque de bello ac provinciis ſuis prætorumque, & de exercitibus quibus quique præeſſent, conſuluerunt.
44 Itaque provinciæ atque exercitus diviſi. Bellum cum Annibale conſulibus mandatum, & exercituum unus, quem ipſe Sempronius habuerat, alter quem Fabius Conſul. eæ binæ erant legiones. M. Æmilius Prætor cujus peregrina ſors erat, juriſdictione M. Atilio collegæ prætori urbano mandata, Luceriam provinciam haberet, legioneſque duas, quibus Q. Fabius, qui tum conſul erat, prætor præfuerat. Prætori Sempronio provincia Ariminum, Cn. Fulvio Sueſſula, cum binis item legionibus evenerunt: ut Fulvius urbanas legiones duceret, Tuditanus à M. Pomponio acciperet. Prorogata imperia provinciæque, M. Claudio Sicilia, finibus eis quibus regnum Hieronis fuiſſet. Lentulo Proprætori provincia vetus: T. Otacilio claſſis; exercitus nulli additi novi: M. Valerio Græcia Macedoniaque, cum legione & claſſe, quam haberet: Q. Mucio cum vetere exercitu (duæ autem legiones erant) Sardinia: C. Terentio legio una cui jam præerat, & Picenum. Scribi præterea duæ legiones urbanæ juſſæ, & viginti millia ſociorum. His ducibus, his copiis, adverſus multa ſimul, aut mota aut ſuſpecta bella, munierunt Romanum imperium. Conſules duabus urbanis legionibus ſcriptis, ſupplementoque in alias lecto, priuſquam ab urbe moverent, prodigia procurarunt, quæ nunciata erant. Murus ac portæ tactæ, & Ariciæ etiam Jovis ædes de cœlo tacta fuerat. Et alia ludibria oculorum auriumque credita pro veris. navium longarum ſpecies in Jovis Vicilini templo, quod in Compſano agro eſt, arma concrepuiſſe: & flumen Amiterni cruentum fluxiſſe. His procuratis ex decreto pontificum, profecti conſules, Sempronius in Lucanos, in Apuliam Fabius. Pater filio legatus ad Sueſſulam in caſtra venit. quum obviam filius progrederetur, lictoreſque verecundia majeſtatis ejus ta-

ci

citi anteirent; præter undecim faſces equo prævectus
ſenex, ut conſul animadvertere proximum lictorem
juſſit, & is, ut deſcenderet ex equo, inclamavit; tum
demum deſiliens, *Experiri* (inquit) *volui, fili, ſatin'*
ſcires conſulem te eſſe. In ea caſtra Daſius Altinius Ar- 45
pinus clam nocte cum tribus ſervis venit, promit-
tens, ſi ſibi præmio foret, ſe Arpos proditurum eſſe.
Quum eam tunc rem ad conſilium retuliſſet Fabius,
aliis *pro transfuga verberandus necanduſque videri;*
ancipitis animi communis hoſtis. qui poſt Cannen-
ſem cladem, tamquam cum fortuna fidem ſtare opor-
teret, ad Annibalem diſceſſiſſet, traxiſſetque ad defe-
ctionem Arpos: tum poſtea quam res Romana contra
ſpem votaque ejus velut reſurgeret, turpius videatur
novam referre proditionem proditis olim: qui aliunde
ſtet ſemper, aliunde ſentiat, infidus ſocius, vanus hoſtis,
ad Faleriorum, Pyrrhive proditorem tertium trans-
fugis documentum eſſet. Contra ea conſulis pater Fa-
bius, *temporum oblitos homines, in medio ardore belli*
tamquam in pace libera de quoque arbitria agere, aje-
bat: *Quum illud potius agendum atque eis cogitan-*
dum ſit, ſi quo modo fieri poſſit, ne qui ſocii a populo
Romano deſciſcant, & non vocitent. documentum au-
tem ducant ſtatui oportere, ſiquis reſipiſcat, & anti-
quam ſocietatem reſpiciat. Quod ſi abire ab Romanis
liceat, redire ad eos non liceat; cui dubium eſſe, quin
brevi deſerta ab ſociis Romana res fœderibus Punicis
omnia in Italia juncta viſura ſit? Se tamen non eum
eſſe, qui Altinio fidei quicquam cenſeat habendum,
ſed mediam conſecuturum conſilii viam. neque eum
pro hoſte, neque pro ſocio in præſentia habitum, libera
cuſtodia haud procul à caſtris placere in aliqua fida ci-
vitate ſervari per belli tempus: perpetrato bello, tum
conſultandum, utrum defectio prior plus merita ſit
pœnæ, an hic reditus veniæ. Fabio aſſenſum eſt. Ca-
tenisque ligatus, traditur & ipſe & comites: & auri
ſatis magnum pondus, quod ſecum tum attulerat, ei
ſervari juſſum. Calibus eum interdiu ſolutum cu-
ſtodes ſequebantur: nocte clauſum aſſervabant. Ar-
pis domi primum deſiderari quærique eſt cœptus:
dein

dein fama per totam urbem vulgata, tumultum ut principe amiſſo fecit: metuque rerum novarum extemplo nuncii ad Annibalem miſſi. Quibus nequaquam offenſus Pœnus, quia & ipſum, ut ambiguæ fidei virum ſuſpectum jam pridem habebat, & cauſſam nactus erat tam ditis hominis bona poſſidendi vendendique; cæterum ut iræ magis quam avaritiæ datum crederent homines, crudelitati quoque gravitatem addidit: conjugemque ejus ac liberos in caſtra accitos, quæſtione prius habita, primum de fuga Altini, dein quantum auri argentique domi relictum

46 eſſet, ſatis cognitis omnibus, vivos combuſſit. Fabius ab Sueſſula profectus, Arpos primum inſtitit oppugnare. ubi quum à mille fere paſſibus caſtra poſuiſſet, contemplatus ex propinquo ſitum urbis mœniaque; quæ pars tutiſſima mœnibus erat, qua maximè neglectam cuſtodia vidit, ea potiſſimum aggredi ſtatuit. Comparatis omnibus, quæ ad urbes oppugnandas uſui ſunt, centurionum robora ex toto exercitu delegit, tribunoſque viros fortes eis præfecit: & milites ſexcentos, quantum ſatis viſum eſt, attribuit. eoſque, ubi quartæ vigiliæ ſignum ceciniſſet, ad eum locum ſcalas juſſit ferre. Porta ibi humilis & anguſta erat; via infrequenti per deſertam partem urbis: eam portam ſcalis prius tranſgreſſos, ad murum pergere, & ex interiore parte vi clauſtra refringere jubet, & tenentes partem urbis, cornu ſignum dare, ut cæteræ copiæ admoverentur. parata omnia atque inſtructa ſeſe habiturum. Ea impigre facta: & quod impedimentum agentibus fore videbatur, id maximè ad fallendum adjuvit. imber ab nocte media coortus, cuſtodes vigileſque, dilapſos è ſtationibus, ſuffugere in tecta coegit: ſonituque primo largioris procellæ ſtrepitum molientium portam, exaudiri prohibuit: lentior deinde æqualiorque accidens auribus, magnam partem hominum ſopivit. Poſteaquam portam tenuerunt, cornicines in via paribus intervallis diſpoſitos canere jubent, ut conſulem excirent. Id ubi factum ex compoſito eſt; ſigna efferri conſul jubet, ac paulò ante lucem

per

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

per effractam portam urbem ingreditur. Tum demum hoſtes excitati ſunt; jam & imbre conquieſcente, & propinqua luce. Præſidium in urbe erat Annibalis, quinque millia ferme armatorum: & ipſi Arpini tria millia hominum armabant. eos primos Pœni, ne quid ab tergo fraudis eſſet, hoſti oppoſuerunt. Pugnatum primò in tenebris anguſtiſque viis eſt: quum Romani non vias tantum, ſed tecta etiam proxima portæ occupaſſent, ne peti ſuperne ac vulnerari poſſent. Cogniti inter ſe quidam Arpinique & Romani, atque inde colloquia cœpta fieri: percunctantibus Romanis quid ſibi vellent Arpini, quam ob noxam Romanorum, quod ob meritum Pœnorum, pro alienigenis ac barbaris, Italici adverſus veteres ſocios Romanos bellum gererent, & vectigalem ac ſtipendiariam Italiam Africæ facerent; Arpinis purgantibus, ignaros omnium ſe venum à principibus datos Pœno, captos oppreſſoſque à paucis eſſe; initio orto, plures cum pluribus colloqui. poſtremo prætor Arpinus ab ſuis ad conſulem deductus; fideque data inter ſigna acieſque Arpini repente pro Romanis adverſus Carthaginienſes arma verterunt. Hiſpani quoque paulò minus mille homines nihil præterea cum conſule pacti, quam ut ſine fraude Punicum emitteretur præſidium; ad conſulem tranſtulerunt ſigna. Carthaginienſibus portæ patefactæ, emiſſique cum fide incolumes ad Annibalem, Salapiam venerunt. Arpi ſine clade ullius, præterquam unius veteris proditoris, novi perfugæ, reſtituti Romanis. Hiſpanis duplicia cibaria dari juſſa: operaque eorum forti ac fideli perſæpe reſpublica uſa eſt. Quum conſulum alter in Apulia, alter in Lucanis eſſet; equites centum ac duodecim nobiles Campani, per ſpeciem prædandi ex hoſtium agro, permiſſu magiſtratuum ab Capua profecti, ad caſtra Romana, quæ ſuper Sueſſulam erant, venerunt. ſtationi militum qui eſſent, dixerunt, colloqui ſe cum prætore velle. Cn. Fulvius caſtris præerat: cui ubi nunciatum eſt, decem ex eo numero juſſis inermibus deduci ad ſe; ubi quæ poſtularent, audivit, (nihil autem aliud

pete-

petebant, quam ut Capua recepta bona ſibi reſtituerentur) in fidem omnes accepti. Et ab altero prætore Sempronio Tuditano oppidum Aternum expugnatum. amplius ſeptem millia hominum capta, & æris argentique ſignati aliquantum. Romæ fœdum incendium per duas noctes ac diem unum tenuit: ſolo æquata omnia inter Salinas ac portam Carmentalem, cum Æquimelio Jugarioque vico. in templis Fortunæ ac matris Matutæ & Spei extra portam, latè vagatus ignis ſacra profanaque multa abſumpſit.

48 Eodem anno P. & Cn. Cornelii, quum in Hiſpania res proſperæ eſſent, multoſque & veteres reciperent ſocios, & novos adjicerent, in Africam quoque ſpem extenderunt. Syphax erat rex Numidarum; ſubito Carthaginienſibus hoſtis factus: ad eum centuriones tres legatos miſerunt, qui cum eo amicitiam ſocietatemque facerent: & pollicerentur, ſi perſeveraret urgere bello Carthaginienſes; gratam eam rem fore ſenatui populoque Romano, & adnixuros, ut in tempore, & bene cumulatam gratiam referant. Grata ea legatio barbaro fuit: collocutuſque cum legatis de ratione belli gerundi; ut veterum militum verba audivit, quam multarum rerum ipſe ignarus eſſet, ex comparatione tam ordinatæ diſciplinæ, animum advertit. Tum primum, ut pro bonis ac fidelibus ſociis facerent, oravit, *ut duo legationem referrent ad imperatores ſuos: unus apud ſeſe magiſter rei militaris remaneret. rudem ad pedeſtria bella Numidarum gentem eſſe, equis tantum habilem. Ita jam inde a principiis gentis majores ſuos bella geſſiſſe: ita ſe a pueris inſuetos: ſed habere hoſtem pedeſtri fidentem Marte, cui ſi æquari robore virium velit, & ſibi pedites comparandos eſſe, & ad id multitudine hominum regnum abundare: ſed armandi ornandique & inſtruendi eos, artem ignorare. omnia, velut forte congregata turba, veſca ac temeraria eſſe.* Facturos ſe in præſentia quod vellet, legati reſponderunt: fide accepta, ut remitteret extemplo eum, ſi imperatores ſui non comprobaſſent factum. Q. Statorio nomen fuit, qui ad regem remanſit. Cum duobus Romanis relata; Numi-

daſque

daſque legatos in Hiſpaniam miſit ad accipiendam fidem ab imperatoribus Romanis. iiſdem mandavit, ut protinus Numidas, qui intra præſidia Carthagi-nienſium auxiliares eſſent, ad tranſitionem perlice-rent. Et Statorius ex multa juventute regi pedites conſcripſit: ordinatoſque proxime morem Roma-num, inſtruendo & decurrendo ſigna ſequi, & ſerva-re ordines docuit: & operi, aliiſque juſtis militari-bus ita aſſuefecit; ut brevi rex non equiti magis fide-ret, quam pediti: collatiſque æquo campo ſignis, ju-ſto prælio Carthaginienſem hoſtem ſuperaret. Ro-manis quoque in Hiſpania legatorum regis adventus magno emolumento fuit. namque ad famam eorum tranſitiones crebræ ab Numidis cœptæ fieri. Ita cum Syphace Romanis juncta amicitia eſt. Quod ubi Carthaginienſes acceperunt, extemplo ad Galam in parte altera Numidiæ (Maſſyla ea gens vocatur) re-
gnantem, legatos mittunt. Filium Gala Maſaniſſam 49
habebat; ſeptem & decem annos natum. cæterum juvenem ea indole, ut jam tum appareret, latius re-gnum opulentiuſque quam accepiſſet, facturum. Le-gati, quoniam Syphax ſe Romanis junxiſſet, ut po-tentior ſocietate eorum adverſus reges populoſque Africæ eſſet, docent: melius fore Galæ quoque Car-thaginienſibus jungi quam primum, antequam Sy-phax in Hiſpaniam, aut Romani in Africam tranſ-eant; opprimi Syphacem, nihil dum præter nomen ex fœdere Romano habentem, poſſe. Facile perſua-ſum Galæ, filio depoſcente id bellum, ut exercitum mitteret: qui Carthaginienſium legionibus conjun-ctis, magno prælio Syphacem devicit. Triginta mil-lia eo prælio hominum cæſa dicuntur. Syphax cum paucis equitibus in Maurufios ex acie Numidas (ex-tremi prope Oceanum adverſus Gadeis colunt) re-fugit: affluentibuſque ad famam ejus undique bar-baris, ingentes brevi copias armavit. cum quibus an-tequam in Hiſpaniam anguſto diremptam freto tra-jiceret; Maſaniſſa cum victore exercitu advenit. iſ-que ibi cum Syphace ingenti gloria per ſe, ſine ullis Carthaginienſium opibus, geſſit bellum. In Hiſpania

nihil

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

nihil memorabile geſtum, præterquam quod Celtiberum juventutem eadem mercede, qua pacta cum Carthaginienſibus erat, imperatores Romani ad ſe perduxerunt: & nobiliſſimos Hiſpanos ſupra trecentos in Italiam ad ſollicitandos populares, qui inter auxilia Annibalis erant, miſerunt. Id modo ejus anni in Hiſpania ad memoriam inſigne eſt, quod mercenarium militem in caſtris neminem ante, quam tum Celtiberos, Romani habuerunt.

EPITOME
LIBRI XXV.

P. *Cornelius Scipio, poſtea Africanus, ante annos ædilis factus eſt. Annibal urbem Tarentum, præter arcem, per Tarentinos juvenes, qui ſe noctu venatum ire ſimulaverant, cepit. Ludi Apollinares ex Marcii carminibus, quibus Cannenſis clades prædicta fuerat, inſtituti ſunt. A Q. Fulvio & Ap. Claudio conſulibus, adverſus Hannonem Pœnorum ducem proſpere pugnatum eſt. Ti. Sempronius Gracchus proconſul ab hoſpite ſuo Lucano in inſidias deductus, à Magone interemptus eſt. Centenius Penula, qui centurio militaverat, quum petiſſet a ſenatu, ut ſibi exercitus daretur, pollicituſque eſſet, ſi hoc impetraſſet, de Annibale victoriam; octo millibus acceptis, militum dux factus, conflixit acie cum Annibale. & cum exercitu cæſus eſt. Cn. Fulvius prætor male adverſus Annibalem pugnavit. in quo prælio hominum ſexdecim millia ceciderunt: ipſe cum equitibus ducentis effugit. Capua obſeſſa eſt a Q. Fulvio, & Ap. Claudio Conſulibus. Claudius Marcellu[s] Syracuſas expugnavit anno tertio, & ingentem ſe virum geſſit. in eo tumultu urbis captæ, Archimedes intentus formis, quas in pulvere deſcripſerat, interfectu[s] eſt. P. & Cn. Scipiones in Hiſpania tot tantarumqu[e] rerum feliciter geſtarum triſtem exitum tulerunt: pro[-] pe cum totis exercitibus cæſi, anno octavo, quam in Hiſpaniam iverant. amiſſaque provinciæ poſſeſſio fore[t]*

n[-]

niſi L. Marcii equitis Romani virtute, & induſtria, contractis exercituum reliquiis, ejuſdem hortatu, bina caſtra hoſtium expugnata eſſent. Ad triginta ſeptem millia cæſi, ad mille octingentos triginta capti. præda ingens parta. Dux Marcius appellatus eſt.

DUM hæc in Africa atque in Hiſpania 1
geruntur, Annibal in agro Tarentino æſtatem conſumpſit; ſpe per proditionem urbis Tarentinorum potiundæ. ipſorum interim Salentinorum ignobiles urbes ad eum defecerunt. Eodem tempore in Bruttiis ex duodecim populis, qui anno priore ad Pœnos deſciverant, Conſentini & Thurini in fidem populi Romani redierunt. & plures rediiſſent, ni L. Pomponius Veientanus præfectus ſociûm, proſperis aliquot populationibus in agro Bruttio juſti ducis ſpeciem nactus, tumultuario exercitu coacto, cum Hannone conflixiſſet. Magna ibi vis hominum, ſed inconditæ turbæ agreſtium ſervorumque cæſa aut capta eſt: minimumque jacturæ fuit, quod præfectus inter cæteros eſt captus, & tum temerariæ pugnæ auctor, & ante publicanus, omnibus malis artibus & reipubl. & ſocietatibus infidus, damnoſuſque. Sempronius Conſul in Lucanis multa prælia parva, haud ullum dignum memoratu fecit: & ignobilia oppida Lucanorum aliquot expugnavit. Quo diutius trahebatur bellum, & variabant ſecundæ adverſæque res, non fortunam magis quam animos hominum; tanta religio, & ea magna ex parte externa, civitatem inceſſit, ut aut homines, aut Dii repente alii viderentur facti. nec jam in ſecreto modo atque intra parietes abolebantur Romani ritus; ſed in publico etiam ac foro Capitolioque mulierum turba erat, nec ſacrificantium nec precantium Deos patrio more. Sacrificuli ac vates ceperant hominum mentes: quorum numerum auxit ruſtica plebs, ex incultis diutino bello infeſtiſque agris egeſtate & metu in urbem compulſa: & quæſtus ex alieno errore facilis, quem velut ex conceſſæ artis uſu exercebant. Primò

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ſecretæ bonorũ indignationes exaudiebantur, deinde
ad Patres etiam, & ad publicam querimoniam, ex-
ceſſit res. Incuſati graviter ab ſenatu ædiles triumvi-
rique capitales, quod non prohiberent, quum emo-
vere eam multitudinem è foro, ac disjicere appara-
tus ſacrorum conati eſſent, haud procul afuit quin
violarentur. Vbi potentius jam eſſe id malum appa-
ruit, quam ut minores per magiſtratus ſedaretur; M.
Atilio Prætori urbis negotium ab ſenatu datum eſt,
ut his religionibus populum liberaret. Is & in con-
cione ſenatuſconſultum recitavit, & edixit, *Vt qui-
cumque libros vaticinos precationeſve, aut artem ſacri-
ficandi conſcriptam haberet, eos libros omnes literaſque
ad ſe ante Calendas Apriles deferret: neu quis in pu-*
2 *blico ſacrove loco, novo aut externo ritu ſacrificaret.* Et
aliquot publici ſacerdotes mortui eo anno ſunt: L.
Cornelius Lentulus pontifex maximus, & C. Papi-
rius C. F. Maſſo pontifex, & P. Furius Philus augur,
& C. Papirius, Lucii filius Maſſo decemvir ſacrorum.
In Lentuli locum Marcus Cornelius Cethegus, in
Papirii Cn. Servilius Cæpio, pontifices ſuffecti ſunt.
augur creatus L. Quintius Flamininus. decemvir ſa-
crorum L. Cornelius Lentulus. Comitiorum conſu-
larium jam appetebat tempus; ſed quia conſules à
bello intentos avocare non placebat, Ti. Sempro-
nius conſul comitiorum cauſſa dictatorem dixit C.
Claudium Centonem. ab eo magiſter equitum eſt
dictus Q. Fulvius Flaccus. Dictator primo comitiali
die creavit conſules, Q. Fulvium Flaccum magiſtrum
equitum, & App. Claudium Pulchrum, cui Sicilia
provincia in prætura fuerat. Tum prætores creati Cn.
Fulvius Flaccus, C. Claudius Nero, M. Junius Sila-
nus, P. Cornelius Sulla. Comitiis perfectis, dictator
magiſtratu abiit. Ædilis curulis fuit eo anno cum M.
Cornelio Cethego, P. Cornelius Scipio, cui poſt
Africano fuit cognomen. huic petenti ædilitatem
quum obſiſterent tribuni plebis, negantes rationem
ejus habendam eſſe, quod nondum ad petendum le-
gitima ætas eſſet; *Si me*, inquit, *omnes Quirites ædi-
lem facere volunt, ſatis annorum habeo.* Tanto inde

favore

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

favore ad ſuffragium ferendum in tribus diſcurſum eſt, ut tribuni repente incœpto deſtiterint. Ædilitia largitio hæc fuit. Ludi Romani pro temporis illius copiis magnifice facti, & diem unum inſtaurati, & congii olei in vicos ſingulos dati. L. Villius Tappulus & M. Fundanius Fundulus, ædiles plebeii, aliquot matronas apud populum probri accuſarunt: quaſdam ex eis damnatas in exilium egerunt. Ludi plebeii per biduum inſtaurati, & Jovis epulum fuit ludorum cauſſa. Q. Fulvius Flaccus tertium, Ap. Claudius conſulatum ineunt. Et prætores provincias ſortiti ſunt; P. Cornelius Sulla urbanam & peregrinam, quæ duorum ante ſors fuerat: Cn. Fulvius Flaccus Apuliam, C. Claudius Nero Sueſſulam, M. Junius Silanus Tuſcos. Conſulibus bellum cum Annibale & binæ legiones decretæ: alter à Q. Fabio ſuperioris anni conſule, alter à Fulvio Centumalo acciperet. Prætorum, Fulvii Flacci, quæ Luceriæ ſub Æmilio prætore; Neronis Claudii, quæ in Piceno ſub C. Terentio fuiſſent, legiones eſſent. ſupplementum in eas quiſque ſcriberet ſibi. M. Junio in Tuſcos legiones urbanæ prioris anni datæ. Ti. Sempronio Graccho & P. Sempronio Tuditano imperium provinciæque Lucani & Galliæ cum ſuis exercitibus prorogatæ: item Publio Lentulo, qua vetus provincia in Sicilia eſſet; M. Marcello Syracuſæ, & qua Hieronis regnum fuiſſet: T. Otacilio claſſis: Græcia M. Valerio: Sardinia Q. Mucio Scævolæ: Hiſpaniæ P. & Cn. Corneliis. Ad veteres exercitus duæ urbanæ legiones à conſulibus ſcriptæ, ſummaque trium & viginti legionum, eo anno effecta eſt. Delectum conſulum M. Poſtumii Pyrgenſis cum magno prope motu rerum factum impediit. Publicanus erat Poſtumius, qui multis annis parem fraude avaritiaque neminem in civitate habuerat, præter L. Pomponium Vejentanum, quem populantem temere agros in Lucanis, ductu Hannonis priore anno ceperant Carthaginienſes. Hi, quia publicum periculum erat à vi tempeſtatis in iis quæ portarentur ad exercitus, & ementiti erant falſa naufragia, & ea ipſa

quæ

quæ vera renunciaverant, fraude ipſorum facta erant, non caſu; in veteres quaſſáſque naves paucis & parvi pretii rebus impoſitis, quum merſiſſent eas in alto, exceptis in præparatas ſcaphas nautis, multiplices fuiſſe merces, ementiebantur. Ea fraus indicata M. Atilio Prætori priore anno fuerat, ac per eum ad ſenatum delata, nec tamen ullo ſenatuſconſulto notata: quia Patres ordinem publicanorum in tali tempore offenſum nolebant. Populus ſeverior vindex fraudis erat; excitatique tandem duo tribuni plebis Sp. & L. Carvilii, quum rem inviſam infamemque cernerent, ducentûm millium æris multam M. Poſtumio dixerunt. cui certandæ quum dies adveniſſet, conciliumque tam frequens plebis adeſſet, ut multitudinem area Capitolii vix caperet; perorata cauſſa, ſpes una videbatur eſſe, ſi C. Servilius Caſca tribunus plebis, qui propinquus cognatuſque Poſtumio erat, prius quam ad ſuffragium tribus vocarentur, interceſſiſſet. Teſtibus datis, tribuni populum ſummoverunt; ſitellaque allata eſt, ut ſortirentur, ubi Latini ſuffragium ferrent. Interim publicani Caſcæ inſtare, ut concilio diem eximeret. populus reclamare: & forte in cornu primus ſedebat Caſca, cui ſimul metus pudorque animum verſabat. Quum in eo parum præſidii eſſet, turbandæ rei cauſſa publicani per vacuum, vi ſummoto, cuneo irruperunt; jurgantes ſimul cum populo tribuniſque. Nec procul dimicatione res erat, quum Fulvius conſul tribunis, *Nonne videtis*, inquit, *vos in ordinem coactos eſſe, & rem ad ſeditionem ſpectare, ni properè dimittitis plebis conci-*
4 *lium?* Plebe dimiſſa, ſenatus vocatur, & conſules referunt de concilio plebis turbato, vi atque audacia publicanorum. *M. Furium Camillum, cujus exilium ruina urbis ſecuta fuerit, damnari ſe ab iratis civibus paſſum eſſe. Decemviros ante eum, quorum legibus ad eam diem viverent, multos poſtea principes civitatis judicium de ſe populi paſſos. Poſtumium Pyrgenſem ſuffragium populo per vim extorſiſſe, concilium plebis ſuſtuliſſe, tribunos in ordinem coegiſſe, contra populum Romanum aciem introduxiſſe, locum occupaſſe, ut tri-*

bunos à plebe intercluderet, tribus in ſuffragium vocari prohiberet. Nihil aliud a cæde ac dimicatione continuiſſe homines, niſi patientiam magiſtratuum, quod ceſſerint in præſentia furori atque audaciæ paucorum, vincique ſe ac populum Romanum paſſi ſint: & comitia, quæ reus vi atque armis prohibiturus erat, ne cauſſa quærentibus dimicationem daretur, voluntate ipſius ſuſtulerint. Hæc quum ab optimo quoque pro atrocitate rei jacta eſſent, vimque eam contra rempublicam & pernicioſo exemplo factam, ſenatus decreſſet; confeſtim Carvilii tribuni plebis, omiſſa multæ certatione, rei capitalis diem Poſtumio dixerunt: ac, ni vades daret, prehendi à viatore, atque in carcerem duci juſſerunt. Poſtumius vadibus datis non affuit. Tribuni plebem rogaverunt, plebeſque ita ſcivit, *Si M. Poſtumius ante Calendas Majas non prodiſſet, citatuſque eo die non reſpondiſſet, neque excuſatus eſſet; videri eum in exilio eſſe, bonaque ejus venire: ipſi aqua & igni placere interdici.* Singulis deinde eorum, qui turbæ ac tumultus concitatores fuerant, rei capitalis diem dicere ac vades poſcere cœperunt. Primò non dantes, deinde etiam eos qui dare poſſent, in carcerem conjiciebant: cujus rei periculum vitantes, plerique in exilium abierunt. Hunc fraus publicanorum, deinde fraudem audacia protegens, exitum habuit. Comitia inde pontifici maximo creando ſunt 5
habita. Ea comitia novus pontifex M. Cornelius Cethegus habuit. Tres ingenti certamine petierunt: Q. Fulvius Flaccus conſul, qui & ante bis conſul & cenſor fuerat: & T. Manlius Torquatus, & ipſe duobus conſulatibus & cenſura inſignis: & P. Licinius Craſſus, qui & ædilitatem curulem petiturus erat. hic ſenes honoratoſque juvenis in eo certamine devicit. Ante hunc, intra centum annos & viginti, nemo præter P. Cornelium Caluſſam pontifex maximus creatus fuerat, qui ſella curuli non ſediſſet. Conſules quum ægre delectum conficerent, quod inopia juniorum non facile in utrumque, ut & novæ urbanæ legiones, & ſupplementum veteribus ſcriberetur, ſufficiebat; ſenatus abſiſtere eos incepto vetuit, *&*

trium-

triumviros binos creari juſſit : alteros, qui citra, alteros
qui ultra quinquageſimum lapidem in pagis foriſque,
& conciliabulis omnem copiam ingenuorum inſpice-
rent : & ſi qui roboris ſatis ad ferenda arma habere
viderentur, etiamſi nondum militari ætate eſſent, mi-
lites facerent. Tribuni plebis, ſi iis videretur, ad popu-
lum ferrent : ut qui minores ſeptem & decem annis
ſacramento dixiſſent, iis perinde ſtipendia procederent,
ac ſi ſeptem & decem annorum, aut majores, milites
facti eſſent. Ex hoc ſenatuſconſulto creati triumviri
bini, conquiſitionem ingenuorum per agros habue-
runt. Eodem tempore ex Sicilia literæ M. Marcelli
de poſtulatis militum, qui cum P. Lentulo milita-
bant, in ſenatu recitatæ ſunt. Cannenſis reliquiæ cla-
dis hic exercitus erat, relegatus in Siciliam, ſicut ante
dictum eſt, ne ante Punici belli finem in Italiam re-
6 portaretur. Hi permiſſu Lentuli primores equitum
centurionumque, & robora ex legionibus peditum
legatos in hiberna ad M. Marcellum miſerunt, è
quibus unus poteſtate dicendi facta; *Conſulem,* inquit,
te, M. Marcelle, in Italiam adiſſemus, quum primum
de nobis, et ſi non iniquum, certe triſte ſenatuſconſultum
factum eſt : niſi hoc ſperaſſemus, in provinciam nos
morte regum turbatam ad grave bellum adverſus Si-
culos ſimul Pœnoſque mitti : & ſanguine noſtro vul-
neribuſque magiſtratibus ſatisfacturos eſſe : ſicut pa-
trum memoria qui capti à Pyrrho ad Heracleam
erant, adverſus Pyrrhum ipſum pugnantes ſatisfece-
runt. Quamquam quod ob meritum noſtrum ſuccen-
ſuiſtis, Patres Conſcripti, nobis, aut ſuccenſetis? Ambo
mihi conſules, & univerſum ſenatum intueri videor,
quum te, M. Marcelle, intueor : quem ſi ad Cannas con-
ſulem habuiſſemus; melior & reipubl. & noſtra fortu-
na eſſet. Sine, quæſo, priuſquam de conditione noſtra
queror, noxam, cujus arguimur, nos purgare. Si non
Deûm ira nec fato, cujus lege immobilis rerum huma-
narum ordo ſeritur, ſed culpa periimus ad Cannas, cujus
tandem ea culpa fuit? militum, an imperatorũ? Equi-
dem miles nihil unquam dicam de imperatore meo, cui
præſertim gratias ſciam ab ſenatu actas, quod non de-
ſpera-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ſperaverit de republica; cui poſt fugam ad Cannas per omnes annos prorogatum imperium. Cæteros item ex reliquiis cladis ejus, quos tribunos militum habuimus, honores petere & gerere, provincias obtinere audivimus. An vobis veſtriſque liberis ignoſcitis facile, Patres Conſcripti, in hæc vilia capita ſævi? & conſuli primoribuſque aliis civitatis fugere, quum ſpes alia nulla eſſet, turpe non fuit; milites utique morituros in aciem miſiſtis? Ad Alliam prope omnis exercitus fugit: ad Furculas Caudinas, ne expertus quidem certamen, arma tradidit hoſti, (ut alias pudendas clades exercituum taceam:) tamen tantum afuit ab eo, ut ulla ignominia iis exercitibus quæreretur, ut & urbs Roma per eum exercitum, qui ab Allia Veios transfugerat, reciperaretur, & Caudinæ legiones, quæ ſine armis redierant Romam, armatæ remiſſæ in Samnium, eumdem illum hoſtem ſub jugum miſerint, qui hac ſua ignominia lætatus fuerat. Cannenſem vero quiſquam exercitum fugæ aut pavoris inſimulare poteſt, ubi plus quinquaginta millia hominum ceciderunt? unde conſul cum equitibus ſeptuaginta fugit? unde nemo supereſt, niſi quem hoſtis cædendo feſſus reliquit? Quum captivis redemtio negabatur, nos vulgo homines laudabant, quod reipublicæ nos reſervaſſemus: quod ad Conſulem Venuſiam rediſſemus, & ſpeciem juſti exercitus feciſſemus. Nunc deteriore conditione ſumus, quam apud patres noſtros fuerant captivi. quippe illis arma tantum atque ordo militandi, locuſque in quo tenderent, in caſtris eſt mutatus: quæ tamen, ſemel navata reipublicæ opera, & uno felici prælio, recuperarunt. Nemo eorum relegatus in exilium eſt: nemini ſpes emerendi ſtipendia adempta: hoſtis denique eſt datus, cum quo dimicantes, aut vitam ſemel aut ignominiam finirent. Nos, quibus (niſi quod commiſimus, ut quiſquam ex Cannenſi acie miles Romanus ſupereſſet) nihil objici poteſt; non ſolum à patria procul Italiaque, ſed ab hoſte etiam relegati ſumus. ubi ſeneſcamus in exilio, ne qua ſpes, ne qua occaſio abolendæ ignominiæ, ne qua placandæ civium iræ, ne qua denique bene moriendi ſit. Neque ignominiæ finem, nec virtutis præmium petimus; modo

expe-

experiri animum, & virtutem exercere liceat. labórem
& periculum petimus, ut virorum, ut militum officio
fungamur. Bellum in Sicilia jam alterum annum in-
genti dimicatione geritur: urbes alias Pœnus, alias Ro-
manus expugnat: peditum & equitum acies concur-
runt: ad Syracuſas terra marique res geritur: clamo-
rem pugnantium crepitumque armorum exaudimus
reſides ipſi ac ſegnes; tanquam nec manus nec arma
habeamus. Servorum legionibus Ti. Sempronius Con-
ſul toties jam cum hoſte ſignis collatis pugnavit. Operæ
pretium habent, libertatem, civitatemque. Pro ſervis
ſaltem ad hoc bellum emptis vobis ſimus. congredi cum
hoſte liceat, & pugnando quærere libertatem. Vis tu
mari, vis terra, vis acie, vis urbibus oppugnandis expe-
riri virtutem? Aſperrima quæque ad laborem pericu-
lumque depoſcimus, ut quod ad Cannas faciendum fuit,
quam primum fiat. quoniam quicquid poſtea viximus,
7 *id omnis deſtinatum ignominiæ eſt.* Sub hæc dicta ad
genua Marcelli procubuerunt. Marcellus, id nec ju-
ris, nec poteſtatis ſuæ eſſe dixit. ſenatui ſcripturum
ſe, omniaque de ſententia Patrum facturum eſſe. Hæ
literæ ad novos conſules allatæ, ac per eos in ſenatu
recitatæ ſunt: conſultuſque de his literis ita decrevit
ſenatus: *Militibus, qui ad Cannas commilitones ſuos*
pugnantes deſeruiſſent, ſenatum nihil videre, cur re-
ſpubl. committenda ſit. Si M. Claudio proconſuli aliter
videretur, faceret quod è republica fideque ſua duceret:
dum ne quis eorum munere vacaret, neu dono militari
virtutis ergo donaretur, neu in Italiam reportaretur,
donec hoſtis in terra Italia eſſet. Comitia deinde à
prætore urbano de ſenatus ſententia plebiſque ſcitu
ſunt habita: quibus creati ſunt quinqueviri muris
turribuſque reficiendis: & triumviri bini; uni ſacris
conquirendis, doniſque perſignandis; alteri reficien-
dis ædibus Fortunæ & matris Matutæ intra portam
Carmentalem. ſed & Spei extra portam, quæ priore
anno incendio conſumptæ fuerant. Tempeſtates fœ-
dæ fuêre. In Albano monte biduum continenter la-
pidibus pluit. tacta de cœlo multa: duæ in Capitolio
ædes: vallum in caſtris multis locis ſupra Sueſſulam,
&

& duo vigiles exanimati. murus turreſque quædam Cumis non ictæ modo fulminibus, ſed etiam decuſſæ. Reate ſaxum ingens viſum volitare: ſol rubere ſolito magis, ſanguineoque ſimilis. Horum prodigiorum cauſa diem unum ſupplicatio fuit, & per aliquot dies conſules rebus divinis operam dederunt: & per eoſdem dies ſacrum novendiale fuit. Quum Tarentinorum defectio jam diu & in ſpe Annibali & in ſuſpicione Romanis eſſet; cauſſa forte extrinſecus maturandæ ejus intervenit. Phileas Tarentinus, diu jam per ſpeciem legationis Romæ quum eſſet, vir inquieti animi & minime ocium, quo tum diutino ſeneſcere videbatur, patientis, aditum ſibi ad obſides Tarentinos invenit. Cuſtodiebantur in atrio Libertatis minore cura: quia nec ipſis, nec civitati eorum fallere Romanos expediebat. Hos crebris colloquiis ſollicitatos, corruptis æditius duobus, quum primis tenebris cuſtodia eduxiſſet; ipſe comes occulti itineris factus profugit. Luce prima vulgata per urbem fuga eſt: miſſique, qui ſequerentur, ab Tarracina comprehenſos omnes retraxerunt. deducti in comitio, virgiſque approbante populo cæſi, de ſaxo dejiciuntur. Hujus atrocitas pœnæ duarum nobiliſſimarum in Italia Græcarum civitatum animos irritavit: tum publice, tum etiam ſingulos privatim; ut quiſque tam fœde interemptos aut propinquitate aut amicitia contingebat. Ex iis tredecim fere nobiles juvenes Tarentini conjuraverunt, quorum principes Nico & Philemenus erant. Hi prius quam aliquid moverent, colloquendum cum Annibale rati, nocte per ſpeciem venandi urbe egreſſi, ad eum proficiſcuntur. & quum haud procul caſtris abeſſent; cæteri ſilva prope viam ſeſe occuluerunt: Nico & Philemenus progreſſi ad ſtationes, comprehenſique, ultro id petentes, ad Annibalem deducti ſunt. Qui quum & cauſſas conſilii ſui, & quid pararent, expoſuiſſent; collaudati, onerarique promiſſis, jubentur, ut fidem popularibus facerent, prædandi cauſſa ſe urbe egreſſos: pecora Carthaginienſium, quæ paſtum propulſa eſſent, ad urbem agere. tuto ac ſine certamine id facturos,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ſturos, promiſſum eſt. Conſpecta ea præda juvenum eſt: minuſque iterum ac ſæpius id eos audere, miraculo fuit. Congreſſi cum Annibale, rurſus fide ſanxerunt, liberos Tarentinos leges ſuaque omnia habituros, neque ullum vectigal Pœno penſuros, præſidiumve invitos recepturos: prodita præſidia Carthaginienſium fore. Hæc ubi convenerunt, tunc vero Philemenus conſuetudinem nocte egrediundi redeundique in urbem frequentiorem facere (& erat venandi ſtudio inſignis) caneſque & alius apparatus ſequebatur; captumque ferme aliquid, aut ab hoſte ex præparato ablatum reportando, donabat aut præfecto, aut cuſtodibus portarum. nocte maxime commeare, propter metum hoſtium credebant. Vbi jam eo conſuetudinis adducta res eſt, ut quocumque noctis tempore ſibilo dediſſet ſignum, porta aperiretur; tempus agendæ rei Annibali viſum eſt. Tridui viam aberat: ubi, quo minus mirum eſſet uno eodemque loco ſtativa eum tamdiu habere, ægrum ſimulabat. Romanis quoque, qui in præſidio Tarenti erant, ſuſpecta eſſe jam ſegnis mora ejus deſierat. Cæterum
9 poſteaquam Tarentum ire conſtituit, decem millibus peditum atque equitum, quos in expeditione velocitate corporum, ac levitate armorum aptiſſimos eſſe ratus eſt, electis, quarta vigilia noctis ſigna movit. præmiſſiſque octoginta fere Numidis equitibu[s] præcepit, ut diſcurrerent circa vias, perluſtrarentque omnia oculis, ne quis agreſtium procul ſpectato[r] agminis falleret; prægreſſos retraherent, obvios oc[ciderent], ut prædonum magis quam exercitus accoli[s] ſpecies eſſet. ipſe raptim agmine acto quindecin[i] ferme millium ſpatio caſtra ab Tarento poſuit, & n[e] ibi quidem nunciato quo pergerent; tantum convo[catos] milites monuit, via omnes irent: ne diver[tere] quemquam aut excedere ordinem agminis pateren[tur], & in primis intenti ad imperia accipienda eſſen[t], neu quid niſi ducum juſſu facerent. ſe in tempore ed[icturum], quæ vellet agi. Eadem ferme hora Tarentu[m] fama pervenerat, Numidas equites paucos popula[ri] agros, terroremque late agreſtibus injeciſſe. Ad que[m]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

nuncium nihil ultra motus, præfectus Romanus,
quam ut partem equitum poſtero die luce prima ju-
beret exire ad arcendum populationibus hoſtem. in
cætera adeò nihil ob id intenta cura eſt, ut contra
pro argumento fuerit illa procurſatio Numidarum,
Annibalem exercitumque caſtris non moviſſe. An-
nibal concubia nocte movit. dux Philemenus erat
cum ſolito captæ venationis onere. cæteri prodito-
res ea quæ compoſita erant, exſpectabant. Convene-
rat autem, ut Philemenus portula aſſueta venatio-
nem inferens, armatos induceret: parte alia portam
Temenida adiret Annibal. Ea mediterranea regione
orientem ſpectabat. aliquantum intra mœnia inclu-
ditur. Quum portæ appropinquaret, editus ex com-
poſito ignis ab Annibale eſt, refulſitque. idem reddi-
tum ab Nicone ſignum: extinctæ deinde utrimque
flammæ ſunt. Annibal ſilentio ducebat ad portam.
Nico ex improviſo adortus ſopitos vigiles in cubi-
libus ſuis obtruncat, portamque aperit. Annibal cum
peditum agmine ingreditur, equites ſubſiſtere jubet:
ut quo res poſtulet, occurrere libero campo poſſent.
Et Philemenus portulæ parte alia qua commeare aſ-
ſuerat, appropinquabat. nota vox ejus, & familiare
jam ſignum quum excitaſſet vigilem, dicentis, vix
ſuſtinere grandis beſtiæ onus, portula aperitur. infe-
rentes aprum duos juvenes ſecutus ipſe cum expedi-
to venatore, vigilem incautius miraculo magnitudi-
nis in eos qui ferebant verſum, venabulo trajicit. in-
greſſi deinde triginta fere armati, cæteros vigiles ob-
truncant, refringuntque portam proximam: & agmen
ſub ſignis confeſtim irrupit. inde cum ſilentio in fo-
rum ducti, Annibali ſeſe conjunxerunt. Cum duo-
bus millibus Gallorum Pœnus in tres diviſis partes,
per urbem dimittit itinera Tarentinos, & quam
maxime frequentia occupare jubet: tumultu orto,
Romanos paſſim cædi, oppidanis parci. ſed ut fieri
id poſſet, præcipit juvenibus Tarentinis, ut ubi quem
ſuorum procul vidiſſent, quieſcere & ſilere, ac bono
animo eſſe juberent. Jam tumultus erat clamorque, 10
qualis eſſe in capta urbe ſolet: ſed quid rei eſſet, nemo

ſatis pro certo ſcire. Tarentini Romanos ad diripien-
dam urbem credere coortos: Romanis ſeditio ali-
qua cum fraude videri ab oppidanis mota. Præfectus
primo excitatus tumultu, in portum effugit: inde
acceptus ſcapha, in arcem circumvehitur. Terrorem
& tuba audita ex theatro faciebat. nam & Romana
erat à proditoribus ad hoc ipſum præparata: & in-
ſcienter à Græco inflata, quis aut quibus ſignum da-
ret, incertum efficiebat. Vbi illuxit, & Romanis Pu-
nica & Gallica arma cognita, tum dubitationem
exemerunt; & Græci Romanos paſſim cæde ſtratos
cernentes, ab Annibale captam urbem ſenſerunt. Po-
ſteaquam lux certior erat, & Romani qui cædibus
ſuperfuerant, in arcem confugerant, conticeſcebat-
que paulatim tumultus; tum Annibal Tarentinos ſi-
ne armis convocare jubet. Convenêre omnes, præ-
terquam qui cedentes in arcem Romanos ad omnem
adeundam ſimul fortunam perſecuti fuerant. Ibi
Annibal benigne allocutus Tarentinos, teſtatuſque,
quæ præſtitiſſet civibus eorum, quos ad Thraſime-
num aut ad Cannas cepiſſet: ſimul in dominatio-
nem ſuperbam Romanorum invectus, recipere ſe in
domos ſuas quemque juſſit, & foribus nomen ſuum
inſcribere: ſe domos eas quæ inſcriptæ non eſſent,
ſigno extemplo dato, diripi juſſurum. Si quis in ho-
ſpitio civis Romani (vacuas autem tenebat domos)
nomen inſcripſiſſet, eum ſe pro hoſte habiturum.
Concione dimiſſa, quum titulis notatæ fores diſcri-
men pacatæ ab hoſtili domo feciſſent, ſigno dato, ad
diripienda hoſpitia Romana paſſim diſcurſum eſt
11 & fuit prædę aliquantum. Poſtero die ad oppugnan-
dam arcem ducit: quam quum & mari, quo in pen-
inſulæ modum pars major circumluitur, præalti
rupibus, & ab ipſa urbe muro & foſſa ingenti ſeptam
videret; eoque nec vi, nec operibus expugnabilem
eſſe, ne aut ſeipſum cura tuendi Tarentinos à majo-
ribus rebus moraretur; aut in relictos ſine valido
præſidio Tarentinos impetum ex arce quum vellent
Romani facerent; vallo urbem ab arce interſepi
ſtatuit. non ſine illa etiam ſpe, cum prohibentibu
op

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

opus Romanis manum poſſe conſeri; & ſi ferocius procurriſſent, magna cæde ita attenuari præſidii vires, ut facile per ſe ipſi Tarentini urbem ab iis tueri poſſent. Vbi cœptum opus eſt, patefacta repente porta, in munientes impetum fecerunt Romani: pellique ſe ſtatio paſſa eſt quæ pro opere erat; ut ſucceſſu creſceret audacia, pluresque & longius pulſos proſequerentur. Tum ſigno dato coorti undique Pœni ſunt, quos inſtructos ad hoc Annibal tenuerat: nec ſuſtinuere impetum Romani, ſed ab effuſa fuga loci anguſtiæ eos, impeditaque alia opere jam cœpto, alia apparatu operis, morabantur. plurimi in foſſam præcipitavere, occiſique ſunt plures in fuga quam in pugna. Inde & opus nullo prohibente fieri cœptum. Foſſa ingens ducta, & vallum intra eam erigitur: modicoque poſt intervallo murum etiam eadem regione addere parat: ut vel ſine præſidio tueri ſe adverſus Romanos poſſent. Reliquit tamen modicum præſidium, ut ſimul in faciendo muro adjuvaret. ipſe profectus cum cæteris copiis ad Galeſum flumen (quinque millia ab urbe abeſt) poſuit caſtra. Ex iis ſtativis regreſſus ad inſpiciendū opus (quod aliquantū opinione ejus celerius creverat) ſpem cepit, etiam arcem expugnari poſſe. Et eſt non altitudine, ut cætera tuta, ſed loco plano poſita, & ab urbe muro tantum ac foſſa diviſa. Quum jam machinationū omni genere & operibus oppugnaretur, miſſum à Metaponto præſidium Romanis fecit animum, ut nocte ex improviſo opera hoſtium invaderent. Alia disjecerunt, alia igni corruperunt. iſque finis Annibali fuit ea parte arcem oppugnandi. Reliqua erat in obſidione ſpes, nec ea ſatis efficax; quia arcem tenentes, quæ in peninſula poſita imminet faucibus portus, mare liberum habebant: urbs contra excluſa maritimis commeatibus. propiuſque inopiam erant obſidentes, quam obſeſſi. Annibal convocatis principibus Tarentinis, omnes præſentes difficultates expoſuit: *neque arcis tam munitæ expugnandæ viam cernere, neque in obſidione quicquam habere ſpei, donec mari tiantur hoſtes. Quod ſi naves ſint quibus commea-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

tus invehi prohibeant, extemplo aut abſceſſuros, aut dedituros ſe hoſtes. Aſſentiebantur Tarentini, cæterum ei, qui conſilium afferret, opem quoque in eam rem afferendam eſſe, cenſebant. Punicas enim naves ex Sicilia accitas id poſſe facere: ſuas, quæ ſinu exiguo intus incluſæ eſſent, quum clauſtra portus hoſtis haberet, & quem ad modum inde in apertum mare evaſuras? *Evadent*, inquit Annibal. *Multa quæ impedita natura ſunt, conſilio expediuntur. Vrbem in campo ſitam habetis. planæ & ſatis latæ viæ patent in omnes partes. Via, quæ in portum per mediam urbem ad mare tranſmiſſa eſt, plauſtris tranſveham naves haud magna mole. & mare noſtrum erit, quo nunc hoſtes potiuntur: & illinc mari, hinc terra circumſidebimus arcem. immo brevi, aut relictam ab hoſtibus, aut cum hoſtibus capiemus.* Hæc oratio non ſpem modo effectus, ſed ingentem etiam ducis admirationem fecit. Contracta extemplo undique plauſtra junctaque inter ſe: & machinæ, ad ſubducendas naves admotæ, munitumque iter, quo faciliora plauſtra minorque moles in tranſitu eſſet. Jumenta inde & homines contracti, & opus impigre cœptum: paucosq; poſt dies claſſis inſtructa ac parata circumvehitur arcem, & ante os ipſum portus anchoras jacit. Hunc ſtatum rerũ Annibal Tarenti reliquit; regreſſus ipſe in hiberna. Cæterum defectio Tarentinorum, utrum priore anno an hoc facta ſit, in diverſum auctores trahunt. plures propioreſque ætate memoriæ rerum,

12 hoc anno tradunt factum. Romæ conſules prætoreſque uſque ante diem quintum Calendas Majas Lati-næ tenuerunt. eo die perpetrato ſacro in monte, i ſuas quiſque provincias proficiſcuntur. Religio dein de nova objecta eſt ex carminibus Marcianis. Vate hic Marcius illuſtris fuerat, & quum conquiſitio priore anno ex ſenatuſconſulto talium librorum fie ret, in M. Atilii prætoris urbis, qui eam rem agebat manus venerat. is protinus novo prætori Sullæ tra diderat. Ex hujus Marcii duobus carminibus, alteriu poſt rem actam editi cum rato auctoritas eventu, a teri quoque cujus nondum tempus venerat, affereba

fidem

fidem. Priore carmine Cannenſis prædicta clades in hæc ferme verba erat: *Amnem Trojugena Cannam Romane fuge: ne te alienigenæ cogant in campo Diomedis conſerere manus. Sed neque credes tu mihi; donec compleris ſanguine campum: multaque millia occiſa tua deferet amnis in pontum magnum ex terra frugifera. piſcibus atque avibus feriſque, quæ incolunt terras, iis fuat eſca caro tua. nam mihi ita Iupiter fatus eſt.* Et Diomedis Argivi campos, & Cannam flumen, qui militaverant in iis locis, juxta atque ipſam cladem agnoſcebant. Tum alterum carmen recitatum, non eo tantum obſcurius, quia incertiora futura præteritis ſunt, ſed perplexius etiam ſcripturę genere. *Hoſtem Romani ſi expellere vultis, vomicamque, quæ gentium venit longe, Apollini vovendos cenſeo ludos: qui quotannis comiter Apollini fiant, quum populus dederit ex publico partem: privati uti conferant pro ſe, ſuiſque. Iis ludis faciendis præerit prætor is, qui jus populo plebeique dabit ſummum. Decemviri Græco ritu hoſtiis ſacra faciant. Hæc ſi recte faxitis, gaudebitis ſemper, fietque res veſtra melior. nam is Divus extinguet perduelles veſtros, qui veſtros campos paſcunt placide.* Ad id carmen explanandum, diem unum ſumpſerunt. poſtero die SC. factum eſt, ut decemviri libros, de ludis Apollini reque divina facienda, inſpicerent. Ea quum inſpecta relataque ad ſenatum eſſent, cenſuerunt Patres: *Apollini ludos vovendos faciendoſque: & quando ludi facti eſſent, duodecim millia æris prætori ad rem divinam & duas hoſtias majores dandas.* Alterum ſenatuſconſultum factum eſt, *Vt decemviri ſacra Græco ritu facerent, iiſque hoſtiis. Apollini bove aurato & capris duabus albis auratis, Latonæ bove fæmina aurata.* Ludos prætor in circo maximo quum facturus eſſet, edixit, ut populus per eos ludos ſtipem Apollini, quantam commodum eſſet, conferret. Hæc eſt origo ludorum Apollinarium: victoriæ, non valetudinis ergo, ut plerique rentur, votorum. factoſque populus coronatus ſpectavit: matronæ ſupplicavere: vulgo apertis januis in propatulis epulati ſunt: celeberque dies

a3 omni cærimoniarum genere fuit. Quum Annibal circa Tarentum, conſules ambo in Samnio eſſent, ſed circumſeſſuri Capuam viderentur (quod malum diuturnæ obſidionis eſſe ſolet (jam famem Campani ſentiebant; quia ſementem facere prohibuerant eos Romani exercitus. Itaque legatos ad Annibalem miſerunt, orantes, ut prius quam conſules in agros ſuos educerent legiones, viæque omnes hoſtium præſidiis inſiderentur, frumentum ex propinquis locis convehi juberet Capuam. Annibal, Hannonem ex Bruttiis cum exercitu in Campaniam tranſire, & dare operam, ut frumenti copia fieret Campanis, juſſit. Hanno ex Bruttiis profectus cum exercitu, vitabundus caſtra hoſtium, conſuleſque, qui in Samnio erant, quum Benevento jam appropinquaret, tria paſſuum millia ab ipſa urbe loco edito caſtra poſuit. inde ex ſociis circa populis, quo æſtate comportatum erat, devehi frumentum in caſtra juſſit; præſidiis datis, quæ commeatus eos proſequerentur. Capuam inde nuncium miſit, qua die in caſtris ad accipiendum frumentum præſto eſſent, omni undique genere vehiculorum jumentorumque ex agris contracto. Id pro cætera ſocordia negligentiaque à Campanis actum. paulo plus quadringenta vehicula miſſa, & pauca præterea jumenta: ob id caſtigatis ab Hannone, quod ne fames quidem, quæ mutas accenderet beſtias, curam eorum ſtimulare poſſet, alia prodita dies ad frumentum majore apparatu petendum. Ea omnia, ſicut acta erant, quum enunciata Beneventanis eſſent, legatos decem extemplo ad conſules (circa Bovianum caſtra Romanorum erant) miſerunt. Qui quum auditis, quæ ad Capuam agerentur, inter ſe comparaſſent, ut alter in Campaniam exercitum duceret; Fulvius, cui ea provincia obvenerat, profectus nocte Beneventum, mœnia eſt ingreſſus. Ex propinquo cognoſcit Hannonem cum exercitus parte profectum frumentatum: per quæſtorem Campanis datum frumentum: duo millia plauſtrorum, inconditam inermemque aliam turbam, adveniſſe: per tumultum ac trepidationem omnia agi,

ea-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

caſtrorumque formam, & militarem ordinem, im-
miſtis agreſtibus iis ex terris, ſublatū. His ſatis com-
pertis, conſul militibus edicit, ſigna tantum armaque
in proximam noctem expedirent: caſtra Punica op-
pugnanda eſſe. Quarta vigilia profecti, ſarcinis om-
nibus impedimentiſque Beneventi relictis, paulo ante
lucem quum ad caſtra perveniſſent, tantum pavoris
injecerunt, ut ſi in plano caſtra poſita eſſent, haud
dubie primo impetu capi potuerint. altitudo loci, &
munimenta defenderunt: quæ nulla ex parte adiri,
niſi arduo ac difficili aſcenſu poterant. Luce prima
prælium ingens accenſum eſt: nec vallum modo tu-
tantur Pœni, ſed ut quibus locus æquior eſſet, detur-
bant nitentes per ardua hoſtes. Vicit tamen omnia 14
pertinax virtus, & aliquot ſimul partibus ad vallum
ac foſſas perventum eſt; ſed cum multis vulneribus,
ac militum pernicie. Itaque convocatis tribunis
militum, conſul abſiſtendum temerario incepto,
ait: *tutius ſibi videri, reduci eo die exercitum Bene-
ventum: dein poſtero, caſtris ſe hoſtium jungi, ne exire
inde Campani, neve Hanno regredi poſſet. Id quo faci-
lius obtineatur, collegam quoque, & exercitum ejus ſe
acciturum, totumque eo verſuros bellum.* hæc conſilia
ducis, quum jam receptui caneret, clamor militum
aſpernantium tam ſegne imperium disjecit. Proxi-
ma portæ hoſtium erat cohors Peligna: cujus præ-
fectus Vibius Accuæus arreptum vexillum trans
vallum hoſtium trajecit. Execratus inde ſeque &
cohortem, ſi ejus vexilli hoſtes potiti eſſent, princeps
ipſe per foſſam vallumque in caſtra irrumpit. Jamque
intra vallum Peligni pugnabant, quum altera parte
Valerio Flacco tribuno militum tertiæ legionis ex-
probrante Romanis ignaviam, qui ſociis captorum
caſtrorum concederent decus, T. Pedanius, princeps
primus centurio, quum ſignifero ſignum ademiſ-
ſet; *Iam hoc ſignum, & hic centurio*, inquit, *intra
vallum hoſtium erit. Sequantur, qui capi ſignum ab
hoſte prohibituri ſunt.* Manipulares ſui primum tran-
ſcendentem foſſam, dein legio tota ſecuta eſt. Jam
& conſul ad conſpectum tranſgredientium vallum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

mutato conſilio, ab revocando ad incitandos hor-
tandoſque verſus milites, oſtendere in quanto diſcri-
mine ac periculo fortiſſima cohors ſociorum & ci-
vium legio eſſet. Itaque pro ſe quiſque omnes per
æqua atque iniqua loca, quum undique tela conjice-
rentur, armaque & corpora hoſtes objicerent, perva-
dunt, irrumpuntque. multi vulnerati, etiam quos
vires ſanguiſque deſereret, ut intra vallum hoſtium
caderent, nitebantur. Capta itaque momento tem-
poris, velut in plano ſita, nec permunita caſtra. Cæ-
des inde, non jam pugna erat, omnibus intra vallum
permiſtis. ſupra ſex millia hoſtium occiſa, ſupra
ſeptem millia capitum, cum frumentatoribus Cam-
panis, omnique plauſtrorum & jumentorum appara-
tu capta. & alia ingens præda fuit, quam Hanno po-
pulabundus paſſim quum iſſet, ex ſociorum populi
Romani agris traxerat. Inde dejectis hoſtium caſtris,
Beneventum reditum eſt, prædamque ibi ambo con-
ſules (nam & Ap. Claudius eo poſt paucos dies ve-
nit) vendiderunt, diviſeruntque. & donati, quorum
opera caſtra hoſtium capta erant: ante alios Accuæus
Pelignus, & T. Pedanius princeps tertiæ legionis.
Hanno ab Cominio Cerito, quo nunciata caſtrorum
clades eſt, cum paucis frumentatoribus, quos forte
ſecum habuerat, fugæ magis quam itineris modo in
15 Bruttios rediit. Et Campani audita ſua pariter ſocio-
rumque clade, legatos ad Annibalem miſerunt, qui
nunciarent, duos conſules ad Beneventum eſſe; diei
iter à Capua: tantum non ad portas & muros bel-
lum eſſe. ni propere ſubveniat, celerius Capuam quam
Arpos, in poteſtatem hoſtium venturam. Ne Taren-
tum quidem, non modo arcem, tanti debere eſſe, ut
Capuam, quam Carthagini æquare ſit ſolitus, de-
ſertam indefenſamque populo Romano tradat. An-
nibal, curæ ſibi fore rem Campanam pollicitus, in
præſentia duo millia equitum cum legatis mittit;
quo præſidio agros populationibus poſſent prohibe-
re. Romanis interim, ſicut aliarum rerum, arcis Ta-
rentinæ, præſidiique quod ibi obſideretur, cura eſſe.
C. Servilius legatus ex auctoritate Patrum, à P. Cor-
nelio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

nelio prætore in Etruriam ad frumentum coemendum miſſus, cum aliquot navibus onuſtis in portum Tarentinum inter hoſtium cuſtodias pervenit. Cujus adventu, qui ante in exigua ſpe, vocati ſæpe ad tranſitionem ab hoſtibus per colloquia erant; ultro ad tranſeundum hoſtes vocabant, ſolicitabantque. & erat ſatis validum præſidium; traductis ad arcem Tarenti tuendam, qui Metaponti erant, militibus. Itaque Metapontini extemplo metu quo tenebantur liberati, ad Annibalem defecere. Hoc idem eadem ora maris & Thurini fecerunt. movit eos non Tarentinorum magis defectio, Metapontinorumque, quibus indidem ex Achaia oriundi etiam cognatione juncti erant, quam ira in Romanos propter obſides nuper interfectos. Eorum amici cognatique, literas ac nuncios ad Hannonem Magonemque, qui in propinquo in Bruttiis erant, miſerunt, ſi exercitum ad mœnia admoviſſent, ſe in poteſtatem eorum urbem tradituros eſſe. M. Atinius Thuriis cum modico præſidio præerat. quem facile elici ad certamen temere ineundum rebantur poſſe; non militum, quos perpaucos habebat, fiducia, quam juventutis Thurinæ. eam ex induſtria centuriaverat, armaveratque ad tales caſus. Diviſis copiis inter ſe, duces Pœni quum agrum Thurinum ingreſſi eſſent, Hanno cum peditum agmine infeſtis ſignis ire ad urbem pergit. Mago cum equitatu, tectus collibus, ad tegendas inſidias oppoſitis, ſubſiſtit. Atinius peditum tantum agmine per exploratores comperto, in aciem copias educit: & fraudis inteſtinæ, & hoſtium inſidiarum ignarus. Pedeſtre prælium fuit perſegne; paucis in prima acie pugnantibus Romanis; Thurinis exſpectantibus magis quam adjuvantibus eventum: & Carthaginienſium acies de induſtria pedem referebat, ut ad terga collis ab equite ſuo inſeſſi hoſtem incautum pertraheret. Quo ubi ventum eſt, coorti cum clamore equites, propere inconditam Thurinorum turbam, nec ſatis fido animo unde pugnabat ſtantem, extemplo in fugam averterunt. Romani, quanquam circumventos hinc pedes, hinc

eques

eques urgebat, tamen aliquamdiu pugnam traxere. poſtremo & ipſi terga vertunt, atque ad urbem fugiunt. Ibi proditores conglobati, quum popularium agmen patentibus portis accepiſſent: ubi Romanos fuſos ad urbem ferri viderunt, conclamant, inſtare Pœnum: permiſtoſque & hoſtes urbem invaſuros, ni propere portas claudant. ita excluſos Romanos præbuere hoſti ad cædem. Atinius tamen cum paucis receptus. Seditio inde pauliſper tenuit; quum alii urbem tuendam, inde alii cedendum fortunæ, & tradendam urbem victoribus cenſerent. cæterum, ut plerumque, fortuna, & conſilia mala vicerunt: Atinio cum ſuis ad mare ac naves deducto, magis quia ipſi ob imperium in ſe mite ac juſtum conſultum volebant, quam reſpectu Romanorum, Carthaginienſes in urbem accipiunt. Conſules à Benevento in Campanum agrum legiones ducunt, non ad frumenta modo, quæ jam in hibernis erant, corrumpenda, ſed ad Capuam oppugnandam; nobilem ſe conſulatum tam opulentæ urbis excidio rati facturos: ſimul & ingens flagitium imperio dempturos, quod urbi tam propinquæ tertium annum impunita defectio eſſet. Cæterum, ne Beneventum ſine præſidio eſſet, & ut ad ſubita belli, ſi Annibal, (quod facturum haud dubitabant) ad opem ferendam ſociis Capuam veniſſet, equites vim ſuſtinere poſſent, Ti. Gracchum ex Lucanis cum equitatu ac levi armatura Beneventum venire jubent: legionibus ſtativiſque ad obti-
16 nendas res in Lucanis aliquem præficeret. Graccho, priuſquam ex Lucanis moveret, ſacrificanti, triſte prodigium factum eſt. ad exta, ſacrificio perpetrato, angues duo ex occulto allapſi, edêre jecur, conſpectique repente ex oculis abierunt: id quum aruſpicum monitu ſacrificium inſtauraretur, atque intentius exta ollæ ſervarentur; iterum ac tertium veniſſe tradunt, libatoque jocinore intactos angues abiiſſe. Quũ aruſpices, ad imperatorem id pertinere prodigium, præmonuiſſent, & ab occultis cavendum hominibus conſultiſque; nulla tamen providentia fatum imminens moveri potuit. Flavius Lucanus fuit, caput par-

tis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

tis ejus Lucanorum, quum pars ad Annibalem defeciſſet, quæ cum Romanis ſtabat. & jam anno in magiſtratu erat; ab eiſdem illis creatus prætor. Is mutata repente voluntate locum gratiæ apud Pœnum quærens, neque tranſire ipſe, neque trahere ad defectionem Lucanos ſatis habuit, niſi imperatoris & ejuſdem hoſpitis proditi capite ac ſanguine fœdus cum hoſtibus ſanxiſſet, ad Magonem, qui in Bruttiis præerat, clam in colloquium venit: fideque ab eo accepta, ſi Romanum imperatorem ſibi tradidiſſet, liberos cum ſuis legibus venturos in amicitiam Lucanos; deducit Pœnum, in locum pacis Gracchum adducturus. Magonem ibi pedites equiteſque armare, & capere eas latebras, ubi ingentem numerum occuleret, jubet. Loco ſatis inſpecto, atque undique explorato, dies compoſita gerendæ rei eſt. Flavius ad Romanum imperatorem venit: *Rem ſe*, ait, *magnam inchoaſſe, ad quam perficiendam ipſius Gracchi opera opus eſſet. omnium populorum prætoribus, qui ad Pœnum in illo communi Italiæ motu deſciſſent, perſuaſiſſe, ut redirent in amicitiam Romanorum. quando res quoque Romana, quæ prope exitium clade Cannenſi veniſſet, indies melior atque auctior fieret; Annibalis vis ſeneſceret, ac prope ad nihilum veniſſet. Veteri delicto haud implacabiles fore Romanos: nullam unquam gentem magis exorabilem promptioremque veniæ dandæ fuiſſe. quoties rebellioni etiam majorum ſuorum ignotum? Hæc ab ſe*, ait, *dicta: cæterum ab ipſo Graccho eadem hæc audire malle eos, præſentiſque contingere dextram: id pignus fidei ſecum ferre. Locum ſe conſciis edixiſſe à conſpectu amotum, haud procul à caſtris Romanis. Ibi paucis verbis tranſigi rem poſſe, ut omne nomen Lucanum in fide ac ſocietate Romana ſit.* Gracchus fraudem & ſermoni & rei abeſſe ratus, ac ſimilitudine veri captus, cum lictoribus ac turma equitum è caſtris profectus, duce hoſpite in inſidias præcipitatur. Hoſtes ſubito exorti: & ne dubia proditio eſſet, Flavius his ſe adjungit. tela undique in Gracchum atque equites conjiciuntur. Gracchus ex equo deſilit. idem cæteros facere jubet: hortaturque,

que, *Vt quod unum reliquum fortuna fecerit, id coho-neſtent virtute. Reliquum autem quid eſſe, paucis à multitudine in valle ſilva ac montibus ſepta circumventis, præter mortem? id referre, utrum præbentes corpora pecorum modo inulti trucidentur, an toto animo à patiendo exſpectandoque eventu in impetum atque iram verſo, agentes audenteſque, perfuſi hoſtium cruore inter exſpirantium inimicorum cumulata armaque & corpora cadant. Lucanum proditorem ac transfugam omnes peterent. qui eam victimam præ ſe ad inferos miſiſſet; eum decus eximium egregiumque ſolatium ſuæ morti inventurum.* inter hæc dicta paludamento circum lævum brachium intorto (nam ne ſcuta quidem ſecum extulerant) in hoſtes impetum fecit. Major quam pro numero hominum editur pugna. jaculis maxime aperta corpora Romanorum: & quum undique ex altioribus locis in cavam vallem conjectus eſſet, transfiguntur. Gracchum jam nudatum præſidio vivum capere Pœni nituntur. cæterum ille conſpicatus Lucanum hoſpitem inter hoſtes, adeò infeſtus confertos invaſit, ut parci ei ſine multorum pernicie non poſſet. Exanimem eum Mago extemplo ad Annibalem miſit, ponique cum captis ſimul faſcibus ante tribunal imperatoris juſſit. Hæc vera fama eſt. Gracchus in Lucanis ad cam-
17 pos, qui Veteres vocantur, periit. Sunt qui in agro Beneventano, prope Calorem fluvium, oſtendant à caſtris cum lictoribus ac tribus ſervis lavandi cauſſa progreſſum, quum forte inter ſalicta innata ripis laterent hoſtes, nudum atque inermem, ſaxiſque, quæ volvit amnis, propugnantem, interfectum. Sunt qui aruſpicum monitu quingentos paſſus à caſtris progreſſum, uti loco puro, ea quæ ante dicta prodigia ſunt, procuraret, ab inſidentibus forte locum duabus turmis Numidarum circumventum ſcribant. adeo nec locus nec ratio mortis in viro tam claro & inſigni conſtat. Funeris quoque Gracchi varia eſt fama. Alii in caſtris Romanis ſepultum ab ſuis, alii ab Annibale (& ea vulgatior fama eſt) tradunt in veſtibulo Punicorum caſtrorum rogum extructum eſſe. arma-
tum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

tum exercitum decurriſſe cum tripudiis Hiſpanorum, motibuſque armorum & corporum ſuæ cuique genti aſſuetis: ipſo Annibale omni rerum verborumque honore exſequias celebrante. Hæc tradunt qui in Lucanis rei geſtæ auctores ſunt. Si illis, qui ad Calorem fluvium interfectum memorant, credere velis, capitis tantum Gracchi hoſtes potiti ſunt. eo delato ad Annibalem, miſſus ab eo confeſtim Carthalo, qui in caſtra Romana ad Cnæum Cornelium quæſtorem deferret. is funus imperatoris in caſtris, celebrantibus cum exercitu Beneventanis, fecit. Con- 18
ſules agrum Campanum ingreſſi, quum paſſim popularentur; eruptione oppidanorum & Magonis cum equitatu territi, ac trepidi ad ſigna milites palatos paſſim revocarunt: & vix dum inſtructa acie fuſi, ſupra mille & quingentos milites amiſerunt. Inde ingens ferocia ſuperbæ ſuopte ingenio genti crevit: multiſque præliis laceſſebant Romanos: ſed intentiores ad cavendum conſules una pugna fecerat, incaute atque inconſulte inita. Reſtituit tamen his animos, & illis minuit audaciam, parva una res. ſed in bello nihil tam leve eſt, quod non magnæ interdum rei momentum faciat. T. Quintio Criſpino Badius Campanus hoſpes erat, perfamiliari hoſpitio junctus. creverat conſuetudo, quod æger Romæ apud Criſpinum Badius ante defectionem Campanam liberaliter comiterque curatus fuerat. tum Badius progreſſus ante ſtationes, quæ pro porta ſtabant, vocari Criſpinum juſſit. quod ubi eſt Criſpino nunciatum; ratus colloquium amicum ac familiare quæri, manente memoria etiam in diſcidio publicorum fœderum, privati juris; paullum à cæteris proceſſit. Poſtquam in conſpectum venere, *Provoco te*, inquit, *ad pugnam, Criſpine*, Badius: *conſcendamus equos, ſummotiſque aliis, uter bello melior ſit, decernamus.* Ad ea Criſpinus, *nec ſibi, nec illi*, ait, *hoſtes deeſſe, in quibus virtutem oſtendant: ſe ab eo, etiam ſi in acie occurrat, declinaturum, ne hoſpitali cæde dextram violet.* converſuſque abibat. Enimvero ferocius tum Campanus, increpare mollitiem, ignaviamque, & ſe

digna

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

digna probra in inſontem jacere, hoſpitalem hoſtem appellans; *ſimulantemque parcere, cui ſciat parem ſe non eſſe. ſi parum publicis fœderibus ruptis dirempta ſimul & privata jura eſſe putet, Badium Campanum, T. Quintio Criſpino Romano palam omnibus (duobus exercitibus audientibus) renunciare hoſpitium. Nihil ſibi cum eo conſociatum, nihil fœderatum hoſti cum hoſte, cujus patriam ac penates publicos privatoſque oppugnatum veniſſet. Si vir eſſet, congrederetur.* Diu cunctantem Criſpinum perpulere turmales, ne impune inſultare Campanum pateretur. itaque tantum moratus, dum imperatores conſuleret, permitterent-ne ſibi extra ordinem in provocantem hoſtem pugnare; permiſſu eorum arma cepit, equumque conſcendit, & Badium nomine compellans, ad pugnam evocavit. Nulla mora à Campano facta eſt. infeſtis equis concurrere. Criſpinus ſupra ſcutum ſiniſtrum humerum Badio haſta transfixit: ſuperque delapſum cum vulnere ex equo deſiluit, ut pedes jacentem conficeret. Badius, priuſquam opprimeretur, parma atque equo relicto, ad ſuos aufugit. Criſpinus, equum, armaque capta, & cruentam cuſpidem inſignis ſpoliis oſtentans; cum magna laude & gratulatione militum ad conſules eſt deductus, laudatuſque ibi magnifice, & donis donatus. Annibal
19 ex agro Beneventano caſtra ad Capuam quum moviſſet; tertio poſt die quam venit, copias in aciem eduxit: haudquaquam dubius, quod Campanis abſente ſe paucos ante dies ſecunda fuiſſet pugna; quin multo minus ſe ſuumque toties victorem exercitum ſuſtinere Romani poſſent. Cæterum, poſteaquam pugnari cœptum eſt, equitum maxime incurſu quum jaculis obrueretur, laborabat Romana acies: donec ſignum equitibus datum eſt, ut in hoſtem admitterent equos. itaque equeſtre prælium erat, quum procul viſus Sempronianus exercitus, cui Cn. Cornelius quæſtor præerat, utrique parti parem metum præbuit, ne hoſtes novi advenirent. Velut ex compoſito utrimque ſignum receptui datum: reductique in caſtra prope æquo Marte diſceſſerunt. plures tamen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

men ab Romanis primo incurſu equitum cecide-runt. Inde conſules, ut averterent Capua Annibalem, nocte quæ ſecuta eſt, diverſi, Fulvius in agrum Cumanum; Claudius in Lucanos, abierunt. Poſtero die, quum vacua caſtra eſſe Romanorum nunciatum Annibali eſſet, & duobus agminibus diverſos abiiſſe; incertus primò utrum ſequeretur, Appiũ inſtitit ſequi. Ille circumducto hoſte qua voluit, alio itinere ad Capuam rediit. Annibali alia in his locis bene gerendæ rei fortuna oblata eſt. M. Centenius fuit cognomine Penula; inſignis inter primipili centuriones, & magnitudine corporis & animo. is perfunctus militia, per P. Cornelium Sullam prætorem in ſenatum introductus, petit à Patribus, uti ſibi quinque millia militum darentur. Se peritum & hoſtis & regionum, brevi operæ pretium facturum. & quibus artibus ad id locorum noſtri & duces, & exercitus capti forent, iis adverſus inventorem uſurum. Id non promiſſum magis ſtolide quam ſtolide creditum: tanquam eædem militares & imperatoriæ artes eſſent. data pro quinque octo millia militum; pars dimidia cives, pars ſocii & ipſe aliquantum voluntariorum itinere in agris concivit; ac prope duplicato exercitu in Lucanos pervenit; ubi Annibal, nequicquam ſecutus Claudium, ſubſtiterat. Haud dubia res eſt: quippe inter Annibalem ducem & centurionem, exercituſque, alterum vincendo veteranum, alterum novum totum, & magna ex parte etiam tumultuarium ac ſemiermem. Vt conſpecta inter ſe agmina ſunt, & neutra pars detrectavit pugnam; extemplo inſtructæ acies. pugnatum tamen, ut in nulla pari re duas amplius horas; concitata, donec dux ſtetiſſet, Romana acie. Poſteaquam is non pro vetere fama ſolum, ſed etiam metu futuri dedecoris, ſi ſua temeritate contractæ cladi ſupereſſet, objectans ſe hoſtium telis cecidit; fuſa extemplo eſt Romana acies. ſed adeo ne fugæ quidem iter patuit, omnibus viis ab equite inſeſſis, ut ex tanta multitudine vix mille evaſerint; cæteri paſſim, alii alia peſte abſumpti ſint. Capua à conſuli-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

bus iterum ſumma vi obſideri cœpta eſt: quæque in eam rem opus erant, comportabantur parabanturque. Caſilinum, frumentum convectum: ad Vulturni oſtium, ubi nunc urbs eſt, caſtellum communitum (ante Fabius Maximus munierat) præſidium impoſitum, ut & mare proximum, & flumen in poteſtate eſſent. In ea duo maritima caſtella frumentum, quod ex Sardinia nuper miſſum erat, quodque M. Junius prætor ex Etruria coemerat, ab Oſtia convectum eſt, ut exercitui per hiemem copia eſſet. Cæterum ſuper eam cladem, quæ in Lucanis accepta erat, volonum quoque exercitus, qui vivo Graccho ſumma fide ſtipendia fecerat (velut exauctoratus morte ducis) ab ſignis diſceſſit. Annibal non Capuam neglectam, neque in tanto diſcrimine deſertos volebat ſocios: ſed proſpero ex temeritate unius Romani ducis ſucceſſu, in alterius ducis exercituſque opprimendi occaſionem imminebat. Cn. Fulvium prætorem Apuli legati nunciabant, primo dum urbes quaſdam Apulorum quæ ad Annibalem deſciviſſent, oppugnaret, intentius rem egiſſe: poſtea nimio ſucceſſu & ipſum & milites præda impletos in tantam licentiam ſocordiamque effuſos, ut nulla diſciplina militiæ eſſet. Quum ſæpe alias, tum paucis diebus ante expertus, qualis ſub inſcio duce exercitus eſſet, in Apuliam caſtra mo-
21 vit. Circa Herdoniam Romanæ legiones & prætor Fulvius erant. quo ubi allatum eſt, hoſtes adventare, prope eſt factum, ut injuſſu prætoris ſignis convulſis in aciem exirent. nec res ulla magis tenuit, quam ſpes haud dubia, ſuo arbitrio, ubi vellent, acturos. Nocte inſequenti Annibal, quum tumultuatum in caſtris, & pleroſque ferociter ſignum ut daret inſtitiſſe duci ad arma vocantes ſciret; haud dubius proſperæ pugnæ occaſionem dari; tria millia expeditorum militum in villis circa, vepribuſque & ſilvis diſponit; qui ſigno dato ſimul omnes è latebris exiſterent: & Magonem, ac duo ferme millia equitum, qua fugam inclinaturam credebat, omnia itinera inſidere jubet. his nocte præparatis, prima

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ma luce in aciem copias educit. Nec Fulvius eſt cunctatus; non tam ſua ulla ſpe, quam militum impetu fortuito tractus. itaque eadem temeritate, qua proceſſum in aciem eſt, inſtruitur ipſa acies ad libidinem militum forte procurrentium, conſiſtentiumque quo loco ipſorum tuliſſet animus: deinde per libidinem aut metum deſerentium locum. prima legio, & ſiniſtra ala in primo inſtructæ, & in longitudinem porrecta acies. clamantibus tribunis, nihil introrſus roboris ac virium eſſe, & quacumque impetum feciſſent, hoſtes perrupturos; nil, quod ſalutare eſſet, non modo ad animum, ſed ne ad aures quidem admittebant. Et Annibal haudquaquam ſimilis dux neque ſimili exercitu, neque ita inſtructo aderat. ergo ne clamorem quidem atque impetum primum eorum Romani ſuſtinuere. Dux ſtultitia & temeritate Centenio par, animo nequaquam comparandus, ubi rem inclinatam ac trepidantes ſuos vidit, equo arrepto cum ducentis ferme equitibus effugit: cætera à fronte pulſa, à tergo atque alis circumventa acies, eo uſque eſt cæſa, ut ex duodeviginti millibus hominum, duo millia haud amplius evaſerint. caſtris hoſtes potiti ſunt. Hæ clades ſuper aliam alia 22
Romam quum eſſent nunciatæ, ingens quidem & luctus & pavor civitatem cepit. ſed tamen quia conſules, ubi ſumma rerum eſſet, ad id locorum proſpere rem gererent, minus his cladibus commovebantur. Legatos ad conſules mittunt C. Lætorium, M. Metilium, qui nunciarent, ut reliquias duorum exercituum cum cura colligerent: darentque operam, ne per metum ac deſperationem hoſti ſe dederent, (id quod poſt Cannenſem accidiſſet cladem) & ut deſertores de exercitu volonum conquirerent. Idem negotii P. Cornelio datum. cui & delectus mandatus erat. iſque per fora conciliabulaque edixit, ut conquiſitio volonum fieret, iique ad ſigna reducerentur. Hæc omnia intentiſſima cura acta. Ap. Claudius conſul, D. Junio ad oſtium Vulturni, M. Aurelio Cotta Puteolis præpoſito, qui ut quæque naves ex Etruria ac Sardinia acceſſiſſent, extemplo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

in caſtra mitterent frumentum : ipſe ad Capuam regreſſus, Q. Fulvium collegam invenit, Caſilino omnia importantem, molientemque ad oppugnandam Capuam. Tum ambo conſules circumſederunt urbem, & Claudium Neronem prætorem, ab Sueſſula ex Claudianis caſtris exciverunt. Is quoque modico ibi præſidio ad tenendum locum relicto, cæteris omnibus copiis ad Capuam deſcendit. ita tria prætoria circa Capuam erecta, tres & exercitus diverſis partibus opus aggreſſi, foſſa, valloque circumdare urbem parant : & caſtella excitant modicis intervallis. multiſque ſimul locis cum prohibentibus opera Campanis eo eventu pugnant, ut poſtremo portis muroque ſe contineret Campanus. Prius tamen quam hæc continuarentur opera, legati ad Annibalem miſſi : qui quererentur, deſertam ab eo Capuam, ac prope redditam Romanis: obteſtarenturq; ut tunc ſaltem opem non circumſeſſis modo, ſed etiam circumvallatis, ferret. Conſulibus literæ à Pub. Cornelio prætore miſſæ, *Ut, priuſquam clauderent Capuam operibus, poteſtatem Campanis faceret, ut qui eorum vellent, exirent ab Capua, ſuaſque res ſecum auferrent. Liberos fore ſuaque omnia habituros, qui ante Idus Martias exiſſent. poſt eam diem quique exiſſent, quique ibi manſiſſent, hoſtium futuros numero.* ea pronunciata Campanis, atque ita ſpreta, ut ultro dicerent contumelias, minarenturque. Annibal ab Herdonia Tarentum duxerat legiones ; ſpe, aut vi, aut dolo, arcis Tarentinæ potiundæ. Quod ubi parum proceſſit, ad Brunduſium flectit iter : prodi id oppidum ratus. ibi quoque quum fruſtra tereret tempus, legati Campani ad eum venerunt; quærentes ſimul, oranteſque. quibus Annibal magnifice reſpondit, & antea ſolviſſe obſidionem, & nunc adventum ſuum conſules non laturos. Cum hac ſpe dimiſſi legati, vix regredi Capuam, jam duplici foſſa
23 valloque cinctam potuerunt. Quum maxime Capua circumvallaretur, Syracuſarum oppugnatio ad finem venit : præterquam vi ac virtute ducis exercituſque, inteſtina etiam proditione adjuta. Namque

Mar-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Marcellus initio veris incertus, utrum Agrigentum ad Himilconem & Hippocratem verteret bellum, an obſidione Syracuſas premeret; quamquam nec vi capi videbat poſſe inexpugnabilem terreſtri ac maritimo ſitu urbem, nec fame, quam prope liberi ab Carthagine commeatus alerent; tamen ne quid inexpertum relinqueret, transfugas Syracuſanos (erant autem apud Romanos aliqui nobiliſſimi viri, inter defectionem ab Romanis, quia ab novis conſiliis abhorrebant, pulſi) colloquiis ſuæ partis tentare hominum animos juſſit: & fidem dare, ſi traditæ forent Syracuſæ, liberos eos ac ſuis legibus victuros eſſe. Non erat colloquii copia: quia multorum animi ſuſpecti, omnium curam oculoſque converterant, ne quid falleret tale admiſſum. Servus unus exulum pro transfuga intromiſſus in urbem, conventis paucis, initium colloquendi de tali re fecit. deinde in piſcatoria quidam navi retibus operti, circumvectique ita ad caſtra Romana, collocutique cum transfugis: & idem ſæpius eodem modo alii atque alii. poſtremo ad octoginta facti: & quum jam compoſita omnia ad proditionem eſſent, indicio delato ad Epicydem per Attalum quendam, indignantem ſibi rem creditam non eſſe, necati omnes cum cruciatu ſunt. Alia ſubinde ſpes, poſtquam hæc vana evaſerat, excepit. Damippus quidam Lacedæmonius miſſus ab Syracuſis ad Philippum regem, captus ab Romanis navibus erat. hujus utique redimendi & Epicydæ cura erat ingens: nec abnuit Marcellus, jam tum Ætolorum, cujus gentis ſocii Lacedæmonii erant, amicitiam affectantibus Romanis. Ad colloquium de redemptione ejus miſſis, medius maxime atque utriſque opportunus locus, ad portam Trogilorum, propter turrim, quam vocant Galeagram, eſt viſus. quo quum ſæpius commearent, unus ex Romanis ex propinquo murum contemplatus, numerando lapides, æſtimandoque ipſe ſecum qui in fronte patêrent; ſimul altitudinem muri, quantum proxime conjectura poterat, permenſus, humilioremque aliquanto priſtina opinione ſua

ſua & cæterorum omnium ratus eſſe, & vel medio-
cribus ſcalis ſuperabilem ; ad Marcellum rem de-
fert. Haud ſpernenda viſa. ſed , quum adiri locus,
qui ob idipſum intentius cuſtodiebatur, non poſſet,
occaſio quærebatur. quam obtulit transfuga , nun-
cians , diem feſtum Dianæ per triduum agi , & quia
alia in obſidione deſint, vino largius epulas celebra-
ri ; & ab Epicyde præbito univerſæ plebei , & per
tribus à principibus diviſo. Id ubi accepit Marcel-
lus , cum paucis tribunorum militum collocutus,
electiſque per eos , ad rem tantam agendam auden-
damque , idoneis centurionibus militibuſque , &
ſcalis in occulto comparatis. cæteris ſignum dari ju-
bet , ut mature corpora curarent , quietique darent.
nocte in expeditionem eundum eſſe. Inde ubi id
temporis viſum , quo de die epulatis jam vini ſatias,
principiumque ſomni eſſet ; ſigni unius milites ferre
ſcalas juſſit ; & ad mille fere armati tenui agmine
per ſilentium eo deducti. Vbi ſine ſtrepitu ac tu-
multu primi evaſerunt in murum, ſecuti ordine alii;
quum priorum audacia dubiis etiam animum face-
24 ret. Jam mille armatorum ceperant partem , quum
cæteræ admotæ, pluribuſque ſcalis in murum evade-
bant ; ſigno ab Hexapylo dato : quo per ingentem
ſolitudinem erat perventum , quia magna pars in
turribus epulati , aut ſopiti vino erant , aut ſemigra-
ves potabant. paucos tamen eorum oppreſſos in cu-
bilibus interfecerunt. Prope Hexapylon eſt portula
magna vi refringi cœpta : & è muro ex compoſito
tuba datum ſignum erat ; & jam undique , non fur-
tim, ſed vi aperta , gerebatur res ; quippe ad Epipo-
las , frequentem cuſtodiis locum , perventum erat :
terrendique magis hoſtes erant, quam fallendi ; ſicut
territi ſunt. nam ſimul ac tubarum eſt auditus can-
tus, clamorque tenentium muros, partemque urbis;
omnia teneri cuſtodes rati , alii per murum fugere,
alii ſalire de muro, præcipitarique turba paventium.
Magna pars tamen ignara tanti mali erat ; & grava-
tis omnibus vino ſomnoque , & in vaſtæ magnitu-
dinis urbe , partium ſenſu non ſatis pertinente in
omnia.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

omnia. Sub luce Hexapylo effracto, Marcellus omnibus copiis urbem ingreſſus, excitavit convertitque omnes ad arma capienda, opemque, ſi quam poſſent, jam captæ prope urbi ferendam. Epicydes, ab Inſula, quam ipſi Naſon vocant, citato profectus agmine; haud dubius quin paucos per negligentiam cuſtodum tranſgreſſos murum expulſurus foret; occurrentibus pavidis, tumultum augere eos, dictitans, & majora ac terribiliora vero afferre; poſtquam conſpexit omnia circa Epipolas armis completa, laceſſito tantum hoſte paucis miſſilibus retro in Acradinam agmen convertit: non tam vim, multitudinemque hoſtium metuens, quam ne qua inteſtina fraus per occaſionem oriretur, clauſaſque inter tumultum Acradinæ atque Inſulæ inveniret portas. Marcellus ut mœnia ingreſſus, ex ſuperioribus locis urbem, omnium ferme illa tempeſtate pulcherrimam, ſubjectam oculis vidit, illacrimaſſe dicitur: partim gaudio tantæ perpetratæ rei, partim vetuſta gloria urbis. Athenienſium claſſes demerſæ, & duo ingentes exercitus cum duobus clariſſimis ducibus deleti, occurrebant: & tot bella cum Carthaginienſibus tanto cum diſcrimine geſta, tot tam opulenti tyranni regeſque: præter cæteros Hiero, quum recentiſſimæ memoriæ rex, tum ante omnia, quæ virtus ei fortunaque ſua dederat, beneficiis in populum Romanum inſignis. ea quum univerſa occurrerent animo, ſubiretque cogitatio, jam illa momento horæ arſura omnia, & ad cineres reditura: priuſquam ſigna Acradinæ admoveret, præmittit Syracuſanos, qui intra præſidia Romana, ut ante dictum eſt, fuerant, ut alloquio leni perlicerent hoſtes ad dedendã urbem.
25 Tenebant Acradinæ portas muroſque maxime transfugæ, quibus nulla erat per conditiones veniæ ſpes: ii nec adire muros, nec alloqui quemquam paſſi. itaque Marcellus poſtquam id inceptum irritum fuit, ad Euryalum ſigna referri juſſit. tumulus eſt in extrema parte urbis verſus à mari, viæque imminens ferenti in agros, mediterraneaque inſulæ, percommode ſitus ad commeatus excipiendos.

Præ-

Præerat huic arci Philodemus Argivus, ab Epicyde impoſitus, ad quem miſſus à Marcello Soſis, unus ex interfectoribus tyranni, quum longo ſermone habito dilatus per fruſtrationem eſſet, retulit Marcello, tempus eum ad deliberandum ſumpſiſſe. Quum is diem de die differret, dum Hippocrates atque Himilco admoverent caſtra legioneſque, haud dubius, ſi in arcem accepiſſet eos, deleri Romanum exercitum incluſum muris poſſe; Marcellus ut Euryalum neque tradi, neque capi vidit poſſe, inter Neapolim & Tycham (nomina partium urbis, & inſtar urbium ſunt) poſuit caſtra: timens ne, ſi frequentia intraſſet loca, contineri ab diſcurſu miles avidus prædæ non poſſet. Legati eo ab Tycha & Neapoli, cum infulis & velamentis venerunt; precantes ut à cædibus & ab incendiis parceretur. De quorum precibus quam poſtulatis magis conſilio habito; Marcellus ex omnium ſententia edixit militibus, ne quis liberum corpus violaret. cætera prædæ futura. caſtraque tectis parietum pro muro ſepta, portis regione plateatum patentibus ſtationes præſidiaque diſpoſuit, ne quis in diſcurſu militum impetus in caſtra fieri poſſet. Inde ſigno dato milites diſcurrerunt: refractiſque foribus quum omnia terrore ac tumultu ſtreperent, à cædibus tamen temperatum eſt. rapinis nullus ante modus fuit, quam omnia diuturna felicitate cumulata bona egeſſere. Inter hæc & Philodemus, quum ſpes auxilii nulla eſſet, fide accepta, ut inviolatus ad Epicydem rediret, deducto præſidio tradidit tumulum Romanis. Averſis omnibus ad tumultum ex parte captæ urbis, Bomilcar noctem eam nactus, qua, propter vim tempeſtatis ſtare ad anchoram in ſalo Romana claſſis non poſſet, cum triginta quinque navibus ex portu Syracuſano profectus, libero mari vela in altum dedit; quinque & quinquaginta navibus Epicydæ & Syracuſanis relictis. edoctiſque Carthaginienſibus, in quanto res Syracuſana diſcrimine eſſet, cum centum navibus poſt paucos dies redit, multis (ut fama eſt) donis ex Hieronis gaza ab Epicyde donatus.

Mar-

Marcellus, Euryalo recepto, præſidioque addito, una cura erat liber, ne qua ab tergo vis hoſtium in arcem accepta, incluſos impeditoſque mœnibus ſuos turbaret. Acradinam inde, trinis caſtris per idonea diſpoſitis loca, ſpe ad inopiam omnium rerum incluſos redacturum, circumſedit. Quum per aliquot dies quietæ ſtationes utrimque fuiſſent, repente adventus Hippocratis & Himilconis, ut ultro undique oppugnarentur Romani, fecit. nam & Hippocrates caſtris ad magnum portum communitis, ſignoque iis dato qui Acradinam tenebant, caſtra vetera Romanorum adortus eſt, quibus Criſpinus præerat; & Epicydes eruptionem in ſtationes Marcelli fecit. & claſſis Punica littori, quod inter urbem & caſtra Romana erat, appulſa eſt; ne quid præſidii Criſpino ſubmitti à Marcello poſſet. Tumultum tamen majorem hoſtes præbuerunt, quam certamen. nam & Criſpinus Hippocratem non repulit tantum munimentis, ſed inſecutus etiam eſt trepide fugientem: & Epicyden Marcellus in urbem compulit. ſatiſque jam etiam in poſterum videbatur proviſum, ne quid ab repentinis eorum excurſionibus periculi foret. Acceſſit & peſtilentia, commune malum, quod facile utrorumque animos averteret à belli conſiliis. nam tempore autumni, & locis natura gravibus, multo tamen magis extra urbem, quam in urbe, intoleranda vis æſtus per utraque caſtra omnium ferme corpora movit. & primo temporis ac loci vitio & ægri erant, & moriebantur: poſtea curatio ipſa, & contactus ægrorum, vulgabat morbos: ut aut neglecti deſertique, qui incidiſſent, morerentur: aut aſſidentes curanteiſque, eadem vi morbi repletos ſecum traherent: quotidianaque funera & mors ob oculos eſſet, & undique dies noctesque, ploratus audirentur. poſtremo ita aſſuetudine mali efferaverant animos; ut non modo lacrimis juſtoque comploratu proſequerentur mortuos; ſed ne efferrent quidem, aut ſepelirent, jacerentque ſtrata exanima corpora in conſpectu ſimilem mortem exſpectantium: mortuique ægros, ægri vali-

dos, cum metu, tum tabe ac peſtifero odore corporum conficerent. & ut ferro potius morerentur, quidam invadebant ſoli hoſtium ſtationes. Multo tamen major vis peſtis Pœnorum caſtra quam Romana, (diu circumſedendo Syracuſas, cælo aquiſque adſuerant magis,) affecerat. Ex hoſtium exercitu Siculi ut primum videre ex gravitate loci vulgari morbos; in ſuas quiſque propinquas urbes dilapſi ſunt. at Carthaginienſes, quibus nuſquam receptus erat, cum ipſis ducibus Hippocrate atque Himilcone, ad internecionem omnes perierunt. Marcellus, ut tanta vis ingruebat mali, traduxerat in urbem ſuos: infirmaque corpora tecta & umbræ recreaverant. multi tamen ex Romano exercitu eadem peſte abſumti
27 ſunt. Deleto terreſtri Punico exercitu, Siculi, qui Hippocratis milites fuerant, in haud magna oppida, cæterum & ſitu & munimentis tuta, (tria millia alterum ab Syracuſis, alterum quindecim abeſt) eo & commeatus è civitatibus ſuis comportabant, & auxilia arceſſebant. Interea Bomilcar iterum cum claſſe profectus Carthaginem, ita expoſita fortuna ſociorum, ut ſpem faceret, non ipſis modo ſalutarem opem ferri poſſe, ſed Romanos quoque in capta quodammodo urbe capi; perpulit, ut onerarias naves quam plurimas omni copia rerum onuſtas ſecum mitterent, claſſemque ſuam augerent. igitur centum triginta navibus longis & ſeptingentis onerariis profectus à Carthagine, proſperos ſatis ventos ad trajiciendum in Siciliam habuit. ſed iidem venti ſuperare eum Pachynum prohibebant. Bomilcaris adventus, fama primo, dein præter ſpem mora, quum gaudium & metum invicem Romanis Syracuſaniſque præbuiſſet; Epicydes, metuens, ne, ſi pergerent iidem qui tum tenebant ab ortu ſolis flare per dies plures venti, claſſis Punica Africam repeteret; tradita Acradina mercenariorum militum ducibus, ad Bomilcarem navigat; claſſem in ſtatione verſa in Africam habentem, atq; timentem navale prælium; non tam quod impar viribus aut numero navium eſſet, (quippe etiam plures habebat) quam quod venti aptio-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

aptiores Romanæ quam ſuæ claſſi flarent; perpulit tandem, ut fortunam navalis certaminis experiri vellet. Et Marcellus, quum & Siculum exercitum ex tota inſula conciri videret, & cum ingenti commeatu claſſem Punicam adventare, ne ſimul terra marique incluſus urbe hoſtium urgeretur, quanquam impar numero navium erat, prohibere aditu Syracuſarum Bomilcarem conſtituit. Duæ claſſes infeſtæ circa promontorium Pachynum ſtabant; ubi primum tranquillitas maris in altum evexiſſet, concurſuræ. Itaque cadente jam Euro, qui per dies aliquot ſævierat, prior Bomilcar movit: cujus prima claſſis petere altum viſa eſt, quo facilius ſuperaret promontorium. cæterum, poſtquam tendere ad ſe Romanas naves vidit; incertum qua ſubita territus re, Bomilcar vela in altum dedit, miſſiſque nunciis Heracleam, qui onerarias retro in Africam repetere juberent, ipſe Siciliam prætervectus, Tarentum petit. Epicydes à tanta repente deſtitutus ſpe, ne in obſidionem magna ex parte captæ urbis rediret, Agrigentum navigat: exſpectaturus magis eventum, quam inde quicquam moturus. Quæ ubi in caſtra 28
Siculorum ſunt nunciata, Epicydem Syracuſis exceſſiſſe, à Carthaginienſibus relictam Inſulam, & prope iterum Romanis traditam, legatos de conditionibus dedendæ urbis, explorata prius per colloquia voluntate eorum, qui obſidebantur, ad Marcellum mittunt. Quum haud ferme diſcreparet, quin quæ ubique regum fuiſſent, Romanorum eſſent; Siculis cætera cum libertate ac legibus ſuis ſervarentur; evocatis ad colloquium his, quibus ab Epicyde creditæ res erant, miſſos ſe ſimul ad Marcellum, ſimul ab eo ad exercitum Siculorum, ajunt, ut una omnium qui obſiderentur, quique extra obſidionem eſſent, fortuna eſſet: neve alteri propriè ſibi paciſcerentur quicquam. Recepti deinde ab iis, ut neceſſa- 29
rios hoſpiteſque alloquerentur, expoſitis quæ pacta jam cum Marcello haberent, oblata ſpe ſalutis perpulère eos, ut ſecum præfectos Epicydis, Polyclitum, & Philiſtionem & Epicydem, cui Sidon cognomen

gnomen erat, aggrederentur. interfectis iis, & multitudine ad concionem vocata, & inopiam, qua ipſi inter ſe fremere occulte ſoliti erant, conqueſti, & quamquam tot mala urgerent, negarunt, *fortunam accuſandam eſſe, quod in ipſorũ eſſet poteſtate, quamdiu ea paterentur. Romanis cauſſam oppugnandi Syracuſas fuiſſe caritatem Syracuſanorum, non odium: nam ut occupatas res ab ſatellitibus Annibalis, deinde Hieronymi, Hippocrate, atque Epicyde audierint, tum bellum moviſſe, & obſidere urbem cœpiſſe: ut crudeles tyrannos ejus, non ut ipſam urbem expugnarent. Hippocrate vero interempto, Epicyde intercluſo ab Syracuſis, & præfectis ejus occiſis, Carthaginienſibus omni poſſeſsione Siciliæ terra marique pulſis, quam ſupereſſe cauſſam Romanis, cur non perinde ac ſi Hiero ipſe viveret, unicus Romanæ amicitiæ cultor, incolumes Syracuſas eſſe velint? Itaque nec urbi nec hominibus aliud periculi, quam ab ſemetipſis eſſe, ſi occaſionem reconciliandi ſe Romano prætermiſiſſent. eam autem, qualis illo momento horæ ſit, nullam deinde fore, ſimul liberatos ab impotentibus tyrannis apparuiſſet.* Omnium ingenti aſſenſu audita ea oratio eſt. Prætores tamen prius creari, quam legatos nominari, placuit. ex ipſorum deinde prætorum numero miſſi oratores ad Marcellum. quorum princeps, *Neque primo*, inquit, *Syracuſani à vobis defecimus, ſed Hieronymus; nequaquam tam in vos impius, quam in nos: nec poſtea pacem tyranni cæde compoſitam Syracuſanus quiſquam, ſed ſatellites regii Hippocrates atque Epicydes, oppreſsis nobis hinc metu, hinc fraude, turbaverunt. nec quiſquam dicere poteſt, aliquando nobis libertatis tempus fuiſſe, quod pacis vobiſcum non fuerit. Nunc certe cæde eorum qui oppreſſas tenebant Syracuſas, quum primum arbitrii noſtri eſſe cœpimus, extemplo venimus ad tradenda arma: dedendos nos, urbem, mœnia: nullam recuſandam fortunam, quæ impoſita à vobis fuerit. Gloriam captæ nobiliſsimæ pulcherrimæque urbis Græcarum Dii tibi dederunt, Marcelle. quicquid unquam terra marique memorandum geſſimus, id tui triumphi titulo*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

tulo accedit. Famæ ne credi velis, quanta urbs à te capta ſit, quam poſteris quoque eam ſpectaculo eſſe. quo quiſquis terra. quiſquis mari venerit, nunc noſtra de Athenienſibus Carthaginienſibuſque trophæa, nunc tua de nobis oſtendat, incolumeſque Syracuſas familiæ veſtræ ſub clientela nominis Marcellorum, tutelaque habendas tradas. Ne plus apud vos Hieronymi quam Hieronis memoria momenti faciat. diutius ille multo amicus fuit, quam hic hoſtis: & illius etiam benefacta perſenſiſtis: hujus amentia ad perniciem tantum ipſius valuit. Omnia & impetrabilia & tuta erant apud Romanos. inter ipſos plus belli ac periculi erat. Namque transfugæ tradi ſe Romanis rati, mercenariorum quoque militum auxilia in eundem compulere metum: arreptiſque armis prætores primum obtruncant, inde ad cædem Syracuſanorum diſcurrunt: quoſque fors obtulit, irati interfecerunt, atque omnia quæ in promptu erant, diripuere. tum ne ſine ducibus eſſent, ſex præfectos creavere, ut terni Acradinæ ac Naſo præeſſent. Sedato tandem tumultu exſequentibus ſciſcitando mercenariis, quæ acta cum Romanis eſſent; dilucere id quod erat, cœpit; aliam ſuam ac perfugarum cauſſam eſſe. In tempore legati à Marcello redierunt, 30
falſa eos ſuſpicione incitatos memorantes: nec cauſſam expetendæ pœnæ eorum ullam Romanis eſſe. Erat ex tribus Acradinæ præfectis Hiſpanus, Mericus nomine. ad eum inter comites legatorum de induſtria unus ex Hiſpanorum auxiliaribus eſt miſſus: qui ſine arbitris Mericum nanctus, primum quo in ſtatu reliquiſſet Hiſpaniam, (& nuper inde venerat) exponit. *Omnia Romanis ibi obtineri armis. poſſe eum ſi operæ precium faciat, principem popularium eſſe: ſeu militare cum Romanis, ſeu in patriam reverti libeat. Contra, ſi malle obſideri pergat, quam ſpem eſſe terra marique clauſo?* Motus his Mericus, quum legatos ad Marcellum mitti placuiſſet, fratrem inter eos mittit: qui per eundem illum Hiſpanum ſecretus ab aliis ad Marcellum deductus quum fidem accepiſſet, compoſuiſſetque agendæ

rei ordinem, Acradinam redit. Tum Mericus, ut ab ſuſpicione proditionis averteret omnium animos, negat, *ſibi placere legatos commeare, ultro citroque, neque recipiendum quemquam, neque mittendum: & quo intentius cuſtodiæ ſerventur, opportuna loca dividenda præfectis eſſe, ut ſuæ quiſque partis tutandæ reus ſit.* Omnes aſſenſi ſunt partibus dividundis: ipſi regio evenit ab Arethuſa fonte uſque ad oſtium magni portus. id ut ſcirent Romani, fecit. Itaque Marcellus nocte navim onerariam cum armatis remulco quadriremis trahi ad Acradinam juſſit: exponitque milites regione portæ, quæ prope fontem Arethuſam eſt. Hoc quum quarta vigilia factum eſſet, expoſitoſque milites porta ut convenerat, recepiſſet Mericus; luce prima Marcellus omnibus copiis mœnia Acradinæ aggreditur: ita ut non eos ſolum, qui Acradinam tenebant, in ſe converteret, ſed ab Naſo etiam agmina armatorum concurrerent, relictis ſtationibus ſuis, ad vim & impetum Romanorum arcendum. In hoc tumultu actuariæ naves, inſtructæ jam ante, circumvectæque, ad Naſum armatos exponunt, qui improviſo adorti ſemiplenas ſtationes, & adapertas fores portæ, qua paulo ante excurrerant armati, haud magno certamine Naſum cepere, deſertam trepidatione & fuga cuſtodum. neque ullis minus præſidii aut pertinaciæ ad manendum quam transfugis fuit: quia ne ſuis quidem ſatis credentes ſe, medio certamine effugerunt. Marcellus ut captam eſſe Naſum didicit, & Acradinæ regionem unam teneri, Mericumque cum præſidio ſuis adjunctum, receptui cecinit: ne regiæ opes, quarum fama major

31 quam res erat, diriperentur. Suppreſſo impetu militum, & iis qui in Acradina erant transfugis, ſpacium locuſque fugæ datus eſt: & Syracuſani tandem liberi metu, portis Acradinæ apertis, oratores ad Marcellum mittunt: nihil petentes aliud, quam incolumitatem, ſibi, liberiſque ſuis. Marcellus conſilio advocato, & adhibitis etiam Syracuſanis, qui per ſeditiones pulſi ab domo inter præſidia Romana fuerant, reſpondit: *non plura per annos quinquaginta* bene-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

benefacta Hieronis quam paucis his annis maleficia eorum qui Syracuſas tenuerint, erga populum Romanum eſſe; ſed pleraque eorum quo debuerint, recidiſſe: fœderumque ruptorum ipſos ab ſe graviores multo, quam populus Romanus voluerit, pœnas exegiſſe. Se quidem tertium annum circumſedere Syracuſas: non ut populus Romanus ſervam civitatem haberet, ſed ne transfugarum duces captam & oppreſſam tenerent. Quid potuerint Syracuſani facere, exemplo vel eos Syracuſanorum eſſe qui intra præſidia Romana fuerint: vel Hiſpanum ducem Mericum, qui præſidium tradiderit, vel ipſorum Syracuſanorum poſtremo, ſerum quidem, ſed forte conſilium. Omnium ſibi laborum periculorumque, circa mœnia Syracuſana terra marique tam diu exhauſtorum, nequaquam tantum fructum eſſe, quam capere Syracuſas potuiſſe. Inde quæſtor cum præſidio ad Naſum, ad accipiendam pecuniam regiam, cuſtodiendamque miſſus: urbs diripienda militi data eſt; cuſtodibus diviſis per domos eorum, qui intra præſidia Romana fuerunt. Quum multa iræ, multa avaritiæ, fœda exempla ederentur; Archimeden, memoriæ proditum eſt, in tanto tumultu, quantum capta urbs in diſcurſu diripientium militum ciere poterat, intentum formis, quas in pulvere deſcripſerat, ab ignaro milite quis eſſet, interfectum. ægre id Marcellum tuliſſe, ſepulturæque curam habitam, & propinquis etiam inquiſitis, honori præſidioque nomen ac memoriã ejus fuiſſe. Hoc maxime modo Syracuſæ captæ. in quibus prædæ tantum fuit, quantum vix capta Carthagine tum fuiſſet, cum qua viribus æquis certabatur. Paucis ante diebus quam Syracuſæ caperentur, T. Otacilius cum quinqueremibus octoginta Vticam ab Lilybæo tranſmiſit. & quum ante lucem portum intraſſet, onerarias frumento onuſtas cepit: egreſſuſque in terram, depopulatus eſt aliquantum agri circa Vticam, prædamque omnis generis retro ad naves egit. Lilybęum tertio die quam inde profectus erat, cum centum triginta onerariis navibus frumento prędaque onuſtis rediit: idque frumentum extemplo Syracuſas miſit. quod ni tam in

tempore ſubveniſſet, victoribus victiſque pariter per-
32 nicioſa fames inſtabat. Eadem æſtate in Hiſpania,
cum biennio ferme nihil admodum memorabile fa-
ctum eſſet, conſiliiſque magis quam armis bellum
gereretur, Romani imperatores egreſſi hibernis co-
pias conjunxerunt. ibi conſilium advocatum, om-
niumque in unum congruerunt ſententiæ: quando
ad id locorum id modo actum eſſet, ut Aſdrubalem
tendentem in Italiam retinerent; tempus eſſe id jam
agi, ut bellum in Hiſpania finiretur; & ſatis ad id vi-
rium credebant acceſſiſſe, triginta millia Celtibero-
rum ea hieme ad arma excitata. Tres exercitus erant.
Aſdrubal Giſgonis filius, & Mago conjunctis caſtris
quinque ferme dierum iter ab Romanis aberant.
Propior erat Amilcaris filius Aſdrubal; vetus in Hi-
ſpania imperator. ad urbem nomine Anitorgin exer-
citum habebat. Eum volebant prius opprimi duces
Romani: & ſpes erat ſatis ſuperque ad id virium eſ-
ſe. illa reſtabat cura, ne fuſo eo perculſi, alter Aſdru-
bal & Mago, in avios ſaltus monteſque recipien-
tes ſeſe, bellum extraherent. Optimum igitur rati,
diviſis bifariam copiis totius ſimul Hiſpaniæ ample-
cti bellum; ita inter ſe diviſerunt, ut P. Cornelius
duas partes exercitus Romanorum ſociorumque ad-
verſus Magonem duceret atque Aſdrubalem: Cn.
Cornelius cum tertia parte veteris exercitus, Celtibe-
ris adjunctis cum Aſdrubale Barcino, bellum gere-
ret. Vna profecti ambo duces exercituſque, Celtibe-
ris prægredientibus, ad urbem Anitorgin in conſpe-
ctu hoſtium, dirimente amne, ponunt caſtra. Ibi Cn.
Scipio, cum quibus ante dictum eſt, copiis ſubſtitit,
& P. Scipio profectus ad deſtinatam belli partem.
33 Aſdrubal poſtquam animadvertit exiguum Roma-
num exercitum in caſtris, & ſpem omnem in Celti-
berorum auxiliis eſſe; peritus omnis barbaricæ, &
præcipue omnium earum gentium, in quibus per tot
annos militabat, perfidiæ; facili linguæ commercio,
quum utraque caſtra plena Hiſpanorum eſſent, per
occulta colloquia paciſcitur magna mercede cum
Celtiberorum principibus, ut copias inde abducant.
Nec

Nec atrox viſum facinus. non enim ut in Romanos verterent arma, agebatur. & merces, quanta vel pro bello ſatis eſſet, dabatur, ne bellũ gererent: & quum quies ipſa, tum reditus domum fructuſque videndi ſuos ſuaque, grata vulgo erant. Itaque non ducibus facilius quam multitudini perſuaſum eſt: ſimul ne metus quidem ab Romanis erat, quippe tam paucis, ſi vi retinerent. Id quidem cavendum ſemper Romanis ducibus erit, exemplaque hæc vere pro documentis habenda, ne ita externis credant auxiliis, ut non plus ſui roboris, ſuarumque proprie virium in caſtris habeant. Signis repente ſublatis Celtiberi abeunt, nihil aliud, quærentibus cauſſam obteſtantibuſque ut manerent, Romanis reſpondentes, quam domeſtico ſe avocari bello. Scipio poſtquam ſocii nec precibus nec vi retineri poterant, nec ſe aut parem ſine illis hoſti eſſe, aut fratri rurſus conjungi vidit poſſe, nec ullum aliud ſalutare conſilium in promptu eſſe; retro quantum poſſet, cedere ſtatuit; in id omni cura intentus, necubi hoſti æquo ſe committeret loco: qui tranſgreſſus flumen prope veſtigiis abeuntium inſiſtebat. Per eoſdem dies P. Scipio- 34
nem par terror, periculum majus ab novo hoſte urgebat. Maſaniſſa erat juvenis, eo tempore ſocius Carthaginienſium, quem deinde clarum potentemque Romana fecit amicitia. is tum cum equitatu Numidarum & advenienti P. Scipioni occurrit, & deinde aſſidue dies noctesque infeſtus aderat, ut non vagos tantum, procul à caſtris lignatum pabulatumq; progreſſos, exciperet, ſed ipſis obequitaret caſtris, invectuſq; in medias ſępe ſtationes, omnia ingenti tumultu turbaret. noctibus quoque ſæpe incurſu repentino in portis valloque trepidatum eſt: nec aut locus, aut tempus ullum vacuum à metu ac ſolicitudine erat Romanis: compulſiſque intra vallum, ademto rerum omniũ uſu, quum prope juſta obſidio eſſet, futuramque arctiorem eam appareret, ſi ſe Indibilis, quem cum ſeptem millibus & quingentis Sueſſetanorum adventare fama erat, Pœnis conjunxiſſet; dux cautus & providens Scipio, victus neceſſitatibus temera-

rium capit conſilium, ut nocte Indibili obviam iret:
& quocumque occurriſſet loco, prælium conſereret.
Relicto igitur modico præſidio in caſtris, præpoſito-
que T. Fonteio legato, media nocte profectus, cum
obviis hoſtibus manus conſeruit. Agmina magis,
quam acies pugnabant: ſuperior tamen, ut in tumul-
tuaria pugna, Romanus erat. cæterum & equites
Numidæ repente, quos fefelliſſe ſe dux ratus erat, ab
lateribus circumfuſi, magnum terrorem intulere.
Contracto adverſus Numidas certamine novo, ter-
tius inſuper advenit hoſtis. duces Pœni aſſecuti ab
tergo jam pugnantes, ancepſque prælium Romanos
circumſteterat; incertos in quem potiſſimum ho-
ſtem, quamve in partem conferti eruptionem face-
rent. Pugnanti hortantique imperatori & offerenti ſe
ubi plurimus labor erat, latus dexterum lancea tra-
jicitur: cuneuſque is hoſtium, qui in confertos circa
ducem impetum fecerat, ut exanimem labentemque
ex equo Scipionem vidit, alacres gaudio cum cla-
more per totam aciem nunciantes diſcurrunt, impe-
ratorem Romanum cecidiſſe. Hæc pervagata paſſim
vox, ut & hoſtes haud dubie pro victoribus, & Ro-
mani pro victis eſſent, fecit. Fuga confeſtim ex acie
duce amiſſo fieri cœpta eſt. cæterum ut ad erumpen-
dum inter Numidas, leviumque armorum auxilia
haud difficilis erat: ita effugere tantum equitum,
æquantiumque equos velocitate peditum, vix pote-
rant: cæſique prope plures in fuga, quam in pugna
ſunt. nec ſuperfuiſſet quiſquam, ni præcipiti jam ad
35 veſperum die nox interveniſſet. Haud ſegniter inde
duces Pœni fortuna uſi, confeſtim è prælio, vix ne-
ceſſaria quiete data militibus, ad Aſdrubalem Amil-
caris citatum agmen rapiunt: non dubia ſpe quum
juncti eſſent, debellari poſſe. Quo ubi eſt ventum,
inter exercitus duceſque victoria recenti lætos gratu-
latio ingens facta, imperatore tanto cum omni exer-
citu deleto, & alteram pro haud dubia parem victo-
riam exſpectantes. Ad Romanos nondum quidem
fama tantæ cladis pervenerat, ſed mœſtum quoddam
ſilentium erat, & tacita divinatio; qualis jam præ-
ſagien-

fugientibus animis imminentis mali eſſe ſolet. Impe-
rator ipſe præterquam quod ab ſociis ſe deſertum,
hoſtium tantum auctas copias ſentiebat, conjectura
etiam & ratione ad ſuſpicioné acceptæ cladis, quam
ad ullam bonam ſpem pronior erat. *Quonam modo
enim Aſdrubalem ac Magonem niſi defunctos ſuo bello,
ſine certamine adducere exercitum potuiſſe? Quomodo
autem non obſtitiſſe, aut ab tergo ſecutum fratrem? ut
ſi prohibere, quo minus in unum coirent & duces, &
exercitus hoſtium, non poſſet, ipſe certe cum fratre con-
jungeret copias.* His anxius curis, id modo eſſe ſalu-
tare in præſens credebat, cedere inde quantum poſſet:
& inde una nocte, ignaris hoſtibus & ob id quietis,
aliquantum emenſus eſt iter. Luce, ut ſenſerunt,
profectos hoſtes, præmiſſis Numidis, quam poterant
maxime citato agmine ſequi cœperunt: ante noctem
aſſecuti Numidæ, nunc ab tergo, nunc in latera in-
curſantes. Conſiſtere cœperunt, ac tutari agmen
quantum poſſent: tamen tuto ut ſimul pugnarent
procederentque, Scipio hortabatur, priuſquam pede-
ſtres copiæ aſſequerentur. Cæterum nunc agendo 36
nunc ſuſtinendo agmen, quum aliquandiu haud mul-
tum procederetur, & nox jam inſtaret, revocat è
prælio ſuos Scipio: & collectos in tumulum quendã,
non quidem ſatis tutum, (præſertim agmini percul-
ſo) editiorem tamen, quam cætera circa erant, ſub-
ducit. Ibi primo impedimentis, & equitatu in me-
dium receptis, circumdati pedites haud difficulter
impetus incurſantium Numidarum arcebant: dein
poſtquam toto agmine tres imperatores cum tribus
juſtis exercitibus aderant, apparebatque, parum armis
ad tuendum locum ſine munimento valituros eſſe;
circumſpectare atque agitare dux cœpit, ſi quo modo
poſſet vallum circum injicere. ſed erat adeo nudus tu-
mulus & aſperi ſoli, ut nec virgulta vallo cædendo,
nec terra ceſpiti faciendo, aut ducendæ foſſæ aliive
ulli operi, apta inveniri poſſet: nec natura quicquam
ſatis arduum aut abſciſſum erat, quod hoſti aditum
aſcenſumve difficilem præberet; omnia faſtigio leni
ſubvexa. Vt tamen aliquam imaginé valli objicerent,
cli-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

clitellas illigatas oneribus, velut ſtruentes ad altitudinem ſolitam, circumdabant; cumulo ſarcinarum omnis generis objecto, ubi ad moliendum clitellæ defuerant. Punici exercitus poſtquam advenere, in tumulum quidem perfacile agmen erexere, munitionis vero facies nova primo eos velut miraculo quodam tenuit: quum duces undiq; vociferarentur, *Quid ſtarent? & non ludibrium illud vix fœminis puerisve morandis ſatis validum diſtraherent, diriperentque? Captum hoſtem teneri, latentē poſt ſarcinas.* Hæc contemptim duces increpabant. cæterum, neque tranſilire, neque moliri onera objecta, nec cædere ſtipatas clitellas, ipſiſque obrutas ſarcinis, facile erat. Tardatis diu quum amolita objecta onera, armatis dediſſent viam, pluribusque idem partibus fieret, capta jam undique caſtra erant: pauci ab multis, perculſique à victoribus paſſim cædebantur. Magna pars tamen militum, quum in propinquas refugiſſet ſilvas, in caſtra P. Scipionis, quibus T. Fonteius legatus præerat, perfugerunt. Cn. Scipionem alii in tumulo primo impetu hoſtium cæſum tradunt: alii cum paucis in propinquam caſtris turrim perfugiſſe. hanc igni circumdatam, atque ita exuſtis foribus, quas nulla moliri potuerunt vi, captam: omneſque intus cum ipſo imperatore occiſos. Anno ſeptimo poſtquam in Hiſpaniam venerat, Cn. Scipio, undetrigeſimo die poſt fratris mortem eſt interfectus. Luctus ex morte eorū, non Romæ major quam per totam Hiſpaniam fuit. Quin apud cives partē doloris & exercitus amiſſi, & alienata provincia, & publica trahebat clades. Hiſpaniæ ipſos lugebant deſiderabantque duces: Cnæum tamen magis, quo diutius præfuerat iis, priorque & favorem occupaverat, & ſpecimen juſtitię temperantięque Romanę primus dederat.

37 Quum deletus exercitus, amiſſæque Hiſpaniæ viderentur, vir unus res perditas reſtituit. Erat in exercitu L. Marcius Septimi filius, eques Romanus, impiger juvenis, animique & ingenii aliquanto quam pro fortuna, in qua erat natus, majoris. ad ſummam indolem acceſſerat Cn. Scipionis diſciplina: ſub qua per tot annos omneis mili-

militiæ arteis edoctus fuerat. Hic & ex fuga collectis militibus, & quibuſdam de præſidiis deductis, haud contemnendum exercitum fecerat, junxeratque cum T. Fonteio P. Scipionis legato. Sed tantum præſtitit eques Romanus auctoritate inter milites atque honore, ut caſtris citra Iberum communitis, quum ducem exercituum comitiis militaribus creari placuiſſet, ſubeuntes alii aliis in cuſtodiam valli ſtationeſque, donec per omnes ſuffragium iret, ad L. Marcium cuncti ſummam imperii detulerint. Omne inde tempus (exiguum id fuit) muniendis caſtris, convehendiſque commeatibus conſumptum: & omnia imperia milites, quum impigre, tum haudquaquam abjecto animo exſequebantur. Cæterum poſtquam Aſdrubalem Giſgonis venientem ad reliquias belli delendas tranſiſſe Iberum, & appropinquare allatum eſt, ſignumque pugnæ propoſitum ab novo duce milites viderunt; recordati quos paulo ante imperatores habuiſſent, quibuſque & ducibus & copiis freti prodire ad pugnam ſoliti eſſent; flere omnes repente, & offenſare capita: & alii manus ad cœlum tendere, Deos incuſantes: alii ſtrati humi ſuum quiſque nominatim ducem implorare. neque ſedari lamentatio poterat; excitantibus centurionibus manipulares, & ipſo mulcente & increpante Marcio, quid in muliebres & inutiles ſe projeciſſent fletus, potius quam ad tutandos ſemetipſos & rempubl. ſecum acuerent animos, & ne inultos imperatores ſuos jacere ſinerent. Quum ſubito clamor tubarumque ſonus (jam enim prope vallum hoſtes erant) exauditur. inde verſo repente in iram luctu, diſcurrere ad arma: ac velut accenſi rabie diſcurrunt ad portas, & in hoſtem negligenter atque incompoſite venientem incurrunt. Extemplo improviſa res pavorem incutit Pœnis: mirabundique unde tot hoſtes tam ſubito exorti prope deleto exercitu forent: unde tanta audacia, tanta fiducia ſui victis ac fugatis: quis imperator duobus Scipionibus cæſis extitiſſet: quis caſtris præeſſet; quis ſignum dediſſet pugnæ. Ad hæc tot tam necopinata, primo omnium incerti, ſtupenteſque referunt pedem:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

pedem: dein valida impreſſione pulſi, terga vertunt. Et aut fugientium cædes fœda fuiſſet, aut temerarius periculoſuſque ſequentium impetus, ni Marcius propere receptui dediſſet ſignum, obſiſtenſque ad prima ſigna, quoſdam & ipſe retinens, concitatam repreſſiſſet aciem. inde in caſtra avidos adhuc cædiſque & ſanguinis reduxit. Carthaginienſes trepide primo ab hoſtium vallo acti, poſtquam neminem inſequi viderunt, metu ſubſtitiſſe rati, contemptim rurſus & ſedato gradu in caſtra abeunt. Par negligentia in caſtris cuſtodiendis fuit. nam etſi propinquus hoſtis erat, tamen reliquias eum eſſe duorum exercituum ante paucos dies deletorum, ſuccurrebat. Ob hoc quum omnia neglecta apud hoſtes eſſent, exploratis iis, Marcius ad conſilium, prima ſpecie temerarium magis quam audax, animum adjecit, ut ultro caſtra hoſtium oppugnaret: ſimul facilius eſſe ratus, unius Aſdrubalis expugnari caſtra, quam ſi ſe rurſus tres exercitus ac tres duces junxiſſent, ſua defendi: ſimul aut ſi ſucceſſiſſet cœptis, recepturum ſe afflictas res: aut ſi pulſus eſſet, tamen ultro inferendo arma, contemptum ſui dempturum.

58 Ne tamen ſubita res, & nocturnus terror, etiam non ſuæ fortunæ conſilium perturbaret, alloquendos adhortandoſque ſibi milites ratus, concione advocata ita diſſeruit: *Vel mea erga imperatores noſtros vivos mortuoſque pietas, vel præſens omnium noſtrum, milites, fortuna fidem cuivis facere poteſt, mihi hoc imperium, ut amplum judicio veſtro, ita re ipſa grave ac ſollicitum eſſe. Quo enim tempore, niſi metus mœrorem obſtupefaceret, vix ita compos mei eſſem, ut aliqua ſolatia invenire ægro animo poſſem; cogor veſtram omnium vicem (quod difficilimum in luctu eſt) unus conſulere. & ne tum quidem, ubi quonam modo has reliquias duorum exercituum patriæ conſervare poſſim, cogitandum eſt; avertere animum ab aſſiduo mœrore libet. Præſto eſt enim acerba memoria, & Scipiones me ambo dies noctesque curis inſomniiſque agitant: & excitant ſæpe ſomno, neu ſe, neu invictos per octo annos in his terris milites ſuos, commilitones veſtros, neu rempublicam*

blicam patiar inultam, & ſuam diſciplinam ſuaque inſtituta ſequi jubent.* Et ut imperiis vivorum nemo obedientior me uno fuerit, ita poſt mortem ſuam, quod quaque in re facturos illos fuiſſe maxime cenſeam; id optimum ducere vos quoque velim, milites. non lamentis lacrimiſque tanquam extinctos proſequi, (vivunt vigentque fama rerum geſtarum) ſed quotieſcunque occurret memoria illorũ, velut ſi adhortanteis ſignumque dantes videatis eos, ita prælia inire. Nec alia profecto ſpecies heſterno die oculis animiſque veſtris oblata, memorabile illud edidit prælium: quo documentum dediſtis hoſtibus, non cum Scipionibus extinctũ eſſe nomen Romanum: & cujus populi vis atque virtus non obruta ſit Cannenſi clade, ex omni profecto ſævitia fortunæ emerſuram eſſe. Nunc, qui tantum auſi eſtis ſponte veſtra, experiri libet, quantum audeatis duce veſtro auctore. non enim heſterno die quum ſignum receptui dedi, ſequentibus effuſe vobis turbatum hoſtem, frangere audaciam veſtram, ſed differre in majorem gloriam atque opportunitatem volui: ut poſtmodo præparati incautos, armati inermes, atque etiam ſopitos, per occaſionem aggredi poſſetis. Nec hujus occaſionis ſpem, milites, forte temere, ſed ex re ipſa conceptam habeo. A vobis quoque profecto ſi quis quærat, quonam modo pauci a multis, victi a victoribus caſtra tutati ſitis; nihil aliud reſpondeatis, quam idipſum timentes vos, omnia & operibus firmata habuiſſe, & ipſos paratos inſtructoſque fuiſſe. Et ita ſe res habet. ad id, quod, ne timeatur, fortuna facit, minime tuti ſunt homines: quia quod neglexeris, incautum atque apertum habeas. Nihil omnium nunc minus metuunt hoſtes, quam ne obſeſſi modo ipſi atque oppugnati, caſtra ſua ultro oppugnemus. Audeamus, quod credi non poteſt auſuros nos. eo ipſo, quod difficilimum videtur, facilimum erit. Tertia vigilia noctis ſilenti agmine ducam vos. exploratum habeo, non vigiliarum ordinem, non ſtationes juſtas eſſe. Clamor in portis auditus, & primus impetus caſtra ceperit. tum inter torpidos ſomno, paventeiſque ad necopinatum tumultum, & inermes in cubilibus ſuis oppreſſos, illa cædes edatur, à qua vos he-

ſterno

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ſterno die revocatos ægre ferebatis. Scio audax videri conſilium: ſed in rebus aſperis & tenui ſpe, fortiſſima quæque conſilia tutiſſima ſunt. quia ſi in occaſionis momento, cujus prætervolat opportunitas, cunctatus paulum fueris, nequicquam mox omiſſam quæras. Vnus exercitus in propinquo eſt: duo haud procul abſunt. nunc aggredientibus aliqua ſpes eſt: & jam tentaſtis veſtras atque illorum vires. Si diem proferimus, & heſternæ eruptionis fama contemni deſierimus; periculum eſt, ne omnes duces omneſque copiæ conveniant. Tres deinde duces, tres exercitus ſuſtinebimus hoſtium: quos Cn. Scipio incolumi exercitu non ſuſtinuit? Vt dividendo copias periere duces noſtri, ita ſeparati ac diviſi opprimi poſſunt hoſtes. alia belli gerendi via nulla eſt. proinde nihil præter noctis proximæ opportunitatem exſpectemus. Ite, Diis bene juvantibus: corpora curate, ut integri vigenteſque eodem animo in caſtra
39 *hoſtium irrumpatis, quo veſtra tutati eſtis.* Læti & audiere ab novo duce novum conſilium, & quo audacius erat, magis placebat. reliquum diei expediendis armis, & curatione corporum conſumptum: & major pars noctis quieti data eſt. quarta vigilia movere. Erant ultra proxima caſtra ſex millium intervallo diſtantes aliæ copiæ Pœnorum. Vallis cava intererat, condenſa arboribus. in hujus ſilvæ medio ferme ſpatio cohors Romana arte Punica abditur, & equites. Ita medio itinere intercepto, cæteræ copiæ ſilenti agmine ad proximos hoſtes ductæ. & quum ſtatio nulla pro portis, neque in vallo cuſtodiæ eſſent; velut in ſua caſtra, nullo uſquam obſiſtente, penetravere. inde ſigna canunt, & tollitur clamor. Pars ſemiſomnos hoſtes cædunt: pars ignes caſis ſtramento arido tectis injiciunt: pars portas occupant, ut fugam intercludant. Hoſteis ſimul ignis, clamor, cædes, velut alienatos ſenſibus, nec audire, nec providere quicquam ſinunt. incidunt inermes inter catervas armatorum; alii ruunt ad portas, alii obſeptis itineribus ſuper vallum ſaliunt: & ut quiſque evaſerat, protinus ad caſtra altera fugiunt: ubi ab cohorte & equitibus ex occulto procurrentibus circum-

cum-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

cumventi, cæſique ad unum omnes ſunt. quamquam etiam, ſi quis ex ea cæde effugiſſet, adeo raptim captis propioribus caſtris in altera tranſcurſum caſtra ab Romanis eſt, ut prævenire nuncius cladis non poſſet. Ibi verò quo longius ab hoſte aberant, & quia ſub lucem pabulatum, lignatum & prædatum quidam dilapſi fuerant, neglecta magis omnia ac ſoluta invenere: arma tantum in ſtationibus poſita: milites inermes, aut humi ſedentes accubanteſque, aut obambulantes ante vallum portaſque. Cum his tam ſecuris ſolutiſque Romani, calentes adhuc ab recenti pugna, feroceſque victoria, prælium ineunt. Itaque nequaquam reſiſti in portis potuit. intra portas concurſu ex totis caſtris ad primum clamorem & tumultum facto, atrox prælium oritur: diuque tenuiſſet, ni cruenta ſcuta Romanorum viſa, indicium alterius cladis Pœnis, atque inde pavorem injeciſſent. Hic terror in fugam avertit omnes: effuſique, qua iter eſt, niſi quos cædes oppreſſit, exuuntur caſtris. Ita nocte ac die bina caſtra hoſtium expugnata ductu L. Marcii. Ad triginta ſeptem millia hoſtium cæſa, auctor eſt Claudius, qui annales Acilianos ex Græco in Latinum ſermonem vertit: captos ad mille octingentos triginta: prædam ingentem partam. in ea fuiſſe clypeum argenteum pondo centum triginta octo, cum imagine Barcini Aſdrubalis. Valerius Antias una caſtra Magonis capta tradit, ſeptem millia cæſa hoſtium: altero prælio, eruptione pugnatum cum Aſdrubale: decem millia occiſa, quatuor millia trecentos triginta captos. Piſo quinque millia hominum, quum Mago cedentes noſtros effuſe ſequeretur, cæſa ex inſidiis ſcribit. Apud omnes magnum nomen Marcii ducis eſt. & veræ gloriæ ejus etiam miracula addunt: flammam ei concionanti fuſam è capite ſine ipſius ſenſu, cum magno pavore circumſtantium militum. monumentumque victoriæ ejus de Pœnis, uſque ad incenſum Capitolium, fuiſſe in templo clypeum, Marcium appellatũ, cum imagine Aſdrubalis. Quietæ deinde aliquamdiu in Hiſpania res fuere; utriſque, poſt tantas acceptas invicem il-

lataſ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

lataſque clades, cunctantibus periculum ſummæ re-
40 rum facere. Dum hæc in Hiſpania geruntur, Mar-
cellus, captis Syracuſis, quum cætera in Sicilia tanta
fide atque integritate compoſuiſſet, ut non modo
ſuam gloriam, ſed etiam majeſtatem populi Roma-
ni augeret; ornamenta urbis, ſigna tabulaſque, qui-
bus abundabant Syracuſæ, Romam devexit. Ho-
ſtium quidem illa ſpolia, & parta belli jure: cæterum
inde primum initium mirandi Græcarum artium
opera, licentiæque huic ſacra profanaque omnia vul-
go ſpoliandi, factum eſt. quæ poſtremo in Romanos
Deos, templum idipſum primum, quod à Marcello
eximie ornatum eſt, vertit. Viſebantur enim ab ex-
ternis ad portam Capenam dedicata à Marcello
templa: propter excellentia ejus generis ornamenta,
quorum perexigua pars comparet. Legationes om-
nium ferme civitatum Siciliæ ad eum convenie-
bant. Diſpar ut cauſſa earum, ita conditio erat. qui
ante captas Syracuſas aut non deſciverant, aut redie-
rant in amicitiam, ut ſocii fideles accepti, cultique:
quos metus poſt captas Syracuſas dediderat, ut victi
à victore leges acceperunt. Erant tamen haud parvæ
reliquiæ belli circa Agrigentum Romanis: Epicydes
& Hanno, duces reliqui prioris belli, & tertius no-
vus ab Annibale in locum Hippocratis miſſus, Li-
byphœnicum generis Hipponiates, (Mutinem popu-
lares vocabant) vir impiger, & ſub Annibale magi-
ſtro omneis belli artes edoctus. Huic ab Epicyde &
Hannone Numidæ dati auxiliares: cum quibus ita
pervagatus eſt hoſtium agros, ita ſocios ad retinen-
dos in fide animos eorum, ferendumque in tempore
cuique auxilium, adiit; ut brevi tempore totam Si-
ciliam impleret nominis ſui: nec ſpes alia major
apud faventes rebus Carthaginienſium eſſet. Itaque
incluſi ad tempus mœnibus Agrigenti dux Pœnus
Syracuſanuſque, non conſilio Mutinis, quam fiducia
magis, auſi egredi extra muros, ad Himeram amnem
poſuerunt caſtra. Quod ubi perlatum ad Marcellum
eſt, extemplo copias movit: & ab hoſte quatuor
ferme millium intervallo conſedit; quid agerent pa-

rarentve

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

rarentve exſpectaturus. Sed nullum neque locum neque tempus cunctationi conſiliove dedit Mutines, tranſgreſſus amnem, ac ſtationibus hoſtium cum ingenti terrore ac tumultu invectus. Poſtero die prope juſto prælio compulit hoſtem intra munimenta. inde revocatus, ſeditione Numidarum in caſtris facta, quum trecenti ferme eorum Heracleam Minoam conceſſiſſent, ad mitigandos revocandoſque eos profectus, magnopere monuiſſe duces dicitur, ne abſente ſe cum hoſte manus conſererent. Id ambo ægre paſſi duces, magis Hanno, jam ante anxius gloria ejus: Mutinem ſibi modum facere, degenerem Afrum imperatori Carthaginienſi miſſo ab ſenatu populoque. Is perpulit cunctantem Epicyden, ut tranſgreſſi flumen in aciem exirent. nam ſi Mutinem opperirentur, & ſecunda pugnæ fortuna eveniſſet, haud dubie Mutinis gloriam fore. Enimvero indignum ratus 41
Marcellus ſe, qui Annibalem ſubnixum victoria Cannenſi ab Nola repuliſſet, his terra marique victis ab ſe hoſtibus cedere; arma propere capere milites, & efferri ſigna jubet. Inſtruenti exercitum decem effuſis equis advolant ex hoſtium acie Numidæ, nunciantes, populares ſuos primum ea ſeditione motos: qua trecenti ex numero ſuo conceſſerint Heracleam. dein quod præfectum ſuum ab obtrectantibus ducibus gloriæ ejus ſub ipſam certaminis diem ablegatum videant, quieturos in pugna. Gens fallax promiſſi, fidem præſtitit. itaque & Romanis crevit animus, nuncio celeri per ordinem miſſo, deſtitutum ab equite hoſtem eſſe, quem maxime timuerant: & territi hoſtes, præterquam quod maxima parte virium ſuarum non juvabantur, timore etiam incuſſo, ne à ſuo & ipſi equite oppugnarentur. Itaque haud magni certaminis fuit. primus clamor atque impetus rem decrevit. Numidæ quum in concurſu quieti ſtetiſſent in cornibus, ut terga dantes ſuos viderunt, fugæ tantum parumper comites facti, poſtquam omnes Agrigentum trepido agmine petentes viderunt, ipſi metu obſidionis paſſim in civitates proximas dilapſi. Multa millia hominum cæſa captaque, & octo ele-

elephanti. Hæc ultima in Sicilia Marcelli pugna fuit. victor inde Syracuſas rediit. Jam ferme in exitu annus erat. itaque ſenatus Romæ decrevit, ut Publ. Cornel. Prætor literas Capuam ad conſules mitteret; dum Annibal procul abeſſet, nec ulla magni diſcriminis res ad Capuam gereretur: alter eorum, ſi ita videretur, ad magiſtratus ſubrogandos Romam veniret. Literis acceptis, inter ſe conſules compararunt, ut Claudius comitia perficeret, Fulvius ad Capuam maneret. Conſules Claudius creavit, Cn. Fulvium Centumalum, & P. Sulpicium Servii filium Galbam, qui nullum antea curulem magiſtratum geſſiſſet. Prætores deinde creati, L. Cornelius Lentulus, M. Cornelius Cethegus, C. Sulpicius, C. Calpurnius Piſo. Piſoni juriſdictio urbana, Sulpicio Sicilia, Cethego Apulia, Lentulo Sardinia evenit. Conſulibus prorogatum in annum imperium eſt.

EPITOME

LIBRI XXVI.

ANnibal ad tertium ab urbe Roma lapidem ſuper Anienem caſtra poſuit. ipſe vero cum duobus millibus equitum uſque ad ipſam Capenam portam, ut urbis ſitum exploraret, obequitavit. & quum per triduum in aciem utrimque exercitus omnis deſcendiſſet, certamen tempeſtas diremit: nam quum in caſtra rediiſſent, ſtatim ſerenitas erat. Capua capta eſt à Q. Fulvio, & Ap. Claudio Coſſ. Principes Campanorum, veneno ſibi conſciverunt mortem. Quum ſenatus Campanorum deligatus eſſet ad palos, ut ſecuri feriretur; literas à ſenatu miſſas Q. Fulvius conſul quibus jubebatur parcere, antequam legeret, in ſinu poſuit, & lege agi juſſit, & ſupplicium peregit. Quum in comitiis apud populum quæreretur, cui mandaretur Hiſpaniarum imperium; nullo id volente ſuſcipere, P. Scipio, P. filius, qui in Hiſpania ceciderat, profeſſus eſt ſe iturum, & ſuffragio populi conſenſuque omnium miſſus, Novam

Car-

Carthaginem uno die expugnavit, quum ageret vigeſimum quartum annum; videreturque divina ſtirpe creatus: quoniam & ipſe poſteaquam togam acceperat, quotidie in Capitolio erat: & in cubiculo matris ejus anguis ſæpenumero videbatur. Res præterea in Sicilia geſtas continet. & amicitiam cum Ætolis junctam, bellumque geſtum adverſum Acarnanas, & Philippum Macedoniæ regem.

CN. Fulvius Centumalus, P. Sulpicius 1 Galba conſules, quum idibus Martiis magiſtratum iniſſent, ſenatu in Capitolium vocato, de republica, de adminiſtratione belli, de provinciis exercitibuſque Patres conſuluerunt. Q. Fulvio, Appio Claudio prioris anni conſulibus, prorogatum imperium eſt: atque exercitus, quos habebant, decreti. adjectumque, ne à Capua, quam obſidebant, abſcederent, priuſquam expugnaſſent. Ea tum cura maxime intentos habebat Romanos: non ab ira tantum, quæ in nullam umquam civitatem juſtior fuit; quã quod urbs tam nobilis ac potens, ſicut defectione ſua traxerat aliquot populos, ita recepta inclinatura rurſus animos videbatur ad veteris imperii reſpectum. Et prætoribus prioris anni, M. Junio in Etruria, P. Sempronio in Gallia, cum binis legionibus, quas habuerant, prorogatum eſt imperium. prorogatum & M. Marcello, ut proconſule in Sicilia reliquias belli perficeret eo exercitu, quem haberet. ſi ſupplemento opus eſſet, ſuppleret de legionibus, quibus P. Cornelius proprætor in Sicilia præeſſet. dum ne quem militem legeret ex eo numero, quibus ſenatus miſſionem reditumque in patriam negaſſet ante belli finem. C. Sulpicio, cui Sicilia evenerat, duæ legiones, quas P. Cornelius habuiſſet, decretæ: & ſupplementum de exercitu Cn. Fulvii, qui priore anno in Apulia fœde cæſus fugatuſque erat. Huic generi militum ſenatus eundem, quem Cannenſibus, finem ſtatuerat militiæ: additum etiam utrorumque ignominiæ eſt, ne in oppidis hibernarent, neve hiberna propius ullam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

urbem decem millibus paſſuum ædificarent. L. Cornelio in Sardinia duæ legiones datæ, quibus Q. Mucius præfuerat. ſupplementum, ſi opus eſſet, conſules ſcribere juſſi. T. Otacilio, & M. Valerio, Siciliæ Græciæque ora, cum legionibus claſſibuſque quibus præerant, decretæ. Quinquaginta Græci cum legione una, centum Siculi cum duabus legionibus habebant naves. Tribus & viginti legionibus Romanis eo anno
2 bellum terra marique eſt geſtum. Principio ejus anni quum de literis L. Marcii referretur, res geſtæ magnificæ ſenatui viſæ: titulus honoris (quod imperio, non populi juſſu, non ex auctoritate Patrum dato, *Proprætor ſenatui*, ſcripſerat) magnam partem hominum offendebat. Rem mali exempli eſſe, imperatores legi ab exercitibus: & ſolenne auſpicatorum comitiorum in caſtra & provincias, procul ab legibus magiſtratibuſque ad militarem temeritatem transferri. & quum quidam referendum ad ſenatum cenſerent; melius viſum differri eam conſultationem, donec proficiſcerentur equites, qui ab Marcio literas attulerant. Reſcribi de frumento & veſtimentis exercitus placuit: eam utramque rem curæ fore ſenatui. adſcribi autem, *Proprætori L. Marcio*, non placuit: ne idipſum, quod conſultationi reliquerant, pro præjudicato ferret. Dimiſſis equitibus, de nulla re prius conſules retulerunt, omniumque in unum ſententiæ congruebant; agendum cum tribunis plebis eſſe: primo quoque tempore ad plebem ferrent, quem cum imperio mitti placeret in Hiſpaniam ad eum exercitum, cui Cn. Scipio imperator præfuiſſet. Ea res cum tribunis acta, promulgataque eſt. Sed aliud certamen occupaverat animos. C. Sempronius Blæſus die dicta Cn. Fulvium ob exercitum in Apulia amiſſum in concionibus vexabat: *multos imperatores temeritate atque inſcitia exercitum in locum præcipitem perduxiſſe* dictitans: *neminem, præter Cn. Fulvium, ante corrupiſſe omnibus vitiis legiones ſuas, quam proderet. itaque vere dici poſſe; prius eos periiſſe, quam viderent hoſtem: nec ab Annibale, ſed ab imperatore ſuo victos eſſe. Neminem, quum ſuffragiũ ineat,*
ſatis

ſatis cernere, cui imperium, cui exercitum permittat. Quid interfuiſſe inter Ti. Sempronium? Quum ei ſervorum exercitus datus eſſet, brevi effeciſſe diſciplina atque imperio, ut nemo eorum generis ac ſanguinis ſui memor in acie eſſet, præſidio ſociis, hoſtibus terrori eſſent: Cumas, Beneventum, aliaſque urbes eos velut è faucibus Annibalis ereptos populo Romano reſtituiſſe. Cn. Fulvium Quiritium Romanorum exercitum, honeſte genitos, liberaliter educatos, ſervilibus vitiis imbuiſſe. ergo effeciſſe, ut feroces & inquieti inter ſocios; ignavi, & imbelles inter hoſtes eſſent, nec impetum modo Pœnorum, ſed ne clamorem quidem ſuſtinere poſſent. Nec hercule mirum eſſe, milites in acie non ſtetiſſe, quum primus omnium imperator fugeret. magis mirari ſe, aliquos ſtantes cecidiſſe, & non omnes comites Cn. Fulvii fuiſſe pavoris ac fugæ. C. Flaminium, L. Paullum, L. Poſtumium, Cn. ac P. Scipiones cadere in acie maluiſſe, quam deſerere circumventos exercitus. Cn. Fulvium prope unum nuncium deleti exercitus Romam rediſſe. Facinus indignum eſt, Cannenſem exercitum, quod ex acie fugerit, in Siciliam deportatum, ne prius inde dimittatur, quam hoſtis ex Italia deceſſerit; & hoc idem in Cn. Fulvii legionibus nuper decretum: Cn. Fulvio fugam ex prælio, ipſius temeritate commiſſo, impunitam eſſe: & eum in ganea luſtriſque ubi juventam egerit, ſenectutem acturum: milites, qui nihil aliud peccaverint, quam quod imperatoris ſimiles fuerint, relegatos prope in exilium, ignominioſam pati militiam. adeo imparem libertatem Romæ diti ac pauperi, honorato atque inhonorato eſſe.

Reus ab ſe culpam in milites transferebat: *Eos ferociter pugnam poſcenteis productos in aciem: non eo quo voluerint, (quia ſerum diei fuerit) ſed poſtero die & tempore & loco æquo inſtructos, ſeu famam, ſeu vim hoſtium non ſuſtinuiſſe. Quum effuſe omnes fugerent, ſe quoque turba ablatum; ut Varronem Cannenſi pugna, ut multos alios imperatores. Qui autem ſolum ſe reſtantem prodeſſe reipublicæ, niſi ſi mors ſua remedio publicis cladibus futura eſſet, potuiſſe? Non ſe inopia commeatus, non in loca iniqua incaute deductum, non* 3

agmine

agmine inexplorato euntem inſidiis circumventum. vi aperta, armis, acie victum: nec ſuorum animos, nec hoſtium, in poteſtate habuiſſe. ſuum cuique ingenium audaciam aut pavorem facere. Bis eſt accuſatus; pecuniaque anquiſitum. tertio, teſtibus datis, quum præterquam quod omnibus probris onerabatur, jurati permulti dicerent, fugæ pavoriſque initium à prætore ortum: ab eo deſertos milites, quum haud vanum timorem ducis crederent, terga dediſſe; tanta ira accenſa eſt, ut capite anquirendum concio ſucclamaret. De eo quoque novum certamen ortum. nam quum tribunus bis pecunia anquiſiſſet, tertio capitis ſe anquirere diceret; tribuni plebis appellati, collegæ, negarunt, ſe in mora eſſe, quo minus, quod ei more majorum permiſſum eſſet, ſeu legibus, ſeu moribus mallet, anquireret; quoad vel capitis vel pecuniæ judicaſſet privato. Tum Sempronius perduellionis ſe judicare Cn. Fulvio dixit, diemque comitiis ab C. Calpurnio prætore urbis petit. Inde alia ſpes ab reo tentata eſt: ſi adeſſe in judicio Q. Fulvius frater poſſet; florens tum & fama rerum geſtarum, & propinqua ſpe Capuæ potiundæ. Id quum per literas miſerabiliter pro fratris capite ſcriptas petiſſet Fulvius, negaſſentque Patres, è republica eſſe, abſcedi à Capua; priuſquam dies comitiorum aderat, Cn. Fulvius exulatum Tarquinios abiit. id ei juſtum exilium eſſe,
4 ſcivit plebs. Inter hæc vis omnis belli verſa in Capuam erat. obſidebatur tamen acrius quam oppugnabatur: nec aut famem tolerare ſervitia ac plebs poterant, aut mittere nuncios ad Annibalem per cuſtodias tam arctas. Inventus eſt Numida, qui, acceptis literis evaſurum ſe profeſſus, ut promiſſum præſtaret, per media Romana caſtra nocte egreſſus, ſpem accendit Campanis, dum aliquid virium ſupereſſet, ab omni parte eruptionem tentandi. Cæterum in multis certaminibus equeſtria prælia ferme proſpera faciebant: pedites ſuperabantur. ſed nequaquam tam lætum vincere, quam triſte vinci ulla parte erat, ab obſeſſo & prope expugnato hoſte. Inita tandem ratio eſt, ut quod viribus deerat, arte æquaretur. ex omni-

bus

bus legionibus electi ſunt juvenes maxime vigore ac levitate corporum veloces, eis parmæ breviores, quam equeſtres, & ſeptena jacula quaternos longa pedes data; præfixa ferro, quale haſtis velitaribus ineſt. eos ſingulos in equos ſuos accipientes equites aſſuefecerunt, & vehi poſt ſeſe, & deſilire perniciter, ubi ſignum datum eſſet. Poſtquam aſſuetudine quotidiana ſatis intrepide viſum eſt fieri, in campum, qui medius inter caſtra murumque erat, adverſus inſtructos Campanorum equites proceſſerunt. ubi ad conjectum teli ventum eſt, ſigno dato velites deſiliunt. pedeſtris inde acies ex equitatu repente in hoſtium equites incurrit: jaculaque cum impetu alia ſuper alia emittunt. Quibus plurimis in equos viroſque paſſim conjectis permultos vulneraverunt. pavoris tamen plus ex re nova atque inopinata injectum eſt: & in perculſum hoſtem equites invecti, fugam ſtragemque eorum uſque ad portas fecerunt. Inde equitatu quoque ſuperior Romana acies fuit. Inſtitutum, ut velites in legionibus eſſent. Auctorem peditum equiti immiſcendorum, centurionem Q. Navium ferunt: honorique id ei apud imperatorem fuiſſe.

5 Quum in hoc ſtatu ad Capuam res eſſent, Annibalem diverſum, Tarentinæ arcis potiundæ Capuæque retinendæ trahebant curæ. vicit tamen reſpectus Capuæ, in quam omnium ſociorum hoſtiumque converſos videbat animos: documento futuræ, qualemcunque eventum defectio ab Romanis habuiſſet. Igitur magna parte impedimentorum relicta in Bruttiis, & omni graviore armatu, cum delectis peditum equitumque quam poterat aptiſſimis, ad maturandum iter, in Campaniam contendit. ſecuti tamen tam raptim euntem tres & triginta elephanti. In valle occulta poſt Tifata montem imminentem Capuæ conſedit. Adveniens quum caſtellum Calatiam, præſidio inde vi pulſo, cepiſſet; in circumſedentes Capuam ſe vertit: præmiſſis ante nunciis Capuam, quo tempore caſtra Romana aggreſſurus eſſet, ut eodem & illi ad eruptionem parati, portis omnibus ſeſe effunderent. Res nec explorata Romanis, in-

gentem præbuit terrorem. nam alia parte ipſe ador-
tus eſt; alia Campani, omnes pedites equiteſque, &
cum iis Punicum præſidium, cui Boſtar & Hanno
præerant, erupit. Romani ut in re trepida, ne ad unam
concurrendo partem aliquid indefenſi relinquerent,
ita inter ſe copias partiti ſunt. Appius Claudius Cam-
panis, Fulvius Annibali eſt oppoſitus. Claudius Nero
proprætor cum equitibus ſextæ legionis, via, quæ
Sueſſulam fert; Cajus Fulvius Flaccus legatus cum
ſociali equitatu conſtitit è regione Vulturni amnis.
Prælium non ſolito modo clamore ac tumultu eſt
cœptum, ſed ad alium virorum, equorum, armo-
rumque ſonum, diſpoſita in muris Campanorum
imbellis multitudo tantum cum æris crepitu, quali
in defectu lunæ ſilenti nocte cieri ſolet, edidit clamo-
rem, ut averteret etiam pugnantium animos. Cam-
panos facile à vallo Appius arcebat. Major vis al
altera parte Fulvium, Annibal & Pœni, urgebant
legio ibi ſexta loco ceſſit, qua pulſa, cohors Hiſpano
rum cum tribus elephantis uſque ad vallum pervaſit
ruperatque mediam aciem Romanorũ, & in ancipi
ſpe & periculo erat, utrum in caſtra perrumperet, a
intercluderetur à ſuis. Quem pavorem legionis, per
culumque caſtrorum Fulvius ubi vidit, Q. Naviu
primoreſque alios centurionum hortatur, *ut cohorte*
hoſtium ſub vallo pugnantem invadant ac trucident.
ſummo diſcrimine rem verti: aut viam dandam
eſſe, & minore conatu, quam condenſam aciem irr
piſſent, in caſtra irrupturos: aut conficiendos ſub va
eſſe. Nec magni certaminis rem fore: paucos eſſe, &
ſuis interclusos; & quæ dum paveat, Romanis interr
pta acies videatur, eam ſi ſe utrimque in hoſtem v
tat, ancipiti pugna medios circumventuram. Navi
ubi hæc imperatoris dicta accepit, ſecundi haſt
ſignum ademptum ſignifero in hoſtes infert: jac
rum in medios eos minitans, ni ſe propere ſequan
milites & partem capeſſant pugnæ. Ingens cor
erat, & arma honeſtabant: & ſublatum alte ſign
converterat ad ſpectaculum cives hoſteſque. cæter
poſtquam jam ad ſigna pervenerat Hiſpanoru

tu

tum undique in eum tragulæ conjectæ,& prope tota in unum acies verſa: ſed neque hoſtium multitudo, neque telorum vis arcere impetum ejus viri potuerunt. Et M. Atilius legatus primi principis ex eadem 6 legione ſignum inferri in cohortem Hiſpanorum coegit. Et qui caſtris præerant, L. Porcius Licinus, & T. Popilius legati, pro vallo acriter propugnant: elephantoſque tranſgredientes in ipſo vallo conficiunt. quorum corporibus quum oppleta eſſet foſſa, velut aggere aut ponte injecto, tranſitum hoſtibus dedit. Ibi per ſtragem jacentium elephantorum, atrox edita cædes. Altera in parte caſtrorum jam impulſi erant Campani, Punicumque præſidium, & ſub ipſa porta Capuæ, quæ Vulturnum fert, pugnabatur: neque tam armati irrumpentibus Romanis reſiſtebant, quam quod porta baliſtis ſcorpionibuſque inſtructa, miſſilibus procul hoſtes arcebat. & ſuppreſſit impetum Romanorum vulnus imperatoris Appii Claudii: cui ſuos ante prima ſigna adhortanti, ſub lævo humero ſummum pectus gæſo ictum eſt. Magna tamen vis hoſtium ante portam eſt cæſa: cæteri trepidi in urbem compulſi. Et Annibal poſteaquam cohortis Hiſpanorum ſtragem vidit, ſummaque vi caſtra hoſtium defendi, omiſſa oppugnatione recipere ſigna, & convertere agmen peditum, objecto à tergo equitatu, ne hoſtis inſtaret, cœpit. Legionum ardor ingens ad hoſtem inſequendum fuit: ſed Flaccus receptui cani juſſit; ſatis ad utrumque profectum ratus, ut & Campani, quam haud multum in Annibale præſidii eſſet, & ipſe Annibal ſentiret. Cæſa eo die, qui hujus pugnæ auctores ſunt, octo millia hominum de Annibalis exercitu, tria ex Campanis tradunt: ſignaque Carthaginienſibus quindecim adempta, duodeviginti Campanis. Apud alios nequaquam tantam molem pugnæ invenio: pluſque pavoris quam certaminis fuiſſe. quum inopinato in caſtra Romana Numidæ Hiſpanique cum elephantis irrupiſſent: elephanti per media caſtra vadentes, ſtragem tabernaculorum ingenti ſonitu ac fugam abrumpentium vincula jumentorum facerent. fraudem quoque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ſuper tumultum adjectam, immiſſis ab Annibale, qui
(habuit aliquot) gnari Latinæ linguæ juberent con-
ſulum verbis, quoniam amiſſa caſtra eſſent, pro ſe
quemque militum in proximos montes fugere. ſed
eam celeriter cognitam fraudem, oppreſſamque ma-
gna cæde hoſtium: elephantos igni è caſtris exactos.
Hoc ultimum (utcumque initum finitumque eſt)
ante deditionem Capuæ prælium fuit. Medixtuticus,
qui ſummus magiſtratus apud Campanos eſt, eo an-
no Seppius Leſius erat; loco obſcuro tenuique for-
tuna ortus. Matrem ejus quondam, pro pupillo eo
procurantem familiare oſtentum, quum reſpondiſſe
aruſpex, ſummum quod eſſet imperium Capuæ, per
venturum ad eum puerum; nihil ad eam ſpem agno
ſcentem, dixiſſe ferunt, *Næ tu perditas res Campano*
rum narras, ubi ſummus honos ad filium meum perve
niet! Ea ludificatio veri, & ipſa in verum vertit. nan
quum fame ferroque urgerentur, nec ſpes ulla ſuper
eſſet, iis, qui nati in ſpem honorum erant, honore
detrectantibus; Leſius querendo, deſertam ac prodi
tam à primoribus Capuam, ſummum magiſtratur
7 ultimus omnium Campanorum cepit. Cæterum An
nibal, ut nec hoſtes elici amplius ad pugnam vidit
nec per caſtra eorum perrumpi ad Capuam poſſe; n
ſuos quoque commeatus intercluderent novi conſu
les; abſcedere irrito incepto, & movere à Capu
ſtatuit caſtra. Multa ſecum quo jam inde ire perger
volventi, ſubiit animum impetus, caput ipſum bel
Romam petendi: cujus rei ſemper cupitæ præte
miſſam occaſionem poſt Cannenſem pugnam, & al
vulgo fremebant, & ipſe non diſſimulabat, *necopin*
to pavore ac tumultu, non eſſe deſperandum aliqua
partem urbis occupari poſſe. Eo ſi Roma in diſcrimi
eſſet, Capuam extemplo omiſſuros, aut ambo imper
tores Romanos, aut alterum ex iis. & ſi diviſiſſent c
pias, utrumque infirmiorem factum, aut ſibi, aut Ca
panis bene gerendæ rei fortunam daturos eſſe. Vna
cura angebat, ne ubi abſceſſiſſet, extemplo dedere
tur Campani. Numidam promptum ad omnia a
denda donis perlicit, ut literis acceptis, ſpecie tran
fug

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

fugæ caſtra Romana ingreſſus altera parte Capuam clam pervadat. Literæ autem erant adhortatione plenæ. *Profectionem ſuam, quæ ſalutaris illis foret, abſtracturam ad defendendam Romam ab oppugnanda Capua duces atque exercitus Romanos. Ne deſponderent animos: tolerando paucos dies, totam ſoluturos obſidionem.* Inde naves in flumine Vulturno comprehenſas ſubigi ad id, quod jam ante præſidii cauſſa fecerat, caſtellum, juſſit. Quarum ubi tantam copiam eſſe, ut una nocte trajici poſſet exercitus, allatum eſt, cibariis decem dierum præparatis, deductas nocte ad fluvium legiones ante lucem trajecit. Id priuſquam 8
fieret, ita futurum compertum ex transfugis, Fulvius Flaccus ſenatui Romam quum ſcripſiſſet, varie hominum animi pro cujuſque ingenio affecti ſunt. Vt in re tam trepida, ſenatu extemplo vocato, P. Cornelius, cui Aſinæ cognomen erat, omnes duces exercituſque ex tota Italia, neque Capuæ, neque ullius alterius rei memor, ad urbis præſidium revocabat. Fabius Maximus abſcedi à Capua, terrerique & circumagi ad nutus comminationeſque Annibalis, flagitioſum ducebat. *Qui ad Cannas victor, ire tamen ad urbem auſus non eſſet, eum à Capua repulſum ſpem potiundæ urbis Romæ cepiſſe? Non ad Romam obſidendam, ſed ad Capuam liberandam obſidione, ire. Romam cum eo exercitu, qui ad urbem eſſet, Iovem fœderum ruptorum ab Annibale teſtem, Deoſque alios, defenſuros eſſe.* Has diverſas ſententias media ſententia P. Valerii Flacci vicit, qui utriuſque rei memor, imperatoribus, qui ad Capuam eſſent, ſcribendum cenſuit, *Quid ad urbem præſidii eſſet. quantas autem Annibal copias duceret, aut quanto exercitu ad Capuam obſidendam opus eſſet, ipſos ſcire. Si & Romam è ducibus alter, & exercitus pars mitti poſſet, ut ab reliquo & duce & exercitu Capua recte obſideretur; inter ſe compararent Claudius Fulviuſque, utri obſidenda Capua, utri ad prohibendam obſidione patriam, Romam veniundum eſſet.* Hoc ſenatuſconſulto Capuam perlato, Q. Fulvius proconſul, cui, collega ex vulnere ægro, eundum Romam erat; è tribus exercitibus milite electo,

ad quindecim millia peditum, mille equites, Vulturnum traducit. inde quum Annibalem Latina via iturum ſatis comperiſſet, ipſe per Appiæ municipia, quæque propter eam viam ſunt, Setiam, Coram, Lanuvium præmiſit, ut commeatus paratos & in urbibus haberent, & ex agris deviis in viam proferrent: præſidiaque in urbes contraherent, ut ſua cuique re-
9 ſpublica in manu eſſet. Annibal quo die Vulturnum eſt tranſgreſſus, haud procul à flumine caſtra poſuit. Poſtero die præter Cales in agrum Sidicinum pervenit. ibi diem unum populando moratus, per Sueſſulam Allifanumque & Caſinatem agrum via Latina ducit. ſub Caſinum biduo ſtativa habita, & paſſim populationes factæ. Inde, præter Interamnam Aquinumque, in Fregellanum agrum ad Lirim fluvium ventum. ubi interciſum pontem à Fregellanis morandi itineris cauſſa invenit. Et Fulvium Vulturnus tenuerat amnis, navibus ab Annibale incenſis, rates ad trajiciendum exercitum in magna inopia materiæ ægre comparantem. trajecto ratibus exercitu, reliquum Fulvio expeditum iter, non per urbes modo, ſed circa viam expoſitis benigne commeatibus, erat: alacreſque milites alius alium, ut adderet gradum memor ad defendendam ire patriam, hortabantur. Romam Fregellanus nuncius, diem noctemque itinere continuato, ingentem attulit terrorem, tumultuoſius, quam allatum erat, curſus hominum affingentium vana auditis, totam urbem conciverat. ploratus mulierum non ex privatis ſolum domibus exaudiebatur: ſed undique matronæ in publicum effuſæ circa Deûm delubra diſcurrunt, crinibus paſſis aras verrentes, nixæ genibus, ſupinas manus ad cœlum ac Deos tendentes, oranteſque, ut urbem Romam è manibus hoſtium eriperent: matreſque Romanas & liberos parvos inviolatos ſervarent. Senatus magiſtratibus in foro præſto eſt, ſi quid conſulere velint. Alii accipiunt imperia, diſceduntque ad ſuas quiſque officiorum partes: alii offerunt ſe ſi quo uſus operæ ſit. præſidia in arce, in Capitolio, in muris, circa urbem, in monte etiam Albano atque

arce

arce Tuſculana ponuntur. Inter hunc tumultum Q.
Fulvium proconſulem profectum cum exercitu à
Capua affertur, cui ne minueretur imperium, ſi in ur-
bem veniſſet, decernit ſenatus, ut Q. Fulvio par cum
conſulibus imperium eſſet. Annibal infeſtius perpo-
pulato agro Fregellano propter interciſos pontes, per
Fruſinatem Ferentinatemque & Anagninum agrum
in Labicanum venit. inde Algido Tuſculum petiit:
nec receptus mœnibus, infra Tuſculum dextrorſus
Gabios deſcendit. inde in Pupiniam exercitu demiſ-
ſo, octo millia paſſuum ab Roma poſuit caſtra. Quo
propius hoſtis accedebat, eo major cædes fiebat fu-
gientium; præcedentibus Numidis: pluresque om-
nium generum atque ætatum capiebantur. In hoc 10
tumultu Fulvius Flaccus porta Capena cum exercitu
Romam ingreſſus, media urbe per Carinas Æſquilias
contendit. inde egreſſus, inter Æſquilinam Colli-
namque portam poſuit caſtra. Ædiles plebis com-
meatum eo comportarunt. Conſules ſenatuſque in
caſtra venerunt. ibi de ſumma republica conſulta-
tũ. Placuit conſulibus circa portas Collinam Æſqui-
linamque ponere caſtra. C. Calpurnium prætorem
urbanum Capitolio atque arci præeſſe: & ſenatum
frequentem in foro contineri, ſi quid in tam ſubitis
rebus conſulto opus eſſet. Inter hæc Annibal ad Anie-
nem fluvium, tria millia paſſuum ab urbe caſtra ad-
movit. ibi, ſtativis poſitis, ipſe cum duobus millibus
equitum ad portam Collinam uſque ad Herculis tem-
plum eſt progreſſus: atque unde proxime poterat,
mœnia ſitumque urbis obequitans contemplabatur.
Id eum tam licenter atque ocioſe facere, Flacco in-
dignum viſum eſt. itaque immiſit equites, ſubmove-
rique atque in caſtra redigi hoſtium equitatum juſſit.
Quum commiſſum prælium eſſet, conſules transfu-
gas Numidarum, qui tum in Aventino ad mille &
ducentos erant, media urbe tranſire Æſquilias juſſe-
runt: nullos aptiores, inter convalles tectaque horto-
rum & ſepulchra aut cavas undique vias, ad pugnan-
dum futuros rati. quos quum ex arce Capitolioque
clivo publico in equis decurrentes quidam vidiſſent;

captum Aventinum conclamaverunt. Ea res tantum tumultum ac fugam præbuit, ut niſi caſtra Punica extra urbem fuiſſent, effuſura ſe omnis pavida multitudo fuerit. tunc in domos atque in tecta refugiebant: vagoſque in viis ſuos pro hoſtibus lapidibus teliſque inceſſebant. Nec comprimi tumultus aperirique error poterat, refertis itineribus agreſtium turba pecorumque, quæ repentinus pavor in urbem compulerat. Equeſtre prælium ſecundum fuit, ſummotique hoſtes ſunt: & quia multis locis comprimendi tumultus erant, qui temere oriebantur; placuit, omnes qui dictatores, conſules, cenſoreſve fuiſſent, cum imperio eſſe, donec receſſiſſet à muris hoſtis. Et diei quod reliquum fuit, & nocte inſequenti, multi temere excitati tumultus ſunt, compreſſique.
11 Poſtero die tranſgreſſus Anienem Annibal, in aciem omnes copias eduxit: nec Flaccus conſuleſque certamen detrectavere. Inſtructis utrimque exercitibus in ejus pugnæ caſum, in qua urbs Roma victori præmiũ eſſet; imber ingens grandine mixtus ita utramque aciem turbavit, ut vix armis retentis in caſtra ſeſe receperint: nullius rei minore quam hoſtium metu. Et poſtero die eodem loco acies inſtructas eadem tempeſtas diremit. ubi recepiſſent ſe in caſtra, mira ſerenitas cum tranquillitate oriebatur. In religionem ea res apud Pœnos verſa eſt: auditaque vox Annibalis fertur, *Potiundæ ſibi urbis Romæ, modo mentem non dari, modo fortunam.* Minuêre etiam ſpem ejus & aliæ parva magnaque res. magna illa, quod quum ipſe ad mœnia urbis Romæ armatus ſederet, milites ſub vexillis in ſupplementum Hiſpaniæ profectos audivit: parva autem, quod per eos dies eum forte agrum, in quo ipſe caſtra haberet, veniſſe, nihil ob id deminuto precio, cognitum ex quodam captivo eſt. Id vero adeo ſuperbum atque indignum viſum, ejus ſoli, quod ipſe bello captum poſſideret haberetque, inventum Romæ emptorem; ut extemplo vocato præcone, tabernas argentarias, quæ circa forum Romanum tunc eſſent, juſſerit venire. His motus ad Tutiam fluvium caſtra retulit, ſex millia paſſuum ab urbe.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

urbe. inde ad lucum Feroniæ pergit ire; templum ea tempeſtate inclitum divitiis. Capenates aliqui accolæ ejus erant; primitias frugum eo, donaque alia pro copia portantes, multo auro argentoque id exornatum habebant. His omnibus donis tum ſpoliatum templum. æris acervi, quum rudera milites religione inducti jacerent, poſt profectionem Annibalis magni inventi. Hujus populatio templi haud dubia inter ſcriptores eſt. Cœlius, Romam euntem ab Ereto divertiſſe eo Annibalem tradit: iterque ejus ab Reate, Cutiliiſque, & ab Amiterno orditur ex Campania in Samnium: inde in Pelignos perveniſſe. præterque oppidum Sulmonem in Marrucinos tranſiſſe: inde Albenſi agro in Marſos, hinc Amiternum, Foruloſque vicum veniſſe. Neque ibi error eſt, quod tanti exercitus veſtigia intra tam brevis ævi memoriam potuerint confundi. iſſe enim ea conſtat. Tantum id intereſt; venerit-ne eo itinere ad urbem, an ab urbe in Campaniam redierit. Cæterum non quantum 12 pertinaciæ ad premendam obſidione Capuam Romanis fuit, tantum ad defendendam Annibali. namque ex Lucanis in Bruttium agrum; ad fretum vero ac Rhegium eo curſu contendit, ut prope repentino adventu incautos oppreſſerit. Capua etſi nihil ſegnius obſeſſa per eos dies fuerat, tamen adventum Flacci ſenſit. & admiratio orta eſt, non ſimul regreſſum Annibalem. Inde per colloquia intellexerunt, relictos ſe deſertoſque, & ſpem Capuæ retinendæ deploratam apud Pœnos eſſe. Acceſſit edictum proconſulis ex ſenatuſconſulto propoſitum, vulgatumque apud hoſtes: ut qui civis Campanus ante certam diem tranſiſſet, ſine fraude eſſet. nec ulla facta eſt tranſitio; metu magis eos, quam fide continente: quia majora in defectione deliquerant, quam quibus ignoſci poſſet. Cæterum quemadmodum nemo privato conſilio ad hoſtem tranſibat, ita nihil ſalutare in medium conſulebatur. Nobilitas rempublicam deſeruerat, neque in ſenatum cogi poterat. in magiſtratu autem erat, qui non ſibi honorem adjeciſſet, ſed indignitate ſua vim ac jus magiſtratui, quem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

gerebat, dempſiſſet. Jam ne in foro quidem, aut publico loco, principum quiſquam apparebat: domibus incluſi patriæ occaſum cum ſuo exitio indies exſpectabant. ſumma curæ omnis in Boſtarem Hannonemque præfectos præſidii Punici verſa erat; ſuo, non ſociorum periculo ſollicitos. Hi conſcriptis ad Annibalem literis, non libere modo, ſed etiam aſpere, quibus, *non Capuam ſolum traditam in manum hoſtibus, ſed ſe quoque & præſidium in omnes cruciatus proditos*, incuſabant: *abiiſſe eum in Bruttios, velut avertentem ſeſe, ne Capua in oculis ejus caperetur. at hercule Romanos ne oppugnatione quidem urbis Romæ abſtrahi ab Capua obſidenda potuiſſe. tanto conſtantiorem inimicum Romanum, quam amicum Pœnum eſſe. Si redeat Capuam, bellumque omne eo vertat; & ſe, & Campanos paratos eruptioni fore. Non cum Rheginis neque Tarentinis bellum geſturos tranſiſſe Alpes. ubi Romanæ legiones ſint, ibi & Carthaginienſium exercitus debere eſſe. Sic ad Cannas, ſic ad Thraſimenum rem bene geſtam; coeundo, conferendo cum hoſte caſtra, fortunam tentando.* In hanc ſententiam literæ conſcriptæ Numidis propoſita mercede jam profeſſis operam, dantur. Hi ſpecie transfugarum quum ad Flaccum in caſtra veniſſent, ut inde tempore capto abirent, fameſque, quæ tam diu Capuæ erat, nulli non probabilem cauſſam tranſitionis faceret, mulier repente Campana in caſtra venit, ſcortum transfugarum unius: indicatque imperatori Romano, Numidas fraude compoſita tranſiſſe, literaſque ad Annibalem ferre. id unum ex iis qui ſibi rem aperuiſſet, arguere ſeſe paratam eſſe. Productus primo ſatis conſtanter ignorare ſe mulierem ſimulabat: paulatim deinde convictus veris, quum tormenta poſci & parari videret; faſſus id ita eſſe. literæque prolatæ: & additum etiam indicio, quod celabatur; & alios ſpecie transfugarum Numidas vagari in caſtris Romanis. hi ſupra ſeptuaginta comprehenſi, & cum transfugis novis mulctati virgis, manibuſque præciſis, Ca-
13 puam rediguntur. Conſpectum tam triſte ſupplicium fregit animos Campanorum. Concurſus ad curiam po-

populi factus, coegit Leſium ſenatum vocare: & primoribus, qui jam diu publicis conſiliis aberant, pro palam minabantur, niſi venirent in ſenatum, circa domos eorum ituros ſe, & in publicum omnes vi extracturos eſſe. Is timor frequentem ſenatum magiſtratui præbuit. Ibi quum cæteri de legatis mittendis ad imperatores Romanos agerent; Vibius Virius, qui defectionis ab Romanis auctor fuerat, interrogatus ſententiam, negat, *eos qui de legatis, & de pace ac deditione loquantur, meminiſſe, nec quid facturi fuerint, ſi Romanos in poteſtate habuiſſent: nec quid ipſis patiendum ſit.* *Quid vos*, inquit, *eam deditionem fore cenſetis, qua quondam, ut adverſus Samnites auxilium impetraremus, nos noſtraque omnia Romanis dedidimus? Iam è memoria exceſſit, quo tempore, & in qua fortuna à populo Romano defecerimus? jam quemadmodum in defectione præſidium, quod poterat emitti, per cruciatum & ad contumeliam, necarimus? quoties in obſidenteis, quam inimice eruperimus, caſtra oppugnarimus? Annibalem vocaverimus ad opprimendos eos; hoc quod recentiſſimum eſt, ad oppugnandam Romam hinc eum miſerimus? Age contra, quæ illi infeſte in nos fecerint, repetite: ut ex eo quid ſperetis habeatis. Quum hoſtis alienigena in Italia eſſet, & Annibal hoſtis, & cuncta bello arderent, omiſſis omnibus, omiſſo ipſo Annibale, ambo conſules & duo conſulares exercitus ad Capuam oppugnandam miſerunt. Alterum annum circumvallatos incluſoſque nos fame macerant; & ipſi nobiſcum ultima pericula ac graviſſimos labores perpeſſi: circa vallum ac foſſas ſæpe trucidati, & prope ad extremum caſtris exuti. Sed omitto hæc. vetus atque uſitata res eſt, in oppugnanda hoſtium urbe labores ac pericula pati. illud iræ atque odii execrabilis indiciũ eſt. Annibal ingentibus copiis peditum equitumque, caſtra oppugnavit, & ex parte cepit: tanto periculo nihil moti ſunt ab obſidione. Profectus trans Vulturnum, perußit Calenum agrum: nihil tanta ſociorum clade avocati ſunt. Ad ipſam urbem Romam infeſta ſigna ferri juſſit. eam quoque tempeſtatem imminentem ſpreverunt. Tranſgreſſus Anienem, tria*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

millia paſſuum ab urbe caſtra poſuit: poſtremo ad mœnia ipſa & ad portas acceſſit. Romam ſe adempturum eis, niſi omitterent Capuam, oſtendit. non omiſerunt. Feras beſtias cæco impetu ac rabie concitatas, ſi ad cubilia & catulos earum ire pergas; ad opem ſuis ferendam avertas. Romanos Roma circumſeſſa, conjuges, liberi, quorum ploratus hic quoque prope exaudiebantur, aræ, foci, Deûm delubra, ſepulchra majorum temerata ac violata, à Capua non averterunt. tanta aviditas ſupplicii expetendi, tanta ſanguinis noſtri hauriendi eſt ſitis. Nec injuria forſitan. nos quoque idem feciſſemus, ſi data fortuna eſſet. Itaque quando aliter Diis immortalibus viſum eſt, quum mortem ne recuſare quidem debeam; cruciatus contumeliaſque quas ſperat hoſtis, dum liber, dum mei potens ſum, effugere morte præterquam honeſta, etiam leni poſſum. Non videbo Ap. Claudium & Q. Fulvium, victoria inſolenti ſubnixos, neque vinctus per urbem Romam triumphi ſpectaculum trahar, ut deinde in carcere, aut ad palum deligatus, lacerato virgis tergo, cervicem ſecuri Romanæ ſubjiciam: nec dirui incendique patriam videbo: nec rapi ad ſtuprum matres Campanas, virgineſque, & ingenuos pueros. Albam, unde ipſi oriundi erant, à fundamentis proruerunt, ne ſtirpis, ne memoria originum ſuarum extaret: nedum eos Capuæ parſuros credam, cui infeſtiores quam Carthagini ſunt. Itaque quibus veſtrûm ante fato cedere, quam hæc tot tam acerba videant, in animo eſt; iis apud me hodie epulæ inſtructæ parataque ſunt. Satiatis vino ciboque poculum idem, quod mihi datum fuerit, circumferetur: ea potio corpus ab cruciatu, animum à contumeliis, oculos, aures, à videndis audiendiſque omnibus acerbis indigniſque, quæ manent victos, vindicabit. parati erunt, qui magno rogo in propatulo ædium accenſo corpora exanima injiciant. Hæc una via & honeſta & libera ad mortem. & ipſi virtutem mirabuntur hoſtes, & Annibal fortes ſocios ſciet ab ſe deſertos ac
14 *proditos eſſe.* Hanc orationem Virii plures audierunt cum aſſenſu, quam forti animo id quod probabant, exſequi potuerunt. Major pars ſenatus, multis ſæpe bellis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

bellis expertam populi Romani clementiam haud diffidentes ſibi quoque placabilem fore, legatos ad dedendam Romanis Capuam decreverunt, miſeruntque. Vibium Virium ſeptem & viginti ferme ſenatores domum ſecuti ſunt, epulatique cum eo. &, quantum facere potuerant, alienatis mentibus vino ab imminentis ſenſu mali, venenum omnes ſumpſerunt: inde miſſo convivio, dextris inter ſe datis, ultimoque complexu, collacrimantes ſuum patriæque caſum, alii ut eodem rogo cremarentur, manſerunt: alii domos digreſſi ſunt. Impletæ cibis vinoque venæ, minus efficacem in maturanda morte vim veneni fecerunt. itaque noctem totam plerique eorum, & diei inſequentis partem quum animam egiſſent; omnes tamen, priuſquam aperirentur hoſtibus portæ, exſpirarunt. Poſtero die porta Jovis, quæ adverſus caſtra Romana erat, juſſu proconſulis aperta eſt. ea intromiſſa legio una & duæ alæ, cum C. Fulvio legato. Is quum omnium primum arma telaque quæ Capuæ erant, ad ſe conferenda curaſſet; cuſtodiis ad omnes portas diſpoſitis, ne quis exire aut emitti poſſet, præſidium Punicum comprehendit, Senatum Campanum ire in caſtra ad imperatores Romanos juſſit. quo quum veniſſent, extemplo his omnibus catenæ injectæ, juſſique ad quæſtores deferre quod auri argentique haberent. auri pondo ſeptuaginta fuit; argenti tria millia pondo, & ducenta. ſenatores quinque & viginti Cales in cuſtodiam, duodetriginta Theanum miſſi: quorum de ſententia maxime deſcitum ab Romanis conſtabat. De ſupplicio Campani ſenatus haudquaquam 15
inter Fulvium Claudiumque conveniebat. Facilis impetrandæ veniæ Claudius, Fulvii durior ſententia erat. Itaque Appius Romam ad ſenatum arbitrium ejus rei totum rejiciebat: percunctandi etiam æquum eſſe poteſtatem fieri Patribus, num communicaſſent conſilia cum aliquibus ſociorum Latini nominis municipiorum: & num ope eorum in bello forent, & municipiorum adjuti. *Id vero minime committendum eſſe,* Fulvius dicere, *ut ſollicitarentur crimi-*

nibus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

nibus dubiis ſociorum fidelium animi : & ſubjicerentur indicibus , queis neque quid facerent , neque quid dicerent , quicquam unquam penſi fuiſſet. itaque ſe eam quæſtionem oppreſſurum extincturumque. Ab hoc ſermone quum digreſſi eſſent , & Appius quamvis ferociter loquentem collegam, non dubitaret tamen literas ſuper tanta re ab Roma exſpectaturum ; Fulvius ne id ipſum impedimentum incepto foret , dimittens prætorium , tribunis militum ac præfectis ſociûm imperavit, uti duobus millibus equitum delectis denunciarent , ut ad tertiam buccinam præſto eſſent. Cum hoc equitatu nocte Theanum profectus , prima luce portam intravit , atque in forum perrexit : concurſuque ad primum equitum ingreſſum facto , magiſtratum Sidicinum citari juſſit : imperavitque , ut produceret Campanos, quos in cuſtodia haberet. Producti omnes, virgiſque cæſi , ac ſecuri percuſſi. Inde citato equo Cales percurrit : ubi quum in tribunali conſediſſet, productique Campani deligarentur ad palum , eques citus ab Roma venit, literaſque à C. Calpurnio prætore Fulvio & ſenatuſconſultum tradidit. murmur à tribunali totam concionem pervaſit , differri rem integram ad Patres de Campanis. & Fulvius id ita eſſe ratus , acceptas literas neque reſolutas quum in gremio repoſuiſſet , præconi imperavit, ut lictorem lege agere juberet. Ita de iis quoque qui Calibus erant , ſumptum ſupplicium. Tum literæ lectæ ſenatuſque conſultum , ſerum ad impediendam rem actam : quæ ſumma ope approperata erat, ne impediri poſſet. Conſurgentem jam Fulvium Taurea Jubellius Campanus per mediam vadens urbem turbamque , nomine inclamavit : & quum mirabundus, quidnam ſeſe vellet, reſediſſet Flaccus, *Me quoque*, inquit , *jube occidi, ut gloriari poſſis, multo fortiorem quam ipſe es, virum abs te occiſum eſſe.* Quum Flaccus negaret , *profecto ſatis compotem mentis eſſe : modo prohiberi etiam ſe, ſi id vellet, Senatuſconſulto,* diceret ; tum Jubellius , *Quandoquidem*, inquit, *capta patria propinquis amiciſque amiſſis , quum ipſe*

manu

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

manu mea conjugem liberoſque interfecerim, ne quid indigni paterentur; mihi ne mortis quidem copia eadem eſt, quæ his civibus meis; petatur a virtute inviſæ hujus vitæ vindicta. atque ita gladio, quem veſte texerat, per adverſum pectus transfixus, ante pedes imperatoris moribundus procubuit. Quia & quod 16
ad ſupplicium attinet Campanorum, & pleraque alia, de Flacci unius ſententia acta erant; mortuum Appium Claudium ſub deditionem Capuæ quidam tradunt. hunc quoque ipſum Tauream neque ſua ſponte veniſſe Cales, neque ſua manu interfectum: ſed dum inter cæteros ad palum deligatur, quia parum inter ſtrepitus exaudiri poſſent quæ vociferabatur, ſilentium fieri Flaccum juſſiſſe: tum Tauream illa quæ ante memorata ſunt, dixiſſe, virum ſe fortiſſimum à nequaquam pari ad virtutem occidi. Sub hæc dicta, juſſu proconſulis præconem ita pronunciaſſe: *Lictor, viro forti adde virgas, & in eum primum lege age.* Lectum quoque ſenatuſconſultum, priuſquam ſecuri feriret, quidam auctores ſunt. ſed quia adſcriptum in ſenatuſconſulto fuerit, *ſi ei videretur, integram rem ad ſenatum rejiceret,* interpretatum eſſe, quid magis è republ. duceret, æſtimationem ſibi permiſſam. Capuam à Calibus reditum eſt, Atellaque & Calatia in deditionem acceptæ. ibi quoque in eos qui capita rerum erant, animadverſum. Ita ad octoginta principes ſenatus interfecti: trecenti ferme nobiles Campani in carcerem conditi: alii per ſociorum Latini nominis urbes in cuſtodias dati, variis caſibus interierunt: multitudo alia civium Campanorum venundata. De urbe agroque reliqua conſultatio fuit; quibuſdam delendam cenſentibus, prævalidam, propinquam, inimicam. Cæterum præſens utilitas vicit. nam propter agrum, quem omni fertilitate terræ ſatis conſtabat primum in Italia eſſe, urbs ſervata eſt, ut eſſet aliqua aratorum ſedes. urbi frequentandæ multitudo incolarum libertinorumque & inſtitorum opificumque retenta: ager omnis & tecta publica populi Romani facta. Cæterum habitari tantum, tanquam urbem, Capuam,

puam, frequentarique placuit: corpus nullum civitatis, nec ſenatus, nec plebis concilium, nec magiſtratus eſſe. ſine conſilio publico, ſine imperio multitudinem, nullius rei inter ſe ſociam, ad conſenſum inhabilem fore. præfectum ad jura reddenda ab Roma quotannis miſſuros. Ita ad Capuam res compoſitæ conſilio ab omni parte laudabili. ſeverè & celeriter in maxime noxios animadverſum: multitudo civium diſſipata in nullam ſpem reditus: non ſævitum incendiis ruiniſque in tecta innoxia, muroſque: & cum emolumento quæſita etiam apud ſocios lenitatis ſpecies incolumitate urbis nobiliſſimæ opulentiſſimæque, cujus ruinis omnis Campania, omneis qui Campaniam circa accolunt, populi ingemuiſſent: confeſſio expreſſa hoſti, quanta vis in Romanis ad expetendas pœnas ab infidelibus ſociis, & quam nihil in Annibale auxilii ad receptos in fi-
17 dem tuendos eſſet. Romani Patres perfuncti, quod ad Capuam attinebat, cura, Claudio Neroni ex iis duabus legionibus, quas ad Capuam habuerat, ſex millia peditum, & trecentos equites, quos ipſe legiſſet, & ſociûm Latini nominis peditum numerum parem, & octingentos equites decernunt. eum exercitum Puteolis in naves impoſitum Nero in Hiſpaniam tranſportavit. Quum Tarraconem navibus veniſſet, expoſitiſque ibi copiis, & navibus ſubductis, ſocios quoque navales multitudinis agendæ cauſſa armaſſet; profectus ad Iberum flumen, exercitum ab T. Fonteio & L. Martio accepit. inde pergit ad hoſtes ire. Aſdrubal Amilcaris ad Lapides atros caſtra habebat in Auſetanis. is locus eſt inter oppida Illiturgim & Mentiſſam. Hujus ſaltus fauces Nero occupavit. Aſdrubal ne in arcto res eſſet, caduceatorem miſit, qui promitteret, ſi inde miſſus foret, ſe omnem exercitum ex Hiſpania deportaturũ. Quam rem quum læto animo Romanus accepiſſet, diem poſterum Aſdrubal colloquio petivit, ut Romani leges conſcriberent de tradendis arcibus urbium, dieque ſtatuenda, ad quam præſidia deducerentur, ſuaque omnia ſine fraude Pœni deportarent. Quod ubi impetra-

petravit, extemplo primis tenebris, atque inde tota nocte, quod graviſſimum exercitus erat, Aſdrubal quacumque poſſet, evadere è ſaltu juſſit. data ſedulo opera eſt, ne multi ea nocte exirent, ut ipſa paucitas, cum ad hoſtem ſilentio fallendum aptior, tum ad evadendum per arctas ſemitas ac difficiles eſſet. Ventum inſequenti die ad colloquium eſt: ſed loquendo plura ſcribendoque, dedita opera, quæ in rem non eſſent, die conſumpto, in poſterum dilatum eſt. Addita inſequens nox ſpacium dedit & alios emittendi: nec poſtero die res finem invenit. ita aliquot dies diſceptando palam de legibus, noctesque, emittendis clam è caſtris Carthaginienſibus, abſumptæ. & poſteaquam major pars emiſſa exercitus erat, jam ne iis quidem quæ ultro dicta erant, ſtabatur: minuſque ac minus (cum timore ſimul fide decreſcente) conveniebat. Jam ferme pedeſtres omnes copiæ evaſerant è ſaltu: quum prima luce denſa nebula ſaltum omnem campoſque circa intexit. quod ubi ſenſit Aſdrubal, mittit ad Neronem, qui in poſterum diem colloquium differret. illum diem religioſum Carthaginienſibus ad agendum quicquam rei ſeriæ eſſe. Ne tum quidem ſuſpecta fraus. quum data eſſet venia ejus diei, extemplo Aſdrubal cum equitatu elephantiſque caſtris egreſſus, ſine ullo tumultu in tutum evaſit. Hora ferme quarta diſpulſa ſole nebula aperuit diem, vacuaque hoſtium caſtra conſpexerunt Romani. Tum demum Claudius Punicam fraudem agnoſcens, ut ſe dolo captum ſenſit, proficiſcentem inſtitit ſequi, paratus confligere acie: ſed hoſtis detrectabat pugnam, levia tamen prælia inter extremum Punicum agmen præcurſoreſque Romanorum fiebant. Inter hæc Hiſpaniæ populi, nec 18
qui poſt cladem acceptam defecerant, redibant ad Romanos, nec ulli novi deficiebant. Et Romæ ſenatui populoque, poſt receptam Capuam, non Italiæ jam major quam Hiſpaniæ cura erat: & exercitum augeri & imperatorem mitti placebat. nec tamen quem mitterent, ſatis conſtabat: quam illud, ubi duo ſummi imperatores intra dies triginta

ceci-

cecidiſſent, qui in locum duorum ſuccederet, extraordinaria cura deligendum eſſe. Quum alii alium nominarent; poſtremum eo decurſum eſt, ut populus proconſuli creando in Hiſpaniam comitia haberet: diemque comitiis conſules edixerunt. Primo exſpectaverant, ut qui ſe tanto imperio dignos crederent, nomina profiterentur. quæ ut deſtituta exſpectatio eſt; redintegratus luctus acceptæ cladis, deſideriumque imperatorum amiſſorum. Mœſta itaque civitas prope inops conſilii, comitiorum die tamen in campum deſcendit: atque in magiſtratus verſi circumſpectant ora principum, aliorum alios intuentium, fremuntque, adeò perditas res, deſperatumque de republica eſſe, ut nemo audeat in Hiſpaniam imperium accipere. Quum ſubito P. Cornelius, Publii qui in Hiſpania ceciderat filius, quatuor & viginti ferme annos natus, profeſſus ſe petere, in ſuperiore unde conſpici poſſet loco conſtitit. In quem poſtquam omnium ora converſa ſunt, clamore ac favore ominati extemplo ſunt felix fauſtumque imperium. juſſi deinde inire confuſum ſuffragium, ad unum omnes non centuriæ modo, ſed etiam homines, P. Scipioni imperium eſſe in Hiſpania juſſerunt. Cæterum poſt rem actam, ut jam reſederat impetus animorum ardorque, ſilentium ſubito ortum & tacita cogitatio, quidnam egiſſent novi, quod favor plus valuiſſet, quam ratio; ætatis maxime pœnitebat: quidam fortunam etiam domus horrebant, nomenque, ex funeſtis duabus familiis in eas provincias, ubi inter ſepulchra patris patruique
19 res gerendæ eſſent, proficiſcentis. Quam ubi ab re tanto impetu acta ſollicitudinem curamque hominum animadvertit; advocata concione, ita de ætate ſua imperioque mandato & bello quod gerundum eſſet, magno, elatoque animo diſſeruit; ut ardorem eum qui reſederat, excitaret rurſus, novaretque: & impleret homines certioris ſpei, quam quantam fides promiſſi humani, aut ratio ex fiducia rerum ſubjicere ſolet. Fuit enim Scipio, non veris tantum virtutibus mirabilis, ſed arte quoque quadam ab juventa

venta

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

venta in oſtentationem earum compoſitus: pleraque apud multitudinem, aut per nocturnas viſa ſpecies, aut velut divinitus, mente monita, agens: ſive & ipſe capti quadam ſuperſtitione animi, ſive ut imperia conſiliaque velut ſorte oraculi miſſa, ſine cunctatione aſſequeretur. Ad hoc jam inde ab initio præparans animos, ex quo togam virilem ſumpſit, nullo die prius ullam publicam privatamque rem egit, quam in Capitolium iret, ingreſſuſque ædem conſideret: & plerumque tempus ſolus in ſecreto ibi tereret. Hic mos, qui per omnem vitam ſervabatur, ſeu conſulto, ſeu temere, vulgatæ opinioni fidem apud quoſdam fecit, ſtirpis eum divinæ virum eſſe, retulitque famam, in Alexandro Magno prius vulgatam, & vanitate & fabula parem, anguis immanis concubitu conceptum, & in cubiculo matris ejus perſæpe viſam prodigii ejus ſpeciem, interventuque hominum evolutam repente, atque ex oculis elapſam. His miraculis numquam ab ipſo eluſa fides eſt: quin potius aucta arte quadam, nec abnuendi tale quicquam, nec palam affirmandi. Multa alia ejuſdem generis, alia vera, alia aſſimulata, admirationis humanæ in eo juvene exceſſerant modum: quibus freta tunc civitas, ætati haudquaquam maturæ tantam molem rerum, tantumque imperium permiſit. Ad eas copias, quas ex vetere exercitu Hiſpania habebat, quæque à Puteolis cum Claudio Nerone trajectæ erant, decem millia militum, & mille equites adduntur. & M. Junius Silanus proprætor adjutor ad res gerendas datus eſt. Ita cum triginta navium claſſe (omnes autem quinqueremes erant) oſtiis Tiberinis profectus præter oram Tuſci maris, Alpes atque Gallicum ſinum, & deinde Pyrenes circumvectus promontorium, Emporiis urbe Græca (oriundi & ipſi à Phocæa ſunt) copias expoſuit: inde ſequi navibus juſſis, Tarraconem pedibus profectus, conventum omnium ſociorum (etenim legationes ad famam adventus ejus ex omni ſe provincia effuderant) habuit. naves ibi ſubduci juſſit: remiſſis quatuor triremibus Maſſilienſium, quæ officii

cauſſa

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

cauſſa ab domo proſecutæ fuerant. Reſponſa inde legationibus ſuſpenſis varietate tot caſuum dare cœpit. ita elato ab ingenti virtutum ſuarum fiducia animo, ut nullum ferox verbum excideret: ingenſque omnibus quæ diceret, quum majeſtas ineſſet, tum
20 fides. Profectus ab Tarracone, & civitates ſociorum & hiberna exercitus adiit: collaudavitque milites, quod duabus tantis cladibus deinceps icti, provinciam obtinuiſſent: nec fructum ſecundarum rerum ſentire hoſtes paſſi, omni cis Iberum agro eos arcuiſſent, ſocioſque cum fide tutati eſſent. Martium ſecum habebat cum tanto honore, ut facile appareret nihil minus, quam vereri, ne quis obſtaret gloriæ ſuæ. Succeſſit inde Neroni Silanus, & in hiberna novi milites deducti. Scipio omnibus quæ adeunda agendaque erant, mature aditis peractiſque, Tarraconem conceſſit. Nihilo minor fama apud hoſtes Scipionis erat, quam apud cives ſocioſque: & divinatio quædam futuri, quo minus ratio timoris reddi poterat oborti temere, majorem inferens metum. In hiberna diverſi conceſſerant: Aſdrubal Giſgonis, uſque ad Oceanum & Gades: Mago in mediterranea maxime ſupra Caſtulonenſem ſaltum: Aſdrubal Amilcaris filius proximus Ibero, circa Saguntum hibernavit. Æſtatis ejus extremo, quo capta eſt Capua, & Scipio in Hiſpaniam venit, Punica claſſis ex Sicilia Tarentum accita, ad arcendos commeatus præſidii Romani, quod in arce Tarentina erat; clauſerat quidem omnes ad arcem à mari aditus; ſed aſſidendo diutius arctiorem annonam ſociis quam hoſti faciebat. non enim tantum ſubvehi oppidanis per pacata littora apertoſque portus præſidio navium Punicarum poterat, quantum frumenti claſſis ipſa turba navali mixta ex omni genere hominum abſumebat: ut arcis præſidium etiam ſine invecto (quia pauci erant) ex ante præparato ſuſtentari poſſet: Tarentinis claſſique ne invectum quidem ſufficeret. Tandem majore gratia quam venerat, claſſis dimiſſa eſt. annona haud multum laxaverat: quia remoto maritimo pręſidio, ſubvehi frumentum

non

non poterat. Ejuſdem æſtatis exitu M. Marcellus ex 21 Sicilia provincia quum ad urbem veniſſet, à C. Calpurnio Prætore ſenatus ei ad ædem Bellonæ datus eſt. ibi quum de rebus à ſe geſtis diſſeruiſſet, queſtus leniter, non ſuam magis quam militum vicem, quod provincia confecta exercitum deportare non licuiſſet, poſtulavit, ut triumphanti urbem inire liceret. id non impetravit. Quum multis verbis actum eſſet, *Vtrum minus conveniret, cujus nomine abſentis ob res proſpere ductu ejus geſtas, ſupplicatio decreta foret, & Diis immortalibus habitus honos, ei præſenti negare triumphum: an quem tradere exercitum ſucceſſori juſſiſſent, (quod niſi manente in provincia bello non decerneretur) eum quaſi debellato, triumphare: quum exercitus teſtis meriti atque immeriti triumphi abeſſet;* medium viſum, ut ovans urbem iniret. Tribuni plebis ex auctoritate ſenatus ad populum tulerunt, ut M. Marcello, quo die urbem ovans iniret, imperium eſſet. Pridie quam urbem iniret, in monte Albano triumphavit. inde ovans multam præ ſe prædam in urbem intulit. Cum ſimulachro captarum Syracuſarum, catapultæ balliſtæque, & alia omnia inſtrumenta belli lata, & pacis diuturnæ regiæque opulentiæ ornamenta, argenti æriſque fabrefacti vis, alia ſupellex, pretioſaque veſtis, & multa nobilia ſigna, quibus inter primas Græciæ urbes Syracuſæ ornatæ fuerant. Punicæ quoque victoriæ ſignum, octo ducti Elephanti. Et non minimum fuit ſpectaculum cum coronis aureis præcedentes Soſis Syracuſanus, & Mericus Hiſpanus. quorum altero duce nocturno Syracuſas introitum erat: alter Naſum, quodque ibi præſidii erat, prodiderat. His ambobus civitas data, & quingena jugera agri. Soſidi in agro Syracuſano, qui aut regius, aut hoſtium populi Romani fuiſſet, & ædes Syracuſis cujus vellet, eorum, in quos belli jure animadverſum eſſet: Merico, Hiſpaniſque, qui cum eo tranſierant, urbs agerque in Sicilia, ex iis, qui à populo Romano defeciſſent, juſſa dari. Id M. Cornelio mandatum, ut ubi ei videretur, urbem agrumque eis aſſignaret.

In

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

In eodem agro Belligeni, per quem illectus ad tranſitionem Mericus erat, quadringenta jugera agri decreta. Poſt profectionem ex Sicilia Marcelli, Punica claſſis, octo millia peditum, tria Numidarum equitum expoſuit. Ad eos Murgantinæ deſciverunt terræ. ſecutæ defectionem earum Hybla & Macella ſunt, & ignobiliores quædam aliæ. Et Numidæ præfecto Mutine, vagi per totam Siciliam, ſociorum populi Romani agros urebant. Super hæc exercitus Romanus iratus, partim quod cum imperatore non devectus ex provincia eſſet, partim quod in oppidis hibernare vetiti erant, ſegni fungebantur militia: magiſq; eis auctor ad ſeditionem, quam animus deerat. Inter has difficultates M. Cornelius prætor, & militum animos, nunc conſolando, nunc caſtigando, ſedavit, & civitates omnes quæ defecerant in deditionem redegit: atque ex his Murgantiam Hiſpanis, quibus urbs agerque debebatur, ex Senatuſconſulto
22 attribuit. Conſules quum ambo Apuliam provinciam haberent, minuſque jam terroris à Pœnis & Annibale eſſet, ſortiri juſſi Apuliam Macedoniamque provincias. Sulpicio Macedonia evenit, iſque Lævino ſucceſſit. Fulvius Romam comitiorum cauſa arceſſitus, quum comitia conſulibus rogandis haberet, prærogativa Veturia juniorum declaravit T. Manlium Torquatum, & T. Otacilium. Manlius qui præſens erat, gratulandi cauſſa quum turba coiret, nec dubius eſſet conſenſus populi, magna circumfuſus turba ab tribunal conſulis venit: petitque ut pauca ſua verba audiret, centuriamque, quæ tuliſſet ſuffragium, revocari juberet. Erectis omnibus exſpectatione quidnam poſtulaturus eſſet, oculorum valetudinem excuſavit. *Impudentem & gubernatorem & imperatorem eſſe, qui, quum alienis oculis ei omnia agenda ſint, poſtulet ſibi aliorum capita ac fortunas committi. proinde ſi videretur, & redire in ſuffragium Veturiam juniorum juberet, & meminiſſet in conſulibus creandis belli, quod in Italia ſit, temporumque reipublicæ. Vix dum requieſſe aures à ſtrepitu & tumultu hoſtili, quo paucos ante menſes aſſe-*

derint

derint prope mœnia Romana. Poſt hæc quum centuria frequens ſucclamaſſet, nihil ſe mutare ſententiæ; eoſdemque conſules dicturos eſſe; tum Torquatus. *Neque ego veſtros,* inquit, *mores conſul ferre potero, neque vos imperium meum. Redite in ſuffragium, & cogitate bellum Punicum in Italia, & hoſtium ducem Annibalem eſſe.* Tum centuria & auctoritate mota viri, & admirantium circa fremitu, petit à conſule, ut Veturiam ſeniorum citaret. Velle ſeſe cum majoribus natu colloqui, & ex auctoritate eorum conſules dicere. Citatis Veturiæ ſenioribus, datum ſecreto in Ovili cum his colloquendi tempus. Seniores de tribus conſulendum, dixerunt, eſſe, duobus jam plenis honorum, Q. Fabio, & M. Marcello, & ſi utique novum aliquem adverſus Pœnos conſulem creari vellent, M. Valerium Lævinum egregie adverſus Philippum regem terra marique res geſſiſſe. Ita de tribus conſultatione data, ſenioribus dimiſſis, juniores ſuffragium ineunt. M. Claudium Marcellum fulgentem tum Sicilia domita, & M. Valerium abſenteis conſules dixerunt. auctoritatem prærogativæ omnes centuriæ ſecutæ ſunt. Eludant nunc, antiqua mirantes. non equidem ſi qua ſit ſapientium civitas: quam docti fingunt magis quam norunt, aut principes graviores temperantioreſque à cupidine imperii, aut multitudinem melius moratam cenſeam fieri poſſe. Centuriam vero juniorum ſeniores conſulere voluiſſe, quibus imperium ſuffragio mandaret; vix ut veriſimile ſit, parentum quoque hoc ſeculo vilis leviſque apud liberos auctoritas fecit. Prætoria inde comitia habita. P. Manlius 23
Volſo, & L. Manlius Acidinus, & C. Lætorius, & L. Cincius Alimentus creati ſunt. Forte ita incidit, ut comitiis perfectis nunciaretur, T. Otacilium, quem T. Manlio, niſi interpellatus ordo comitiorum eſſet, collegam abſentem daturus fuiſſe videbatur populus: mortuum in Sicilia eſſe. Ludi Apollinares & priore anno fuerant, & eo anno ut fierent, referente Calpurnio Prætore, ſenatus decrevit, ut in perpetuum voverentur. Eodem anno prodigia aliquot

quot viſa nunciataque ſunt. In æde Concordiæ Vi-
ctoria quæ in culmine erat, fulmine icta decuſſaque
ad Victorias quæ in antefixis erant, hæſit: neque
inde procidit. Et Anagniæ & Fregellis nunciatum
eſt, murum portaſque de cœlo tactas. & in foro Su-
dertano ſanguinis rivos per diem totum fluxiſſe, &
Ereti lapidibus pluiſſe, & Reate mulam peperiſſe. Ea
prodigia hoſtiis majoribus ſunt procurata, & obſe-
cratio in unum diem populo indicta, & novendiale
ſacrum. Sacerdotes publici aliquot eo anno demor-
tui ſunt, novique ſuffecti: in locum M. Æmilii Nu-
midæ decemviri ſacrorum, M. Æmilius Lepidus:
in locum M. Pomponii Mathonis pontificis, C. Li-
vius: in locum Sp. Carvilii maximi auguris, M.
Servilius. T. Otacilius Craſſus pontifex quia exacto
anno mortuus erat, ideo nominatio in locum ejus
non eſt facta. C. Claudius flamen Dialis, quod ex-
24 ta perperam dederat, flaminio abiit. Per idem tem-
pus M. Valerius Lævinus, tentatis prius per ſecreta
colloquia principum animis, ad indictum ante ad
idipſum concilium Ætolorum claſſe expedita venit.
Vbi quum Syracuſas Capuamque captas, in fidem
in Sicilia Italiaque rerum ſecundarum, oſtentaſſet,
adjeciſſetque, *jam inde à majoribus traditum morem
Romanis colendi ſocios, ex quibus alios in civitatem
atque æquum ſecum jus accepiſſent, alios in ea fortuna
haberent, ut ſocii eſſe quam cives mallent; Ætolos eo
in majore futuros honore, quod gentium tranſmarina-
rum in amicitiam primi veniſſent. Philippum eis &
Macedonas graves accolas eſſe, quorum ſe vim ac ſpiri-
tus & jam fregiſſe, & eo redacturum eſſe, ut non his
modo urbibus quas per vim ademiſſent Ætolis, exce-
dant: ſed ipſam Macedoniam infeſtam habeant. Et
Acarnanas, quos ægre ferrent Ætoli à corpore ſuo di-
remptos, reſtituturum ſe in antiquam formulam ju-
riſque ac ditionis eorum.* Hæc dicta promiſſaque ab
Romano imperatore, Scopas, qui tum prætor gen-
tis erat, & Dorimachus princeps Ætolorum affir-
maverunt auctoritate ſua; minore cum verecundia
& majore cum fide vim majeſtatemque populi Ro-
mani

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

mani extollentes. maxime tamen ſpes potiundæ movebat Acarnaniæ. Igitur conſcriptæ conditiones quibus in amicitiam ſocietatemque populi Romani venirent: additumque, *ut ſi placeret, vellentque, eodem jure amicitiæ Elei, Lacedæmoniique & Attalus & Pleuratus & Scerdiletus eſſent.* (Aſiæ Attalus, hi Thracum & Illyriorum reges.) *Bellum ut extemplo Ætoli cum Philippo terra gererent. Navibus ne minus viginti quinqueremibus adjuvaret Romanus. Vrbium Corcyræ tenus ab Ætolia incipienti ſolum tectaque, & muri cum agris Ætolorum: alia omnis præda populi Romani eſſet. Darentque operam Romani, ut Acarnaniam Ætoli haberent. Si Ætoli pacem cum Philippo facerent, fœderi adſcriberent. ita ratam eorum pacem, ſi Philippus arma ab Romanis ſociiſque, quique eorum ditionis eſſent, abſtinuiſſet. Item ſi populus Romanus fœdere jungeretur regi, ut caveret, ne jus ei belli inferendi Ætolis ſociiſque eorum eſſet.* Hæc convenerunt, conſcriptaque biennio poſt, Olympiæ ab Ætolis, in Capitolio ab Romanis, ut teſtata ſacratis monumentis eſſent, ſunt poſita. Moræ cauſſa fuerant retenti Romæ diutius legati Ætolorum. Nec tamen impedimento id rebus gerendis fuit. & Ætoli extemplo moverunt adverſus Philippum bellum, & Lævinus Zacynthum (parva inſula eſt propinqua Ætoliæ: urbem unam eodem quo ipſa eſt nomine habet) eam præter arcem vi cepit, & Oeniadas Naſumque Acarnanum, captas, Ætolis contribuit. Philippum quoque ſatis implicatum bello finitimo ratus, ne Italiam Pœnoſque & pacta cum Annibale poſſet reſpicere; Corcyram ipſe
ſe recepit. Philippo Ætolorum defectio Pellæ hiber- 25
nanti allata eſt. itaque quia primo vere moturus exercitum in Græciam erat, Illyrios finitimaſque ei urbes alterno metu quietas ut Macedonia haberet, expeditionem ſubitam in Oricinorum atque Apolloniatium fines fecit: egreſſoſque Apolloniatas cum magno terrore atque pavore compulit intra muros. Vaſtatis proximis Illyrici, in Pelagoniam eadem celeritate vertit iter: inde Dardanorum urbem ſitam

in Macedonia, tranſitum Dardanis facturam, cepit. His raptim actis, memor Ætolici junctique cum eo Romani belli, per Pelagoniam, & Lyncum, & Bottiæam, in Theſſaliam deſcendit. Ad bellum ſecum adverſus Ætolos capeſſendum incitari poſſe homines credebat: & relicto ad fauces Theſſaliæ Perſeo cum quatuor millibus armatorum ad arcendos aditu Ætolos, ipſe priuſquam majoribus occuparetur rebus, in Macedoniam atque inde in Thraciam exercitum ad Mædos eduxit. Incurrere ea gens in Macedoniam ſolita erat; ubi regem occupatum externo bello, ac ſine præſidio eſſe regnum ſenſiſſet. Ad Phragandas igitur vaſtare agros, & urbem Jamphorinam, caput arcemque Mædicæ, oppugnare cœpit. Scopas, ubi profectum in Thraciam regem occupatumque ibi bello audivit, armata omni juventute Ætolorum, bellum inferre Acarnaniæ parat. Adverſus quos Acarnanum gens & viribus impar, & jam Oeniadas Naſumque amiſſas cernens, Romanaque inſuper arma ingruere, ira magis inſtruit quam conſilio bellum. Conjugibus liberiſque & ſenioribus ſupra ſexaginta annos in propinquam Epirum miſſis, ab quindecim ad ſexaginta annos conjurant, niſi victores, ſe non redituros. Qui victus acie exceſſiſſet, eum ne quis urbe, tecto, menſa, lare reciperet; diram execrationem in populares, obteſtationem quam ſanctiſſimam potuerunt, adverſus hoſpites compoſuerunt. precatique ſimul Epirotas ſunt, ut qui ſuorum in acie cecidiſſent, eos uno tumulo contegerent, adhiberentque humatis titulum: HIC SITI SUNT ACARNANES, QUI ADVERSUS VIM ATQUE INJURIAM ÆTOLORUM PRO PATRIA PUGNANTES, MORTEM OCCUBUERUNT. Per hæc incitatis animis, caſtra in extremis finibus ſuis obviam hoſti poſuerunt. nunciis ad Philippum miſſis, quanto res in diſcrimine eſſet, omittere Philippum, id quod in manibus erat, coegerunt bellum; Jamphorina per deditionem recepta, & proſpero alio ſucceſſu rerum. Ætolorum impetum tardaverat primo conjurationis fama Acarnanicæ: deinde auditus Philippi adventus,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

tus, regredi etiam in intimos coegit fines. Nec Phi-
lippus quamquam ne opprimerentur Acarnanes, iti-
neribus magnis ierat; ultra Dium eſt progreſſus. in-
de quum audiſſet reditum Ætolorum ex Acarnania,
& ipſe Pellam rediit. Lævinus veris principio à Cor- 26
cyra profectus navibus; ſuperato Leucate promon-
torio, quum veniſſet Naupactum, Anticyram inde
ſe petiturum edixit, ut præſto ibi Scopas Ætolique
eſſent. Sita Anticyra eſt in Locride læva parte ſinum
Corinthiacum intrantibus. breve terra iter eo, bre-
vis navigatio ab Naupacto eſt. Tertio ferme poſt
die utrimque oppugnari cœpta eſt. Gravior à mari
oppugnatio erat: quia & tormenta machinæque
omnis generis in navibus erant, & Romani inde op-
pugnabant. Itaque intra paucos dies recepta urbs per
deditionem, Ætolis traditur. præda ex pacto Ro-
manis ceſſit. Literæ Lævino redditæ, conſulem eum
abſentem declaratum, & ſucceſſorem venire P. Sul-
picium. cæterum diuturno ibi morbo implicitus,
ſerius ſpe omnium Romam venit. M. Marcellus
quum Idibus Martiis conſulatum iniſſet, ſenatum eo
die moris modo cauſſa, habuit: profeſſus, *nihil ſe,
abſente collega, neque de republica, neque de provinciis
acturum. Scire ſe, frequentes Siculos prope urbem in
villis obtrectatorum ſuorum eſſe. quibus tantum abeſſe,
ut per ſe non liceat palam Romæ crimina edita ficta-
que ab inimicis vulgare; ut ni ſimularent aliquem ſibi
timorem abſente collega dicendi de conſule eſſe, ipſe eis
extemplo daturus ſenatum fuerit. Vbi quidem collega
veniſſet, non paſſurum quicquam prius agi, quam ut
Siculi in ſenatum introducantur. Delectum prope
à M. Cornelio per totam Siciliam habitum, ut quam-
plurimi queſtum de ſe Romam venirent. eundem
literis falſis urbem impleſſe, bellum in Sicilia eſ-
ſe, ut ſuam laudem minuat.* Moderati animi glo-
riam eo die adeptus conſul, ſenatum dimiſit, ac
prope juſtitium omnium rerum futurum videba-
tur, donec alter conſul ad urbem veniſſet. Ocium,
ut ſolet, excitavit plebis rumores: *belli diutur-
nitate, & vaſtatos agros circa urbem, qua infeſto*

agmine iſſet Annibal, & exhauſtam delectibus Italiam, & pro republica quotannis exercitus cæſos querebantur, & conſules bellicoſos ambo, viros acres nimis & feroces creatos: qui vel in pace tranquilla bellum excitare poſſent, nedum in bello reſpirare civitatem

27 *forent paſſuri.* Interrupit hos ſermones nocte, quæ pridie Quinquatrus fuit, pluribus ſimul locis circa forum incendium ortum. eodem tempore ſeptem tabernæ, quæ poſtea quinque, & argentariæ, quæ nunc novæ appellantur, arſere. Comprehenſa poſtea privata ædificia: neque enim tum baſilicæ erant: comprehenſæ lautumiæ, forumque piſcatorium, & atrium regium. Ædes Veſtæ vix defenſa eſt tredecim maxime ſervorum opera, qui in publicum redempti ac manumiſſi ſunt. nocte ac die continuatum incendium fuit. Nec ulli dubium erat, humana id fraude factum eſſe, quod plurimis ſimul locis, & iis diverſis, ignes coorti eſſent. Ita conſul ex auctoritate ſenatus pro concione edixit, qui, quorum opera id conflatum incendium, profiteretur, præmium fore, libero pecuniam, ſervo libertatem. Eo præmio inductus Campanorum Calaviorum ſervus (Mannus ei nomen erat) indicavit, *dominos, & quinque præterea juvenes nobiles Campanos, quorum parentes à Q. Fulvio ſecuri percuſſi erant, id incendium feciſſe; vulgoque facturos alia, ni comprehendantur.* Comprehenſi ipſi, familiæque eorum. & primo elevabatur index, indiciumque: pridie eum verberibus caſtigatum ab dominis diſceſſiſſe, per iram ac levitatem ex re fortuita crimen commentum. cæterum ut coram coarguebantur, & quæſtio ex miniſtris facinoris foro medio haberi cœpta eſt, faſſi omnes, atque in dominos ſervoſque conſcios animadverſum eſt. indici libertas data, & viginti millia æris. Conſuli Lævino Capuam prætereunti circumfuſa multitudo Campanorum eſt, obſecrantium cum lacrimis, ut ſibi Romam ad ſenatum ire liceret, oratum, ſi qua miſericordia tandem flecti poſſent, ne ſe ad ultimum perditum irent, nomenque Campanorum à Q. Flacco deleri ſinerent. Flaccus, *ſibi privatam*

*vatam ſimultatem cum Campanis, negare, ullam eſ-
ſe: publicas inimicitias & hoſtiles eſſe, & futuras,
quoad eo animo erga populum Romanum eſſe ſciret.
nullam enim in terris gentem eſſe, nullum infeſtiorem
populum nomini Romano. Ideo ſe mœnibus incluſos te-
nere eos: quia ſi qui evaſiſſent aliqua, velut feras be-
ſtias per agros vagari, & laniare, & trucidare quod-
cumque obvium detur. Alios ad Annibalem transfu-
giſſe, alios ad Romam incendendam profectos. inven-
turum in ſemiuſto foro conſulem veſtigia ſceleris
Campanorum. Veſtæ ædem petitam, & æternos ignes,
& conditum in penetrali fatale pignus imperii Ro-
mani. Se minime cenſere tutum eſſe, Campanis pote-
ſtatem intrandi Romana mœnia fieri.* Lævinus, Cam-
panos, jurejurando à Flacco adactos, quinto die
quam ab ſenatu reſponſum accepiſſent, Capuam re-
dituros, ſequi ſe Romam juſſit. Hac circumfuſus
multitudine, ſimul Siculis obviam egreſſis Ætoliſq;
Romam præivit: clariſſimarum urbium excidio ce-
leberrimis viris victos bello accuſatores in urbem
adducens. De republica tamen primum ac de provin-
ciis ambo conſules ad ſenatum retulere. Ibi Lævi- 28
nus, quo ſtatu Macedonia & Græcia, Ætoli, Acar-
nanes Locrique eſſent, quaſque ibi res ipſe egiſſet,
terra marique expoſuit. Philippum inferentem bel-
lum Ætolis in Macedoniam retro ab ſe compulſum,
ad intima penitus regni abiiſſe, legionemque inde
deduci poſſe. claſſem ſatis eſſe ad arcendum Italia re-
gem. Hæc de ſe, deque provincia cui præfuerat. Con-
ſulum de provinciis communis relatio fuit. decreve-
re Patres, *Vt alteri conſulum Italia bellumque cum
Annibale, provincia eſſet: alter claſſem, cui T. Otaci-
lius præfuiſſet, Siciliamque provinciam cum L. Cincio
prætore obtineret.* Exercitus eis duo decreti, quæ in
Etruria Galliaque eſſent (eæ quatuor erant) legiones.
urbanæ duæ ſuperioris anni in Etruriam; duæ, quibus
Sulpicius conſul præfuiſſet in Galliam mitterentur.
Gallię & legionibus præeſſet, quem conſul, cujus Ita-
lia provincia eſſet, præfeciſſet. In Etruriam C. Cal-
purnius poſt præturam, prorogato in annum impe-

rio, miſſus; & Q. Fulvio Capua provincia decreta, prorogatumque in annum imperium. Exercitus civium ſociorumque minui juſſus, ut ex duabus legionibus una legio, quinque millia peditum, & trecenti equites eſſent: dimiſſis qui plurima ſtipendia haberent: & ſociorum ſeptem millia peditum, & trecenti equites relinquerentur: eadem ratione ſtipendiorum habita in veteribus militibus dimittendis. Cn. Fulvio Conſuli ſuperioris anni, nec de provincia Apulia, nec de exercitu quem habuerat, quicquam mutatum. tantum in annum prorogatum imperium eſt. P. Sulpicius collega ejus omnem exercitum, præter ſocios navales, juſſus dimittere eſt. Item ex Sicilia exercitus, cui M. Cornelius præeſſet, ubi conſul in provinciam veniſſet, dimitti juſſus. L. Cincio Prætori ad obtinendam Siciliam, Cannenſes milites dati; duarum inſtar legionum. Totidem legiones in Sardiniam P. Manlio Volſoni Prætori decretæ: quibus L. Cornelius in eadem provincia priore anno præfuerat. Vrbanas legiones ita ſcribere conſules juſſi, ne quem militem facerent, qui in exercitu M. Claudii, M. Valerii, Fulviique fuiſſent: neve eo anno plures quam una & viginti Romanæ
29 legiones eſſent. His ſenatuſconſultis perfectis, ſortiti provincias conſules. Sicilia & claſſis Marcello, Italia cum bello adverſus Annibalem Lævino evênit. Quæ ſors, velut iterum captis Syracuſis, ita exanimavit Siculos exſpectatione ſortis in conſulum conſpectu ſtantes, ut comploratio eorum flebileſque voces, & extemplo oculos hominum converterent, & poſtmodo ſermones præbuerint. Circumibant enim ſenatum cum veſte ſordida, affirmantes, *ſe non modo ſuam quiſque patriam, ſed totam Siciliam relicturos, ſi eo Marcellus iterum cum imperio rediſſet. Nullo ſuo merito cum ante implacabilem in ſe fuiſſe: quid iratum quod Romam de ſe queſtum veniſſe Siculos ſciat, facturum? Obrui Ætnæ ignibus, aut mergi freto, ſatius illi inſulæ eſſe, quam velut dedi noxæ inimico.* Hæ Siculorum querelæ, per domos primum nobilium circumlatæ, celebratæque ſermonibus, quos partim

tim

tim miſericordia Siculorum, partim invidia Marcelli excitabat, in ſenatum etiam pervenerunt. Poſtulatum à conſulibus eſt, ut de permutandis provinciis ſenatum conſulerent. Marcellus, *ſi jam auditi ab ſenatu Siculi eſſent, aliam forſitan futuram fuiſſe ſententiam ſuam*, dicere. *nunc ne quis timore frænari eos dicere poſſet, quo minus de eo libere querantur, in cujus poteſtate mox futuri ſint; ſi collegæ nihil interſit, mutare ſe provinciam paratum eſſe. deprecari ſenatus præjudicium. nam quum extra ſortem collegæ optionem dari provinciæ iniquum fuerit, quanto majorem injuriam, immo contumeliam eſſe, ſortem ſuam ad eum transferri?* Ita ſenatus, quum quid placeret, magis oſtendiſſet, quam decreſſet, dimittitur. inter ipſos conſules permutatio provinciarum, rapiente fato Marcellum ad Annibalem, facta eſt: ut ex quo primus adverſæ pugnæ gloriam ceperat, in ejus laudem poſtremus Romanorum imperatorum, proſperis tum maxime bellicis rebus, caderet. Permu- 30
tatis provinciis, Siculi in ſenatum introducti, multa de Hieronis regis fide perpetua erga populum Romanum verba fecerunt, in gratiam publicam avertentes, *Hieronymum ac poſtea Hippocratem & Epicyden tyrannos, quum ob alia, tum propter defectionem ab Romanis ad Annibalem, inviſos fuiſſe ſibi. ob eam cauſam & Hieronymum à principibus juventutis prope publico conſilio interfectum: & in Epicydis Hippocratiſque cædem ſeptuaginta nobiliſſimorum juvenum conjurationem factam: quos Marcelli mora deſtitutos, quia ad prædictum tempus exercitum ad Syracuſas non admoviſſet, indicio facto, omnes ab tyrannis interfectos. Eam quoque Hippocratis atque Epicydis tyrannidem, Marcellum excitaſſe; Leontinis crudeliter direptis. Nunquam deinde principes Syracuſanorum deſiſſe ad Marcellum tranſire: pollicerique, ſe urbem, quum vellet, ei tradituros; ſed eum primo vi capere maluiſſe. dein quum id neque terra, neq; mari, omnia expertus, potuiſſet, auctores traditarum Syracuſarum fabrum ærarium Soſin, & Mericum Hiſpanum, quam principes Syracuſanorum habere, toties id*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

nequicquam ultro offerentes, præoptaſſe: quo ſcilicet juſtiore de cauſſa vetuſtiſſimos ſocios populi Romani trucidaret, ac diriperet. Si non Hieronymus ad Annibalem defeciſſet, ſed populus Syracuſanus & ſenatus, ſi portas Marcello Syracuſani publice, & non oppreſſis Syracuſanis, tyranni eorum Hippocrates & Epicydes, clauſiſſent, ſi Carthaginienſium animis bellum cum populo Romano geſſiſſent; quid ultra quam quod fecerit, niſi ut deleret Syracuſas, facere hoſtiliter Marcellum potuiſſe? Certe præter mœnia & tecta exhauſta urbis, & refracta ac ſpoliata Deûm delubra, Diis ipſis ornamentiſque eorum ablatis, nihil relictum Syracuſis eſſe. Bona quoque multis adempta: ita ut ne nudo quidem ſolo reliquiis dereptæ fortunæ, alere ſeſe ac ſuos poſſent. Orare ſe Patres Conſcriptos, ut ſi nequeant omnia ſaltem, quæ compareant cognoſcique poſſint, reſtitui dominis jubeant. Talia conqueſtos quum excedere templo, ut de poſtulatis eorum Patres conſuli poſſent, Lævinus juſſiſſet, *Maneant imo,* inquit Marcellus, *ut coram his reſpondeam: quando ea conditione pro vobis, Patres Conſcripti, bella gerimus, ut victos armis accuſatores habeamus. Duæ captæ hoc anno urbes Capua Fulvium reum, Marcellum Syracuſæ habeant.*

31 Reductis in curiam legatis, tum conſul, *Non adeo majeſtatis,* inquit, *populi Romani imperiique hujus oblitus ſum, Patres Conſcripti, ut ſi de meo crimine ambigeretur, conſul dicturus cauſam, accuſantibus Græcis, fuerim, ſed non quid ego fecerim, in diſquiſitionem venit, quam quid iſti pati debuerint. qui ſi non fuerunt hoſtes, nihil intereſt, nunc, an vivo Hierone Syracuſas violaverim. Sin autem deſciverunt, legatos noſtros ferro atque armis petierunt, urbem ac mœnia clauſerunt, exercituque Carthaginienſium adverſus nos tutati ſunt; quis paſſos eſſe hoſtilia, quum fecerint, indignatur? Tradentes urbem principes Syracuſanorum, averſatus ſum: Soſin, & Mericum Hiſpanum, quibus tantum crederem, potiores habui. Non eſtis extremi Syracuſanorum, quippe qui aliis humilitatem objicitis. Quis eſt veſtrûm, qui ſe mihi portas aperturum, qui armatos milites meos in urbem accepturum promiſe-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

miſerit? Odiſtis, & execramini eos qui fecerunt, & ne hic quidem contumeliis in eos dicendis parcitis: tantum abeſt, ut & ipſi tale quicquam facturi fueritis. Ipſa humilitas eorum, Patres Conſcripti, quam iſti objiciunt, maximo argumento eſt, me neminem, qui navatam operam reipublicæ noſtræ velit, averſatum eſſe. Et antequam obſiderem Syracuſas, nunc legatis mittendis, nunc ad colloquium eundo, tentavi pacem: & poſteaquam neque legatos violandi verecundia erat, nec mihi ipſi congreſſo ad portas cum principibus reſponſum dabatur, multis terra marique exhauſtis laboribus, tandem vi atque armis Syracuſas cepi. Quæ captis acciderint, apud Annibalem & Carthaginienſes, victoſque juſtius, quam apud victoris populi Romani ſenatum, quererentur. Ego, Patres Conſcripti, Syracuſas ſpoliatas ſi negaturus eſſem, numquam ſpoliis earum urbem Romam exornarem. quæ autem ſingulis victor aut ademi aut dedi; quum belli jure, tum ex cujuſque merito, ſatis ſcio me feciſſe. Ea vos rata habeatis, Patres Conſcripti, necne, magis reipublicæ intereſt, quam mea. Mea quippe fides exſoluta eſt: ad rempublicam pertinet, ne acta mea reſcindendo, alios in poſterum ſegniores duces faciatis. Et quoniam coram, & Siculorum, & mea verba audiſtis, Patres Conſcripti; ſimul templo excedemus, ut me abſente liberius conſuli ſenatus poſſit. Ita dimiſſis Siculis, & ipſe in
Capitolium ad delectum diſceſſit. Conſul alter de 32
poſtulatis Siculorum ad Patres retulit. Ibi quum diu de ſententiis certatum eſſet, & magna pars ſenatus, principe ejus ſententiæ T. Manlio Torquato, cum tyrannis bellum gerendum fuiſſe, cenſerent, hoſtibus & Syracuſanorum & populi Romani: & urbem recipi, non capi: & receptam legibus antiquis & libertate ſtabiliri, non feſſam miſeranda ſervitute bello affligi. Inter tyrannorum & ducis Romani certamina, præmium victoris in medio poſitam urbem pulcherrimam ac nobiliſſimam periiſſe, horreum atq; ærarium quondam populi Romani: cujus munificentia ac donis multis tempeſtatibus, hoc denique ipſo Punico bello adjuta ornataque reſpublica eſſet. Si ab inferis exiſtat rex

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Hiero, fidiſsimus imperii Romani cultor, quo ore aut Syracuſas, aut Romam ei oſtendi poſſe? quum, ubi ſemirutam ac ſpoliatam patriam reſpexiſſet, ingrediens Romam in veſtibulo urbis, prope in porta, ſpolia patriæ ſuæ viſurus ſit? Hæc taliaque quum ad invidiam conſulis miſerationemque Siculorum dicerentur, mitius tamen decreverunt Patres cauſſa Marcelli. *Quæ is gerens bellum victorque egiſſet, rata habenda eſſe. in reliquum curæ ſenatui fore rem Syracuſanam, mandaturoſque conſuli Lævino, quod ſine jactura reipublicæ fieri poſſet, fortunis ejus civitatis conſuleret.* Miſſis duobus ſenatoribus in Capitolium ad conſulem, uti rediret in curiam, & introductis Siculis, ſenatusconſultum recitatum eſt. legatique benigne appellati, ac dimiſſi, ad genua ſe Marcelli conſulis projecerunt, obſecrantes, *ut quæ deploranda ac levandæ calamitatis cauſſa dixiſſent, veniam eis daret, & in fidem, & clientelam ſe urbemque Syracuſas acciperet.* poſt hæc conſul clementer appellatos eos dimiſit.
33 Campanis deinde ſenatus datus eſt, quorum oratio miſerabilior, cauſſa durior erat. neque enim meritas pœnas negare poterant, nec tyranni erant, in quos culpam conferrent: ſed ſatis penſum pœnarum, tot veneno abſumptis, tot ſecuri percuſſis ſenatoribus, credebant. *Paucos nobilium ſuperſtites eſſe, quos nec ſua conſcientia, ut quicquam de ſe gravius conſulerent, impulerit, nec victoris ira capitis damnaverit, eos libertatem ſibi ſuiſq; & bonorum aliquam partem orare, cives Romanos, affinitatibus pleroſque & propinquis jam cognationibus connubio vetuſto junctos.* Summotis deinde è templo, pauliſper dubitatum, an arceſſendus à Capua Q. Fulvius eſſet. (mortuus enim poſt captam Claudius conſul erat) ut coram imperatore qui res geſſiſſet, ſicut inter Marcellum Siculoſque diſceptatum fuerat, diſceptaretur: dein, quum M. Atilium, C. Fulvium fratrem Flacci, legatos ejus, ac Q. Minucium & L. Veturium Philonem, item Claudii legatos, qui omnibus gerendis rebus affuerant, in ſenatu viderent, nec Fulvium avocari à Capua, nec differri Campanos vellent; interrogatus ſententiam M. Atilius

lius Regulus, cujus ex iis qui ad Capuam fuerant, maxima auctoritas erat, *In conſilio,* inquit, *arbitror me fuiſſe conſulibus Capua capta. quum quæreretur, ecquis Campanorum de republica noſtra bene meritus eſſet; duas mulieres compertum eſt, Veſtiam Oppiam Atellanam Capuæ habitantem, & Fauculam Cluviam, quæ quondam quæſtum corpore feciſſet; illam quotidie ſacrificaſſe pro ſalute & victoria populi Romani; hanc captivis egentibus alimenta clam ſuppeditaſſe. Cætero-rum omnium Campanorum eundem erga nos animum, quem Carthaginienſium, fuiſſe: ſecurique percuſſos à Q. Fulvio fuiſſe magis, quorum dignitas inter alios, quam quorum culpa eminebat. Per ſenatum agi de Campanis, qui cives Romani ſunt, injuſſu populi non video poſſe. idque & apud majores noſtros in Sutrianis factum eſt, quum defeciſſent: ut M. Antiſtius tribunus plebis prius rogationem ferret, ſciretque plebs, uti ſenatui de Sutrianis ſententiæ dicendæ jus eſſet. Itaque cenſeo cum tribunis plebis agendum eſſe, ut eorum unus pluresve rogationem ferant ad plebem, qua nobis ſtatuendi de Campanis jus fiat.* L. Atilius tribunus plebis, ex auctoritate ſenatus plebem in hæc verba rogavit: *Omnes Campani, Atellani, Calatini, Sabatini, qui ſe dediderunt in arbitrium ditionemque pop. Rom. Fulvio proconſule, quæque una ſecum dediderunt, agrum urbemque, divina, humanaque, utenſiliaque, ſive quid aliud dediderunt; de iis rebus quid fieri velitis, vos rogo, Quirites.* Plebes ſic juſſit, *Quod ſenatus juratus maxima pars cenſeat, qui aſſidetis, id volumus jubemuſque.*
Ex hoc plebeiſcito ſenatus conſultus, *Oppiæ Cluviæ-* 34
que primum bona ac libertatem reſtituit. ſi qua alia præmia petere à ſenatu vellent, venire eas Romam. Campanis in familias ſingulas decreta facta, quæ non operæ precium eſt omnia enumerare. *Aliorum bona publicanda: ipſos liberoſque eorum & conjuges vendendas; extra filias quæ enupſiſſent prius quam in populi Romani poteſtatem venirent. Alios in vincula condendos, ac de his poſterius conſulendum.* Aliorum Campanorum ſummam etiam cenſus diſtinxerunt, publicanda necne bona eſſent; *pecua captiva, præter equos,*

&

& mancipia, præter puberes virilis ſexus, & omnia quæ ſolo non continerentur, reſtituenda, cenſuerunt, *dominis. Campanos omnes, Atellanos, Calatinos, Sabatinos, extra quam, qui eorum aut ipſi aut parentes eorum apud hoſtes eſſent, liberos eſſe,* juſſerunt: *ita ut nemo eorum civis Romanus, aut Latini nominis eſſet. neve quis eorum, qui Capuæ fuiſſent, dum portæ clauſæ eſſent, in urbe agrove Campano intra certam diem maneret. Locus, ubi habitarent, trans Tiberim, qui non contingeret Tiberim, daretur. qui nec Capuæ nec in urbe Campana, quæ à pop. Romano defeciſſet, per bellum fuiſſent, eos cis Lirim amnem Romam verſus; qui ad Romanos tranſiſſent prius, quam Annibal Capuam veniret, cis Vulturnum emovendos,* cenſuerunt. *ne quis eorũ propius mare quindecim millibus paſſuum agrum ædificiumve haberet. Qui eorum trans Tiberim moti eſſent, ne ipſi poſterive eorum uſpiam pararent, haberentve, niſi in Veiente, aut Sutrino Nepeſinove agro: dum ne cui major, quam quinquaginta jugerum agri modus eſſet. Senatorum omnium, quique magiſtratus Capuæ, Atellæ, Calatiæ geſſiſſent, bona venire Capuæ,* juſſerunt. *libera corpora quæ venundari* placuerat, *Romam mitti, ac Romæ venire. Signa, ſtatuas æneas, quæ capta de hoſtibus dicerentur, quæ eorum ſacra ac profana eſſent, ad pontificum collegium* rejecerunt. Ob hæc decreta mœſtiores aliquanto quã Romam venerant, Campanos dimiſerunt. nec jam Q. Fulvii ſævitiam in ſeſe, ſed iniquitatem Deûm, atq; execrabilem fortunam ſuam incuſabant.

35 Dimiſſis Siculis Campaniſque, delectus habitus. ſcripto deinde exercitu, de remigũ ſupplemento agi cœptum. in quam rem quum neque hominum ſatis, nec, ex qua pararentur ſtipendiumque acciperent, pecuniæ quicquam ea tempeſtate in publico eſſet; edixerunt conſules, ut privati ex cenſu ordinibuſque, ſicut antea, remiges darent cum ſtipendio cibariiſque dierum triginta. Ad id edictum tantus fremitus hominum tantaque indignatio fuit, ut magis dux, quam materia ſeditioni deeſſet. *Secundum Siculos Campanoſque plebem Romanam perdendam, lacerandamque ſibi conſules ſumpſiſſe.* per

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

per tot annos tributo exhauſtos, nil reliqui, præter terram nudam ac vaſtam, habere. Tecta hoſtes incendiſſe, ſervos agricultores rempublicam abduxiſſe: nunc ad militiam parvo ære emendo, nunc remiges imperando. Si quid cui argenti æriſve fuerit, ſtipendio remigum, & tributis annuis ablatũ. ſe ut dent quod non habeant, nulla vi, nullo imperio cogi poſſe. Bona ſua venderent: in corpora quæ reliqua eſſent, ſævirent. Ne unde redimantur quidem, quicquam ſupereſſe. Hæc non in occulto, ſed propalam in foro atque oculis ipſorum conſulum ingens turba circumfuſi fremebant: nec eos ſedare conſules, nunc caſtigando, nunc conſolando poterant. Spacium deinde his tridui ſe dare ad cogitandum dixerunt: quo ipſi ad rem inſpiciendam expediendamque uſi ſunt. Senatum poſtero die habuerunt de remigum ſupplemento: ubi quum multa diſſeruiſſent, cur æqua plebis recuſatio eſſet, verterunt orationem eo, ut dicerent, *Privatis id, ſeu æquum ſeu iniquum onus injungendum eſſe. Nam unde, quum pecunia in ærario non eſſet, paraturos navales ſocios? Quomodo autem ſine claſſibus, aut Siciliam obtineri, aut Italia Philippum arceri poſſe, aut*
tuta Italiæ littora eſſe? Quum in hac difficultate re- 36
rum conſilium hæreret, ac prope torpor quidam occupaſſet hominum mentes, tum Lævinus conſul, *Magiſtratus ſenatui, & ſenatum populo, ſicut honore præſtent, ita ad omnia quæ dura atque aſpera eſſent, ſubeunda ducem debere eſſe. Si quid injungere inferiori velis, id prius in te ac tuos ſi ipſe juris ſtatueris, facilius omnes obedientes habeas. nec impenſa gravis eſt, quum ex ea plus quam pro virili parte ſibi quemque capere principum vident. Itaque claſſes habere atque ornare volumus populum Romanum? privatos ſine recuſatione remiges dare? nobiſmet ipſis primum imperemus. Aurum, argentum, æs ſignatum omnes ſenatores craſtina die in publicum conferamus: ita ut annulos ſibi quiſque, & conjugi, & liberis, & filio bullam, & quibus uxor filiæve ſunt, ſingulas uncias pondo auri relinquant; argenti, qui curuli ſella ſederunt, equi ornamenta & libras pondo, ut ſalinum patellamque Deorum*

cauſſa

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

cauſſa habere poßint. cæteri ſenatores libram argenti tantum, æris ſignati quina in ſingulos patres familiæ relinquamus. Cæterum omne aurum, argentum, æs ſignatum, ad triumviros menſarios extemplo deferamus; nullo ante ſenatuſconſulto facto: ut voluntaria collatio, & certamen adjuvandæ reipublicæ excitet ad æmulandum animos primum equeſtris ordinis, dein reliquæ plebis. hanc unam viam, multa inter nos collocuti, conſules invenimus. Ingredimini Diis bene juvantibus. Reſpublica incolumis & privatas res facile ſalvas præſtat. publica prodendo, tua nequicquam ſerves. In hæc tanto animo conſenſum eſt, ut gratiæ ultro conſulibus agerentur. ſenatu inde miſſo, pro ſe quiſque aurum, argentum & æs in publicum conferunt: tanto certamine injecto, ut prima inter primos nomina ſua vellent in publicis tabulis eſſe; ut nec triumviri accipiundo, nec ſcribæ referundo ſufficerent. Hunc conſenſum ſenatus equeſter ordo eſt ſecutus: equeſtris ordinis plebs. ita ſine edicto, ſine coercitione magiſtratus, nec remige in ſupplementum, nec ſtipendio reſpublica eguit: paratiſque omnibus ad bellum, conſules in provincias profecti ſunt.

37 Neque aliud magis tempus belli fuit, quo Carthaginienſes Romanique pariter variis caſibus immiſtis, magis in ancipiti ſpe ac metu fuerint. Nam Romanis & in provinciis, hinc in Hiſpania adverſæ res, hinc proſperæ in Sicilia, luctum & lætitiam miſcuerant: & in Italia, quum Tarentum amiſſum damno & dolori, tum arx cum præſidio retenta præter ſpem gaudio fuit: & terrorem ſubitum pavoremque urbis Romæ obſeſſæ & oppugnatæ, Capua poſt dies paucos capta in lætitiam vertit. Tranſmarinæ quoque res quadam vice penſatæ. Philippus hoſtis tempore haud ſatis opportuno factus: Ætoli novi adſciti ſocii, Attaluſque Aſiæ rex, jam velut deſpondente fortuna Romanis imperium orientis. Carthaginienſes quoque Capuam amiſſam, & Tarentũ captum æquabant: & ut ad mœnia urbis Romæ nullo prohibente ſe perveniſſe in gloria ponebant, ita pigebat irriti incepti: pudebatque adeo ſe ſpretos, ut ſedentibus ipſis

ad

ad Romana mœnia, alia porta exercitus Romanus in Hiſpaniam duceretur. Ipſæ quoque Hiſpaniæ quo propius ſpem venerant, tantis duobus ducibus exercitibuſque cæſis, debellatum ibi, ac pulſos inde Romanos eſſe; eo plus, ab L. Martio tumultuario duce ad vanum & irritum victoriam redactam eſſe, indignationis præbebant. Ita æquante fortuna, ſuſpenſa omnia utrimque erant: integra ſpe, integro metu, velut illo tempore primum bellum inciperent. Annibalem ante omnia angebat, quod Capua pertinacius oppugnata ab Romanis, quam defenſa ab ſe, multorum Italiæ populorum animos averterat: quos neque omnes tenere præſidiis, niſi vellet in multas parvaſque partes carpere exercitum, quod minime tum expediebat, poterat: nec deductis præſidiis ſpei liberam vel obnoxiam timori ſociorum relinquere fidem. Præceps in avaritiam & crudelitatem animus, ad ſpolianda, quæ tueri nequibat, ut vaſtata hoſti relinquerentur, inclinavit. Id fœdum conſilium, quum incepto, tum etiam exitu fuit. neque enim indigna patientium modo abalienabantur animi, ſed cæterorum etiam. quippe ad plures exemplum, quam calamitas, pertinebat. Nec conſul Romanus tentandis urbibus, ſicunde ſpes aliqua ſe oſtendiſſet, deerat. Salapiæ principes erant, Daſius & Blaſius: Daſius Annibali amicus, Blaſius quantum ex tuto poterat, rem Romanam fovebat: & per occultos nuncios ſpem proditionis fecerat Marcello, ſed ſine adjutore Daſio res tranſigi non poterat. Multum ac diu cunctatus, & tum quoque magis inopia conſilii potioris, quam ſpe effectus, Daſium appellabat. at ille quum ab re averſus, tum æmulo potentatus inimicus, rem Annibali aperit. Arceſſito utroque, Annibal quum pro tribunali quædam ageret, mox de Blaſio cogniturus, ſtarentque ſummoto populo accuſator & reus: Blaſius de proditione Daſium appellabat. Enimvero ille, velut in manifeſta re, exclamat, ſub oculis Annibalis ſecum de proditione agi. Annibali atque eis qui aderant, quo audacior res erat, minus ſimilis veri viſa eſt. æmulationem profecto atque

38

odium

odium eſſe: & id crimen afferri, quod, quia teſtem habere non potuiſſet, liberius fingenti ſit. Ita inde dimiſſi ſunt. nec Blaſius ante abſtitit tamen tam audaci incepto, quam idem obtundendo, docendoque quam ea res ipſis patriæque ſalutaris eſſet, pervicit, ut præſidium Punicum, (quingenti autem Numidæ erant) Salapiaque traderetur Marcello. Nec ſine cæde multa tradi potuit. longe fortiſſimi equitum toto Punico exercitu erant. Itaque quamquam improviſa res fuit, nec uſus equorum in urbe erat; tamen armis inter tumultum captis, & eruptionem tentaverunt; & quum evadere nequirent, pugnantes ad ultimum occubuerunt. nec plus quinquaginta ex his in poteſtatem hoſtium vivi venerunt. pluſque aliquanto damni hæc ala equitum amiſſa Annibali, quam Salapia fuit: nec deinde umquam Pœnus (quo longe plurimum
39 valuerat) equitatu ſuperior fuit. Per idem tempus quum in arce Tarentina vix inopia tolerabilis eſſet, ſpem omnem præſidium quod ibi erat Romanum, præfectuſque præſidii atque arcis M. Livius, in commeatibus ab Sicilia miſſis habebant. qui ut tuto præterveherentur oram Italiæ, claſſis viginti ferme navium Rhegii ſtabat. Præerat claſſi commeatibuſque D. Quintius, obſcuro genere ortus; cæterum multis fortibus factis gloria militari illuſtris. Primo quinque naves, quarum maximæ duæ triremes à Marcello ei traditæ erant, habuit: poſtea rem impigre ſæpe gerenti tres additæ quinqueremes: poſtremo ipſe à ſociis, Rheginiſque, & à Velia & à Peſto, debitas ex fœdere exigendo, claſſem viginti navium, ſicut ante dictum eſt, effecit. Huic ab Rhegio profectæ claſſi, Democrates cum pari claſſe navium Tarentinarum numero, quindecim millia ferme ab urbe ad Sacriportum obvius fuit. Velis tum forte improvidus futuri certaminis Romanus veniebat. ſed circa Crotonem Sibarimque ſuppleverat remigio naves: inſtructamque & armatam egregie pro magnitudine navium claſſem habebat. & tum forte ſub idem fere tempus & venti vis omnis cecidit, & hoſtes in conſpectu fuere: ut ad componenda armamenta, expedien-

diendumque remigem ac militem ad imminens certamen ſatis temporis eſſet. Raro alias tantis animis juſtæ concurrerunt claſſes: quippe quum in majoris diſcrimen rei, quam ipſæ erant, pugnarent. Tarentini, ut recuperata urbe ab Romanis poſt centeſimum prope annum, arcem etiam liberarent; ſpe commeatus quoque hoſtibus, ſi navali prælio poſſeſſionem maris ademiſſent, interclufuros: Romani, ut, retenta poſſeſſione arcis, oſtenderent, non vi aut virtute, ſed proditione ac furto, Tarentum amiſſum. Itaque ex utraque parte ſigno dato quum roſtris concurriſſent, neque retro navem inhiberent, nec dirimi ab ſe hoſtem paterentur, quam quis indeptus navem erat, ferrea injecta manu; ita conſerebant ex propinquo pugnam, ut non miſſilibus tantum, ſed gladiis etiam prope collato pede gereretur res. Proræ inter ſe junctæ hærebant, puppes alieno remigio circumagebantur. ita in arcto ſtipatæ erant naves, ut vix ullum telum in mari vanum intercideret. frontibus velut pedeſtris acies urgebant: perviæque naves pugnantibus erant. Inſignis tamen inter cæteras pugna fuit duarum, quæ primæ agminis concurrerant inter ſe. In Romana nave ipſe Quintius erat, in Tarentina Nico, cui Perconi fuit cognomen, non publico modo, ſed privato etiam odio inviſus atque infeſtus Romanis: quod ejus factionis erat, quæ Tarentum Annibali prodiderat. Hic Quintium ſimul pugnantem hortantemque ſuos, incautum haſta transfigit. ille atque præceps cum armis procidit ante proram. victor Tarentinus in turbatam duce amiſſo navem impigre tranſgreſſus, quum ſummoviſſet hoſtes, & prora jam Tarentinorum eſſet, puppim male conglobati tuerentur Romani; repente & alia à puppi triremis hoſtium apparuit. Ita in medio circumventa Romana navis capitur. hinc cæteris terror injectus, ut prætoriam navem captam videre: fugienteſque paſſim, aliæ in alto merſæ, aliæ in terram remis abreptæ, mox prædæ fuere Thurinis Metapontiniſque. ex onerariis, quæ cum commeatu ſequebantur, perpaucæ in poteſtatem hoſtium venere: aliæ ad incertos

ven-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ventos hinc atque illinc obliqua transferentes vela: in altum evectæ ſunt. Nequaquam pari fortuna per eos dies Tarenti res geſta. nam ad quatuor millia hominum frumentatum egreſſa, quum in agris paſſim vagarentur; Livius, qui arci præſidioque Romano præerat, intentus in omnes occaſiones gerendæ rei, C. Perſium, impigrum virum, cum duobus millibus armatorum ex arce emiſit. qui vage effuſos per agros palatoſque adortus, quum diu paſſim cecidiſſet, paucos ex multis trepida fuga incidentes ſemiapertis portarum foribus, in urbem compulit: ne urbs eodem impetu caperetur. Ita æquatæ res ad Tarentum; Romanis victoribus terra, Tarentinis mari. frumenti ſpes, quæ in oculis fuerat, utroſque fruſtrata pariter.

40 Per idem tempus Lævinus Conſul jam magna parte anni circumacta, in Sicilia veteribus noviſque ſociis exſpectatus, quum veniſſet, primum ac potiſſimum omnium ratus, Syracuſis nova pace inconditas componere res. Agrigentum inde, (quod belli reliquum erat, tenebaturque à Carthaginienſium valido præſidio) duxit legiones. & affuit fortuna incepto. Hanno erat imperator Carthaginienſium, ſed omnem in Mutine Numidiſque ſpem repoſitam habebat. Per totam Siciliam vagus prædas agebat ex ſociis Romanorum: neque intercludi ab Agrigento vi aut arte ulla, nec quin erumperet ubi vellet, prohiberi poterat. Hæc ejus gloria quia jam imperatoris quoque famæ officiebat, poſtremo in invidiam vertit: ut ne bene geſtæ quidem res jam Hannoni propter auctorem ſatis lætæ eſſent. propter quæ poſtremo præfecturam ejus filio ſuo dedit, ratus, cum imperio auctoritatem quoque ei inter Numidas erepturũ. quod longe aliter evenit. Nam veterem favorem ejus ſua inſuper invidia auxit. neque ille indignitatem injuriæ tulit: confeſtimque ad Lævinum occultos nuncios miſit de tradendo Agrigento. Per quos ut eſt facta fides, compoſituſque rei gerendæ modus, portam ad mare ferentem Numidæ quum occupaſſent, pulſis inde cuſtodibus; aut cæſis, Romanos ad idipſum miſſos in urbem acceperunt. & quum agmine jam in me-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

media urbis ac forum magno tumulto iretur, ratus Hanno non aliud quam tumultum ac ſeceſſionem (id quod & ante acciderat) Numidarum eſſe, ad comprimendam ſeditionem proceſſit. atque ille, quum ei multitudo major, quam Numidarum procul viſa, & clamor Romanus haudquaquam ignotus ad aures accidiſſet; prius quam ad ictum teli veniret, capeſſit fugam. per averſam portam emiſſus, aſſumpto comite Epicyde, cum paucis ad mare pervenit: nactique opportune parvum navigium, relicta hoſtibus Sicilia (de qua per tot annos certatum erat) in Africam trajecerunt. alia multitudo Pœnorum, Siculorumque ne tentato quidem certamine, quum cæci in fugam ruerent, clauſique exitus eſſent, circa portas cæſa. Oppido recepto Lævinus, qui capita rerum Agrigenti erant, virgis cæſos ſecuri percuſſit: cæteros prædamque vendidit. omnem pecuniam Romam miſit. Fama Agrigentinorum cladis, Siciliam quum pervaſiſſet, omnia repente ad Romanos inclinaverunt. Prodita brevi ſunt viginti oppida: ſex vi capta: voluntaria deditione in fidem venerunt ad quadraginta. quarum civitatium principibus quum pro cujuſque merito conſul pretia pœnaſque exſolviſſet, coegiſſetque Siculos poſitis tandem armis, ad agrum colendum animos convertere, ut eſſet non incolarum modo alimentis frugifera inſula, ſed urbis Romæ, atque Italiæ (id quod multis ſæpe tempeſtatibus fecerat) annonam levaret; ab Agathyrna inconditam multitudinem ſecum in Italiam tranſvexit. quatuor millia hominum erant miſti ex omni colluvione exules, obærati, capitalia auſi plerique; & quum in civitatibus ſuis ac ſub legibus vixerant, & poſtquam eos ex variis cauſſis fortuna ſimilis conglobaverat, Agathyrnæ per latrocinia ac rapinam tolerantes vitam. hos neque relinquere Lævinus in inſula, tum primum nova pace coaleſcente, velut materiam novandis rebus, ſatis tutum ratus eſt: & Rheginis uſui futuri erant ad populandum Bruttium agrum; aſſuetam latrociniis quærentibus manum. Et quod ad Siciliam attinet, eo anno debellatum eſt. In 41

Hiſpa-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Hiſpania principio veris P. Scipio navibus deductis, evocatiſque edicto Tarraconem ſociorum auxiliis, claſſem onerariaſque oſtium inde Iberi fluminis petere jubet. Eodem legiones ex hibernis convenire quum juſſiſſet, ipſe cum quinque millibus ſociorum ab Tarracone profectus ad exercitum eſt. quo quum veniſſet, alloquendos maxime veteres milites, qui tantis ſuperfuerant cladibus, ratus, concione advocata ita diſſeruit: *Nemo ante me novus imperator militibus ſuis, prius quam opera eorum uſus eſſet, gratias agere jure ac merito potuit. Me vobis, priuſquam provinciam aut caſtra viderem, obligavit fortuna: primum, quod ea pietate erga patrem patruumque meum vivos mortuoſque fuiſtis: deinde, quod amiſſam tanta clade provinciæ poſſeſſionem, integram, & populo Romano, & ſucceſſori mihi, virtute veſtra obtinuiſtis. Sed quum jam benignitate Deûm id paremus atque agamus, non ut ipſi maneamus in Hiſpania, ſed ne Pœni maneant, nec ut pro ripa Iberi ſtantes arceamus tranſitum hoſtis, ſed ut ultro tranſeamus, transferamuſque bellum; vereor ne cui veſtrum majus id, audaciuſque conſilium, quam aut pro memoria cladium nuper acceptarum aut pro ætate mea videatur. Adverſæ pugnæ in Hiſpania, nullius in animo, quam meo, minus obliterari poſſunt. quippe cui pater & patruus intra triginta dierum ſpacium, ut aliud ſuper aliud cumularetur familiæ noſtræ funus, interfecti ſunt. Sed ut familiaris pœne orbitas ac ſolitudo frangit animum; ita publica quum fortuna tum virtus, deſperare de ſumma rerum prohibet; ea fato quodam data nobis ſors eſt, ut magnis omnibus bellis victi vicerimus. Vetera omitto, Porſenam, Gallos, Samnites: à Punicis bellis incipiam. Quot claſſes, quot duces, quot exercitus priore bello amiſſi ſunt? Iam quid hoc de bello memorem? Omnibus aut ipſe affui cladibus: aut quibus afui, maxime unus omnium eas ſenſi. Trebia, Thraſimenus, Cannæ, quid aliud ſunt, quam monumenta occiſorum exercituum, conſulumque Romanorum? Adde defectionem Italiæ, Siciliæ, majoris partis Sardiniæ. Adde ultimum terrorem ac pavorem, caſtra Punica inter Anienem & mœnia*
Ro-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Romana poſita: & viſum prope in portis victorem Annibalem. In hac ruina rerum ſtetit una integra atque immobilis virtus populi Romani. Hæc, omnia ſtrata humi erexit ac ſuſtulit. Vos omnium primi, milites, poſt Cannenſem cladem vadenti Aſdrubali ad Alpes Italiamque, qui ſi ſe cum fratre conjunxiſſet, nullum jam nomen eſſet populi Romani, ductu auſpicioque patris mei obſtitiſtis. & hæ ſecundæ res illas adverſas ſuſtinuerunt. Nunc, benignitate Deûm, omnia ſecunda, proſpera, indies lætiora ac meliora in Italia Siciliaque geruntur. In Sicilia, Syracuſæ Agrigentumq; captum. pulſi tota inſula hoſtes, receptaque provincia in ditione populi Romani eſt. In Italia Arpi recepti, Capua capta. Iter omne ab urbe Roma trepida fuga emenſus Annibal, in extremum angulum agri Bruttii compulſus; nihil jam majus precatur Deos, quam ut incolumi cedere atque abire ex hoſtium terra liceat. Quid igitur minus conveniat, milites, quam quum aliæ ſuper alias clades cumularentur, ac Dii prope ipſi cum Annibale ſtarent, vos hic cum parentibus meis (æquentur enim etiam honore nominis) ſuſtinuiſſe labantem fortunam populi Romani: nunc eoſdem, quia illic omnia ſecunda lætaque ſunt, animis deficere? Nuper quoque quæ acciderunt, utinam tam ſine meo luctu, quam veſtro, tranſiſſent! Nunc Dii immortales imperii Romani præſides, qui centuriis omnibus, ut mihi imperium juberent dari, fuere auctores; iidem auguriis auſpiciiſque & per nocturnos etiam viſus omnia læta ac proſpera portendunt. Animus quoque meus, maximus mihi ad hoc tempus vates, præſagit, noſtram Hiſpaniam eſſe: brevi extorre hinc omne Punicum nomen, maria terraſque fœda fuga impleturum. Quod mens ſua ſponte divinat, idem ſubjicit ratio haud fallax. Vexati ab iis ſocii, noſtram fidem per legatos implorant. tres duces diſcrepantes, prope ut defecerint alii ab aliis, trifariam exercitum in diverſiſſimas regiones diſtraxere. Eadem in illos ingruit fortuna, quæ nuper nos afflixit. nam & deſeruntur ab ſociis, ut prius ab Celtiberis nos: & diduxere exercitus; quæ patri, patruoque meo cauſſa exitii fuit. Nec diſcordia inteſtina coire eos in unum ſinet,

neque

neque ſinguli nobis reſiſtere poterunt. Vos modo, milites, favete nomini Scipionum, ſoboli imperatorum veſtrorum, velut acciſis recreſcenti ſtirpibus. Agite milites veteres, novum exercitum, novumque ducem traducite Iberum, traducite in terras cum multis fortibus factis ſæpe à vobis peragratas. Brevi faciam, ut quemadmodum nunc noſcitatis in me patris patruique ſimilitudinem oris vultuſque, & lineamenta corporis; ita ingenii, fidei, virtutiſque exemplum, expreſſam ad effigiem vobis reddam. ut revixiſſe, aut renatum ſibi
42 *quiſque Scipionem imperatorem dicat.* Hac oratione accenſis militum animis, relicto ad præſidium regionis ejus M. Silano cum tribus millibus peditum, & trecentis equitibus, cæteras omnes copias (erant autem viginti quinque millia peditum, duo millia & quingenti equites) Iberum trajecit. Ibi quibuſdam ſuadentibus, ut quoniam in tres tam diverſas regiones diſceſſiſſent Punici exercitus, proximum aggrederetur; periculum eſſe ratus, ne eo facto in unum omnes contraheret, nec par eſſet unus tot exercitibus, Carthaginem Novam interim oppugnare ſtatuit: urbem quum ipſam opulentam ſuis opibus, tum hoſtium omni bellico apparatu plenam. ibi arma, ibi pecunia, ibi totius Hiſpaniæ obſides erant. Sitam præterea quum opportune ad trajiciendum in Africam, tum ſuper portum ſatis amplum quantævis claſſi, & neſcio an unum in Hiſpaniæ ora, qua noſtro adjacet mari. Nemo omnium quo iretur ſciebat, præter C. Lælium. Is claſſe circummiſſus, ita moderari curſum navium juſſus erat, ut eodem tempore exercitus oſtenderetur, & claſſis portum intraret. Septimo die ab Ibero Carthaginem ventum eſt. ſimul terra marique caſtra ab regione urbis, qua in Septentrionem verſa eſt, poſita: his ab tergo (nam frons natura tuta erat) vallum objectum. Cæterum ſita Carthago ſic eſt: Sinus eſt maris media fere Hiſpaniæ ora, maxime Africo vento oppoſitus, & quingentos paſſus introrſus retractus, paulo plus paſſuum in latitudinem patens. hujus in oſtio ſinus parva inſula objecta ab alto, portum ab omnibus

ventis

ventis præterquam Africo, tutum facit. ab intimo ſinu peninſula excurrit, tumulus is ipſe, in quo condita urbs eſt; ab ortu ſolis & à meridie cincta mari: ab occaſu ſtagnum claudit, paulum & ad ſeptentrionem fuſum; incertæ altitudinis utcumque exæſtuat aut deficit mare. Continenti urbem jugum ducentos fere & quinquaginta paſſus patens conjungit. unde quum tam parvi operis munitio eſſet, non objecit vallum imperator Romanus: ſeu fiduciam hoſti ſuperbe oſtentans, ſive ut ſubeunti ſæpe ad mœnia urbis recurſus pateret. Cætera, quæ munienda erant; 43
quum perfeciſſet, naves etiam in portu, velut maritimam quoque oſtentans obſidionem, inſtruxit: circumvectuſque claſſem, cum monuiſſet præfectos navium, ut vigilias nocturnas intenti ſervarent: omnia ubique primo obſeſſum hoſtem conari; regreſſus in caſtra, ut conſilii ſui rationem, quod ab urbe potiſſimum oppugnanda bellum orſus eſſet, militibus oſtenderet, & ſpem potiundæ cohortando faceret; concione advocata ita diſſeruit: *Ad urbem unam oppugnandum, ſi quis vos adductos credit, is magis operis veſtri, quam emolumenti rationem exactam, milites, habet. Oppugnabitis enim vere mœnia unius urbis, ſed in una urbe univerſam ceperitis Hiſpaniam. Hic ſunt obſides omnium nobilium regum populorumque: qui ſimul in poteſtate veſtra erunt, extemplo omnia quæ nunc ſub Carthaginienſibus ſunt, in ditionem tradent. Hic pecunia omnis hoſtium, ſine qua neque illi gerere bellum poſſunt: quippe qui mercenarios exercitus alunt: & quæ nobis maximo uſui ad conciliandos animos barbarorum erit. Hic tormenta, arma, armamenta, & omnis apparatus belli eſt; qui ſimul & vos inſtruet, & hoſtes nudabit. Potiemur præterea quum pulcherrima opulentiſſimaque urbe, tum opportuniſſima portu egregio: unde terra marique, quæ belli uſus poſcunt, ſuppeditentur. quæ quum magna ipſi habebimus, tum dempſerimus hoſtibus multo majora. Hæc illis arx, hoc horreum, ærarium, armamentarium, hoc omnium rerum receptaculum eſt. Hinc rectus in Africam curſus eſt: hæc una inter Pyrenæum & Gades ſtatio: hinc omni Hiſpaniæ*

ſpania

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ſpaniæ imminet Africa. Sed quoniam vos inſtructos &
ordinatos cognoſco ; ad Carthaginem novam oppugnan-
dam totis viribus & bono animo tranſeamus. Quum-
que omnes una voce, hoc faciendum, ſucclamarent,
eos Carthaginem duxit. tum terra marique eam op-
44 pugnari jubet. Contra Mago Pœnorum dux, quum
terra marique inſtrui oppugnationem videret, & ipſe
copias ita diſponit : Oppidanorum duo millia ab ea
parte, qua caſtra Romana erant, opponit : quingentis
militibus arcem inſedit : quingentos tumulo urbi
in orientem verſo imponit : multitudinem aliam,
quo clamor, quo ſubita vocaſſet res, intentam ad
omnia occurrere jubet. Patefacta deinde porta, eos
quos in via ferente ad caſtra hoſtium inſtruxerat
mittit. Romani, duce ipſo præcipiente, parumpe
ceſſere, ut propiores ſubſidiis in certamine ipſo ſub-
mittendis eſſent. Et primo haud impari ſtetere acie
ſubſidia deinde identidem ſummiſſa, è caſtris non
averterunt ſolum in fugam hoſtes, ſed adeo effuſi
inſtiterunt, ut niſi receptui ceciniſſet, permiſti fu
gientibus irrupturi fuiſſe in urbem viderentur. Tre
pidatio vero non in prælio major, quam tota urb
fuit. multæ ſtationes pavore atque fuga deſertæ ſunt
relictique muri, quum, qua cuique erat proximum
deſiluiſſent. Quod ubi egreſſus Scipio in tumulum
quem Mercurium vocant, animadvertit, multis pa
tibus nudata defenſoribus mœnia eſſe ; omnes è ca
ſtris excitos ire ad oppugnandam urbem, & fer
ſcalas, jubet. ipſe trium præ ſe juvenum validorum
ſcutis oppoſitis (ingens enim jam vis omnis gener
telorum è muris volabat) ad urbem ſuccedit, hort
tur, imperat quæ in rem ſunt : quodque plurimu
ad accendendos militum animos intererat, teſtis ſp
ctatorque virtutis atque ignaviæ cujuſque adeſt. It
que in vulnera ac tela ruunt, neque illos muri, neq
ſuperſtantes armati arcere queunt, quin certati
aſcendant. Et ab navibus eodem tempore ea qu
mari alluitur, pars urbis oppugnari cœpta eſt. Cæt
rum tumultus inde major quam vis, adhiberi pot
tat. dum applicant, dum partim exponunt ſcalas m
lit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

liteſque, dum qua cuique proximum eſt, in terram
evadere properant; ipſa feſtinatione & certamine
alii alios impediunt. Inter hæc repleverat jam Pœnus 45
armatis muros, & vis magna ex ingenti copia con-
geſta telorum ſuppeditabat. Sed neque viri, nec tela,
nec quicquam aliud æque quam mœnia ipſa ſeſe de-
fendebant. raræ enim ſcalæ altitudini æquari pote-
rant: & quo quæque altiores, eo infirmiores erant.
Itaque quum ſummus quiſque evadere non poſſet,
ſubirent tamen alii, onere ipſo frangebantur. quidam
ſtantibus ſcalis, quum altitudo caliginem oculis of-
fudiſſet, ad terram delati ſunt. Et quum paſſim ho-
mines, ſcalæque ruerent, & ipſo ſucceſſu audacia at-
que alacritas hoſtium creſceret, ſignum receptui da-
tum eſt; quod ſpem non præſentis modo ab tanto
certamine ac labore quietis obſeſſis, ſed etiam in po-
ſterum dedit; ſcalis & corona capi urbem non poſſe.
opera & difficilia eſſe, & tempus datura ad ferendam
opem imperatoribus ſuis. Vix prior tumultus conti-
cuerat, quum Scipio ab defeſſis jam vulneratiſque
recentes integroſque alios accipere ſcalas jubet; &
vi majore aggredi urbem. Ipſe, ut ei nunciatum eſt,
æſtum decedere; quod per piſcatores Tarraconenſes,
nunc levibus cymbis, nunc, ubi eæ ſiderent, vadis
pervagatos ſtagnum, compertum habebat, facilem
pedibus ad murum tranſitum dari; eo ſecum arma-
tos duxit. Medium ferme diei erat: & ad id quod
ſua ſponte cedente in mare æſtu trahebatur aqua,
acer etiam Septentrio ortus inclinatum ſtagnum eo-
dem quo æſtus ferebat: & adeo nudaverat vada, ut
alibi umbilico tenus aqua eſſet, alibi genua vix ſupe-
raret. Hoc cura ac ratione compertum, in prodigium
ac Deos vertens Scipio, qui ad tranſitum Romanis
mare verterent, & ſtagno auferrent, viaſque ante
numquam initas humano veſtigio aperirent; Neptu-
num jubebat ducem itineris ſequi, ac medio ſtagno
evadere ad mœnia. Ab terra ingens labor ſucceden- 46
tibus erat: nec altitudine tantum mœnium impe-
diebantur, ſed quod euntes ad ancipites utrimque
ictus, ſubjectos habebant Romanos; ut latera infe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ſtiora ſubeuntibus, quam adverſa corpora, eſſent. At
parte in alia quingentis & per ſtagnum facilis tranſ-
itus, & in murũ aſcenſus inde fuit. nam neque opere
munitus erat, ut ubi ipſius loci ac ſtagni præſidio ſa-
tis creditum foret; nec ulla armatorum ſtatio, aut
cuſtodia oppoſita; intentis omnibus ad opem eo fe-
rendam, unde periculum oſtendebatur. Vbi urbem
ſine certamine intravere, pergunt inde quanto maxi-
mo curſu poterant, ad eam portam, circa quam om-
ne contractum certamen erat. in quod adeò intenti
omnium non animi ſolum fuere, ſed etiam oculi
aureſque pugnantium ſpectantiumque, & adhortan-
tium pugnantes; ut nemo ante ab tergo ſenſerit ca-
ptam urbem, quam tela in averſos inciderunt, &
utrimque ancipitem hoſtem habebant. tunc turbatis
defenſoribus metu, & mœnia capta, & porta intus
foriſque pariter refringi cœpta: & mox cædendo
confractis, ne iter impediretur foribus, armati impe-
tum fecerunt. Magna multitudo & muros tranſcen-
debat, ſed hi paſſim ad cædem oppidanorum verſi.
illa, quæ portam ingreſſa erat, juſta acies, cum duci-
bus, cum ordinibus, media urbe in forum proceſſit.
Inde quum duobus itineribus fugientes videret ho-
ſtes, alios ad tumulum in orientem verſum, qui tene-
batur quingentorum militum præſidio, alios in ar-
cem, in quam & ipſe Mago cum omnibus fere arma-
tis, qui muris pulſi fuerant, refugerat; partim copia-
rum ad tumulum expugnandum mittit: partim ipſ
ad arcem ducit. & tumulus primo impetu eſt captu
& Mago arcem conatus defendere, quum omnia ho
ſtium plena videret, neque ſpem ullam eſſe; ſe a
cemque & præſidium dedidit. Quoad dedita arx eſ
& cædes tota urbe paſſim factæ: nec ulli puberum
qui obvius fuit, parcebatur. tum ſigno dato cædib
finis factus. ad prædam victores verſi, quæ inge
omnis generis fuit. Liberorum capitum virile ſec
47 ad decem millia capta. inde qui cives Novæ Carth
ginis erant, dimiſit: urbemque, & ſua omnia, qu
reliqua eis bellum fecerat, reſtituit. Opifices ad d
millia hominum erant, eos publicos fore populi R

ma

mani edixit; cum ſpe propinqua libertatis, ſi ad miniſteria belli enixe operam navaſſent. Cæteram multitudinem incolarum juvenum, ac validorum ſervorum, in claſſem ad ſupplementum remigum dedit. & auxerat navibus octo captivis claſſem. Extra hanc multitudinem Hiſpanorum obſides erant: quorum perinde, ac ſi ſociorum liberi eſſent, cura habita. Captus & apparatus ingens belli; catapultæ maximæ formæ centum viginti, minores ducentæ, octoginta & una: balliſtæ majores viginti tres, minores quinquaginta duæ: ſcorpionum majorum minorumque, & armorum telorumque, ingens numerus: ſigna militaria ſeptuaginta quatuor. Et auri argentique relata ad imperatorem magna vis: pateræ aureæ fuerunt CCLXXVI. libras ferme omnes pondo: argenti facti, ſignatique decem & octo millia & CCC pondo: vaſorum argenteorum magnus numerus. Hæc omnia C. Flaminio quæſtori appenſa adnumerataque ſunt. tritici quadraginta millia modium, hordei ducenta ſeptuaginta. Naves onerariæ CXIII. in portu expugnatæ, captæque: quædam cum ſuis oneribus, frumento, armis, ære præterea, ferroque, & linteis, & ſparto, & navali alia materia ad claſſem ædificandam: ut minimum omnium, inter tantas opes belli captas, Carthago ipſa fuerit.
Eo die Scipio C. Lælio cum ſociis navalibus urbem 48
cuſtodire juſſo, ipſe in caſtra legiones reduxit: feſſoſque milites omnibus uno die belli operibus (quippe qui & in acie dimicaſſent, & in capienda urbe tantum laboris periculique adiſſent, & capta, cum iis qui in arcem confugerant, iniquo etiam loco pugnaſſent) curare corpora juſſit. Poſtero die militibus navalibuſque ſociis convocatis, primum Diis immortalibus laudeſque & grates egit, qui ſe non urbis ſolum opulentiſſimæ omnium in Hiſpania uno die compotem feciſſent, ſed ante eo congeſſiſſent omnis pœne Africæ atque Hiſpaniæ opes: ut neque hoſtibus quicquam relinqueretur, & ſibi ac ſuis omnia ſupereſſent. Militum deinde virtutem collaudavit, quod eos non eruptio hoſtium, non altitudo mœnium,

nium, non inexplorata ſtagni vada, non caſtellum in alto tumulo ſitum, non munitiſſima arx deterruiſſet, quo minus tranſcenderent omnia, perrumperentque. Itaque quamquam omnibus omnia deberet, præcipuum tamen muralis coronæ decus ejus eſſe, qui primus murum aſcendiſſet. profiteretur, qui ſe dignum eo duceret dono. Duo profeſſi ſunt. Q. Trebellius centurio legionis quartæ, & Sex. Digitius ſocius navalis. nec ipſi tam inter ſe acriter contendebant, quam ſtudia excitaverant uterque ſui corporis hominum. Sociis, C. Lælius præfectus claſſis; legionariis, M. Sempronius Tuditanus aderat. Ea contentio quum prope ſeditionem veniret, Scipio tres recuperatores quum ſe daturum pronunciaſſet, qui cognita cauſſa teſtibuſque auditis judicarent, uter prior in oppidum tranſcendiſſet; C. Lælio, & M. Sempronio advocatis partis utriuſque, P. Cornelium Caudinum de medio adjecit: eoſque tres recuperatores conſidere, & cauſſam cognoſcere juſſit. Quum res eo majore ageretur certamine, quod amoti tantæ dignitatis non tam advocati quam moderatores ſtudiorum fuerant; C. Lælius, relicto conſilio, ad tribunal ad Scipionem accedit, eumque docet, *rem ſine modo ac modeſtia agi: ac prope eſſe, ut manus inter ſe conſerant. Cæterum etiamſi vis abſit, nihilominus deteſtabili exemplo rem agi: quippe ubi fraude ac perjurio decus petatur virtutis. Stare hinc legionarios milites, hinc claſſicos, per omnes Deos paratos jurare magis quæ velint, quam quæ ſciant vera eſſe: & obſtringere perjurio non ſe ſolum, ſuumque caput, ſed ſigna militaria & aquilas, ſacramentique religionem. Hæc ſe ad eum de ſententia P. Cornelii, & M. Sempronii deferre.* Scipio collaudato Lælio, ad concionem advocavit, pronunciavitque, *Se ſatis compertum habere, Q. Trebellium & Sex. Digitium pariter in murum eſcendiſſe: ſeque eos ambos virtutis cauſſa coronis muralibus donare.* tum reliquos, prout cuique meritum virtuſque erat, donavit. ante omnes C. Lælium præfectum claſſis, & omni genere laudis ſibimetipſi æquavit, & corona aurea ac triginta bubus donavit.

Tum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Tum obſides civitatum Hiſpaniæ vocari juſſit: quorum quantus numerus fuerit, piget ſcribere. 49
quippe quum alibi trecentos ferme, alibi ſeptingentos viginti quinque fuiſſe inveniam. Æque & alia inter auctores diſcrepant. Præſidium Punicum, alius decem, alius ſeptem, alius haud plus quam duûm millium fuiſſe ſcribit. Capta alibi decem millia capitum, alibi ſupra quinque & viginti invenias. Scorpiones majores minoreſque ad ſexaginta captos ſcripſerim, ſi auctorem Græcum ſequar Silenum: ſi Valerium Antiatem, majorum ſcorpionum ſex millia, minorum tredecim: adeo nullus mentiendi modus eſt. Ne de ducibus quidem convenit. plerique Lælium præfuiſſe claſſi, ſunt qui M. Junium Silanum dicant. Armen præfuiſſe Punico præſidio, deditumque Romanis, Antias Valerius; Magonem alii ſcriptores tradunt. Non de numero navium captarum, non de pondere auri atque argenti, & redactæ pecuniæ, convenit. Si aliquibus aſſentiri neceſſe eſt; media ſimillima veris ſunt. Cæterum Scipio, vocatis obſidibus, primum univerſos bonum animum habere juſſit. *Veniſſe eos in populi Romani poteſtatem, qui beneficio quam metu obligare homines malit: exteraſque gentes fide ac ſocietate junctas habere, quam triſti ſubjectas ſervitio.* Deinde acceptis nominibus civitatũ, recenſuit captivos; quot cujuſque populi eſſent: & nuncios domum miſit, ut ad ſuos quiſque recipiendos veniret. Si quarum forte civitatũ legati aderant, eis præſentibus ſuos reſtituit: cæterorum curam benigne tuendorum C. Flaminio quæſtori attribuit. Inter hæc è media turba obſidum mulier magno natu, Mandonii uxor, qui frater Indibilis Ilergetum reguli erat, flens ad pedes imperatoris procubuit, obteſtarique cœpit: ut curam cultumque fœminarum impenſius cuſtodibus commendaret. quum Scipio, nihil profecto defuturum, diceret; tum rurſus mulier, *Haud magni iſta facimus*, inquit. *quid enim huic fortunæ non ſatis eſt? Alia me cura, ætatem harum intuentem (nam ipſa jam extra periculũ injuriæ mulieris ſum) ſtimulat.* Et ætate & forma florentes circa

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

eam Indibilis filiæ erant: aliæque nobilitate pari, quæ omnes eam pro parente colebant. Tum Scipio, *Meæ, populique Romani diſciplinæ cauſſa facerem,* inquit, *ne quid, quod ſanctum uſquam eſſet, apud nos violaretur. nunc ut id curem impenſius, veſtra quoque virtus dignitaſque facit: quæ ne in malis quidem oblitæ decoris matronalis eſtis.* Spectatæ deinde integritatis viro tradidit eas, tuerique haud ſecus verecunde ac modeſte, quam hoſpitum conjuges ac matres juſſit.

50 Captiva deinde à militibus adducitur ad eum adulta virgo; adeo eximia forma, ut quacunque incedebat, converteret omnium oculos. Scipio percunctatus patriam parenteſque; inter cætera accepit, deſponſam eam principi Celtiberorum adoleſcenti: Allucio nomen erat. Extemplo igitur parentibus ſponſoque ab domo accitis, quum interim audiret deperire eum ſponſæ amore; ubi primum venit, accuratiore eum ſermone quam parentes alloquitur. *Iuvenis*, inquit, *juvenem appello: quo minor ſit inter nos hujus ſermonis verecundia. Ego, quum ſponſa tua capta a militibus noſtris ad me ducta eſſet, audiremque eam tibi cordi eſſe, & forma faceret fidem; quia ipſe, ſi frui liceret ludo ætatis, (præſertim recto & legitimo amore) & non reſpublica animum noſtrum occupaſſet, veniam mihi dari ſponſam impenſius amanti vellem: tuo, cujus poſſum, amori faveo. Fuit ſponſa tua apud me eâdem, qua apud ſoceros tuos parenteſque ſuos verecundia: ſervata tibi eſt, ut inviolatum & dignum me teque dari tibi donum poſſet. Hanc mercedem unam pro eo munere paciſcor; amicus populo Romano ſis: & ſi me virum bonum credis eſſe, quales patrem patruumque meum jam ante hæ gentes norant, ſcias multos noſtri ſimiles in civitate Romana eſſe: nec ullum in terris populum hodie dici poſſe, quem minus tibi hoſtem tuiſque eſſe velis, aut amicum malis.* Adoleſcens, ſimul pudore & gaudio perfuſus, dextram Scipionis tenens, Deos omnes invocare ad gratiam illi pro ſe referendam; quoniam ſibi nequaquam ſatis facultatis pro ſuo animo atque illius erga ſe merito, eſſet. Parentes inde cognatique virginis appellati. qui

quo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

quoniam gratis ſibi redderetur virgo; ad quam redimendam ſatis magnum attuliſſent auri pondus; orare Scipionem, ut id ab ſe donum acciperet, cœperunt: haud minorem ejus rei apud ſe gratiam futuram eſſe, affirmantes, quam redditæ inviolatæ foret virginis. Scipio, quando tanto opere peterent, accepturum ſe pollicitus, poni ante pedes juſſit: vocatoque ad ſe Allucio, *Super dotem*, inquit, *quam accepturus à ſocero es, hæc tibi à me dotalia dona accedent*, aurumque tollere, ac ſibi habere juſſit. His lætus donis honoribuſque dimiſſus domum, implevit populares laudibus meritis Scipionis: Veniſſe Diis ſimilimum juvenem; vincentem omnia, quum armis, tum benignitate ac beneficiis. Itaque delectu clientium habito, cum delectis mille & quadringentis equitibus intra paucos dies ad Scipionem revertit.
Scipio retentum ſecum Lælium, dum captivos obſi- 51
deſque & prædam ex conſilio ejus diſponeret; ſatis omnibus compoſitis, data quinquereme, captiviſque Magone, & quindecim fere ſenatoribus, qui ſimul cum eo capti erant, in navem impoſitis, nuncium victoriæ Romam mittit. ipſe paucos dies, quibus morari Carthagine ſtatuerat, exercendis navalibus pedeſtribuſque copiis abſumpſit. Primo die legiones in armis quatuor millium ſpacio decurrerunt: ſecundo die arma curare & tergere ante tentoria juſſit: tertio die rudibus inter ſe in modum juſtæ pugnæ concurrerunt: præpilatiſque miſſilibus jaculati ſunt: quarto die quies data: quinto iterum in armis decurſum eſt. Hunc ordinem laboris, quietiſque, quoad Carthagine morati ſunt, ſervarunt. Remigium claſſicique milites tranquillo in altum evecti, agilitatem navium ſimulacris navalis pugnæ experiebantur. Hæc extra urbem terra marique, corpora ſimul, animoſque ad bellum acuebant. urbs ipſa ſtrepebat apparatu belli, fabris omnium generum in publica officina incluſis, dux cuncta pari cura obibat. nunc in claſſe ac navali erat: nunc cum legionibus decurrebat: nunc operibus aſpiciendis tempus dabat, quæque in officinis, quæque in armamentario ac navalibus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

fabrorum multitudo plurima in ſingulos dies certamine ingenti faciebat. His ita inchoatis, refectiſque qua quaſſi erant muris, diſpoſitiſque præſidiis ad cuſtodiam urbis; Tarraconem eſt profectus, à multis legationibus protinus in via aditus. quas partim dato reſponſo ex itinere dimiſit, partim diſtulit Tarraconem, quo omnibus novis veteribuſque ſociis, edixerat conventum. Et cuncti fere, qui cis Iberum incolunt populi, multique etiam ulterioris provinciæ convenerunt. Carthaginienſium duces, primo ex induſtria famam captæ Carthaginis compreſſerunt: deinde ut clarior res erat, quam ut tegi ac diſſimulari poſſet, elevabant verbis. *Necopinato adventu ac prope furto unius diei urbem unam Hiſpaniæ interceptam. cujus rei tam parvæ præmio, elatum inſolentem juvenem, immodico gaudio ſpeciem magnæ victoriæ impoſuiſſe. At ubi appropinquare tres duces, tres victores hoſtium exercitus audiſſet, occurſuram ei extemplo domeſticorum funerum memoriam.* Hæc in vulgus jactabant; haudquaquam ipſi ignari, quantum ſibi ad omnia virium Carthagine amiſſa deceſſiſſet.

EPITOME

LIBRI XXVII.

CN. Fulvius Proconſul cum exercitu ab Annibale ad Herdoneam cæſus eſt. Meliore eventu à Claudio Marcello conſule adverſus eundem ad Numiſtronem pugnatum eſt. inde Annibal noctu receſſit. Marcellus inſecutus eſt, & ſubinde cedentem preſſit, donec confligeret. priore pugna Annibal ſuperior fuit, Marcellus inſequenti. Fabius Maximus pater conſul Tarentinos per proditionem recepit. In Hiſpania ad Betulam Scipio cum Aſdrubale Amilcaris conflixit & vicit. inter alia captum puerum regalem eximiæ formæ ad avunculum Maſaniſſam cum donis dimiſit. Claudius Marcellus, T. Quintius Criſpinus conſules ſpeculandi cauſſa egreſſi è caſtris, inſidiis ab Annibale circum-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

cumventi ſunt. Marcellus occiſus fuit, Criſpinus fugit. Res præterea à P. Sulpicio Prætore adverſus Philippum & Achæos geſtas continet. Luſtrum à cenſoribus conditum eſt: cenſa ſunt civium capita centum triginta ſeptem millia centum & octo: ex quo numero apparuit quantum hominum tot præliorum adverſa fortuna populo Romano abſtuliſſet. Aſdrubal, qui cum exercitu novo tranſcenderat Alpes, ut ſe Annibali conjungeret, cum millibus hominum quinquaginta ſex cæſus eſt, M. Livii conſulis ductu; ſed non minore opera Claudii Neronis conſulis. qui quum Annibali oppoſitus eſſet, relictis caſtris, ita ut hoſtem falleret, electa manu profectus, Aſdrubalem circumvenit.

HIC ſtatus rerum Hiſpaniæ erat. In Italia conſul Marcellus, Salapia per proditionem recepta, Maroneam & Meles de Samnitibus vi cepit. Ad tria millia militum ibi Annibalis, quæ præſidii cauſſa relicta erant, oppreſſa. Præda (& aliquantum ejus fuit) militi conceſſa. tritici quoque ducenta quadraginta millia modium, & centum decem millia hordei inventa. Cæterum nequaquam inde tantum gaudium fuit, quanta clades intra paucos dies accepta eſt haud procul ab Herdonea urbe. Caſtra ibi Cn. Fulvius proconſul habebat, ſpe recipiundæ Herdoneæ, quæ poſt Cannenſem cladem ab Romanis defecerat, nec loco ſatis tuto poſita, nec præſidiis firmata. Negligentiam inſitam ingenio ducis augebat ſpes ea, quod labare iis adverſus Pœnum fidem ſenſerat, poſtquam Salapia amiſſa exceſſiſſe his locis Annibalem in Bruttios auditum eſt. Ab Herdonea ea omnia per occultos nuncios delata Annibali, ſimul curam ſociæ retinendæ urbis, & ſpem fecere incautum hoſtem aggrediendi. exercitu expedito, ita ut famam prope præveniret, magnis itineribus ad Herdoneam contendit, & quo plus terroris hoſti objiceret, acie inſtructa acceſſit. Par audacia Romanus, conſilio & viribus impar, copiis raptim eductis conflixit. quinta legio & ſiniſtra ala acriter

 pugnam

pugnam inierunt. Cæterum Annibal ſigno equitibus
dato, ut, quum pedeſtres acies occupaſſent præſenti
certamine oculos animoſque, circumvecti, pars ca-
ſtra hoſtium, pars terga trepidantium invaderent;
ipſe in Cn. Fulvii ſimilitudinem nominis, quod Cn.
Fulvium prætorem biennio ante in iiſdem device-
rat locis, increpans, ſimilem eventum pugnæ fore,
affirmabat. Neque ea ſpes vana fuit. nam quum co-
minus acie & peditum certamine multi cecidiſſent
Romanorum, ſtarent tamen ordines ſignaque; eque-
ſtris à tergo tumultus, ſimul à caſtris clamor hoſti-
lis auditus, ſextam ante legionem, quæ in ſecunda
acie poſita, prior ab Numidis turbata eſt; quintam
deinde, atque eos qui ad prima ſigna erant, avertit.
Pars in fugam effuſi, pars in medio cæſi: ubi & ipſe
Cn. Fulvius cum undecim tribunis militum cecidit.
Romanorum ſociorumque quot cæſa in eo prælio
millia ſint, quis pro certo affirmet? quum tredecim
millia alibi, alibi haud plus quam ſeptem inveniam.
Caſtris prædaque victor potitur. Herdoneam, quia
& defecturam fuiſſe ad Romanos comperit, nec
manſuram in fide, ſi inde abſceſſiſſet; multitudine
omni Metapontum ac Thurios traducta, incendit,
occiditque principes, qui cum Fulvio colloquia oc-
culta habuiſſe comperti ſunt. Romani, qui ex tanta
clade evaſerant, diverſis itineribus ſemermes ad Mar-
2 cellum conſulem in Samnium perfugerunt. Marcel-
lus nihil admodum tanta clade territus, literas Ro-
mam ad Senatũ de duce & exercitu ad Herdoneam
amiſſo ſcribit. cæterum, *eundem ſe qui poſt Cannenſem
pugnam ferocem victoria Annibalem contudiſſet; ire
adverſus eum, brevem illi lætitiam qua exſultet factu-
rum.* Et Romæ quidem quum luctus ingens ex præ-
terito, tum timor in futurum erat. Conſul ex Samnio
in Lucanos tranſgreſſus, ad Numiſtronem in conſpe-
ctu Annibalis loco plano, quum Pœnus collem tene-
ret, poſuit caſtra. Addidit & aliam fidentis ſpeciem,
quod prior in aciem eduxit. nec detrectavit Annibal,
ut ſigna portis efferri vidit. Ita tamen aciem inſtru-
xerunt, ut Pœnus dextrum cornu in collem erigeret,
Ro-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Romani ſiniſtrum ad oppidum applicarent. Ab hora tertia quum ad noctem pugnam extendiſſent, feſſæque pugnando primæ acies eſſent, ab Romanis prima legio & dextera ala, ab Annibale Hiſpani milites & funditor Balearis, elephanti quoque, commiſſo jam certamine, in prælium acti. Diu pugna neutro inclinata ſtetit. Primæ legioni tertia, dexteræ alæ ſiniſtra ſubiit, & apud hoſtes integri à feſſis pugnam accepere. Novum atque atrox prælium ex tam ſegni repente exarſit; recentibus animis corporibuſque: ſed nox incerta victoria diremit pugnantes. Poſtero die Romani ab ſole orto, in multum diei ſtetere in acie: ubi nemo hoſtium adverſus prodiit; ſpolia per ocium legêre, & congeſtos in unum locum cremavere ſuos. Nocte inſequenti Annibal ſilentio movit caſtra, & in Apuliam abiit: Marcellus ubi lux fugam hoſtium aperuit, ſauciis cum præſidio modico Numiſtrone relictis, præpoſitoque his L. Furio Purpurione tribuno militum, veſtigiis inſtitit ſequi. Ad Venuſiam adeptus eum eſt. Ibi per dies aliquot quum ab ſtationibus procurſaretur; miſta equitum peditumque tumultuoſa magis prælia quam magna, & ferme omnia Romanis ſecunda fuerunt. Inde per Apuliam ducti exercitus, ſine ullo memorando certamine; quum Annibal nocte ſigna moveret, locum inſidiis quærens: Marcellus, niſi certa luce, & explorato ante, non ſequeretur. Capuæ interim 3
Flaccus dum bonis principum vendendis, agro, qui publicatus fuerat, locando (locavit autem omnem frumento) tempus terit; ne deeſſet materia in Campanos ſæviendi, novum in occulto gliſcens per indicium protractum eſt facinus. milites ædificiis emotos, ſimul ut cum agro tecta urbis fruenda locarentur, ſimul metuens, ne ſuum quoque exercitum, ſicut Annibalis, nimia urbis amœnitas emolliret; in portis muriſque ſibimet ipſos tecta militariter coegerat ædificare. erant autem pleraque ex cratibus aut tabulis facta, alia arundine texta; ſtramento intecta omnia, velut de induſtria, alimentis ignis. Hæc noctis una hora ut omnia incenderent, centum ſeptua-

ginta

ginta Campani, principibus fratribus Bloſiis, conjuraverant. indicio ejus rei ex familia Bloſiorum facto, portis repente juſſu proconſulis clauſis, quum ad arma ſigno dato milites concurriſſent; comprehenſi omnes qui in noxa erant, & quæſtione acriter habita, damnati necatique: indicibus libertas, & æris dena millia data. Nucerinos, & Acerranos querentes, ubi habitarent non eſſe, Acerris ex parte incenſis, Nuceria deleta, Romam Fulvius ad ſenatum miſit. Acerranis permiſſum, ut ædificarent quæ incenſa erant: Nucerini Atellam, quia id maluerant (Atellanis Calatiam migrare juſſis) traducti. Inter multas magnaſque res, quæ nunc ſecundæ, nunc adverſæ occupabant cogitationes hominum, ne Tarentinæ quidem arcis excidit memoria. M. Ogulnius, & P. Aquilius, in Etruriam legati ad frumentum coemendum quod Tarentum portaretur, profecti: & mille milites de exercitu urbano, par numerus Romanorum, ſociorumque eodem in præſidium cum frumento miſſi ſunt.
4 Jam æſtas in exitu erat, comitiorumque conſularium inſtabat tempus. ſed litteræ Marcelli negantis è republica eſſe, veſtigium abſcedi ab Annibale, cui cedenti, certamenque abnuenti gravius ipſe inſtaret; curam injecerant, ne aut conſulem tum maxime res agentem à bello avocarent, aut in annum conſules deeſſent. Optimum viſum eſt, quamquam extra Italiam eſſet, Valerium potius conſulem ex Sicilia revocari. Ad eum literæ juſſu ſenatus ab L. Manlio prætore urbis miſſæ, cum literis conſulis M. Marcelli: ut ex iis noſceret, quæ cauſſa Patribus eum potius quam collegam revocandi ex provincia eſſet. Eo fere tempore legati ab rege Syphace Romam venerunt; quæ is proſpera prælia rex cum Carthaginienſibus feciſſet, memorantes. *Regem nec inimiciorem ulli populo quam Carthaginienſi, nec amiciorem quam Romano, affirmabant eſſe. miſiſſe eum antea legatos in Hiſpaniam ad Cn. & P. Cornelios, imperatores Romanos. nunc ab ipſo velut fonte petere Romanorum amicitiam voluiſſe.* Senatus non legatis modo benigne reſpondit, ſed & ipſe legatos cum donis ad regem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

regem miſit, L. Genutium, P. Pætelium, P. Popi-
lium. Dona tulere, togam, & tunicam purpuream,
ſellam eburneam, pateram ex quinque pondo auri
factam. Protinus & alios Africæ regulos juſſi adire,
iis quoque quæ darentur, portata, togæ, prætextæ,
& ternûm pondo pateræ aureæ. Et Alexandriam ad
Ptolemæum Cleopatramque reges M. Atilius &
Manius Acilius legati, ad commemorandam reno-
vandamque amicitiam miſſi, dona tulere: Regi to-
gam, & tunicam purpuream cum ſella eburnea: Re-
ginæ, pallam pictam cum amiculo purpureo. Multa
æſtate, qua hæc facta ſunt, ex propinquis urbibus
agriſque nunciata ſunt prodigia; Tuſculi agnum
cum ubere lactenti natum: Jovis ædis culmen ful-
mine ictum, ac prope omni tecto nudatum. Iiſdem
ferme diebus, Anagninæ terram ante portam ictam,
diem ac noctem ſine ullo ignis alimento arſiſſe. &
aves, ad compitum Anagninum, in luco Dianæ ni-
dos in arboribus reliquiſſe. Tarracinæ in mari haud
procul portu angues magnitudinis miræ, laſcivien-
tium piſcium modo exultaſſe. Tarquiniis porcum
cum ore humano genitum. Et in agro Capenate, ad
lucum Feroniæ, quatuor ſigna ſanguine multo diem
ac noctem ſudaſſe. Hæc prodigia hoſtiis majoribus
procurata decreto pontificum: & ſupplicatio diem
unum Romæ ad omnia pulvinaria, alterum, in Ca-
penate agro ad Feroniæ lucum, indicta. M. Valerius
conſul literis excitus, provincia exercituque man-
dato Cincio prætori, M. Valerio Meſſala præfecto 5
claſſis, cum parte navium in Africam, prædatum ſi-
mul ſpeculatumque, quæ populus Carthaginienſis
gereret pararetque, miſſo; ipſe decem navibus Ro-
mam profectus quum proſpere perveniſſet, ſenatum
extemplo habuit. ibi de ſuis rebus geſtis commemo-
ravit. *Quum annos prope ſexaginta in Sicilia terra
marique ſæpe magnis cladibus bellatum eſſet, ſe eam
provinciam confeciſſe. neminem Carthaginienſem in
Sicilia eſſe: neminem Siculum, qui metu inde fugati
fuerint, non eſſe: omnes in urbes agroſque ſuos redu-
ctos, arare, ſerere: deſertam recoli tandem terram,*

frugi-

frugiferam ipſis cultoribus, populoque Romano pace ac bello fidiſſimum annonæ ſubſidium. Exin Mutine, & ſi quorum aliorum merita erga populum Romanum erant, in ſenatum introductis; honores omnibus, ad exſolvendam fidem conſulis habiti. Mutines etiam civis Romanus factus; rogatione ab tribuno plebis ex auctoritate Patrum ad plebem lata. Dum hæc Romæ geruntur, M. Valerius Meſſala quinquaginta navibus quum ante lucem ad Africam acceſſiſſet, improviſo in agrum Vticenſem excenſionem fecit: eumque late depopulatus, multis mortalibus cum alia omnis generis præda captis, ad naves rediit, atque in Siciliam tranſmiſit: tertiodecimo die, quam profectus inde erat, Lilybæum revectus. Ex captivis, quæſtione habita, hæc comperta: conſulique Lævino omnia ordine perſcripta, ut ſciret quo in ſtatu res Africæ eſſent. *Quinque millia Numidarum cum Maſaniſſa Galæ filio acerrimo juvene Carthagine eſſe: & alios per totam Africam milites mercede conduci, qui in Hiſpaniam ad Aſdrubalem trajicerentur: ut is quam maximo exercitu primo quoque tempore in Italiam tranſgreſſus, jungeret ſe Annibali. in eo poſitam victoriam credere Carthagi nienſes. Claſſem præterea ingentem apparari ad Siciliam repetendam, eamque ſe credere brevi trajecturam.* Hæc recitata à conſule, ita movere ſenatum, ut non exſpectanda comitia conſulis cenſerent, ſed dictatorem comitiorum habendorum cauſſa dici, & extemplo in provinciam redeundum. Illa diſceptatio tenebat, quod conſul in Sicilia ſe M. Valerium Meſſalam, qui tum claſſi præeſſet, dictatorem dicturum eſſe aiebat: Patres extra Romanum agrum (eum autem in Italia terminari) negabant dictatorem dici poſſe. M. Lucretius tribunus plebis, quum de ea re conſuleret, ita decrevit ſenatus, *Vt conſul prius quam ab urbe diſcederet, populum rogaret, quem dictatorem dici placeret: eumque quem populus juſſiſſet, dictatorem diceret. Si conſul noluiſſet, prætor urbanus populum rogaret: ſi ne is quidem vellet, tum tribuni ad plebem ferrent.* Quum conſul ſe populum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

rogaturum negaſſet, quod ſuæ poteſtatis eſſet, prætoremque vetuiſſet rogare; tribuni plebis rogarunt, plebeſque ſcivit, ut Q. Fulvius, qui tum ad Capuam erat, dictator diceretur. ſed quo die id plebis concilium futurum erat, conſul clam nocte in Siciliam abiit. deſtitutique Patres literas ad M. Claudium mittendas cenſuerunt, ut deſertæ à collega reipublicæ ſubveniret, diceretque, quem populus juſſiſſet, dictatorem. Ita à Marcello conſule Q. Fulvius dictator dictus, & ex eodem plebiſcito & ab Q. Fulvio dictatore P. Licinius Craſſus Pontifex maximus magiſter equitum dictus. Dictator poſteaquam Romam venit, Cn. Sempronium Blæſum legatum, quem ad Capuam habuerat, in Etruriam provinciam ad exercitum miſit; in locum C. Calpurnii prætoris: quem, ut Capuæ exercituique ſuo præeſſet, literis excivit. Ipſe comitia in quem diem primum potuit, edixit: quæ certamine inter tribunos dictatoremque injecto, perfici non potuerant. Galeria juniorum, quæ ſorte prærogativa erat, Q. Fulvium & Q. Fabium conſules dixerat. eodemque jure vocatæ inclinaſſent, ni tribuni plebis C. & L. Arennii ſe interpoſuiſſent: qui neque magiſtratum continuari ſatis civile eſſe aiebant: & multo fœdioris exempli, eum ipſum creari qui comitia haberet. Itaque ſi ſuum nomen dictator acciperet, ſe comitiis interceſſuros: ſi aliorum, præterquam ipſius, ratio haberetur, comitiis ſe moram non facere. Dictator cauſſam comitiorum auctoritate ſenatus plebiſcito, exempliſque tutabatur. nam, Cn. Servilio conſule, quum C. Flaminius alter conſul ad Traſimenum cecidiſſet; ex auctoritate Patrum ad plebem latum, plebemque ſciviſſe, ut quoad bellum in Italia eſſet, ex iis qui conſules fuiſſent, quos & quoties vellet, reficiendi conſules populo jus eſſet. exemplumque eam in rem ſe habere; vetus L. Poſtumii Megelli, qui interrex iis comitiis quæ ipſe habuiſſet, conſul cum C. Junio Bubulco creatus eſſet; recens Q. Fabii, qui ſibi continuari conſulatum, niſi id bono publico fieret, profecto numquam ſiſſet. His orationibus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

bus quum diu certatum eſſet, poſtremo ita inter dictatorem ac tribunos convenit, ut eo quod cenſuiſſet ſenatus, ſtaretur. Patribus id tempus reipublicæ viſum eſt, ut per veteres, & expertos, bellique peritos imperatores reſpublica gereretur. itaque moram fieri comitiis non placere. Concedentibus tribunis, comitia habita. Declarati conſules Q. Fabius Maximus quintum, Q. Fulvius Flaccus quartum. Prætores inde creati, L. Veturius Philo, T. Quintius Criſpinus, C. Hoſtilius Tubulus, C. Aurunculeius. Magiſtratibus in annum creatis, Q. Fulvius dictatura ſe abdicavit. Extremo æſtatis hujus, claſſis Punica navium quadraginta cum præfecto Amilcare in Sardiniam trajecta; Olbienſem primo, dein poſtquam ibi P. Manlius Vulſo prætor cum exercitu apparuit, circumacta inde ad alterum inſulæ latus, Caralitanum agrum vaſtavit: & cum præda omnis generis in Africam rediit. Sacerdotes Romani eo anno mortui aliquot ſuffectique. C. Servilius Pontifex factus in locum T. Otacilii Craſſi. Tib. Sempronius Tib. F. Longus augur factus in locum T. Otacilii Craſſi. Decemvir item ſacris faciundis in locum Tib. Sempronii C. F. Longi, Tib. Sempronius Tib. F. Longus ſuffectus. M. Marcius rex ſacrorum mortuus eſt: & M. Æmilius Papus maximus curio. neque in eorum locum ſacerdotes eo anno ſuffecti. Et cenſores hic annus habuit L. Veturium Philonem, & P. Licinium Craſſum, pontificem maximum. Craſſus Licinius nec conſul, nec prætor ante fuerat, quam cenſor eſt factus. ex ædilitate gradum ad cenſuram fecit. Sed hi cenſores neque ſenatum legerunt, nec quicquam publicæ rei egerunt: mors diremit L. Veturii. inde & Licinius cenſura ſe abdicavit. Ædiles curules L. Veturius, & P. Licinius Varus, ludos Romanos diem unum inſtaurarunt. Ædiles plebis Q. Catius, & L. Porcius Licinus ex multaticio argento ſigna ænea ad Cereris dedere: & ludos pro tempo-
7 ris ejus copia magnifici apparatus fecerunt. Exitu anni hujus, die quarta & trigeſima quam ab Tarracone profectus erat, C. Lælius legatus Scipionis Romam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

mam venit. iſque cum agmine captivorum ingreſſus urbem, magnum concurſum hominum fecit. Poſtero die in ſenatum introductus, captam Carthaginem, caput Hiſpaniæ, uno die, receptaſque aliquot urbes, quæ defeciſſent, novaſque in ſocietatem aſcitas, expoſuit. Ex captivis comperta his fere congruentia, quæ in literis fuerant M. Valerii Meſſalæ. Maxime movit Patres Aſdrubalis tranſitus in Italiam; vix Annibali atque ejus armis ſubſiſtentem. Productus in concionem Lælius eadem ediſſeruit. Senatus ob res feliciter à P. Scipione geſtas, ſupplicationem in unum diem decrevit. C. Lælium primo quoque tempore cum quibus venerat navibus, redire in Hiſpaniam juſſit. Carthaginis expugnationem in hunc annum contuli, multis auctoribus: haud neſcius, quoſdam eſſe, qui anno inſequenti captam tradiderint. Quod mihi minus ſimile veri viſum eſt, annum integrum Scipionem nihil gerundo in Hiſpania conſumpſiſſe. Q. Fabio Maximo quintum, Q. Fulvio Flacco quartum conſulibus, Idibus Martiis, quo die magiſtratum inierunt, Italia ambobus provincia decreta; regionibus tamen partitum imperium: Fabius ad Tarentum, Fulvius in Lucanis ac Bruttiis rem gereret. M. Claudio prorogatum in annum imperium. Prætores ſortiti provincias: L. Veturius Philo urbanam: C. Hoſtilius Tubulus peregrinam cum Gallia: T. Quintius Criſpinus Capuam: C. Aurunculeius Sardiniam. Exercitus ita per provincias diviſi. Fulvio duæ legiones, quas in Sicilia M. Valerius Lævinus haberet: Q. Fabio, quibus in Etruria C. Calpurnius præfuiſſet. Exercitus urbanus ut in Etruriam ſuccederet: C. Calpurnius eidem præeſſet provinciæ: Capuam, exercitumque, quem Q. Fulvius habuiſſet, T. Quintius obtineret. C. Hoſtilius ab C. Lætorio proprætore provinciam exercitumque, qui tum jam Arimini erat, acciperet. M. Marcello, quibus conſul bene rem geſſerat, legiones decretæ: M. Valerio cum L. Cincio (his quoque eſt enim prorogatum in Sicilia imperium) Cannenſis exercitus datus: eumque ſupplere ex militibus, qui ex legionibus

Cn.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Cn. Fulvii ſupereſſent, juſſi. Conquiſitos eos, con-
ſules in Siciliam miſerunt: additaque eadem mili-
tiæ ignominia, ſub qua Cannenſes militabant: qui-
que ex prætoris Cn. Fulvii exercitu ob ſimilis iram
fugæ miſſi eo ab ſenatu fuerant. C. Aurunculeio eæ-
dem in Sardinia legiones, quibus P. Manlius Vulſo
eam provinciam obtinuerat, decretæ. P. Sulpicio
eadem legione, eademque claſſe Macedoniam obti-
nere juſſo, prorogatum in annum imperium. tri-
ginta quinqueremes ex Sicilia Tarentum ad Q. Fa-
bium conſulem mitti juſſæ: cætera claſſe prædatum
in Africam, aut ipſum M. Valerium Lævinum traji-
cere; aut mittere, ſeu L. Cincium, ſeu M. Va-
lerium Meſſallam. Nec de Hiſpania quicquam mu-
tatum, niſi quod non in annum Scipioni Silano-
que, ſed donec revocati ab ſenatu forent, proro-
gatum imperium eſt. Ita provinciæ exercituumque
8 in eum locum partita imperia. Inter majorum re-
rum curas comitia maximi curionis, quum in lo-
cum M. Æmilii ſacerdos crearetur, vetus excitave-
runt certamen; patriciis negantibus C. Mamilii Vi-
tuli, qui unus ex plebe petebat, habendam rationem
eſſe: quia nemo ante eum, niſi ex Patribus, id ſa-
cerdotium habuiſſet. Tribuni appellati, ad ſenatum
rejecerunt. Senatus populi poteſtatem fecit. Ita pri-
mus ex plebe creatus maximus curio C. Mamilius
Vitulus. Et flaminem dialem invitum inaugurari
coëgit P. Licinius pontifex maximus C. Valerium
Flaccum. Decemvir ſacris faciundis creatus in lo-
cum Q. Mucii Scævolæ demortui, C. Lætorius.
Cauſſam inaugurari coacti flaminis libens reticuiſ-
ſem, ni ex mala fama in bonam vertiſſet. Ob ado-
leſcentiam negligentem luxurioſamque C. Flaccus
flamen captus à P. Licinio pontifice maximo erat;
L. Flacco fratri germano, cognatiſque aliis ob eadem
vitia inviſus. Is, ut animum ejus cura ſacrorum &
cærimoniarum cepit, ita repente exuit antiquos mo-
res, ut nemo tota juventute haberetur prior, nec
probatior primoribus Patrum, ſuis pariter alieniſ-
que, eſſet. Hujus famæ conſenſu elatus ad juſtam fi-
duciam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

duciam ſui, rem intermiſſam per multos annos ob indignitatem flaminum priorum repetivit, ut in ſenatum introiret. Ingreſſum eum curiam quum L. Licinius prætor inde eduxiſſet, tribunos plebis appellavit flamen. Vetuſtum jus ſacerdotii repetebat: datum id cum toga prætexta, & ſella curuli & flaminio eſſe. Prætor, non exoletis vetuſtate annalium exemplis ſtare jus, ſed recentiſſimæ cujuſque conſuetudinis uſu volebat: nec patrum, nec avorum memoria Dialem quemquam id jus uſurpaſſe. Tribuni, rem inertia flaminum obliteratam, ipſis, non ſacerdotio damno fuiſſe, quum æquum cenſuiſſent, ne ipſo quidem contra tendente prætore, magno aſſenſu Patrum plebiſque, flaminem in ſenatum introduxerunt: omnibus ita exiſtimantibus, magis ſanctitate vitæ, quam ſacerdotii jure, rem eam flaminem obtinuiſſe. Conſules prius quam in provincias irent, duas urbanas legiones in ſupplementum, quantum opus erat cæteris exercitibus, militum ſcripſerunt. Vrbanum veterem exercitum Fulvius conſul C. Fulvio Flacco legato (frater hic conſulis erat) in Etruriam dedit ducendum: & legiones, quæ in Etruria erant, Romam deducendas. Et Fabius conſul reliquias exercitus Fulviani conquiſitas (fuere autem ad tria millia trecenti triginta ſex) Q. Maximum filium ducere in Siciliam ad M. Valerium proconſulem juſſit: atque ab eo duas legiones, & triginta quinqueremes accipere. Nihil hæ eductæ ex inſula legiones minuerunt nec viribus nec ſpecie ejus provinciæ præſidium. nam quum præter egregie ſuppletas duas veteres legiones, transfugarum etiam Numidarum equitum peditumque magnam vim haberet, Siculos quoque qui in exercitu Epicydis aut Pœnorum fuerant, belli peritos viros, milites ſcripſit. Ea externa auxilia quum ſingulis Romanis legionibus adjunxiſſet, duorum ſpeciem exercituum ſervavit: altero L. Cincium partem inſulæ, qua regnum Hieronis fuerat, tueri juſſit: altero ipſe cæteram inſulam tuebatur; diviſam quondam Romani Punicique imperii finibus: claſſe quoque navium

ſeptua-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ſeptuaginta parata, ut omni ambitu littorum præſidio oræ maritimæ eſſent. Ipſe cum Mutinis equitatu provinciam peragrabat; ut viſeret agros, cultaque ab incultis notaret: & perinde dominos laudaret caſtigaretque. Ita tantum ea cura frumenti provênit, ut & Romam mitteret, & Catanam conveheret. unde exercitui, qui ad Tarentum æſtiva acturus eſſet, poſſet præberi. Cæterum tranſportati milites in Siciliam (& erant major pars Latini nominis, ſociorumque) prope magni motus cauſſa fuêre: adeo ex parvis ſæpe magnarum momenta rerum pendent. Fremitus enim inter Latinos, ſocioſque in conciliis ortus: *Decimum annum delectibus & ſtipendiis exhauſtos eſſe. quotannis ferme clade magna pugnare. Alios in acie occidi, alios morbo abſumi: magis perire ſibi civem, qui ab Romano miles lectus ſit, quam qui à Pœno captus. quippe ab hoſte gratis remitti in patriam; ab Romanis extra Italiam in exilium verius, quam in militiam ablegari. Octavum jam ibi annum ſeneſcere Cannenſem militem, moriturum antequam Italia hoſtis (quippe nunc quum maxime florens viribus) excedat. Si veteres milites non redeant in patriam, novi legantur, brevi neminem ſuperfuturum. Itaque quod propediem res ipſa negatura ſit, prius quam ad ultimam ſolitudinem atque egeſtatem perveniant, negandum populo Romano eſſe. Si conſentientes in hoc ſocios videant Romani, profecto de pace cum Carthaginienſibus jungenda cogitaturos. aliter numquam, vivo Annibale, ſine bello Italiam fore.* Hæc acta in conciliis. Triginta tum coloniæ pop. Rom. erant. ex iis duodecim, quum omnium legationes Romæ eſſent, negaverunt conſulibus eſſe, unde milites pecuniamque darent. Eæ fuere Ardea, Nepete, Sutrium, Circeii, Alba, Carſeoli, Sueſſa, Sora, Setia, Cales, Narnia, Interamna. Nova re conſules icti, quum abſterrere eos à tam deteſtabili conſilio vellent, caſtigando increpandoque plus quam leniter agendo profecturos rati, *eos auſos eſſe conſulibus dicere*, ajebant, *quod conſules in ſenatu pronunciarent, in animum inducere non poſſent. non enim detrectationem*

nem eam munerum militiæ, ſed apertam defectionem à populo Romano eſſe. Redirent itaque propere in colonias, & tamquam integra re locuti magis quam auſi tantum nefas, cum ſuis conſulerent. admonerent, non Campanos, neque Tarentinos eos eſſe, ſed Romanos: inde oriundos, inde in colonias atque in agrum bello captum ſtirpis augendæ cauſſa miſſos: quæ liberi parentibus deberent, ea illos Romanis debere, ſi ulla pietas, ſi memoria antiquæ patriæ eſſet. Conſulerent igitur de integro. nam tum quidem quæ temere agitaſſent, ea prodendi imperii Romani, tradendæ Annibali victoriæ eſſe. Quum alternis hæc conſules diu jactaſſent, nihil moti legati, neque ſe quod domum renunciarent, habere dixerunt, neque ſenatum ſuum quid novi conſuleret, ubi nec miles qui legeretur, nec pecunia, quæ daretur in ſtipendium, eſſet. Quum obſtinatos eos viderent conſules, rem ad ſenatum detulerunt. ubi tantus pavor animis omnium eſt injectus, ut magna pars, actum de imperio diceret. idem alias colonias facturas; idem ſocios conſenſiſſe omnes, ad prodendam Annibali urbem Romanam. Conſules 10
hortari & conſolari ſenatum, & dicere, *Alias colonias in fide atque officio priſtino fore, eas quoque ipſas quæ ab officio deceſſiſſent, ſi legati circa eas colonias mittantur, qui caſtigent, qui non precentur, verecundiam imperii habituras eſſe.* Permiſſum ab ſenatu iis quum eſſet, agerent, facerentque, ut è republica ducerent; pertentatis prius aliarum coloniarum animis, citaverunt legatos: quæſiveruntque ab iis, ecquid milites ex formula paratos haberent? Pro duodeviginti coloniis M. Sextilius Fregellanus reſpondit: *& milites ex formula paratos eſſe: & ſi pluribus opus eſſet, plures daturos: & quicquid aliud imperaret velletque populus Romanus, enixe facturos. ad id ſibi neque opes deeſſe, animum etiam690 ſupereſſe.* Conſules, ſibi parum videri, præfati, pro merito eorum, ſua voce collaudari eos, niſi univerſi Patres iis in curia gratias egiſſent, ſequi in ſenatum juſſerunt. Senatus quam poterat honoratiſſimo decreto allocutus eos, mandat conſulibus, ut ad populum quoque eos

pro-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

producerent. & inter multa alia præclara, quæ ipſis,
majoribuſque ſuis præſtitiſſent, recens etiam meri-
tum eorum in rempublicam commemorarent. Ne
nunc quidem poſt tot ſecula ſileantur, fraudenturve
laude ſua, Signini fuere, & Norbani, Saticulanique,
& Brunduſini, & Fregellani, & Lucerini, & Venu-
ſini, & Adriani, & Firmani, & Ariminenſes: & ab
altero mari; Pontiani, & Pæſtani, & Coſſani: &
mediterranei; Beneventani, & Æſernini, & Spole-
tani, & Placentini, & Cremonenſes. Harum colo-
niarum ſubſidio tum imperium populi Romani ſte-
tit: iiſque gratiæ, & in ſenatu, & ad populum actæ.
Duodecim aliarum coloniarum quæ detrectaverunt
imperium, mentionem fieri Patres vetuerunt, ne-
que illos dimitti, neque retineri, neque appellari à
conſulibus. ea tacita caſtigatio maxime ex dignitate
populi Romani viſa eſt. Cætera expedientibus, quæ
ad bellum opus erant, conſulibus; aurum viceſima-
rium, quod in ſanctiore ærario ad ultimos caſus ſer-
vabatur, promi placuit. Prompta ad quatuor mil-
lia pondo auri. inde quingena pondo data conſuli-
bus, & M. Marcello, & P. Sulpicio proconſulibus,
& T. Veturio prætori, qui Galliam provinciam ſor-
titus erat; additumque Fabio Conſuli centum pon-
do auri præcipuum, quod in arcem Tarentinam
portaretur. cætero uſi ſunt ad veſtimenta præſenti
pecunia locanda exercitui, qui in Hiſpania bellum
11 ſecunda ſua fama duciſque gerebat. Prodigia quo-
que, prius quam ab urbe Conſules proficiſcerentur,
procurari placuit. In Albano monte tacta de cœlo
erant, ſignum Jovis, arborque templo propinqua,
& Hoſtiæ lacus, & Capuæ murus, Fortunæque
ædes, & Sinueſſæ murus portaque. Hæc de cœlo ta-
cta. Cruentam etiam fluxiſſe aquam Albanam, qui-
dam auctores erant; & Romæ intus cellam ædis
Fortis Fortunæ de capite ſignum, quod in corona
erat, in manus ſponte ſua prolapſum. Et Priverni
ſatis conſtabat bovem locutum, volturiumque fre-
quenti foro in tabernam devolaſſe, & Sinueſſæ na-
tum ambiguo inter marem ac fœminam ſexu infan-
tem:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

tem : quos androgynos vulgus (ut pleraque faciliore ad duplicanda verba Græco ſermone) appellat. & lacte pluiſſe, & cum elephanti capite puerum natum. Ea prodigia hoſtiis majoribus procurata, & ſupplicatio circa omnia pulvinaria, & obſecratio in unum diem indicta : & decretum, ut C. Hoſtilius prætor ludos Apollinis, ſicut his annis voti factique erant, voveret, faceretque. Per eos dies & cenſoribus creandis Q. Fulvius conſul comitia habuit. Creati cenſores, ambo, qui nondum conſules fuerant, M. Cornelius Cethegus, P. Sempronius Tuditanus. Hi cenſores, ut agrum Campanum fruendum locarent, ex auctoritate Patrum latum in plebem eſt, plebeſque ſcivit. Senatus lectionem contentio inter cenſores de principe legendo, tenuit. Sempronii lectio erat, cæterum Cornelius morem traditum à patribus ſequendum aiebat. ut qui primus cenſor ex iis qui viverent, fuiſſet, eum principem legerent : is T. Manlius Torquatus erat. Sempronius, cui Dii ſortem legendi dediſſent, ei jus liberum eoſdem dediſſe Deos. Se id ſuo arbitrio facturum : lecturumque Q. Fabium Maximum, quem tum principem Romanæ civitatis eſſe vel Annibale judice victurus eſſet. Quum diu certatum eſſet verbis, concedente collega, lectus à Sempronio princeps in ſenatu Q. Fabius Maximus Conſul : inde alius lectus ſenatus, octo præteritis, inter quos L. Cæcilius Metellus erat; infamis auctor deſerendæ Italiæ poſt Cannenſem cladem. In equeſtribus quoque notis eadem ſervata cauſſa. ſed erant perpauci, quos ea infamia attingeret. Illis omnibus (& multi erant) adempti equi, qui Cannenſium legionum equites in Sicilia erant. addiderunt acerbitati etiam tempus, ne præterita ſtipendia procederent iis, qui equo publico meruerant, ſed dena ſtipendia equis privatis facerent. Magnum præterea numerum eorum conquiſiverunt, qui equo merere deberent : atque ex iis, qui principio ejus belli ſeptemdecim annos nati fuerant, neque militaverant, omnes ærarios fecerunt. Locaverunt inde reficienda quæ circa forum incendio

dio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

dio conſumpta erant, ſeptem tabernas, macellum,
12 atrium regium. Tranſactis omnibus, quæ Romæ agenda erant, conſules ad bellum profecti: prior Fulvius prægreſſus Capuam. poſt paucos dies conſecutus Fabius, qui & collegam coram obteſtatus, & per literas Marcellum, ut quam acerrimo bello detineret Annibalem, dum ipſe Tarentum oppugnaret: ea urbe adempta hoſti jam undique pulſo, nec ubi conſiſteret, nec quid fidum reſpiceret habenti, ne remorandi quidem cauſſam in Italia fore. Rhegium etiam nuncium mittit ad præfectum præſidii, quod ab Lævino Conſule adverſus Bruttios ibi locatum erat, octo millia hominum: pars maxima ab Agathyrna (ſicut antea dictum eſt) ex Sicilia traducta, rapto vivere hominum aſſuetorum. additi erant Bruttiorum indidem perfugæ, & audacia & audendi omnia neceſſitatibus pares. Hanc manum ad Bruttium primum agrum depopulandum duci juſſit, inde ad Cauloniam urbem oppugnandam. Imperata non impigre ſolum, ſed etiam avide exſecuti, direptis fugatiſque cultoribus agri, ſumma vi urbem oppugnabant. Marcellus conſulis literis excitus, & quia ita in animum induxerat, neminem ducem Romanum tam parem Annibali quam ſe eſſe; ubi primum in agris pabuli copia fuit, ex hibernis profectus, ad Canuſium Annibali occurrit. Sollicitabat ad defectionem Canuſinos Pœnus. cæterum ut appropinquare Marcellum audivit; caſtra inde movit. Aperta erat regio ſine ullis ad inſidias latebris: itaque in loca ſaltuoſa cedere inde cœpit. Marcellus veſtigiis inſtabat, caſtraque caſtris conferebat: & opere perfecto, extemplo in aciem legiones educebat. Annibal turmatim per equites peditumque jaculatores levia certamina ſerens, caſum univerſæ pugnæ non neceſſarium ducebat. tractus eſt tamen ad id quod vitabat certamen. Nocte prægreſſum eum aſſequitur locis planis ac patentibus Marcellus. caſtra inde ponentem, pugnando undique in munitores, operibus prohibet. Ita ſigna collata, pugnatumque totis copiis: & quum jam nox inſtaret, Marte æquo diſ-
ceſſum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ceſſum eſt. caſtra exiguo diſtantia ſpatio, raptim ante
noctem permunita. Poſtero die luce prima Marcel-
lus in aciem copias eduxit. nec Annibal detrectavit
certamen; multis verbis adhortatus milites, *ut me-
mores Traſimeni Cannarumque, contunderent fero-
ciam hoſtis. urgere atque inſtare eum. non iter quie-
tos facere, non caſtra ponere pati, non reſpirare aut cir-
cumſpicere. quotidie ſimul orientem ſolem & Roma-
nam aciem in campis videndam eſſe. Si uno prælio
haud incruentus abeat, quietius deinde tranquilliuſque
eum bellaturum*. His irritati adhortationibus, ſimul-
que tædio ferociæ hoſtium quotidie inſtantium la-
ceſſentiumque, acriter prælium ineunt. Pugnatum
amplius duabus horis eſt. cedere inde ab Romanis
dextera ala, & extraordinarii cœpere. Quod ubi
Marcellus vidit, duodeviceſimam legionem in pri-
mam aciem inducit. Dum alii trepidi cedunt, alii
ſegniter ſubeunt, turbata tota acies eſt: dein prorſus
fuſa; & vincente pudorem metu, terga dabant. Ce-
cidere in pugna fugaque ad duo millia & ſeptingenti
civium, ſociorumque. in his quatuor Romani cen-
turiones duo tribuni militum, M. Licinius & M.
Fulvius. Signa militaria quatuor de ala prima, quæ
fugit: duo de legione quæ cedentibus ſociis ſucceſ-
ſerat, amiſſa. Marcellus, poſtquam in caſtra reditum
eſt, concionem adeo ſævam atque acerbam apud 13
milites habuit, ut prælio per diem totam infeliciter
tolerato, triſtior iis irati ducis oratio eſſet. *Diis im-
mortalibus ut in tali re laudes grateſque*, inquit, *ago,
quod victor hoſtis cum tanto pavore incidentibus vo-
bis in vallum portaſque, non ipſa caſtra eſt aggreſ-
ſus. deſeruiſſetis profecto eodem terrore caſtra, quo omi-
ſiſtis pugnam. Qui pavor hic, qui terror, quæ repente,
qui, & cum quibus pugnaretis, oblivio animos cepit?
nempe iidem ſunt hi hoſtes, quos vincendo & victos
ſequendo priorem æſtatem abſumpſiſtis: quibus dies
noćteſque fugientibus per hos dies inſtitiſtis: quos levi-
us præliis fatigaſtis, quos heſterno die nec iter facere,
nec caſtra ponere paſſi eſtis. Omitto ea quibus gloria-
ri poteſtis: cujus & ipſius pudere ac pœnitere vos opor-*

tet, referam. nempe æquis manibus heſterna die dire-miſtis pugnam. Quid hæc nox, quid hæc dies attu-lit? veſtræ his copiæ imminutæ ſunt an illorum auctæ? Non equidem mihi cum exercitu meo loqui videor, nec cum Romanis militibus. corpora tantum atque arma eadem ſunt. An ſi eoſdem animos habuiſſetis, terga veſtra vidiſſet hoſtis? ſigna alicui manipulo, aut co-horti abſtuliſſet? Adhuc cæſis Romanis legionibus gloriabatur. vos illi hodierno die primum fugati exer-citus dediſtis decus. Clamor inde ortus, ut veniam ejus diei daret; ubi vellet deinde experiretur mi-litum ſuorum animos. *Ego vero experiar*, inquit, *milites: & vos craſtina die in aciem educam, ut vi-ctores potius quam victi veniam impetretis, quam petitis.* Cohortibus, quæ ſigna amiſerant, hordeum dari juſſit: centurioneſque manipulorum, quorum ſigna amiſſa fuerant, diſtrictis gladiis diſcinctos de-ſtituit: & ut poſtero die omnes pedites equiteſque armati adeſſent, edixit. Ita concio dimiſſa, faten-tium, jure ac merito ſeſe increpitos. neque illo die virum quemquam in acie Romana fuiſſe, præter unum ducem, cui aut morte ſatisfaciendum, aut egregia victoria eſſet. Poſtero die ornati armatique ad edictum aderant. Imperator eos collaudat: pro-nunciatque, *à quibus orta pridie fuga eſſet, cohorteſ-que, quæ ſigna amiſiſſent, ſe in primam aciem indu-cturum. edicere jam ſeſe, omnibus pugnandum ac vincendum eſſe: & adnitendum ſingulis univerſiſ-que, ne prius heſternæ fugæ quam hodiernæ victoriæ fama Romam perveniat.* Inde cibo corpora firmare juſſi, ut ſi longior eſſet pugna, viribus ſufficerent. Vbi omnia dicta factaque ſunt, quibus excitarentur

14 animi militum, in aciem procedunt. Quod ubi An-nibali nunciatum eſt: *Cum eo nimirum*, inquit, *ho-ſte res eſt, qui nec bonam nec malam ferre fortunam poteſt. Seu vicit, ferociter inſtat victis: ſeu victus eſt, inſtaurat cum victoribus certamen.* Signa inde cane-re juſſit, copias educit. Pugnatum utrimque ali-quanto quam pridie acrius eſt: Pœnis ad obtinen-dum heſternum decus adnitentibus: Romanis ad demen-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

demendam ignominiam. Siniſtra ala ab Romanis, & cohortes, quæ amiſerant ſigna, in prima acie pugnabant, & legio viceſima ab dextro cornu inſtructa. L. Cornelius Lentulus, & C. Claudius Nero legati, cornibus præerant: Marcellus mediam aciem, hortator teſtiſque præſens, firmabat. Ab Annibale Hiſpani primam obtinebant frontem, & id roboris in omni exercitu erat. Quum anceps diu pugna eſſet; Annibal elephantos in primam aciem induci juſſit: ſi quem injicere ea res tumultũ ac pavorem poſſet. Et primo turbarunt ſigna, ordineſque, & partim occulcatis, partim diſſipatis terrore qui circa erant, nudaverant una parte aciem. latiuſque fuga manaſſet, ni C. Decimius Flavus tribunus militum, ſigno arrepto primi haſtati manipulum ejus ſigni ſe ſequi juſſiſſet. duxit ubi maxime tumultum conglobatæ belluæ faciebant: pilaque in eas conjici juſſit. Hæſere omnia tela haud difficili ex propinquo in tanta corpora ictu, & tam conferta turba. ſed ut non omnes vulnerati ſunt; ita in quorum tergis infixa ſtetere pila, (ut eſt genus anceps) in fugam verſi etiam integros avertere. Tum jam non unus manipulus, ſed pro ſe quiſque miles, qui modo aſſequi agmen fugientium elephantorum poterat, pila conjicere. eo magis ruere in ſuos belluæ: tantoque majorem ſtragem edere, quam inter hoſtes ediderant, quanto acrius pavor conſternatam agit, quam inſidentis magiſtri imperio regitur. In perturbatam tranſcurſu belluarum aciem ſigna inferunt Romani pedites: & haud magno certamine diſſipatos, trepidanteſque avertunt. Tum in fugientes equitatum immittit Marcellus, nec ante finis ſequendi eſt factus, quam in caſtra paventes compulſi ſunt. Nam ſuper alia, quæ terrorem trepidationemque facerent, elephanti quoque duo in ipſa porta corruerant, coactique erant milites per foſſam vallumque ruere in caſtra. ibi maxima hoſtium cædes facta: cæſa ad octo millia hominum, quinque elephanti. Nec Romanis incruenta victoria fuit. mille ferme, & ſeptingenti de duabus legionibus, & ſociorum ſupra mille & trecentos

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

occiſi: vulnerati permulti civium, ſociorumque. Annibal nocte proxima caſtra movit. Cupientem inſequi Marcellum prohibuit multitudo ſauciorum. Speculatores, qui proſequerentur agmen miſſi, poſtero die retulerunt, Bruttios Annibalem petere. Iiſdem ferè diebus & ad Q. Fulvium Conſulem Hirpini & Lucani, & Volſcentes, traditis præſidiis Annibalis, quæ in urbibus habebant, dediderunt ſeſe, clementerque à conſule cum verborum tantum caſtigatione, ob errorem præteritum, accepti. Et Bruttiis ſimilis ſpes veniæ facta eſt: quum ab iis Vibius & Pactius fratres, longe nobiliſſimi gentis ejus, eandem, quæ data, Lucanis erat, conditionem deditionis petentes veniſſent. Q. Fabius conſul oppidum in Salentinis Manduriam vi cepit. ibi ad quatuor millia hominum capta; & cæteræ prædæ aliquantum. Inde Tarentum profectus, in ipſis faucibus portus poſuit caſtra. naves, quas Livius tutandis commeatibus habuerat, partim machinationibus onerat, apparatuque mœnium oppugnandorum; partim tormentis & ſaxis, omnique miſſilium telorum genere inſtruit: onerarias quoque, non eas ſolum, quæ remis agerentur; ut alii machinas ſcalaſque ad muros ferrent, alii procul ex navibus vulnerarent mœnium propugnatores. Eæ naves ab aperto mari, ut urbem aggrederentur, inſtructæ paratæque ſunt. Et erat liberum mare, claſſe Punica, quum Philippus oppugnare Ætolos pararet, Corcyram tranſmiſſa. In Bruttiis interim Caulonis oppugnatores, ſub adventum Annibalis, ne opprimerentur, in tumulum à præſenti impetu tutum, ad cætera inopem, ſe recepere. Fabium Tarentum obſidentem leve dictu momentum ad rem ingentem potiundam adjuvit. Præſidium Bruttiorum datum ab Annibale Tarentini habebant. ejus præſidii præfectus deperibat amore mulierculæ, cujus frater in exercitu Fabii conſulis erat. Is certior literis ſororis factus de nova conſuetudine advenæ locupletis, atque inter populares tam honorati, ſpem nactus per ſororem quolibet impelli amantem poſſe; quid ſperaret, ad con-

ſulem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ſulem detulit. quæ quum haud vana cogitatio viſa eſſet, pro perfuga juſſus Tarentum tranſire, ac per ſororem præfecto conciliatus, primo occulte animum ejus tentando, dein ſatis explorata levitate, blandiciis muliebribus perpulit eum ad proditionem cuſtodiæ loci, cui præpoſitus erat. Vbi & ratio agendæ rei, & tempus convênit, miles nocte per intervalla ſtationum clam ex urbe emiſſus, ea quæ acta erant, quæque, ut agerentur, convenerat, ad conſulem refert. Fabius vigilia prima, dato ſigno iis qui in arce erant, quiq; cuſtodiam portus habebant, ipſe circuito portu ab regione urbis in orientem verſa occultus conſedit. Canere inde tubæ ſimul ab arce, ſimul à portu, & ab navibus, quæ aperto mari appulſæ erant; clamorque undique cum ingenti tumultu, unde minimum periculi erat, de induſtria ortus. Conſul interim ſilentio continebat ſuos. Igitur Democrates, qui præfectus antea claſſis fuerat, forte illo loco præpoſitus, poſtquam quieta omnia circa ſe vidit, alias partes eo tumultu perſonare, ut captæ urbis interdum excitaretur clamor; veritus ne inter cunctationem ſuam conſul aliquam vim faceret, ac ſigna inferret; præſidium ad arcem, unde maxime terribilis accidebat ſonus, traducit. Fabius, quum ex temporis ſpacio & ex ſilentio ipſo (quod ubi paulo ante ſtrepebant excitantes vocanteſque ad arma, inde nulla accidebat vox) deductas cuſtodias ſenſiſſet; ferri ſcalas ad eam partem muri, qua Bruttiorum cohortem præſidium agitare proditionis conciliator nunciaverat, jubet. Ea primum eſt captus murus; adjuvantibus recipientibuſque Bruttiis: & tranſcenſum in urbem eſt. inde & proxima refracta porta, ut frequenti agmine ſigna inferrentur. Tum clamorè ſublato, ſub ortum ferme lucis, nullo obvio armato in forum perveniunt: omneſque undique, qui ad arcem portumque pugnabant, in ſe converterunt. Prælium in aditu fori majore impetu, quam 16 perſeverantia commiſſum eſt. non animo, non armis, non arte belli, non vigore aut viribus corporis, par Romano Tarentinus erat. Igitur pilis tantum conje-

ctis, prius pœne quam conſererent manus, terga dederunt, dilapſique per nota urbis itinera in ſuas amicorumque domos. Duo ex ducibus Nico & Democrates, fortiter pugnantes cecidere. Philomenus qui proditionis ad Annibalem auctor fuerat, quum citato equo ex prælio avectus eſſet; vacuus paulo poſt equus errans per urbem cognitus: corpus nuſquam inventum eſt. creditum vulgo eſt, in puteum apertum ex equo præcipitaſſe. Cartalonem autem præfectum Punici præſidii, cum commemoratione paterni hoſpitii poſitis armis venientem ad conſulem, miles obvius obtruncat. Alii alios paſſim ſine diſcrimine armatos, inermes, cædunt; Carthaginienſes Tarentinoſque pariter. Bruttii quoque multi paſſim interfecti, ſeu per errorem, ſeu vetere in eos inſito odio: ſeu ad proditionis famam (ut vi potius atque armis captum Tarentum videretur, extinguendam. Tum ab cæde ad diripiendam urbem diſcurſum. millia triginta ſervilium capitum dicuntur capti: ingens argenti vis facti ſignatique: auri octoginta ſeptem millia pondo: ſigna tabulæque prope ut Syracuſarum ornamenta æquaverint. Sed majore animo generis ejus præda abſtinuit Fabius quam Marcellus: qui interroganti ſcribæ, quid fieri ſignis vellet (ingentis magnitudinis Dii ſunt, ſuo quiſque habitu in modum pugnantium formati) *Deos iratos Tarentinis relinqui* juſſit. Murus inde, qui urbem ab arce dirimebat, dirutus eſt ac disjectus. Dum hæc Tarenti aguntur, Annibal iis, qui Cauloniam obſidebant, in deditionem acceptis; audita oppugnatione Tarenti, dies noctesque curſim agmine acto quum feſtinans ad opem ferendam, captam urbem audiſſet; *Et Romani*, inquit, *ſuum Annibalem habent. eadem, qua ceperamus, arte, Tarentum amiſimus.* Ne tamen fugientis modo convertiſſe agmen videretur; quo conſtituerat loco, quinque millia ferme ab urbe poſuit caſtra. ibi paucos moratus dies, Metapontum ſeſe recepit. inde duos Metapontinos cum literis principum ejus civitatis ad Fabium Tarentum mittit: fidem ab conſule accepturos, impu-

nit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

nita iis priora fore, ſi Metapontum ei cum præſidio Punico prodidiſſent. Fabius vera, quæ afferrent, eſſe ratus, diem qua acceſſurus eſſet Metapontum, conſtituit: literaſque ad principes dedit, quæ ad Annibalem delatæ ſunt. Enimvero lætus ſucceſſu fraudis, ſi ne Fabius quidem dolo invictus fuiſſet, haud procul Metaponto inſidias ponit. Fabio auſpicanti, prius quam egrederetur ab Tarento, aves ſemel atque iterum non addixerunt. hoſtia quoque cæſa conſulenti deos, aruſpex, cavendum à fraude hoſtili, & ab inſidiis, prædixit. Metapontini, poſtquam ad conſtitutam non venerat diem, remiſſi ut cunctantem hortarentur, repente comprehenſi, metu gravioris quæſtionis detegunt inſidias. Æſtatis ejus princi- 17
pio, qua hæc agebantur, P. Scipio in Hiſpania quum hiemem totam reconciliandis barbarorum animis, partim donis, partim emiſſione obſidum captivorumque abſumpſiſſet; Edeſco ad eum, clarus inter duces Hiſpanos, venit. Erant conjux liberique ejus apud Romanos. ſed præter eam cauſſam etiam, velut fortuita inclinatio animorum, quæ Hiſpaniam omnem averterat ad Romanum à Punico imperio, traxit eum. Eadem cauſſa Indibili Mandonioque fuit, haud dubie omnis Hiſpaniæ principibus, cum omni popularium manu relicto Aſdrubale, ſecedendi in imminentes caſtris ejus tumulos, unde per continentia juga tutus receptus ad Romanos eſſet. Aſdrubal quum hoſtium res tacitis augeſcere incrementis cerneret, ſuas imminui, ac fore, ut, niſi audendo aliquid moveret, qua cœpiſſent, fluerent; dimicare quam primum ſtatuit. Scipio avidior etiam certaminis erat; cum à ſpe, quam ſucceſſus rerum augebat; tum quod prius, quam jungerentur hoſtium exercitus, cum uno dimicare duce exercituque, quam ſimul cum univerſis, malebat. Cæterum, etiam ſi cum pluribus pariter dimicandum foret, arte quadam copias auxerat. nam quum videret nullum eſſe navium uſum, quia vacua omnis Hiſpaniæ ora claſſibus Punicis erat, ſubductis navibus Tarracone, navales ſocios terreſtribus copiis addidit. & armo-

rum affatim erat captorum Carthagine: & quæ poſt captam eam fecerat, tanto opificum numero incluſo. Cum iis copiis Scipio veris principio ab Tarracone egreſſus (jam enim & Lælius redierat ab Roma, ſine quo nihil majoris rei motum volebat) ducere ad hoſtem pergit. Per omnia pacata eunti, ut cujuſque populi fines tranſiret, proſequentibus excipientibuſque ſociis, Indibilis & Mandonius cum ſuis copiis occurrerunt. Indibilis pro utroque locutus, haudquaquam ut barbarus ſtolide incauteque, ſed potius cum verecunda gravitate: propiorque *excuſanti tranſitionem ut neceſſariam, quam glorianti ea velut ad primam occaſionem rapta. Scire enim ſe, transfugæ nomen execrabile veteribus ſociis, novis ſuſpectum eſſe. neque eum ſe reprehendere morem hominum, ſi tam anceps odium cauſſa, non nomen, faciat. Merita inde ſua in duces Carthaginienſes* commemoravit, *avaritiam contra eorum, ſuperbiamque, & omnis generis injurias in ſe atque populares. Itaque corpus dumtaxat ſuum ad id tempus apud eos fuiſſe: animum jam pridem ibi eſſe, ubi jus ac fas crederet coli. ad Deos quoque confugere ſupplices, qui nequeant hominum vim atque injurias pati. Se id Scipionem orare, ut tranſitio ſibi nec fraudi apud eum, nec honori ſit. quales ex ea die experiundo cognorit, perinde operæ eorum precium faceret.* Ita prorſus reſpondet facturum Romanus: nec pro transfugis habiturum, qui non duxerint ſocietatem ratam, ubi nec divini quicquam nec humani ſanctum eſſet. Productæ deinde in conſpectum iis conjuges liberique, lacrimantibus gaudio redduntur, atque eo die in hoſpitium abducti. Poſtero die fœdere accepta fides, dimiſſique ad copias adducendas. Iiſdem deinde in caſtris tendebant, donec ducibus iis ad hoſtem perventum eſt.

18 Proximus Carthaginienſium exercitus Aſdrubalis prope urbem Bæculam erat. pro caſtris equitum ſtationes habebat. In eas velites anteſignanique, & qui primi agminis erant, advenientes ex itinere, priuſquam caſtris locum caperent, adeo contemptim impetum fecerunt, ut facile appareret, quid utrique

que

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

que parti animorum eſſet. In caſtra trepida fuga compulſi equites ſunt: ſignaque Romana portis prope ipſis illata. Atque illo quidem die irritatis tantum ad certamen animis caſtra Romani poſuerunt. Nocte Aſdrubal in tumulum copias recipit; plano campo in ſummo patentem: fluvius ab tergo ante circaque velut ripa præceps oram ejus omnem cingebat. Suberat & altera inferior ſummiſſa faſtigio planities. eam quoque altera crepido haud facilior in aſcenſum ambibat. In hunc inferiorem campum poſtero die Aſdrubal, poſtquam ſtantem pro caſtris hoſtium aciem vidit; equites Numidas, leviumque armorum Baleares, & Afros demiſit. Scipio circumvectus ordines ſignaque, oſtendebat hoſtem: *prædamnata ſpe æquo dimicandi campo, captantem tumulos, loci fiducia, non virtutis armorumque ſtare in conſpectu. ſed altiora mœnia habuiſſe Carthaginem, quæ tranſcendiſſet miles Romanus. Nec tumulos, nec arcem, nec mare quidem armis obſtitiſſe ſuis. ad id fore altitudines, quas cepiſſent hoſtes, ut per præcipitia & prærupta ſalientes fugerent. eam quoque ſe illis fugam clauſurum.* Cohorteſque duas, alteram tenere fauces vallis, per quam deferretur amnis, jubet: alteram viam inſidere, quæ ab urbe per tumuli obliqua in agros ferret. ipſe expeditos, qui pridie ſtationes hoſtium pepulerant, ad levem armaturam infimo ſtantem ſupercilio ducit. Per aſpreta primo, nihil aliud quam via impediti iere. deinde ut ſub ictum venerunt telorum, primo omnis generis vis ingens effuſa eſt in eos: ipſi contra, ſaxa, quæ locus ſtrata paſſim, omnia ferme miſſilia, præbet, ingerere. non milites ſolum, ſed etiam turba calonum immiſta armatis. Cæterum quamquam aſcenſus difficilis erat, & prope obruebantur telis ſaxiſque, aſſuetudine tamen ſuccedendi muros, & pertinacia animi, ſubierunt primi. Qui, ſimul cepere aliquid æqui loci, ubi firmo conſiſterent gradu, levem & concurſatorem hoſtem, atque intervallo tutum, quum procul miſſilibus pugna eluditur, inſtabilem eundem ad cominus conferendas manus, expu-

lerunt loco: & cum cæde magna in aciem altiori ſuperſtantem tumulo impegere. Inde Scipio juſſis adverſus mediam evadere aciem victoribus, cæteras copias cum Lælio dividit; atque eum parte dextra tumuli circumire, donec molliorisaſcenſus viam inveniret, jubet. ipſe ab læva, circuitu haud magno, in tranſverſos hoſtes incurrit. Inde primo turbata acies eſt, dum ad circumſonantem undique clamorem flectere cornua & obvertere ordines volunt. Hoc tumultu & Lælius ſubiit, & dum pedem referunt, ne ab tergo vulnerarentur, laxata prima acies, locuſque ad evadendum & mediis datus eſt: qui per tam iniquum locum, ſtantibus integris ordinibus, elephantiſque ante ſigna locatis, nunquam evaſiſſent. Quum ab omni parte cædes fierent, Scipio, qui lævo cornu in dextrum incurrerat, maxime in nuda hoſtium latera pugnabat. Et jam ne fugæ quidem patebat locus. nam & ſtationes utrimque Romanæ dextra lævaque inſederant vias: & portam caſtrorum ducis principumque fuga clauſerat; addita trepidatione elephantorum, quos territos æque atque hoſtes timebant. Cæſa igitur ad octo millia ho-
19 minum. Aſdrubal jam antequam dimicaret, pecunia rapta, elephantiſque præmiſſis, quam plurimos poterat de fuga excipiens; præter Tagum flumen ad Pyrenæum tendit. Scipio caſtris hoſtium potitus quum præter libera capita omnem prædam militibus conceſſiſſet; in recenſendis captivis decem millia peditum, duo millia equitum invenit. ex iis Hiſpanos ſine precio omnes domum dimiſit. Afros vendere quæſtorem juſſit. Circumfuſa inde multitudo Hiſpanorum & ante deditorum, & pridie captorum regem eum ingenti conſenſu appellavit. Tum Scipio ſilentio per præconem facto, *ſibi maximum nomen imperatoris eſſe* dixit, *quo ſe milites ſui appellaſſent regium nomen alibi magnum, Romæ intolerabile eſſe. Regalem animum in ſe eſſe. ſi id in hominis ingenio ampliſſimum ducerent, tacitè judicarent; vocis uſurpatione abſtinerent.* Senſere etiam barbari magnitudinem animi; cujus miraculo nominis alii morta-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

les ſtuperent, id ex tam alto faſtigio aſpernantis.
Dona inde regulis principibuſque Hiſpanorum divi-
ſa, & ex magna copia captorum equorum trecentos,
quos vellet, eligere Indibilem juſſit. Quum Afros
venderet juſſu imperatoris quæſtor, puerum adultum
inter eos forma inſigni, quum audiſſet regii generis
eſſe, ad Scipionem miſit. quem quum percunctare-
tur Scipio, *quis, & cuiás, & cur id ætatis in caſtris
fuiſſet; Numidam eſſe*, ait, *Maſſivam populares vo-
care. orbum à patre factum apud maternum avum
Galam regem Numidarum educatum: cum avunculo
Maſaniſſa, qui nuper cum equitatu ſubſidio Cartha-
ginienſibus veniſſet, in Hiſpaniam trajeciſſe. Prohi-
bitum propter ætatem à Maſaniſſa, numquam ante
prælium iniiſſe. Eo die, quo pugnatum cum Romanis
eſſet, inſcio avunculo clam armis equoque ſumpto in
aciem exiſſe: ibi prolapſo equo effuſum in præceps, ca-
ptum ab Romanis eſſe.* Scipio quum aſſervari Numi-
dam juſſiſſet, quæ pro tribunali agenda erant, peragit.
inde quum ſe in prætorium recepiſſet, vocatum eum
interrogat, velletne ad Maſaniſſam reverti? quum
effuſis gaudio lacrimis, cupere vero, diceret; tum
puero annulum aureum, tunicam lato clavo cum
Hiſpano ſagulo, & aurea fibula equumque ornatum
donat, juſſiſque proſequi quoad vellet equitibus di-
miſit. De bello inde conſilium habitum. & aucto- 20
ribus quibuſdam, ut confeſtim Aſdrubalem perſe-
queretur; anceps id ratus, ne Mago atque Aſdrubal
cum eo jungerent copias, præſidio tantum ad inſi-
dendum Pyrenæum miſſo, ipſe reliquum æſtatis re-
cipiendis in fidem Hiſpaniæ populis abſumpſit. Pau-
cis poſt prælium factum ad Bæculam diebus, quum
Scipio rediens jam Tarraconem ſaltu Caſtulonenſi
exceſſiſſet; Aſdrubal Giſgonis filius & Mago impe-
ratores ex ulteriore Hiſpania ad Aſdrubalem venere;
ſerum poſt male geſtam rem auxilium; conſilio in
cætera exſequenda belli haud parum opportuni. Ibi
conferentibus, quid in cujuſque provinciæ regione
animorum Hiſpanis eſſet, unus Aſdrubal Giſgonis,
ultimam Hiſpaniæ oram, quæ ad Oceanum & Ga-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

des vergit, ignaram adhuc Romanorum eſſe, eoque Carthaginienſibus ſatis fidam cenſebat. Inter Aſdrubalem alterum & Magonem conſtabat, *beneficiis Scipionis occupatos omnium animos publice privatimque eſſe: nec tranſitionibus finem ante fore, quam omnes Hiſpani milites aut in ultima Hiſpaniæ amoti, aut traducti in Galliam forent. Itaque etiam ſi ſenatus Carthaginienſium non cenſuiſſet, eundum tamen Aſdrubali fuiſſe in Italiam, ubi belli caput rerumque ſumma eſſet: ſimul ut Hiſpanos omnes procul ab nomine Scipionis ex Hiſpania abduceret. exercitum ejus cum tranſitionibus, tum adverſo prælio imminutum, Hiſpanis repleri militibus. Et Magonem, Aſdrubali Giſgonis filio tradito exercitu, ipſum cum grandi pecunia ad conducenda mercede auxilia in Baleares trajicere. Aſdrubalem Giſgonis cum exercitu penitus in Luſitaniam abire: nec cum Romanis manus conſerere. Maſaniſſa ex omni equitatu quod roboris eſſet, tria millia equitum expleri: eumque vagum per citeriorem Hiſpaniam ſociis opem ferre, hoſtium oppida atque agros populari.* his decretis, ad exſequenda quæ ſtatuerant, duces digreſſi. Hæc eo anno in Hiſpania acta. Romæ fama Scipionis indies creſcere. Fabio Tarentum captum aſtu magis quam virtute, gloriæ tamen eſſe. Fulvii ſeneſcere fama. Marcellus etiam adverſo rumore eſſe, ſuper quam quod primo male pugnaverat, quia vagante per Italiam Annibale, media æſtate Venuſiam in tecta milites abduxiſſet. Inimicus erat ei C. Publicius Bibulus tribunus plebis. Is jam à prima pugna, quæ adverſa fuerat, aſſiduis concionibus infamem inviſumque plebei Claudium fecerat, & jam de imperio abrogando ejus agebat: quum tamen neceſſarii Claudii obtinuerunt, ut relicto Venuſiæ legato, Marcellus Romam rediret ad purganda ea, quæ inimici decernerent: nec de imperio ejus abrogando abſente ipſo ageretur. Forte ſub idem tempus & Marcellus ad deprecandam ignominiam, & Q. Fulvius conſul comitiorum
21 cauſa Romam venit. Actum de imperio Marcelli in circo Flaminio eſt, ingenti concurſu plebiſque & omnium

omnium ordinum. Accuſavitque tribunus plebis, non Marcellum modo, ſed omnem nobilitatem. *Fraude eorum & cunctatione fieri, ut Annibal decimum jam annum Italiam provinciam habeat: diutius ibi quam Carthagine vixerit. Habere fructum imperii prorogati Marcello populum Romanum. bis cæſum exercitum ejus, æſtiva Venuſiæ ſub tectis agere.* Hanc tribuni orationem ita obruit Marcellus commemoratione rerum ſuarum, ut non rogatio ſolum de imperio ejus abrogando antiquaretur, ſed poſtero die conſulem eum ingenti conſenſu centuriæ omnes crearent. Additur collega T. Quintius Criſpinus, qui tum prætor erat. Poſtero die prætores creati P. Licinius Craſſus Dives, pontifex maximus, P. Licinius Varus, Sex. Julius Cæſar, Q. Claudius Flamen. Comitiorum ipſorum diebus ſollicita civitas de Etruriæ defectione fuit. Principium ejus rei ab Arretinis fieri, C. Calpurnius ſcripſerat, qui eam provinciam proprætor obtinebat. Itaque confeſtim eo miſſus Marcellus conſul deſignatus, qui rem inſpiceret; ac, ſi digna videretur, exercitu accito bellum ex Apulia in Etruriam transferret. Eo metu compreſſi Etruſci quieverunt. Tarentinorum legatis pacem petentibus cum libertate ac legibus ſuis, reſponſum ab ſenatu eſt, ut redirent quum Fabius conſul Romam veniſſet. Ludi & Romani & plebeii eo anno in ſingulos dies inſtaurati. Ædiles curules fuere L. Cornelius Caudinus, & Servius Sulpicius Galba: plebeii, C. Servilius, & Q. Cæcilius Metellus. Servilium negabant jure aut tribunum plebis fuiſſe, aut ædilem eſſe; quod patrem ejus, quem triumvirum agrarium occiſum à Boiis circa Mutinam eſſe, opinio per decem annos fuerat, vivere, atque in hoſtium poteſtate eſſe ſatis conſtabat. Vndecimo anno Punici belli conſulatum 22 inierunt M. Marcellus quintum (ut numeretur conſulatus, quem vitio creatus non geſſit) & T. Quintius Criſpinus. Vtrique conſulum Italia decreta provincia eſt, & duo conſulum prioris anni exercitus: tertius tum erat Venuſiæ, cui M. Marcellus præerat. ita ut ex tribus eligerent duos quos vellent:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

tertius ei traderetur, cui Tarentum & Salentina provincia eveniſſet. Cæteræ provinciæ ita diviſæ prætoribus. P. Licinio Varo urbana, P. Licinio Craſſo pontifici maximo peregrina, & quo ſenatus cenſuiſſet: Sex. Julio Cæſari Sicilia, Q. Claudio Flamini Tarentum. Prorogatum imperium in annum eſt Q. Fulvio Flacco, ut provinciam Capuam, quæ T. Quintii prætoris fuerat, cum una legione obtineret. prorogatum & C. Hoſtilio Tubulo eſt, ut proprætor in Etruriam ad ſuas legiones ſuccederet C. Calpurnio. Prorogatum & L. Veturio Philoni eſt, ut proprætor Galliam eandem provinciam cum iiſdem duabus legionibus obtineret, quibus prætor obtinuiſſet. Quod in L. Veturio, idem in C. Aurunculeio decretum ab ſenatu, latumque de prorogando imperio ad populum eſt, qui prætor Sardiniam provinciam cum duabus legionibus obtinuerat. additæ ei ad præſidium provinciæ, quinquaginta longæ naves, quas P. Scipio ex Hiſpania miſiſſet. Et P. Scipioni, & M. Silano ſuæ Hiſpaniæ, ſuique exercitus in annum decreti. Scipio, ex octoginta navibus, quas ſecum ex Italia adductas aut captas Carthagine habebat, quinquaginta in Sardiniam tranſmittere juſſus. quia fama erat, magnum navalem apparatum eo anno Carthagine eſſe: ducentis navibus omnem oram Italiæ, Siciliæque ac Sardiniæ impleturos. Et in Sicilia ita diviſa res eſt. Sex. Cæſari exercitus Cannenſis eſt datus. M. Valerius Lævinus (ei quoque enim prorogatum imperium eſt) claſſem quæ ad Siciliam erat navium ſeptuaginta obtineret. Adderet eo triginta naves, quæ ad Tarentum priore anno fuerant. cum ea centum navium claſſe, ſi videretur ei, prædatum in Africam trajiceret. Et P. Sulpicio, ut eadem claſſe Macedoniam Græciamque provinciam haberet, prorogatum in annum imperium eſt. De duabus, quæ ad urbem Romam fuerant, legionibus, nihil mutatum. Supplementum, quo opus eſſet, ſcriberent conſules, permiſſum. Vna & viginti legionibus eo anno defenſum imperium Romanum eſt. Et P. Licinio Varo prætori urbis negotium datum, *ut naves longas*

tri-

triginta veteres reficeret, quæ Oſtiæ erant, & viginti novas naves ſociis navalibus impleret: ut quinquaginta navium claſſe oram maris vicinam urbi Romanæ tueri poſſet. C. Calpurnius vetitus ab Arretio movere exercitum niſi cum ſucceſſor veniſſet. Idem & Tubulo imperatum, ut inde præcipue caveret, ne qua nova conſilia caperentur. Prætores in provincias 23
profecti. Conſules religio tenebat, quod prodigiis aliquot nunciatis, non facile litabant. Et ex Campania nunciata erant, Capuæ duas ædes, Fortunæ, & Martis, & ſepulchra aliquot de cœlo tacta. Cumis (adeo minimis etiam rebus prava religio inſerit Deos) mures in æde Jovis aurum roſiſſe. Caſini examen apum ingens in foro conſediſſe. Et Oſtiæ murum portamque de cœlo tactam. Cære vulturium volaſſe in ædem Jovis. Vulſiniis ſanguine lacum manaſſe. Horum prodigiorum cauſſa diem unum ſupplicatio fuit. Per dies aliquot hoſtiæ majores ſine litatione cæſæ, diuque non impetrata pax Deûm, in capita conſulum, republica incolumi, exitiabilis prodigiorum eventus vertit. Ludi Apollinares Q. Fulvio, Ap. Claudio conſulibus à P. Cornelio Sulla prætore urbis primum facti erant. inde omnes deinceps prætores urbani fecerant: ſed in unum annum vovebant, dieque incerta faciebant. Eo anno peſtilentia gravis incidit in urbem agroſque: quæ tamen magis in longos morbos quam in perniciales evaſit. Ejus peſtilentiæ cauſſa, & ſupplicatum per compita tota urbe eſt, & P. Licinius Varus prætor urbis legem ferre ad populum juſſus, ut hi ludi in perpetuum in ſtatam diem voverentur. Itaque ipſe primus ita vovit, fecitque ante diem III Non. Quintil. is dies deinde ſolennis ſervatus. De 24
Arretinis, & fama indies gravior, & cura creſcere Patribus. Itaque C. Hoſtilio ſcriptum eſt, ne differret obſides ab Arretinis accipere: & cui traderet Romam deducendos, C. Terentius Varro cum imperio miſſus. qui ut advenit, extemplo Hoſtilius legionem unam, quæ ante urbem caſtra habebat, ſigna in urbem ferre juſſit, præſidiaque locis idoneis diſpoſuit, tum in foro citatis ſenatoribus obſides imperavit. Quum ſena-

ſenatus biduum ad conſiderandum peteret tempus,
aut ipſos extemplo dare, aut ſe poſtero die ſenato-
rum omnes liberos ſumpturum, edixit. inde portas
cuſtodire juſſi tribuni militum, præfectique ſociûm
& centuriones, ne quis nocte urbe exiret. Id ſegnius,
negligentiuſque factum. ſeptem principes ſenatus,
prius quam cuſtodiæ in portis locarentur, ante no-
ctem cum liberis evaſerunt. Poſtero die luce prima
quum ſenatus in forum citari cœptus eſſet, deſidera-
ti, bonaque eorum venierunt. à cæteris ſenatoribus
centum viginti obſides, liberi ipſorum accepti, tradi-
tique C. Terentio Romam deducendi. Is omnia
ſuſpectiora, quam ante fuerat, in ſenatu fecit. Itaque
tamquam imminente Etruſco tumultu, legionem al-
teram ex urbanis Arretium ducere juſſus ipſe C. Te-
rentius, eamque habere in præſidio urbis. C. Hoſti-
lium cum cætero exercitu placet totam provinciam
peragrare, & cavere, ne qua occaſio novare cupien-
tibus res daretur. C. Terentius ut Arretium cum le-
gione venit, claves portarum quum magiſtratus po-
poſciſſet, negantibus iis comparere; fraude amotas
magis ratus, quam negligentia intercidiſſe; ipſe alias
claves omnibus portis impoſuit: cavitque cum cura,
ut omnia in poteſtate ſua eſſent. Hoſtilium intentius
monuit, ut in eo ſpem non moturos quicquam Etru-
25 ſcos poneret, ſi, ne quid moveri poſſit, caviſſet. De
Tarentinis inde magna contentione in ſenatu actum
coram Fabio; defendente ipſo quos ceperat armis,
aliis infenſis, & pleriſque æquantibus eos Campano-
rum noxæ, pœnæque. Senatuſconſultum in ſenten-
tiam Manii Acilii factum eſt, ut oppidum præſidio
cuſtodiretur: Tarentinique omnes intra mœnia con-
tinerentur. res integra poſtea referretur, quum tran-
quillior ſtatus Italiæ eſſet. Et de M. Livio præfecto
arcis Tarentinæ haud minore certamine actum eſt;
aliis ſenatuſconſulto notantibus præfectum, quod
ejus ſocordia Tarentum proditum hoſti eſſet: aliis
præmia decernentibus, quod per quinquennium ar-
cem tutatus eſſet, maximeque unius ejus opera rece-
ptum Tarentum foret: mediis ad cenſores, non ad
ſena-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ſenatum notionem de eo pertinere dicentibus. cujus
ſententiæ & Fabius fuit. adjecit tamen, fateri ſe, ope-
ra Livii Tarentum receptum, (quod amici ejus vul-
go in ſenatu jactaſſent) neque enim recipiundum
fuiſſe, niſi amiſſum foret. Conſulum alter T. Quin-
tius Criſpinus ad exercitum, quem Q. Fulvius Flac-
cus habuerat, cum ſupplemento in Lucanos eſt pro-
fectus. Marcellum aliæ atque aliæ objectæ animo re-
ligiones tenebant. in quibus quod quum bello Gal-
lico ad Claſtidium ædem Honori & Virtuti voviſ-
ſet, dedicatio ejus à pontificibus impediebatur: quod
negabant unam cellam amplius quam uni Deo rite
dedicari. quia ſi de cœlo tacta, aut prodigii aliquid
in ea factum eſſet, difficilis procuratio foret: quod
utri Deo divina res fieret, ſciri non poſſet. neque
enim duobus, niſi certis Deis, rite una hoſtia fieri. ita
addita Virtutis ædes approperato opere: neque ta-
men ab ipſo ædes eæ dedicatæ ſunt. Tum demum ad
exercitum, quem priore anno Venuſiæ reliquerat,
cum ſupplemento proficiſcitur. Locros in Bruttiis
Criſpinus oppugnare conatus, quia magnam famam
attuliſſe Fabio Tarentum rebatur, omne genus tor-
mentorum, machinarumque ex Sicilia arceſſierat:
& naves indidem accitæ erant, quæ vergentem ad
mare partem urbis oppugnarent. Ea omiſſa oppugna-
tio eſt, quia Lacinium Annibal admoverat copias:
& collegam eduxiſſe jam à Venuſia exercitum fama
erat, cui conjungi volebat. Itaque in Apuliam ex
Bruttiis reditum, & inter Venuſiam Bantiamque,
minus trium millium paſſuum intervallo, conſules
binis caſtris conſederant. In eandem regionem &
Annibal rediit; averſo ab Locris bello. Ibi conſules
ambo ingenio feroces prope quotidie milites in
aciem excire; haud dubia ſpe, ſi duobus exercitibus
conſularibus junctis commiſiſſet ſeſe hoſtis, debella-
ri poſſe. Annibal quia cum Marcello bis priore anno 26
congreſſus vicerat, victuſque erat, ut cum eodem ſi
dimicandum foret, nec ſpem nec metum ex vano
haberet; ita duobus conſulibus haudquaquam ſeſe
parem futurum credebat. itaque totus in ſuas artes
ver-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

verſus, inſidiis locum quærebat. Levia tamen prælia inter bina caſtra vario eventu fiebant: quibus quum extrahi æſtatem poſſe conſules crederent, nihilominus oppugnari Locros poſſe rati, L. Cincio, ut ex Sicilia Locros cum claſſe trajiceret, ſcribunt. Et ut ab terra quoque oppugnari mœnia poſſent, ab Tarento partem exercitus, qui in præſidio erat, duci eo juſſerunt. Ea ita futura per quoſdam Thurinos comperta Annibali quum eſſent, mittit ad inſidendam ab Tarento viam. ibi ſub tumulo Petelliæ tria millia equitum, peditum duo in occulto locata: in quæ inexplorato euntes Romani quum incidiſſent, ad duo millia armatorum cæſa, & mille ducenti ferme vivi capti. alii diſſipati fuga per agros ſaltuſque Tarentum rediêre. Tumulus erat ſilveſtris inter Punica & Romana caſtra, ab neutris primò occupatus: quia Romani qualis pars ejus, quæ vergeret ad hoſtium caſtra, eſſet, ignorabant, Annibal inſidiis, quam caſtris aptiorem eum crediderat. itaque nocte ad id miſſas aliquot Numidarum turmas medio in ſaltu condiderat, quorũ interdiu nemo ab ſtatione movebatur, ne aut arma, aut ipſi procul conſpicerentur. Fremebant vulgo in caſtris Romanis, occupandum eum tumulum eſſe, & caſtello firmandum: ne, ſi occupatus ab Annibale foret, velut in cervicibus haberent hoſtem. Movit ea res Marcellum, & collegæ, *Quin imus*, inquit, *ipſi cum equitibus paucis exploratum? Subjecta res oculis noſtris certius dabit conſilium.* Adſentiente Criſpino, cum equitibus ducentis & viginti, ex quibus quadraginta Fregellani, cæteri Etruſci erant, proficiſcuntur. Secuti M. Marcellus conſulis filius, & A. Manlius, tribuni militum: ſimul & duo præfecti ſociûm, L. Arennius, & M. Aulius. Immolaſſe eo die quidam memoriæ prodidere conſulem Marcellum, & prima hoſtia cæſa, jecur ſine capite inventum, in ſecunda omnia comparuiſſe, quæ aſſolent. Auctum etiam viſum in capite: nec id ſane aruſpici placuiſſe; quod ſecundum trunca & turpia
27 exta, nimis læta apparuiſſent. Cæterum conſulem Marcellum tanta cupiditas tenebat dimicandi cum

An-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Annibale, ut numquam ſatis caſtra caſtris collata duceret. tum quoque vallo egrediens ſignum dedit, ut ad locum miles eſſet paratus: ſi collis, in quem ſpeculatum irent, placuiſſet, vaſa colligerent, ac ſequerentur. Exiguum campi ante caſtra erat: inde in collem aperta undique & conſpecta ferebat via. Numidis ſpeculator nequaquam in ſpem tantæ rei poſitus; ſed ſi quos vagos pabuli aut lignorum cauſſa longius à caſtris progreſſos poſſent excipere, ſignum dat ut pariter ab ſuis quiſque latebris exorirentur. Non ante apparuere, quibus obviis ab jugo ipſo conſurgendum erat, quam circumiere qui à tergo includerent viam. Tum undique omnes exorti, & clamore ſublato impetum fecêre. Quum in ea valle conſules eſſent, ut neque evadere poſſent in jugum occupatum ab hoſte, nec receptum ab tergo circumventi haberent; extrahi tamen diutius certamen potuiſſet, ni cœpta ab Etruſcis fuga pavorem cæteris injeciſſet. Non tamen omiſere pugnam deſerti ab Etruſcis Fregellani, donec integri conſules hortando, ipſique ex parte pugnando rem ſuſtinebant. Sed poſtquam vulneratos ambo conſules, Marcellum etiam transfixum lancea prolabentem ex equo moribundum vidêre, tum & ipſi (perpauci autem ſupererant) cum Criſpino conſule duobus jaculis icto, & Marcello adoleſcente, ſaucio & ipſo, effugerunt. Interfectus A. Manlius tribunus militum, & ex duobus præfectis ſociûm M. Aulius occiſus, L. Arennius captus. & lictores conſulum quinque vivi in hoſtium poteſtatem venerunt: cæteri aut interfecti, aut cum conſule effugerunt. equites tres & quadraginta, aut in prælio aut in fuga ceciderunt, duodeviginti vivi capti. Tumultuatum & in caſtris fuerat, ut conſulibus irent ſubſidio: quum conſulem, & filium alterius conſulis ſaucios, exiguaſque infelicis expeditionis reliquias, ad caſtra venientes cernunt. Mors Marcelli quum alioqui miſerabilis fuit; tum quod nec pro ætate, (major jam enim ſexaginta annis erat) neque pro veteris prudentia ducis, tam improvide ſe collegamque, & prope totam rempublicā in præceps dederat.

Mul-

Multos circa unam rem ambitus fecerim, ſi quæ de Marcelli morte variant auctores, omnia exſequi velim. Vt omittam alios, L. Cælius triplicem rei geſtæ ordinem edit: unam traditam fama: alteram ſcriptam laudatione filii, qui rei geſtæ interfuerit: tertiam, quam ipſe pro inquiſita ac ſibi comperta affert. Cæterum ita fama variat, ut tamen plerique, loci ſpeculandi cauſſa caſtris egreſſum; omnes, inſidiis
28 circumventum, tradant. Annibal magnum terrorem hoſtibus morte conſulis unius, vulnere alterius, injectum eſſe ratus, ne cui deeſſet occaſioni, caſtra in tumulum, in quo pugnatum erat, extemplo transfert. ibi inventum Marcelli corpus ſepelit. Criſpinus & morte collegæ, & ſuo vulnere territus, ſilentio inſequentis noctis profectus, quos proximos nanctus eſt montes, in iis loco alto & tuto undique caſtra poſuit. Ibi duo duces ſagaciter moti ſunt; alter ad inferendam, alter ad cavendam fraudem. Annulo Marcelli ſimul cum corpore Annibal potitus erat. ejus ſigni errore ne qui dolus necteretur à Pœno, metuens Criſpinus, circa civitates proximas miſerat nuncios: occiſum collegam eſſe, annuloque ejus hoſtem potitum. ne quibus literis crederent nomine Marcelli compoſitis. Paulò ante hic nuncius conſulis Salapiam venerat, quum literæ ab Annibale allatæ ſunt; Marcelli nomine compoſitæ: ſe nocte, quæ diem illum ſecutura eſſet, Salapiam venturum parati milites eſſent, qui in præſidio erant, ſi quo opera eorum opus eſſet. Senſere Salapitani fraudem: & ab ira, non defectionis modo, ſed etiam equitum interfectorum, rati occaſionem ſupplicii peti, remiſſo retro nuncio, (perfuga autem Romanus erat) ut ſine arbitro milites quæ vellent, agerent, oppidanos per muros urbiſque opportuna loca in ſtationibus diſponunt: cuſtodias, vigiliaſque in eam noctem intentius inſtruunt. circa portam, qua venturum hoſtem rebantur, quod roboris in præſidio erat, opponunt. Annibal quarta vigilia ferme ad urbem acceſſit. Primi agminis erant perfugæ Romanorum, & arma Romana habebant. ii, ubi ad portam eſt ventum, Latine omnes loquen-

tes

tes excitant vigiles: aperirique portam jubent. conſulem adeſſe. Vigiles velut ad vocem eorum excitati, tumultuari, trepidare, moliri portam. cataracta dejecta clauſa erat. eam partim vectibus levant: partim funibus ſubducunt, in tantum altitudinis, ut ſubire recti poſſent. Vixdum ſatis patebat iter, quum perfugæ certatim ruunt per portam: & quum ſexcenti ferme intraſſent, remiſſo fune, quo ſuſpenſa erat, cataracta magno ſonitu cecidit. Salapitani, alii perfugas negligenter ex itinere ſuſpenſa humeris, ut inter pacatos, gerentes arma, invadunt: alii è turri ejus portæ muriſque ſaxis, ſudibus, pilis, abſterrent hoſtem. Ita inde Annibal ſuamet ipſe fraude captus abiit: profectuſque ad Locrorum ſolvendam obſidionem, quam Cincius ſumma vi, operibus tormentorumque omni genere ex Sicilia advecto, oppugnabat. Magoni jam haud ferme fidenti, retenturum defenſurumque ſe urbem, prima ſpes morte nunciata Marcelli affulſit. Secutus inde nuncius, Annibalem Numidarum equitatu præmiſſo, ipſum quantum accelerare poſſet, cum peditum agmine ſequi. Itaque ubi primum Numidas edito è ſpeculis ſigno adventare ſenſit, & ipſe patefacta repente porta ferox in hoſtes erumpit. Et primò, magis quia improviſo id fecerat, quam quod par viribus eſſet, anceps certamen erat. deinde ut ſupervenere Numidæ, tantus pavor Romanis eſt injectus, ut paſſim ad mare ac naves fugerent; relictis operibus machiniſque, quibus muros quatiebant. Ita adventu Annibalis ſoluta Locrorum
obſidio eſt. Criſpinus poſtquam in Bruttios profe- 29
ctum Annibalem ſenſit, exercitum cui collega præfuerat, M. Marcellum tribunum militum Venuſiam abducere juſſit. ipſe cum legionibus ſuis Capuam profectus, vix lecticæ agitationem præ gravitate vulnerum patiens; Romam literas de morte collegæ ſcripſit, quantoque ipſe in diſcrimine eſſet. *Se comitiorum cauſſa non poſſe Romam venire: quia nec viæ laborem paſſurus videretur, & de Tarento ſollicitus eſſet, ne ex Bruttiis Annibal eo converteret agmen. Legatos opus eſſe ad ſe mitti, viros prudentes: cum quibus,*

quæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

qua vellet, de republica loqueretur. Hæ literæ recitatæ, magnum & luctum morte alterius conſulis, & metum de altero fecerunt. Itaque & Q. Fabium filium ad exercitum Venuſiam miſerunt: & ad conſulem tres legati miſſi, Sext. Julius Cæſar, L. Licinius Pollio, L. Cincius Alimentus, quum paucis ante diebus ex Sicilia rediſſet. Hi nunciare conſuli juſſi, ut ſi ad comitia ipſe Romam venire non poſſet; dictatorem in agro Romano diceret comitiorum cauſſa. Si conſul Tarentum profectus eſſet, Q. Claudium prætorem placere in eam regionem inde abducere legiones, in qua plurimas ſociorum urbes tueri poſſet. Eadem æſtate M. Valerius cum claſſe centum navium ex Sicilia in Africam tranſmiſit: & ad Clupeam urbem exſcenſione facta, agrum late nullo ferme obvio armato vaſtabat. inde ad naves raptim prædatores recepti, quia repente fama accidit, claſſem Punicam adventare. octoginta erant & tres naves. Cum iis haud procul Clupea proſpere pugnat Romanus. decem & octo navibus captis, fugatis aliis, cum magna terreſtri navalique præda, Lilybæum rediit. Eadem æſtate & Philippus implorantibus Achæis auxilium tulit. quos & Machanidas tyrannus Lacedæmoniorum finitimo bello urebat: & Ætoli navibus per fretum, quod Naupactum & Patras interfluit (Rhion incolæ vocant) exercitu trajecto, depopulati erant. Attalum quoque regem Aſiæ, quia Ætoli ſummum gentis ſuæ magiſtratum ad eum proximo concilio detulerant, fama erat in
30 Europam trajecturum. Ob hæc Philippo in Græciam deſcendenti ad Lamiam urbem, Ætoli duce Pyrrhia, qui prætor in eum annum cum abſente Attalo creatus erat, occurrerunt. Habebant & ab Attalo auxilia ſecum: & mille ferme ex Romana claſſe à P. Sulpicio miſſos. Adverſus hunc ducem atque has copias Philippus bis proſpero eventu pugnavit: mille admodum hoſtium utraque pugna occidit. Inde quum Ætoli metu compulſi Lamiæ urbis mœnibus tenerent ſeſe, Philippus ad Phalara exercitum reduxit. in Maliaco ſinu is locus eſt; quondam frequenter habi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

tatus propter egregium portum, tutaſque circa ſtationes, & aliam opportunitatem maritimam, terreſtremque. Eo legati ab rege Ægypti Ptolemæo, Rhodiiſque, & Athenienſibus & Chiis venerunt, ad dirimendum inter Philippum atque Ætolos bellum. Adhibitus ab Ætolis & ex finitimis pacificator Amynander rex Athamanum. Omnium autem non tanta pro Ætolis cura erat; ferocioribus quam pro ingeniis Græcorum gentis: quam ne Philippus regnumque ejus, grave libertati futurum, rebus Græciæ immiſceretur. De pace dilata conſultatio eſt in concilium Achæorum; concilioque ei & locus, & dies certa indicta. interim triginta dierum induciæ impetratæ. Profectus inde rex per Theſſaliam Bœotiamque, Chalcidem Eubœæ venit, ut Attalum, quem claſſe Eubœam petiturum audierat, portubus & litorum appulſu arceret. Inde præſidio relicto adverſus Attalum, ſi forte interim trajeciſſet, profectus, ipſe cum paucis equitum, leviſque armaturæ, Argos venit. Ibi curatione Heræorum Nemeorumque ſuffragiis populi ad eum delata, quia ſe Macedonum reges ex ea civitate oriundos referunt: Heræis peractis, ab ipſo ludicro extemplo Rhium profectus eſt, ad indictum multo ante ſociorum concilium. Ibi de Ætolico finiendo bello actum, ne cauſſa aut Romanis, aut Attalo intrandi Græciam eſſet. Sed ea omnia vixdum induciarum tempore circumacto, Ætoli turbavere: poſtquam & Attalum Æginam veniſſe, & Romanam claſſem ſtare ad Naupactum audivere. Vocati enim in concilium Achæorum, in quo eædem legationes erant, quæ ad Phalara egerant de pace; primum queſti ſunt quædam contra fidem conventionis tempore induciarum facta: poſtremò negarunt dirimi bellum poſſe, niſi Meſſeniis Achæi Pylum redderent, Romanis reſtitueretur Atintania, Scerdilædo & Pleurato Ardyæi. Enimverò indignum ratus Philippus, victos victori ſibi ultro conditiones ferre: *ne antea quidem ſe aut de pace audiſſe, aut inducias pepigiſſe*, dixit, *ſpem ullam habentem quieturos Ætolos; ſed ut omnes ſocios teſtes haberet, ſe pacis, illos belli*

belli cauſſam quæſiſſe. ita infecta pace concilium dimiſit; quatuor millibus armatorum relictis ad præſidium Achæorum, & quinque longis navibus acceptis. quas ſi adjeciſſet miſſæ nuper ad ſe claſſi Carthaginienſium, & ex Bithynia ab rege Pruſia venientibus navibus, ſtatuerat navali prælio laceſſere Romanos; jam diu in ea regione potentes maris. ipſe ab eo concilio Argos regreſſus: jam enim Nemeorum appetebat tempus, quæ celebrari volebat præſentia ſua.
31 Occupato rege apparatu ludorum, & per dies feſtos licentius quam inter belli tempora remittente animum, P. Sulpicius ab Naupacto profectus, claſſem appulit inter Sicyonem & Corinthum, agrumque nobiliſſimæ fertilitatis effuſe vaſtavit. Fama ejus rei Philippum ab ludis excivit: raptimque cum equitatu profectus, juſſis ſubſequi peditibus, palatos paſſim per agros, graveſque præda (ut qui nihil tale metuerent) adortus Romanos, compulit in naves. Claſſis Romana haudquaquam læta præda Naupactum rediit. Philippo quoque ludorum, qui reliqui erant, celebritatem, quantæcumque, de Romanis tamen, victoriæ partæ fama auxerat: lætitiaque ingenti celebrati feſti dies. eo magis etiam, quod populariter dempto capitis inſigni, purpura atque alio regio habitu æquaverat cæteris ſe in ſpeciem: quo nihil gratius eſt civitatibus liberis. Præbuiſſetque haud dubiam eo facto ſpem libertatis, niſi omnia intoleranda libidine fœda ac deformia effeciſſet. vagabatur enim cum uno aut altero comite per maritimas domos dies noctesque: & ſubmittendo ſe in privatum faſtigium, quo minus conſpectus, eo ſolutior erat: & libertatem quum aliis vanam oſtendiſſet, totam in ſuam licentiam verterat. Neque enim omnia emebat aut eblandiebatur, ſed vim etiam flagitiis adhibebat: periculoſumque & viris & parentibus erat, moram incommoda ſeveritate libidini regiæ feciſſe. uni etiam principi Achæorum Arato adempta uxor nomine Polycratia, ac ſpe regiarum nuptiarum in Macedoniam aſportata fuerat. Per hæc flagitia ſolenni Nemeorum peracto, paucisque additis diebus, Dymas eſt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

eſt profectus ad præſidium Ætolorum, quod ab Eleis accitum acceptumque in urbem erat, ejiciendum. Cycliadas (penes eum ſumma imperii erat) Achæique ad Dymas regi occurrere: & Eleorum accenſi odio, quod à cæteris Achæis diſſentirent: & infenſi Ætolis, quos Romanum quoque adverſus ſe moviſſe bellũ credebant. Profecti ab Dymis conjuncto exercitu tranſeunt Latiſſum amnem, qui Eleum agrum ab Dymeo dirimit. Primum diem, quo fines hoſtium ingreſſi ſunt, populando abſumpſerunt. Poſtero die acie inſtructa ad urbem acceſſerunt; præmiſſis equitibus, qui obequitando portis promptum ad excurſiones genus laceſſerent Ætolorum. Ignorabant Sulpicium cum quindecim navibus ab Naupacto Cyllenen trajeciſſe: & expoſitis in terram quatuor millibus armatorum ſilentio noctis, ne conſpici agmen poſſet, intraſſe Elim. Itaque improviſa res ingentem injecit terrorem, poſtquam inter Ætolos Eleoſque Romana ſigna atque arma cognovere. Et primò recipere ſuos voluerat rex: dein, contracto jam inter Ætolos & Trallos (Illyriorum id eſt genus) certamine, quum urgeri videret ſuos, & ipſe rex cum equitatu in cohortem Romanam incurrit. Ibi equus pilo trajectus, quum pro lapſum per caput regem effudiſſet, atrox pugna utrimque accenſa eſt: & ab Romanis impetu in regem facto, & protegentibus regiis. inſignis & ipſius pugna fuit, quum pedes inter equites coactus eſſet prælium inire. deinde quum jam impar certamen eſſet, caderentque circa eum multi & vulnerarentur, raptus ab ſuis atque alteri equo injectus, fugit. Eo die caſtra quinque millia paſſuum ab urbe Eleorum poſuit. poſtero ad caſtellum (Pyrgum vocant) copias omnes eduxit: quo agreſtium multitudinem cum pecoribus metu populationum compulſam audierat. eam inconditam inermemque multitudinem primo ſtatim terrore adveniens cepit: compenſaveratque ea præda, quod ignominiæ ad Elim acceptum fuerat. Dividenti prædam captivoſque (fuerant autem quatuor millia hominum, pecoris omnis generis ad millia viginti) 32

nuncius ex Macedonia venit: Eropum quendam, corrupto arcis præſidiique præfecto, Lychnidum cepiſſe. tenere & Daſſaretiorum quoſdam vicos, & Dardanos etiam concire. Omiſſo igitur Achaico atque Ætolico bello, relictis tamen duobus millibus & quingentis omnis generis armatorum, cum Menippo & Polyphanta ducibus ad præſidium ſociorum, profectus ab Dymis per Achaiam Bœotiamque & Bebœidem, decimis caſtris Demetriadem in
63 Theſſaliam pervenit. Ibi alii majorem afferentes tumultum nuncii occurrunt: Dardanos in Macedoniam effuſos, Oreſtidem jam tenere, ac deſcendiſſe in Ægeſtæum campum: famamque inter barbaros celebrem eſſe, Philippum occiſum. Expeditione ea, qua cum populatoribus agri ad Sicyonem pugnavit; in arborem illatus impetu equi ad eminentem ramum, cornu alterum galeæ perfregit. id inventum ab Ætolo quodam, perlatumque in Ætoliam ad Scerdilædum, cui notum erat inſigne galeæ; famam interfecti regis vulgavit. Poſt profectionem ex Achaia regis, Sulpicius Æginam claſſe profectus, cum Attalo ſeſe conjunxit. Achæi cum Ætolis Eleiſque, haud procul Meſſene proſperam pugnam fecerunt. Attalus rex, & P. Sulpicius Æginæ hibernarunt. Exitu hujus anni T. Quintius Criſpinus conſul, dictatore comitiorum ludorumque faciendorum cauſſa dicto L. Manlio Torquato, ex vulnere moritur. alii Tarenti, alii in Campania mortuum tradunt. Id quod nullo ante bello acciderat; duo conſules ſine memorando prælio interfecti, velut orbam rempl. reliquerant. Dictator Manlius magiſtrum equitum Cn. Servilium (tum ædilis curulis erat) dixit. Senatus, quo die primum eſt habitus, ludos magnos facere dictatorem juſſit, quos M. Æmilius prætor urbis, C. Flaminio, Cn. Servilio, conſulibus, fecerat: & in quinquennium voverat. Tum dictator & ludos fecit, & in inſequens luſtrum vovit. Cæterum, quum duo conſulares exercitus tam prope hoſtem ſine ducibus eſſent, omnibus aliis omiſſis, una præcipua cura Patres populumque inceſſit, conſules primo quoque tem-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

tempore creandi: & ut eos potiſſimum crearent,
quorum virtus ſatis tuta à fraude Punica eſſet; *cum
toto eo bello damnoſa, præpropera ac fervida ingenia
imperatorum fuiſſe: tum eo ipſo anno conſules nimia
cupiditate conſerendi cum hoſte manum, in necopina-
tam fraudem lapſos eſſe. cæterum Deos immortales
miſeritos nominis Romani, pepercisſe innoxiis exerciti-
bus: temeritatem conſulum ipſorum capitibus damnaſ-
ſe.* Quum circumſpicerent Patres, quoſnam conſules 34
facerent, longe ante alios eminebat C. Claudius Ne-
ro. Ei collega quærebatur. & virum quidem eum
egregium ducebant: ſed promptiorem acrioremque,
quam tempora belli poſtularent, aut hoſtis Annibal:
temperandum acre ejus ingenium moderato & pru-
denti viro adjuncto collega cenſebant. M. Livius
erat multis ante annis ex conſulatu populi judicio
damnatus. quam ignominiam adeò ægre tulerat, ut
& rus migraret: & per multos annos & urbe, &
omni cœtu careret hominum. octavo ferme poſt
damnationem anno M. Claudius Marcellus, & M.
Valerius Lævinus conſules reduxerant eum in ur-
bem: ſed erat veſte obſoleta, capilloque & barba
promiſſa: præferens in vultu habituque inſignem
memoriam ignominiæ acceptæ. L. Veturius & P.
Licinius cenſores, eum tonderi, & ſqualorem depo-
nere, & in ſenatum venire, fungique aliis publicis
muneribus coegerunt. ſed tum quoque aut verbo aſ-
ſentiebatur, aut pedibus in ſententiam ibat, donec
cognati hominis eum cauſſa M. Livii Macati, quum
fama ejus ageretur, ſtantem coegit in ſenatu ſenten-
tiam dicere. Tum ex tanto intervallo auditus con-
vertit ora hominum in ſe, cauſſamque ſermonibus
præbuit, *indigno injuriam à populo factam, magnoque
id damno fuiſſe, quod tam gravi bello nec opera, nec
conſilio talis viri uſa reſpublica eſſet. C. Neroni neque
Q. Fabium, neque M. Valerium Lævinum dari colle-
gas poſſe, quia duos patricios creari non liceret. eandem
cauſſam in T. Manlio eſſe, præterquam quod recuſaſſet
delatum conſulatum, recuſaturuſque eſſet. Egregium
par conſulum fore, ſi M. Livium C. Claudio collegam*

adjunxiſſent. Nec populus mentionem ejus rei ortam à Patribus eſt aſpernatus. Vnus eam rem in civitate, is cui deferebatur honos, abnuebat: levitatem civitatis accuſans. *Sordidati rei non miſeritos, candidam togam invito offerre: eodem honores pœnaſque congeri. Si bonum virum ducerent, quid ita pro malo ac noxio damnaſſent? ſi noxium comperiſſent, quid ita male credito priore conſulatu, alterum crederent?* Hæc taliaque arguentem & querentem, caſtigabant Patres; *& M. Furium* memorantes *revocatum de exilio, patriam pulſam ſede ſua reſtituiſſe. Vt parentum ſævitiam, ſic patriæ, patiendo ac ferendo leniendam eſſe.* adnixi omnes, cum C. Claudio M. Livium conſu-

65 lem fecerunt. Poſt diem tertium ejus diei prætorum comitia habita. Prætores creati L. Porcius Licinus, C. Mamilius, A. & C. Hoſtilii Catones. Comitiis perfectis, ludiſque factis, dictator & magiſter equitũ magiſtratu abierunt. C. Terentius Varro in Etruriam proprætor miſſus, ut ex ea provincia C. Hoſtilius Tarentum ad eum exercitum iret, quem T. Quintius conſul habuerat. & L. Manlius trans mare legatus iret, viſeretque quæ res ibi gererentur: ſimul, quod Olympiæ ludicrum ea æſtate futurum erat, quod maximo cœtu Græciæ celebraretur: ut ſi tuto per hoſtem poſſet, adiret id concilium: ut qui Siculi bello ibi profugi, aut Tarentini cives relegati ab Annibale eſſent, domos redirent: ſcirentque, ſua omnia, quæ ante bellum habuiſſent, reddere populum Romanum. Quia periculoſiſſimus annus imminere videbatur, neque conſules in republica erant; in conſules deſignatos omnes verſi; quam primum eos ſortiri provincias, & præſciſcere quam quiſque eorum provinciam, quem hoſtem haberet, volebant. De reconciliatione etiam gratiæ eorum in ſenatu actum eſt; principio facto à Q. Fabio Maximo. Inimicitiæ autem nobiles inter eos erant, & acerbiores eas, indignioreſque Livio ſua calamitas fecerat, quod ſpretum ſe in ea fortuna credebat. itaque is magis implacabilis erat: &, nihil opus eſſe reconciliatione, aiebat. acrius & intentius omnia geſturos; timentes ne

cre-

creſcendi ex ſe inimico collegæ poteſtas fieret. Vicit tamen auctoritas ſenatus, ut poſitis ſimultatibus, communi animo conſilioque adminiſtrarent rempublicam. Provinciæ iis non permiſtæ regionibus, ſicut ſuperioribus annis, ſed diverſæ extremis Italiæ finibus: alteri adverſus Annibalem Bruttii, Lucani; alteri Gallia adverſus Aſdrubalem (quem jam Alpibus appropinquare fama erat) decreta. Exercitum ex duobus, qui in Gallia, quique in Etruria eſſent, addito urbano, eligeret quem mallet, qui Galliam eſſet ſortitus. Cui Bruttii provincia eveniſſet, novis legionibus urbanis ſcriptis, utrius mallet conſulum prioris anni exercitum ſumeret. Relictum à conſule exercitum, Q. Fulvius proconſul acciperet: eique in annum imperium eſſet. & C. Hoſtilio, cui pro Etruria Tarentum mutaverant provinciam, pro Tarento Capuam mutaverunt. legio una data, cui Fulvius proximo anno præfuerat. De Aſdrubalis adventu 36 in Italiam cura indies creſcebat. Maſſilienſium primum legati nunciaverant, eum in Galliam tranſgreſſum: erectoſque adventu ejus, quia magnum pondus auri attuliſſe diceretur, ad mercede auxilia conducenda, Gallorum animos. miſſi deinde cum iis legati ab Roma Sex. Antiſtius & M. Retius ad rem inſpiciendam, retulerant, miſiſſe ſe cum Maſſilienſibus ducibus, qui per hoſpites eorum principes Gallorum omnia explorata referrent. Pro comperto habere, Aſdrubalem ingenti jam coacto exercitu proximo vere Alpes trajecturum: nec tum eum quicquam aliud morari, niſi quod clauſæ hieme Alpes eſſent. In locum M. Marcelli P. Ælius Pætus augur creatus, inauguratuſque. & Cn. Cornelius Dolabella rex ſacrorum inauguratus eſt in locum M. Marcii, qui biennio ante mortuus erat. Hoc eodem anno & luſtrum conditum eſt à cenſoribus P. Sempronio Tuditano, & M. Cornelio Cethego. Cenſa civium capita centum triginta ſeptem millia, centum & octo. minor aliquanto numerus quam qui ante bellum fuerat. Eo anno primum, ex quo Annibal in Italiam veniſſet, comitium tectum eſſe,

memoriæ proditum eſt, & ludos Romanos ſemel inſtauratos ab ædilibus curulibus Q. Metello, & C. Servilio. & plebeiis ludis biduum inſtauratum ab Q. Mamilio, & M. Cæcilio Metello ædilibus plebis. & tria ſigna ad Cereris eidem dederunt: & Jovis epulum fuit ludorum cauſſâ. Conſulatum inde ineunt C. Claudius Nero, & M. Livius iterum. qui, quia jam deſignati provincias ſortiti erant, prætores ſortiri juſſerunt. C. Hoſtilio urbana evenit: addita & peregrina, ut tres in provincias exire poſſent. A. Hoſtilio Sardinia, C. Mamilio Sicilia, L. Porcio Gallia evenit. Summa legionum trium & viginti; ita per provincias diviſa, ut binæ conſulum eſſent, quatuor Hiſpania haberet: tres prætores binas, in Sicilia, in Sardinia & Gallia; duas C. Terentius in Etruria, duas Q. Fulvius in Bruttiis; duas Q. Claudius circa Tarentum & Salentinos; unam C. Hoſtilius Tubulus Capuæ. Duæ urbanæ ut ſcriberentur. primis quatuor legionibus populus tribunos

37 creavit. in cæteras conſules miſerunt. Priuſquam conſules proficiſcerentur, novendiale ſacrum fuit: quia Veiis de cœlo lapidaverat. Sub unius prodigii (ut fit) mentionem, alia quoque nunciata, Minturnis ædem Jovis, & lucum Maricæ; item Atellæ murum, & portam de cœlo tacta. Minturnenſes, terribilius quod eſſet, adjiciebant, ſanguinis rivum in porta fluxiſſe. & Capuæ lupus nocte portam ingreſſus, vigilem laniaverat. Hæc procurata hoſtiis majoribus prodigia, & ſupplicatio diem unum fuit ex decreto pontificum. inde iterum novendiale inſtauratum, quod in Armiluſtro lapidibus viſum pluere. Liberatas religione mentes turbavit rurſus nunciatum, Fruſinone infantem natum eſſe quadrimo parem: nec magnitudine tam mirandum, quam quod is quoque, ut Sinueſſæ biennio ante, incertus mas an fœmina eſſet, natus erat. Id vero aruſpices ex Etruria acciti fœdum ac turpe prodigium dicere. extorrem agro Romano procul terræ contactu alto mergendum. Vivum in arcam condidere, provectumque in mare projecerunt. Decrevere

item

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

item pontifices, ut virgines ter novenæ per urbem euntes carmen canerent. Id quum in Jovis Statoris æde diſcerent conditum ab Livio poëta carmen, tacta de cœlo ædes in Aventino Junonis Reginæ. prodigiumque id ad matronas pertinere aruſpices quum reſpondiſſent, donoque Divam placandam eſſe; ædilium curulium edicto in Capitolium convocatæ, quibus in urbe Romana, intraque decimum lapidem ab urbe, domicilia eſſent. ipſæ inter ſe quinque & viginti delegerunt, ad quas ex dotibus ſtipem conferrent. Inde donum pelvis aurea facta, lataque in Aventinum, pureque & caſte à matronis ſacrificatum. Confeſtim ad aliud ſacrificium eidem Divæ ab decemviris edicta dies: cujus ordo talis fuit: ab æde Apollinis boves fœminæ albæ duæ porta Carmentali in urbem ductæ. poſt eas duo ſigna cupreſſea Junonis reginæ portabantur: tum ſeptem & viginti virgines longam indutæ veſtem, carmen in Junonem reginam canentes ibant: illa tempeſtate forſitan laudabile rudibus ingeniis; nunc abhorrens & inconditum, ſi referatur. Virginum ordinem ſequebantur decemviri coronati laurea, prætextatique. A porta Jugario vico in forum venere. in foro pompa conſtitit; & per manus reſte data, virgines ſonum vocis pulſu pedum modulantes inceſſerunt. inde vico Tuſco, Velabroque, per Boarium forum, in clivum Publicium, atque ædem Junonis reginæ perrectum. ibi duæ hoſtiæ ab decemviris immolatæ, & ſimulacra cupreſſea in ædem illata. Diis ritè placatis delectum conſules habebant 38
acrius intentiuſque, quam prioribus annis quiſquam meminerat habitum. nam & belli terror duplicatus novi hoſtis in Italiam adventu: & minus juventutis erat, unde ſcriberent milites. Itaque colonos etiam maritimos, qui ſacroſanctam vacationem dicebantur habere, dare milites cogebant. quibus recuſantibus, edixere in diem certam, ut quo quiſque jure vacationem haberet, ad ſenatum deferret. Ea die hi populi ad ſenatum venerunt: Oſtienſis, Alſienſis, Antias, Anxuras, Minturnenſis, Sinueſ-

ſanus, & ab ſupero mari Senenſis. Quum vacatio-
nes ſuas quiſque populus recitaret; nullius, quum
in Italia hoſtis eſſet, præter Antiatem Oſtienſem-
que, vacatio obſervata eſt, & earum coloniarum
juniores jurejurando adacti, ſupra dies triginta non
pernoctaturos ſe eſſe extra mœnia coloniæ ſuæ,
donec hoſtis in Italia eſſet. Quum omnes cenſe-
rent, primo quoque tempore conſulibus eundum ad
bellum (nam & Aſdrubali occurrendum eſſe de-
ſcendenti ab Alpibus, ne Gallos Ciſalpinos, neve
Etruriam erectam in ſpem rerum novarum ſollicita-
ret: & Annibalem ſuo proprio occupandum bello,
ne emergere ex Bruttiis atque obviam fratri ire poſ-
ſet) Livius cunctabatur, parum fidens ſuarum pro-
vinciarum exercitibus: collegam ex duobus conſu-
laribus egregiis exercitibus, & tertio, cui Q. Claudius
Tarenti præeſſet, electionem habere. intuleratque
mentionem de volonibus revocandis ad ſigna. Se-
natus liberam poteſtatem conſulibus fecit, & ſup-
plendi unde vellent, & eligendi de omnibus exerci-
tibus quos vellent, permutandique: & ex provin-
ciis, quos è republica cenſerent eſſe, traducendi. Ea
omnia cum ſumma concordia conſulum acta. Vo-
lones in undeviceſimam & viceſimam legiones
ſcripti. Magni roboris auxilia ex Hiſpania quo-
que à P. Scipione M. Livio miſſa, quidam ad id
bellum auctores ſunt: octo millia Hiſpanorum Gal-
lorumque, & duo millia de legione militum: equi-
tum ad mille octingentos, miſtos Numidas Hiſpa-
noſque. M. Lucretium has copias navibus addu-
xiſſe: & ſagittariorum, funditorumque ad quatuor
39 millia, ex Sicilia C. Mamilium miſiſſe. Auxerunt
Romæ tumultum literæ ex Gallia allatæ ab L. Por-
cio prætore: *Aſdrubalem moviſſe ex hibernis, & jam*
Alpes tranſire: octo millia Ligurum conſcripta, ar-
mataque, conjunctura ſe tranſgreſſo in Italiam eſſe,
niſi mitteretur in Ligures qui eos bello occuparet. ſe
cum invalido exercitu, quoad tutum putaret, progreſſu-
rum. Hæ literæ conſules, raptim confecto dele-
ctu, maturius quam conſtituerant, exire in provin-

cias

cias coegerunt: ea mente, ut uterque hoſtem in ſua provincia contineret, neque conjungi, aut conferre in unum vires pateretur. Plurimum in eam rem adjuvit opinio Annibalis: quod etſi ea æſtate tranſiturum in Italiam fratrem crediderat, recordando quæ ipſe in tranſitu nunc Rhodani, nunc Alpium, cum hominibus locisque pugnando per quinque menſes exhauſiſſet, haudquaquam tam facilem maturumque tranſitum exſpectabat. ea tardius movendi ex hibernis cauſſa fuit. Cæterum Aſdrubali, & ſua & aliorum ſpe omnia celeriora atque expeditiora fuere. non enim receperunt modo Arverni eum, deincepſque aliæ Gallicæ atque Alpinæ gentes; ſed etiam ſecutæ ſunt ad bellum. & quum per munita pleraque tranſitu fratris, quæ antea invia fuerant, ducebat; tum etiam duodecim annorum aſſuetudine perviis Alpibus factis, inter mitiora jam hominum tranſibat ingenia. Inviſitati namque antea alienigenis, nec videre ipſi advenam in ſua terra aſſueti, omni generi humano inſociabiles erant. & primo ignari quo Pœnus pergeret, ſuas rupes ſuaque caſtella, & pecorum hominumque prædam peti crediderant: fama deinde Punici belli, quo duodecimum annum Italia urebatur, ſatis edocuerat, viam tantum Alpes eſſe: duas prævalidas urbes, magno inter ſe maris terrarumque ſpatio diſcretas, de imperio & opibus, certare. hæ cauſſæ aperuerant Alpes Aſdrubali. Cæterum quod celeritate itineris profectum erat, id mora ad Placentiam, dum fruſtra obſidet magis, quam oppugnat, corrupit. Crediderat campeſtris oppidi facilem expugnationem eſſe: & nobilitas coloniæ induxerat eum, magnum ſe excidio ejus urbis terrorem cæteris ratum injecturum. Non ipſum ſolum ea oppugnatio impediit: ſed Annibalem poſt famam tranſitus ejus tanto ſpe ſua celeriorem, jam moventem ex hibernis, continuerat. quippe reputantem non ſolum quam lenta urbium oppugnatio eſſet: ſed etiam quam ipſe fruſtra eandem illam coloniam ab Trebia victor regreſſus tentaſſet.

40 Conſules diverſis itineribus profecti ab urbe, velut in

duo pariter bella, diſtenderant curas hominum: ſimul recordantium, quas primus adventus Annibalis intuliſſet clades: ſimul quum illa angeret cura, *quos tam propitios urbi atque imperio fore Deos, ut eodem tempore utrobique reſpublica proſpere gereretur. adhuc adverſa ſecundis penſando, rem ad id tempus extractam eſſe. quum in Italia ad Thraſimenum & Cannas præcipitaſſet Romana res, proſpera bella in Hiſpania prolapſam eam erexiſſe. poſtea quum in Hiſpania alia ſuper aliam clades, duobus egregiis ducibus amiſſis, duos exercitus ex parte deleſſet, multa ſecunda in Italia Siciliaque geſta quaſſatam rempublicam excepiſſe: & ipſum intervallum loci, quod in ultimis terrarum oris alterum bellum gereretur, ſpatium dediſſe ad reſpirandum. Nunc duo bella in Italiam accepta, duos celeberrimi nominis duces circumſtare urbem Romam, & unum in locum totam periculi molem, omne onus incubuiſſe. qui eorum prior viciſſet, intra paucos dies caſtra cum altero juncturum.* terrebat & proximus annus lugubris duorum conſulum funeribus. His anxii curis homines, digredientes in provincias conſules proſecuti ſunt. Memoriæ proditum eſt, plenum adhuc iræ in cives M. Livium ad bellum proficiſcentem, monenti Q. Fabio, ne priuſquam genus hoſtium cognoſſet, temere manum consereret, reſpondiſſe, Vbi primum hoſtium agmen conſpexiſſet, pugnaturum. Quum quæreretur, quæ cauſſa feſtinandi eſſet; *Aut ex hoſte egregiam gloriam*, inquit, *aut ex civibus victis gaudium, meritum certe, etſi non honeſtum capiam.* Priuſquam Claudius conſul in provinciam perveniret, per extremum finem agri Larinatis ducentem in Sallentinos exercitum Annibalem cum expeditis cohortibus adortus C. Hoſtilius Tubulus, incompoſito agmini terribilem tumultum intulit. ad quatuor millia hominum occidit, novem ſigna militaria cepit. Moverat ex hibernis ad famam hoſtis Q. Claudius, qui per urbes agri Salentini caſtra diſpoſita habebat. Itaque ne cum duobus exercitibus ſimul confligeret Annibal, nocte caſtra ex agro Tarentino mo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

movit, atque in Bruttios conceſſit. Claudius in Salentinos agmen convertit. Hoſtilius Capuam petens, obvius ad Venuſiam fit conſuli Claudio. Ibi ex utroque exercitu electa peditum quadraginta millia, duo millia & quingenti equites, quibus conſul adverſus Annibalem res gereret: reliquas copias Hoſtilius Capuam ducere juſſus, ut Q. Fulvio proconſuli traderet. Annibal undique contracto exer- 41
citu, quem in hibernis, aut in præſidiis agri Bruttii habuerat, in Lucanos ad Grumentum venit; ſpe recipiendi oppida, quæ per metum ad Romanos defeciſſent. eodem à Venuſia conſul Romanus exploratis itineribus contendit, & mille fere & quingentos paſſus caſtra ab hoſte locat. Grumenti mœnibus prope injunctum videbatur Pœnorum vallum. quingenti paſſus erant inter caſtra Punica ac Romana. Interjacebat campus, colles imminebant nudi, ſiniſtro lateri Carthaginienſium, dextro Romanorum; neutris ſuſpecti: quod nihil ſilvæ neque ad inſidias latebrarum habebant. In medio campo ab ſtationibus procurſantes, certamina, haud ſatis digna dictu, ſerebant. Id modo Romanum quærere apparebat, ne abire hoſtem pateretur. Annibal inde evadere cupiens, totis viribus in aciem deſcendebat. Tum conſul ingenio hoſtis uſus, quo minus in tam apertis collibus timeri inſidiæ poterant; quinque cohortes additis quinque manipulis, nocte jugum ſuperare, & in averſis vallibus conſidere jubet. tempus exſurgendi ex inſidiis, & aggrediendi hoſtem, T. Claudium Aſellum tribunum militum, & P. Claudium præfectum ſociûm edocet, quos cum iis mittebat. Ipſe luce prima copias omnes peditum equitumque in aciem eduxit. Paulo poſt & ab Annibale ſignum pugnæ propoſitum eſt: clamorque in caſtris ad arma diſcurrentium eſt ſublatus. inde eques, pedeſque certatim portis ruere, ac palati per campum properare ad hoſtes. Quos ubi effuſos conſul videt, tribuno militũ tertiæ legionis C. Aurunculeio imperat, ut equites legionis quanto maximo impetu poſſit, in hoſtem emittat. ita pecorũ modo, incompoſitos toto paſſim

campo

campo ſe fudiſſe, ut ſterni obterique, priuſquam in-
42 ſtruantur, poſſint. Nondum Annibal e caſtris exierat,
quum pugnantium clamorem audivit. itaque exci-
tus tumultu raptim ad hoſtem copias agit. Jam pri-
mos occupaverat equeſtris terror. peditum etiam
prima legio; & dextra ala prælium inibant. incom-
poſiti hoſtes ut quemque aut pediti, aut equiti caſus
obtulit, ita conſerunt manus. creſcit pugna ſubſi-
diis, & procurrentium ad certamen numero auge-
tur: pugnanteſque (quod niſi in veteri exercitu, &
duci veteri haud facile eſt) inter tumultum ac ter-
rorem inſtruxiſſet Annibal; ni cohortium ac mani-
pulorum decurrentium per colles clamor ab tergo
auditus, metum, ne intercluderentur à caſtris, inje-
ciſſet. Inde pavor incuſſus: & fuga paſſim fieri cœpta
eſt. minorque cædes fuit, quia propinquitas caſtro-
rum breviorem fugam perculſis fecit. Equites enim
in tergo hærebant: in tranſverſa latera invaſerant
cohortes, ſecundis collibus via nuda ac facili decur-
rentes. tamen ſupra octo millia hominum occiſa:
ſupra ſeptingentos capti: ſigna militaria novem
adempta: elephanti etiam, quorum nullus uſus in
repentina ac tumultuaria pugna fuerat, quatuor occi-
ſi, duo capti. Circa quingentos victores Romanorum
ſociorumque ceciderunt. poſtero die Pœnus quievit.
Romanus in aciem copiis eductis, poſteaquam nemi-
nem ſigna contra efferre vidit; ſpolia legi cæſorum
hoſtium, & ſuorum corpora collata in unum ſepeliri
juſſit. inde inſequentibus continuis diebus aliquot
ita inſtitit portis, ut prope inferre ſigna videretur:
donec Annibal tertia vigilia crebris ignibus taber-
naculiſque, quæ pars caſtrorum ad hoſtes vergebat,
& Numidis paucis, qui in vallo portiſque ſe oſten-
derent, relictis, profectus Apuliam petere inten-
dit. Vbi illuxit, ſucceſſit vallo Romana acies. &
Numidæ ex compoſito pauliſper in portis ſe val-
loque oſtentavere: fruſtratique aliquandiu hoſtes,
citatis equis agmen ſuorum aſſequuntur. Conſul
ubi ſilentium in caſtris, & ne paucos quidem qui
prima luce obambulaverant, parte ulla cernebant,
duo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

duobus equitibus ſpeculatum in caſtra præmiſſis, poſtquam ſatis tuta omnia eſſe exploratum eſt, inferri ſigna juſſit. tantumque ibi moratus, dum milites ad prædam diſcurrunt, receptui deinde cecinit, multoque ante noctem copias reduxit. Poſtero die prima luce profectus, magnis itineribus famam & veſtigia agminis ſequens, haud procul Venuſia hoſtem aſſequitur. Ibi quoque tumultuaria pugna fuit. ſupra duo millia Pœnorum cæſa. Inde nocturnis, montaniſque itineribus Pœnus, ne locum pugnandi daret, Metapontum petiit. Hanno inde (is enim præſidio ejus loci præfuerat) in Bruttios cum paucis ad exercitum novum comparandum miſſus. Annibal copiis ejus ad ſuas additis, Venuſiam retro, quibus venerat itineribus, repetit: atque inde Canuſium procedit. Nunquam Nero veſtigiis hoſtis abſtiterat: & Q. Fulvium, quum Metapontum ipſe proficiſceretur, in Lucanos, ne regio ea ſine præſidio eſſet, arceſſierat. Inter hæc ab Aſdrubale, poſt- 43
quam à Placentiæ obſidione abſceſſit, quatuor Galli equites duo Numidæ cum literis ad Annibalem miſſi, quum per medios hoſtes totam ferme longitudinem Italiæ emenſi eſſent, dum Metapontum cedentem Annibalem ſequuntur, incertis itineribus Tarentum delati, à vagis per agros pabulatoribus Romanis ad Q. Claudium proprætorem deducuntur. Eum primo incertis implicantes reſponſis, ut metus tormentorum admotus fateri vera coëgir, edocuerunt; literas ſe ab Aſdrubale ad Annibalem ferre. Cum iis literis, ſicut erant, ſignatis, L. Virginio tribuno militum ducendi ad Claudium conſulem traduntur. duæ ſimul turmæ Samnitium præſidii cauſſa miſſæ. qui ubi ad conſulem pervenerunt, literæque lectæ per interpretem ſunt, & ex captivis percunctatio facta; tum Claudius non id tempus eſſe reipublicæ ratus, quo conſiliis ordinariis provinciæ ſuæ quiſque finibus per exercitus ſuos cum hoſte deſtinato ab ſenatu, bellum gereret: Audendum ac novandum aliquid improviſum, inopinatum, quod cœptum non minorem apud cives, quam hoſteis,

ter-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

terrorem faceret; perpetratum in magnam lætitiam
ex magno metu verteret; literis Aſdrubalis Romam
ad ſenatum miſſis, ſimul & ipſe Patres conſcriptos
quid pararet, edocet, ut quum in Vmbria ſe occur-
ſurum Aſdrubal fratri ſcribat; legionem à Capua
Romam arceſſant: delectum Romæ habeant: exer-
citum urbanum ad Narniam hoſti opponant. Hæc
ſenatui ſcripta. Præmiſſi item per agrum Larinatem,
Marrucinum, Frentanum, Prætutianum, qua exer-
citum ducturus erat, ut omnes ex agris urbibuſque
commeatus paratos militi ad veſcendum in viam
deferrent, equos jumentaque alia producerent, ut ve-
hiculorum feſſis copia eſſet. Ipſe de toto exercitu ci-
vium ſociorumque quod roboris erat, delegit, ſex
millia peditum, mille equites: pronuntiat, occupa-
re ſe in Lucanis proximam urbem, Punicumque
in ea præſidium velle, ut ad iter parati omnes eſ-
ſent. Profectus nocte, flexit in Picenum. Et con-
ſul quidem quantis maximis poterat itineribus, ad
collegam ducebat; relicto Q. Catio legato, qui ca-
44 ſtris præeſſet. Romæ haud minus terroris ac tumul-
tus erat, quam fuerat biennio ante, quum caſtra Pu-
nica objecta Romanis mœnibus portiſque fuerant.
neque ſatis conſtabat animis, tam audax iter conſu-
lis laudarent vituperarentne. Apparebat (quo nihil
iniquius eſt) ex eventu famam habiturum. *Caſtra
prope Annibalem hoſtem relicta ſine duce cum exerci-
tu, cui detractum foret omne quod roboris, quod floris
fuerit: & conſulem in Lucanos oſtendiſſe iter, quum
Picenum & Galliam peteret: caſtra relinquentem
nulla alia re tutiora, quam errore hoſtis, qui ducem
inde atque exercitus partem abeſſe ignoraret. Quid
futurum, ſi id palam fiat? & aut inſequi Neronem
cum ſex millibus armatorum profectum, Annibal toto
exercitu velit, aut caſtra invadere, prædæ relicta, ſine
viribus, ſine imperio, ſine auſpicio? Veteres ejus belli
clades, duo conſules proximo anno interfecti terre-
bant. & ea omnia accidiſſe, quum unus imperator,
unus exercitus hoſtium in Italia eſſet: nunc duo bella
Punica facta, duos ingentes exercitus, duos prope An-
nibales*

nibales

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

nibales in Italia eſſe. quippe & Aſdrubalem, patre
eodem Amilcare genitum, æque impigrum ducem,
per tot in Hiſpania annos Romano exercitum bello, ge-
mina victoria inſignem, duobus exercitibus cum cla-
riſſimis ducibus deletis. nam itineris quidem celeritate
ex Hiſpania & concitatis ad arma Gallicis gentibus,
multo magis quam Annibalem ipſum gloriari poſſe.
quippe in iis locis hunc coegiſſe exercitum, quibus ille
majorem partem militum fame, ac frigore, quæ mi-
ſerrima mortis genera ſunt, amiſiſſet. Adjiciebant
etiam periti rerum Hiſpaniæ, *haud cum ignoto duce*
C. Nerone congreſſurum: ſed quem in ſaltu impedito
deprehenſus forte, haud ſecus quam puerum, conſcri-
bendis fallacibus conditionibus pacis fruſtratus eluſiſ-
ſet. Omnia majora etiam vero, præſidia hoſtium,
minora ſua, metu interprete ſemper in deteriora in-
clinato, ducebant. Nero poſtquam jam tantum in- 45
tervalli ab hoſte fecerat, ut detegi conſilium ſatis tu-
tum eſſet, paucis milites alloquitur. *Negat ullius*
conſilium imperatoris in ſpeciem audacius reipſa tu-
tius fuiſſe, quam ſuum. Ad certam eos ſe victoriam
ducere. quippe ad quod bellum collega non ante, quam
ad ſatietatem ipſius peditum atque equitum datæ ab
ſenatu copiæ fuiſſent, majores, inſtructioreſque quam
ſi adverſus ipſum Annibalem iret, profectus ſit; eo ipſos
quantumcunque virium momentum addiderint, rem
omnem inclinaturos. Auditum modo in acie (nam ne
ante audiretur, daturum operam) alterum conſulem,
& alterum exercitum adveniſſe, haud dubium victo-
riam facturum. Famam bellum conficere, & parva
momenta in ſpem metumque impellere animos. Gloriæ
quidem ex re bene geſta partæ fructum prope omnem
ipſos laturos. Semper quod poſtremum adjectum ſit, id
rem totam videri traxiſſe. Cernere ipſos, quo concurſu,
qua admiratione, quo favore hominum iter ſuum cele-
bretur. Et, hercule, per inſtructa omnia ordinibus
virorum mulierumque undique ex agris effuſorum,
inter vota ac preces & laudes ibant: illos præſidia
Reipublicæ, vindices urbis Romanæ imperiique ap-
pellabant: in illorum armis dextriſque ſuam libero-

rumque

rumque ſuorum ſalutem ac libertatem repoſitam eſſe. Deos omnes Deaſque precabantur, ut illis fauſtum iter felixque pugna, matura ex hoſtibus victoria eſſet: damnarenturque ipſi votorum, quæ pro iis ſuſcepiſſent. Vt quemadmodum nunc ſolliciti proſequerentur eos, ita paucos poſt dies læti ovantibus victoria obviam irent. Invitare inde pro ſe quiſque, & offerre & fatigare precibus, ut quæ ipſis jumentiſque uſui eſſent, ab ſe potiſſimum ſumerent. benigne omnia cumulata dare. Modeſtia certare milites, ne quid ultra uſum neceſſarium ſumerent: nihil morari, nec ab ſignis abſiſtere cibum capientes: diem ac noctem ire: vix quod ſatis ad naturale deſiderium corporum eſſet, quieti dare. Et ad collegam præmiſſi erant, qui nuntiarent adventum, percunctarenturque, clam an palam, interdiu an noctu, venire ſeſe vellet, iiſdem an aliis conſidere caſtris. Nocte clam
46 ingredi melius viſum eſt. Teſſera per caſtra ab Livio conſule data erat, ut tribunum tribunus, centurio centurionem, eques equitem, pedes peditem acciperet. neque enim dilatari caſtra opus eſſe, ne hoſtis adventum alterius conſulis ſentiret: & coartatio plurium in anguſto tendentium facilior futura erat: quod Claudianus exercitus nihil ferme, præter arma, ſecum in expeditionem tulerat. Cæterum in ipſo itinere auctum voluntariis agmen erat; offerentibus ſeſe ultro; & veteribus militibus perfunctis jam militia; & juvenibus, quos certatim nomina dantes, ſi quorum corporis ſpecies, roburque virium aptum militiæ videbatur, conſcripſerat. Ad Senam caſtra alterius conſulis erant: & quingentos inde ferme paſſus Aſdrubal aberat. Itaque quum jam appropinquaret, tectus montibus ſubſtitit Nero: ne ante noctem, caſtra ingrederetur. Silentio ingreſſi, ab ſui quiſque ordinis hominibus in tentoria abducti, cum ſumma omnium lætitia hoſpitaliter excipiuntur. Poſtero die conſilium habitum, cui & L. Porcius Licinus prætor affuit. Caſtra juncta conſulum caſtris habebat: & ante adventum eorum, per loca alta ducendo exercitum, quum modo inſideret

angu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

anguſtos ſaltus, ut tranſitum clauderet, modo ab latere aut ab tergo carperet agmen, ludificatus hoſtem omnibus artibus belli fuerat. is tum in conſilio aderat. Multorum eo inclinant ſententiæ, ut, dum feſſum via ac vigiliis reficeret militem Nero; ſimul & ad noſcendum hoſtem paucos ſibi ſumeret dies, tempus pugnæ differretur. Nero non ſuadere modo, ſed ſumma ope orare inſtitit, *ne conſilium ſuum, quod tutum celeritas feciſſet, temerarium morando facerent. Errore (qui non diuturnus futurus eſſet) velut torpentem Annibalem, nec caſtra ſua ſine duce relicta aggredi, nec ad ſequendum ſe iter intendiſſe. antequam ſe moveat, deleri exercitum Aſdrubalis poſſe, redireque in Apuliam. Qui prolatando ſpacium hoſti det, eum & illa caſtra prodere Annibali, & aperire in Galliam iter; ut per ocium ubi velit, Aſdrubali conjungatur. Extemplo ſignum dandum, & exeundum in aciem: abutendumque errore hoſtium abſentium, præſentiumque. dum neque illi ſciant cum paucioribus, nec hi cum pluribus & validioribus rem eſſe.* Conſilio dimiſſo, ſignum pugnæ proponitur, confeſtimque in aciem procedunt. Jam hoſtes ante caſtra inſtructi ſtabant. 47
moram pugnæ attulit, quod Aſdrubal provectus ante ſigna cum paucis equitibus, ſcuta vetera hoſtium notavit, quæ ante non viderat, & ſtrigoſiores equos. multitudo quoque major ſolita viſa eſt. Suſpicatus enim, id quod erat, receptui propere cecinit, ac miſit ad flumen, unde aquabantur: ubi & excipi aliqui poſſent, & notari oculis, ſi qui forte aduſtioris coloris, ut ex recenti via, eſſent ſimul circumvehi procul caſtra jubet, ſpecularique, num auctum aliqua parte ſit vallum: & ut attendant, ſemel biſne ſignum canat in caſtris. Et quum ordine omnia relata eſſent; caſtra nihil aucta errorem faciebant. Bina erant, ſicut ante adventum conſulis alterius fuerant: una M. Livii, altera L. Porcii: neutris quicquam quo latius tenderetur, ad munimenta adjectum. Illud veterem ducem aſſuetumque Romano hoſti movit; quod ſemel in prætoriis caſtris ſignum, bis in conſularibus referebant ceciniſſe. duos profecto conſu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

conſules eſſe, & quonam modo alter ab Annibale abſceſſiſſet, cura angebat. Minime id quod erat, ſuſpicari poterat, tantæ rei fruſtratione Annibalem eluſum: ut ubi dux, ubi exercitus eſſet, cum quo caſtra collata haberet, ignoraret. Profecto haud mediocri clade abſterritum inſequi non auſum. magnopere vereri, ne perditis rebus ſerum ipſe auxilium veniſſet: Romaniſque eadem jam fortuna in Italia, quæ in Hiſpania eſſet. interdum, literas ſuas ad eum non perveniſſe, credere: interceptiſque iis, conſulem ad ſeſe opprimendum acceleraſſe. His anxius curis, extinctis ignibus, vigilia prima dato ſigno, ut taciti vaſa colligerent, ſigna ferri juſſit. In trepidatione & nocturno tumultu duces, parum intente aſſervati, alter in deſtinatis jam inde ante animo latebris ſubſedit, alter per vada nota Metaurum flumen tranavit: ita deſertum à ducibus agmen, primo per agros palatur; feſſique aliquot ſomno ac vigiliis ſternunt corpora paſſim, atque infrequentia relinquunt ſigna. Aſdrubal, dum lux viam oſtenderet, ripa fluminis ſigna ferri jubet. & per tortuoſi amnis ſinus flexuſque errorem volvens haud multum proceſſit; ubi prima lux tranſitum opportunum oſtendiſſet, tranſiturus. ſed quum, quantum mare abſcedebat, tanto altioribus coërcentibus amnem ripis, non inveniret vada; diem terendo, ſpatium dedit ad inſequendum ſeſe hoſti. Nero pri-
48 mum cum omni equitatu advenit. Porcius deinde aſſecutus cum levi armatura. Qui quum feſſum agmen carperent ab omni parte incurſarentque, & jam omiſſo itinere, quod fugæ ſimile erat, caſtrametari Pœnus in tumulo ſuper fluminis ripam vellet; advenit Livius peditum omnibus copiis, non itineris modo, ſed ad conſerendum extemplo prælium inſtructis, armatiſque. Sed ubi omnes copias conjunxerunt, directaque acies eſt; Claudius dextro in cornu, Livius ab ſiniſtro pugnam inſtruit: media acies prætori tuenda datur. Aſdrubal omiſſa munitione caſtrorum, poſtquam pugnandum vidit, in prima acie ante ſigna elephantos conlocat. circa eos

lævo

lævo in cornu adverſus Claudium Gallos opponit; haud tantum eis fidens, quantum ab hoſte timeri eos credebat. ipſe dextrum cornu adverſus M. Livium ſibi, atque Hiſpanis (& ibi maxime in vetere milite ſpem habebat) ſumpſit. Ligures in medio poſt elephantos poſiti; ſed longior quam latior acies erat. Gallos prominens collis tegebat. Ea frons, quam Hiſpani tenebant, cum ſiniſtro Romanorum cornu concurrit. dextra omnis acies extra prælium eminens ceſſabat. collis oppoſitus arcebat, ne aut à fronte, aut ab latere aggrederentur. Inter Livium, Aſdrubalemque ingens contractum certamen erat, atroxque cædes utrimque edebatur. ibi duces ambo, ibi pars major peditum equitumque Romanorum: ibi Hiſpani, vetus miles peritusque Romanæ pugnæ, & Ligures; durum in armis genus. eodem verſi elephanti, qui primo impetu turbaverant anteſignanos, & jam ſigna moverant loco: deinde, creſcente certamine & clamore, impotentius jam regi, & inter duas acies verſari, velut incerti quorum eſſent; haud diſſimiliter navibus ſine gubernaculo vagis. Claudius, *Quid ergo præcipiti curſu tam longum iter emenſi ſumus?* clamitans militibus, quum in adverſum collem fruſtra ſigna erigere conatus eſſet; poſtquam ea regione penetrari ad hoſtem non videbat poſſe; cohortes aliquot ſubductas è dextro cornu, ubi ſtationem magis ſegnem quam pugnam futuram cernebat, poſt aciem circumducit. & non hoſtibus modo, ſed etiam ſuis inopinantibus in ſiniſtrum hoſtium latus incurrit: tantaque celeritas fuit, ut quum oſtendiſſent ſe ab latere, mox in terga jam pugnarent. Ita ex omnibus partibus ab fronte, ab latere, ab tergo, trucidantur Hiſpani Liguresque: & ad Gallos jam cædes pervenerat. Ibi minimum certaminis fuit. nam & pars magna ab ſignis aberant. nocte dilapſi, ſtratique ſomno paſſim per agros: & qui aderant, itinere ac vigiliis feſſi, intolerantiſſima laboris corpora, vix arma humeris geſtabant. Et jam diei medium erat, ſitiſque & calor hianteis, cædendos capiendoſque affatim præbebat. Elephanti plures ab 49

ipſis rectoribus quam ab hoſte interfecti. fabrile
ſcalprum cum malleo habebant, id, ubi ſævire bel-
luæ ac ruere in ſuos cœperant, magiſter inter aures
poſitum, ipſo articulo quo jungitur capiti cervix,
quanto maximo poterat, ictu adigebat. Ea celerri-
ma via mortis in tantæ molis bellua inventa erat,
ubi regendi ſpem viciſſet. primuſque id Aſdrubal
inſtituerat, dux quum ſæpe alias memorabilis, tum
illa præcipue pugna. Ille pugnantes hortando, pari-
terque obeundo pericula, ſuſtinuit: ille feſſos, ab-
nuenteiſq; tædio & labore, nunc precando, nunc ca-
ſtigando, accendit: ille fugientes revocavit, omiſſam-
que pugnam aliquot locis reſtituit. poſtremo, quum
haud dubie fortuna hoſtium eſſet, ne ſupereſſet tan-
to exercitui ſuum nomen ſecuto, concitato equo ſe
in cohortem Romanam immiſit. Ibi ut patre Amil-
care & Annibale fratre dignum erat, pugnans ceci-
dit. Numquam eo bello, una acie tantum hoſtium
interfectum eſt, redditaque æqua Cannenſi clades,
vel ducis vel exercitus interitu videbatur. Quin-
quaginta ſex millia hoſtium occiſa: capta quinque
millia & quadringenti: præda alia magna tum om-
nis generis, tum auri etiam argentique. Civium
etiam Romanorum, qui capti apud hoſtes erant, ſu-
pra quatuor millia capitum recepta. id ſolatii fuit
pro amiſſis eo prælio militibus. Nam haudquaquam
incruenta victoria fuit: octo ferme millia Romano-
rum, ſociorumque occiſa. Adeoque etiam victores
ſanguinis cædiſque ceperat ſatias, ut poſtero die,
quum eſſet nunciatum Livio conſuli, Gallos Ciſal-
pinos, Ligureſque, qui ante prælio non affuiſſent,
aut inter cædem effugiſſent, uno agmine abire ſine
certo duce, ſine ſignis, ſine ordine ullo aut imperio:
poſſe, ſi una equitum ala mittatur, omnes deleri;
Superſint, inquit, *aliqui nuncii, & hoſtium cladis, &*
50 *noſtræ virtutis*. Nero ea nocte, quæ ſecuta eſt pu-
gnam, citatiore quam inde venerat agmine, die ſexto
ad ſtativa ſua atque ad hoſtem pervenit. Iter ejus fre-
quentia minore, quia nemo præceſſerat nuncius, læ-
titia vero tanta, vix ut compotes mentium præ gau-
dio

dio eſſent, celebratum eſt. Nam Romæ neuter ani-
mi habitus ſatis dici enarrarique poteſt: nec quo in-
certa exſpectatione eventus civitas fuerit, nec quo
victoriæ famam acceperit. Numquam per omnes
dies, ex quo Claudium conſulem profectum fama
attulit, ab orto ſole ad occidentem, aut ſenator
quiſquam à curia atque à magiſtratibus abſceſſit, aut
populus è foro. Matronæ, quia nihil in ipſis opis
erat, in preces obteſtationeſque verſæ; per omnia
delubra vagæ ſuppliciis votiſque fatigare Deos. tam
ſollicitæ ac ſuſpenſæ civitati, fama incerta primo ac-
cidit: duos Narnienſes equites in caſtra, quæ in fau-
cibus Vmbriæ oppoſita erant, veniſſe ex prælio nun-
ciantes, cæſos hoſtes. Et primo magis auribus quam
animis id acceptum erat, ut majus lætiuſque, quam
quod mente capere, aut ſatis credere poſſent: & ipſa
celeritas fidem impediebat, quod biduo ante pugna-
tum dicebatur. Literæ deinde ab L. Manlio Acidino
miſſæ ex caſtris afferuntur de Narnienſium equitum
adventu. Eæ literæ per forum ad tribunal Prætoris
latæ, ſenatum curia exciverunt: tantoque certami-
ne ac tumultu populi ad fores curiæ concurſum eſt,
ut adire nuncius non poſſet, trahereturque à percun-
ctantibus, vociferantibuſque, ut in roſtris, priuſquam
in ſenatu, literæ recitarentur. tandem ſummoti, &
coërciti à magiſtratibus: diſpenſarique læticia in-
ter impotentes ejus animos potuit. In ſenatu pri-
mum, deinde in concione literæ recitatæ ſunt: &
pro cujuſque ingenio aliis jam certum gaudium, aliis
nulla ante futura fides erat, quam legatos, conſulum-
ve literas audiſſent. Ipſos deinde appropinquare le- 51
gatos allatum eſt. tum enimvero omnis ætas curre-
re obvii; primus quiſque oculis auribuſque haurire
tantum gaudium cupientes, ad Milvium uſque pon-
tem continens agmen pervênit. Legati erant, L. Ve-
turius Philo, P. Licinius Varus, Q. Cæcilius Metel-
lus. circumfuſi omnis generis hominum frequentia
in forum pervenerunt; quum alii ipſos, alii comi-
tes eorum, quæ acta eſſent, percunctarentur, &
ut quiſque audierat, exercitum hoſtium, imperato-
remque

remque occiſum, legiones Romanas incolumes, ſalvos conſules eſſe; extemplo aliis porro impertiebant gaudium ſuum. Quum ægre in curiam perventum eſſet; multo ægrius ſummota turba ne Patribus miſceretur, literæ in ſenatu recitatæ ſunt. inde producti in concionem legati. L. Veturius literis recitatis, ipſe planius omnia, quæ acta erant, expoſuit; cum ingenti aſſenſu, poſtremo etiam clamore univerſæ concionis, quum vix gaudium animis caperent. Diſcurſum inde, ab aliis circa templa Deûm, ut grates agerent; ab aliis domos, ut conjugibus liberiſque tam lætum nuncium impertirent. Senatus, quod M. Livius, & C. Claudius conſules, incolumi exercitu, ducem hoſtium legioneſque occidiſſent, ſupplicationem in triduum decrevit. eam ſupplicationem C. Hoſtilius prætor pro concione edixit; celebrataque à viris fœminiſque eſt. Omnia templa per totum triduum æqualem turbam habuere: quum matronæ ampliſſima veſte cum liberis, perinde ac ſi debellatum foret, omni ſolutæ metu, Deis immortalibus grates agerent. Statum quoque civitatis ea victoria movit: ut jam inde haud ſecus quam in pace, res inter ſe contrahere, vendendo, emendo, mutuum dando, argentum creditum ſolvendo, auderent. C. Claudius conſul quum in caſtra rediſſet, caput Aſdrubalis, quod ſervatum cum cura attulerat, projici ante hoſtium ſtationes, captivoſque Afros vinctos, ut erant, oſtendi, duos etiam ex iis ſolutos ire ad Annibalem, & expromere quæ acta eſſent, juſſit. Annibal tanto ſimul publico familiarique ictus luctu; *agnoſcere ſe fortunam Carthaginis,* fertur dixiſſe: caſtriſque inde motis, ut omnia auxilia, quæ diffuſa latius tueri non poterat, in extremum Italiæ angulum Bruttios, contraheret; & Metapontinos, civitatem univerſam, excitos ſedibus ſuis, & Lucanorum, qui ſuæ ditionis erant, in Bruttium agrum traduxit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

EPITOME LIBRI XXVIII.

RES in Hiſpania proſpere geſtæ à Silano Scipionis legato, & ab L. Scipione fratre adverſus Pœnos, à Sulpitio Proconſule, & ab Attalo Rege Aſiæ, adverſus Philippum regem Macedonum, pro Ætolis, referuntur. Quum M. Livio; & Claudio Neroni conſulibus triumphus decretus eſſet: Livius, qui in provincia ſua rem geſſerat, quadrigis invectus eſt: Nero qui in collegæ provinciam, ut victoriam ejus adjuvaret, venerat, equo eſt ſecutus. & in hoc habitu plus gloriæ reverentiæque habuit. nam & plus in bello, quam collega, fecerat. Ignis in æde Veſtæ negligentia virginis, quæ non cuſtodierat, extinctus eſt: virgo cæſa eſt flagro. P. Scipio in Hiſpania cum Pœnis debellavit, decimoquinto anno ejus belli, anno quinto poſtquam ierat: excluſiſque in totum poſſeſſione ejus hoſtibus, Hiſpaniam recepit. & à Tarracone in Africam ad Syphacem regem Numidarum, duobus navigiis tranſvectus, fœdus junxit. Aſdrubal Giſgonis, ibi cum eo in eodem lecto accubuit. Munus gladiatorium in honorem patris patruique Carthagine Nova dedit: non ex gladiatoribus, ſed ex iis qui aut in honorem ducis, aut ex provocatione in certamen deſcendebant: in quo reguli fratres de regno ferro contenderunt. Quum Aſtapa urbs ab Romanis oppugnaretur; oppidani liberos & conjuges rogo extructo occiderunt, & ſe inſuper præcipitaverunt. Ipſe Scipio, dum gravi morbo implicitus eſſet, ſeditionem in parte exercitus motam, confirmatus diſcuſſit: rebellanteſque Hiſpaniæ populos coëgit in deditionem venire. Et amicitia facta eſt cum Maſaniſſa rege Numidarum, qui illi auxilium, ſi in Africam trajeciſſet, pollicebatur: cum Gaditanis quoque poſt diſceſſum inde Magonis, cui ex Carthagine ſcriptum erat, ut in Italiam trajiceret. Romam reverſus, conſulque creatus. Africam provinciam petenti, contradicente Q. Fabio Maximo,

Sici-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Sicilia data eſt: permiſſumque ut in Africam trajiceret, ſi ex republ. eſſe cenſeret. Mago Amilcaris filius à minore Baleari inſula, ubi hiemarat, in Italiam trajecit.

1 QVUM tranſitu Aſdrubalis, quantum in Italiam declinaverat belli, tantum levatæ Hiſpaniæ viderentur; renatum ibi ſubito par priori bellum eſt. Hiſpanias ea tempeſtate ſic habebant Romani, Pœnique. Aſdrubal Giſgonis filius ad Oceanum penitus, Gadeiſque conceſſerat. Noſtri maris ora, omniſque ferme Hiſpania, qua in orientem vergit, Scipionis ac Romanæ ditionis erat. Novus imperator Hanno in locum Barcini Aſdrubalis novo cum exercitu ex Africa tranſgreſſus, Magonique junctus, quum in Celtiberia, quæ media inter duo maria eſt, brevi magnum hominum numerum armaſſet; Scipio adverſus eum M. Silanum cum decem haud plus millibus militum, equitibus quingentis, miſit. Silanus quantis maximis potuit itineribus, (impediebant autem & aſperitates viarum, & anguſtiæ ſaltibus crebris, ut pleraque Hiſpaniæ ſunt, incluſæ) tamen non ſolum nuncios, ſed etiam famam adventus ſui prægreſſus, ducibus indidem ex Celtiberia transfugis ad hoſtem pervênit. Eiſdem auctoribus compertum eſt, quum decem circiter millia ab hoſte abeſſent, bina caſtra circa viam, qua irent, eſſe: læva Celtiberos, novum exercitum ſupra novem millia hominum, dextra Punica tenere caſtra. hæc ſtationibus, vigiliis, omni juſta militari cuſtodia tuta & firma eſſe: illa altera ſoluta neglectaque, ut barbarorum & tironum, & minus timentium quod in ſua terra eſſent. Ea prius aggredienda ratus Silanus, ſigna quam maxime ad lævam jubebat ferri, necunde ab ſtationibus Punicis conſpicerentur. ipſe præmiſſis ſpeculatoribus, citato agmine ad
2 hoſtem pergit. Tria millia ferme aberat, quum haud dum quiſquam hoſtium ſenſerat. confragoſa loca, & obſita virgultis tenebant colles. Ibi in cava valle, atque

atque ob id occulta, conſidere militem, & cibum capere jubet. interim ſpeculatores, transfugarum dicta affirmantes, venerunt. Tum ſarcinis in medium conjectis arma Romani capiunt: acieque juſta in pugnam vadunt. Mille paſſuum aberant, quum ab hoſte conſpecti ſunt, trepidarique repente cœptum. Mago ex caſtris, citato equo ad primum clamorem & tumultum advehitur. Erant autem in Celtiberorum exercitu quatuor millia ſcutatorum & ducenti equites; hanc juſtam legionem (& id ferme roboris erat) in prima acie locat: cæteros, levem armaturam, in ſubſidiis poſuit. Quum ita inſtructos educeret caſtris, vixdum in egreſſos valle Romani pila conjecerunt. Subſidunt Hiſpani adverſus emiſſa tela ab hoſte, inde ad mittenda ipſi conſurgunt: quæ quum Romani conferti, ut ſolent, denſatis excepiſſent ſcutis; tum pes cum pede collatus, & gladiis geri res cœpta eſt. Cæterum aſperitas locorum, & Celtiberis, quibus in prælio concurſare mos eſt, velocitatem inutilem faciebat: & haud iniqua eadem erat Romanis ſtabili pugnæ aſſuetis; niſi quod anguſtiæ & internata virgulta ordines dirimebant: & ſinguli binique, velut cum paribus, conſerere pugnam cogebantur. Quod ad fugam impedimento hoſtibus erat, id ad cædem eos, velut vinctos, præbebat. Et jam ferme omnibus ſcutatis Celtiberorum interfectis, levis armatura, & Carthaginienſes, qui ex alteris caſtris ſubſidio venerant, perculſi cædebantur. duo haud amplius millia peditum, & equitatus omnis, vix inito prælio, cum Magone effugerunt. Hanno alter imperator cum eis qui poſtremi jam profligato prælio advenerant, vivus capitur. Magonem fugientem equitatus ferme omnis, & quod veterum peditum erat ſecuti, decimo die in Gaditanam provinciam ad Aſdrubalem pervenerunt. Celtiberi novus miles, in proximas dilapſi ſilvas, inde domos diffugerunt. Peropportuna victoria, nequaquam tantum jam conflatum bellum, quanta futuri materia belli (ſi licuiſſet eis, Celtiberorum gente excita, & alios ad arma ſollicitare populos)

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

oppreſſa erat. Itaque collaudato benigne Silano, Scipio ſpem debellandi, ſi nihil eam ipſe cunctando moratus eſſet, nactus, ad id, quod reliquum belli erat, in ultimam Hiſpaniam adverſus Aſdrubalem pergit. Pœnus quum caſtra tum forte ad ſociorum animos in Bætica continendos in fide haberet, ſignis repente ſublatis, fugæ magis, quam itineris modo, penitus ad Oceanum & Gadeis ducit. Cæterum quoad continuiſſet exercitum, propoſitum bello ſe fore ratus, antequam freto Gades trajiceret, exercitum omnem paſſim in civitates dimiſit, ut & muris
3 ſe ipſi & armis muros tutarentur. Scipio ubi animadvertit, diſſipatum paſſim bellum, & circumferre ad ſingulas urbes arma, diutini magis quam magni eſſe operis, retro vertit iter ne tamen hoſtibus eam relinqueret regionem, L. Scipionem fratrem cum decem millibus peditum, & mille equitum, ad oppugnandam opulentiſſimam in iis locis urbem, Oringin barbari appellabant, mittit. Sita in Meleſſum finibus eſt Hiſpanæ gentis. ager frugifer. argentum etiam incolæ fodiunt. ea arx fuit Aſdrubali ad excurſiones circa in mediterraneos populos faciendas. Scipio caſtris prope urbem poſitis, prius quam circumvallaret urbem, miſit ad portas qui ex propinquo alloquio animos tentarent, ſuaderentque, ut amicitiam potius quam vim experirentur Romanorum. Vbi nihil pacati reſpondebatur, foſſa duplicique vallo circumdata urbe, in treis parteis exercitum dividit: ut una ſemper pars, quietis interim duabus, oppugnaret. Prima pars cum adorta oppugnare eſt, atrox ſane & anceps prælium fuit: non ſubire, non ſcalas ferre ad muros præ incidentibus telis facile erat. & jam qui erexerant ad murum ſcalas, alii furcis ad idipſum factis detrudebantur, in alios lupi ſuperne ferrei injecti, ut in periculo eſſent, ne ſuſpenſi in murum extraherentur. quod ubi animadvertit Scipio, nimia paucitate ſuorum exæquatum certamen eſſe, & jam eo ſuperare hoſtem, quod ex muro pugnaret; duabus ſimul partibus, prima recepta, urbem eſt aggreſſus. Quæ res tantum pavoris inje-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

injecit feſſis jam cum primis pugnando, ut & oppidani mœnia repentina fuga deſererent: & Punicum præſidium metu, ne prodita urbs eſſet, relictis ſtationibus in unum locum ſe colligeret. Timor inde oppidanos inceſſit, ne, ſi hoſtis urbem intraſſet, ſine diſcrimine, Pœnus an Hiſpanus eſſet, obvii paſſim cæderentur. itaque patefacta repente porta, frequentes ex oppido ſeſe ejecerunt; ſcuta præ ſe tenentes ne tela procul conjicerentur: dextras nudas oſtentantes, ut gladios abjeciſſe appareret. id utrum parum ex intervallo ſit conſpectum, an dolus aliquis ſuſpectus fuerit, incompertum eſt. Impetus hoſtilis in transfugas factus: nec ſecus, quam adverſa acies, cæſi. Eademque porta ſigna infeſta in urbem illata: & aliis partibus ſecuribus dolabriſque cædebantur & refringebantur portæ, & ut quiſque intraverat eques, ad forum occupandum (ita enim præceptum erat) citato equo pergebat. Additum erat & triariorum equiti præſidium. legionarii cæteras partes pervadunt: direptione & cæde obviorum, niſi qui armis ſe tuebantur, abſtinuerunt. Carthaginienſes omnes in cuſtodiam dati ſunt: oppidanorum quoque trecenti ferme, qui clauſerant portas. cæteris traditum oppidum, ſuæ redditæ res. Cecidere in urbis ejus oppugnatione hoſtium duo millia ferme, Romanorum haud plus nonaginta. Læta & ipſis 4 qui rem geſſere, urbis ejus expugnatio fuit: & imperatori cæteroque exercitui ſpecioſum adventum ſuum, ingentem turbam captivorum præ ſe agentes, fecerunt. Scipio collaudato fratre, quum quanto potuerat verborum honore, Carthagini ab ſe captæ, captam ab eo Oringin æquaſſet, quia & hiems inſtabat, ut nec tentare Gades, nec disjectum paſſim per provinciam exercitum Aſdrubalis conſectari poſſet; in citeriorem Hiſpaniam omnes ſuas copias reduxit: dimiſſiſque in hiberna legionibus, L. Scipione fratre Romam miſſo, & Hannone hoſtium imperatore, cæteriſque nobilibus captivis, ipſe Tarraconem conceſſit. Eodem anno claſſis Romana cum M. Valerio Lævino proconſule ex Sicilia in Afri-

cam tranſmiſſa in Vticenſi Carthaginienſique agro late populationes fecit. extremis finibus Carthaginienſium circa ipſa mœnia Vticæ, prædæ actæ ſunt. Repetentibus Siciliam claſſis Punica (ſeptuaginta erant longæ naves) occurrit. decem & ſeptem naves ex iis captæ ſunt, quatuor in alto merſæ. cætera fuſa ac fugata claſſis. Terra marique victor Romanus cum magna omnis generis præda Lilybæum repetit. Toto inde mari pulſis hoſtium navibus, magni
5 commeatus frumenti Romam ſubvecti. Principio æſtatis ejus, qua hæc ſunt geſta, P. Sulpicius proconſul, & Attalus rex quum Æginæ (ſicut ante dictum eſt) hibernaſſent, Lemnum inde claſſe juncta, Romanæ quinque & viginti quinqueremes, regiæ quinque & triginta, tranſmiſerunt. Et Philippus, ut, ſeu terra ſeu mari obviam eundum hoſti foret, paratus ad omnes conatus eſſet, ipſe Demetriadē ad mare deſcendit: Lariſſam diem ad conveniendum exercitui edixit. Vndique ab ſociis legationes Demetriadem ad famam regis convenerunt. Suſtulerant enim animos Ætoli, quum ab Romana ſocietate, tum poſt Attali adventum: finitimoſque depopulabantur. nec Acarnanes ſolum Bœotique, & qui Eubœam incolunt, in magno metu erant: ſed Achæi quoque; quod ſuper Ætolicum bellum Machanidas etiam Lacedæmonius tyrannus haud procul Argivorum fine poſitis caſtris terrebat. hi omnes ſuis quiſque urbibus, quæ pericula terra marique portenderentur, memorantes, auxilia regem orabant. Nec ex regno quidem ipſius tranquillæ nunciabantur res. & Scerdiladum, Pleuratumque motos eſſe, & Thracum maxime Mædos, ſi quod longinquum bellum regem occupaſſet, proxima Macedoniæ incurſuros. Bœoti quidem & interiores Græciæ populi, Thermopylarum ſaltum, ubi anguſtæ fauces coartant iter, foſſa valloque intercludi ab Ætolis nunciabant, ne tranſitum ad ſociorum urbes tuendas Philippo darent. Vel ſegnem ducem tot excitare tumultus circumfuſi poterant. Legationes dimittit: pollicitus, prout tempus ac res ſe daret, omnibus laturum

auxi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

auxilium. in præſentia, quæ maxime urgebat res, Peparethum præſidium urbi mittit, unde allatum erat, Attalum ab Lemno claſſe tranſmiſſa omnem circa urbem agrum depopulatum. Polyphantam cum modica manu in Bœotiam, Menippum item quendam ex regiis ducibus cum mille peltatis (pelta cetræ haud diſſimilis eſt) Chalcidem mittit. additi quingenti Agrianum; ut omnes inſulæ partes tueri poſſent. ipſe Scotuſam eſt profectus: eodemque ab Lariſſa Macedonum copias traduci juſſit. Eo nunciatum eſt, concilium Ætolis Heracleam indictum, regemque Attalum, ad conſultandum de ſumma belli, venturum. Hunc conventum ut turbaret ſubito adventu, magnis itineribus Heracleam duxit. & concilio quidem dimiſſo jam venit: ſegetibus tamen, quæ prope maturitatem erant, maxime in ſinu Æniano evaſtatis, Scotuſſam copias reducit. Ibi exercitu omni relicto, cum cohorte regia Demetriadem ſeſe recipit. Inde ut ad omnes hoſtium motus poſſet occurrere, in Phocidem, atque Eubœam, & Peparethum mittit, qui loca alta eligerent, unde editi ignes apparerent. ipſe in Tiſæo (mons eſt in altitudinem ingentem cacuminis editi) ſpeculam poſuit: ut ignibus procul ſublatis ſignum, ubi quid molirentur hoſtes, momento temporis acciperet. Romanus imperator, & Attalus rex à Peparetho Nicæam trajecerunt. inde claſſem in Eubœam ad urbem Oreum tranſmittunt: quę ab Demetriaco ſinu Chalcidem & Euripum petenti, ad lævam prima urbium Eubœæ poſita eſt. Ita inter Attalum ac Sulpicium convenit, ut Romani à mari, regii à terra oppugnarent. Quatriduo poſtquam appulſa claſſis eſt, urbem 6
aggreſſi ſunt. id tempus occultis cum Platore, qui à Philippo præpoſitus urbi erat, colloquiis abſumptum eſt. Duas arces urbs habet, unam imminentem mari: altera urbis media eſt. cuniculo inde via ad mare ducit, quam à mari turris quinque tabulatorum, egregium propugnaculum, claudebat. Ibi primo atrociſſimum contractum eſt certamen, & turre inſtructa omni genere telorum, & tormentis ma-

chiniſque ad oppugnandam eam ex navibus expoſitis. Quum omnium animos oculoſque id certamen avertiſſet, porta maritimæ arcis Plator Romanos accepit, momentoque arx occupata eſt. Oppidani pulſi inde in mediam urbem ad alteram tendere arcem. Et ibi poſiti erant, qui fores portæ objicerent. ita excluſi in medio cæduntur capiunturque. Macedonum præſidium conglobatum ſub arcis muro ſtetit; nec fuga effuſe petita, nec pertinaciter prælio inito. Eos Plator venia à Sulpicio impetrata in naves impoſitos ad Demetrium Phthiotidis expoſuit: ipſe ad Attalum ſe recepit. Sulpicius tam facili ad Oreum ſucceſſu elatus, Chalcidem inde protinus victrici claſſe petit. ubi haudquaquam ad ſpem eventus reſpondit. Ex patenti utrimque coactum in anguſtias mare, ſpeciem intuenti primo gemini portus in ora duo verſi præbuerit: ſed haud facile alia infeſtior claſſi ſtatio eſt. nam & venti ab utriuſque terræ præaltis montibus, ſubiti ac procelloſi ſe dejiciunt, & fretum ipſum Euripi non ſepties die, ſicut fama fert, temporibus ſtatis reciprocat: ſed temere in modum venti, nunc huc nunc illuc verſo mari, velut monte præcipiti devolutus torrens rapitur. ita nec nocte nec die quies navibus datur. Quum claſſem tam infeſta ſtatio accepit, tum & oppidum alia parte clauſum mari, alia ab terra egregie munitum, præſidioque valido firmatum, & præcipue fide præfectorum principumque, quæ fluxa & vana apud Oreum fuerat, ſtabile atque inexpugnabile fuit. Id prudenter, ut in temere ſuſcepta re, Romanus fecit, quod circumſpectis difficultatibus, ne fruſtra tempus tereret, celeriter abſtitit incepto, claſſemque inde ad Cynum Locridis (emporium id eſt Opuntiorum)
7 urbis mille paſſuum à mari ſitæ, trajecit. Philippum & ignes ab Oreo editi monuerant, ſed ſerius Platoris fraude è ſpecula elati: & impari maritimis viribus, haud facilis erat in inſulam claſſi acceſſus. ita res per cunctationem omiſſa. Ad Chalcidis auxilium ubi ſignum accepit, impigre eſt motus. nam & ipſa Chalcis, quanquam ejuſdem inſulæ urbs eſt, tamen

men adeo arcto interſcinditur freto, ut ponte continenti ungatur, terraque aditum faciliorem quam mari habeat. igitur Philippus dejecto præſidio, fuſiſque Ætolis, qui ſaltum Thermopylarum inſidebant. quum ab Demetriade Scotuſam, inde de tertia vigilia profectus, trepidos hoſtes Heracleam compuliſſet, ipſe uno die Phocidis Elatiam millia amplius ſexaginta contendit. Eodem ferme die ab Attalo rege Opuntiorum urbs capta diripiebatur. conceſſerat eam prædam regi Sulpicius, quia Oreum paucos ante dies ab Romano milite, expertibus regiis, direptum fuerat. Cum Romana claſſis Oreum ſe recepiſſet, Attalus ignarus adventus Philippi, pecuniis à principibus exigendis terebat tempus. adeoque improviſa res fuit, ut niſi Cretenſium quidam forte pabulatum ab urbe longius progreſſi, agmen hoſtium procul conſpexiſſent, opprimi potuerit. Attalus inermis atque incompoſitus, curſu effuſo mare ac naves petit. & molientibus ab terra naves Philippus ſupervenit, tumultumque etiam ex terra nauticis præbuit. inde Opuntem rediit, Deos homineſque accuſans, quod tantæ rei fortunam ex oculis prope raptam amiſiſſet. Opuntii quoque ab eadem ira increpiti, quod quum trahere obſidionem in adventum ſuum potuiſſent, viſo ſtatim hoſte prope in voluntariam deditionem conceſſiſſent. Compoſitis circa Opuntem rebus, Toronem eſt profectus. Et Attalus primo Oreum ſe recepit. inde quum fama accidiſſet, Pruſiam Bithyniæ regem in fines regni ſui tranſgreſſum, omiſſis Romanis rebus, atque Ætolico bello, in Aſiam trajecit. Et Sulpicius Æginam claſſem recipit, unde initio veris profectus erat. Haud majore certamine quam Opuntem Attalus ceperat, Philippus Toronem cepit. Incolebant urbem eam profugi ab Thebis Phthioticis. urbe ſua capta à Philippo, quum in fidem Ætolorum perfugiſſent, ſedem iis Ætoli eam dederant, urbis vaſtatæ ac deſertæ priore ejuſdem Philippi bello. Tum ab Torone, ſicut paulo ante dictum eſt, recepta profectus, Tritonon, & Drymas, Doridis parva atque ignobilia oppida

 cepit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

cepit. inde Elatiam, juſſis ibi ſe opperiri Ptolemæi
Rhodiorumque legatis, venit. Vbi quum de finien-
do Ætolico bello ageretur (affuerant enim legati
nuper Heracleæ concilio Romanorum Ætolorum-
que) nuncius affertur, Machanidam, Olympicrum
ſolenne ludicrum paranteis Eleos, aggredi ſtatuiſſe.
Prævertendum id ratus, legatis cum benigno re-
ſponſo dimiſſis; ſe neque cauſſam ejus belli fuiſſe;
nec moram (ſi modo æqua & honeſta conditione
liceat) paci facturum; cum expedito agmine profe-
ctus per Bœotiam, Megara, atque inde Corinthum
deſcendit. unde commeatibus ſumptis, Phliunta
Pheneumque petit. Et jam cum Heræam veniſſet,
audito, Machanidam fama adventus ſui territum re-
fugiſſe Lacedæmonem, Ægium ſe ad conclium
Achæorum recepit: ſimul claſſem Punicam, ut mari
quoque aliquid poſſet, accitam, ibi ratus ſe inventu-
rum. Paucis ante diebus in Phoceas trajecerant Pœ-
ni: inde portus Acarnanum petierant, quum ab
Oreo profectum Attalum Romanoſque audiſſent;
veriti ne ad ſe iretur, & intra Rhium (fauces eæ ſunt
8 Corinthii ſinus) opprimerentur. Philippus mœrebat
quidem & angebatur, quum ad omnia ipſe raptim
iſſet, nulli tamen ſe rei in tempore occurriſſe, & ra-
pientem omnia ex oculis eluſiſſe celeritatem ſuam
fortunam. In concilio autem diſſimulans ægritudi-
nem, elato animo diſſeruit: *teſtatus Deos homineſ-
que, ſe nullo loco, nec tempore defuiſſe, quin ubi hoſtium
arma concrepuiſſent, eo quanta maxima poſſet celeri-
tate tenderet: ſed vix rationem iniri poſſe, utrum ab
ſe audacius, an fugacius ab hoſtibus geratur bellum.
Sic ab Opunte Attalum, ſic Sulpicium a Chalcide, ſic
eis ipſis diebus Machanidam è manibus ſuis elapſum.
Sed non ſemper felicem eſſe fugam: nec pro difficili
id bellum habendum, in quo, ſi modo congreſſus cum
hoſtibus ſis, viceris. Quod primum eſſet, confeſſionem
ſe hoſtium habere, nequaquam pares eſſe ſibi: brevi &
victoriam haud dubiam habiturum, nec meliore even-
tu eos ſecum quam ſpe pugnaturos.* Læti regem ſo-
cii audierunt. Reddidit inde Achæis Heræam &
Tri-

Triphyliam. Alipheram autem Megalopolitis, quod ſuorum fuiſſe finium ſatis probabant, reſtituit. inde navibus acceptis ab Achæis (erant autem tres quadriremes, & biremes totidem) Anticyram trajecit. inde quinqueremibus ſeptem, & lembis viginti amplius, quos ut adjungeret Carthaginienſium claſſi, miſerat in Corinthium ſinum, profectus ad Erythras Ætolorum, quæ prope Eupalium ſunt, exſcenſionem fecit. Haud fefellit Ætolos: nam hominum quod aut in agris, aut in propinquis caſtellis Potidaniæ ac Apolloniæ fuit, in ſilvas monteſque refugit. Pecora, quæ inter feſtinationem abigi nequiverant, ſunt direpta & in naves compulſa. Cum his cæteraque præda, Nicia prætore Achæorum Ægium miſſo, quum Corinthum petiſſet, pedeſtres inde copias per Bœotiam terra duci juſſit. ipſe à Cenchreis præter terram Atticam ſuper Sunium navigans, inter medias prope hoſtium claſſes, Chalcidem pervenit. inde, collaudata fide ac virtute, quod neque timor, neque ſpes flexiſſent eorum animos; hortatuſque in poſterum, ut eadem conſtantia permanerent in ſocietate, ſi ſuam quam Oritanorum atque Opuntiorum fortunam mallent; ab Chalcide Oreum navigat, principumque iis, qui fugere capta urbe, quam ſe Romanis tradere, maluerant, ſumma rerum & cuſtodia urbis permiſſa: ipſe Demetriadem ab Eubœa, unde primo ad opem ferendam ſociis profectus erat, trajecit. Caſſandreæ deinde centum navium longarum carinis poſitis, contractaque ad effectum ejus operis multitudine fabrorum navalium, quia res in Græcia tranquillas & profectio Attali fecerat, & in tempore laborantibus ſociis latum ab ſe auxilium, retro in regnum conceſſit, ut Dardanis bellum inferret. Extremo æſtatis ejus, qua hæc in Græcia ſunt geſta, quum Q. Fabius Maximus pater legatus ab M. Livio conſule Romam ad ſenatum nunciaſſet, conſulem ſatis præſidii Galliæ provinciæ credere L. Porcium cum ſuis legionibus eſſe: decedere ſe inde, ac deduci exercitum conſularem poſſe; patres non M. Livium tantum redire ad urbem, 9

ſed collegam quoque ejus C. Claudium juſſerunt. Id modo in decreto interfuit, quod M. Livii exercitum reduci,* Neronis legiones Annibali oppoſitas manere in provincia juſſerunt. Inter conſules ita per literas convenit, ut, quemadmodum uno animo rempublicam geſſiſſent; ita quamquam ex diverſis regionibus convenirent, uno tempore ad urbem accederent. Præneſte qui prior veniſſet, collegam ibi opperiri juſſus. Forte ita evenit, ut eodem die ambo Præneſte venirent. inde præmiſſo edicto, ut triduo poſt frequens ſenatus ad ædem Bellonæ adeſſet, omni multitudine obviam effuſa, ad urbem acceſſere. Non ſalutabant modo univerſi circumfuſi, ſed contingere pro ſe quiſque victrices dextras conſulum cupientes; alii gratulabantur, alii gratias agebant, quod eorum opera incolumis reſpublica eſſet. In ſenatu quum more omnium imperatorum, expoſitis rebus ab ſe geſtis, poſtulaſſent, ut pro republica fortiter feliciterque adminiſtrata, & Diis immortalibus haberetur honos, & ipſis triumphantibus urbem inire liceret; Se vero ea quæ poſtularent, decernere Patres, merito Deorum primum, dein ſecundum Deos, conſulum, reſponderunt; & ſupplicatione amborum nomine, & triumpho utrique decreto, inter ipſos, ne quum bellum communi animo geſſiſſent, triumphum ſepararent, ita convenit: *ut quoniam & in provincia M. Livii res geſta eſſet, & eo die, quo pugnatum foret, ejus forte auſpicium fuiſſet; & exercitus Livianus deductus Romam veniſſet, Neronis de provincia deduci non potuiſſet; ut M. Livium quadrigis urbem ineuntem milites ſequerentur: C. Claudius equo ſine militibus inveheretur.* Ita conſociatus triumphus, quum utrique, tum magis ei, qui quantum merito anteibat, tantum honore collegæ ceſſerat, gloriam auxit: *illum equitem* aiebant *ſex dierum ſpatio tranſcurriſſe longitudinem Italiæ: & eo die cum Aſdrubale in Gallia ſignis collatis pugnaſſe, quo eum caſtra adverſus ſeſe in Apulia poſita habere Annibal credidiſſet. Ita unum conſulem pro utraque parte Italiæ adverſus duos duces, duos impe-*

imperatores, hinc conſilium ſuum, hinc corpus oppoſuiſſe. Nomen Neronis ſatis fuiſſe ad continendum caſtris Annibalem: Aſdrubalem vero, qua alia re, quam adventu ejus obrutum atque exſtinctum eſſe? Itaque iret alter conſul ſublimis curru multijugis, ſi vellet, equis. Vno equo per urbem verum triumphum vehi: Neronemque, etiam ſi pedes incedat; vel parta eo bello, vel ſpreta eo triumpho gloria, memorabilem fore. Hi ſermones ſpectantium Neronem uſque in Capitolium proſecuti ſunt. Pecuniæ in ærarium tulerunt ſeſtertium tricies octoginta millia æris. militibus M. Livius quinquagenos ſenos aſſes diviſit. tantundem C. Claudius abſentibus militibus ſuis eſt pollicitus, quum ad exercitum rediſſet. Notatum ea die plura carmina militaribus jocis in C. Claudium, quam in conſulem ſuum jactata. Equites L. Veturium, & Q. Cæcilium legatos magnis tuliſſe laudibus: hortatoſque eſſe plebem, ut eos conſules in in proximum annum crearent. adjeciſſe equitum prærogativæ auctoritatem conſules; poſtero die in concione, quam forti fidelique duorum præcipuæ legatorum opera uſi eſſent,
commemorantes. Quum 10
comitiorum tempus appeteret, & per dictatorem comitia haberi placuiſſet, C. Claudius conſul M. Livium collegam dictatorem dixit: Livius Quintum Cæcilium magiſtrum equitum. à M. Livio dictatore creati conſules L. Veturius, Quintus Cæcilius. is ipſe, qui tum erat magiſter equitum. Inde prætorum comitia habita. creati C. Servilius, M. Cæcilius Metellus, Ti. Claudius Aſellus, Quintus Mamilius Turinus, qui tum ædilis plebis erat. Comitiis perfectis, dictator magiſtratu abdicato, dimiſſoque exercitu, in Etruriam provinciam ex ſenatus conſulto eſt profectus, ad quæſtiones habendas, qui Etruſcorum Vmbrorumve populi defectionis ab Romanis ad Aſdrubalem ſub adventum ejus conſilia agitaſſent, quique eum auxiliis, aut commeatu, aut ope aliqua juviſſent. Hæc eo anno domi militiæque geſta. Ludi Romani ter toti inſtaurati ab ædilibus curulibus, Cn. Servilio Cæpione, Ser. Cornelio Lentulo. Item

ludi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ludi plebeii ſemel toti inſtaurati ab ædilibus plebis Manio Pomponio Mathone, & Quinto Mamilio Turino. Tertiodecimo anno Punici belli, L. Veturio Philoni, & Quinto Cæcilio Metello conſulibus, Bruttii ambobus, ut cum Annibale bellum gererent, provincia decreta. Prætores exinde ſortiti ſunt: M. Cæcilius Metellus urbanam, Q. Mamilius peregrinam, C. Servilius Siciliam, Ti. Claudius Sardiniam. Exercitus ita diviſi: conſulum alteri, quem C. Claudius prioris anni conſul; alteri, quem Q. Claudius proprætor (eæ binæ legiones erant) habuiſſet exercitum: in Etruria duas volonum legiones à C. Terentio proprætore M. Livius proconſul, cui prorogatum in annum imperium erat, acciperet. & Q. Mamilio, ut collegæ juriſdictione tradita, Galliam cum exercitu, cui L. Porcius proprætor præfuerat, obtineret, decretum eſt: juſſuſque populari agros Gallorum, qui ad Pœnos ſub adventum Aſdrubalis defeciſſent. C. Servilio cum Cannenſibus duabus legionibus, ſicut P. Manlius tenuerat, Sicilia tuenda data. Ex Sardinia vetus exercitus, cui A. Hoſtilius præfuerat, deportatus. novam legionem, quam Ti. Claudius trajiceret, ſecum conſules conſcripſerunt. Q. Claudio, ut Tarentum, C. Hoſtilio Tubulo, ut Capuam provinciam haberet, prorogatum in annum imperium eſt. M. Valerius proconſul, qui tuendæ circa Siciliam maritimæ oræ præfuerat, triginta navibus C. Servilio præbitis, cum cætera
11 omni claſſe redire ad urbem juſſus. In civitate tanto diſcrimine belli ſollicita, quum omnium ſecundorum adverſorumque cauſas in Deos verterent, multa prodigia nunciabantur; Tarracinæ Jovis ædem, Satrici matris Matutę de cœlo tactam. Satricanos haud minus terrebant in ędem Jovis foribus ipſis duo prolapſi angues. Ab Antio nunciatum eſt, cruentas ſpicas metentibus viſas eſſe. Cęre porcus biceps, & agnus mas idemque fœmina natus erat. Et Albæ duo ſoles viſos referebant: & nocte Fregellis lucem obortam. Et bos in agro Romano locutus, & ara Neptuni multo ſudore manaſſe in circo Flaminio dicebatur:

&

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

& ædes Cereris, Salutis, Quirini de cœlo tactæ. Prodigia conſules hoſtiis majoribus procurare juſſi, & ſupplicationem unum diem habere. Ea ex ſenatuſconſulto facta. Plus omnibus aut nuntiatis peregre, aut viſis domi prodigiis, terruit animos hominum, ignis in æde Veſtæ exſtinctus. cæſa flagro eſt Veſtalis, cujus cuſtodia noctis ejus fuerat, juſſu P. Licinii pontificis. Id quamquam nihil portendentibus Deis, cæterum negligentia humana acciderat, tamen & hoſtiis majoribus procurari, & ſupplicationem ad Veſtæ haberi placuit. Priuſquam proficiſcerentur conſules ad bellum moniti ab ſenatu ſunt, *ut in agros reducendæ plebis curam haberent. Deûm benignitate ſummotum bellum ab urbe Roma & Latio eſſe, & poſſe ſine metu in agris habitari. Minime convenire, Siciliæ quam Italiæ colendæ majorem curam eſſe.* Sed res haudquaquam erat populo facilis; & liberis cultoribus bello abſumptis, & inopia ſervitiorũ, & pecore direpto, villiſque dirutis aut incenſis. magna tamen pars auctoritate conſulum compulſa in agros remigravit. Moverant autem hujuſce rei mentionem Placentinorum & Cremonenſium legati, querentes, agrum ſuum ab accolis Gallis incurſari, ac vaſtari: magnamque partem colonorum ſuorum dilapſam eſſe: & infrequentes ſe urbes, agrum vaſtum ac deſertum habere. Mamilio prætori mandatum, ut colonias ab hoſte tueretur. Conſules ex ſenatuſconſulto edixerunt, ut qui cives Cremonenſes atque Placentini eſſent, ante certam diem in colonias reverterentur. principio deinde veris & ipſi ad bellum profecti ſunt. Q. Cæcilius conſul exercitum ab C. Nerone, L. Veturius ab Q. Claudio proprætore accepit, noviſque militibus, quos ipſe conſcripſerat, ſupplevit. In Conſentinum agrum conſules exercitum duxerunt, paſſimque depopulati, quum agmen jam grave præda eſſet, in ſaltu anguſto, à Bruttiis jaculatoribuſque Numidis turbati ſunt, ita ut non præda tantum, ſed armati quoque in periculo fuerint. major tamen tumultus, quam pugna fuit: & præmiſſa præda, incolumes & legiones in loca tuta evaſere.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ſere. Inde in Lucanos profecti. ea ſine certamine tota
12 gens in ditionem populi Romani rediit. Cum Annibale nihil eo anno rei geſtum eſt. nam neque ipſe ſe obtulit in tam recenti vulnere publico privatoque, neque laceſſierunt quietum Romani. tantam ineſſe vim, etſi omnia alia circa eum ruerent, in uno illo duce cenſebant. Ac neſcio an mirabilior adverſis quam ſecundis rebus fuerit. quippe qui, quum & in hoſtium terra per annos tredecim, tam procul ab domo, varia fortuna bellum gereret exercitu non ſuo civili, ſed miſto ex colluvione omnium gentium, quibus non lex, non mos, non lingua communis; alius habitus, alia veſtis, alia arma, alii ritus, alia ſacra, alii prope dii eſſent; ita quodam uno vinculo copulaverit eos, ut nulla nec inter ipſos, nec adverſus ducem ſeditio extiterit; quum & pecunia ſæpe in ſtipendium, & commeatus in hoſtium agro deeſſent: quorum inopia, priore Punico bello multa infanda inter duces militeſque commiſſa fuerant. Poſt Aſdrubalis verò exercitum cum duce, in quibus ſpes omnis repoſita victoriæ fuerat, deletum, cedendoque in angulum Bruttium cætera Italia conceſſum; cui non videatur mirabile, nullum motum in caſtris factum? nam ad cætera id quoque acceſſerat, ut ne alendi quidem exercitus, niſi ex Bruttio agro ſpes eſſet; qui ut omnis coleretur, exiguus tamen tanto alendo exercitui erat: tum magnam partem juventutis abſtractam à cultu agrorum bellum occupaverat, & mos vitio etiam inſitus genti per latrocinia militiam exercendi. nec ab domo quicquam mittebatur, de Hiſpania retinenda ſollicitis, tamquam omnia proſpera in Italia eſſent. In Hiſpania res quadam ex parte eandem fortunam, quadam longe diſparem habebant: eandem, quod prælio victi Carthaginienſes duce amiſſo in ultimam Hiſpaniæ oram uſque ad Oceanum compulſi erant: diſparem autem, quod Hiſpania, non quam Italia modo, ſed quam ulla pars terrarum, bello reparando aptior erat, locorum hominumque ingeniis. itaque ergo prima Romanis inita provinciarum, quæ quidem continentis ſint,

po-

poſtrema omnium, noſtra demum ætate, ductu auſpicioque Auguſti Cæſaris, perdomita eſt. Ibi tum Aſdrubal Giſgonis, maximus clariſſimuſque eo bello ſecundum Barcinos dux, regreſſus ab Gadibus, rebellandi ſpem adjuvante Magone Amilcaris filio, delectibus per ulteriorem Hiſpaniam habitis, ad quinquaginta millia peditum, & quatuor millia & quingentos equites armavit. De equeſtribus copiis ferme inter auctores convenit: peditum ſeptuaginta millia quidam adducta ad Silpiam urbem ſcribunt. Ibi ſuper campos patentes duo duces Pœni ea mente, ne detrectarent certamen, conſederunt. Scipio, 13
quum ad eum fama tanti comparati exercitus perlata eſſet, neque Romanis legionibus tantæ ſe parem fore multitudini ratus, ut non in ſpeciem ſaltem opponerentur barbarorum auxilia; neque in iis tamen tantum virium ponendum, ut mutando fidem, quæ cladis cauſſa fuiſſet patri patruoque, magnum momentum facerent; præmiſſo Silano ad Colcam duodetriginta oppidis regnantem, ut equites pediteſque ab eo, quos ſe per hiemem conſcripturum pollicitus erat, acciperet; ipſe ab Tarracone profectus, protinus ab ſociis, qui accolunt viam, modica contrahendo auxilia, Caſtulonem pervenit. Eo adducta ab Silano auxilia, tria millia peditum & quingenti equites. inde ad Bæculam urbem progreſſus omni exercitu civium, ſociorum; peditum equitumque quinque & quadraginta millibus. Caſtra ponenteis eos Mago & Maſaniſſa cum omni equitatu aggreſſi ſunt. turbaſſentque munientes, ni abditi poſt tumulum, opportune ad id poſitum, ab Scipione equites, improviſo in effuſos incurriſſent. Hi promptiſſimum quemque, & proxime vallum, atque in ipſos munitores primum invectum, vixdum prælio inito fuderunt: cum cæteris, qui ſub ſignis atque ordine agminis inceſſerant, longior & diu ambigua pugna fuit. ſed quum ab ſtationibus primum expeditæ cohortes, deinde ex opere deducti milites, atque arma capere juſſi plures & integri feſſis, magnumque jam agmen armatorum à caſtris in prælium rueret, terga haud dubie vertunt

Pœni

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Pœni Numidæque. Et primo turmatim abibant; nihil propter pavorem feſtinationemve confuſis ordinibus: dein, poſtquam acrius ultimis incidebat Romanus, neque ſuſtineri impetus poterat; nihil jam ordinum memores, paſſim qua cuique proximum fuit, in fugam effunduntur. Et quamquam eo prælio, aliquantum & Romanis aucti & diminuti hoſtibus animi erant, tamen numquam per aliquot inſequentes dies ab excurſionibus equitum leviſque armaturæ
14 ceſſatum eſt. Vbi ſatis tentatæ per hæc levia certamina vires ſunt; prior Aſdrubal in aciem copias eduxit: deinde & Romani proceſſere. ſed utraque acies pro vallo ſtetit inſtructa: & quum ab neutris pugna cœpta eſſet, jam die ad occaſum inclinante, à Pœno prius, deinde ab Romano in caſtra copiæ reductæ. Hoc idem per dies aliquot factum. prior ſemper Pœnus copias caſtris educebat. prior feſſis ſtando ſignum receptui dabat. ab neutra parte procurſum, telumve miſſum, aut vox ulla orta. mediam aciem hinc Romani, illinc Carthaginienſes miſti Afris: cornua ſocii tenebant: erant autem utrimque Hiſpani pro cornibus. ante Punicam aciem elephanti caſtellorum procul ſpeciem præbebant. Jam hoc in utriſque caſtris ſermonis erat, ita, ut inſtructi ſtetiſſent, pugnaturos. medias acies Romanum Pœnumque, quos inter belli cauſa eſſet, pari robore animorum armorumque concurſuros. Scipio ubi hæc obſtinatè credita animadvertit, omnia de induſtria in eum diem, quo pugnaturus erat, mutavit, Teſſeram veſperi per caſtra dedit, ut ante lucem viri equique curati & pranſi eſſent: armatus eques frenatos, inſtratoſque teneret equos. Vixdum ſatis certa luce, equitatum omnem cum levi armatura in ſtationes Punicas immiſit: inde confeſtim ipſe cum gravi agmine legionum procedit: præter opinionem deſtinatam ſociorum hoſtiumque, Romano milite cornibus firmatis, ſociis in mediam aciem acceptis. Aſdrubal clamore equitum excitatus, ut ex tabernaculo proſiluit, tumultumque ante vallum, & trepidationem ſuorum, & procul ſigna legionum fulgentia, ple-

plenoſque hoſtium campos vidit; equitatum omnem extemplo in equites emittit. ipſe cum peditum agmine caſtris egreditur. nec ex ordine ſolito quicquam acie inſtruenda mutat. Equitum jam diu anceps pugna erat: nec ipſa per ſe decerni poterat, quia pulſis (quod propè invicem fiebat) in aciem peditum tutus receptus erat. ſed ubi jam haud plus quingentos paſſus acies inter ſeſe aberant, ſigno receptui dato, Scipio, patefactiſque ordinibus, equitatum omnem levemque armaturam in medium acceptam diviſamque in partes duas, in ſubſidiis poſt cornua locat. Inde ubi incipiendæ jam pugnæ tempus erat, Hiſpanos (ea media acies fuit) preſſo gradu incedere jubet. ipſe è dextro cornu (ibi namque præerat) nuncium ad Silanum & Marcium mittit, ut cornu extenderent in ſiniſtra parte, quemadmodum ſe tendentem à dextra vidiſſent: & cum expeditis peditum equitumque prius pugnam confererent cum hoſte, quam coire inter ſe mediæ acies poſſent. Ita diductis cornibus cum ternis peditum cohortibus, terniſque equitum turmis, ad hoc velitibus, citato gradu in hoſtem ducebant; ſequentibus in obliquum aliis. Sinus in medio erat, quia ſegnius Hiſpanorum ſigna incedebant, & jam conflixerant cornua: quum, quod roboris in acie hoſtium erat, Pœni veterani, Afrique nondum ad teli conjectum veniſſent, neque in cornua, ut adjuvarent pugnantes, diſcurrere auderent; ne aperirent mediam aciem venienti ex adverſo hoſti. Cornua ancipiti prælio urgebantur: eques, leviſque armatura, & velites, circumductis alis in latera incurrebant; cohortes à fronte urgebant, ut abrumperent cornua à cætera acie. Et tum ab omni parte haudquaquam 15
par pugna erat, tum quod turba Balearium tyronumque Hiſpanorum, Romano Latinoque militi objecta erat, & procedente jam die vires etiam deficere Aſdrubalis exercitum cœperant, oppreſſos matutino tumultu, coactoſque priuſquam cibo corpora firmarent, raptim in aciem exire. Ad id ſedulò diem extraxerat Scipio, ut ſera pugna eſſet. nam ab ſeptima demum hora peditum ſigna cornibus concurrerunt.

ad

ad medias acies aliquanto ſerius pervenit pugna: ita ut prius æſtus à meridiano ſole, laborque ſtandi ſub armis, & ſimul fames ſitiſque corpora afficeret, quam manus cum hoſte conſererent. Itaque ſteterunt ſcutis innixi. nam ſuper cætera elephanti etiam, tumultuoſo genere pugnæ equitum velitumque & levis armaturæ conſternati, è cornibus in mediam aciem ſeſe intulerant. Feſſi igitur corporibus animiſque retulêre pedem: ordines tamen ſervantes, haud ſecus, quam ſi imperio ducis cederet integra acies. Sed quum eo ipſo acrius, ubi inclinatam ſenſere rem, victores ſe undique inveherent: nec facile impetus ſuſtineri poſſet; quamquam retinebat, obſiſtebatque cedentibus Aſdrubal, *ab tergo eſſe colleis tutumque receptum, ſi modicè ſe reciperent*, clamitans; tamen vincente verecundiam metu (quum proximus quiſque hoſtem cederet) terga extemplo data, atque in fugam ſeſe omnes effuderunt. Ac primo conſiſtere ſigna in radicibus collium, ac revocare in ordines militem cœperant; cunctantibus in adverſum collem erigere aciem Romanis. deinde ut inferri impigre ſigna viderunt, integrata fuga, in caſtra pavidi compelluntur. Nec procul vallo Romanus aberat: cepiſſetque tanto impetu caſtra; ni ſe ex vehementi ſole, qualis inter graves imbre nubes effulget, tanta vis aquæ dejeciſſet, ut vix in caſtra ſua receperint ſe victores: quoſdam etiam religio ceperit, ulterius quicquam eo die conandi. Carthaginienſes, quamquam feſſos labore ac vulneribus, nox imberque ad neceſſariam quietem vocabat: tamen quia metus & periculum ceſſandi non dabat tempus prima luce oppugnaturis hoſtibus caſtra, ſaxis undique circa ex propinquis vallibus congeſtis augent vallum; munimento ſeſe, quando in armis parum præſidii foret, defenſuri. Sed tranſitio ſociorum, fuga ut tutior mora videretur, fecit. Principium defectionis ab Attane regulo Turdetanorum factum eſt. is cum magna popularium manu tranſfugit. inde duo munita oppida cum præſidiis tradita à præfectis Romano. Et ne latius, inclinatis ſemel

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ad defectionem animis ſerperet res, ſilentio proximæ noctis Aſdrubal caſtra movet. Scipio, ut prima 16
luce qui in ſtationibus erant, retulerunt, profectos hoſtes; præmiſſo equitatu ſigna ferri jubet. adeoque citato agmine ducti ſunt, ut ſi via recta veſtigia ſequentes iſſent, haud dubie aſſecuturi fuerint. ducibus eſt creditum, brevius aliud eſſe iter ad Bætim fluvium, ut tranſeuntes aggrederentur. Aſdrubal, clauſo tranſitu fluminis ad Oceanum flectit. & jam inde fugientium modo effuſi abibant; idque aliquantum ab legionibus Romanis intervalli fecit. Eques, leviſque armatura, nunc ab tergo, nunc ab lateribus occurrendo, fatigabat morabaturque: ſed quum ad crebros tumultus ſigna conſiſterent, & nunc equeſtria, nunc cum velitibus auxiliiſque peditum prælia consererent, ſupervenerunt legiones. Inde non jam pugna, ſed trucidatio velut pecorum fieri; donec ipſe dux fugæ auctor, in proximos colles cum ſex millibus ferme ſemiermium evaſit. cæteri cæſi captique: caſtra tumultuaria raptim Pœni tumulo editiſſimo communierunt: atque inde, cum hoſtis nequicquã ſubire iniquo aſcenſu conatus eſſet, haud difficulter ſeſe tutati ſunt. Sed obſidio in loco nudo atque inopi vix in paucos dies tolerabilis erat. itaque tranſitiones ad hoſtes fiebant. Poſtremo ipſe dux navibus acceptis, (nec procul inde aberat mare) nocte relicto exercitu, Gadeis perfugit. Scipio fuga ducis hoſtium audita, decem millia peditum, mille equites relinquit Silano ad caſtrorum obſidionem. ipſe cum cæteris copiis, ſeptuageſimis caſtris, protinus cauſſis regulorum civitatumque cognoſcendis, ut præmia ad veram meritorum æſtimationem tribui poſſent, Tarraconem rediit. Poſt profectionem ejus Maſaniſſa cum Silano clam congreſſus, ut ad nova conſilia gentem quoque ſuam obedientem haberet, cum paucis popularibus in Africam trajecit; non tam evidenti eo tempore ſubitæ mutationis cauſſa, quam documento poſt id tempus conſtantiſſimæ ad ultimam ſenectam fidei, ne tum quidem eum ſine probabili cauſſà feciſſe. Mago inde remiſ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ſis ab Aſdrubale navibus Gades petit. Cæteri deſerti ab ducibus, pars tranſitione, pars fuga diſſipati per proximas civitates ſunt. nulla manus numero aut viribus inſignis. Hoc maxime modo ductu atque auſpicio P. Scipionis pulſi Hiſpania Carthaginienſes ſunt; tertiodecimo anno poſt bellum initum, quinto poſtquam P. Scipio provinciam & exercitum accepit. Haud multo poſt Silanus, debellatum referens,
17 Tarraconem ad Scipionem rediit. L. Scipio cum multis nobilibus captivis nuncius receptæ Hiſpaniæ Romam eſt miſſus. & quum cæteri lætitia gloriaque ingenti eam rem vulgò ferrent, unus qui geſſerat, inexplebilis virtutis veræque laudis, parvum inſtar eorum, quæ ſpe ac magnitudine animi concepiſſet, receptas Hiſpanias ducebat. jam Africam, magnamque Carthaginem, & in ſuum decus nomenque velut conſummatam ejus belli gloriam ſpectabat. Itaque præmoliendas ibi ratus jam res, conciliandoſque regum gentiumque animos, Syphacem primum regem ſtatuit tentare. Maſæſylorum is rex erat. Maſæſyli gens affinis Mauris, in regionem Hiſpaniæ, maxime qua ſita Nova Carthago eſt, ſpectant. Fœdus ea tempeſtate regi cum Carthaginienſibus erat, quod haud gravius ei ſanctiuſque, quam vulgo barbaris, quibus ex fortuna pendet fides, ratus fore; oratorem ad eum C. Lælium cum donis mittit. Quibus barbarus lætus, & quia res tum proſperæ ubique Romanis, Pœnis in Italia adverſæ, in Hiſpania nullæ jam erant; amicitiam ſe Romanorum accipere annuit. firmandæ ejus fidem nec dare, nec accipere, niſi cum ipſo coram duce Romano. Ita Lælius. in id modo fide ab rege accepta; tutum adventum fore, ad Scipionem rediit. Magnum in omnia momentum Syphax affectanti res Africæ erat; opulentiſſimus ejus terræ rex, bello jam expertus ipſos Carthaginienſes; finibus etiam regni aptè ad Hiſpaniam, quod freto exiguo dirimuntur, poſitis. Dignam itaque rem Scipio ratus, quæ, quoniam non aliter poſſet, magno periculo peteretur; L. Marcio Tarracone, M. Silano Carthagine Nova, quo pedibus

ab

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ab Tarracone itineribus magnis ierat, ad præſidium Hiſpaniæ relictis; ipſe cum C. Lælio duabus quinqueremibus ab Carthagine profectus tranquillo mari plurimum remis, interdum & leni adjuvante vento, in Africam trajecit. Forte ita incidit, ut eo ipſo tempore Aſdrubal pulſus Hiſpania ſeptem triremibus portum invectus, anchoris poſitis terræ applicaret naves; quum conſpectæ duæ quinqueremes haud cuiquam dubio, quin hoſtium eſſent, opprimique à pluribus priuſquam portum intrarent, poſſent, nihil aliud quam tumultum ac trepidationem ſimul militum ac nautarum nequicquam armaque & naves expedientium, fecerunt. percuſſa enim ex alto vela paulo acriori vento, prius in portum intulerunt quinqueremes, quam Pœni anchoras molirentur. nec ultra tumultum ciere quiſquam in regio portu audebat. Itaque prior in terram Aſdrubal, mox Scipio & Lælius egreſſi, ad regem pergunt. Magnificumque id Syphaci (nec erat aliter) viſum, duorum opulentiſſimorum ea tempeſtate duces populorum, uno die ſuam pacem amicitiamque petenteis veniſſe. 18
Vtrumque in hoſpitium invitat; & quoniam fors eos ſub uno tecto eſſe, atque ad eoſdem penates voluiſſet: contrahere in colloquium dirimendarum ſimultatum cauſſa eſt conatus; Scipione abnuente, aut privatim ſibi ullum cum Pœno odium eſſe, quod colloquendo finiret: aut de republica ſe quicquam cum hoſte agere injuſſu ſenatus poſſe. Illud magno opere tendente rege, ne alter hoſpitũ excluſus menſa videretur, ut in animum induceret ad eaſdem venire epulas; haud abnuit. Cœnatumque ſimul apud regem eſt: eodem etiam lecto Scipio atque Aſdrubal (quia ita cordi erat regi) accubuerunt. Tanta autem inerat comitas Scipioni, atque ad omnia naturalis ingenii dexteritas, ut non Syphacem modo, barbarum inſuetumque moribus Romanis, ſed hoſtem etiam infeſtiſſimum, facunde alloquendo ſibi conciliarit, *mirabilioremque ſibi eum congreſſo coram viſum ferræ ſe ferebat, quam bello rebus geſtis. Nec dubitare, quin Syphax, regnumque ejus jam in Romanorum eſſet*

po-

poteſtate. eam artem illi viro ad conciliandos animos
eſſe. Itaque non quomodo Hiſpaniæ amiſſæ ſint, quæ-
rendum magis Carthaginienſibus eſſe, quam quo modo
Africam retineant, cogitandum. Non peregrinabun-
dum, neque circa amœnas oras vagantem tantum du-
cem Romanum, relicta provincia novæ ditionis, relictis
exercitibus, duabus navibus in Africam trajeciſſe, &
commiſiſſe ſeſe in hoſtilem terram, in poteſtatem re-
giam, in fidem inexpertam: ſed potiundæ Africæ ſpem
affectantem. Hoc eum jam pridem volutare in animo,
hoc palam fremere, quod non quemadmodum Annibal
in Italia, ſic Scipio in Africa bellum gereret. Scipio
fœdere icto cum Syphace, profectus ex Africa, du-
biiſque & plerumque ſævis in alto jactatus ventis, die
29 quarto Novæ Carthaginis portum tenuit. Hiſpaniæ
ſicut à bello Punico quietæ erant, ita quaſdam civi-
tates, propter conſcientiam culpæ, metu magis quam
fide quietas eſſe apparebat: quarum maxime inſignes
& magnitudine & noxa, Illiturgi & Caſtulo erant.
Caſtulo cum proſperis rebus ſocii fuiſſent, poſt cæſos
cum exercitibus Scipiones, defecerant ad Pœnos. Illi-
turgitani prodendis, qui ex illa clade ad eos perfuge-
rant, interficiendiſque, ſcelus etiam defectioni addi-
derant. In eos populos primo adventu, quum dubiæ
Hiſpaniæ eſſent, merito magis quam utiliter ſæ-
vitum foret; tunc jam tranquillis rebus, quia tempus
expetendæ pœnæ videbatur veniſſe, accitum ab Tar-
racone L. Marcium cum tertia parte copiarum ad
Caſtulonem oppugnandum mittit: ipſe cum cætero
exercitu quintis ferme ad Illiturgin caſtris pervenit.
Clauſæ erant portæ, omniaque inſtructa & parata
ad oppugnationem arcendam: adeo conſcientia,
quid ſe meritos ſcirent, pro indicto eis bello fuerat.
Hinc exhortari milites Scipio orſus eſt. *Ipſos clau-*
dendo portas indicaſſe Hiſpanos, quid ut timerent, me-
riti eſſent. itaque multo infeſtioribus animis cum eis,
quam cum Carthaginienſibus, bellum gerendum eſſe.
Quippe cum illis prope ſine ira de imperio & gloria
certari; ab iis perfidiæ & crudelitatis & ſceleris pœnas
expetendas eſſe. Veniſſe tempus, quo & nefandam com-
mi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

militonum necem, & in ſemetipſos, ſi eodem fuga delati forent, inſtructam fraudem ulciſcerentur: & in omne tempus gravi documento ſancirent, ne quis unquam Romanum civem, militemve in ulla fortuna opportunum injuriæ duceret. Ab hac cohortatione ducis incitati, ſcalas electis per manipulos viris dividunt: partitoque exercitu, ita ut parti alteri Lælius præeſſet legatus, duobus ſimul locis ancipiti terrore urbem aggrediuntur. Non dux unus, aut plures principes oppidanos, ſed ſuus ipſorum ex conſcientia culpæ metus ad defendendam impigre urbem hortatur. & meminerant, & admonebant alii alios *ſupplicium ex ſe, non victoriam peti. Vbi quiſque mortem oppeteret, id referre, utrum in pugna & in acie, ubi Mars communis & victum ſæpe erigeret, & affligeret victorem; an poſtmodo cremata & diruta urbe, ante ora captarum conjugum liberorumque, inter verbera & vincula, omnia fœda atque indigna paſſi exſpiraſſent.* Igitur non militaris modo ætas, aut viri tantum, ſed fœminæ puerique ſupra animi corporiſque vires adſunt: propugnantibus tela miniſtrant, ſaxa in muros munientibus gerunt. Non libertas ſolum agebatur, quæ virorum fortium tantum pectora acuit; ſed ultima omnium ſupplicia, & fœda mors ob oculos erat. Accendebantur animi & certamine laboris ac periculi, atque ipſo inter ſe conſpectu. Itaq; tanto ardore certamen initum eſt, ut domitor ille totius Hiſpaniæ exercitus ab unius oppidi juventute ſæpe repulſus à muris, haud ſatis decoro prælio trepidarit. Id ubi vidit Scipio, veritus ne vanis conatibus ſuorum, hoſtibus creſceret animus, & ſegnior miles fieret; ſibimet conandum ac partem periculi capeſſendam eſſe ratus; increpita ignavia militum, ferri ſcalas jubet: ſeipſum, ſi cæteri cunctentur, eſcenſurum minatur. Jam ſubierat haud mediocri periculo mœnia, quum clamor undique ab ſollicitis vicem imperatoris militibus ſublatus: ſcalæque multis ſimul partibus erigi cœptæ. Et ex altera parte Lælius inſtat. Tum victa oppidanorum vis, dejectiſque propugnatoribus occupantur muri. arx etiam ab ea parte, qua inexpugnabi-

lis

20 lis videbatur, inter tumultum capta eſt. Transfugæ Afri, qui tum inter auxilia Romana erant; & oppidanis in ea tuenda, unde periculum videbatur, verſis, & Romanis ſubeuntibus qua adire poterant; conſpexerunt editiſſimam urbis partem, quia rupe præalta tegebatur, neque opere ullo munitam; & ab defenſoribus vacuam. levium corporum homines, & multa exercitatione pernicium, clavos ſecum ferreos portantes, qua per inæqualiter eminentia rupis poterant, ſcandunt. ſicubi nimis arduum & leve ſaxum occurrebat, clavos per modica intervalla figentes, quum velut gradus feciſſent; primi inſequentes extrahentes manu, poſtremi ſublevantes eos, qui præirent; in ſummum evadunt. inde decurrunt cum clamore in urbem jam captam ab Romanis. Tum vero apparuit, ab ira & ab odio urbem oppugnatam eſſe. nemo capiendi vivos, nemo patentibus ad direptionem omnibus, prædæ memor eſt. Trucidant inermes juxta atque armatos, fœminas pariter ac viros: uſque ad infantium cædem ira crudelis pervenit. Ignem deinde tectis injiciunt, ac diruunt quæ incendio abſumi nequeant: adeo veſtigia quoque urbis exſtinguere, ac delere memoriam hoſtium ſedis cordi eſt. Caſtulonem inde Scipio exercitum ducit. quam urbem non Hiſpani modo convenæ, ſed Punici etiam exercitus è diſſipata paſſim fuga reliquiæ tutabantur. ſed adventum Scipionis prævenerat fama cladis Illiturgitanorum, terrorque inde ac deſperatio invaſerat; & in diverſis cauſſis, quum ſibi quiſque conſultum ſine alterius reſpectu vellet, primo tacita ſuſpicio, deinde aperta diſcordia ſeceſſionem inter Carthaginienſes atque Hiſpanos fecit. His Cerdubellus propalam deditionis auctor. Himilco Punicis auxiliaribus præerat: quos urbemque clam fide accepta Cerdubellus Romano prodit. Mitior ea victoria fuit. nec tantundem noxæ admiſſum erat, & aliquantum iræ lenierat voluntaria deditio. Marcius inde in barbaros, ſi qui nondum perdomiti
21 erant, ſub jus, ditionemque redigendos: Scipio Carthaginem, ad vota ſolvenda Diis, munuſque gladiatorium,

torium,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

torium, quod mortis cauſa patris patruique parave-
rat, edendum rediit. Gladiatorium ſpectaculum fuit
non ex eo genere hominum, ex quo laniſtis com-
parare mos eſt, ſervorum delectu ac liberorum, qui
venalem ſanguinem habent. Voluntaria omnis &
gratuita opera pugnantium fuit. nam alii miſſi ab
regulis ſunt ad ſpecimen inſitæ genti virtutis oſten-
dendum: alii ipſi profeſſi, ſe pugnaturos in gratiam
ducis: alios æmulatio & certamen, ut provocarent,
provocatique haud abnuerent, traxit. quidam quas
diſceptando controverſias finire nequierant, aut no-
luerant, pacto inter ſe, ut victorem res ſequeretur,
ferro decreverunt. Neque obſcuri generis homines,
ſed clari illuſtreſque, Corbis & Orſua patrueles fra-
tres, de principatu civitatis, quam Ibem vocabant,
ambigentes, ferro ſe certaturos profeſſi ſunt. Corbis
major erat ætate. Orſuæ pater princeps proxime fue-
rat; à fratre majore poſt mortem ejus principatu
accepto. Quum verbis diſceptare Scipio vellet, ac
ſedare iras; negatum id ambo dicere communibus
cognatis: nec alium deorum hominumve, quam
Martem ſe judicem habituros eſſe. Robore major,
minor flore ætatis ferox, mortem in certamine,
quam ut alter alterius imperio ſubjiceretur, præo-
ptantes, quod ab tanta rabie dirimi nequirent, inſi-
gne ſpectaculum exercitui præbuêre, documentum-
que, quantum cupiditas imperii malum inter morta-
les eſſet. Major uſu armorum & aſtu facile ſtolidas
vires minoris ſuperavit. Huic gladiatorum ſpecta-
culo ludi funebres additi pro copia, & provinciali &
caſtrenſi apparatu. Res interim nihilominus ab lega- 22
tis gerebantur. Marcius ſuperato Bæte amni, quem
incolæ Certim appellant, duas opulentas civitates
ſine certamine in deditionem accipit. Aſtapa urbs
erat, Carthaginienſium ſemper partis: neque id tam
dignum ira erat, quam quod, extra neceſſitates belli,
præcipuum, in Romanos gerebant odium. nec ur-
bem, aut ſitu aut munimento tantum habebant, quæ
ferociores iis animos faceret: ſed ingenia incola-
rum latrocinio læta, ut excurſiones in finitimum

agrum ſociorum populi Romani facerent, impulerant, & vagos milites Romanos, lixaſque & mercatores exciperent. magnum etiam comitatum, quia paucis parum tutum fuerat, tranſgredientem fines poſitis inſidiis circumventum iniquo loco interfecerunt. Ad hanc urbem oppugnandam quum admotus exercitus eſſet, oppidani conſcientia ſcelerum, quia nec deditio tuta ad tam infeſtos videbatur, nec ſpes mœnibus aut armis tuendæ ſalutis erat; facinus in ſe ac ſuos fœdum ac ferum conſciſcunt. Locum in foro deſtinant, quo precioſiſſima rerum ſuarum congererent. ſuper eum cumulum conjuges ac liberos conſidere quũ juſſiſſent, ligna circa extruunt, faſceſque virgultorum conjiciunt. Quinquaginta deinde armatis juvenibus præcipiunt, *ut donec incertus eventus pugnæ eſſet, præſidium eo loco fortunarum ſuarum, corporumque, quæ cariora fortunis eſſent, ſervarent. Si rem inclinatam viderent, atque in eo jam eſſe ut urbs caperetur; ſcirent, omnes, quos euntes in prælium cernerent, mortem in ipſa pugna obituros. Illos ſe per Deos ſuperos inferoſque orare, ut memores libertatis, quæ illo die aut morte honeſta, aut ſervitute infami finienda eſſet, nihil relinquerent, in quod ſævire iratus hoſtis poſſet. Ferrum ignemque in manibus eſſe. Amicæ ac fideles potius ea, quæ peritura eſſent, abſumerent manus, quam inſultarent ſuperbo ludibrio hoſtes.* His adhortationibus execratio dira adjecta, ſi quem à propoſito ſpes mollitiave animi flexiſſet. inde concitato agmine patentibus portis ingenti tumultu erumpunt. Neque erat ulla ſatis firma ſtatio oppoſita; quia nil minus quam ut egredi mœnibus auderent, timeri poterat. perpaucæ equitum turmæ, leviſque armatura repente è caſtris ad idipſum emiſſa occurrit. Acrior impetu atque animis, quam compoſitior ordine ullo pugna fuit. Itaque pulſus eques, qui primus hoſti ſe obtulerat, terrorem intulit levi armaturæ. pugnatumque ſub ipſo vallo foret, ni robur legionum, perexiguo ad inſtruendum dato tempore, aciem direxiſſet. Ibi quoque trepidatum parumper circa ſigna eſt, quum cæci furore

rore in vulnera ac ferrum vecordi audacia ruerent.
dein vetus miles adverſus temerarios impetus perti-
nax, cæde primorum inſequentes ſuppreſſit. cona-
tus paulo poſt ultro inferre pedem, ut neminem ce-
dere, atque obſtinatos mori in veſtigio quemque
ſuo vidit; patefacta acie (quod ut facere poſſet,
multitudo armatorum facile ſuppeditabat) cornua
hoſtium amplexus, in orbem pugnantes ad unum
omnes occidit. Atque hæc tamen hoſtium iratorum, 23
ac tum maxime dimicantium jure belli in armatos
repugnanteſque edebantur. fœdior alia in urbe tru-
cidatio erat; quum turbam fœminarum puerorum-
que imbellem inermemque, cives ſui cæderent, &
in ſuccenſum rogum ſemianima pleraque injicerent
corpora, rivique ſanguinis flammam orientem re-
ſtinguerent: poſtremo ipſi cæde miſeranda ſuorum
fatigati, cum armis medio ſe incendio injecerunt.
Jam cædi perpetratæ victores Romani ſupervene-
runt. ac primo conſpectu tam fœdæ rei mirabundi,
parumper obſtupuerunt. dein quum aurum argen-
tumque cumulo rerum aliarum interfulgens, avidi-
tate ingenii humani, rapere ex igne vellent, correpti
alii flamma ſunt, alii ambuſti afflatu vaporis: quum
receptus primis, urgente ingenti turba, non eſſet.
Ita Aſtapa, ſine præda militum, ferro igneque ab-
ſumpta eſt. Marcius cæteris ejus regionis metu in
deditionem acceptis, victorem exercitum Carthagi-
nem ad Scipionem reduxit. Per eos ipſos dies perfu-
gæ à Gadibus venerunt, pollicentes, urbem, Puni-
cumque præſidium, quod in ea urbe eſſet, & impera-
torem præſidii cum claſſe prodituros eſſe. Mago ibi
ex fuga ſubſtiterat, navibuſque in Oceano colle-
ctis, aliquantum auxiliorum & trans fretum ex
Africa ora; & ex proximis Hiſpaniæ locis per Han-
nonem præfectum coegerat. Fide accepta dataque
perfugis, & Marcius eo cum expeditis cohortibus,
& Lælius cum ſeptem triremibus, & quinqueremi
una eſt miſſus, ut terra marique communi conſilio
rem gererent. Scipio ipſe gravi morbo implicitus, 24
graviore tamen fama, quum ad id quiſque quod au-

 dierat

dierat (inſita hominum libidine alendi de induſtria rumores) adjiceret aliquid; provinciam omnem ac maxime longinqua ejus turbavit: apparuitque, quantam excitatura molem vera fuiſſet clades, quum vanus rumor tantas procellas excivîſſet. non ſocii in fide, non exercitus in officio manſit. Mandonius & Indibilis, quibus (quia regnum ſibi Hiſpaniæ, pulſis inde Carthaginienſibus, deſtinârant animis) nihil pro ſpe contigerat, concitatis popularibus (Lacetani autem erant) & juventute Celtiberorum excita, agrum Sueſſitanum Sedetanumque ſociorum populi Romani hoſtiliter depopulati ſunt. Civilis alius furor in caſtris ad Sucronem ortus. Octo ibi millia militum erant; præſidium gentibus, quæ cis Iberum incolunt, impoſitum. Motæ autem eorum mentes ſunt; non tum primum quum de vita imperatoris dubii rumores allati ſunt; ſed jam ante, licentia ex diuturno, ut fit, ocio collecta, & non nihil, quod in hoſtico laxius rapto ſuetis vivere, arctiores in pace res erant. Ac primo ſermones tantum occulti ferebantur, ſi bellum in provincia eſſet, quid ſeſe inter pacatos facere: ſi debellatum jam & confecta provincia eſſet, cur in Italiam non revehi? Flagitatum quoque ſtipendium procacius, quam ex more & modeſtia militari, erat: & ab cuſtodibus probra in circumeuntes vigilias tribunos jacta: & noctu quidam prædatum in agrum circa pacatum ierant: poſtremo interdiu, ac propalam ſine commeatu ab ſignis abibant. omnia libidine ac licentia militũ, nihil inſtituto ac diſciplina militię, aut imperio eorum qui præerant, gerebatur. forma tamen Romanorum caſtrorum conſtabat una ea ſpecie, quod tribunos contagione furoris haud expertes ſeditionis defectioniſque rati fore, & jura reddere in principiis ſinebant, & ſignum ab eis petebant, & in ſtationes ac vigilias in ordinem ibant: & ut vim imperii abſtulerant, ita ſpeciem dicto parentium ultro ſibi imperantes ſervabant. Erupit deinde ſeditio, poſtquam reprehendere atque improbare tribunos ea, quæ fierent, & conari obviam ire, & propalam abnuere, furoris eorum ſe futu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

futuros ſocios, ſenſerunt. Fugatis itaque ex principiis, ac paulo poſt è caſtris tribunis, ad principes ſeditionis, gregarios milites, C. Albium Calenum, & Atrium Vmbrum, delatum omnium conſenſu imperium eſt. qui nequaquam tribuniciis contenti ornamentis, inſignia etiam ſummi imperii, faſces ſecureſque attrectare auſi: neque venit in mentem, ſuis tergis, ſuiſque cervicibus virgas illas ſecureſque imminere, quas ad metum aliorum præferrent. Mors Scipionis falſo credita occæcabat animos: ſub cujus vulgatam mox famam non dubitabant totam Hiſpaniam arſuram bello. in eo tumultu & ſociis pecunias imperari, & diripi propinquas urbes poſſe. & turbatis rebus, quum omnia omnes auderent, minus inſignia fore quæ ipſi feciſſent. Quum alios ſubinde 25
recentes nuncios, non mortis modo, ſed etiam funeris expectarent, neque ſuperveniret quiſquam, evaneſceretque temere ortus rumor; tum primi auctores requiri cœpti. & ſubtrahente ſe quoque, ut crediſſe potius temere, quam finxiſſe rem talem videri poſſet; deſtituti duces jam ſua ipſi inſignia, & pro vana imagine imperii quod gererent, veram juſtamque mox in ſe verſuram poteſtatem horrebant. Stupenti ita ſeditioni, quum vivere primo, mox etiam valere Scipionem, certi auctores afferrent, tribuni militum ſeptem, ab ipſo Scipione miſſi ſupervenerunt. Ad quorum primum adventum exaſperari animi; mox, ipſis placido ſermone permulcentibus notos, cum quibus congreſſi erant, leniti ſunt. circumeuntes enim tentoria primo, deinde in principiis prætorioque, ubi ſermones inter ſe ſerentium circulos vidiſſent, alloquebantur: percunctantes magis, quæ cauſſa iræ conſternationiſque ſubitæ foret, quam factum accuſantes. Vulgo ſtipendium non datum ad diem jactabatur: & quum eodem tempore, quo ſcelus Illiturgitanum extitiſſet, poſt duorum imperatorum duorumque exercituum ſtragem, ſua virtute defenſum nomen Romanum, ac retenta provincia eſſet; Illiturgitanos pœnam noxæ meritam habere; ſuis factis gratiam qui exſolvat non eſſe. Talia querentes, æqua

orare, ſeque ea relaturos ad imperatorem, reſpondebant. lætari, quod nihil triſtius, nec inſanabilius eſſet: & P. Scipionem, Deûm benignitate, & Rempublicam, eſſe gratiæ referendæ. Scipionem bellis aſſuetum, ad ſeditionum procellas rudem, ſollicitum habebat res, ne aut exercitus peccando, aut ipſe puniendo, modum excederet. in præſentia ut cœpiſſet, leniter agi placuit, & miſſi circa ſtipendiarias civitates exactores ſtipendii ſpem propinquam fecere. Edictum ſubinde propoſitum, ut ad ſtipendium petendum convenirent Carthaginem; ſeu carptim partes, ſeu univerſi mallent. Tranquillam ſeditionem jam per ſe langueſcentem, repentina quies rebellantium Hiſpanorum fecit. redierant enim in fines omiſſo incepto Mandonius & Indibilis; poſtquam vivere Scipionem allatum eſt. nec jam erat aut civis, aut externus, cum quo furorem ſuum conſociarent. Omnia circumſpectantes conſilia, nihil reliqui habebant, præter non tutiſſimum à malis conſiliis receptum, ut imperatoris vel juſtæ iræ, vel non deſperandæ clementiæ ſeſe committerent. etiam hoſtibus eum ignoviſſe, cum quibus ferro dimicaſſet. Suam ſeditionem ſine vulnere, ſine ſanguine fuiſſe: nec ipſam atrocem, nec atroci pœna dignam: ut ingenia humana ſunt ad ſuam cuique levandam culpam nimio plus facunda. Illa dubitatio erat, ſingulæ-ne cohortes, an univerſi ad ſtipendium petendum irent. inclinavit ſententia, quod tutius cenſebant, univerſos ire.
26 Per eoſdem dies, quibus hæc illi conſultabant, conſilium de iis Carthagini erat: certabantque ſententiis, utrum in auctores tantum ſeditionis (erant autem hi numero haud pluſquam quinque & triginta) animadverteretur, an plurium ſupplicio vindicanda tam fœdi exempli defectio magis quam ſeditio eſſet. Vicit ſententia lenior, ut unde orta culpa eſſet, ibi pœna conſiſteret. ad multitudinem caſtigationem ſatis eſſe. Conſilio dimiſſo, ut id actum videretur, expeditio adverſus Mandonium Indibilemque edicitur exercitui, qui Carthagine erat, & cibaria dierum aliquot parare jubentur. tribunis ſeptem, qui
&

& antea Sucronem ad leniendam ſeditionem ierant,
obviam exercitui miſſis, quina nomina principum
ſeditionis edita ſunt. ut eos per idoneos homines,
benigno vultu ac ſermone in hoſpitium invitatos,
ſopitoſque vino vincirent. Haud procul jam Cartha-
gine aberant, quum ex obviis auditum, poſtero die
omnem exercitum cum M. Silano in Lacetanos
proficiſci; non metu modo omni, qui tacitus inſide-
bat animis, liberavit eos, ſed lætitiam ingentem fe-
cit: quod magis habituri ſolum imperatorem, quam
ipſi futuri in poteſtate ejus eſſent. Sub occaſum ſolis
urbem ingreſſi ſunt, exercitumque alterum paran-
tem omnia ad iter viderunt, excepti ſermonibus de
induſtria compoſitis: lætum opportunumque ad-
ventum eorum imperatori eſſe, quod ſub ipſam pro-
fectionem alterius exercitus veniſſent; corpora cu-
rant. A tribunis ſine ullo tumultu auctores ſeditionis
per idoneos homines perducti in hoſpitia, compre-
henſi ac vincti ſunt. Vigilia quarta impedimenta
exercitus, cujus ſimulabatur iter, proficiſci cœpere.
ſub lucem ſigna mota, & ad portam retentū agmen:
cuſtodeſque circa omnes portas miſſi, ne quis urbe
egrederetur. Vocati deinde ad concionem qui pridie
venerant, ferociter in forum ad tribunal imperato-
ris, ut ultro territuri ſucclamationibus, concurrunt.
Simul & imperator in tribunal eſcendit: & reducti
armati à portis inermi ſe concioni ab tergo circum-
fuderunt. tum omnis ferocia concidit, ut poſtea fate-
bantur. nihil æque eos terruit, quam præter ſpem ro-
bur & color imperatoris; quem affectū viſuros credi-
derant: vultuſque, qualem ne in acie quidem aiebant
meminiſſe. Sedit tacitus pauliſper, donec nunciatum
eſt, deductos in forum auctores ſeditionis, & parata
jam omnia eſſe. Tum ſilentio per præconem facto, 27
ita cœpit: *Nunquam mihi defuturam orationem, qua
exercitum meum alloquerer, credidi. non quod verba
unquam potius quam res exercuerim; ſed quia prope
à pueritia in caſtris habitus, aſſueveram militaribus
ingeniis. Ad vos quemadmodum loquar, nec conſi-
lium, nec oratio ſuppeditat: quos ne quo nomine qui-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

dem appellare debeam, ſcio. Cives? qui à patria veſtra deſciſtis: an milites? qui imperium auſpiciumque abnuiſtis, ſacramenti religionem rupiſtis. Hoſtes? corpora, ora, veſtitum, habitum civium agnoſco: facta, dicta, conſilia, animos hoſtium video. Quid enim vos, niſi quod Illergetes & Lacetani, aut optaſtis aliud, aut ſperaſtis? Et illi tamen Mandonium, atque Indibilem, regiæ nobilitatis viros, duces furoris ſecuti ſunt: vos auſpicium & imperium ad Vmbrum Atrium, & Calenum Albium, detuliſtis. Negate vos id omnes feciſſe, aut factum voluiſſe, milites: paucorum eum furorem atque amentiam eſſe. Libenter credam negantibus. nec enim ea ſunt commiſſa, quæ vulgata in omnem exercitum ſine piaculis ingentibus expiari poſſunt. Invitus ea, tanquam vulnera attingo. ſed niſi tacta tractataque ſanari non poſſunt. Equidem pulſis Hiſpania Carthaginienſibus, nullum locum in tota provincia, nullos homines credebam eſſe, ubi vita inviſa eſſet mea. ſic me non ſolum adverſus ſocios geſſeram, ſed etiam adverſus hoſtes. In caſtris en meis (quantum me opinio fefellit?) fama mortis meæ non accepta ſolum, ſed etiam exſpectata eſt. Non quod ego vulgari facinus per omnes velim (equidem ſi totum exercitum meum mortem mihi optaſſe crederem; hic ſtatim ante oculos veſtros morerer: nec me vita juvaret, inviſa civibus & militibus meis) ſed multitudo omnis, ſicut natura maris, per ſe immobilis eſt, venti & auræ cient, ita aut tranquillum, aut procellæ in vobis, & cauſſa atque origo omnis furoris penes auctores eſt: vos contagione inſaniſtis. Qui mihi ne hodie quidem ſcire videmini, quo amentiæ progreſſi ſitis: quid facinoris in me, quid in patriam, parenteſque ac liberos veſtros, quid in Deos, ſacramenti teſtes, quid adverſus auſpicia, ſub quibus militatis, quid adverſus morem militiæ diſciplinamque majorum, quid adverſus ſummi imperii majeſtatem auſi ſitis. De me ipſo taceo. temere potius, quam avide credideritis. denique ego ſim, cujus imperii tædere exercitum, minime mirandum ſit. patria quid de vobis meruerat, quam cum Mandonio & Indibili conſociando conſilia prodebatis? Quid populus

pulus

pulus Romanus, quum imperium ablatum ab tribunis
ſuffragio populi creatis, ad homines privatos detuliſtis?
quum, eo ipſo non contenti, ſi pro tribunis illos habere-
tis, faſces imperatoris veſtri ad eos, quibus ſervus, cui
imperarent, nunquam fuerat, Romanus exercitus de-
tuliſtis. In prætorio tetenderunt Albius & Atrius:
claſsicum apud eos cecinit: ſignum ab iis petitum eſt:
ſederunt in tribunali P. Scipionis: lictor apparuit:
ſubmoto inceſſerunt: faſces cum ſecuribus prælati ſunt.
Lapides pluere, & fulmina jaci de cœlo, & inſuetos
fœtus animalia edere, vos portenta eſſe putatis: hoc eſt
portentum, quod nullis hoſtiis, nullis ſupplicationibus
ſine ſanguine eorum, qui tantum facinus auſi ſunt, ex-
piari poſsit. Atque ego (quanquam nullum ſcelus ratio- 28
nem habet) tamen ut in re nefaria, quæ mens, quod
conſilium veſtrum fuerit, ſcire velim. Rhegium quon-
dam in præſidium miſſa legio, interfectis per ſcelus
principibus civitatis, urbem opulentam per decem an-
nos tenuit. propter quod facinus tota legio, millia homi-
num quatuor, in foro Romæ ſecuri percuſſa ſunt. Sed
illi primum, non Atrium Vmbrum ſemilixam, nomi-
nis etiam abominandi ducem, ſed Decium Iubellium
tribunum militum ſecuti ſunt: nec cum Pyrrho, nec
cum Samnitibus aut Lucanis, hoſtibus populi Romani,
ſe conjunxerunt. vos cum Mandonio & Indibili con-
ſilia communicaſtis, & arma conſociaturi fuiſtis. Illi,
ſicut Campani Capuam Tuſcis veteribus cultoribus
ademptam, Mamertini in Sicilia Meſſanen, ſic Rhe-
gium habituri perpetuam ſedem erant: nec populum
Romanum, nec ſocios populi Romani ultro laceſsituri
bello. Sucronem-ne vos domicilium habituri eratis?
ubi ſi vos decedens confecta provincia imperator relin-
querem, Deûm hominumque fidem implorare debeba-
tis: quod non rediretis ad conjuges liberoſque veſtros.
Sed horum quoque memoriam, ſicut patriæ meique
ejeceritis ex animis veſtris. Viam conſilii ſcelerati, ſed
non ad ultimum dementis, exequi volo. Mene vivo, &
cætero incolumi exercitu, cum quo ego die uno Car-
thaginem cepi, cum quo quatuor imperatores, quatuor
exercitus Carthaginienſium fudi fugavi, Hiſpania

expuli, vos octo millia hominum, minoris certe omnes
pretii, quam Albius & Atrius ſunt, quibus vos ſubje-
ciſtis, Hiſpaniam provinciam populo Romano erepturi
eratis? Amolior & amoveo nomen meum. nihil ultra
facile creditam mortem meam à vobis violatus ſim.
Quid? ſi ego morerer, mecum exſpiratura reſpublica,
mecum caſurum imperium populi Romani erat? ne
iſtuc Iupiter Optimus Maximus ſirit; urbem auſpi-
cato Diis auctoribus in æternum conditam, fragili
huic & mortali corpori æqualem eſſe. Flaminio, Paul-
lo, Graccho, Poſtumio Albino, M. Marcello, T. Quin-
tio Criſpino, C. Fulvio, Scipionibus meis, tot tam cla-
ris imperatoribus uno bello abſumptis, ſuperſtes eſt po-
pulus Romanus, eritque mille aliis nunc ferro, nunc
morbo morientibus. meo unius funere elata populi
Romani eſſet Reſpublica? Vos ipſi hic in Hiſpania,
patre & patruo meo, duobus imperatoribus interfe-
ctis, Septimum Martium ducem vobis adverſus exul-
tantes recenti victoria Pœnos delegiſtis. & ſic loquor,
tanquam ſine duce Hiſpaniæ futuræ fuerint. M. Si-
lanus, eodem jure, eodem imperio mecum in provin-
ciam miſſus, L. Scipio frater meus, C. Lælius, legati,
vindices majeſtatis imperii deeſſent? Vtrum exerci-
tus exercitui, an duces ducibus, an dignitas, an cauſſa
comparari poterat? quibus ſi omnibus ſuperiores eſſe-
tis, arma cum Pœnis contra patriam, contra cives ve-
ſtros ferretis? Africam Italiæ, Carthaginem urbi Ro-
29 mæ imperare velletis? Quam ob noxam patriæ? Co-
riolanum quondam damnatio injuſta, miſerum & in-
dignum exilium, ut iret ad oppugnandam patriam,
impulit: revocavit tamen à publico parricidio priva-
ta pietas. Vos qui dolor, quæ ira incitavit? Stipendium-
ne diebus paucis imperatore ægro ſerius numeratum,
ſatis digna cauſſa fuit, cur patriæ indiceretis bellum?
cur ad Illergetes deſciſceretis à populo Romano? cur
nihil divinarum humanarumve rerum inviolatum
vobis eſſet? Inſaniſtis profecto milites: nec major in
corpus meum vis morbi, quam in veſtras mentes inva-
ſit. Horret animus referre, quid crediderint homines,
quid ſperaverint, quid optaverint. Auferat omnia irri-

ta

alii Max. sinat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ta oblivio, ſi poteſt: ſi non, utcumque ſilentium tegat. Non negaverim, triſtem atrocemque vobis viſam orationem; quanto creditis facta veſtra atrociora eſſe, quam dicta mea? & me ea quæ feciſtis, pati æquum cenſetis: vos ne dici quidem omnia æquo animo ferretis? Sed ne ea quidem ipſa ultra exprobrabuntur. utinam tam facile vos obliviſcamini eorum, quam ego obliviſcar. Itaque quod ad vos univerſos attinet, ſi erroris pœnitet, ſatis ſuperque pœnarum habeo. Albius Calenus, & Atrius Vmber, & cæteri nefariæ ſeditionis auctores, ſanguine luent quod admiſerunt. Vobis ſupplicii eorum ſpectaculum non modo non acerbum, ſed lætum etiam, ſi ſana mens rediit, debet eſſe. de nullis enim quam de vobis infeſtius, aut inimicius conſuluerunt.

Vix finem dicendi fecerat, quum ex præparato ſimul omnium rerum terror oculis auribuſque eſt offuſus. Exercitus, qui corona concionem circumdederat, gladiis ad ſcuta concrepuit. præconis audita vox citantis nomina damnatorum in conſilio. Nudi in medium protrahebantur. & ſimul omnis apparatus ſupplicii expromebatur. deligati ad palum, virgiſque cæſi, & ſecuri percuſſi, adeo torpentibus metu, qui aderant, ut non modo ferocior vox adverſus atrocitatem pœnæ, ſed ne gemitus quidem exaudiretur. Tracti inde de medio omnes, purgatoque loco, citati milites nominatim apud tribunos militum, in verba P. Scipionis jurarunt, ſtipendiumque
ad nomen ſingulis perſolutum. Hunc finem exitum- 30
que ſeditio militum cœpta apud Sucronem habuit.

Per idem tempus ad Bætim fluvium Hanno præfectus Magonis, miſſus à Gadibus, cum parva manu Afrorum, mercede Hiſpanos ſollicitando, ad quatuor millia juvenum armavit. caſtris deinde exutus ab L. Marcio, maxima parte militum inter tumultum captorum caſtrorum, quibuſdam etiam in fuga amiſſis, palatos, perſequente equite, cum paucis ipſe effugit. Dum hæc ad Bætim fluvium geruntur, Lælius interim freto in Oceanum evectus, ad Carteiam claſſe acceſſit. Vrbs ea in ora Oceani ſita eſt, ubi primum è faucibus anguſtis panditur mare. Gadeis ſine certa-

mine

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

mine proditione recipiendi, ultro qui eam rem pollicerentur, in caſtra Romana venientibus, ſpes, ſicut ante dictum eſt, fuerat. ſed patefacta immatura proditio eſt, comprehenſoſque omnes, Mago Adherbali prætori Carthaginem devehendos tradit. Adherbal conjuratis in quinqueremem impoſitis, præmiſſaque ea, quia tardior quam triremis erat, ipſe cum octo triremibus modico intervallo ſequitur. Jam fretum intrabat quinqueremis, quum Lælius & ipſe in quinqueremi è portu Carteiæ ſequentibus ſeptem triremibus evectus, in Adherbalem ac triremes invehitur, quinqueremem ſatis credens deprehenſam rapido in freto in adverſum æſtum reciprocari non poſſe. Pœnus in re ſubita parumper incertus trepidavit, utrum quinqueremem ſequeretur, an in hoſtes roſtra converteret. Ipſa cunctatio facultatem detrectandæ pugnæ ademit. jam enim ſub ictu teli erant, & undique inſtabant hoſtes. æſtus quoque arbitrium moderandi naves ademerat. neque erat navali pugna ſimilis: quippe ubi nihil voluntarium, nihil artis aut conſilii eſſet. Vna natura freti, æſtuſque totius certaminis potens, ſuis alienis navibus nequicquam remigio in contrarium tendentes invehebat, ut fugientem videres retro vertice intortam victricibus illatam: & ſequentem, ſi in contrarium tractum incidiſſet maris, fugientis modo ſeſe avertentem. Jam in ipſa pugna hæc quum infeſto roſtro peteret hoſtium navem, obliqua ipſa ictum alterius roſtri accipiebat: illa quum tranſverſa objiceretur hoſti, repente intorta in proram circumagebatur. Quum inter triremes fortuna regente anceps prælium miſceretur, quinqueremis Romana, ſeu pondere tenacior, ſeu pluribus remorum ordinibus ſcindentibus vortices, quum facilius regeretur, duas triremes ſuppreſſit, unius prælata impetu lateris alterius remos deterſit. cæteraſque, quas indepta eſſet, mulcaſſet, ni cum reliquis quinque navibus Adherbal velis in Africam
31 tranſmiſiſſet. Lælius victor Carteiam revectus, auditis quæ acta Gadibus erant; patefactam proditionem, conjuratoſque miſſos Carthaginem; ſpem ad irritum re-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

redactam, qua veniſſent; nunciis ad L. Marcium
miſſis, niſi terere fruſtra tempus ſedendo ad Gades
vellent, redeundum ad imperatorem eſſe; aſſentien-
te Marcio, paucos poſt dies ambo Carthaginem re-
diere. Ad quorum diſceſſum non reſpiravit modo
Mago, quum terra marique ancipiti metu urgeretur;
ſed etiam audita rebellione Illergetum, ſpem recu-
perandæ Hiſpaniæ nanctus, nuncios Carthaginem
mittit ad ſenatum: qui ſimul ſeditionem civilem in
caſtris Romanis, ſimul defectionem ſociorum in
majus verbis extollentes, hortarentur, ut auxilia
mitterent, quibus traditum à patribus imperium Hi-
ſpaniæ repeti poſſet. Mandonius & Indibilis in fi-
nes regreſſi, pauliſper, dum, quidnam de ſeditione
ſtatueretur, ſcirent, ſuſpenſi quieverunt; ſi civium
errori ignoſceretur, non diffidentes ſibi quoque
ignoſci poſſe; poſtquam vulgata eſt atrocitas ſup-
plicii, ſuam quoque noxam pari pœna æſtimatam
rati, vocatis rurſus ad arma popularibus, contractiſ-
que, quæ ante habuerant, auxiliis, in Sedetanum
agrum, ubi principio defectionis ſtativa habuerant,
cum viginti millibus peditum, duobus millibus equi-
tum quingentis, tranſcenderunt. Scipio cum fide ſol- 32
vendi pariter omnibus noxiis innoxiiſque ſtipendii,
tum vultu ac ſermone in omnes placato, facile re-
conciliatis militum animis, priuſquam caſtra ab
Carthagine moveret, concione advocata, multis
verbis in perfidiam rebellantium regulorum inve-
ctus, *nequaquam eodem animo ſe ire profeſſus eſt ad
vindicandum id ſcelus, quo civilem errorem nuper ſa-
naverit. Tum ſe haud ſecus quam viſcera ſecantem
ſua, cum gemitu & lacrimis triginta hominum capi-
tibus expiaſſe octo millium ſeu imprudentiam, ſeu
noxam: nunc læto & erecto animo ad cædem Illerge-
tum ire. Non enim eos, neque natos in eadem terra,
nec ulla ſecum ſocietate junctos eſſe. eam, quæ ſola
fuerit, fidei, atque amicitiæ ipſos per ſcelus rupiſſe. In
exercitu ſuo ſe, præterquam quod omnes cives, aut ſo-
cios, Latinique nominis videat, etiam eo moveri;
quod nemo fere ſit miles, qui non aut à patruo ſuo Cn.*

Sci-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Scipione, qui primus Romani nominis in eam provinciam venerit, aut à patre conſule, aut à ſe ſit ex Italia advectus. Scipionum nomini auſpiciiſque omnes aſſuetos, quos ſecum in patriam ad meritum triumphum deducere velit: quos conſulatum petenti, velut ſi omnium communis agatur honos, affuturos ſperet. Quod ad expeditionem attineat, quæ inſtet, immemorem eſſe rerum ſuarum geſtarum, qui id bellum ducat. Magonis hercule ſibi, qui extra orbem terrarum in circumfuſam Oceano inſulam cum paucis perfugerit navibus majorem curam eſſe, quam Illergetum. quippe illic & ducem Carthaginienſem, & quantumcunque Punicum præſidium eſſe: hic latrones, latronumque duces. quibus ut ad populandos finitimorum agros, tectaque urenda, & rapienda pecora aliqua vis ſit; ita in acie ac ſignis collatis nullam eſſe. magis velocitate ad fugam, quam armis fretos, pugnaturos eſſe. Itaque non quod ullum inde periculum, aut ſemen majoris belli videat, ideo ſe priuſquam provincia decedat, opprimendos Illergetes duxiſſe: ſed primum, ne impunita tam ſcelerata defectio eſſet: deinde, ne quis in provincia ſimul virtute tanta & felicitate perdomita relictus hoſtis dici poſſet. Proinde Deis bene juvantibus ſequerentur, non tam ad bellum gerendum (neque enim cum pari hoſte certamen eſſe) quam ad expetendas ab
33 *hominibus ſceleſtis pœnas.* Ab hac oratione dimiſſos, ad iter ſe comparare in diem poſterum jubet, profectuſque decimis caſtris pervenit ad Iberum flumen. Inde ſuperato amni, die quarto in conſpectu hoſtium poſuit caſtra. Campus ante montibus circa ſeptus erat. in eam vallem Scipio quum pecora rapta pleraque ex hoſtium agris, propelli ad irritandam feritatem barbarorum juſſiſſet, velites ſubſidio miſit. à quibus ubi per procurſationem commiſſa pugna eſſet, Lælium cum equitatu impetum ex occulto facere jubet. Mons opportune prominens equitum inſidias texit: nec ulla mora pugnæ facta eſt. Hiſpani in conſpecta procul pecora, velites in Hiſpanos præda occupatos incurrere. Primo miſſilibus erritavere: deinde emiſſis levibus telis, quæ irritare magis

magis quam decernere pugnam poterant, gladios nudant & collato pede res cœpta geri eſt: ancepſque pedeſtre certamen erat, niſi equites ſupervenissent. neque ex adverſo tantum illati obvios obtrivere, ſed circumvecti etiam quidam per infima clivi, ab tergo ſe, ut pleroſque intercluderent, objecere: majorque cædes fuit, quam quantam edere levia per excurſiones prælia ſolent. Ira magis accenſa adverſo prælio barbaris eſt, quam imminuti animi. itaque ne perculſi viderentur, prima luce poſtero die in aciem proceſſere. Non capiebat omnes copias anguſta, ſicut ante dictum eſt, vallis: duæ ferme peditum partes, omnis equitatus in aciem deſcendit. quod reliquum peditum erat, obliquo conſtituerunt colle. Scipio pro ſe eſſe loci anguſtias ratus; & quod in arcto pugna Romano aptior quam Hiſpano militi futura videbatur; & quod in eum locum detracta hoſtium acies eſſet, qui non omnem multitudinem eorum caperet: novo etiam conſilio adjecit animum: equitem nec ſe poſſe circumdare cornibus in tam anguſto ſpatio: & hoſti, quem cum pedite eduxiſſet, inutilem fore. Itaque imperat Lælio, ut per colles quam occultiſſimo itinere circumducat equites, ſegregetque, quantum poſſit, equeſtrem à pedeſtri pugna. Ipſe omnia ſigna peditum in hoſtes vertit: quatuor cohortes in fronte ſtatuit, quia latius pandere aciem non poterat. Moram pugnandi nullam fecit, ut ipſo certamine averteret ab conſpectu tranſeuntium per colles equitum. neque ante circumductos ſenſere, quam tumultum equeſtris pugnæ ab tergo accepere. Ita duo diverſa prælia erant: duæ peditum acies, duo equitatus per longitudinem campi (quia miſceri ex genere utroque prælium anguſtiæ non patiebantur) pugnabant. Hiſpanorum, quum neque pedes equiti, nec eques pediti auxilio eſſet; pedes fiducia equitis temere commiſſus campo cæderetur, eques circumventus nec peditem à fronte (jam enim ſtratæ pedeſtres copiæ erant) nec ab tergo equitem ſuſtineret; & ipſi quum diu in orbem ſeſe ſtantibus equis defendiſſent, ad unum omnes cæſi ſunt: nec quiſ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

quiſquam peditum equitumve ſuperfuit, qui in valle
pugnaverunt. Tertia pars, quæ in colle ad ſpectacu-
lum magis tutum quam ad partem pugnæ capeſſen-
dam ſteterat, & locum & tempus ad fugiendum ha-
buit. inter eos & reguli ipſi fugerunt, priuſquam to-
34 ta circumveniretur acies, inter tumultum elapſi. Ca-
ſtra eadem die Hiſpanorum præter cæteram prædam
cum tribus ferme millibus hominum capiuntur. Ro-
mani ſociique ad mille ducentos eo prælio cecide-
runt: vulnerata amplius tria millia hominum. mi-
nus cruenta victoria fuiſſet, ſi patentiore campo, &
ad fugam capeſſendam facili foret pugnatum. Indi-
bilis abjectis belli conſiliis, nihil tutius afflictis re-
bus experta fide & clementia Scipionis ratus, Man-
donium fratrem ad eum mittit: qui advolutus geni-
bus *fatalem rabiem temporis ejus* accuſat, *quum velut*
contagione quadam peſtifera, non Illergetes modo &
Lacetani, ſed caſtra quoque Romana inſanierint.
Suam quidem & fratris, & reliquorum popularium
eam conditionem eſſe; ut aut, ſi ita videatur, reddant
ſpiritum P. Scipioni, ab eodem illo acceptum: aut ſer-
vati bis uni debitam vitam pro eo in perpetuum devo-
veant. Antea in cauſſa ſua fiduciam ſibi fuiſſe, non-
dum experta clementia ejus: nunc contra, nullam in
cauſſa, omnem in miſericordia victoris ſpem repoſitam
habere. Mos vetuſtus erat Romanis, cum quo nec
fœdere nec æquis legibus jungerentur amicitia, non
prius imperio in eum tanquam pacatum uti, quam
omnia divina humanaque dediſſet: obſides accepti,
arma adempta, præſidia urbibus impoſita forent.
Scipio multis invectus in præſentem Mandonium,
abſentemque Indibilem verbis, *illos quidem merito*
periiſſe ipſorum maleficio, ait: *victuros ſuo atque po-*
puli Romani beneficio. Cæterum, ſe neque arma iis
ademturum (quippe ea pignora timentium rebellio-
nem eſſe) ſed libera arma relinquere, ſolutoſque metu
animos. Neque ſe in obſides innoxios, ſed in ipſos, ſi
defecerint, ſæviturum: nec ab inermi, ſed ab armato
hoſte pœnas expetiturum. Vtramque fortunam exper-
tis permittere ſeſe, utrum propitios, an iratos habere
Roma-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Romanos mallent. Ita dimiſſus Mandonius; pecunia tantummodo imperata, ex qua ſtipendium militi præſtari poſſet. ipſe Marcio in ulteriorem Hiſpaniam præmiſſo, Silano Tarraconem remiſſo, paucos moratus dies, dum imperatam pecuniam Illergetes pernumerarent, cum expeditis Marcium jam appropinquantem Oceano aſſequitur. Inchoata res jam ante de Maſaniſſa aliis atque aliis de cauſſis dilata erat, quod Numida cum ipſo utique congredi Scipione volebat, atque ejus dextra fidem ſancire. ea tum itineris tam longi ac tam devii cauſſa Scipioni fuit. Maſaniſſa quum Gadibus eſſet certior adventare eum à Marcio factus, cauſſando corrumpi equos incluſos in inſula, penuriamque omnium rerum & facere cæteris, & ipſos ſentire, ad hoc equitem marceſcere deſidia; Magonem perpulit, ut ſe trajicere in continentem ad depopulandos proximos Hiſpanos agros pateretur. Tranſgreſſus, tres principes Numidarum præmittit, ad tempus locumqne colloquio ſtatuendum: duos pro obſidibus retineri à Scipione jubet. remiſſo tertio, qui, quo juſſus erat, adduceret Maſaniſſam; cum paucis in colloquium venerunt. Ceperat jam ante Numidam ex fama rerum geſtarum admiratio viri: ſubſtitueratque animo ſpeciem quoque corporis amplam ac magnificam. cæterum major præſentis veneratio cepit; & præterquam quod ſuapte natura multa majeſtas inerat, adornabat promiſſa cæſaries habituſque corporis, non cultus munditiis, ſed virilis vere ac militaris, & ætas in medio virium robore, quod plenius nitidiuſque ex morbo velut renovatus flos juventæ faciebat. Prope attonitus ipſo congreſſu Numida, *gratias de fratris filio remiſſo agit. Ex eo tempore affirmat, eam ſe quæſiſſe occaſionem, quam tandem oblatam Deûm immortalium beneficio non omiſerit. Cupere ſe illi populoque Romano operam navare. ita, ut nemo unus externus magis enixe adjuverit rem Romanam. Id ſe, etiamſi jampridem vellet, minus præſtare in Hiſpania, terra aliena atque ignota potuiſſe: in qua autem genitus educatuſque in ſpem paterni regni*

gni

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

gni eſſet, facile præſtaturum. Siquidem eundem Scipionem ducem in Africam mittant Romani, ſatis ſperare perbrevis ævi Carthaginem eſſe. Lætus eum Scipio vidit audivitque; quum caput rerum in omni hoſtium equitatu Maſaniſſam fuiſſe ſciret, & ipſe juvenis ſpecimen animi præ ſe ferret. Fide data acceptaque, profectus retro Tarraconem eſt. Maſaniſſa permiſſu Romanorum ne ſine cauſſa trajeciſſe in continentem videretur; populatus proximos agros,
36 Gades rediit. Magoni deſperatis in Hiſpania rebus, in quarum ſpem ſeditio primum militaris, deinde defectio Indibilis animos ejus ſuſtulerant, paranti trajicere in Africam, nunciatum ab Carthagine eſt, jubere ſenatum, ut claſſem quam Gadibus haberet, in Italiam trajiceret: conducta ibi Gallorum ac Ligurum quanta maxima poſſet juventute, conjungeret ſe Annibali: neu ſeneſcere bellum maximo impetu, majore fortuna cœptum ſineret. Ad eam rem & à Carthagine pecunia Magoni advecta eſt: & ipſe quantam potuit, à Gaditanis exegit: non ærario modo eorum, ſed etiam templis ſpoliatis & privatim omnibus coactis aurum argentumque in publicum conferre. Quum præterveheretur Hiſpaniæ oram, haud procul Carthagine Nova expoſitis in terram militibus, proximos depopulatus agros, inde ad urbem claſſem appulit. ibi quum interdiu milites in navibus tenuiſſet, nocte in littus expoſitos ad partem eam muri, qua capta Carthago ab Romanis fuerat, ducit: nec præſidio ſatis valido urbem teneri ratus, & aliquos oppidanorum ad ſpem novandi res aliquid moturos. Cæterum nuncii ex agris trepidi, ſimul populationem agreſtiumque fugam & hoſtium adventum attulerant: & viſa interdiu claſſis erat, nec ſine cauſſa electam ante urbem ſtationem apparebat. itaque inſtructi armatique, intra portam, ad ſtagnum ac mare verſam, continebantur. Vbi effuſi hoſtes, miſta inter milites navalis turba, ad muros tumultu majore quam vi ſubierunt, patefacta repente porta, Romani cum clamore erumpunt: turbatoſque hoſtes, & ad primum incurſum conje-

ctum-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ctumque telorum averſos, uſque ad littus cum multa cæde perſequuntur. nec niſi naves littori appulſæ trepidos accepiſſent, ſuperfuiſſet pugnæ aut fugæ quiſquam. In ipſis quoque trepidatum navibus eſt, dum ne hoſtes cum ſuis ſimul irrumperent, trahunt ſcalas oraſque, & anchoras, ne in moliendo mora eſſet, præcidunt. multique adnantes navibus, incerto præ tenebris quid aut peterent aut vitarent, fœde interierunt. Poſtero die quum claſſis inde retro ad Oceanum, unde venerat, fugiſſet, ad octingentos homines cæſi inter murum littuſque, & ad duo millia armorum inventa. Mago quum Gadeis repetiſſet, 37
excluſus inde ad Cimbim (haud procul à Gadibus is locus abeſt) claſſe appulſa, mittendis legatis, querendoque quod portæ ſibi ſocio atque amico clauſæ forent, purgantibus iis, multitudinis concurſu factum, infeſtæ ob direpta quædam abs conſcendentibus naves militibus, ad colloquium Suffetes eorum, qui ſummus Pœnis eſt magiſtratus, cum quæſtore elicuit, laceratoſque verberibus cruci affigi juſſit: inde navibus ad Pityuſam inſulam, centum millia ferme à continenti (Pœni tum eam incolebant) trajecit: itaque claſſis bona cum pace accepta eſt, nec commeatus modo benigne præbiti, ſed in ſupplementum claſſis juventus armaque data. quorum fiducia Pœnus in Baleares inſulas (quinquaginta inde millia abſunt) tranſmiſit. Duæ ſunt Baleares, major altera atque opulentior armis viriſque: & portum habet, ubi commode hibernaturum ſe (& jam extremum autumni erat) credebat. cæterum haud ſecus quam ſi Romani eam inſulam incolerent, hoſtiliter claſſi occurſum eſt. Fundis ut nunc plurimum, ita tunc ſolo eo telo utebantur. nec quiſquam alterius gentis unus tantum ea arte, quantum inter alios omnes Baleares excellunt. itaque tanta vis lapidum creberrimæ grandinis modo in propinquantem jam terræ claſſem effuſa eſt, ut intrare portum non auſi, averterent in altum naves. In minorem inde Balearium inſulam trajecerunt. fertilem agro; viris, armiſque haud æque validam. Itaque egreſſi navibus,

ſupra

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ſupra portum loco munito caſtra locant: ac ſine certamine urbe agroque potiti, duobus millibus auxiliarium inde conſcriptis, miſſiſque Carthaginem ad hibernandum, naves ſubduxerunt. Poſt Magonis ab Oceani ora diſceſſum, Gaditani Romanis dedun-
38 tur. Hæc in Hiſpania P. Scipionis ductu auſpicioque geſta. Ipſe L. Lentulo & L. Manlio Acidino provincia tradita, decem navibus Romam rediit. & ſenatu extra urbem dato in æde Bellonæ, quas res in Hiſpania geſſiſſet, diſſeruit: quoties ſignis collatis dimicaſſet, quot oppida ex hoſtibus vi cepiſſet, quas gentes in ditionem populi Romani redegiſſet. adverſus quatuor ſe imperatores, quatuor victores exercitus in Hiſpaniam iſſe: neminem Carthaginienſem in iis terris reliquiſſe. Ob has res geſtas magis tentata eſt triumphi ſpes, quam petita pertinaciter: quia neminem ad eam diem triumphaſſe, qui ſine magiſtratu res geſſiſſet, conſtabat. Senatu miſſo, urbem eſt ingreſſus, argentique præ ſe in ærarium tulit quatuordecim millia pondo CCCXLII. & ſignati argenti magnum numerum. Comitia inde creandis conſulibus habuit L. Veturius Philo: centuriæque omnes ingenti favore P. Scipionem conſulem dixerunt. collega additur ei P. Licinius Craſſus pontifex maximus. Cæterum comitia majore, quam ulla per id bellum celebrata frequentia, proditum memoriæ eſt. Convenerant undique non ſuffragandi modo, ſed etiam ſpectandi cauſſa P. Scipionis. concurrebantque & domum frequentes, & in Capitolium ad immolantem eum, quum centum bobus votis in Hiſpania Jovi ſacrificaret: ſpondebantque animis, ſicut C. Lutatius ſuperius bellum Punicum finiſſet, ita id quod inſtaret, P. Cornelium finiturum. atque ut Hiſpania omni Pœnos expuliſſet, ſic Italia pulſurum eſſe: Africamque ei, perinde ac debellatum in Italia foret, provinciam deſtinabant. Prætoria inde comitia habita. creati duo, qui tum ædiles plebis erant, Sp. Lucretius & Cn. Octavius, & ex privatis, Cn. Servilius Cæpio, & L. Æmilius Papus. Quartodecimo anno Punici belli P. Cornelius Scipio & P. Licinius

Craſ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Craſſus ut conſulatum inierunt, nominatæ conſuli-
bus provinciæ ſunt, Sicilia Scipioni extra ſortem,
concedente collega, quia cura ſacrorum pontificem
maximum in Italia retinebat; Bruttii Craſſo. Tum
prætoriæ provinciæ in ſortem conjectæ. urbana Cn.
Servilio obtigit: Ariminum (ita Galliam appella-
bant) Sp. Lucretio: Sicilia L. Æmilio: Cn. Octa-
vio Sardinia. Senatus in Capitolio habitus. ita re-
ferente P. Scipione, ſenatuſconſultum factum eſt,
ut quos ludos inter ſeditionem militarem in Hiſpa-
nia voviſſet, ex ea pecunia, quam ipſe in ærarium
detuliſſet, faceret. Tum Saguntinorum legatos in ſe- 39
natum introduxit. Ex eis maximus natu: *Etſi nihil
ultra malorum eſt, Patres conſcripti, quam quod paſſi
ſumus, ut ad ultimum fidem vobis præſtaremus; tamen
ea veſtra merita, imperatorumque veſtrorum erga nos
fuerunt, ut nos cladium noſtrarum non pœniteat. Bel-
lum propter nos ſuſcepiſtis: ſuſceptum quartum deci-
mum annum tam pertinaciter geritis, ut ſæpe ad ul-
timum diſcrimen & ipſi veneritis, & populum Car-
thaginienſem adduxeritis. Quum in Italia tam atrox
bellum & Annibalem hoſtem haberetis, conſules cum
exercitu in Hiſpaniam, velut ad colligendas reliquias
naufragii noſtri miſiſtis. P. & Cn. Cornelii, ex quo in
provinciam venerunt, nullo tempore deſtiterunt, quæ
nobis ſecunda, quæque adverſa hoſtibus noſtris eſſent,
facere. Iam omnium primum oppidum nobis reſtitue-
runt: per omnem Hiſpaniam cives noſtros venundatos,
dimiſsis qui conquirerent, ex ſervitute in libertatem
reſtituerunt. Quum jam prope eſſet, ut optabilem ex
miſerrima fortunam haberemus; P. & Cn. Cornelii
imperatores veſtri luctuoſius nobis prope quam vobis
perierunt. Tum vero ad hoc retracti ex diſtantibus lo-
cis in ſedem antiquam videbamur, ut iterum perire-
mus, & alterum excidium patriæ videremus. nec ad
perniciem noſtram Carthaginienſi utique aut duce aut
exercitu opus eſſe: ab Turdulis nos veterrimis hoſtibus,
qui prioris quoque excidii cauſſa nobis fuerant, exſtin-
gui poſſe. quum ex inſperato repente miſiſtis nobis P.
hunc Scipionem: quem, fortunatiſsimi omnium Sa-
gunti-*

guntinorum videmur, quia conſulem declaratum vi-
demus, ac vidiſſe nos civibus noſtris renunciaturi ſu-
mus, ſpem omnem ſalutemque noſtram. qui quum plu-
rimas hoſtium veſtrorum cepiſſet in Hiſpania urbes
ubique ex captivorum numero excretos Saguntinos i
patriam remiſit. poſtremo Turdetaniam, adeo infe-
ſtam nobis, ut illa gente incolumi ſtare Saguntum no
poſſet, ita bello afflixit, ut non modo nobis, (abſit verb
invidia) ne poſteris quidem timenda noſtris eſſet. De
letam urbem cernimus eorum, quorum in gratiam Sa-
guntum deleverat Annibal. vectigal ex agro corun
capimus, quod nobis non fructu jucundius eſt, quan
ultione. Ob hæc, quibus majora neque ſperare, nequ
optare ab Diis immortalibus poteramus, gratia
actum nos decem legatos Saguntinus ſenatus populuſ-
que ad vos miſit: ſimul gratulatum, quod ita res ho
annos in Hiſpania atque Italia geſſiſtis, ut Hiſpanian
non Ibero amne tenus, ſed qua terrarum ultimas fi-
nit Oceanus, domitam armis habeatis: Italiæ, niſ
quatenus vallum caſtrorum cingit, nihil reliqueriti
Pœno. Iovi Optimo Maximo, præſidi Capitolinæ ar-
cis, non grates tantum ob hæc agere juſſi ſumus, ſed do
num hoc etiam, ſi vos permitteretis, coronam aurean
in Capitolium victoriæ ergo ferre. Id uti permittatis
quæſumus. utique, ſi vobis ita videtur, quæ nobis im-
peratores veſtri commoda tribuerunt, ea rata atqu
perpetua auctoritate veſtra faciatis. Senatus legati
Saguntinis reſpondit, *Et dirutum & reſtitutum Sa-*
guntum fidei ſocialis utrimque ſervatæ documentun
omnibus gentibus fore. Suos imperatores, rectè & or-
dine, & ex voluntate ſenatus feciſſe, quod Saguntun
reſtituerint, civeſque Saguntinos ſervitio exemerint
quæque alia eis benigne fecerint, ea ſenatum ita vo-
luiſſe fieri. donum permittere ut in Capitolio ponerent
Locus inde lautiaque legatis præberi juſſa, & mune-
ris ergo in ſingulos dari ne minus dena millia æris
Legationes deinde cæteræ in ſenatum introductæ
auditæque. Et petentibus Saguntinis, ut quatenu
tuto poſſent, Italiam ſpectatum irent: duces dati
literæque per oppida miſſæ, ut Hiſpanos comiter ac-
cipe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ciperent. Tum de republica, de exercitibus ſcriben-
dis, de provinciis, relatum. Quum Africam novam 40
provinciam extra ſortem P. Scipioni deſtinari, ho-
mines fama ferrent, & ipſe nulla jam modica gloria
contentus; non ad gerendum modo bellum, ſed ad
iniendum diceret ſe conſulem declaratum eſſe, *neque*
liter id fieri poſſe, quam ſi ipſe in Africam exercitum
ranſportaſſet, & acturum ſed id per populum aperte
erret, ſi ſenatus adverſaretur, id conſilium haud-
quaquam primoribus Patrum cum placeret, cæteri-
que per metum aut ambitionem muſſarent; Q. Fa-
bius Maximus rogatus ſententiam; *Scio*, inquit,
multis veſtrûm videri, Patres conſcripti, rem actam
odierno die agi, & fruſtra habiturum orationem, qui
amquam de integra re, de Africa provincia, ſenten-
iam dixerit. Ego autem primum illud ignoro, quem-
dmodum jam certa provincia Africa conſulis viri for-
is ac ſtrenui ſit, quam nec ſenatus cenſuit in hunc
nnum provinciam eſſe, nec populus juſſit. deinde, ſi
t, conſulem peccare arbitror, qui de re tranſacta ſi-
ulando ſe referre, ſenatum ludibrio habet: non ſena-
rem modo, qui de quo conſulitur, ſuo loco dicit ſen-
ntiam. Atque ego certum habeo, diſſentienti mihi
b iſta feſtinatione in Africam trajiciendi, duarum re-
um ſubeundam opinionem eſſe; unius, inſitæ ingenio
eo cunctationis; quam metum pigritiamque homi-
es adoleſcentes ſane appellent: dum ne pœniteat, ad-
uc aliorum ſpecioſiora primo adſpectu conſilia ſemper
iſa, mea uſu meliora. alterius, obtrectationis atque
vidiæ adverſus creſcentem indies gloriam fortiſſimi
nſulis. A qua ſuſpicione, ſi me neque vita acta &
ores mei, neque dictatura cum quinque conſulatibus,
ntumque gloriæ belli domique partæ vindicat, ut
opius faſtidium ejus ſim, quam deſiderium; ætas
ltem liberet. quæ enim mihi æmulatio cum eo eſſe
teſt, qui ne filio quidem meo æqualis ſit? Me dicta-
rem, quum vigerem adhuc viribus & in curſu ma-
imarum rerum eſſem, recuſantem nemo aut in ſena-
, aut ad populum audivit, quo minus inſectanti me
agiſtro equitum, quod fando numquam ante auditum
erat,

erat, imperium mecum æquaretur. Rebus quam verbis aſſequi malui, ut qui aliorum judicio mihi comparatus erat, ſua mox confeſſione me ſibi præferret: nedum ego perfunctus honoribus certamina mihi atque æmulationes, cum adoleſcente florentiſſimo proponam. videlicet ut mihi jam vivendo, non ſolum rebus gerendis feſſo, ſi huic negata fuerit, Africa provincia decernatur. cum ea gloria, quæ parta eſt, vivendum atque moriendum eſt. Vincere ego prohibui Annibalem, ut à vobis, quorum vigent nunc vires, etiam vinci poſſet.

41 *Illud te mihi ignoſcere, P. Corneli, æquum erit, ſi quum in me ipſo nunquam pluris famam hominum, quam rempublicam fecerim; ne tuam quidem gloriam bono publico præponam. quamquam ſi aut bellum nullum in Italia, aut is hoſtis eſſet, ex quo victo nihil gloriæ quæreretur; qui te in Italia retineret, etſi id bono publico faceret, ſimul cum bello materiam gloriæ tuæ iſſe ereptum videri poſſet. Quum vero Annibal hoſtis incolumi exercitu quartumdecimum annum Italiam obſideat, pœnitebit te, P. Corneli, gloriæ tuæ, ſi hoſtem eum, qui tot funerum, tot cladium nobis cauſa fuit, tu conſul Italia expuleris, & ſicut penes C. Lutatium prioris Punici perpetrati belli titulus fuit, ita penes te hujus fuerit? Niſi aut Amilcar Annibali dux eſt præferendus, aut illud bellum huic, aut victoria illa major clariorque, quam hæc (modo contingat ut te conſule vincamus) futura eſt. Ab Drepano atque Eryce detraxiſſe Amilcarem, quam Italia expuliſſe Pœnos atque Annibalem, malis? Ne tu quidem, etſi magis partam, quam ſperatam gloriam amplecteris, Hiſpania potius quam Italia bello liberata gloriatus fueris. Nondum is eſt Annibal, quem non magis timuiſſe videatur, quam contempſiſſe, qui aliud bellum maluerit. Quin igitur ad hoc accingeris, nec per iſtos circuitus, ut quum in Africam trajeceris; ſecuturum te illuc Annibalem ſperes, potius quam recto hinc itinere, ubi Annibal eſt, eo bellum intendis? Egregiam iſtam palmam belli Punici patrati petis? Hoc & natura prius eſt, tua quum defenderis, aliena ire oppugnatum. Pax ante in Italia quam bellum in Africa ſit: & nobis*

prius

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

prius decedat timor, quam ultro aliis inferatur. Si
utrumque tuo ductu auſpicioque fieri poteſt; Annibale
hic victo, illic Carthaginem expugna. ſi alterutra vi-
ctoria novis conſulibus relinquenda eſt; prior quum ma-
jor clariorque, tum cauſa etiam inſequentis fuerit.
Nam nunc quidem, præterquam quod & in Italia &
in Africa duos diverſos exercitus alere ærarium non
poteſt; præterquam quod unde claſſes tueamur, unde
commeatibus præbendis ſufficiamus, nihil reliqui eſt;
periculi tandem, quantum adeatur, quem fallit?
P. Licinius in Italia, P. Scipio bellum in Africa geret.
Quid, ſi (quod omnes Dii omen avertant, & dicere
etiam reformidat animus, ſed quæ acciderunt, accide-
re poſſunt) & victor Annibal ire ad urbem pergat;
tum demum te conſulem ex Africa, ſicut Q. Fulvium
à Capua, arceſſemus? Quid? quod in Africa quoque
Mars communis belli erit. Domus tibi tua, pater pa-
truuſque, intra triginta dies cum exercitibus cæſi, do-
cumento ſint; ubi per aliquot annos maximis rebus
terra marique gerendis ampliſſimum nomen apud ex-
ternas gentes populi Romani veſtræque familiæ fece-
runt. Dies me deficiat, ſi reges, imperatoreſque, te-
mere in hoſtium terras tranſgreſſos cum maximis cla-
dibus ſuis exercituumque ſuorum, numerare velim.
Athenienſes, prudentiſſima civitas, bello domi reli-
cto, auctore æque impigro ac nobili juvene, magna
claſſe in Siciliam tranſmiſſa, una pugna navali flo-
rentem rempublicam ſuam in perpetuum afflixerunt.
Externa & nimis antiqua repeto. Africa eadem iſta, 42
& M. Atilius inſigne utriuſque fortunæ exemplum,
nobis documento ſint. Næ tibi, P. Corneli, quum ex
alto Africam conſpexeris, ludus & jocus fuiſſe Hiſpa-
niæ tuæ videbuntur. Quid enim ſimile? Pacato mari
præter oram Italiæ Galliæque vectus, Emporias in ur-
bem ſociorum claſſem appuliſti: expoſitos milites, per
tutiſſima omnia, ad ſocios & amicos populi Romani,
Tarraconem duxiſti: ab Tarracone deinde iter per
præſidia Romana: circa Iberum exercitus patris pa-
truique tui, poſt amiſſos imperatores ferociores & ca-
lamitate ipſa: dux tumultuarius quidem ille L. Mar-

cius, & militari ſuffragio ad tempus lectus, cæterum ſi nobilitas ac juſti honores adornarent, claris imperatoribus qualibet arte belli par: oppugnata per ſummum ocium Carthago, nullo trium Punicorum exercituum ſocios defendente. Cætera, neque ea elevo, nullo tamen modo Africo bello comparanda; ubi non portus ullus claſſi noſtræ apertus, non ager pacatus, non civitas ſocia, non rex amicus, non conſiſtendi uſquam locus, non procedendi. Quacumque circumſpexeris, hoſtilia omnia atque infeſta. An Syphaci Numidiſque credis? ſatis ſit ſemel creditum. Non ſemper temeritas eſt felix: & fraus fidem in parvis ſibi præſtruit, ut quum operæ precium ſit, cum mercede magna fallat. Non hoſtes patrem patruumque tuum armis prius, quam Celtiberi ſocii fraude circumvenerunt: nec tibi ipſi à Magone & Aſdrubale hoſtium ducibus, quantum ab Indibili & Mandonio in fidem acceptis, periculi fuit. Numidis tu credere potes, defectionem militum tuorum expertus? Et Syphax & Maſaniſſa ſe, quam Carthaginienſes, malunt potentiſſimos in Africa eſſe: Carthaginienſes, quam quemquam alium. Nunc illos æmulatio inter ſeſe, & omnes cauſſæ certaminum acuunt, quia procul externus metus eſt. Oſtende illis Romana arma, & exercitum alienigenam; jam velut ad commune reſtinguendum incendium concurrent. Aliter iidem illi Carthaginienſes Hiſpaniam defenderunt: aliter mœnia patriæ, templa Deûm, aras, focos, defendent; quum euntes in prælium pavida proſequetur conjunx, & parvi liberi occurſabunt. Quid porro? Si ſatis confiſi Carthaginienſes conſenſu Africæ, fide ſociorum regum, mœnibus ſuis, quum tuo exercituſque tui præſidio nudatam Italiam viderint, ipſi ultro novum exercitum in Italiam aut ex Africa miſerint, aut Magonem, quem à Balearibus claſſe tranſmiſſa jam præter oram Ligurum Alpinorum vectari conſtat, Annibali ſe conjungere juſſerint? Nempe in eodem terrore erimus, in quo nuper fuimus, quum Aſdrubal in Italiam tranſcendit: quem tu, qui non ſolum Carthaginem, ſed omnem Africam exercitu tuo es clauſurus, è manibus tuis in Italiam emiſiſti. Victum

à te

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

à te dices: eo quidem minus vellem & id tua, non reipublicæ ſolum cauſſa, iter datum victo in Italiam eſſe. Patere nos omnia quæ proſpera tibi ac reipublicæ in imperio evenere, tuo conſilio aſſignare: adverſa caſibus incertis belli & fortunæ delegare. Quo melior fortiorque es, eo magis talem præſidem ſibi patria atque univerſa Italia retinet. Non potes ne ipſe quidem diſſimulare, ubi Annibal ſit, ibi caput atque arcem hujus belli eſſe. quippe qui præ te feras, eam tibi cauſſam trajiciendi in Africam eſſe, ut Annibalem eo trahas. Sive igitur hic, ſive illic, cum Annibale eſt tibi futura res. Vtrum ergo tandem firmior eris in Africa ſolus, an hic tuo collegæque exercitu conjuncto? ne Claudius quidem & Livius Conſules tam recenti exemplo, quantum id interſit, documento ſunt? Quid? Annibalem, utrum tandem extremus angulus agri Bruttii fruſtra jam diu poſcentem ab domo auxilia, an propinqua Carthago & tota ſocia Africa potentiorem armis viriſque faciet? Quod iſtud conſilium eſt, ibi malle decernere, ubi tuæ dimidio minores copiæ ſint, hoſtium multo majores, quam ubi duobus exercitibus adverſus unum tot præliis & tam diuturna & gravi militia feſſum, pugnandum ſit? Quam compar conſilium tuum parentis tui conſilio ſit, reputa. Ille conſul profectus in Hiſpaniam, ut Annibali ab Alpibus deſcendenti occurreret, in Italiam ex provincia rediit: tu, quum Annibal in Italia ſit, relinquere Italiam paras; non quia reipublicæ id utile, ſed quia tibi amplum & glorioſum cenſes eſſe: ſicut quum provincia & exercitu relicto, ſine lege, ſine ſenatuſconſulto, duabus navibus populi Romani imperator fortunam publicam & majeſtatem imperii, quæ tum in tuo capite periclitabantur, commiſiſti. Ego P. Cornelium, Patres Conſcripti, reipublicæ nobiſque, non ſibi ipſi privatim creatum conſulem exiſtimo: exercituſque ad cuſtodiam urbis atque Italiæ ſcriptos eſſe, non quos regio more per ſuperbiam conſules, quo terrarum velint, trajiciant.

Cum oratione ad tempus parata Fabius, tum aucto- 43
ritate & inveterata prudentiæ fama magnam partem ſenatus, & ſeniores maxime moviſſet, plu-

reſque conſilium ſenis quam animum adoleſcentis ferocem laudarent; Scipio ita locutus fertur: *Et ipſe Q. Fabius principio orationis, P. C. commemoravit, in ſententia ſua poſſe obtrectationem ſuſpectam eſſe. Cujus ego rei non tam ipſe auſim tantum virum inſimulare, quam ea ſuſpicio, vitio orationis an rei, haud ſane purgata eſt. Sic enim honores ſuos & famam rerum geſtarum extulit verbis, ad extinguendum invidiæ crimen, tamquam mihi ab inſimo quoque periculum ſit, ne mecum æmuletur: & non ab eo, qui, quia ſuper cæteros excellat, quo me quoque niti non diſſimulo, me ſibi æquari nolit. ſic ſenem ſe perfunctum honoribus, & me infra ætatem filii etiam ſui poſuit; tanquam non longius quam quantum vitæ humanæ ſpacium eſt, cupiditas gloriæ extendatur, maximaque pars ejus in memoriam ac poſteritatem promineat. Maximo cuique id accidere animo certum habeo, ut ſe non cum præſentibus modo, ſed cum omnis ævi claris viris comparent. Equidem haud diſſimulo, me tuas, Q. Fabi, laudes non aſſequi ſolum velle, ſed (bona venia tua dixerim!) ſi poſſim, etiam exſuperare. Illud nec tibi in me, neu mihi in minores natu animi ſit, ut nolimus quemquam noſtri ſimilem evadere civem. id enim non eorum modo, quibus inviderimus, ſed reipublicæ, & penè omnis generis humani detrimentum ſit. Commemoravit, quantum eſſem periculi aditurus, ſi in Africam trajicerem: ut meam quoque, non ſolum reipublicæ & exercitus vicem, videretur ſollicitus. Vnde hæc repente de me cura exorta? quum pater patruuſque meus interfecti, quum duo exercitus eorum prope occidione occiſi eſſent, quum amiſſæ Hiſpaniæ, quum quatuor exercitus Pœnorum, quatuor duces omnia metu armiſque tenerent, quum quæſitus ad id bellum imperator nemo ſe oſtenderet, præter me, nemo profiteri nomen auſus eſſet, quum mihi quatuor & viginti annos nato detuliſſet imperium populus Romanus; quid ita tum nemo ætatem meam, vim hoſtium, difficultatem belli, patris patruique recentem cladem commemorabat? Vtrum major aliqua nunc in Africa calamitas accepta eſt, quam tunc in Hiſpania erat?*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

erat? An majores nunc ſunt exercitus in Africa, duces plures melioreſque, quam tunc in Hiſpania fuerunt? An ætas mea tunc maturior bello gerendo fuit, quam nunc eſt? An cum Carthaginienſi hoſte in Hiſpania, quam in Africa bellum geri aptius eſt? Facile eſt poſt fuſos fugatoſque quatuor exercitus Punicos, poſt tot urbes vi captas, aut metu ſubactas in ditionem, poſt perdomita omnia uſque ad Oceanum, tot regulos, tot ſævas gentes, poſt receptam totam Hiſpaniam, ita ut veſtigium nullum belli reliquum ſit, elevare meas res geſtas: tam, Hercule, quam ſi victor ex Africa redierim, ea ipſa elevare, quæ nunc retinendi mei cauſſa, ut terribilia eadem videantur, verbis extolluntur. Negat aditum eſſe in Africam, negat ullos patere portus. M. Atilium captum in Africa commemorat; tamquam M. Atilius primo acceſſu ad Africam offenderit. neque recordatur, illi ipſi tam infelici imperatori patuiſſe tamen portus Africæ, & res egregias primo anno geſſiſſe: & quantum ad Carthaginienſes duces attinet, invictum ad ultimum permanſiſſe. Nihil igitur me iſto tu exemplo terrueris: ſi hoc bello, non priore, ſi nuper, non annis ante quadraginta, iſta clades accepta foret; qui ego minus in Africam Regulo capto, quam Scipionibus occiſis in Hiſpaniam, trajicerem. Nec felicius Xanthippum Lacedæmonium Carthagini, quam me patriæ meæ ſinerem natum eſſe. creſceretque mihi ex eo ipſo fiducia, quod poſſit in hominis unius virtute, tantum momenti eſſe. At etiam Athenienſes audiendi ſunt, temere in Siciliam, omiſſo domi bello, tranſgreſſi. Cur ergo, quoniam Græcas fabulas enarrare vacat, non Agathoclem potius Syracuſanum regem, quum diu Sicilia Punico bello ureretur, tranſgreſſum in hanc eandem Africam, avertiſſe eo bellum unde venerat, refers? Sed quid, ultro metum inferre 44 hoſti, & ab ſe remoto periculo alium in diſcrimen adducere, quale ſit, veteribus externiſque exemplis admonere opus eſt? Majus præſentiuſve ullum exemplum eſſe quam Annibal poteſt? multum intereſt, alienos populere fines, an tuos uri, exſcindi, videas. plus animi eſt inferenti periculum, quam propulſanti.

 Ad

Ad hoc major ignotarum rerum eſt terror: bona malaque hoſtium ex propinquo ingreſſus fines aſpicias. Non ſperaverat Annibal fore, ut tot in Italia populi ad ſe deficerent, quot defecerunt poſt Cannenſem cladem; quanto minus quicquam in Africa Carthaginienſibus firmum ac ſtabile eſt, infidis ſociis, gravibus ac ſuperbis dominis: Ad hoc nos etiam deſerti ab ſociis, viribus noſtris, milite Romano, ſtetimus. Carthaginienſi nihil civilis roboris eſt. mercede paratos milites habent, Afros, Numidaſque; leviſſima fidei mutandæ ingenia. Hic modo nihil moræ ſit. una & trajeciſſe me audietis, & ardere bello Africam, & molientem hinc Annibalem, & obſideri Carthaginem. lætiores, & frequentiores ex Africa exſpectate nuncios, quam ex Hiſpania accipiebatis. Has mihi ſpes ſubjicit fortuna populi Romani, Dii fœderis ab hoſte violati teſtes, Syphax & Maſaniſſa reges: quorum ego fidei ita innitar, ut bene tutus à perfidia ſim. Multa quæ nunc ex intervallo non apparent, bellum aperiet. & id eſt viri & ducis, non deeſſe fortunæ præbenti ſe, & oblata caſu flectere ad conſilium. Habebo, Q. Fabi, parem, quem das, Annibalem; ſed illum potius ego traham, quam ille me retineat. In ſua terra cogam pugnare eum, & Carthago potius præmium victoriæ erit, quam ſemiruta Bruttiorum caſtella. Ne quid interim, dum trajicio, dum expono exercitum in Africa, dum caſtra ad Carthaginem promoveo, reſpublica hic detrimenti capiat; quod tu, Q. Fabi, quum victor tota Italia volitaret Annibal, potuiſti præſtare; hoc vide ne contumelioſum ſit, concuſſo jam & penè fracto Annibale, negare, poſſe P. Licinium conſulem virum fortiſſimum præſtare. qui ne à ſacris abſit pontifex maximus, ideo in ſortem tam longinquæ provinciæ non venit. Si, Hercule, nihilo maturius hoc, quo ego cenſeo, modo perficeretur bellum; tamen ad dignitatem populi Romani, famamque apud reges genteſque externas pertinebat; non ad defendendam modo Italiam, ſed ad inferenda etiam Africæ arma, videri nobis animum eſſe: nec hoc credi vulgarique, quod Annibal auſus ſit,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ſit, neminem ducem Romanorum audere: & priore Punico bello, tum quum de Sicilia certaretur, toties Africam noſtris exercitibus & claßibus oppugnatam, nunc quum de Italia certatur, Africam pacatam eſſe. Requieſcat aliquando vexata tam diu Italia: uratur, evaſteturque invicem Africa. Caſtra Romana potius Carthaginis portis immineant, quam nos iterum vallum hoſtium ex mœnibus noſtris videamus. Africa ſit reliqui belli ſedes: illuc terror fugaque, populatio agrorum, defectio ſociorum, cæteræ belli clades, quæ in nos per quatuordecim annos ingruerunt, verſentur. Quæ ad rempublicam pertinent, & bellum quod inſtat, & provincias de quibus agitur, dixiſſe ſatis eſt. Illa longa oratio, nec ad vos pertinens ſit, ſi quemadmodum Q. Fabius meas res geſtas in Hiſpania elevavit, ſic & ego contra gloriam ejus eludere, & meam verbis extollere velim. Neutrum faciam, Patres conſcripti. &, ſi ulla alia re, modeſtia certe & temperando linguæ adoleſcens ſenem vicero. Ita & vixi & res geſſi, ut tacitus ea opinione, quam veſtra ſponte conceptam animis haberetis, facile contentus eſſem.

Minus æquis animis auditus eſt Scipio, quia vulga- 45
tum erat, ſi apud Senatum non obtinuiſſet, ut provincia Africa ſibi decerneretur, ad populum extemplo laturum. itaque Q. Fulvius, qui conſul quater & cenſor fuerat, poſtulavit à conſule, ut palam in ſenatu diceret, *permitteret-ne Patribus, ut de provinciis decernerent? ſtaturuſque eo eſſet quod cenſuiſſent, an ad populum laturus?* Quum Scipio reſpondiſſet, ſe quod è republica eſſet, facturum; tum Fulvius, *Non ego ignarus quid reſponſurus facturuſve eſſes, quæſivi, quippe quum præ te feras tentare magis, quam conſulere ſenatum, & ni provinciam tibi quam volueris, extemplo decernamus, paratam rogationem habeas. Itaque à vobis, Tribuni plebis, poſtulo,* inquit, *ut ſententiam mihi ideo non dicenti, quod etſi in meam ſententiam diſcedatur, non ſit ratum habiturus conſul, auxilio ſitis.* Inde altercatio orta, quum conſul negaret, æquum eſſe tribunos intercedere, quo minus ſuo quiſque loco ſenator rogatus

ſententiam diceret; Tribuni ita decreverunt, *Si conſul ſenatui de provinciis permittit, ſtari eo quod ſenatus cenſuerit, placet; nec de ea re ferri ad populum patiemur: ſi non permittit, qui de ea re ſententiam recuſabit dicere, auxilio erimus.* Conſul diem ad colloquendum cum collega petiit. Poſtero die permiſſum ſenatui eſt. Provinciæ ita decretæ: alteri conſuli Sicilia, & triginta roſtratæ naves, quas C. Servilius ſuperiore anno habuiſſet: permiſſumque ut in Africam, ſi id è republica eſſe cenſeret, trajiceret. alteri Bruttii, & bellum cum Annibale, cum eo exercitu, quem L. Veturius, aut Q. Cæcilius: hi & ſortirentur inter ſe, compararentve uter in Bruttiis duabus legionibus, quas conſul reliquiſſet, rem gereret: imperiumque in annum prorogaretur, cui ea provincia eveniſſet. & cæteris præter conſules prætoreſque, qui exercitibus provinciiſque præfuturi erant, prorogata imperia. Q. Cæcilio ſorte evenit, ut cum conſule in Bruttiis adverſus Annibalem bellum gereret. Ludi deinde Scipionis, magna frequentia & favore ſpectantium, celebrati. Legati Delphos ad donum ex præda Aſdrubalis portandum miſſi, M. Pomponius Matho, & Q. Catius; tulerunt coronam auream CC pondo, & ſimulacra ſpoliorum, ex mille pondo argenti facta. Scipio, quum ut delectum haberet, neque impetraſſet, neque magnopere tetendiſſet; ut voluntarios ducere ſibi milites liceceret, tenuit: & quia impenſæ negaverat reipublicæ futuram claſſem, ut quæ ab ſociis darentur ad novas fabricandas naves, acciperet. Etruriæ primum populi pro ſuis quiſque facultatibus conſulem adjuturos polliciti. Cærites frumentum ſociis navalibus commeatumque omnis generis, Populonienſes ferrum, Tarquinienſes lintea in vela, Volaterrani interamenta navium & frumentum, Aretini triginta millia ſcutorum, galeas totidem, pila, gæſa, haſtas longas, millium quinquaginta ſummam pari cujuſque generis numero expleturos, ſecures, rutra, falces, alveolos, molas quantum in quadraginta longas naves opus eſſet, tritici centum & viginti

ginti millia modiûm, & in viaticum decurionibus remigibuſque collaturos. Peruſini, Cluſini, Ruſellani abietem in fabricandas naves, & frumenti magnum numerum. abiete ex publicis ſilvis eſt uſus. Vmbriæ populi & præter hos Nurſini, & Reatini, & Amiternini, Sabinuſque omnis ager, milites polliciti. Marſi, Peligni, Marrucinique, multi voluntarii, nomina in claſſem dederunt. Camertes quum æquo fœdere cum Romanis eſſent, cohortem armatam ſexcentorum hominum miſerunt. Triginta navium carinæ, viginti quinqueremes, decem quadriremes quum eſſent poſitæ; ipſe ita inſtitit operi, ut die quadrageſimo quinto, quam ex ſilvis detracta materia erat, naves inſtructæ armatæque in aquam deductæ ſint. Profectus in Siciliam eſt triginta navibus longis; voluntariorum ſeptem ferme millibus in naves impoſitis. Et P. Licinius in Bruttios ad duos exercitus conſulares venit. ex eis eum ſibi ſumpſit, quem L. Veturius conſul habuerat. Metello, ut quibus præfuiſſet legionibus, iis præeſſet (facilius cum aſſuetis imperio rem geſturum ratus) permiſit. Et prætores diverſi in provincias profecti. Et quia pecunia ad bellum deerat, agri Campani regionem, à foſſa Græca ad mare verſam, vendere quæſtores juſſi; indicio quoque permiſſo, qui ager civis Campani fuiſſet, ut is publicus populi Romani eſſet. indici præmium conſtitutum, quantæ pecuniæ ager indicatus eſſet, pars decima. Et C. Servilio Prætori urbis negotium datum, ut Campani cives, ubi cuique ex ſenatuſconſulto liceret habitare, ibi habitarent: animadverteretque in eos, qui alibi habitarent. Eadem æſtate Mago Amilcaris filius, ex minore Balearium inſula, ubi hibernarat, juventute lecta in claſſem impoſita, in Italiam triginta ferme roſtratis navibus & multis onerariis, duodecim millia peditum, duo ferme equitum trajecit: Genuamque, nullis præſidiis maritimam oram tutantibus, repentino adventu cepit. inde ad oram Ligurum Alpinorum, ſi quos ibi motus facere poſſet, claſſem appulit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Ingauni (Ligurum ea gens eſt) bellum ea tempeſtate gerebant cum Epanteriis montanis. Igitur Pœnus, Savone oppido Alpino præda depoſita, & decem longis navibus in ſtatione ad præſidium relictis, cæteris Carthaginem miſſis ad tuendam maritimam oram; quia fama erat, Scipionem trajecturum eſſe; ipſe ſocietate cum Ingaunis, quorum gratiam malebat, compoſita, montanos inſtituit oppugnare. Et creſcebat exercitus indies; ad famam nominis ejus Gallis undique confluentibus. Ea literis cognita Sp. Lucretii, ne fruſtra Aſdrubale cum exercitu deleto biennio ante forent lætati, ſi par aliud inde bellum, duce tantum mutato, oriretur, curam ingentem accenderunt Patribus. Itaque & M. Livium Proconſulem ex Etruria volonum exercitum admovere Ariminum juſſerunt, & Cn. Servilio prætori negotium datum, ut ſi è republica cenſeret eſſe, urbanas legiones, cui imperio videretur dato, ex urbe duci juberet. M. Valerius Lævinus Aretium eas legiones duxit. Eiſdem diebus naves onerarias Pœnorum ad octoginta, circa Sardiniam, ab Cn. Octavio, qui provinciæ præerat, captas, Cælius, frumento miſſo ad Annibalem commeatuque onuſtas, Valerius, prædam Etruſcam Ligurumque montanorum captivos, Carthaginem perportantes, tradit. in Bruttiis nihil ferme anno eo memorabile geſtum eſt. Peſtilentia inceſſerat pari clade in Romanos Pœnoſque: niſi quod Punicum exercitum ſuper morbum etiam fames affecit. Propter Junonis Laciniæ templum æſtatem Annibal egit. ibique aram condidit, dedicavitque, cum ingenti rerum ab ſe geſtarum titulo; Punicis Græciſque literis inſculpto.

EPITOME LIBRI XXIX.

Ex Sicilia C. Lælius in Africam à Scipione miſſus, ingentem prædam reportavit: & mandata Maſaniſſæ Scipioni exponit, conquerentis quod nondum exercitum in Africam trajeciſſet. Bellum in Hiſpania finitum, victore Romano, quod Indibilis excitaverat, ipſe in acie occiſus. Mandonius expoſcentibus Romanis à ſuis deditus eſt. Magoni, qui in Gallia & in Liguribus erat, ex Africa & militum ampla manus miſſa, & pecuniæ, quibus auxilia conduceret: præceptumque, ut ſe Annibali jungeret. Scipio à Syracuſis in Bruttios trajecit, & Locros, pulſo Punico præſidio, fugatoque Annibale, recepit. Pax cum Philippo facta eſt. Idæa mater deportata eſt Romam à Peſſinunte oppido Phrygiæ; carmine in libris Sibyllinis invento, pelli Italia alienigenam hoſtem poſſe, ſi mater Idæa deportata Romam eſſet. *tradita autem eſt Romanis per Attalum regem Aſiæ. Lapis erat, quem Matrem Deûm incolæ dicebant. Excepit P. Scipio Naſica Cn. filius, ejus, qui in Hiſpania perierat, vir optimus à ſenatu judicatus, adoleſcens nondum quæſtorius: quoniam ita reſponſum habebat:* ut numen id ab optimo viro reciperetur, conſecraretur que. *Locrenſes legatos Romam miſerunt, qui de impotentia Q. Pleminii legati quererentur, quod pecuniam Proſerpinæ abſtulerat, & liberos eorum ac conjuges ſtupraverat. Pleminius in catenis Romam perductus, in carcere mortuus eſt. Quum falſus rumor de P. Scipione proconſule, qui in Sicilia erat, in urbem perlatus eſſet, tamquam is luxuriaretur; miſſis ob hoc legatis à ſenatu, qui explorarent an ea vera eſſent; purgatus infamia Scipio in Africam trajecit, ſenatus permiſſu. Syphax accepta in matrimonium filia Aſdrubalis Giſgonis, amicitiæ, quam cum Scipione ipſe junxerat, renunciavit. Maſaniſſa, rex Maſſyliorum, dum pro Carthaginienſibus in Hiſpania militat, amiſſo patre Gala, de*

regno

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

regno exciderat. quo per bellum ſæpe repetito, aliquot prœliis à Syphace rege Numidarum victus, in totum privatus eſt: & cum ducentis equitibus exul Scipioni ſe junxit: & cum eo primo ſtatim bello Hannonem Amilcaris filium cum ampla manu interemit. Scipio, adventu Aſdrubalis & Syphacis, qui prope cum centum millibus armatorum venerant, ab obſidione Vticæ depulſus, hiberna communivit. Sempronius conſul in agro Crotonienſi proſpere adverſus Annibalem pugnavit. Luſtrum a cenſoribus conditum eſt. cenſa ſunt civium capita ducenta quindecim millia. Inter cenſores, Marcum Livium, & Claudium Neronem, notabilis diſcordia fuit. nam & Claudius Livio collegæ equum ademit, quod à populo damnatus actuſque in exilium fuerat, & Livius Claudio, quod falſum in ſe teſtimonium dixiſſet, & quod minime bona fide ſecum in gratiam rediſſet. Idem omnes tribus, extra unam, ærarias reliquit, quod & innocentem ſe damnaſſent, & poſtea conſulem cenſoremque feciſſent.

1 SCIPIO poſteaquam in Siciliam venit, voluntarios milites ordinavit, centuriavitque: ex iis trecentos juvenes, florentes ætate & virium robore, inermes circa ſe habebat; ignorantes quem ad uſum neque centuriati, neque armati ſervarentur. Tum ex totius Siciliæ juniorum numero, principes genere & fortuna trecentos equites, qui ſecum in Africam trajicerent, legit: diemque iis, qua equis armiſque inſtructi atque ornati adeſſent, edixit. Gravis ea militia, procul domo, terra marique multos labores magna pericula allatura videbatur: neque ipſos modo, ſed parentes cognatoſque eorum ea cura angebat. Vbi dies quę dicta erat, advenit, arma equoſque oſtenderunt. tum Scipio, renunciari ſibi dixit, quoſdam equites Siculorum tamquam gravem & duram horrere eam militiam. Si qui ita animati eſſent, malle eos ſibi jam tum fateri, quam poſtmodo querentes, ſegnes atque inutiles milites reipublicæ eſſe.

eſſe. Expromerent quid ſentirent, cum bona venia ſe auditurum. Vbi ex his unus auſus eſt dicere, ſe prorſus, ſi ſibi utrum velit, liberum eſſet, nolle militare, tum Scipio ei, *Quoniam igitur adoleſcens quid ſentires non diſſimulaſti, vicarium tibi expediam, cui tu arma equumq; & cætera inſtrumenta militiæ, tradas, & tecum hinc extemplo domum ducas, exerceas: docendum cures equo armiſque.* Læto conditionem accipienti, unum ex trecentis, quos inermes habebat, tradit, ubi hoc modo exauctoratum equitem cum gratia imperatoris cæteri viderunt; ſe quiſque excuſare, & vicarium accipere. Ita trecentis Siculis Romani equites ſubſtituti, ſine publica impenſa. Docendorum atque exercendorum curam Siculi habuerunt: quia edictum imperatoris erat, ipſum militaturum, qui ita non feciſſet. Egregiam hanc alam equitum evaſiſſe ferunt, multiſque præliis rempublicam adjuviſſe. Legiones inde quum inſpiceret, plurimorum ſtipendiorum ex iis milites delegit; maxime qui ſub duce Marcello militaverant: quos quum optima diſciplina inſtitutos credebat, tum etiam ab longa Syracuſarum obſidione peritiſſimos eſſe urbium oppugnandarum. nihil enim parvum, ſed Carthaginis jam excidia agitabat animo. Inde exercitum per oppida diſpertit: frumentum Siculorum civitatibus imperat: ex Italia advecto parcit: veteres naves reficit, & cum iis C. Lælium in Africam prædatum mittit. novas Panormi ſubducit, quia ex viridi materia raptim factæ erant, ut in ſicco hibernarent. Præparatis omnibus ad bellum, Syracuſas nondum ex magnis belli motibus ſatis tranquillas, venit. Græci res, à quibuſdam Italici generis, eadem vi, qua per bellum ceperant, retinentibus, conceſſas ſibi ab ſenatu repetebant. Omnium primum ratus, tueri publicam fidem, partim edicto, partim judiciis etiam in pertinaces ad obtinendam injuriam redditis, ſuas res Syracuſanis reſtituit. Non ipſis tantum ea res, ſed omnibus Siciliæ populis grata fuit: eoque enixius bellum adjuverunt. Eadem æſtate in Hiſpania coortum ingens bellũ conciente Illergete Indibili; nulla alia de

cauſſa,

cauſſa, quam per admirationem Scipionis contemptu imperatorum aliorum orto. *Eum ſupereſſe unum ducem Romanis, cæteris ab Annibale interfectis, rebantur. eo nec in Hiſpania cæſis Scipionibus alium, quem mitterent, habuiſſe: & poſteaquam in Italia gravius bellum urgeret, adverſus Annibalem eum arceſſitum. præterquam quod nomina tantum ducum in Hiſpania Romani haberent, exercitum quoque inde veterem deductum. Trepida omnia, ut inconditam turbam tironum, eſſe. numquam talem occaſionem liberandæ Hiſpaniæ fore. Servitum ad eam diem aut Carthaginienſibus aut Romanis: nec invicem his aut illis, ſed interdum utriſque ſimul. Pulſos ab Romanis Carthaginienſes; ab Hiſpanis, ſi conſentirent, pelli Romanos poſſe. ut ab omni externo imperio ſoluta in perpetuum Hiſpania in patrios rediret mores rituſque.* Hæc aliaque dicendo, non populares modo, ſed Auſetanos quoque vicinam gentem concitat, & alios finitimos ſibi atque illis populos. itaque intra paucos dies triginta millia peditum, quatuor fermè equitum in Sedetanum agrum, quo edictum erat,
2 convenerunt. Romani quoque imperatores, L. Lentulus & L. Manlius Acidinus, ne gliſceret, prima negligendo, bellum junctis & ipſi exercitibus per agrum Auſetanum, hoſtico, tamquam pacato, clementer ductis militibus, ad ſedem hoſtium pervenere. trium millium ſpatio procul à caſtris eorum poſuerunt caſtra. Primo per legatos nequicquam tentatum, ut diſcederetur ab armis, dein quum in pabulatores Romanos impetus repente ab equitibus Hiſpanis factus eſſet, ſummiſſo ab ſtatione Romana equitatu, prælium equeſtre fuit; haud ſane memorando in partem ullam eventu. Sole oriente poſtero die armati inſtructique omnes mille fermè paſſus procul à caſtris Romanis aciem oſtendêre. Medii Auſetani erant: cornua dextrum Illergetes, lævum ignobiles tenebant Hiſpani populi. Inter cornua & mediam aciem intervalla patentia ſatis latè fecerunt; qua equitatum, ubi tempus eſſet, emitterent. Et Romani more ſuo exercitum quum inſtruxiſſent,
id

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

id modo hoſtium imitati ſunt, ut inter legiones & ipſi patentes equiti relinquerent vias. Cæterum Lentulus ei parti uſum equitis fore ratus, quæ prior in dehiſcentem intervallis hoſtium aciem equites emiſiſſet; Ser. Cornelio tribuno militum imperat, equites per patentes in hoſtium acie vias permittere equos jubeat: ipſe cœpta parum proſpere pedeſtri pugna, tantum moratus, dum cedenti duodecimæ legioni, quæ in lævo cornu adverſus Illergetes locata erat, tertiam decimam legionem ex ſubſidiis in primam aciem firmamentum ducit. Poſteaquam æquata ibi pugna eſt, ad L. Manlium inter prima ſigna hortantem, ac ſubſidia quibus res poſtulabat locis inducentem, venit. indicat tuta ab lævo cornu eſſe: jam miſſum ab ſe Cornelium Servium procella equeſtri hoſtes circumfuſurum. Vix hæc dicta dederat, quum Romani equites in medios invecti hoſtes, ſimul pedeſtres acies turbarunt, ſimul equitibus Hiſpanorum viam immittendi equos clauſerunt. Itaque omiſſa pugna equeſtri, ad pedeſtrem Hiſpani deſcenderunt. Romani imperatores, ut turbatos hoſtium ordines & trepidationem pavoremque, & fluctuantia viderunt ſigna, hortantur, orant, milites, *ut perculſos invadant, non reſtitui aciem patiantur.* non ſuſtinuiſſent tam infeſtum impetum barbari, ni regulus ipſe Indibilis, cum equitibus ad pedes degreſſus, ante prima ſigna peditum ſe objeciſſet. Ibi aliquandiu atrox pugna ſtetit. tandem poſtquam ii, qui circa regem, ſeminecem reſtantem, deinde pilo terræ affixum, pugnabant, obruti telis occubuerunt, tum, fuga paſſim cœpta, plures cæſi, quia equos conſcendendi equitibus ſpatium non fuerat, & quia perculſis acriter inſtiterunt Romani. nec ante abſceſſum eſt, quam caſtris quoque exuerunt hoſtem. Tredecim millia Hiſpanorum cæſa eo die, octingenti ferme capti. Romanorum ſociorumque paulo amplius ducenti, maxime in lævo cornu ceciderunt. Pulſi caſtris Hiſpani aut qui ex prælio effugerant, ſparſi primo per agros, deinde in ſuas quiſque civitates redierunt. Tum à Mandonio evocati,

in concilium, conqueſtique ibi clades ſuas, increpitis auctoribus belli, legatos mittendos ad arma tradenda, deditionemque faciendam cenſuerunt. Quibus, culpam in auctorem belli, Indibilem cæteroſque principes, quorum plerique in acie cecidiſſent, conferentibus, tradentibuſque arma & dedentibus ſeſe, reſponſum eſt: *In deditionem ita accipi eos, ſi Mandonium cæteroſque belli concitores tradidiſſent vivos: ſin minus; exercitus ſe in agrum Illergetum Auſetanorumque, & deinceps aliorum populorum ducturos.* Hæc dicta legatis, renunciataque in concilium. Ibi Mandonius, cæterique principes comprehenſi & traditi ad ſupplicium. Hiſpaniæ populis reddita pax: ſtipendium ejus anni duplex, & frumentum ſex menſium imperatum, ſagaque & togæ exercitui: & obſides ab triginta ferme populis accepti. Ita Hiſpaniæ rebellantis tumultu haud magno motu intra paucos dies concito & compreſſo, in Africam omnis terror verſus. C. Lælius nocte ad Hipponem Rhegium cum acceſſiſſet, luce prima ad populandum agrum, ſub ſignis milites ſocioſque navales duxit. Omnibus, pacis modo incurioſe agentibus, magna clades illata: nunciique trepidi Carthaginem terrore ingenti complevere, claſſem Romanam, Scipionemque imperatorem (& fama fuerat jam in Siciliam tranſgreſſum) adveniſſe. Nec quot naves vidiſſent, nec quanta manus agros popularetur, ſatis gnari, omnia in majus metu augente, accipiebant. itaque primo terror pavorque, deinde mœſtitia animos inceſſit: *tantum fortunam mutaſſe, ut qui modo ipſi exercitum ante mœnia Romana habuiſſent victores, ſtratiſque tot hoſtium exercitibus, omnes Italiæ populos aut vi aut voluntate in deditionem accepiſſent; ii, verſo Marte, Africæ populationes & obſidionem Carthaginis viſuri forent: nequaquam pari ad patienda ea robore, ac Romani fuiſſent. Illis Romanam plebem, illis Latium juventutem præbuiſſe; majorem ſemper frequentioremque pro tot cæſis exercitibus ſuboleſcentem. Cæterum ſuam plebem, imbellem in urbe, imbellem in agris eſſe. mercede parari auxilia ex Afris,* gente

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

gente ad omnem auram ſpei mobili atque infida. Iam reges, Syphacem poſt colloquium cum Scipione alienatum: Maſaniſſam aperta defectione, infeſtiſſimum hoſtem. nihil uſquam ſpei, nihil auxilii eſſe. Nec Magonem ex Gallia movere tumultus quicquam, nec conjungere ſeſe Annibali: & Annibalem ipſum jam & fama ſeneſcere, & viribus. In hæc deflenda prolapſos ab recenti nuncio animos, rurſus terror inſtans revocavit ad conſultandum, quonam modo obviam præſentibus periculis iretur. Delectus raptim in urbe agriſq; haberi placet, mittere ad conducenda Afrorū auxilia, munire urbem, frumentum convehere, tela, arma parare, inſtruere naves, ac mittere ad Hipponē adverſus Romanam claſſem. Jam hæc agentibus nuncius tandem venit, Lælium, non Scipionem, copiaſque, quantæ ad incurſiones agrorum ſatis ſint, tranſvectas. ſummæ belli molem adhuc in Sicilia eſſe. Ita reſpiratum, mittique ad Syphacem legationes, alioſque regulos, firmandæ ſocietatis cauſſa, cœpta. Ad Philippum quoque miſſi, qui ducenta argenti talenta pollicerentur, ut in Siciliam aut Italiam trajiceret. Miſſi ad duos imperatores in Italiam, ut omni terrore Scipionem retinerent: ad Magonem non legati modo, ſed vigintiquinque naves longæ, ſex millia peditum, octingenti equites, ſeptem elephanti, ad hoc magna pecunia ad conducenda auxilia, quibus fretus propius urbem Romanam exercitum admoveret, conjungeretque ſe Annibali. Hæc Carthagine parabant agitabantque; ad Lælium prædas ingentes ex agro inermi ac nudo præſidiis agentem, Maſaniſſa fama Romanæ claſſis excîtus, cum equitibus paucis venit. *Is ſegniter rem agi ab Scipione queſtus, quod tum non jam exercitum in Africam trajeciſſet, perculſis Carthaginienſibus, Syphace impedito finitimis bellis, quem incertum hærere; ſi ſpatium ad ſua ut velit componenda detur, nihil ſincera fide cum Romanis acturum. Hortaretur, ac ſtimularet Scipionem ne ceſſaret, ſe, quamquam regno pulſus eſſet, cum haud contemnendis copiis affuturum peditum equitumque. nec ipſi Lælio morandum in Africa eſſe.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

claſſem credere profectam à Carthagine, cum qua abſente Scipione non ſatis tutum eſſet contrahi certamen.

5 Ab hoc ſermone dimiſſo Maſaniſſa, Lælius poſtero die naves præda onuſtas ab Hippone ſolvit, revectuſque in Siciliam, mandata Maſaniſſæ Scipioni expoſuit. Eiſdem ferme diebus naves, quæ ab Carthagine ad Magonem miſſæ erant; inter Albingaunos Ligures, Genuamque acceſſerunt. In iis locis tum forte Mago tenebat claſſem: qui legatorum auditis verbis, jubentium exercitus quam maximos comparare; extemplo Gallorum & Ligurum (namque utriuſque gentis ingens ibi multitudo erat) concilium habuit. *& miſſum ſe ad eos vindicandos in libertatem* ait: *&, ut ipſi cernant, mitti ſibi ab domo præſidia: ſed quantis viribus id bellum geratur, in eorum poteſtate eſſe. Duos exercitus Romanos, unum in Gallia, alterum in Etruria eſſe. ſatis ſcire, Sp. Lucretium ſe cum M. Livio juncturum. multa millia ipſis etiam armanda eſſe, ut duobus ducibus, duobus exercitibus Romanis reſiſtatur.* Galli, *ſummam ad id ſuam voluntatem eſſe*, dicere: *ſed quum una caſtra Romana intra fines, altera in finitima terra Etruria prope in conſpectu habeant, ſi palam fiat auxiliis adjutum ab ſeſe Pœnum, extemplo infeſtos utrimque exercitus in agrum ſuum incurſuros. ea ab Gallis deſideraret, quibus occulte adjuvari poſſet. Liguribus, quod procul agro urbibuſque eorum caſtra Romana ſint, libera conſilia eſſe. illos armare juventutem, & capeſſere pro parte bellum, æquum eſſe.* Ligures haud abnuere: tempus modo duorum menſium petere ad delectus habendos. Interim Mago milites, Gallis dimiſſis, clam per agros eorum mercede conducere. commeatus quoque omnis generis occulte ad eum à Gallicis populis mittebantur. M. Livius exercitum volonum ex Etruria in Galliam traducit: junctuſque Lucretio, ſi ſe Mago ex Liguribus propius urbem moveat, obviam ire parat; ſi Pœnus ſub angulo Alpium quietus ſe contineat, & ipſe in eadem regione circa Ariminum Italiæ præſidio futurus.

6 Poſt reditum ex Africa C. Lælii, & Scipione ſtimulato

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

lato Maſaniſſæ adhortationibus, & militibus prædam ex hoſtium terra cernentibus tota claſſe efferri, accenſis ad trajiciendum quam primum, intervenit majori minor cogitatio, Locros urbem recipiendi, quæ ſub defectionem Italiæ deſciverat & ipſa ad Pœnos. Spes autem affectandæ ejus rei ex minima re affulſit: latrociniis magis quam juſto bello in Bruttiis gerebantur res; principio ab Numidis facto, & Bruttiis, non ſocietate magis Punica, quam ſuopte ingenio congruentibus in eum morem. Poſtremo Romani quoque jam contagione quadam rapto gaudentes, quantum per duces licebat, excurſiones in hoſtium agros facere. Ab iis egreſſi quidam urbem Locrenſes circumventi, Rhegiumque abſtracti fuerant. in eo captivorum numero fabri quidam fuere, aſſueti forte apud Pœnos mercede opus in arce Locrorum facere. Ii cogniti ab Locrenſium principibus, qui pulſi ab adverſa factione, quæ Annibali Locros tradiderat, Rhegium ſe contulerant: quum cætera percunctantibus (ut mos eſt qui diu abſunt) quæ domi agerentur, expoſuiſſent; ſpem fecerunt, ſi redempti ac remiſſi forent, arcem ſe iis tradituros. ibi ſe habitare, fidemque ſibi rerum omnium inter Carthaginienſes eſſe. Itaque ut qui ſimul deſiderio patriæ angerentur, ſimul cupiditate inimicos ulciſcendi arderent, redemtis extemplo iis remiſſiſque, quum ordinem agendæ rei compoſuiſſent, ſignaque quæ procul edita obſervarent; ipſi ad Scipionem Syracuſas profecti, apud quem pars exulum erat, referentes ibi promiſſa captivorum, quum ſpem ab effectu haud abhorrentem conſuli feciſſent; tribuni militum cum iis M. Sergius & P. Matienus miſſi, juſſique ab Rhegio tria millia militum Locros ducere. & Q. Pleminio proprætori ſcriptum, ut rei agendæ adeſſet. Profecti ab Rhegio, ſcalas ad editam altitudinem arcis fabricatas portantes, media ferme nocte ex eo loco, unde convenerat, ſignum dedere proditoribus arcis. qui parati intentique, & ipſi ſcalas ad idipſum factas cum demiſiſſent, pluribuſque ſimul locis ſcandentes accepiſſent, priuſquam cla-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

clamor oriretur, in vigiles Pœnorum, ut in nullo tali metu ſopitos, impetus eſt factus. quorum gemitus primo morientium exauditus; deinde ſubita conſternatio ex ſomno, & tumultus, quum cauſſa ignoraretur, poſtremo certior res, aliis excitantibus alios. jamque ad arma pro ſe quiſque vocabat: hoſtes in arce eſſe, & cædi vigiles. oppreſſique forent Romani, nequaquam numero pares, ni clamor ab iis, qui extra arcem erant, ſublatus, incertum unde accidiſſet (omnia vana augente nocturno tumultu) feciſſet. Itaque velut plena jam hoſtium arce territi Pœni, omiſſo certamine, in alteram arcem (duæ ſunt haud multum inter ſe diſtantes) confugiunt. Oppidani urbem habebant; victoribus præmium in medio poſitam. Ex arcibus duabus præliis quotidie levibus certabatur. Q. Pleminius Romano, Amilcar Punico præſidio præerat: & arceſſentes ex propinquis locis ſubſidia, copias augebant. Ipſe poſtremo veniebat Annibal. nec ſuſtiniſſent Romani, niſi Locrenſium multitudo exacerbata ſuperbia atque avaritia
7 Pœnorum, ad Romanos inclinaſſet. Scipioni ut nunciatum eſt, in majore diſcrimine Locris rem verti, ipſumque Annibalem adventare; ne præſidium etiam periclitaretur haud facili inde receptu; & ipſe à Meſſana, L. Scipione fratre in præſidio ibi relicto, quum primum æſtu fretum inclinatum eſt, naves mari ſecundo miſit; Et Annibal à Butroto amni (haud procul is ab urbe Locris abeſt) nuncio præmiſſo, ut ſui luce prima ſumma vi prælium cum Romanis ac Locrenſibus conſererent, dum ipſe, averſis omnibus in eum tumultũ, ab tergo urbem incautam aggrederetur; ubi luce cœptam invenit pugnam, ipſe nec in arcem ſe includere, turba locum arctum impediturus, voluit: neque ſcalas, quibus ſcanderent muros, attulerat. ſarcinis in acervum conjectis, quum haud procul muris ad terrorem hoſtium aciem oſtendiſſet, cum equitibus Numidis circumequitabat urbem, dum ſcalæ, quæque alia ad oppugnandum opus erant, parantur; ad viſendum qua maxime parte aggrederetur. progreſſus ad murum, ſcorpione

pione icto, qui proximus eum forte ſteterat, territus inde tam periculoſo caſu, receptui canere quum juſſiſſet, caſtra procul ab ictu teli communiit. Claſſis Romana à Meſſana Locros aliquot horis die ſuperante acceſſit: expoſiti omnes è navibus, & ante occaſum ſolis, urbem ingreſſi ſunt. Poſtero die cœpta ex arce à Pœnis pugna: & Annibal jam ſcalis, aliiſque omnibus ad oppugnationem paratis, ſubibat muros. quum repente in eum nihil minus quam tale quicquam timentem, patefacta porta erumpunt Romani. ad ducentos improvidos cum invaſiſſent, occidunt. cæteros Annibal, ut conſulem adeſſe ſenſit, in caſtra recipit: nuncioque miſſo ad eos, qui in arce erant, ut ſibimetipſis conſulerent, nocte motis caſtris abiit. Et qui in arce erant, igni injecto tectis, quæ tenebant, ut vis tumultus hoſtem moraretur, agmen ſuorum, fugæ ſimili curſu, ante noctem aſſecuti ſunt. Scipio ut & arcem relictam ab hoſtibus & vacua vidit caſtra, vocatos ad concionem Locrenſes, graviter ob defectionem incuſavit: de auctoribus ſupplicium ſumſit, bonaque eorum alterius factionis principibus, ob egregiam fidem adverſus Romanos, conceſſit. publice nec dare, nec eripere ſe quicquam Locrenſibus, dixit, *Romam mitterent legatos: quam ſenatus æquum cenſuiſſet, eam fortunam habituros. Illud ſatis ſcire, etſi male de populo Romano meriti eſſent, in meliore ſtatu ſub iratis Romanis futuros, quam ſub amicis Carthaginienſibus fuerint.* Ipſe Q. Pleminio legato, præſidioque quod arcem ceperat, ad tuendam urbem relicto, cum quibus venerat copiis, Meſſanam trajecit. Ita ſuperbe & crudeliter habiti Locrenſes à Carthaginienſibus poſt defectionem ab Romanis fuerant, ut modicas injurias non æquo modo animo pati, ſed prope lubenti poſſent. verum enimvero tantum Pleminius Amilcarem præſidii præfectum, tantum præſidiarii milites Rom. Pœnos ſcelere atque avaritia ſuperaverunt, ut non armis, ſed vitiis videretur certari. nihil omnium, quæ inopi inviſas opes potentioris faciunt, prætermiſſum in oppidanos eſt ab duce aut à militibus;

tibus: in corpora ipſorum, in liberos, in conjuges infandæ contumeliæ editæ. Nam avaritia ne ſacrorum quidem ſpoliatione abſtinuit: nec alia modo templa violata, ſed Proſerpinæ etiam, intacti omni ætate, theſauri; præterquam quod à Pyrrho, qui cum magno piaculo ſacrilegii ſui manubias retulit, ſpoliati dicebantur. Ergo ſicut ante regiæ naves laceratæ naufragiis, nihil in terram integri, præter ſacram pecuniam Deæ, quam aſportaverant, extulerunt: tum quoque alio genere cladis eadem illa pecunia omnibus contactis ea violatione templi furorem objecit, atque inter ſe ducem in ducem, mili-
9 tem in militem rabie hoſtili vertit. Summæ rei Pleminius præerat: militum pars ſub eo, quam ipſe ab Rhegio abduxerat, pars ſub tribunis erat. Rapto poculo argenteo ex oppidani domo Pleminii miles fugiens, ſequentibus quorum erat, obvius forte Sergio & Matieno tribunis militum fuit. cui quum juſſu tribunorum ademptum poculum eſſet; jurgium inde & clamor, pugna poſtremo orta inter Pleminii milites, tribunorumque; ut ſuis quiſque opportunus advenerat, multitudine ſimul ac tumultu creſcente. Victi Pleminii milites, quum ad Pleminium cruorem ac vulnera oſtentantes non ſine vociferatione atque indignatione concurriſſent, probra in eum ipſum jactata in jurgiis referentes; accenſus ira, domo ſeſe proripuit, vocatoſque tribunos nudari, ac virgas expediri jubet. Dum ſpoliandis iis (repugnabant enim, militemque implorabant) tempus teritur, repente milites feroces recenti victoria, ex omnibus locis, velut adverſus hoſtes ad arma conclamatum eſſet, concurrerunt. & quū violata jam virgis corpora tribunorum vidiſſent, tum verò in multo impotentiorem ſubito rabiem accenſi, ſine reſpectu, non majeſtatis modo, ſed etiam humanitatis, in legatū, impetum, lictoribus prius indignum in modū mulcatis, faciunt. tum ipſum, ab ſuis interceptum & ſecluſum, hoſtiliter lacerant, & prope exſanguē, naſo auribuſq; mutilatis, relinquunt. His Meſſanam nunciatis, Scipio poſt paucos dies Locros hexeri advectus, quum cauſ-

cauſſam Pleminii & tribunorum audiſſet, Pleminio noxa liberato, relictoque in ejuſdem loci præſidio, tribunis ſontibus judicatis, & in vincula conjectis, ut Romam ad ſenatum mitterentur, Meſſanam atque inde Syracuſas redit. Pleminius impotens iræ, neglectam ab Scipione & nimis leviter latam ſuam injuriam, ratus; nec quemquam æſtimare alium eam litem poſſe, niſi qui atrocitatem ejus patiendo ſenſiſſet; tribunos attrahi ad ſe juſſit; laceratoſque omnibus, quæ pati corpus ullum poteſt, ſuppliciis interfecit: nec ſatiatus vivorum pœna, inſepultos projecit. Simili crudelitate & in Locrenſium principes eſt uſus, quos ad conquerendas injurias ad P. Scipionem profectos audivit. & quæ antea per libidinem atque avaritiam fœda exempla in ſocios ediderat; tunc ab ira multiplicia edere: infamiæ atque invidiæ non ſibi modo, ſed etiam imperatori eſſe.

Jam comitiorum appetebat tempus, quum P. Li- 10
cinii conſulis literæ Romam allatæ, *ſe, exercitumque ſuum gravi morbo adfectari: nec ſiſti potuiſſe, ni eadem vis mali, aut gravior etiam, in hoſtes ingruiſſet. Itaque quoniam ipſe venire ad comitia non poſſet, ſi ita Patribus videretur, ſe Q. Cæcilium Metellum dictatorem comitiorum cauſſa dicturum: exercitum Q. Cæcilii dimitti, è republica eſſe. Nam neque uſum ejus ullum in præſentia eſſe, quum Annibal jam in hiberna ſuos receperit: & tanta inceſſerit in ea caſtra vis morbi, ut niſi mature dimittantur, nemo omnium ſuperfuturus videatur.* ea conſuli à Patribus facienda, ut è republica fideque ſua duceret, permiſſa. Civitatem eo tempore repens religio invaſerat, invento carmine in libris Sibyllinis, propter crebrius eo anno de cœlo lapidatum, inſpectis. *Quandoque hoſtis alienigena terræ Italiæ bellum intuliſſet, eum pelli Italia vincique poſſe, ſi mater Idæa a Peſſinunte Romam advecta foret.* Id carmen ab decemviris inventum eo magis Patres movit, quod & legati, qui donum Delphos portaverant, referebant: & ſacrificantes ipſos Pythio Apollini litaviſſe, & reſponſum oraculo editum, majorem multo victoriam, quam

cujus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

cujus ex ſpoliis dona portarent, adeſſe populo Romano. In ejuſdem ſpei ſummam conferebant P. Scipionis velut præſagientem animum de fine belli, quod depopoſciſſet provinciam Africam. Itaque quo maturius fatis, ominibus oraculiſque portendentis ſeſe victoriæ compotes fierent, id cogitare, quæ ra-
11 tio tranſportandæ Romam Deæ eſſet. Nullas dum in Aſia civitates ſocias habebat populus Romanus: tamen memores, Æſculapium quoque ex Græcia quondam, haud dum ullo fœdere ſociata, valetudinis populi cauſſa arceſſitum, & jam cum Attalo rege propter commune adverſus Philippum bellum cœptam amicitiam eſſe; facturum eum quæ poſſit, populi Romani cauſſa; legatos ad eum decernunt, M. Valerium Lævinum, qui bis conſul fuerat, ac res in Græcia geſſerat, M. Cæcilium Metellum prætorium, Ser. Sulpicium Galbam ædilitium, duos quæſtorios, C. Tremellium Flaccum, & M. Valerium Faltonem. His quinque naves quinqueremes, ut ex dignitate populi Romani adirent eas terras, ad quas concilianda majeſtas nomini Romano eſſet, decernunt. Legati Aſiam petentes protinus Delphos quum eſcendiſſent, oraculum adierunt, conſulentes, ad quod negotium domo miſſi eſſent, perficiendi ejus, quam ſibi ſpem populoque Romano portenderet. Reſponſum eſſe ferunt, *Per Attalum regem compotes ejus fore quod peterent. quum Romam Deam devexiſſent, tum curarent, ut eam qui vir optimus Romæ eſſet, hoſpitio exciperet.* Pergamum ad regem venerunt. Is legatos comiter acceptos Peſſinuntem in Phrygiam deduxit: ſacrumque iis lapidem, quem matrem Deûm incolæ eſſe dicebant, tradidit, ac deportare Romam juſſit. Præmiſſus ab legatis M. Valerius Falto, nunciavit, Deam apportari. quærendum virum optimum in civitate eſſe, qui eam rite hoſpitio acciperet. Q. Cæcilius Metellus dictator ab conſule in Bruttiis comitiorum cauſſa dictus, exercituſque ejus dimiſſus: magiſter equitum L. Veturius Philo. Comitia per dictatorem habita. Conſules facti M. Cornelius Cethegus, P. Sempron. Tuditanus abſens, quum

quum provinciam Græciam haberet. Prætores inde
creati, Ti. Claudius Nero, M. Marcius Ralla, L.
Scribonius Libo, M. Pomponius Matho. Comi-
tiis peractis, dictator ſeſe magiſtratu abdicavit. Lu-
di Romani ter, plebeii ſepties inſtaurati. Curules
erant ædiles Cn. & L. Cornelii Lentuli. Lucius
Hiſpaniam provinciam habebat: abſens creatus,
abſens eum honorem geſſit. Ti. Claudius Aſellus,
& M. Junius Pennus plebeii ædiles fuerunt. Ædem
Virtutis eo anno ad portam Capenam M. Marcel-
lus dedicavit, ſeptimodecimo anno poſtquam à
patre ejus primo conſulatu vota in Gallia ad Cla-
ſtidium fuerat. Et flamen Martialis eo anno eſt
mortuus M. Æmilius Regillus. Neglectæ eo bien- 12
nio res in Græcia erant. itaque Philippus Ætolos,
deſertos ab Romano, cui uni fidebant, auxilio, qui-
bus voluit conditionibus ad petendam & paciſcen-
dam ſubegit pacem. quod niſi omni vi perficere
maturaſſet, bellantem eum cum Ætolis P. Sem-
pronius proconſul, ſucceſſor imperii miſſus Sulpi-
cio, cum decem millibus peditum, & mille equi-
tibus, & triginta quinque roſtratis navibus (haud
parvum momentum ad opem ferendam ſociis) op-
preſſiſſet. Vix dum pace facta nuncius regi venit,
Romanos Dyrrhachium veniſſe: Parthinoſque &
propinquas alias gentes motas eſſe ad ſpem novan-
di res: Dimallumque oppugnari. Eo ſe verterant
Romani ab Ætolorum, quo miſſi erant, auxilio:
irati, quod ſine auctoritate ſua adverſus fœdus cum
rege pacem feciſſent. Ea quum audiſſet Philippus,
ne qui motus major in finitimis gentibus populiſ-
que oriretur, magnis itineribus Apolloniam con-
tendit: quo Sempronius ſe receperat, miſſo Læto-
rio legato cum parte copiarum, & quindecim na-
vibus in Ætoliam, ad viſendas res, pacemque ſi
poſſet, turbandam. Philippus agros Apollonia-
tium vaſtavit, & ad urbem admotis copiis, pote-
ſtatem pugnæ Romano fecit. quem poſteaquam
quietum muros tantummodo tueri vidit, nec ſatis
fidens viribus ut urbem oppugnaret, & cum Ro-

manis quoque, ſicut cum Ætolis, cupiens pacem ſi poſſet, ſin minus, inducias facere; nihil ultra irritatis novo certamine odiis, in regnum ſe recepit. Per idem tempus tædio diutini belli Epirotæ, tentata prius Romanorum voluntate, legatos de pace communi ad Philippum miſere; ſatis confidere conventuram eam affirmantes, ſi ad colloquium cum P. Sempronio imperatore Romano veniſſet. Facile impetratum (neque enim ne ipſius quidem regis abhorrebat animus) ut in Epirum tranſiret. Phœnice urbs eſt Epiri: ibi prius collocutus rex cum Eropo, & Darda, & Philippo Epirotarum prætoribus, poſtea cum P. Sempronio congreditur. Affuit colloquio & Amynander Athamanum rex, & magiſtratus alii Epirotarum, & Acarnanum. Primus Philippus prætor verba fecit, & petiit ſimul ab rege, & ab imperatore Romano, ut finem belli facerent, darentque eam Epirotis veniam. P. Sempronius conditiones pacis dixit, ut Parthini, & Dimallum, & Bargulum, & Eugenium, Romanorum eſſent. Atintania, ſi miſſis Romam legatis ab ſenatu impetraſſet, Macedoni accederet. In eas conditiones quum pax conveniret, ab rege fœderi adſcripti, Pruſia Bithyniæ rex, Achæi, Bœoti, Theſſali, Acarnanes, Epirotæ: ab Romanis, Ilienſes, Attalus rex, Pleuratus, Nabis Lacedæmoniorum tyrannus, Elei, Meſſenii, Athenienſes. Hæc conſcripta conſignataque ſunt, & in duos menſes induciæ factæ, donec Romam mitterentur legati, ut populus in has conditiones pacem juberet. juſſeruntque omnes tribus: quia verſo in Africam bello, omnibus aliis in præſentia levari bellis volebant. P. Sempronius pace facta, ad con-
13 ſulatum Romam deceſſit. M. Cornelio, P. Sempronio conſulibus (quintuſdecimus is annus Punici belli erat) provinciæ, Cornelio Etruria cum vetere exercitu, Sempronio Bruttii, ut novas ſcriberet legiones, decretæ. Prætoribus, M. Marcio urbana, L. Scribonio Liboni peregrina, & eidem Gallia, M. Pomponio Mathoni Sicilia, Ti. Clau-

dio

dio Neroni Sardinia evenit. P. Scipioni cum eo exercitu, cum ea claſſe, quam habebat, prorogatum in annum imperium eſt. item P. Licinio, ut Bruttios cum duabus legionibus obtineret; quoad eum in provincia cum imperio morari conſuli è republica viſum eſſet. Et M. Livio, & Sp. Lucretio, cum binis legionibus, quibus adverſus Magonem Galliæ præſidio fuiſſent, prorogatum imperium eſt. Et Cn. Octavio, ut cum Sardiniam, legionemque Ti. Claudio tradidiſſet, ipſe navibus longis quadraginta maritimam oram, quibus finibus ſenatus cenſuiſſet, tutaretur. M. Pomponio prætori in Sicilia Cannenſis exercitus duæ legiones decretæ. T. Quintius Tarentum, C. Hoſtilius Tubulus Capuam, proprætores, ſicut priore anno, cum vetere uterque præſidio obtinerent. De Hiſpaniæ imperio, quos in eam provinciam duos proconſules mitti placeret, latum ad populum eſt. Omnes tribus eoſdem L. Cornelium Lentulum, & L. Manlium Acidinum proconſules, ſicut priore anno tenuiſſent, obtinere eas provincias juſſerunt. Conſules delectum habere inſtituerunt, & ad novas ſcribendas in Bruttios legiones, & cæterorum (ita enim juſſi ab ſenatu erant) exercituum ſupplementum. Quamquam nondum aperte Africa provincia decreta erat (occultantibus id, credo, Patri- 14
bus, ne reſciſcerent Carthaginienſes) tamen in eam ſpem erecta civitas erat, in Africa eo anno debellatum iri; finemque bello Punico adeſſe. Impleverat ea res ſuperſtitionum animos: pronique & ad nuncianda, & ad credenda prodigia erant, eo plura vulgabantur. *Duos ſoles viſos: & nocte interluxiſſe: & facem Setiæ ab ortu Solis ad occidentem porrigi viſam. Tarracinæ portam, Anagninæ & portam & multis locis murum, de cœlo tactum. In æde Iunonis Soſpitæ Lanuvii cum horrendo fragore ſtrepitum editum.* Eorum procurandorum cauſſa diem unum ſupplicatio fuit: & novendiale ſacrum, quod de cœlo lapidatum eſſet, factum. Eo acceſſit conſultatio de matre Idæa accipienda. quam præterquam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

quod M. Valerius, unus ex legatis, prægreſſus, actu-
rum in Italia fore nunciaverat; recens nuncius ad-
erat, Tarracinæ jam eſſe. Haud parvæ rei judicium
ſenatum tenebat, qui vir optimus in civitate eſſet.
Veram certè victoriam ejus rei ſibi quiſque mal-
let, quam ulla imperia, honoreſve ſuffragio ſeu Pa-
trum, ſeu plebis delatos. P. Scipionem, Cn. filium,
ejus qui in Hiſpania ceciderat, adoleſcentem non-
dum quæſtorium, judicaverunt in tota civitate vi-
rum bonorum optimum eſſe. id quibus virtutibus
inducti ita judicarint, ſicut proditum à proximis
memoriæ temporum illorum ſcriptoribus, libens
poſteris traderem; ita meas opiniones, conjectan-
do rem vetuſtate obrutam, non interponam. P.
Cornelius cum omnibus matronis Oſtiam ire juſ-
ſus obviam Deæ. iſque eam de nave accipere, &
in terram elatam tradere ferendam matronis. Poſt-
quam navis ad oſtium amnis Tiberini acceſſiſſet,
ſicut erat juſſus, in ſalum nave evectus, ab ſacerdo-
tibus Deam accepit, extulitque in terram, Matro-
næ primores civitatis, inter quas unius Claudiæ
Quintæ inſigne eſt nomen, accepere: cui dubia (ut
traditur) antea fama, clariorem ad poſteros tam
religioſo miniſterio pudicitiam fecit. Eæ per ma-
nus ſuccedentes deinceps aliæ aliis, omni effuſa ci-
vitate obviam, thuribulis ante januas poſitis, qua
præferebatur, atque incenſo thure, precantibus, ut
volens propitiaque urbem Romanam iniret, in
ædem Victoriæ, quæ eſt in palatio, pertulere Deam
pridie idus Aprilis. iſque dies feſtus fuit. populus
frequens dona Deæ in Palatium tulit, lectiſternium-
15 que & ludi fuere, Megaleſia appellata. Quum de
ſupplemento legionum, quæ in provinciis erant,
ageretur; tempus eſſe, à quibuſdam ſenatoribus ſub-
jectum eſt, quæ dubiis in rebus utcumque tolerata
eſſent, ea dempto jam tandem Deûm benignitate
metu, non ultra pati. Erectis expectatione Patri-
bus, ſubjecerunt: colonias Latinas duodecim, quæ
Q. Fabio & Q. Fulvio conſulibus abnuiſſent mili-
tes dare, eas annum jam ferme ſextum vacationem
mili-

militiæ, quaſi honoris & beneficii cauſſa habere: quum interim boni, obedienteſque ſocii pro fide atque obſequio imperii Romani continuis omnium annorum delectibus exhauſti eſſent. Sub hanc vocem non memoria magis Patribus renovata rei prope jam obliteratæ, quam ira irritata eſt. itaque nihil prius referre conſules paſſi, decreverunt, *ut conſules magiſtratus, denoſque principes, Nepete, Sutrio, Ardea, Calibus, Alba, Carſeolis, Sora, Sueſſa, Setia: Circeis, Narnia, Interamna,* (eæ namque coloniæ in ea cauſſa erant) *Romam excirent: iis imperarent, quantum quæque earum coloniarum militum plurimum dediſſet populo Romano, ex quo hoſtes in Italia eſſent, duplicatum ejus ſummæ numerum peditum daret, & equites centenos vicenos. ſi qua eum numerum equitum explere non poſſet, pro equite uno tres pedites liceret dare: pedites, equiteſque quam locupletiſſimi legerentur, mitterenturque, ubicunque extra Italiam ſupplemento opus eſſet. Si qui ex iis recuſarent, retineri ejus coloniæ magiſtratus, legatoſque placere: neque, ſi poſtularent, ſenatum dari, priuſquam imperata feciſſent. ſtipendium præterea iis coloniis in millia æris, aſſes ſingulos, imperari, exigique quotannis: cenſumque in iis coloniis agi ex formula ab Romanis cenſoribus data. dari autem placere eandem, quam populo Romano: deferrique Romam ab juratis cenſoribus coloniarum, priuſquam magiſtratu abirent.* Ex hoc ſenatuſconſulto accitis Romam magiſtratibus, primoribuſque earum coloniarum, conſules quum militem ſtipendiumque imperaſſent, alii aliis magis recuſare ac reclamare. *negare tantum militum effici poſſe: vix, ſi ſimplum ex formula imperetur, enixuros. Orare, atque obſecrare, ut ſibi ſenatum adire ac deprecari liceret. nihil ſe, quare perire merito deberent, admiſiſſe: ſed ſi pereundum etiam foret, neque ſuum delictum, neque iram populi Romani, ut plus militum darent, quam haberent, poſſe efficere.* Conſules obſtinati manere legatos Romæ jubent; magiſtratus ire domos ad delectus habendos. niſi ſumma mili-

 tum,

tum, quæ imperata eſſet, Romam adducta, nemi-
nem iis ſenatum daturum. Ita præciſa ſpe ſenatum
adeundi deprecandique, delectus in iis duodecim
coloniis, per longam vacationem numero junio-
16 rum aucto, haud difficulter eſt perfectus. Altera
itidem res, prope æque longo neglecta ſilentio, re-
lata à M. Valerio Lævino eſt. qui privatis colla-
tas pecunias, ſe ac M. Claudio conſulibus, reddi
tandem æquum eſſe dixit, *nec mirari quemquam
debere, in publica obligata fide ſuam præcipuam cu-
ram eſſe. Nam præterquam quod aliquid propriè ad
conſulem ejus anni, quo collatæ pecuniæ eſſent, perti-
neret: etiam ſe auctorem ita conferendi fuiſſe; inopi
ærario, nec plebe ad tributum ſufficiente.* Grata ea
Patribus admonitio fuit: juſſiſque referre conſuli-
bus, decreverunt, *ut tribus penſionibus ea pecunia
ſolveretur: primam præſentem ii qui tum eſſent, duas
tertii & quinti conſules numerarent.* Omnes dein-
de alias curas una occupavit, poſtquam Locren-
ſium clades, quæ ignoratæ ad eam diem fuerant,
legatorum adventu vulgatæ ſunt. nec tam Q. Ple-
minii ſcelus, quam Scipionis in eo aut ambitio
aut negligentia iras hominum irritavit. Decem le-
gati Locrenſium, obſiti ſquallore & ſordibus, in
comitio ſedentibus conſulibus, velamenta ſuppli-
cum, ramos oleæ (ut Græcis mos eſt) porrigentes,
ante tribunal cum flebili vociferatione humi pro-
cubuerunt. Quærentibus conſulibus Locrenſes ſe
dixerunt eſſe, *ea paſſos à Q. Pleminio legato, Roma-
niſque militibus, quæ pati ne Carthaginienſes qui-
dem velit populus Romanus. Rogare, ut ſibi Patres
adeundi, deplorandique ærumnas ſuas poteſtatem fa-
cerent.* Senatu dato, maximus natu ex iis: *Scio,*
inquit, *quanti æſtimentur noſtræ apud vos querelæ,
Patres Conſcripti, plurimum in eo momenti eſſe, ſi
probe ſciatis, & quomodo proditi Locri Annibali
ſint, & quomodo pulſo Annibalis præſidio, reſtituti
in ditionem veſtram. quippe ſi & culpa defectionis
procul à publico conſilio abſit, & reditum in veſtram
ditionem appareat, non voluntate ſolum, ſed ope etiam*
ac

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ac virtute noſtra; magis indignemini, bonis ac fidelibus ſociis tam atroces atque indignas injurias ab legato veſtro militibuſque fieri. Sed ego cauſſam utriuſque defectionis noſtræ in aliud tempus differendam arbitror eſſe, duarum rerum gratia: unius, ut coram P. Scipione, qui Locros recepit, omnium nobis rectè perperamque factorum teſtis, agatur: alterius, quod qualeſcumque ſumus, tamen hæc quæ paſſi ſumus, pati non debuimus. Non poſſumus diſſimulare, Patres Conſcripti, nos, quum præſidium Punicum in arce noſtra haberemus, multa fœda, indigna, & à præfecto præſidii Amilcare, & ab Numidis Afriſque paſſos eſſe. Sed quid illa ſunt, collata cum iis, quæ hodie patimur? Cum bona venia, quæſo, audiatis, Patres Conſcripti, id quod invitus dicam. In diſcrimine eſt nunc humanum omne genus, utrum vos, an Carthaginienſes principes orbis terrarum videat. ſi ex iis, quæ Locrenſes aut ab illis paſſi ſumus, aut à veſtro præſidio nunc quum maxime patimur, æſtimandum Romanum ac Punicum imperium ſit; nemo non illos ſibi quam vos dominos præoptet. Et tamen videte, quemadmodum Locrenſes in vos animati ſint. Quum à Carthaginienſibus injurias tanto minores acciperemus, ad veſtrum imperatorem confugimus: quum à veſtro præſidio pluſquam hoſtilia patiamur, nuſquam alio quam ad vos querelas detulimus. Aut vos reſpicietis perditas res noſtras, Patres conſcripti, aut ne ab Diis quidem immortalibus quod precemur, quicquam ſupereſt. Q. Pleminius legatus miſſus eſt cum præſidio ad recipiendos à Carthaginienſibus Locros, & cum eodem ibi relictus eſt præſidio. In hoc legato veſtro (dant enim animum ad loquendum libere ultimæ miſeriæ) nec hominis quicquam eſt, Patres conſcripti, præter figuram & ſpeciem, neque Romani civis, præter habitum veſtitumque & ſonum Latinæ linguæ. Peſtis, ac bellua immanis, quales fretum quondam, quo ab Sicilia dividimur, ad perniciem navigantium circumſediſſe fabulæ ferunt. At ſi ſcelus, libidinemque, & avaritiam ſolus ipſe exercere in ſocios veſtros ſatis haberet, unam profundam qui-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

dem voraginem tamen patientia noſtra expleremus: nunc omnes centuriones militeſque veſtros (adeo in promiſcuo licentiam atque improbitatem eſſe voluit) Pleminios fecit: omnes rapiunt, ſpoliant, verberant, vulnerant, occidunt: conſtuprant matronas, virgines, ingenuos, raptos ex complexu parentum. Quotidie capitur urbs noſtra, quotidie diripitur: dies nocteſque omnia paſſim mulierum puerorumque, qui rapiuntur atque aſportantur, ploratibus ſonant. Miretur qui ſciat, quomodo aut nos ad patiendum ſufficiamus, aut illos qui faciunt, nondum tantarum injuriarum ſatietas ceperit. Neque ego exſequi poſſum, nec vobis operæ eſt audire ſingula, quæ paſſi ſumus. communiter omnia complectar. Nego domum ullam Locris, nego quemquam hominem expertem injuriæ eſſe: nego ullum genus ſceleris, libidinis, avaritiæ ſupereſſe, quod in ullo, qui pati potuerit, prætermiſſum ſit. Vix ratio iniri poteſt; uter caſus civitatis ſit deteſtabilior, quum hoſtes bello urbem cepere, an quum exitiabilis tyrannus vi atque armis oppreſſit. Omnia, quæ captæ urbes patiuntur, paſſi ſumus, & cum maxime patimur, Patres conſcripti: omnia quæ crudeliſſimi atque importuniſſimi tyranni ſcelera in oppreſſos cives edunt, Pleminius in nos,
18 liberoſque noſtros, & conjuges, edidit. Vnum eſt, de quo nominatim & nos queri religio infixa animis cogat, & vos audire & exſolvere rempublicam veſtram religione, ſi ita vobis videbitur, velimus, Patres conſcripti. Vidimus enim cum quanta cærimonia non veſtros ſolum colatis Deos, ſed etiam externos accipiatis. Fanum eſt apud nos Proſerpinæ, de cujus ſanctitate templi credo aliquam famam ad vos perveniſſe Pyrrhi bello: qui cum ex Sicilia rediens Locros claſſe prætervheretur, inter alia fœda, quæ propter fidem erga vos in civitatem noſtram facinora edidit, theſauros quoque Proſerpinæ, intactos ad eam diem, ſpoliavit: atque ita pecunia in naves impoſita, ipſe terra eſt profectus. Quid ergo evênit, Patres conſcripti? Claſſis poſtero die fœdiſſima tempeſtate lacerata, omneſque naves, quæ ſacram pecuniam habuerunt, in

littora

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

littora noſtra ejecta ſunt. Qua tanta clade edoctus tandem Deos eſſe ſuperbiſſimus rex, pecuniam omnem conquiſitam in theſauros Proſerpinæ referri juſſit. nec tamen illi unquam poſtea proſperi quicquam evenit: pulſuſque Italia, ignobili atque inhoneſta morte, temere nocte ingreſſus Argos, occubuit. Hæc quum audiſſet legatus veſter, tribunique militum, & mille alia, quæ non augendæ religionis cauſſa, ſed præſentis Deæ numine ſæpe comperta nobis majoribuſque noſtris, referebantur; auſi ſunt nihilominus ſacrilegas admovere manus intactis illis theſauris: & nefanda præda ſeipſos, ac domos contaminare ſuas, & milites veſtros. quibus per vos fidem veſtram P. C. priuſquam eorum ſcelus expietis, neque in Italia, neque in Africa quicquam rei geſſeritis; ne quod piaculum commiſerunt, non ſuo ſolum ſanguine, ſed etiam publica clade luant. Quamquam ne nunc quidem P. C. aut in ducibus aut in militibus veſtris ceſſat ira Deæ. Aliquoties jam inter ſe ſignis collatis concurrunt. dux alterius partis Pleminius, alterius duo tribuni militum erant: non acrius cum Carthaginienſibus, quam ipſi inter ſe ferro dimicaverunt. præbuiſſentque occaſionem furore ſuo Locros recipiendi Annibali, ni accitus a nobis Scipio interveniſſet. At, Hercule, milites contactos ſacrilegio furor agitat: in ducibus ipſis puniendis nullum Deæ numen apparuit. Immo ibi præſens maxime fuit. Virgis cæſi tribuni ab legato ſunt. Legatus deinde inſidiis tribunorum interceptus, præterquam quod toto corpore laceratus, naſo quoque auribuſque deciſis exſanguis eſt relictus: recreatus deinde legatus ex vulneribus, tribunos militum in vincula conjectos, dein verberatos, ſervilibuſque omnibus ſuppliciis cruciatos trucidando occidit: mortuos deinde prohibuit ſepeliri. Has Dea pœnas a templi ſui ſpoliatoribus habet: nec ante deſinet omnibus eos agitare furiis, quam repoſita ſacra pecunia in theſauris fuerit. Majores quondam noſtri, gravi Crotonienſium bello, quia extra urbem templum eſt, transferre in urbem eam pecuniam voluerunt. noctu audita ex delubro vox eſt, abſtinerent manus: Deam ſua templa

defenſuram. *Quia movendi inde theſauros incuſſa erat religio, muro circumdare templum voluerunt. ad aliquantum jam altitudinis excitata erant mœnia, quum ſubito collapſa ruina ſunt. Sed & nunc, & ſæpe alias Dea ſuam ſedem, ſuumque templum aut tutata eſt, aut à violatoribus gravia piacula exegit. noſtras injurias, nec poteſt, nec poſſit alius ulciſci, quam vos, Patres conſcripti. Ad vos, veſtramque fidem ſupplices confugimus. nihil noſtra intereſt, utrum ſub illo præſidio Locros eſſe ſinatis, an irato Annibali & Pœnis ad ſupplicium dedatis. Non poſtulamus, ut extemplo nobis, ut de abſente, ut indicta cauſſa credatis. Veniat coram, ipſe audiat, ipſe diluat. Si quicquam ſceleris, quod homo in homines edere poteſt, in nos prætermiſit; non recuſamus, quin & nos, omnia eadem iterum, ſi pati poſſumus, patiamur, & ille*
19 *omni divino humanoque liberetur ſcelere.* Hæc quum ab legatis dicta eſſent, quæſiſſetque ab iis Q. Fabius, detuliſſent-ne eas querelas ad P. Scipionem; reſponderunt: *miſſos legatos eſſe, ſed eum belli apparatu occupatum eſſe: & in Africam aut jam trajeciſſe, aut intra paucos dies trajecturum. Et legati gratia quanta eſſet apud imperatorem, expertos eſſe: quum inter eum & tribunos cognita cauſſa, tribunos in vincula conjecerit: legatum æque ſontem, aut magis etiam, in ea poteſtate reliquerit.* Juſſis excedere è templo legatis, non Pleminius modo, ſed etiam Scipio principum orationibus lacerari. ante omnes Q. Fabius, natum eum ad corrumpendam diſciplinam militarem, arguere. *Sic & in Hiſpania plus prope per ſeditionem militum, quam bello amiſſum. externo & regio more & indulgere licentiæ militum, & ſævire in eos.* Sententiam deinde æque trucem orationi adjecit. *Pleminium legatum vinctum Romam deportari placere, & ex vinculis cauſſam dicere: ac ſi vera forent, quæ Locrenſes quererentur, in carcere necari, bonaque ejus publicari. P. Scipionem, quod de provincia deceſſiſſet injuſſu ſenatus, revocari: agique cum tribunis plebis, ut de imperio ejus abrogando ferrent ad populum. Locrenſibus coram ſenatum*

reſpon-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

reſpondere, Quas injurias ſibi factas quererentur, eas neque ſenatum neque populum Romanum factas velle. Viros bonos, ſocioſque & amicos eos appellari: liberos, conjuges, quæque alia erepta eſſent, reſtitui: pecuniam, quanta ex theſauris Proſerpinæ ſublata eſſet, conquiri, duplamque pecuniam in theſauris reponi: & ſacrum piaculare fieri, ita ut prius ad collegium pontificum referretur, quod ſacri theſauri moti, violati eſſent; quæ piacula quibus Diis, quibus hoſtiis, fieri placeret. Milites qui Locris eſſent omnes in Siciliam tranſportari: quatuor cohortes ſociorum Latini nominis in præſidium Locros adduci. Perrogari eo die ſententiæ accenſis ſtudiis pro Scipione & adverſus Scipionem non potuere. Præter Pleminii facinus, Locrenſiumque cladem, ipſius etiam imperatoris non Romanus modo, ſed ne militaris quidem cultus jactabatur, *cum pallio crepidiſque inambulare in gymnaſio: libellis etiam palæſtræque operam dare: æque ſegniter molliterque cohortem totam Syracuſarum amœnitate frui: Carthaginem atque Annibalem excidiſſe de memoria: exercitum omnem licentia corruptum, qualis Sucrone in Hiſpania fuerit, qualis nunc Locris, ſociis magis quam hoſti metuendum.* Hæc quanquam partim 20
vera, partim miſta, eoque ſimilia veris jactabantur, vicit tamen Q. Metelli ſententia: qui de cæteris Maximo aſſenſus, de Scipionis cauſſa diſſenſit. *Qui enim convenire, quem modo civitas juvenem admodum, unum recuperandæ Hiſpaniæ delegerit ducem, quem recepta ab hoſtibus Hiſpania ad imponendum Punico bello finem creaverit conſulem, ſpe deſtinaverit Annibalem ex Italia detracturum, Africam ſubacturum; eum repente, tanquam Q. Pleminium, indicta cauſſa prope damnatum, ex provincia revocari? quum ea, quæ in ſe nefarie facta Locrenſes quererentur, ne præſente quidem Scipione facta dicerent, neque aliud quam patientia, aut pudor, quod legato pepercisſet, inſimulari poſſit? Sibi placere, M. Pomponium prætorem, cui Sicilia provincia ſorte eveniſſet, triduo proximo in provinciam proficiſci: conſules, decem*

decem legatos, quos iis videretur, ex ſenatu legere, quos cum prætore mitterent, & duos tribunos plebei, atque ædilem. cum eo conſilio prætorem cognoſcere, ſi ea quæ Locrenſes facta quererentur, juſſu aut voluntate P. Scipionis facta eſſent, ut eum de provincia decedere juberent. Si P. Scipio jam in Africam trajeciſſet, tribuni plebis, atque ædilis, cum duobus legatis, quos maxime prætor idoneos cenſuiſſet, in Africam proficiſcerentur: tribuni atque ædilis, qui reducerent inde Scipionem: legati, qui exercitui præeſſent, donec novus imperator ad eum exercitum veniſſet. Sin M. Pomponius & decem legati comperiſſent, neque juſſu, neque voluntate P. Scipionis ea facta eſſe; ut ad exercitum Scipio maneret, bellumque ut propoſuiſſet, gereret. Hoc facto ſenatuſconſulto cum tribunis plebis actum eſt, aut compararent inter ſe, aut ſorte legerent, qui duo cum prætore ac legatis irent. Ad collegium pontificum relatum de expiandis, quæ Locris in templo Proſerpinæ tacta, violata, elataque inde eſſent. Tribuni plebis cum prætore & decem legatis profecti, M. Claudius Marcellus, & M. Cincius Alimentus: iis ædilis plebis datus, quem ſi aut in Sicilia prætori dicto audiens non eſſet Scipio, aut jam in Africam trajeciſſet, comprehendere tribuni juberent, ac jure ſacroſanctæ poteſtatis reducerent. Prius Locros ire, quam Meſſanam conſilium erat. Cæterum duplex fama eſt, quod ad Pleminium attinet. alii, auditis quæ Romæ acta eſſent, in exilium Neapolim euntem, forte in Q. Metellum unum ex legatis incidiſſe, & ab eo Rhegium vi retractum tradunt: alii, ab ipſo Scipione legatum cum triginta nobiliſſimis equitum miſſum, qui Q. Pleminium in catenas, & cum eo ſeditionis principes, conjicerent. Ii omnes, ſeu ante Scipionis, ſeu tum prætoris juſſu traditi in cuſtodiam Rheginis. Prætor legatique Locros profecti, primam, ſicuti mandatum erat, religionis curam habuere. omnem enim ſacram pecuniam, quæque apud Pleminium, quæque apud milites erat, conquiſitam, cum ea, quam ipſi ſecum attulerant, in theſauris repoſuerunt, ac

pia-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

piaculare ſacrum fecerunt. tum vocatos ad concionem milites, prætor ſigna extra urbem efferre jubet, caſtraque in campo locat, cum gravi edicto, *Si quis miles aut in urbe reſtitiſſet, aut ſecum extuliſſet quod ſuum non eſſet; Locrenſibus ſe permittere, ut quod ſui quiſque cognoſceret, prehenderet. ſi quid non compareret, repeteret. Ante omnia, libera corpora placere ſine mora Locrenſibus reſtitui. non levi defuncturum pœna, qui non reſtituiſſet.* Locrenſium deinde concionem habuit, atque *iis libertatem legeſque ſuas populum Romanum ſenatumque reſtituere* dixit. *Si qui Pleminium, aliumve quem accuſare vellet, Rhegium ſe ſequeretur. Si de Scipione publice queri vellent, ea quæ Locris nefarie in Deos homineſque facta eſſent, juſſu aut voluntate P. Scipionis facta eſſe, legatos mitterent Meſſanam; ibi ſe cum conſilio cogniturum.* Locrenſes prætori legatiſque, & ſenatui ac populo Romano, gratias egere: *ſe ad Pleminium accuſandum ituros. Scipionem, quamquam parum injuriis civitatis ſuæ doluerit, eum eſſe virum, quem amicum ſibi quam inimicum malint eſſe. pro certo ſe habere, neque juſſu, neque voluntate P. Scipionis tot tam nefanda commiſſa: aut Pleminio nimium, aut ſibi parum creditum. Natura inſitum quibuſdam eſſe, ut magis peccari nolint, quam ſatis animi ad vindicanda peccata habeant.* Et prætori & conſilio haud mediocre onus demptum erat de Scipione cognoſcendi. Pleminium, & ad duo & triginta homines cum eo damnaverunt, atque in catenis Romam miſerunt: ipſi ad Scipionem profecti ſunt, ut ea quoque, quæ vulgata ſermonibus erant, de cultu ac deſidia imperatoris, ſolutaque militiæ diſciplina, comperta ocu-
lis perferrent Romam. Venientibus eis Syracuſas, 22
Scipio res, non verba ad purgandum ſeſe paravit. exercitum omnem eo convenire, claſſem expediri juſſit, tanquam dimicandum eo die terra marique cum Carthaginienſibus eſſet. Quo die venerunt, hoſpitio comiter acceptis, poſtero die terreſtrem navalemque exercitus non inſtructos modo, ſed hos de-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

decurrentes, claſſem in portu, ſimulacrum & ipſam edentem navalis pugnæ, oſtendit: tum circa armamentaria & horrea aliumque belli apparatum viſendum prætor legatique ducti. Tantaque admiratio ſingularum univerſarumque rerum incuſſa, ut ſatis crederent, aut illo duce atque exercitu vinci Carthaginienſem populum, aut nullo alio poſſe: jubentque, quod Dii bene verterent, trajicere, & ſpei conceptæ, quo die illum omnes centuriæ priorem conſulem dixiſſent, primo quoque tempore compotem populum Romanum facere: adeoque lætis inde animis profecti ſunt, tanquam victoriam, non belli magnificum apparatum nunciaturi Romam eſſent. Pleminius, quique in eadem cauſſa erant, poſtquam Romam eſt ventum, extemplo in carcerem conditi, ac primo producti ad populum ab tribunis, apud præoccupatos Locrenſium clade animos, nullum miſericordiæ locum habuerunt. poſtea, quum ſæpius producerentur, jam ſeneſcente invidia, molliebantur iræ: & ipſa deformitas Pleminii, memoriaque abſentis Scipionis, favorem ad vulgum conciliabat. Mortuus tamen prius in vinculis eſt, quam judicium de eo populi perficeretur. Hunc Pleminium Clodius Licinius in libro tertio rerum Romanarum refert, ludis votivis, quos Romæ Africanus iterum conſul faciebat, conatum per quoſdam quos precio corruperat, aliquot locis urbem incendere, ut frangendi carceris fugiendique haberet occaſionem. patefacto dein ſcelere, delegatum in Tullianum ex SC. De Scipione nuſquam, niſi in ſenatu actum. ubi omnes legatique & tribuni, claſſem eam, exercitum, ducemque verbis extollentes, effecerunt, ut ſenatus cenſeret, primo quoque tempore in Africam trajiciendum; Scipionique permitteretur, ut ex iis exercitibus, qui in Sicilia eſſent, ipſe legeret, quos in Africam ſecum trajiceret, quos provinciæ relinqueret præſidio.

23 Dum hæc apud Romanos geruntur, Carthaginienſes quoque quum ſpeculis per promontoria omnia poſitis, percunctantes paventeſque ad ſingulos nun-

cios

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

cios ſollicitam hiemem egiſſent, haud parvum & ipſi tuendæ Africæ momentum adjecerunt ſocietate Syphacis regis, cujus maxime fiducia trajecturum in Africam Romanum crediderunt. Erat Aſdrubali Giſgonis filio, non hoſpitium modo cum rege, de quo ante dictum eſt, quum ex Hiſpania forte in idem tempus Scipio atque Aſdrubal convenerunt: ſed mentio quoque inchoata affinitatis, ut rex duceret filiam Aſdrubalis. Ad eam rem conſummandam, tempuſque nuptiis ſtatuendum (jam enim & nubilis erat virgo) profectus Aſdrubal, ut accenſum cupiditate (& ſunt ante omnes Numidæ barbaros effuſi in Venerem) ſenſit, virginem ab Carthagine arceſſit, maturatque nuptias: & inter aliam gratulationem, ut publicum quoque fœdus privato adjiceretur, ſocietas inter populum Carthaginienſem regemque, data ultro citroque fide, eoſdem amicos inimicoſque habituros, jurejurando affirmatur. Cæterum Aſdrubal, memor & cum Scipione initæ regi ſocietatis, & quam vana & mutabilia barbarorum ingenia eſſent; veritus, ne, ſi trajiceret in Africam Scipio, parvum vinculum eæ nuptiæ eſſent; dum accenſum recenti amore Numidam habet, perpellit, blandiciis quoque puellæ adhibitis, ut legatos in Siciliam ad Scipionem mittat, per quos moneat eum, *Ne prioribus ſuis promiſſis fretus in Africam trajiciat. Se & nuptiis, civis Carthaginienſis filiæ Aſdrubalis, quem viderit apud ſe in hoſpitio, & publico etiam fœdere cum populo Carthaginienſi junctum. Hortari primum, ut procul ab Africa, ſicut adhuc fecerint, bellum Romani cum Carthaginienſibus gerant, ne ſibi intereſſe certaminibus eorum, armaque aut hæc, aut illa, abnuentem alteram ſocietatem, ſequi neceſſe ſit. Si non abſtineat Africa Scipio, & Carthagini exercitum admoveat, ſibi neceſſarium fore, & pro terra Africa, in qua & ipſe ſit genitus, & pro patria conjugis ſuæ, proque parente, ac penatibus, dimicare.* Cum his mandatis 24
ab rege legati ad Scipionem miſſi, Syracuſis eum convenerunt. Scipio quanquam magno momento

rerum

rerum in Africa gerendarum, magnaque ſpe deſtitutus erat, legatis propere, priuſquam res vulgaretur, remiſſis in Africam, literas dat ad regem: quibus etiam atque etiam monet eum, Ne jura hoſpitii ſecum, neu cum populo Romano initæ ſocietatis, neu fas, fidem, dextras, Deos teſtes atque arbitros conventorum, fallat. Cæterum, quando neque celari adventus Numidarum poterat (vagati enim in urbe, obverſatique prætorio erant) &, ſi ſileretur quid petentes veniſſent, periculum erat, ne vera eo ipſo quod celarentur, ſua ſponte magis emanarent, timorque in exercitu incederet, ne ſimul cum rege & Carthaginienſibus foret bellandum, avertit à vero falſis præoccupando mentes hominum. Et vocatis ad concionem militibus, *Non ultra eſſe cunctandum* ait. *Inſtare, ut in Africam quam primum trajiciat, ſocios reges. Maſaniſſam prius ipſum ad Lælium veniſſe, querentem, quod cunctando tempus tereretur. nunc Syphacem mittere legatos, idem admirantem, quæ tam diuturnæ moræ ſit cauſſa: poſtulantemque, ut aut trajiciatur tandem in Africam exercitus: aut ſi mutata conſilia ſint, certior fiat, ut & ipſe ſibi ac regno ſuo poſſit conſulere. Itaque jam ſatis omnibus inſtructis apparatiſque, & re jam non ultra recipiente cunctationem, in animo ſibi eſſe, Lilybæum claſſe traducta, eodemque omnibus peditum equitumque copiis contractis, quæ prima dies curſum navibus daret, Deis bene juvantibus, in Africam trajicere.* Literas ad M. Pomponium mittit, ut, ſi ei videretur, Lilybæum veniret: ut communiter conſulerent, quas legiones potiſſimum, & quantum militum numerum in Africam trajiceret. item circum oram omnem maritimam miſit, ut naves onerariæ comprehenſæ Lilybæum omnes traherentur. Quicquid militum naviumque in Sicilia erat, quum Lilybæum conveniſſent, & nec urbs multitudinem hominum, nec portus naves caperet, tantus omnibus ardor erat in Africam trajiciendi, ut non ad bellum duci viderentur, ſed ad certa victoriæ præmia. præcipue qui ſuperabant ex Cannenſi exer-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

exercitu milites, illo, non alio duce credebant navata reipublicæ opera finire ſe militiam ignominioſam poſſe. Et Scipio minime id genus militum aſpernabatur: ut qui neque ad Cannas ignavia eorum cladem acceptam ſciret, neque ullos æque veteres milites in exercitu Romano eſſe, expertoſque non variis præliis modo, ſed urbibus etiam oppugnandis. Quinta & ſexta Cannenſes erant legiones. eas ſe trajecturum in Africam quum dixiſſet, ſingulos milites inſpexit: relictoſque, quos non idoneos credebat, in locum eorum ſubjecit, quos ſecum ex Italia adduxerat; ſupplevitque ita eas legiones, ut ſingulæ ſena millia & ducenos pedites, trecenos haberent equites: ſociorum item Latini nominis pedites equiteſque de exercitu Cannenſi legit. Quan- 25
tum militum in Africam tranſportatum ſit, non parvo numero inter auctores diſcrepat. Alibi decem millia peditum, duo millia & ducentos equites; alibi ſedecim millia peditum, mille & ſexcentos equites, alibi parte plus dimidia rem auctam, quinque & triginta millia peditum equitumque in naves impoſita invenio. quidam non adjecere numerum: inter quos me ipſe in re dubia poni malim. Cœlius ut abſtinet numero, ita ad immenſum multitudinis ſpeciem auget. Volucres ad terram delapſas clamore militum ait, tantamque multitudinem conſcendiſſe naves, ut nemo mortalium aut in Italia aut in Sicilia relinqui videretur. Milites ut in naves ordine ac ſine tumultu conſcenderent, ipſe eam ſibi curam ſumpſit. nauticos C. Lælius, qui claſſis præfectus erat, in navibus, ante conſcendere coactos, continuit. Commeatus imponendi M. Pomponio prætori cura data, quinque & quadraginta dierum cibaria: è quibus quindecim dierum cocta, impoſita. Vt omnes jam in navibus erant, ſcaphas circummiſit, ut ex navibus, gubernatoreſque & magiſtri navium, & bini milites, in forum convenirent ad imperia accipienda. Poſteaquam convenerunt, primum ab iis quæſivit, ſi aquam hominibus, jumentiſque in totidem dies,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

dies, quot frumentum, impoſuiſſent. Vbi reſponderunt, aquam dierum quinque & quadraginta in navibus eſſe; tum edixit militibus, ut ſilentium quieti nautis ſine certamine ad miniſteria exſequenda bene obedientes præſtarent. cum viginti roſtratis ſe ac L. Scipionem ab dextro cornu, lævum totidem roſtratas, & C. Lælium præfectum claſſis cum M. Porcio Catone (quæſtor tum is erat) onerariis futurum præſidio. Lumina in navibus ſingula roſtratæ, bina onerariæ haberent: in prætoria nave inſigne nocturnum trium luminum fore. Emporia ut peterent, gubernatoribus edixit. Fertiliſſimus ager, eoque abundans omnium copia rerum eſt regio, & imbelles (quod plerumque in ubere agro evenit) barbari ſunt: priuſque, quam Carthagine ſubveniretur, opprimi videbantur poſſe. Iis editis imperiis, redire ad naves juſſi: & poſtero die Diis bene ju-
26 vantibus ſigno dato ſolvere naves. Multæ claſſes Romanæ è Sicilia, atque ipſo illo portu profectæ erant. Cæterum non eo bello ſolum (nec id mirum; prædatum enim tantummodo pleræque claſſes ierant) ſed ne priore quidem ulla profectio tanti ſpectaculi fuit. quanquam ſi magnitudine claſſis æſtimaretur, & bini conſules cum binis exercitibus ante trajecerant: & prope totidem roſtratæ in illis claſſibus fuerant, quot onerariis Scipio tum trajiciebat. nam præter quinquaginta longas naves, quadringentis ferme onerariis exercitum tranſvexit. Sed & bellum bello, ſecundum priore ut atrocius Romanis videretur, quum quod in Italia bellabatur, tum ingentes ſtrages tot exercituum ſimul cæſis ducibus effecerant. & Scipio dux partim factis fortibus, partim ſuapte fortuna quadam ingentis ad incrementa gloriæ celebratus converterat animos: ſimul & mens ipſa trajiciendi, nulli ante eo bello duci tentata, quod ad Annibalem detrahendum ex Italia, transferendumque & finiendum in Africa bellum, ſe tranſire vulgaverat. Concurrerat ad ſpectaculum in portum omnis turba; non habitantium modo Lilybæi, ſed legationum omnium
ex

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ex Sicilia: quæ & ad proſequendum Scipionem officii cauſſa convenerant, & prætorem provinciæ M. Pomponium ſecutæ fuerant. ad hoc legiones, quæ in Sicilia relinquebantur, ad proſequendos commilitones proceſſerant: nec claſſis modo proſpectantibus è terra, ſed terra etiam omnis circa referta turba ſpectaculo navigantibus erat. Vbi illu- 27
xit, Scipio è prætoria nave, ſilentio per præconem facto, *Divi Divæque*, inquit, *qui maria terraſque colitis, vos precor quæſoque; uti quæ in meo imperio geſta ſunt, geruntur, poſtque gerentur, ea mihi, populo plebique Romanæ, ſociis nominique Latino, qui populi Romani, quique meam ſectam, imperium auſpiciumque terra, mari, amnibuſque ſequuntur, bene verruncent: eaque vos omnia bene juvetis: bonis auctibus auxitis: ſalvos incolumeſque victis perduellibus victores, ſpoliis decoratos, præda onuſtos triumphanteſque, mecum domos reduces ſiſtatis: inimicorum hoſtiumque ulciſcendorum copiam faxitis. quæque populus Carthaginienſis in civitatem noſtram facere molitus eſt, ea ut mihi populoque Romano in civitatem Carthaginienſium exempla edendi facultatem detis.* Secundum eas preces, cruda exta, cæſa victima, uti mos, in mare porricit, tubaque ſignum dedit proficiſcendi. Vento ſecundo vehementi ſatis profecti, celeriter è conſpectu terræ ablati ſunt: & à meridie nebula occepit, ita ut vix concurſus navium inter ſe vitarent. lenior ventus in alto factus. noctem inſequentem eadem caligo obtinuit: ſole orto eſt diſcuſſa, & addita vis vento. Jam terram cernebant. haud ita multo poſt gubernator Scipioni ait, non plus quinque millia paſſuum Africam abeſſe, Mercurii promontorium ſe cernere. ſi jubeat eo dirigi, jam in portu fore omnem claſſem. Scipio ut in conſpectu terra fuit, precatus Deos, uti bono reipublicæ ſuoque, Africam viderit; dare vela, & alium infra navibus acceſſum petere jubet. Vento eodem ferebantur. cæterum nebula ſub idem ferme tempus, quo pridie, exorta, conſpectum terræ ademit, & ventus premente nebula cecidit.

Nox

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Nox deinde incertiora omnia fecit. itaque anchoras, ne aut inter ſe concurrerent naves, aut terræ inferrentur, jecere. Vbi illuxit, ventus idem coortus, nebula disjecta, aperuit omnia Africæ littora. Scipio quod eſſet proximum promontorium percunctatus, quum Pulchri promontorium id vocari audiſſet; *Placet omen*, inquit, *huc dirigite naves*. Eo claſſis decurrit: copiæ omnes in terram expoſitæ ſunt. Proſperam navigationem ſine terrore ac tumultu fuiſſe, permultis Græcis Latiniſque auctoribus credidi: Cœlius unus, præterquam quod non merſas fluctibus naves, cæteros omnes cœleſtes maritimoſque terrores, poſtremo abreptam tempeſtate ab Africa claſſem ad inſulam Ægimurum, inde ægrè correctum curſum exponit. & prope obrutis navibus, injuſſu imperatoris ſcaphis haud ſecus quam naufragos milites ſine armis cum ingenti tu-
28 multu in terram evaſiſſe. Expoſitis copiis Romani caſtra in proximis tumulis metantur. Jam non in maritimos modo agros conſpectu primum claſſis, dein tumultu egredientium in terram pavor terrorque pervenerat, ſed in ipſas urbes. neque enim hominum modo turba mulierum puerorumque agminibus immiſta, omnes paſſim compleverat vias, ſed pecora quoque præ ſe agreſtes agebant, ut relinqui ſubito Africam diceres. Vrbibus vero ipſis majorem quam quem ſecum attulerant, terrorem inferebant. præcipue Carthaginis prope ut captæ tumultus fuit. Nam poſt M. Atilium Regulum & L. Manlium conſules, annis prope quinquaginta, nullum Romanum exercitum viderant, præter prædatorias claſſes, quibus exſcenſiones in agros maritimos factæ erant: raptiſque quæ obvia fors fecerat, prius recurſum ſemper ad naves, quam clamor agreſtes conciret, fuerat. eo major tum fuga pavorque in urbe fuit. Et, Hercule, neque exercitus domi validus, neque dux quem opponerent, erat. Aſdrubal, Giſgonis filius, genere, fama, divitiis, regia tum etiam affinitate, longe primus civitatis erat: ſed eum ab illo ipſo Scipione aliquot præliis fuſum,
pul-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

pulſumque in Hiſpania meminerant: nec magis ducem duci parem, quam tumultuarium exercitum ſuum Romano exercitui eſſe. Itaque velut ſi urbem extemplo aggreſſurus Scipio foret, ita ad arma eſt conclamatum: portæque raptim clauſæ, & armati in muris, vigiliæque & ſtationes diſpoſitæ, ac nocte inſequenti vigilatum eſt. Poſtero die quingenti equites ſpeculatum ad mare turbandoſque egredientes ex navibus miſſi; in ſtationes Romanorum inciderunt. jam enim Scipio claſſe Vticam miſſa, ipſe haud ita multum progreſſus à mari, tumulos proximos ceperat, & equites in ſtationibus locis idoneis poſuerat, & per agros miſerat prædatum. Ii cum Carthaginienſi equitatu prælium quum 29
commiſiſſent, paucos in ipſo certamine, pleroſque fugientes perſecuti: in quibus præfectum quoque Hannonem, nobilem juvenem, occiderunt. Scipio non agros modo circa vaſtavit, ſed urbem etiam proximam Afrorum ſatis opulentam cepit. ubi præter cætera quæ extemplo in naves onerarias impoſita, miſſaque in Siciliam erant, octo millia liberorum capitum ſervorumque ſunt capta. Lætiſſimus tamen Romanis in principio rerum gerendarum adventus Maſaniſſæ fuit. quem quidam cum ducentis haud amplius equitibus, plerique cum duûm millium equitatu tradunt veniſſe. Cæterum quum longe maximus omnium ætatis ſuæ regum hic fuerit, plurimumque rem Romanam juverit: operæ precium videtur excedere paululum ad enarrandum, quam varia fortuna uſus ſit in amittendo recuperandoque paterno regno. Militanti pro Carthaginienſibus in Hiſpania, pater ei moritur: Galæ nomen erat. Regnum ad fratrem regis Oeſalcem, pergrandem natu (mos ita apud Numidas eſt) pervenit. haud multo poſt, Oeſalce quoque mortuo, major ex duobus filiis ejus Capuſa, puero admodum altero, paternum imperium accepit. Cæterum quum magis jure gentis quam auctoritate inter ſuos aut viribus obtineret regnum; extitit quidam, Mezetulus nomine, non alienus ſanguine

guine

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

guine regibus familiæ ſemper inimicæ, ac de imperio varia fortuna cum iis, qui tum obtinebant, certantis. Is concitatis popularibus, apud quos invidia regum magnæ auctoritatis erat, caſtris palam poſitis, deſcendere regem in aciem, ac dimicare de regno coegit. in eo prælio Capuſa cum multis principum cecidit, gens Maſſyliorum omnis in ditionem imperiumque Mezetuli conceſſit. regio tamen nomine abſtinuit: contentuſque nomine modico tutoris, puerum Lacumacen, qui ſtirpis regiæ ſupererat, regem appellat. Carthaginienſem nobilem fœminam, ſororis filiam Annibalis, quæ proxime Oeſalci regi nupta fuerat, matrimonio ſibi jungit; ſpe Carthaginienſium ſocietatis: & cum Syphace hoſpitium vetuſtum legatis miſſis renovat; omnia ea auxilia præparans adverſus Maſaniſſam.

30 Et Maſaniſſa, audita morte patrui, dein nece fratris patruelis, ex Hiſpania in Mauritaniam (Bocchar ea tempeſtate rex Maurorum erat) trajicit. ab eo ſupplex infimis precibus auxilium itineri, quoniam bello non poterat, quatuor millia Maurorum impetravit. Cum iis, præmiſſo nuncio ad paternos ſuoſque amicos, quum ad fines regni perveniſſet, quingenti ferme Numidæ ad eum convenerunt. Igitur Mauris inde, ſicut convenerat, retro ad regem remiſſis, quamquam aliquanto minor ſpe multitudo, nec cum qua tantam rem aggredi ſatis auderet, conveniret; ratus agendo ac moliendo, vires quoque ad agendum aliquid collecturum, proficiſcenti ad Syphacem, Lacumaci regulo ad Thapſum occurrit. Trepidum agmen quum in urbem refugiſſet, urbem Maſaniſſa primo impetu capit, & ex regiis alios tradentes ſe recepit, alios vim parantes occidit. pars maxima cum ipſo puero inter tumultum ad Syphacem, quo primum intenderant iter, pervenerunt. Fama hujus modicæ rei in principio rerum proſpere actæ, convertit ad Maſaniſſam Numidas. affluebantque undique ex agris viciſque veteres milites Galæ, & invitabant juvenem ad recuperandum paternum regnum.

gnum. Numero militum aliquantum Mezetulus
ſuperabat. nam & ipſe eum exercitum, quo Capu-
ſam vicerat, & ex receptis poſt cædem regis, ali-
quot habebat: & puer Lacumaces ab Syphace auxi-
lia ingentia adduxerat, quindecim millia peditum.
Mezetulo decem millia equitum erant. Quibuſ-
cum Maſaniſſa, nequaquam tantum peditum equi-
tumve habens, acie conflixit. vicit tamen & vete-
rum militum virtus, & prudentia inter Romana
& Punica arma exercitati ducis. Regulus cum tu-
tore & exigua Maſæſylorum manu in Carthagi-
nienſium agrum perfugit. Ita recuperato regno pa-
terno Maſaniſſa, quia ſibi adverſus Syphacem haud
paulo majorem reſtare dimicationem cernebat,
optimum ratus cum fratre patruele gratiam recon-
ciliare, miſſis qui & puero ſpem facerent, ſi in fi-
dem Maſaniſſæ ſeſe permiſiſſet, futurum in eodem
honore, quo apud Galam Oeſalces quondam fuiſ-
ſet: & qui Mezetulo, præter impunitatem, ſua om-
nia cum fide reſtitui ſponderent; ambo præoptan-
tes exilio modicam domi fortunam (omnia, ne id
fieret, Carthaginienſibus de induſtria agentibus)
ad ſeſe perduxit. Aſdrubal tum forte quum hæc ge- 31
rebantur, apud Syphacem erat. qui Numidæ haud
ſane multum ad ſe pertinere credenti, utrum pe-
nes Lacumacen, an Maſaniſſam regnum Maſſylio-
rum eſſet; *falli eum magnopere* ait, *ſi Maſaniſſam
eiſdem contentum fore, quibus patrem Galam, aut pa-
truum ejus Oeſalcem, credat. multo majorem indo-
lem in eo animi ingeniique eſſe, quam in ullo gentis
ejus umquam fuiſſet. Sæpe eum in Hiſpania raræ
inter homines virtutis ſpecimen dediſſe ſociis pari-
ter hoſtibuſque: & Syphacem & Carthaginien-
ſes, niſi orientem illum ignem oppreſſiſſent, ingenti
mox incendio, cum jam nullam opem ferre poſſent, ar-
ſuros. Adhuc teneras & fragiles ejus vires eſſe, vix-
dum coaleſcens foventis regnum.* Inſtando ſtimulan-
doque pervincit, ut exercitum ad fines Maſſylio-
rum admoveat: atque in agro, de quo ſæpe cum
Gala non verbis modo diſceptatum, ſed etiam ar-
mis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

mis certatum fuerat, tamquam haud dubie juris ſui, caſtra locet: ſi quis arceat, quod maxime opus ſit, acie dimicaturum: ſin per metum agro cedatur, in medium regnum eundum. aut ſine certamine conceſſuros in ditionem ejus Maſſylios, aut nequaquam pares futuros armis. His vocibus incitatus Syphax, Maſaniſſæ bellum infert: & primo certamine Maſſylios fundit fugatque. Maſaniſſa cum paucis equitibus ex acie in montem (Balbum incolæ vocant) perfugit. familiæ aliquot cum mapalibus pecoribuſque ſuis (ea pecunia illis eſt) perſecuti ſunt regem: cætera Maſſyliorum multitudo in ditionem Syphacis conceſſit. Quem ceperant exules montem, herbidus aquoſuſque eſt: & quia pecori bonus alendo erat, hominum quoque, carne ac lacte veſcentium, abunde ſufficiebat alimentis. Inde nocturnis primo ac furtivis incurſionibus, deinde aperto latrocinio, infeſta omnia circa eſſe: maxime uri Carthaginienſis ager, quia & plus prædæ quam inter Numidas, & latrocinium tutius erat. jamque adeò licenter eludebant, ut ad mare devectam prædam venderent mercatoribus, appellentibus naves in idipſum; plureſque, quam juſto ſæpe in bello, Carthaginienſium caderent, caperenturque. Deplorabant ea apud Syphacem Carthaginienſes, infenſumque & ipſum ad reliquias belli perſequendas inſtigabant. ſed vix regium videbatur, la-
32 tronem vagum in montibus conſectari. Bocchar ex præfectis regiis, vir acer & impiger ad id delectus. ei data quatuor millia peditum, duo equitum: præmiorumque ingentium ſpe oneratus, ſi caput Maſaniſſæ retuliſſet, aut vivum (id vero inæſtimabile gaudium fore) cepiſſet, palatos incurioſeque agentes improviſo adortus, pecorum hominumque ingenti multitudine à præſidio armatorum excluſa, Maſaniſſam ipſum cum paucis in verticem montis compellit. Inde, prope ut jam debellato, nec præda modo pecorum hominumque captorum miſſa ad regem, ſed copiis etiam, ut aliquanto majoribus quam pro reliquiis belli, re-

miſſis,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

miſſis, cum quingentis haud amplius peditibus ducentiſque equitibus, degreſſum jugis Maſaniſſam perſecutus in valle arcta, faucibus utrimque oppoſitus, incluſit. ibi ingens cædes Maſſyliorum facta. Maſaniſſa cum quinquaginta haud amplius equitibus per anfractus montis ignotos ſequentibus ſe eripuit. Tenuit tamen veſtigia Bocchar: adeptuſque eum patentibus prope Clupeam urbem campis, ita circumvenit, ut præter quatuor equites, omnes ad unum interfecerit. cum iis ipſum quoque Maſaniſſam ſaucium prope è manibus inter tumultum amiſit. In conſpectu erant fugientes; ala equitum diſperſa toto campo, quibuſdam ut occurrerent per obliqua tendentibus, quinque hoſtes ſequebatur. amnis ingens fugientes accepit (neque enim cunctanter, ut quos major metus urgeret, immiſerant equos) raptique gurgite, & in obliquum prælati. duobus in conſpectu hoſtium in prærapidum gurgitem hauſtis, ipſe periiſſe creditus. at duo reliqui equites cum eo inter virgulta ulterioris ripæ emerſerunt. Is finis Bocchari ſequendi fuit; nec ingredi flumen auſo, nec habere credenti ſe jam quem ſequeretur. Inde vanus auctor abſumpti Maſaniſſæ ad regem redit; miſſique qui Carthaginem gaudium ingens nunciarent: totaque Africa fama mortis Maſaniſſæ repleta, varie animos affecit. Maſaniſſa in ſpelunca occulta quum herbis curaret vulnus, duorum equitum latrocinio per dies aliquot vixit. ubi primum ducta cicatrix, patique poſſe viſa jactationem, audacia ingenti pergit ire ad regnum repetendum, atque in ipſo itinere, haud plus quadraginta equitibus collectis, quum in Maſſylios palam jam quis eſſet ferens veniſſet, tantum motum quum favore priſtino, tum gaudio inſperato, quod quem periiſſe crediderant, incolumem cernebant, fecit, ut intra paucos dies ſex millia peditum armatorum, quatuor equitum, ad eum convenirent: atque non in poſſeſſione modo paterni regni eſſet, ſed etiam ſocios Carthaginienſium populos, Maſæſylorumque fines (id Syphacis regnum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

erat) vaſtaret. inde irritato ad bellum Syphace,
inter Cirtham Hipponemque in jugis opportuno-
33 rum ad omnia montium conſedit. Majorem igi-
tur eam rem Syphax ratus, quam ut per præfectos
ageret, cum filio juvene (nomen Verminæ erat)
parte exercitus miſſa, imperat, ut circumducto
agmine, in ſe intentum hoſtem ab tergo invadat.
Nocte profectus Vermina, qui ex occulto aggreſſu-
rus erat: Syphax autem interdiu aperto itinere, ut
qui ſignis collatis acie dimicaturus eſſet, movit ca-
ſtra. Vbi tempus viſum eſt, quo perveniſſe jam
circumniſſi videri poterant, & ipſe leni clivo fe-
rente ad hoſtem, quum multitudine fretus, tum
præparatis ab tergo inſidiis, per adverſum montem
erectam aciem ducit. Maſaniſſa fiducia maxime lo-
ci, quo multo æquiore pugnaturus erat, & ipſe di-
rigit ſuos. Atrox prælium & diu anceps fuit; loco
& virtute militum Maſaniſſam, multitudine, quæ
nimio major erat, Syphacem juvante. Ea multitu-
do diviſa, quum pars à fronte urgeret, pars à tergo
ſe circumfudiſſet, victoriam haud dubiam Sypha-
ci dedit: & ne effugium quidem patebat; hinc à
fronte, hinc ab tergo incluſis. Itaque cæteri pedi-
tes equiteſque, cæſi aut capti. ducentos ferme equi-
tes Maſaniſſa circa ſe conglobatos, diviſoſque tur-
matim in tres partes, erumpere jubet; loco prædi-
cto, in quem ex diſſipata convenirent fuga. Ipſe
qua intenderat, inter media tela hoſtium evaſit.
duæ turmæ hæſere: altera metu dedita hoſti; perti-
nacior in repugnando telis obruta & confixa eſt.
Verminam prope veſtigiis inſtantem, in alia atque
alia flectendo itinera eludens, tædio & deſperatio-
ne tandem feſſum, abſiſtere ſequendo coegit. ipſe
cum ſexaginta equitibus ad minorem Syrtim per-
venit. Ibi cum conſcientia egregia ſæpe repetiti re-
gni paterni, inter Punica emporia, gentemque Ga-
ramantum, omne tempus, uſque ad C. Lælii, claſ-
ſiſque Romanæ adventum in Africam conſum-
pſit. Hæc animum inclinant, ut cum modico po-
tius, quam cum magno præſidio equitum ad Sci-
pionem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

pionem quoque poſtea veniſſe Maſaniſſam credam: quippe illa regnantis multitudo, hæc paucitas exulis fortunæ conveniens eſt. Carthaginienſes ala 34 equitum cum præfecto amiſſa, alio equitatu per novum delectum comparato, Hannonem Amilcaris filium præficiunt. Aſdrubalem ſubinde ac Syphacem per literas nunciosque, poſtremo etiam per legatos, arceſſunt: Aſdrubalem opem ferre prope circumſeſſæ patriæ jubent: Syphacem orant, ut Carthagini, ut univerſæ Africæ ſubveniat. Ad Vticam tum caſtra Scipio, ferme mille paſſus ab urbe, habebat: tranſlata à mari, ubi paucos dies ſtativa conjuncta claſſi fuerant. Hanno nequaquam ſatis valido, non modo ad laceſſendum hoſtem, ſed ne ad tuendos quidem à populationibus agros, equitatu accepto, id omnium primum egit, ut per conquiſitionem numerum equitum augeret. nec aliarum gentium aſpernatus, maxime tamen Numidas (id longe primum equitum in Africa eſt genus) conducit. Iam ad quatuor millia equitum habebat, quum Saleram nomine urbem occupavit; quindecim ferme millia ab Romanis caſtris. Quod ubi Scipioni relatum eſt, æſtiva ſub tectis agere equitatus; *Sint*, inquit, *vel plures, dum talem ducem habeant.* eoque minus ceſſandum ratus, quo illi ſegnius rem agerent: Maſaniſſam cum equitatu præmiſſum portis obequitare, atque hoſtem ad pugnam elicere, jubet. ubi omnis multitudo ſe effudiſſet, graviorque jam in certamine eſſet, quam ut facile ſuſtineri poſſet; cedere paulatim: ſe in tempore pugnæ obventurum. Tantum moratus, quantum ſatis temporis prægreſſo viſum ad eliciendos hoſtes, cum Romano equitatu ſecutus, tegentibus tumulis, qui peropportune circa viæ flexus oppoſiti erant, occultus proceſſit. Maſaniſſa, ex compoſito, nunc terrentis, nunc timentis modo, aut ipſis obequitabat portis, aut cedendo, cum timoris ſimulatio audaciam hoſti faceret, inſequentem temere eliciebat. Nondum omnes egreſſi erant, varieque dux fatigabatur: alios vino & ſomno graves arma

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

capere, & frenare equos cogendo, aliis, ne ſparſi inconditi ſine ordine, ſine ſignis omnibus portis excurrerent, obſiſtendo. Primo incaute ſe evehentes Maſaniſſa excipiebat: mox plures ſimul conferti porta effuſi, æquaverant certamen: poſtremo jam omnis equitatus prælio quum adeſſet, ſuſtineri ultra nequivêre. Non tamen effuſa fuga Maſaniſſa, ſed cedendo ſenſim, impetus eorum excipiebat: donec ad tumulos tegentes Romanum equitatum pertraxit. Inde exorti equites, & ipſi integris viribus, & recentibus equis, Hannoni Afriſque pugnando ac ſequendo feſſis ſe circumfundere: & Maſaniſſa flexis ſubito equis in pugnam rediit. Mille ferme qui primi agminis fuerant, ut quibus haud facilis receptus fuit, cum ipſo duce Hannone intercluſi atque interfecti ſunt. cæteros ducis præcipuè territos cæde, effuſe fugientes per tria millia paſſuum victores ſecuti, ad duo præterea millia equitum aut ceperunt, aut occiderunt. inter eos ſatis conſtabat, non minus ducentos Carthaginienſium equites fuiſ-
35 ſe; & divitiis quoſdam & genere illuſtres. Eodem forte quo hæc geſta ſunt die, naves quæ prædam in Siciliam vexerant, cum commeatu rediêre: velut ominatæ, ad prædam alteram repetendam ſeſe veniſſe. Duos eodem nomine Carthaginienſium duces duobus equeſtribus præliis interfectos, non omnes auctores ſunt: veriti, credo, ne falleret bis relata eadem res. Cœlius quidem & Valerius, captum etiam Hannonem tradunt. Scipio, præfectos equiteſque prout cujuſque opera fuerat, ante omnes Maſaniſſam, inſignibus donis donat. & firmo præſidio Saleræ impoſito, ipſe cum cætero exercitu profectus, non agris modo quacumque incedebat populatis, ſed urbibus etiam quibuſdam viciſque expugnatis, late fuſo terrore belli, ſeptimo die quam profectus erat, magnam vim hominum, & pecoris, & omnis generis prædæ trahens, in caſtra redit: graveſque iterum hoſtium ſpoliis naves dimittit. Inde, omiſſis expeditionibus parvis populationibuſque, ad oppugnandam Vticam omnes belli

belli vires convertit: eam deinde ſi cepiſſet, ſedem ad cætera exſequenda habiturus. Simul & à claſſe navales ſocii, qua ex parte urbs mari alluitur, ſimul & terreſtris exercitus, ab imminente prope ipſis mœnibus tumulo, eſt admotus. Tormenta machinaſque & advexerat ſecum, & ex Sicilia miſſa cum commeatibus erant: & nova in armamentario multis talium operum artificibus de induſtria incluſis, fiebant. Vticenſibus tanta undique mole circumſeſſis in Carthaginienſi populo; Carthaginienſibus in Aſdrubale ita, ſi is moviſſet Syphacem, ſpes omnis erat. ſed, deſiderio indigentium auxilii, tardius cuncta movebantur. Aſdrubal intentiſſima conquiſitione quum ad triginta millia peditum, tria equitum confeciſſet; non tamen ante adventum Syphacis caſtra propius hoſtem movere eſt auſus. Syphax cum quinquaginta millibus peditum, decem equitum, advenit: confeſtimque motis ab Carthagine caſtris, haud procul Vtica, munitionibuſque Romanis, conſedit. Quorum adventus hoc tamen momenti fecit, ut Scipio, quum quadraginta ferme dies nequicquam omnia experiens obſediſſet Vticam, abſcederet inde irrito incepto. jam enim hiems inſtabat. Caſtra hiberna in promontorio, quod tenui jugo continenti adhærens in aliquantum maris ſpatium extenditur, communit: uno vallo & navalium caſtra amplectitur. jugo medio legionum caſtris impoſitis, latus ad ſeptentrionem verſum ſubductæ naves navaleſque ſocii tenebant: meridianam vallem ad alterum littus devexam equitatus. Hæc in Africa uſque ad 36
extremum autumni geſta. Præter convectum undique ex populatis agris circà frumentum, commeatuſque ex Sicilia atque Italia advectos, Cn. Octavius proprætor ex Sardinia ab Ti. Claudio prætore, cujus ea provincia erat, ingentem vim frumenti advexit. horreaque non ſolum, quæ jam facta erant, repleta, ſed nova ædificata. Veſtimenta exercitui deerant. id mandatum Octavio, ut cum prætore ageret, ſi quid ex ea provincia comparari

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ac mitti poſſet. ea quoque haud ſegniter curata res. Mille ducentæ togæ brevi ſpatio, duodecim millia tunicatum miſſa. Æſtate ea, qua hæc in Africa geſta ſunt, P. Sempronius conſul, cui Bruttii provincia erat, in agro Crotonienſi cum Annibale in ipſo itinere tumultuario prælio conflixit. agminibus magis quam acie pugnatum eſt. Romani pulſi, & tumultu verius quam pugna mille & ducenti de exercitu conſulis interfecti: in caſtra trepide reditum. Neque oppugnare tamen ea hoſtes auſi. cæterum ſilentio proximæ noctis profectus inde conſul, præmiſſo nuncio ad P. Licinium proconſulem, ut ſuas legiones admoveret, copias conjunxit. ita duo duces, duo exercitus ad Annibalem redierunt. nec mora dimicandi facta eſt: quum conſuli duplicatæ vires, Pœno recens victoria animo eſſet. In primam aciem ſuas legiones Sempronius induxit: in ſubſidiis locatæ P. Licinii legiones. Conſul principio pugnæ ædem Fortunæ Primigeniæ vovit, ſi eo die hoſtes fudiſſet: compoſque ejus voti fuit. Fuſi ac fugati Pœni: ſupra quatuor millia armatorum cæſa: paulo minus trecenti vivi capti. & equi quadraginta, & undecim militaria ſigna. Perculſus adverſo prælio Annibal, Crotonem exercitum abduxit. Eodem tempore M. Cornelius conſul, altera parte Italiæ, non tam armis quam judiciorum terrore Etruriam continet; totam ferme ad Magonem, ac per eum ad ſpem novandi res verſam. Eas quæſtiones ex ſenatus conſulto minime ambitioſe habuit. multique nobiles Etruſci, qui aut ipſi ierant, aut miſerant ad Magonem de populorum ſuorum defectione, primo præſentes condemnati, poſtea, conſcientia ſibimetipſi exilium conſciſcentes, quum abſentes damnati eſſent, corporibus ſubtractis, bona tantum, quæ publicari poterant, pi-
37 gnoranda pœnæ præbebant. Dum hæc conſules diverſis regionibus agunt, cenſores interim Romæ M. Livius & C. Claudius ſenatum recitaverunt. Princeps iterum lectus Q. Fabius Maximus. notati ſeptem: nemo tamen, qui ſella curuli ſediſſet.

Sarta

Sarta tecta acriter, & cum ſumma fide exegerunt, viam è foro Boario ad Veneris, & circa foros publicos, & ædem Matris magnæ in Palatio faciendam locaverunt. vectigal etiam novum ex ſalaria annona ſtatuerunt. ſextante ſal & Romæ, & per totam Italiam erat. Romæ precio eodem, pluris in foris & conciliabulis, & alio alibi precio præbendum locaverunt. Id vectigal commentum alterum ex cenſoribus ſatis credebant, populo iratum, quod iniquo judicio quondam damnatus eſſet: & in precio ſalis maxime oneratas tribus, quarum opera damnatus erat, credebant. inde Salinatori Livio inditum cognomen. Luſtrum conditum ſerius, quia per provincias dimiſerunt cenſores, ut civium Romanorum in exercitibus, quantus ubique eſſet, referretur numerus. Cenſa cum iis ducenta decem quatuor millia hominum, condidit luſtrum C. Claudius Nero. Duodecim deinde coloniarum (quod numquam antea factum erat) deferentibus ipſarum coloniarum cenſoribus, cenſum acceperunt: ut quantum numero militum, quantum pecunia valerent, in publicis tabulis monumenta extarent. Equitum deinde cenſus agi cœptus eſt: & ambo forte cenſores equum publicum habebant. Quum ad tribum Polliam ventum eſt, in qua M. Livii nomen erat, & præco cunctaretur citare ipſum cenſorem; Cita, inquit Nero, M. Livium. & ſive ex reſidua & vetere ſimultate, ſive intempeſtiva jactatione ſeveritatis inflatus; Livium, quia populi judicio eſſet damnatus, equum vendere juſſit. item M. Livius quum ad tribum Narnienſem & nomen collegæ ventum eſt, vendere equum C. Claudium juſſit; duarum rerum cauſſa: unius, quod falſum adverſus ſe teſtimonium dixiſſet: alterius, quod non ſincera fide ſecum in gratiam rediſſet. Itaque ibi fœdum certamen, inquinandi famam alterius cum ſuæ famæ damno, factum eſt. Exitu cenſuræ quum in leges juraſſet C. Claudius, & in ærarium eſcendiſſet, inter nomina eorum, quos ærarios relinquebat, dedit collegæ no-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

men. Deinde M. Livius in ærarium venit, & præter Mæciam tribum, quæ ſe nec condemnaſſet, neque condemnatum aut conſulem aut cenſorem feciſſet; populum Romanum omnem, quatuor & triginta tribus ærarios reliquit. quod & innocentem ſe condemnaſſent, & condemnatum conſulem & cenſorem feciſſent: neque infitiari poſſent, aut judicio ſemel, aut comitiis bis ab ſe peccatum eſſe. Inter quatuor & triginta tribus, & C. Claudium ærarium fore. quod ſi exemplum haberet bis eundem ærarium relinquendi, C. Claudium nominatim ſe inter ærarios fuiſſe relicturum. Pravum certamen notarum inter cenſores: caſtigatio inconſtantiæ populi cenſoria & gravitate temporum illorum digna. In invidia cenſores quum eſſent, creſcendi ex his ratus eſſe occaſionem, Cn. Bæbius tribunus plebis diem ad populum utrique dixit. Ea res conſenſu Patrum diſcuſſa eſt, ne poſtea obnoxia

38 populari auræ cenſura eſſet. Eadem æſtate in Bruttiis Clampetia à conſule vi capta, Conſentia & Pandoſia, & ignobiles aliæ civitates, voluntate in ditionem venerunt. Et quum comitiorum jam appeteret tempus, Cornelium potius ex Etruria, ubi nihil belli erat, Romam acciri placuit. Is conſules Cn. Servilium Cæpionem, & C. Servilium Geminum creavit. Inde prætoria comitia habita. creati P. Cornelius Lentulus, P. Quintilius Varus, P. Ælius Pætus, P. Villius Tappulus. Hi duo quum ædiles plebis eſſent, prætores creati ſunt. Conſul comitiis perfectis, ad exercitum in Etruriam rediit. Sacerdotes eo anno mortui, atque in locum eorum ſuffecti, Tib. Veturius Philo flamen Martialis; in locum M. Æmilii Regilli, qui priore anno mortuus erat, creatus inauguratuſque: & in M. Pomponii Mathonis auguris & decemviri locum creati, decemvir M. Aurelius Cotta, augur Tib. Sempronius Gracchus admodum adoleſcens; quod tunc perrarum in mandandis ſacerdotiis erat. Quadrigæ aureæ eo anno in Capitolio poſitæ ab ædilibus curulibus, C. Livio, & M. Servilio Gemino. Et ludi

Romani

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Romani biduum inſtaurati. Item per biduum plebeii, ab ædilibus P. Ælio, P. Villio: & Jovis epulum fuit, ludorum cauſſa.

EPITOME
LIBRI XXX.

IN Africa Scipio Carthaginienſes, & eundem Syphacem Numidarum regem, Aſdrubalemque pluribus prælìis vicit, adjuvante Maſaniſſa, binaque hoſtium caſtra expugnavit: in quibus quadraginta millia hominum ferro ignique conſumpta ſunt. Syphacem per C. Lælium & Maſaniſſam cepit. Maſaniſſa Sophoniſbam uxorem Syphacis, filiam Aſdrubalis captam, ſtatim adamat, & nuptiis factis uxorem habuit: caſtigatuſque à Scipione, venenum ei miſit. quo hauſto illa deceſſit. Effectumque eſt multis Scipionis victoriis, ut Carthaginienſes in deſperationem acti, in auxilium publicæ ſalutis Annibalem ex Italia revocarent. iſque anno decimoſexto Italia diſcedens, in Africam trajecit, tentavitque per colloquium pacem cum Scipione componere: & quum de conditionibus pacis non conveniſſet, acie victus eſt. Pax Carthaginienſibus data eſt petentibus. Annibal Giſgonem, pacem diſſuadentem, manu ſua detraxit: excuſata deinde temeritate facti, ipſe pacem ſuaſit. Mago, qui bello in agro Inſubrium cum Romanis conflixerat, vulneratus, dum in Africam per legatos revocatus reverteretur, ex vulnere mortuus eſt. Maſaniſſæ regnum reſtitutum eſt. Reverſus in urbem Scipio, ampliſſimum nobiliſſimumque egit triumphum, quem Q. Terentius Culleo ſenator pileatus ſecutus eſt. Scipio Africanus (incertum militari prius favore, an populari aura ita cognominatus) primus certe hic imperator victæ à ſe nomine gentis nobilitatus eſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

1 CN. Servilius Cæpio, & C. Servilius Geminus Conſules (ſextusdecimus is annus belli Punici erat) quum de republica belloque & provinciis ad ſenatum retuliſſent, cenſuerunt Patres, ut conſules inter ſe compararent, ſortirenturve, uter Bruttios adverſus Annibalem, uter Etruriam ac Ligures provinciam haberet. cui Bruttii eveniſſent, exercitum à P. Sempronio Conſule acciperet. P. Sempronius (ei quoque enim proconſuli imperium in annum prorogabatur) P. Licinio ſuccederet: is Romam reverteretur, bello quoque bonus habitus ad cætera, quibus nemo ea tempeſtate inſtructior civis habebatur, congeſtis omnibus humanis à natura fortunaque bonis. Nobilis idem ac dives erat: forma viribuſque corporis excellebat. Facundiſſimus habebatur; ſeu cauſſà oranda, ſeu in ſenatu & ad populum ſuadendi ac diſſuadendi locus eſſet: juris pontificii peritiſſimus. Super hæc, bellicæ quoque laudes conſulatus compotem fecerant. Quod in Bruttiis provincia, idem in Etruria ac Liguribus decretum. M. Cornelius novo conſuli tradere exercitum juſſus: ipſe prorogato imperio Galliam provinciam obtinere cum legionibus iis, quas prætor L. Scribonius priore anno habuiſſet. Sortiti deinde provincias: Cæpioni Bruttii, Servilio Gemino Etruria evenit. Tum prætorum provinciæ in ſortem conjectæ. Iuriſdictionem urbanam P. Ælius, Sardiniam P. Lentulus, Siciliam P. Villius, Ariminum cum duabus legionibus (ſub Spurio Lucretio eæ fuerant) Quintilius Varus eſt ſortitus. Et Lucretio prorogatum imperium, ut Genuam oppidum à Magone Pœno dirutum exædificaret. P. Scipioni non temporis, ſed rei gerendæ fine, donec debellatum in Africa foret, prorogatum imperium eſt: decretumque, ut ſupplicatio fieret: quod is in Africam provinciam trajeciſſet, ut ea res ſalutaris populo Romano ipſique duci atque exercitui eſſet.
2 In Siciliam tria millia militum ſunt ſcripta. &, quia quod roboris ea provincia habuerat, in Africam tranſ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

tranſvectum fuerat, ne qua claſſis ex Africa trajiceret, quadraginta navibus cuſtodiri placuerat Siciliæ maritimam oram. Tredecim novas naves Villius ſecum in Siciliam duxit: cæteræ in Sicilia veteres refectæ. Huic claſſi M. Pomponius prioris anni prætor prorogato imperio præpoſitus, novos milites ex Italia advectos in naves impoſuit. Parem navium numerum Cn. Octavio Prætori item prioris anni cum pari jure imperii ad tuendam Sardiniæ oram Patres decreverunt. Lentulus prætor duo millia militum dare in naves juſſus. Et Italiæ ora, quia incertum erat, quo miſſuri claſſem Carthaginienſes forent (videbantur autem quicquid nudatum præſidiis eſſet petituri) M. Marcio Prætori prioris anni cum totidem navibus tuenda data eſt. tria millia militum in eam claſſem ex decreto Patrum conſules ſcripſerunt, & duas legiones urbanas ad incerta belli. Hiſpaniæ cum exercitibus imperioque veteribus imperatoribus, Lentulo & L. Manlio Acidino decretæ. Viginti omnino legionibus, & centum ſexaginta navibus longis res Romana eo anno geſta. Prætores in provincias ire juſſi. Conſulibus imperatum, ut priuſquam ab urbe proficiſcerentur, ludos magnos facerent, quos T. Manlius Torquatus dictator in quintum annum voviſſet, ſi eodem ſtatu reſpublica ſtaret. Et novas religiones excitabant in animis hominum prodigia ex pluribus locis nunciata. Aurum in Capitolio corvi non laceraſſe tantum roſtris crediti, ſed etiam ediſſe. Mures Antii coronam auream arroſere. Circa Capuam omnem agrum locuſtarum vis ingens, ita ut unde adveniſſent, parum conſtaret, complevit. Equuleus Reate cum quinque pedibus natus. Anagniæ ſparſi primum ignes cœlo, dein fax ingens arſit. Fruſinone arcus ſolem tenui linea amplexus; circulum deinde ipſum major ſolis orbis extrinſecus incluſit. Arpini terra campeſtri agro in ingentem ſinum conſedit. Conſulum alteri primam hoſtiam immolanti, caput jecinoris defuit. Ea prodigia majoribus hoſtiis procurata. editi à collegio pon-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

3 pontificum Dii quibus ſacrificaretur. Iis tranſactis, conſules prætoreſque in provincias profecti. omnibus tamen (velut eam ſortitis) Africæ cura erat. ſeu quia ibi ſummam rerum bellique verti cernebant: ſeu ut Scipioni gratificarentur, in quem tum omnis verſa civitas erat. Itaque non ex Sardinia tantum (ſicut ante dictum) ſed ex Sicilia quoque & Hiſpania veſtimenta, frumentumque, & arma etiam ex Sicilia, & omne genus commeatus eo portabantur. Nec Scipio ullo tempore hiemis belli opera remiſerat, quæ multa ſimul undique eum circumſtabant. Vticam obſidebat. caſtra in conſpectu Aſdrubalis erant. Carthaginienſes deduxerant naves. claſſem paratam inſtructamque ad commeatus intercipiendos habebant. Inter hæc, ne Syphacis quidem reconciliandi curam ex animo dimiſerat: ſi forte jam ſatias amoris in uxorem ex multa copia eum cepiſſet. Ab Syphace magis pacis cum Carthaginienſibus conditiones, ut Romani Africa, Pœni Italia excederent, quam ſi bellaretur, ſpes ulla deſciturum afferebatur. Hæc per nuncios magis equidem acta crediderim (& ita pars major auctores ſunt) quam ipſum Syphacem, ut Antias Valerius prodit, in caſtra Romana ad colloquium veniſſe. Primo eas conditiones imperator Romanus vix auribus admiſit. poſtea ut cauſa probabilis ſuis commeandi foret in caſtra hoſtium, mollius eadem illa abnuere, ac ſpem facere, ſæpius ultro citroque agitantibus rem conventuram. Hibernacula Carthaginienſium, congeſta temere ex agris materia exædificata, lignea ferme tota erant. Numidæ præcipue arundine textis ſtoreaque pars maxima tectis, paſſim nullo ordine, quidam, ut ſine imperio occupatis locis, extra foſſam etiam vallumque habitabant. Hæc relata Scipioni ſpem fecerant, caſtra hoſtium
4 per occaſionem incendendi. Cum legatis, quos mitteret ad Syphacem, calonum loco primos ordines ſpectatæ virtutis atque prudentiæ ſervili habitu mittebat; qui dum in colloquio legati eſſent, vagi per caſtra alius alia, aditus exituſque omnes, ſitum formamque

mamque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

mamque & univerſorum caſtrorum, & partium, qua Pœni, qua Numidæ haberent, quantum intervalli inter Aſdrubalis ac regia caſtra eſſet, ſpecularentur: moremque ſimul noſcerent ſtationum, vigiliarumque: nocte, an interdiu opportuniores inſidianti eſſent. & inter crebra colloquia alii atque alii de induſtria, quo pluribus omnia nota eſſent, mittebantur. Quum ſæpius agitata res certiorem ſpem pacis indies & Syphaci & Carthaginienſibus per eum faceret; legati Romani vetitos ſe reverti ad imperatorem ajunt, niſi certum reſponſum detur. Proinde ſeu ipſi ſtaret jam ſententia, ſeu conſulendus Aſdrubal & Carthaginienſes eſſent, conſuleret. Tempus eſſe, aut pacem componi, aut bellum naviter geri. Dum conſulitur Aſdrubal ab Syphace, ab Aſdrubale Carthaginienſes; & ſpeculatores omnia viſendi, & Scipio ad comparanda ea, quæ in rem opus erant, tempus habuit. & ex mentione ac ſpe pacis negligentia, ut fit, apud Pœnos Numidamque orta cavendi, ne quid hoſtile interim paterentur. Tandem relatum reſponſum, quibuſdam (quia nimis cupere Romanus pacem videbatur) iniquis per occaſionem adjectis: quæ peropportune cupienti tollere inducias Scipioni cauſſam præbuere. ac nuncio regis, quum relaturum ſe ad conſilium dixiſſet, poſtero die reſpondit, *Se uno fruſtra tendente, nulli alii pacem placuiſſe. Renunciaret igitur, nullam aliam ſpem pacis, quam relictis Carthaginienſibus, Syphaci cum Romanis eſſe.* Ita tollit inducias, ut libera fide incepta exſequeretur: deductiſque navibus (& jam veris principium erat) machinas tormentaque, velut à mari aggreſſurus Vticam, imponit. Duo millia militum ad capiendum, quem antea tenuerat, tumulum ſuper Vticam mittit: ſimul ut ab eo quod parabat, in alterius rei curam converteret hoſtium animos: ſimul ne qua, quum ipſe ad Syphacem Aſdrubalemque profectus eſſet, eruptio ex urbe & impetus in caſtra ſua relicta cum levi præſidio fieret. His præparatis, advocatoque conſilio, edicere ſ exploratoribus juſſis, quæ comperta afferrent, Maſaniſſâ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ſaniſſaque, cui omnia hoſtium nota erant; poſtremo quid ipſe pararet in proximam noctem, proponit. Tribunis edicit, ut ubi prætorio dimiſſo ſigna concinuiſſent, extemplo educerent caſtris legiones. Ita, ut imperaverat, ſigna ſub occaſum ſolis efferri ſunt cœpta. ad primam ferme vigiliam agmen explicaverunt: media nocte (ſeptem enim millia itineris erant) modico gradu ad caſtra hoſtium perventum. Ibi Scipio partem copiarum Lælio, Maſaniſſamque ac Numidas attribuit: & caſtra Syphacis invadere, igneſque conjicere jubet. Singulos deinde ſeparatim, Lælium ac Maſaniſſam ſeductos obteſtatur, *ut quantum nox providentiæ adimat, tantum diligentia expleant, curaque. Se Aſdrubalem Punicaque caſtra aggreſſurum. Cæterum non ante cœpturum, quam ignem in regis caſtris conſpexiſſet.* Neque ea res morata diu eſt. nam ut proximis caſis injectus ignis hæſit, extemplo proxima quæque, & deinceps continua amplexus, totis ſe paſſim diſſipavit caſtris. Et trepidatio quidem, quanta neceſſe erat, in nocturno effuſo tam late incendio, orta eſt: cæterum fortuitum, non hoſtilem ac bellicum ignem rati eſſe, ſine armis ad reſtinguendum incendium effuſi, in armatos incidere hoſtes; maxime Numidas, ab Maſaniſſa notitia regiorum caſtrorum ad exitus itinerum idoneis locis diſpoſitos. Multos in ipſis cubilibus ſemiſomnos hauſit flamma: multi in præcipiti fuga, ruentes ſuper alios alii, in anguſtiis
6 portarum obtriti ſunt. Relucentem flammam primo vigiles Carthaginienſium, deinde excitati alii nocturno tumultu quum conſpexiſſent, ab eodem errore credere & ipſi ſua ſponte incendium ortum. & clamor inter cædem ac vulnera ſublatus, an ex trepidatione nocturna eſſet, confuſus, ſenſum veri adimebat. Igitur pro ſe quiſque inermes, ut quibus nihil hoſtile ſuſpectum eſſet, omnibus portis, qua cuique proximum erat, ea modo, quæ reſtinguendo igni forent, portantes, in agmen Romanum ruebant. Quibus cæſis omnibus, præterquam hoſtili odio, etiam ne quis nuncius effugeret, extemplo Scipio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Scipio neglectas, ut in tali tumultu, portas invadit: ignibuſque in proxima tecta conjectis, effuſa flamma primo veluti ſparſa pluribus locis reluxit: dein per continua ſerpens, uno repente omnia incendio hauſit. Ambuſti homines jumentaque; fœda primum fuga, dein ſtrage obruerant itinera portarum. Quos non oppreſſerat ignis, ferro abſumpti: binaque caſtra clade una deleta. Duces tamen ambo, & ex tot millibus armatorum duo millia peditum, & quingenti equites ſemiermes, magna pars ſaucii, afflatique incendio, effugerunt. Cæſa aut hauſta flammis ad quadraginta millia hominum ſunt, capta ſupra quinque millia: multi Carthaginienſium nobiles, undecim ſenatores, ſigna militaria centum ſeptuaginta octo, equi Numidici, ſupra duo millia ſeptingenti, elephanti ſex capti: octo flamma ferroque abſumpti, magnaque vis armorum capta. Ea omnia imperator Vulcano ſacrata incendit. Aſdrubal ex fuga cum paucis Afrorum 7
urbem proximam petierat: eoque omnes qui ſupererant, veſtigia ducis ſequentes, ſe contulerant. metu deinde, ne dederetur Scipioni, urbe exceſſit. Mox eodem patentibus portis Romani accepti: nec quicquam hoſtile, quia voluntate conceſſerant in ditionem, factum. duæ ſubinde urbes captæ direptæque. ea præda, & quæ caſtris incenſis ex igne rapta erat, militi conceſſa eſt. Syphax octo millium ferme inde ſpatio loco communito conſedit. Aſdrubal Carthaginem contendit, ne quid per metum ex recenti clade mollius conſuleretur. quo tantus primo terror eſt allatus, ut omiſſa Vtica Carthaginem crederent extemplo Scipionem obſeſſurum. Senatum itaque Suffetes (quod velut conſulare imperium apud eos erat) vocaverunt. Ibi tribus dictis ſententiis, una, de pace legatos ad Scipionem decernebat: altera, Annibalem ad tuendam ab exitiabili bello patriam revocabat: tertia, Romanæ in adverſis rebus conſtantiæ erat; reparandum exercitum, Syphacemque orandum, ne bello abſiſteret, cenſebat. Hæc ſententia, quia Aſdrubal præſens, Barcinæque

cinæque

cinæque omnes factionis bellum malebant, vicit. Inde delectus in urbe agriſque haberi cœptus, & ad Syphacem legati miſſi; ſumma ope & ipſum reparantem bellum: quum uxor non jam ut ante blandiciis ſatis potentibus ad animum amantis, ſed precibus & miſericordia valuiſſet; plena lacrimarum obteſtans, ne patrem ſuum patriamque proderet: iiſdemque flammis Carthaginem, quibus caſtra conflagraſſent, abſumi ſineret. Spem quoque opportune oblatam afferebant legati: quatuor millia Celtiberorum circa urbem, nomine Abbam, ab conquiſitoribus ſuis conducta in Hiſpania, egregiæ juventutis, ſibi occurriſſe: & Aſdrubalem propediem affore cum manu haudquaquam contemnenda. Igitur non benigne modo legatis reſpondit, ſed oſtendit etiam multitudinem Numidarum agreſtium, quibus per eoſdem dies arma equoſque dediſſet, & omnem juventutem affirmat exciturum ex regno. Scire incendio, non prælio cladem acceptam. eum bello inferiorem eſſe, qui armis vincatur. Hæc legatis reſponſa. Et poſt dies paucos rurſus Aſdrubal & Syphax copias junxerunt. is omnis exercitus fuit triginta ferme millium arma-
8 torum. Scipionem, velut debellato jam, quod ad Syphacem Carthaginienſeſque attineret, Vticæ oppugnandæ intentum, jamque machinas admoventem muris, avertit fama redintegrati belli: modiciſque præſidiis ad ſpeciem modo obſidionis terra marique relictis, ipſe cum robore exercitus ire ad hoſtes pergit. Primo in tumulo, quatuor ferme millia diſtante ab caſtris regiis, conſedit: poſtero die cum equitatu in Magnos (ita vocant) campos, ſubjectos ei tumulo, degreſſus, ſuccedendo ad ſtationes hoſtium, laceſſendoque levibus præliis, diem abſumpſit: & per inſequens biduum tumultuoſis hinc atque illinc excurſionibus invicem, nihil dictu ſatis dignum fecerunt. quarto die utrimque in aciem deſcenſum eſt. Romanus principes poſt haſtatorum prima ſigna, in ſubſidiis triarios conſtituit: equitatum Italicum ab dextro cornu, ab lævo Numidas Ma-

Maſaniſſamque oppoſuit. Syphax Aſdrubalque Numidicis adverſus Italicum equitatum, Carthaginienſibus contra Maſaniſſam locatis; Celtiberos in mediam aciem in adverſa ſigna legionum accepere. ita inſtructi concurrunt. Primo impetu ſimul utraque cornua, & Numidæ & Carthaginienſes pulſi. nam neque Numidæ, maxima pars agreſtes, Romanum equitatum, neque Carthaginienſes, & ipſe novus miles, Maſaniſſam recenti ſuper cætera victoria terribilem, ſuſtinuere. Nudata utrimque cornibus Celtiberum acies ſtabat: quod nec in fuga ſalus ulla oſtendebatur locis ignotis, neque ſpes veniæ ab Scipione erat; quem bene meritum de ſe & gente ſua, mercenariis armis in Africam oppugnatum veniſſent. Igitur circumfuſis undique hoſtibus, alii ſuper alios cadentes obſtinati moriebantur: omnibuſque in eos verſis, aliquantum ad fugam temporis Syphax & Aſdrubal præceperunt. Fatigatos cæde diutius, quam pugna, victores nox oppreſſit. Poſtero die Scipio Lælium Maſaniſſamque, cum 9 omni Romano & Numidico equitatu expeditiſque militum, ad perſequendos Syphacem atque Aſdrubalem mittit. ipſe cum robore exercitus, urbes circa omnes, quæ Carthaginienſium ditionis erant, partim ſpe, partim metu, partim vi ſubegit. Carthagini quidem erat ingens terror, & circumferentem arma Scipionem omnibus finitimis raptim perdomitis, ipſam Carthaginem repente aggreſſurum credebant. Itaque & muri reficiebantur propugnaculiſque armabantur: & pro ſe quiſque, quæ diutinæ obſidioni tolerandæ ſunt, ex agris convehebat. Rara mentio eſt pacis, frequentior legatorum ad Annibalem arceſſendum mittendorum. pars maxima claſſem, quæ ad commeatus excipiendos parata erat, mittere jubent ad opprimendam ſtationem navium, ad Vticam incaute agentem: forſitan etiam navalia caſtra relicta cum levi præſidio oppreſſuros. In hoc conſilium maxime inclinant: legatos tamen ad Annibalem mittendos cenſent. quippe claſſi ut feliciſſime gerantur res, parte aliqua levari Vticæ ob-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

obſidionem : Carthaginem ipſam qui tueantur,
neque imperatorem alium quam Annibalem, neque
exercitum alium quam Annibalis ſupereſſe. Dedu-
ctæ ergo poſtero die naves, ſimul & legati in Ita-
liam profecti, raptimque omnia ſtimulante fortu-
na agebantur: & in quo quiſque ceſſaſſet, prodi ab
ſe ſalutem omnium rebatur. Scipio gravem jam ſpo-
liis multarum urbium exercitum trahens, captivis
aliaque præda in vetera caſtra ad Vticam miſſis,
jam in Carthaginem intentus, occupat relictum fu-
ga cuſtodum Tuneta: abeſt ab Carthagine quinde-
cim millia ferme paſſuum, locus quum operibus,
tum ſuapte natura tutus, & qui & ab Carthagine
conſpici, & præbere ipſe proſpectum quum ad ur-
10 bem, tum ad circumfuſum mare urbi poſſet. Inde
quum maxime vallum Romani jacerent, conſpecta
claſſis hoſtium eſt; Vticam Carthagine petens. Igi-
tur, omiſſo opere, pronunciatum iter, ſignaque ra-
ptim ferri ſunt cœpta: ne naves in terram & obſi-
dionem verſæ, ac minime navali prælio aptæ oppri-
merentur. Qui enim reſtitiſſent agili & nautico
inſtrumento aptæ & armatæ claſſi, naves tormenta
machinaſque portantes, & aut in onerariarum uſum
verſæ: aut ita pulſæ ad muros, ut, pro aggere ac
pontibus, præbere aſcenſus poſſent? Itaque Scipio,
contra quam in navali certamine ſolet, roſtratis,
quæ præſidio aliis eſſe poterant, in poſtremam aciem
receptis prope terram; onerariarum quadruplicem
ordinem pro muro adverſus hoſtem oppoſuit: eaſ-
que ipſas, ne in tumultu pugnæ turbari ordines poſ-
ſent, malis antenniſque de nave in navem trajectis,
ac validis funibus velut uno inter ſe vinculo illiga-
tis, comprendit: tabulaſque ſuperinſtravit, ut per-
vius in totum navium ordo eſſet: & ſub ipſis pon-
tibus intervalla fecit, qua procurrere ſpeculatoriæ
naves in hoſtem, ac tuto recipi poſſent. His raptim
pro tempore inſtructis, mille ferme delecti propu-
gnatores onerariis imponuntur: telorum maxime
miſſilium, ut, quamvis longo certamine, ſuffice-
rent, vis ingens congeritur. Ita parati atque intenti
hoſtium

hoſtium adventum opperiebantur. Carthaginienſes, qui, ſi maturaſſent, omnia permiſta turba trepidantium primo impetu oppreſſiſſent; perculſi terreſtribus cladibus, atque inde ne in mari quidem, ubi ipſi plus poterant, ſatis fidentes, die ſegni navigatione abſumpto, ſub occaſum ſolis in portum (Ruſcinona Afri vocant) claſſe appulere. poſtero die ſub ortum ſolis inſtruxere ab alto naves, veluti ad juſtum prælium navale, & tamquam exituris contra Romanis. Quum diu ſtetiſſent, poſtquam nihil moveri ab hoſtibus viderunt, tum demum onerarias aggrediuntur. Erat res minime certamini navali ſimilis, proxime ſpeciem muros oppugnantium navium. altitudine aliquantum onerariæ ſuperabant: ex roſtratis Pœni vana pleraque (utpote ſupino jactu) tela in ſuperiorem locum mittebant: gravior ac pondere ipſo librator ſuperne ex onerariis ictus erat. Speculatoriæ naves ac levia ipſa navigia, quæ ſub conſtratis pontium per intervalla excurrebant, primo ipſo tantum impetu ac magnitudine roſtratarum obruebantur: deinde & propugnatoribus quoque incommodæ erant, quod permiſtæ cum hoſtium navibus inhibere ſæpe tela cogebant; metu ne ambiguo ictu ſuis inciderent: poſtremo aſſeres ferreo unco præfixi (harpagonas vocat miles) ex Punicis navibus injici in Romanas cœpti. Quos quum neque ipſos, neque catenas, quibus ſuſpenſi injiciebantur, incidere poſſent; ut quæque retro inhibita roſtrata onerariam hærentem unco traheret, ſcindi videres vincula, quibus alia aliis innexa erat, ſeriemque aliam ſimul plurium navium trahi. Hoc maxime modo lacerati quidem omnes pontes, & vix tranſſiliendi ſecundum ordinem navium ſpatium propugnatoribus datum eſt. Sex ferme onerariæ puppibus abſtractæ Carthaginem ſunt. major quam pro re lætitia, ſed eo gratior, quod inter aſſiduas clades ac lacrimas unum quantumcunque ex inſperato gaudium affulſerat; cum eo, ut appareret haud procul exitio fuiſſe Romanam claſſem, ni ceſſatum à præfectis ſuarum navium

11 vium foret, & Scipio in tempore ſubveniſſet. Per eoſdem forte dies quum Lælius & Maſaniſſa quintodecimo ferme die in Numidiam perveniſſent; Maſſylii regnum paternum Maſaniſſæ læti, ut ad regem diu deſideratum, conceſſere. Syphax, pulſis inde præfectis præſidiiſque ſuis, vetere ſe continebat regno; neutiquam quieturus. Stimulabant ægrum amore, uxor ſocerque: & ita viris equiſque abundabat, ut ſubjectæ oculis regni per multos florentis annos vires, etiam minus barbaro atque impotenti animo ſpiritus poſſent facere. Igitur omnibus, qui bello apti erant, in unum coactis, equos, arma, tela dividit. equites in turmas, pedites in cohortes, ſicut quondam ab Romanis centurionibus didicerat, diſtribuit. Exercitu haud minore, quam quem prius habuerat, cæterum omni prope novo atque incondito, ire ad hoſtes pergit. Et caſtris in propinquo poſitis, primo pauci equites ex tuto ſpeculantes ab ſtationibus progredi: inde jaculis ſummoti recurrere ad ſuos: inde excurſiones invicem fieri, & quum pulſos indignatio accenderet, plures ſubire. quod irritamentum certaminum equeſtrium eſt, quum aut vincentibus ſpes, aut pulſis ira aggregat ſuos. Ita tum à paucis prælio accenſo, omnem utrimque poſtremo equitatum certaminis ſtudium effudit. ac dum ſincerum equeſtre prælium erat, multitudo Maſæſylorum, ingentia agmina Syphace emittente, ſuſtineri vix poterat: deinde, ut pedes Romanus repentino per turmas ſuas viam dantes intercurſu ſtabilem aciem fecit, abſterruitque effuſe invehentem ſeſe hoſtem; primo barbari ſegnius permittere equos, deinde ſtare ac prope turbari novo genere pugnæ: poſtremo, non pediti ſolum cedere, ſed ne equitem quidem ſuſtinere, peditis præſidio audentem. Jam ſigna quoque legionum appropinquabant. tum vero Maſæſyli non modo primum impetum, ſed ne conſpectum quidem ſignorum atque armorum tulerunt: tantum ſeu memoria priorum cladium, ſeu præſens terror valuit.

12 Ibi Syphax, dum obequitat hoſtium turmis; ſi pudore,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

dore, ſi periculo ſuo fugam ſiſtere poſſet; equo graviter icto effuſus opprimitur, capiturque: & vivus (lætum ante omnes Maſaniſſæ præbiturus ſpectaculum) ad Lælium pertrahitur. Cirtha caput regni Syphacis erat: eo ſe ingens hominum contulit vis. Cædes in eo prælio minor quam victoria fuit, quia equeſtri tantummodo prælio certatum fuerat. non plus quinque millia occiſa, minus dimidium ejus hominum captum eſt; impetu in caſtra facto, quo perculſa rege amiſſo multitudo ſe contulerat. Maſaniſſa *ſibi quidem*, dicere, *nihil eſſe in præſentia pulchrius, quam victorem, recuperatum tanto poſt intervallo patrium inviſere regnum: ſed tam ſecundis, quam adverſis rebus non dari ſpacium ad ceſſandum. Si ſe Lælius cum equitatu victoque Syphace Cirtham præcedere ſinat; trepida omnia metu ſe oppreſſurum: Lælium cum peditibus ſubſequi modicis itineribus poſſe.* Aſſentiente Lælio prægreſſus Cirtham, evocari ad colloquium principes Cirthenſium jubet. ſed apud ignaros regis caſus, neque quæ acta eſſent promendo, nec minis, nec ſuadendo, ante valuit, quam rex vinctus in conſpectum datus eſt. Tum ad ſpectaculum tam fœdum comploratio orta: & partim pavore mœnia ſunt deſerta, partim repentino conſenſu gratiam apud victorem quærentium patefactæ portæ. Et Maſaniſſa præſidio circa portas opportunaque mœnium dimiſſo, ne cui fugæ pateret exitus, ad regiam occupandam citato vadit equo. Intranti veſtibulum in ipſo limine Sophonisba uxor Syphacis, filia Aſdrubalis Pœni occurrit: & quum in medio agmine armatorum Maſaniſſam inſignem, quum armis tum cætero habitu, conſpexiſſet; regem eſſe (id quod erat) rata, genibus advoluta ejus: *Omnia quidem*, inquit, *ut poſſes in nos, Dii tibi dederunt, virtuſque & felicitas tua. Sed ſi captivæ apud dominum vitæ neciſque ſuæ vocem ſupplicem mittere licet, ſi genua, ſi victricem attingere dextram, precor quæſoque per majeſtatem regiam, in qua paulo ante nos quoque fuimus, perque gentis Numidarum nomen, quod tibi*

tibi cum Syphace commune fuit, per hujuſce regiæ Deos, qui te melioribus ominibus accipiant, quam Syphacem hinc miſerunt; hanc veniam ſupplici des, ut ipſe quodcumque fert animus, de captiva ſtatuas, neque me in cujuſquam Romani ſuperbum ac crudele arbitrium venire ſinas. Si nihil aliud quam Syphacis uxor fuiſſem, tamen Numidæ atque in eadem mecum Africa geniti, quam alienigenæ & externi fidem experiri mallem. Quid Carthaginienſi ab Romano, quid filiæ Aſdrubalis timendum ſit, vides. Si nulla alia re potes, morte me ut vindices ab Romanorum arbitrio, oro obteſtorque. Forma erat inſignis & florentiſſima ætas. itaque quum modo dextram amplectens, in id, ne cui Romano traderetur, fidem expoſceret, propiuſque blandicias oratio eſſet, quam preces; non in miſericordiam modo prolapſus eſt animus victoris, ſed (ut eſt genus Numidarum in Venerem præceps) amore captivæ victor captus, data dextera in id quod petebatur obligandæ fidei, in regiam concedit. Inſtitit deinde reputare ſecum ipſe, quemadmodum promiſſi fidem præſtaret. quod quum expedire non poſſet; ab amore temerarium atque impudens mutuatur conſilium. Nuptias in eum ipſum diem repente parari jubet, ne quid relinqueret integri aut Lælio, aut ipſi Scipioni conſulendi velut in captivam, quæ Maſaniſſæ jam nupta foret. Factis nuptiis, ſupervenit Lælius: & adeo non diſſimulavit improbare ſe factum, ut primo etiam cum Syphace & cæteris captivis detractam eam toro geniali mittere ad Scipionem conatus ſit. victus deinde precibus Maſaniſſæ orantis, ut arbitrium, utrius regum duorum fortunæ acceſſio Sophonisba eſſet, ad Scipionem rejiceret; miſſo Syphace & captivis, cæteras urbes Numidiæ, quæ præſidiis regiis tenebantur, adjuvante Maſaniſſa recepit.
13 Syphacem in caſtra adduci, quum eſſet nunciatum, omnis velut ad ſpectaculum triumphi multitudo effuſa eſt. Præcedebat is vinctus, ſequebatur grex nobilium Numidarum. Tum quantum quiſque plurimum poſſet, magnitudini Syphacis famæque

que gentis victoriam ſuam augendo, addebat: *illum eſſe regem, cujus tantum majeſtati duo potentiſſimi in terris tribuerint populi, Romanus Carthaginienſiſque, ut Scipio imperator ſuus ad amicitiam ejus petendam, relicta provincia Hiſpania exercituque, duabus quinqueremibus in Africam navigaverit: Aſdrubal, Pœnorum imperator, non ipſe modo ad eum in regnum venerit, ſed etiam filiam ei nuptum dederit. Habuiſſe eum tempore uno in poteſtate duos imperatores; Pœnum Romanumque. Sicut ab Diis immortalibus pars utraque hoſtiis mactandis pacem petiſſet, ita ab eo utrimque pariter amicitiam petitam. Iam tantas habuiſſe opes, ut Maſaniſſam regno pulſum eo redegerit; ut vita ejus, fama mortis, & latebris, ferarum modo in ſilvis rapto viventis, tegeretur.* His ſermonibus circumſtantium celebratus rex, in prætorium ad Scipionem eſt perductus. Movit & Scipionem quum fortuna priſtina viri præſenti fortunæ collata: tum recordatio hoſpitii dextræque datæ, & fœderis publice ac privatim juncti. Eadem hæc & Syphaci animum dederunt in alloquendo victore. nam quum Scipio, quid ſibi voluiſſet, quæreret, qui non ſocietatem ſolum abnuiſſet Romanam, ſed ultro bellum intuliſſet; tum ille, *peccaſſe quidem ſeſe, atque inſaniſſe fatebatur. ſed non tum demum, quum arma adverſus populum Romanum cepiſſet; exitum ſui furoris fuiſſe, non principium. Tunc ſe inſaniſſe, tum hoſpitia privata & publica fœdera omnia ex animo ejeciſſe, quum Carthaginienſem matronam domum acceperit. Illis nuptialibus facibus regiam conflagraſſe ſuam: illam furiam peſtemque omnibus delinimentis animum ſuum avertiſſe atque alienaſſe: nec conquieſſe, donec ipſa manibus ſuis nefaria ſibi arma adverſus hoſpitem atque amicum induerit. Perdito tamen atque afflicto ſibi hoc in miſeriis ſolatii eſſe, quod in omnium hominum inimiciſſimi ſibi domum ac penates eandem peſtem ac furiam tranſiſſe videat. neque prudentiorem, neque conſtantiorem Maſaniſſam, quam Syphacem eſſe, etiam juventa incautiorem. certe ſtultius illum atque intem-*

14 *temperantius eam quam ſe duxiſſe.* Hæc non hoſtili modo odio, ſed amoris etiam ſtimulis, amatam apud æmulum cernens, quum dixiſſet; non mediocri cura Scipionis animum pepulit. & fidem criminibus, raptæ prope inter arma nuptiæ neque conſulto neque exſpectato Lælio, faciebant: tamque præceps feſtinatio, ut quo die captam hoſtem vidiſſet, eodem matrimonio junctam acciperet, & ad penates hoſtis ſui nuptiale ſacrum conficeret. eo fœdiora hæc videbantur Scipioni, quod ipſum in Hiſpania juvenem nullius forma pepulerat captivæ. Hæc ſecum volutanti Lælius ac Maſaniſſa ſupervenerunt; quos quum pariter ambo & benigno vultu excepiſſet, & egregiis laudibus frequenti prætorio celebraſſet; abductum in ſecretum Maſaniſſam ſic alloquitur: *Aliqua te exiſtimo, Maſaniſſa, intuentem in me bona, & principio in Hiſpania ad jungendam mecum amicitiam veniſſe, & poſtea in Africa teipſum, ſpeſque omnes tuas in fidem meam commiſiſſe. Atqui nulla earum virtus eſt, propter quas appetendus tibi viſus ſim, qua ego æque atque temperantia & continentia libidinum gloriatus fuerim. Hanc te quoque ad cæteras tuas eximias virtutes, Maſaniſſa, adjeciſſe velim, non eſt, non, (mihi crede) tantum ab hoſtibus armatis ætati noſtræ periculum, quantum ab circumfuſis undique voluptatibus. qui eas ſua temperantia frenavit ac domuit, næ multo majus decus, majoremque victoriam ſibi peperit, quam nos Syphace victo habemus. Quæ me abſente ſtrenue ac fortiter feciſti, libenter & commemoravi, & memini. cætera teipſum reputare tecum, quam, me dicente, erubeſcere malo. Syphax populi Romani auſpiciis victus captuſque eſt. Itaque ipſe, conjunx, regnum, ager, oppida, homines, qui incolunt, quicquid denique Syphacis fuit, præda populi Romani eſt: & regem, conjugemque ejus, etiamſi non civis Carthaginienſis eſſet, etiam ſi non patrem ejus imperatorem hoſtium videremus, Romam oporteret mitti, ac ſenatus populique Romani de ea judicium atque arbitrium eſſe: quæ regem nobis ſocium alienaſſe, atque in arma egiſſe*

præ-

præcipitem dicatur. *Vince animum. cave deformes multa bona uno vitio, & tot meritorum gratiam majore culpa, quam cauſſa culpæ eſt, corrumpas.* Maſaniſſæ hæc audienti, non rubor ſolum ſuffuſus, ſed lacrymæ etiam obortæ: & quum, ſe quidem in poteſtate futurum imperatoris dixiſſet, oraſſetque eum, ut quantum res ſineret, fidei ſuæ temere obſtrictæ conſuleret, promiſiſſe enim, ſeſe in nullius poteſtatem eam traditurum, ex prætorio in tabernaculum ſuum confuſus conceſſit. Ibi arbitris remotis, quum crebro ſuſpiritu, & gemitu, quod facile ab circumſtantibus tabernaculum exaudiri poſſet, aliquantum temporis conſumpſiſſet; ingenti ad poſtremum edito gemitu, fidum è ſervis vocat, ſub cujus cuſtodia regio more ad incerta fortunæ venenum erat, ei miſtum in poculo ferre ad Sophonisbam jubet, ac ſimul nunciare: *Maſaniſſam libenter primam ei fidem præſtaturum fuiſſe, quam vir uxori debuerit. Quoniam arbitrium ejus, qui poſſint, adimant, ſecundam fidem præſtare, ne viva in poteſtatem Romanorum veniat. Memor patris imperatoris, patriæque & duorum regum, quibus nupta fuiſſet: ſibi ipſa conſuleret.* Hunc nuncium ac ſimul venenum ferens, miniſter, quum ad Sophonisbam veniſſet, *Accipio*, inquit, *nuptiale munus; nec ingratum, ſi nihil majus vir uxori præſtare potuit. Hoc tamen nuncia; melius me morituram fuiſſe, ſi non in funere meo nupſiſſem.* non locuta eſt ferocius, quam acceptum poculum nullo trepidationis ſigno dato impavide hauſit. Quod ubi nunciatum eſt Scipioni, ne quid æger animi ferox juvenis gravius conſuleret, accitum eum extemplo nunc ſolatur; nunc, quod temeritatem temeritate alia luerit, triſtioremque rem quam neceſſe fuerit, fecerit, leniter caſtigat. Poſtero die, ut à præſenti motu averteret animum ejus, in tribunal eſcendit: & concionem advocari juſſit. Ibi Maſaniſſam primum regem appellatum, eximiiſque ornatum laudibus, aurea corona, aurea patera, ſella curuli, & ſcipione eburneo, toga picta, & palmata tunica donat. Addit verbis honorem, *Neque magnificen-*

ficentius quicquam triumpho apud Romanos, neque triumphantibus ampliorem eo ornatu eſſe. quo unum omnium externorum dignum Maſaniſſam populus Romanus ducat. Lælium deinde, & ipſum collaudatum, aurea corona donat. & alii militares viri, prout à quoque navata opera erat, donati. Iis honoribus mollitur regis animus, erectuſque in ſpem propinquam, ſublato Syphace, omnis Numidiæ potiundæ.

16 Scipio C. Lælio cum Syphace aliiſque captivis Romam miſſo, cum quibus & Maſaniſſæ legati profecti ſunt, ipſe ad Tuneta rurſum caſtra refert: & quæ munimenta inchoaverat, permunit. Carthaginienſes, non brevi ſolum, ſed prope vano gaudio, ab ſatis proſpera in præſens oppugnatione claſſis perfuſi, poſt famam capti Syphacis, in quo plus prope, quam in Aſdrubale atque exercitu ſuo ſpei repoſuerant, perculſi, jam nullo auctore belli ultra audito oratores ad pacem petendam mittunt triginta ſeniorum principes. id erat ſanctius apud illos conſilium, maximaque ad ipſum ſenatum regendum vis. Qui ubi in caſtra Romana & prætorium pervenerunt, more adulantium (accepto, credo, ritu ex ea regione, ex qua oriundi erant) procubuerunt. Conveniens oratio tam humili adulationi fuit, non culpam purgantium, ſed transferentium initium culpæ in Annibalem, impotentiæque ejus fautores. Veniam civitati petebant, civium temeritate bis jam ante everſæ, incolumi futuræ iterum hoſtium beneficio. *Imperium ex victis hoſtibus populum Romanum, non perniciem petere. Paratis obedienter ſervire, quæ vellet, imperaret.* Scipio, *& veniſſe ea ſpe in Africam ſe* ait, *& ſpem ſuam proſpero belli eventu auctam, victoriam ſe, non pacem, domum reportaturum eſſe: tamen quum victoriam prope in manibus habeat, pacem non abnuere; ut omnes gentes ſciant, populum Romanum & ſuſcipere juſte bella, & finire. Leges pacis ſe has dicere. Captivos & perfugas, & fugitivos reſtituant: exercitus ex Italia & Gallia deducant: Hiſpania abſtineant: inſulis omnibus, quæ inter Italiam & Africam ſunt, diſcedant:*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

dant: naves longas, præter viginti, omnes tradant: tritici quingenta, hordei trecenta millia modiûm. Pecuniæ ſummam quantam imperaverit, parum convenit. alibi quinque millia talentûm, alibi quinque millia pondo argenti, alibi duplex ſtipendium militibus imperatum invenio. *His conditionibus,* inquit, *placeat-ne pax, triduum ad conſultandum dabitur. Si placuerit, mecum inducias facite, Romam ad ſenatum mittite legatos.* Ita dimiſſi Carthaginienſes, nullas recuſandas conditiones pacis quum cenſuiſſent (quippe qui moram temporis quærerent, dum Annibal in Africam trajiceret) legatos alios ad Scipionem, ut inducias facerent, alios Romam ad pacem petendam mittunt; ducentes paucos in ſpeciem captivos, perfugaſque & fugitivos, quo impetrabilior pax eſſet. Multis ante diebus Lælius, cum 17
Syphace primoribuſque Numidarum captivis, Romam venit: quæque in Africa geſta eſſent, omnia expoſuit ordine Patribus; ingenti omnium & in præſens lætitia, & in futurum ſpe. Conſulti inde Patres, Regem in cuſtodiam Albam mittendum cenſuerunt: Lælium retinendum, donec legati Carthaginienſes venirent. Supplicatio in quatriduum decreta eſt. P. Ælius prætor ſenatu miſſo, & concione inde advocata, cum C. Lælio in Roſtra eſcendit. Ibi vero audientes, fuſos Carthaginienſium exercitus, devictum & captum ingentis nominis regem, Numidiam omnem egregia victoria peragratam; tacitum continere gaudium non poterant, quin clamoribus, quibuſque aliis multitudo ſolet, lætitiam immodicam ſignificarent. Itaque prætor extemplo edixit, *Vti æditui ædes ſacras omnes tota urbe aperirent, circumeundi, ſalutandique Deos agendique grates per totum diem populo poteſtas fieret.* Poſtero die legatos Maſaniſſæ in ſenatum introduxit. *Gratulati primum ſenatui ſunt, quod P. Scipio proſpere res in Africa geſſiſſet: deinde gratias egerunt, quod Maſaniſſam non appellaſſet modo regem, ſed feciſſet; reſtituendo in paternum regnum: in quo poſt Syphacem ſublatum, ſi ita Patribus viſum eſſet, ſine*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

metu & certamine eſſet regnaturus. Deinde, quod collaudatum pro concione, ampliſsimis decoraſſet donis: quibus ne indignus eſſet, & dediſſe operam Maſaniſſam, & porro daturum eſſe. Petere, ut regium nomen, cæteraque Scipionis beneficia & munera, ſenatus decreto confirmaret: & niſi moleſtum eſſet, illud quoque petere Maſaniſſam, ut Numidas captivos, qui Romæ in cuſtodia eſſent, remitterent. Id ſibi amplum apud populares futurum eſſe. Ad ea reſponſum legatis: *Rerum geſtarum in Africa proſpere, communem ſibi cum rege gratulationem eſſe. Scipionem recte atque ordine videri feciſſe, quod eum regem appellaverit: & quicquid aliud fecerit, quod cordi foret Maſaniſſæ, ea Patres comprobare atque laudare.* Munera, quæ legati ferrent regi, decreverunt: ſagula purpurea duo cum fibulis aureis ſingulis, & lato clavo tunicis: & equos duo phaleratos: bina equeſtria arma cum loricis: & tabernacula, militaremque ſupellectilem, qualem præberi conſuli mos eſſet. Hæc regi prætor mittere juſſus. legatis in ſingulos dona ne minus quinûm millium, comitibus eorum millium æris: & veſtimenta bina legatis, ſingula comitibus, Numidiſque; qui ex cuſtodia emiſſi redderentur regi. ad hoc ædes, libera loca,
18 lautia legatis decreta. Eadem æſtate, qua hæc decreta Romæ, & in Africa geſta ſunt, P. Quintilius Varus prætor, & M. Cornelius proconſul, in agro Inſubrium Gallorum cum Magone Pœno ſignis collatis pugnarunt. Prætoris legiones in prima acie fuerunt: Cornelius ſuas in ſubſidiis tenuit; ipſe ad prima ſigna equo advectus: proque duobus cornibus prætor ac proconſul milites ad inferenda in hoſtes ſigna ſumma vi hortabantur. Poſteaquam nihil commovebant, tum Cornelio Quintilius: *Lentior, ut vides, fit pugna,* inquit: *& induratus præter ſpem reſiſtendo hoſtium timor: ac ne vertat in audaciam, periculum eſt. Equeſtrem procellam excitemus oportet, ſi turbare ac ſtatu movere volumus. Itaque vel tu, ad prima ſigna prælium ſuſtine, ego inducam in pugnam equites; vel ego hic in prima acie rem geram,*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ram, tu quatuor legionum equites in hoſtem emitte. Vtram vellet prætor muneris partem proconſule accipiente, Quintilius prætor cum filio, cui Marco prænomen erat, impigro juvene, ad equites pergit: juſſoſque eſcendere in equos, repente in hoſtem emittit. Tumultum equeſtrem auxit clamor ab legionibus additus: nec ſtetiſſet hoſtium acies, ni Mago ad primum equitum motum paratos elephantos extemplo in prælium induxiſſet. Ad quorum ſtridorem odoremque & adſpectum territi equi, vanum equeſtre auxilium fecerunt. & ut permixtus, ubi cuſpide uti & cominus gladio poſſet, roboris majoris Romanus eques erat; ita in ablatum paventibus procul equis melius ex intervallo Numidæ jaculabantur. Simul & peditum legio duodecima, magna ex parte cæſa, pudore magis quam viribus tenebat locum: nec diutius tenuiſſet, ni ex ſubſidiis tertiadecima legio in primam aciem inducta, prælium dubium expetiſſet, Magoque ex ſubſidiis Gallos integræ legioni oppoſuiſſet. Quibus haud magno certamine fuſis, haſtati legionis undecimæ conglobant ſeſe, atque elephantos jam etiam peditum aciem turbantes invadunt. in quos cum pila confertos conjeciſſent, nullo ferme fruſtra emiſſo, omnes retro in aciem ſuorum averterunt: quatuor gravati vulneribus corruerunt. Tum prima commota hoſtium acies; ſimul omnibus peditibus, ut averſos videre elephantos, ad augendum pavorem ac tumultum effuſis. ſed donec ſtetit ante ſigna Mago, gradum ſenſim referentes ordines, tenorem pugnæ ſervabant; poſteaquam femine transfixo cadentem, auferrique ex prælio prope exſanguem videre; extemplo in fugam omnes verſi ad quinque millia hoſtium eo die cæſa, & ſigna militaria duo & viginti capta. Nec Romanis incruenta victoria fuit: duo millia & trecenti de exercitu prætoris, pars multo maxima ex legione duodecima amiſſi. inde & tribuni militum duo, M. Coſconius, & M. Mænius: tertiædecimæ quoque legionis, quæ poſtremo prælio affuerat, Cn. Helvius tribunus

militum in reſtituenda pugna cecidit, & duo & viginti ferme equites illuſtres obtriti ab elephantis cum centurionibus aliquot perierunt: & longius certamen fuiſſet, ni vulnere ducis conceſſa victoria eſſet.
19 Mago proximæ noctis ſilentio profectus, quantum pati viæ per vulnus poterat, itineribus extentis, ad mare in Ligures Ingaunos pervenit. ibi eum legati ab Carthagine paucis ante diebus in ſinum Gallicum appulſis navibus adierunt, jubentes, primo quoque tempore in Africam trajicere. idem & fratrem ejus Annibalem (nam ad eum quoque iſſe legatos eadem jubentes) facturum. Non in eo eſſe Carthaginienſium res, ut Galliam atque Italiam armis obtineant. Mago, non imperio modo ſenatus periculoque patriæ motus, ſed metuens etiam, ne victor hoſtis moranti inſtaret, Ligureſque ipſi relinqui Italiam à Pœnis cernentes, ad eos quorum mox in poteſtate futuri eſſent, deficerent, ſimul ſperans leniorem in navigatione, quam in via jactationem vulneris, fore & curationi omnia commodiora, impoſitis copiis in naves profectus, vixdum ſuperata Sardinia, ex vulnere moritur: naves quoque aliquot Pœnorum disjectæ in alto à claſſe Romana, quæ circa Sardiniam erat, capiuntur. Hæc terra marique in parte Italiæ, quæ jacet ad Alpes, geſta. Conſul C. Servilius, nulla memorabili re in provincia Etruria, & Gallia (quoniam eo quoque proceſſerat) geſta, patre C. Servilio, & C. Lutatio patruo ex ſervitute poſt ſextumdecimum annum receptis, qui ad vicum Tanetum à Boiis capti fuerant; hinc patre, hinc Catulo lateri circumdatis, privato magis quam publico decore inſignis Romam rediit. Latum ad populum eſt, *ne C. Servilio fraudi eſſet, quod patre, qui ſella curuli ſediſſet, vivo, quum id ignoraret, tribunus plebis atque ædilis plebis fuiſſet, contra quam ſanctum legibus erat.* Hac rogatione perlata, in provinciam rediit. Ad C. Servilium conſulem, qui in Bruttiis erat, Conſentia, Vffugum, Vergæ, Beſidiæ, Hetriculum, Sypheum, Argentanum, Clampetia, multique alii ignobiles populi, ſeneſcere Puni-

Punicum bellum cernentes, defecere. Idem conſul cum Annibale in agro Crotonienſi acie conflixit. Obſcura ejus pugnæ fama eſt. Valerius Antias, quinque millia hoſtium cæſa ait. quæ tanta res eſt, ut aut impudenter ficta ſit, aut negligenter prætermiſſa. Nihil certe ultra rei in Italia ab Annibale geſtum. iam ad eum quoque legati ab Carthagine, vocantes in Africam, iis forte diebus, quibus ad Magonem, venerunt. Frendens gemenſque ac vix 20
lacrymis temperans, dicitur legatorum verba audiſſe. poſteaquam edita ſunt mandata: *Iam non perplexe*, inquit, *ſed palam revocant, qui, vetando ſupplementum & pecuniam mitti, jampridem retrahebant. Vicit ergo Annibalem non populus Romanus toties cæſus fugatuſque, ſed ſenatus Carthaginienſis obtrectatione atque invidia. neque hac deformitate reditus mei tam P. Scipio exſultabit atque efferet ſe, quam Hanno, qui domum noſtram, quando alia re non potuit, ruina Carthaginis oppreſſit.* Jam hocipſum præſagiens animo, præparaverat ante naves. itaque inutili militum turba præſidii ſpecie in oppida Bruttii agri, quæ pauca magis metu, quam fide continebantur, dimiſſa, quod roboris in exercitu erat, in Africam tranſvexit: multis Italici generis (quia in Africam ſecuturos abnuentes conceſſerant in Junonis Laciniæ delubrum, inviolatum ad eam diem) in templo ipſo fœde interfectis. Raro quemquam alium patriam exilii cauſſa relinquentem, magis mœſtum abiiſſe ferunt, quam Annibalem hoſtium terra excedentem. Reſpexiſſe ſæpe Italiæ littora, & Deos homineſque accuſantem, in ſe quoque ac ſuum ipſius caput execratum, *Quod non cruentum ab Cannenſi victoria militem Romam duxiſſet. Scipionem ire ad Carthaginem auſum, qui conſul hoſtem in Italia Pœnum non vidiſſet. ſe centum millibus armatorum ad Traſimenum & Cannas cæſis, circa Caſilinum, Cumaſque & Nolam conſenuiſſe.* Hæc accuſans, querenſque, ex diutina poſſeſſione Italiæ eſt detractus. Romam per eoſdem 21
dies, & Magonem & Annibalem profectos allatum

eſt. cujus duplicis gratulationis minuit lætitiam, & quod parum duces in retinendis iis (quum id mandatum ab ſenatu eſſet) aut animi, aut virium habuiſſe videbantur: & quod ſolliciti erant, omni belli mole in unum ducem exercitumque inclinata, quo evaſura eſſet res. Per eoſdem dies legati Saguntini venerunt, comprehenſos cum pecunia adducentes Carthaginienſes, qui ad conducenda auxilia in Hiſpaniam trajeciſſent. ducentum & quinquaginta auri, octingenta pondo argenti in veſtibulo curiæ poſuerunt. Hominibus acceptis, & in carcerem conditis, auro argentoque reddito, gratiæ legatis actæ: atque inſuper munera data ac naves, quibus in Hiſpaniam reverterentur. Mentio deinde ab ſenioribus facta eſt; *Segnius homines bona quam mala ſentire. Tranſitu in Italiam Annibalis, quantum terroris pavoriſque, ſeſe meminiſſe, quas deinde clades, quos luctus incidiſſe? Viſa caſtra hoſtium è muris urbis: quæ vota ſingulorum, univerſorumque fuiſſe? quoties in conciliis voces, manus ad cœlum porrigentium, auditas: En unquam ille dies futurus eſſet, quo vacuam hoſtibus Italiam bona pace florentem viſuri eſſent? Dediſſe tandem id Deos ſexdecimo demum anno: nec eſſe qui Diis grates agendas cenſeant. Adeo ne advenientem quidem gratiam homines benigne accipere; nedum ut præteritæ ſatis memores ſint.* Conclamatum deinde ex omni parte curiæ eſt, uti referret P. Ælius prætor: decretumque, ut quinque dies circa omnia pulvinaria ſupplicaretur, victimæque majores immolarentur centum viginti. Jam dimiſſo Lælio, legatiſque Maſiniſſæ, quum Carthaginienſium legatos de pace ad ſenatum venientes Puteolis viſos, inde terra venturos allatum eſſet; revocari C. Lælium placuit, ut coram eo de pace ageretur. Q. Fulvius Gillo, legatus Scipionis, Carthaginienſes Romam adduxit quibus vetitis ingredi urbem, hoſpitium in villa publica,
22 ſenatus ad ædem Bellonæ datus eſt. Orationem eandem ferme, quam apud Scipionem, habuerunt; culpam omnem belli à publico conſilio in Annibalem

balem vertentes. *Eum injuſſu ſenatus non Alpes modo, ſed Iberum quoque tranſgreſſum: nec Romanis ſolum, ſed ante etiam Saguntinis, privato conſilio bellum intuliſſe. Senatui ac populo Carthaginienſi, ſi quis vere æſtimet, fœdus ad eum diem inviolatum eſſe cum Romanis. Itaque nihil aliud ſibi mandatum eſſe uti peterent, quam ut in ea pace, quæ poſtremo cum conſule Lutatio facta eſſet, manere liceret.* Quum, more tradito, Patribus poteſtatem interrogandi, ſi quis quid vellet, legatos prætor feciſſet; ſenioreſque qui fœderibus interfuerant, alia alii interrogarent, nec meminiſſe per ætatem (etenim omnes ferme juvenes erant) dicerent legati; conclamatum ex omni parte curiæ eſt, Punica fraude electos, qui veterem pacem repeterent, cujus ipſi non
meminiſſent. Emotis deinde curia legatis, ſenten- 23
tiæ interrogari cœptæ. M. Livius C. Servilium conſulem, qui propior eſſet, arceſſendum, ut coram eo de pace ageretur, cenſebat. quum de re majore quam quanta ea eſſet, conſultatio incidere non poſſet; non videri ſibi abſente conſulum altero, ambobuſve, eam rem agi, ſatis ex dignitate populi Romani eſſe. Q. Metellus, qui triennio ante conſul, dictatorque fuerat, *Quum P. Scipio cædendo exercitus, agros populando, in eam neceſſitatem compuliſſet hoſtes, ut ſupplices pacem peterent; & nemo omnium verius exiſtimare poſſet, qua mente ea pax peteretur, quam is, qui ante portas Carthaginis bellum gereret; nullius alterius conſilio, quam Scipionis accipiendam, abnuendamve pacem eſſe.* M. Valerius Lævinus, qui bis conſul fuerat, *Speculatores, non legatos veniſſe arguebat: jubendoſque eos Italia excedere, & cuſtodes cum iis uſque ad naves mittendos: Scipionique ſcribendum, ne bellum remitteret.* Lælius Fulviuſque adjecerunt: *Et Scipionem in eo poſitam habuiſſe ſpem pacis, ſi Annibal & Mago Italia non revocarentur. Omnia ſimulaturos Carthaginienſes, duces eos exercituſque exſpectantes. deinde, quamvis recentium fœderum & Deorum omnium oblitos, bellum geſturos.* Eo magis in Lævini

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ſententiam diſceſſum. Legati pace infecta, ac pro-
24 pe ſine reſponſo, dimiſſi. Per eos dies C. Servilius
conſul, haud dubius quin pacatæ Italiæ penes ſe glo-
ria eſſet, velut pulſum ab ſe Annibalem perſequens,
in Siciliam, inde in Africam tranſiturus, trajecit.
Quod ubi Romæ vulgatum eſt, primo cenſuerunt
Patres, ut prætor ſcriberet conſuli, Senatum æquum
cenſere in Italiam reverti eum: deinde quum præ-
tor, ſpreturum eum literas ſuas, diceret; dictator
ad idipſum creatus P. Sulpicius, pro jure majoris
imperii conſulem in Italiam revocavit: reliquum
anni, cum M. Servilio magiſtro equitum, circum-
eundis Italiæ urbibus, quæ bello alienatæ fuerant,
noſcendiſque ſingularum cauſſis, conſumpſit. Per
induciarum tempus, & ex Sardinia ab Lentulo præ-
tore centum onerariæ naves, cum commeatu & vi-
ginti roſtratarum præſidio, & ab hoſte & ab tem-
peſtatibus mari tuto, in Africam tranſmiſerunt.
Cn. Octavio ducentis onerariis, triginta longis na-
vibus ex Sicilia trajicienti, non eadem fortuna fuit.
In conſpectum ferme Africæ proſpero curſu vectum,
primo deſtituit ventus, deinde verſus in Africum
turbavit, ac paſſim naves disjecit. ipſe cum roſtra-
tis, per adverſos fluctus ingenti remigum labore
enixus, Apollinis promontorium tenuit. onerariæ
pars maxima ad Ægimurum (inſula ea ſinum ab
alto claudit, in quo ſita Carthago eſt, triginta fer-
me millia ab urbe) aliæ adverſus urbem ipſam ad
Calidas Aquas delatæ ſunt. Omnia in conſpectu
Carthaginis erant. itaque ex tota urbe in forum
concurſum eſt. Magiſtratus Senatum vocare, po-
pulus in curiæ veſtibulo fremere, ne tanta ex ocu-
lis manibuſque amitteretur præda. Quum quidam
pacis petitæ, alii induciarum (necdum enim dies
exierat) fidem opponerent; permiſto penè ſenatus
populique concilio, conſenſum eſt, ut claſſe quin-
quaginta navium Aſdrubal Ægimurum trajiceret:
inde per littora portuſque diſperſas Romanas na-
ves colligeret. Deſertæ fuga nautarum, primum
ab Ægimuro, dein ab Aquis onerariæ, Carthaginem
puppi-

puppibus tractæ ſunt. Nondum reverterant ab Ro- 25
ma legati, neque ſciebatur quæ ſenatus Romani de bello, aut pace ſententia eſſet, necdum induciarum dies exierat: eo indigniorem injuriam ratus Scipio, ab iis qui petiiſſent pacem & inducias, & ſpem pacis & fidem induciarum violatam eſſe; legatos Carthaginem, M. Bæbium, L. Sergium, L. Fabium, extemplo miſit. qui quum multitudinis concurſu prope violati eſſent, nec reditum tutiorem futurum cernerent; petierunt à magiſtratibus, quorum auxilio vis prohibita erat, ut naves mitterent, quæ ſe proſequerentur. Datæ triremes duæ, quum ad Bagradam flumen perveniſſent, unde caſtra Romana conſpiciebantur, Carthaginem rediere. Claſſis Punica ad Vticam ſtationem habebat. ex ea tres quadriremes, ſeu clam miſſo à Carthagine nuncio uti fieret, ſeu Aſdrubale, qui claſſi præerat, ſine publica fraude auſo facinus, quinqueremem Romanam ſuperantem promontorium ex alto repente aggreſſæ ſunt, ſed neque roſtro ferire celeritate ſubterlabentem poterant, neque tranſilire armati ex humilioribus in altiorem navem: & defendebatur egregie, quoad tela ſuppeditarunt. quis deficientibus, quum jam nulla alia res eam, quam propinquitas terræ, multitudoque à caſtris in littus effuſa, tueri potuiſſet; concitatam remis quanto maximo impetu poterant, in terram quum immiſiſſent, navis tantum jactura facta, incolumes ipſi evaſerunt. Ita alio ſuper aliud ſcelere quum haud dubie induciæ ruptæ eſſent, Lælius Fulviuſque ab Roma cum legatis Carthaginienſibus ſupervenerunt. quibus Scipio, *Etſi non induciarum modo fides à Carthaginienſibus, ſed etiam jus gentium in legatis violatum eſſet; tamen ſe nihil nec inſtitutis populi Romani nec ſuis moribus indignum in iis facturum eſſe,* quum dixiſſet, legatis dimiſſis bellum parabat. Annibali jam terræ appropinquanti, juſſus è nauticis eſcendere in malum, ut ſpecularetur quam tenerent regionem, quum dixiſſet, ſepulchrum dirutum proram ſpectare, abominatus,

præ-

prætervehi juſſo gubernatore, ad Leptim appulit
26 claſſem, atque ibi copias expoſuit. Hæc eo anno in Africa geſta. Inſequentia excedunt in eum annum, quo M. Servilius Geminus, qui tum magiſter equitum erat, & Tib. Claudius Nero, conſules facti ſunt. Cæterum exitu ſuperioris anni quum legati ſociarum urbium ex Græcia queſti eſſent, vaſtatos agros ab regiis præſidiis, profectoſque in Macedoniam legatos ad res repetendas, non admiſſos ad Philippum regem: ſimul nunciaſſent, quatuor millia militum cum Sopatro duce trajecta in Africam dici, ut eſſent Carthaginienſibus præſidio, & pecuniæ aliquantum una miſſum; legatos ad regem, qui hæc adverſus fœdus facta videri Patribus nunciarent; mittendos cenſuit ſenatus. Miſſi C. Terentius Varro, C. Mamilius, M. Aurelius. iis tres quinqueremes datæ. Annus inſignis incendio ingenti, quo clivus Publicius ad ſolum exuſtus eſt, & aquarum magnitudine, ſed annonæ vilitas fuit: præterquam quod pace omnis Italia erat aperta, etiam quod magnam vim frumenti ex Hiſpania miſſam M. Valerius Falto, & M. Fabius Buteo ædiles curules quaternis æris vicatim populo deſcripſerunt. Eodem anno Q. Fabius Maximus moritur, exactæ ætatis; ſiquidem verum eſt, augurem duos & ſexaginta annos fuiſſe, quod quidam auctores ſunt. Vir certe fuit dignus tanto cognomine, vel ſi novum ab eo inciperet. Superavit paternos honores, avitos æquavit. Pluribus victoriis, & majoribus præliis avus inſignis Rullus; ſed omnia æquare unus hoſtis Annibal poteſt. Cautior tamen quam promptior hic habitus fuit: & ſicut dubites, utrum ingenio cunctator fuerit, an quia ita bello proprie, quod tum gerebatur, aptum erat; ſic nihil certius eſt, quam unum hominem nobis cunctando rem reſtituiſſe, ſicut Ennius ait. Augur in locum ejus inauguratus Q. Fabius Maximus, filius: in ejuſdem locum pontifex (nam duo ſacerdotia habuit) Ser. Sulpicius Galba. Ludi Romani diem unum, plebeii ter toti inſtaurati ab ædilibus, M. Sextio Sabino, & C. Tremellio

mellio Flacco. ii ambo prætores facti, & cum iis
C. Livius Salinator, & C. Aurelius Cotta. Comi-
tia ejus anni, utrum C. Servilius conſul habuerit, an
quia eum res in Etruria tenuerint, quæſtiones ex ſe-
natusconſulto de conjurationibus principum haben-
tem, dictator ab eo dictus P. Sulpicius, incertum
ut ſit, diverſi auctores faciunt. Principio inſequen- 27
tis anni, M. Servilius, Tib. Claudius, ſenatu in Ca-
pitolium vocato, de provinciis retulerunt. Italiam
atque Africam in ſortem conjici, Africam ambo
cupientes, volebant. cæterum Q. Metello maxi-
me annitente, neque data, neque negata eſt Afri-
ca. Conſules juſſi cum tribunis plebis agere, ut ſi
iis videretur, populum rogarent, quem vellet in
Africa bellum gerere. Omnes tribus P. Scipio-
nem juſſerunt. nihilominus conſules provinciam
Africam (ita enim ſenatus decreverat) in ſortem
conjecerunt. Ti. Claudio Africa evenit, ut quin-
quaginta navium claſſem, omnes quinqueremes,
in Africam trajiceret, parique imperio cum Scipio-
ne imperator eſſet. M. Servilius Etruriam ſorti-
tus. in eadem provincia & C. Servilio proroga-
tum imperium, ſi conſulem manere ad urbem ſe-
natui placuiſſet. Prætores, M. Sextius Galliam eſt
ſortitus, ut duas legiones provinciamque traderet
ei P. Quintilius Varus; C. Livius Bruttios cum
duabus legionibus, quibus P. Sempronius procon-
ſul priore anno præfuerat; Cn. Tremellius Sici-
liam, ut ab P. Villio Tappulo Prætore prioris an-
ni provinciam & duas legiones acciperet; Villius
proprætor viginti navibus longis, militibus mille,
oram Siciliæ tutaretur: inde M. Pomponius, vi-
ginti navibus reliquis, mille & quingentos milites
Romam deportaret. C. Aurelio Cottæ urbana eve-
nit. cæteris ita, uti quiſque obtinebant provincias
exercituſque, prorogata imperia. Sexdecim non
amplius eo anno legionibus defenſum imperium
eſt. Et ut placatis Diis omnia inciperent agerent-
que, ludos quos M. Claudio Marcello, T. Quin-
tio Conſulibus, T. Manlius dictator, quaſque ho-

ſtias

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ſtias majores voverat, ſi per quinquennium illud reſ-
publica eodem ſtatu fuiſſet, ut eos ludos conſu-
les, priuſquam ad bellum proficiſcerentur, facerent.
Ludi in circo per quatriduum facti: hoſtiæque, qui-
28 bus votæ erant Diis, cæſæ. Inter hæc ſimul ſpes,
ſimul cura indies creſcebat: nec ſatis certum con-
ſtare apud animum poterat, utrum gaudio dignum
eſſet, Annibalem, poſt ſextum decimum annum,
ex Italia diſcedentem, vacuam poſſeſſionem ejus
reliquiſſe populo Romano, an magis metuendum,
quod incolumi exercitu in Africam tranſiſſet. *Lo-
cum, nimirum, non periculum mutatum, cujus tan-
tæ dimicationis vatem qui nuper diſceſſiſſet, Q. Fa-
bium haud fruſtra canere ſolitum; graviorem in ſua
terra futurum hoſtem Annibalem, quam in aliena
fuiſſet. nec Scipioni aut cum Syphace inconditæ bar-
bariæ rege, cui Statorius ſemilixa ducere exercitus
ſolitus ſit, aut cum ſocero ejus Aſdrubale, fugaciſſi-
mo duce, rem futuram, aut tumultuariis exercitibus,
ex agreſtium ſemiermi turba ſubito collectis: ſed cum
Annibale, prope nato in prætorio patris fortiſſimi du-
cis, alito atque educato inter arma; puero quondam
milite, vix dum juvene imperatore: qui ſenex vin-
cendo factus, Hiſpanias, Gallias, Italiam ab Alpi-
bus ad fretum monumentis ingentium rerum com-
pleſſet, ducere exercitum æqualem ſtipendiis ſuis; du-
ratum omnium rerum patientia, quas vix fides fiat
homines paſſos: perfuſum millies cruore Romano:
exuvias non militum tantum, ſed etiam imperato-
rum portantem. Multos occurſuros Scipioni in acie,
qui prætores, qui imperatores, qui conſules Roma-
nos ſua manu occidiſſent, muralibus vallaribuſque
inſignes coronis, pervagatos capta caſtra, captas ur-
bes Romanas. Non eſſe hodie tot faſces magiſtrati-
bus populi Romani, quot captos ex cæde imperato-
rum præferre poſſet Annibal.* Has formidines agi-
tando animis, ipſi curas & metus augebant etiam,
quod quum aſſueſſent per aliquot annos bellum
ante oculos aliis atque aliis in Italiæ partibus lenta
ſpe, in nullum propinquum debellandi finem gerere,

erexe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

erexerant omnium animos Scipio & Annibal, ve-
lut ad ſupremum certamen comparati duces. Ii
quoque, quibus ingens erat in Scipione fiducia, &
victoriæ ſpes, quo magis in propinquam eam im-
minebant animis, eo curæ intentioris erant. Haud
diſpar habitus animorum Carthaginienſibus erat.
quos, modo, petiiſſe pacem, intuentes Annibalem
ac rerum geſtarum ejus magnitudinem, pœnite-
bat: modo, quum reſpicerent, bis ſeſe acie victos,
Syphacem captum, pulſos Hiſpania, pulſos Italia,
atque ea omnia unius virtute & conſilio Scipio-
nis facta, velut fatalem eum ducem in exitium ſuum
natum, horrebant. Jam Adrumetum pervenerat 29
Annibal. unde ad reficiendum ex jactatione mari-
tima militem, paucis diebus ſumptis, excitus pavi-
dis nunciis, omnia circa Carthaginem obtineri ar-
mis, afferentium, magnis itineribus Zamam con-
tendit. Zama quinque dierum iter ab Carthagine
abeſt. inde præmiſſi ſpeculatores, quum excepti
à cuſtodibus Romanis deducti ad Scipionem eſſent;
traditos eos tribunis militum, juſſoſque omiſſo
metu viſere omnia, per caſtra, qua vellent circum-
duci juſſit: percunctatuſque, ſatin' per commo-
dum omnia exploraſſent, datis qui proſequerentur,
retro ad Annibalem dimiſit. Annibal nihil qui-
dem eorum quæ nunciabantur (nam & Maſaniſ-
ſam cum ſex millibus peditum, quatuor equitum
veniſſe, eo ipſo forte die, afferebant) læto animo
audivit; maxime hoſtis fiducia, quæ non de nihilo
profecto concepta eſt, perculſus. Itaque, quamquam
& ipſe cauſſa belli ejus erat, & adventu ſuo turba-
verat & pactas inducias, & ſpem fœderum; tamen,
ſi integer, quam ſi victus peteret pacem, æquiora
impetrari poſſe ratus, nuncium ad Scipionem mi-
ſit, ut colloquendi ſecum poteſtatem faceret. Id
utrum ſua ſponte fecerit, an publico conſilio; neu-
trum cur affirmem habeo. Valerius Antias, primo
prælio victum eum à Scipione, quo duodecim mil-
lia armatorum in acie ſunt cæſa, mille & ſeptin-
genti capti, legatum cum aliis decem legatis tradit

in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

in caſtra ad Scipionem veniſſe. Cæterum Scipio
quum colloquium haud abnuiſſet, ambo ex com-
poſito duces caſtra protulerunt, ut coire ex propin-
quo poſſent. Scipio haud procul Nadagara urbe,
tum ad cætera loco opportuno, tum quod aquatio
intra teli conjectum erat, conſedit. Annibal tumu-
lum à quatuor millibus inde, tutum commodum-
que alioqui, niſi quod longinquæ aquationis erat,
cepit. ibi in medio locus conſpectus undique, ne
30 quid inſidiarum eſſet, delectus. Summotis pari ſpa-
tio armatis, cum ſingulis interpretibus congreſſi
ſunt, non ſuæ modo ætatis maximi duces, ſed om-
nis ante ſe memoriæ, omnium gentium cuilibet
regum imperatorumve pares. Pauliſper alter alte-
rius conſpectu, admiratione mutua prope attoniti
conticuere. Tum Annibal prior, *Si hoc ita fato da-
tum erat, ut qui primus bellum intuli populo Roma-
no, quique toties prope in manibus victoriam habui,
is ultro ad pacem petendam venirem; lætor te mihi
ſorte potiſſimum datum, à quo peterem. Tibi quoque
inter multa egregia non in ultimis laudum hoc fue-
rit, Annibalem, cui tot de Romanis ducibus victo-
riam Dii dediſſent, tibi ceſſiſſe: teque huic bello, ve-
ſtris prius quam noſtris cladibus inſigni, finem impo-
ſuiſſe. Hoc quoque ludibrium caſus ediderit fortuna,
ut cum patre tuo conſule ceperim arma, cum eodem
primum Romano imperatore ſigna contulerim; ad
filium ejus inermis ad pacem petendam veniam. Opti-
mum quidem fuerat, eam patribus noſtris mentem da-
tam ab Diis eſſe, ut & vos Italia & nos Africa im-
perio contenti eſſemus: neque enim ne vobis quidem
Sicilia atque Sardinia ſatis digna precia ſunt pro
tot claſſibus, tot exercitibus, tot tam egregiis amiſſis
ducibus. Sed, præterita magis reprehendi poſſunt,
quam corrigi. Ita aliena appetivimus, ut de noſtris
dimicaremus, nec in Italia ſolum vobis bellum, no-
bis in Africa eſſet: ſed & vos in portis veſtris prope
ac mœnibus ſigna armaque hoſtium vidiſtis; & nos
ab Carthagine fremitum caſtrorum Romanorum ex-
audimus. Quod igitur nos maxime abominaremur,*

vos

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

vos ante omnia optaretis; in meliore veſtra fortuna de pace agitur: agimus ii, quorum & maxime intereſt pacem eſſe, & qui quodcumque egerimus, ratum civitates noſtræ habituræ ſint. animo tantum nobis opus eſt non abhorrente a quietis conſiliis. Quod ad me attinet; jam ætas, ſenem in patriam revertentem unde puer profectus ſum, jam ſecundæ, jam adverſæ res, ita erudierunt, ut rationem ſequi quam fortunam malim. Tuam & adoleſcentiam, & perpetuam felicitatem ferociora utraque, quam quietis opus eſt conſiliis, metuo. Non temere incerta caſuum reputat, quem fortuna nunquam decepit. Quod ego fui ad Thraſymenum, ad Cannas, id tu hodie es. Vix dum militari ætate imperio accepto omnia audaciſſime incipientem nuſquam fefellit fortuna. Patris & patrui perſecutus mortem, ab calamitate veſtræ domus decus inſigne virtutis pietatiſque eximiæ cepiſti; amiſſas Hiſpanias reciperaſti, quatuor inde Punicis exercitibus pulſis; conſul creatus, quum cæteris ad tutandam Italiam parum animi eſſet, tranſgreſſus in Africam, duobus hic exercitibus cæſis, binis eadem hora captis ſimul incenſiſque caſtris, Syphace potentiſſimo rege capto, tot urbibus regni ejus, tot noſtri imperii ereptis, me ſextumdecimum jam annum hærentem in poſſeſſione Italiæ detraxiſti. Poteſt victoriam malle, quam pacem, animus. Novi vobis ſpiritus magnos magis quam utiles, & mihi talis aliquando fortuna aſſulſit. Quod ſi in ſecundis rebus, bonam quoque mentem darent Dii; non ea ſolum quæ eveniſſent, ſed etiam ea, quæ evenire poſſent, reputaremus. Vt omnium obliviſcaris aliorum, ſatis ego documenti in omnes caſus ſum. Quem modo caſtris inter Anienem atque urbem veſtram poſitis, ac jam prope ſcandentem mœnia Romæ videras; hic cernis, duobus fortiſſimis viris fratribus clariſſimis imperatoribus orbatum, ante mœnia prope obſeſſæ patriæ, quibus terrui veſtram urbem, ea pro mea deprecantem. Maximæ cuique fortunæ minime credendum eſt. In bonis tuis rebus, noſtris dubiis, tibi ampla ac ſpecioſa danti eſt pax: nobis petentibus magis neceſſaria.

ria,

ria, quam honeſta. *Melior tutiorque eſt certa pax, quam ſperata victoria. hæc in tua, illa in Deorum manu eſt. Ne tot annorum felicitatem, in unius horæ dederis diſcrimen. Cum tuas vires, tum vim fortunæ, Martemque belli communem, propone animo. Vtrimque ferrum, corpora humana erunt. nuſquam minus quam in bello eventus reſpondent. Non tantum ad id quod data pace jam habere potes, ſi prælio vincas, gloriæ adjeceris; quantum ademeris, ſi quid adverſi eveniat. Simul parta ac ſperata decora unius horæ fortuna evertere poteſt. Omnia in pace jungenda tuæ poteſtatis ſunt, P. Corneli: tunc ea habenda fortuna erit, quam Dii dederint. Inter pauca felicitatis virtutiſque exempla M. Atilius quondam in hac eadem terra fuiſſet, ſi victor pacem petentibus dediſſet patribus noſtris: ſed non ſtatuendo tandem felicitati modum, nec cohibendo efferentem ſe fortunam, quanto altius elatus erat, eo fœdius corruit. Eſt quidem ejus, qui dat, non qui petit, conditiones dicere pacis: ſed forſitan non indigni ſimus, qui nobismetipſis mulctam irrogemus. Non recuſamus, quin omnia, propter quæ bellum initum eſt, veſtra ſint; Sicilia, Sardinia, Hiſpania; quicquid inſularum toto inter Africam Italiamque continetur mari. Carthaginienſes, incluſi Africæ littoribus, vos (quando ita Diis placuit) externa etiam terra marique videamus regentes imperia. Haud negaverim, propter non nimis ſincere petitam aut exſpectatam nuper pacem, ſuſpectam eſſe vobis Punicam fidem. multum per quos petita ſit, ad fidem tuendæ pacis pertinet Scipio. Veſtri quoque (ut audio) Patres nonnihil etiam ob hoc, quia parum dignitatis in legatione erat, negaverunt pacem. Annibal peto pacem: qui neque peterem niſi utilem crederem: & propter eandem utilitatem tuebor eam, propter quam petii. & quemadmodum, quia à me bellum cœptum eſt, ne quem ejus pœniteret, quoad ipſi invidere Dei, præſtiti: ita*
31 *annitar, ne quem pacis per me partæ pœniteat.* Adverſus hæc imperator Romanus in hanc fere ſententiam reſpondit. *Non me fallebat, Annibal, adventus*

ventus tui ſpe Carthaginienſes & præſentem induciarum fidem, & ſpem pacis turbaſſe. neque tu id ſane diſſimulas, qui de conditionibus ſuperioribus pacis omnia ſubtrahas, præter ea, quæ jampridem in noſtra poteſtate ſunt. Cæterum, ſicut tibi curæ eſt, ſentire cives tuos, quanto per te onere leventur: ſic mihi laborandum eſt, ne quæ tunc pepigerunt, hodie ſubtracta ex conditionibus pacis præmia perfidiæ habeant. Indigni, quibus eadem pateat conditio, ut etiam proſit vobis fraus, petitis. Neque patres noſtri priores de Sicilia, neque nos de Hiſpania fecimus bellum. & tunc Mamertinorum ſociorum periculum, & nunc Sagunti excidium nobis pia ac juſta induerunt arma. Vos laceſſiſſe, & tu ipſe fateris, & Dii teſtes ſunt: qui & illius belli exitum ſecundum jus faſque dederunt; & hujus dant & dabunt. Quod ad me attinet, & humanæ infirmitatis memini, & vim fortunæ reputo, & omnia quæcumque agimus, ſubjecta eſſe mille caſibus ſcio. Cæterum quemadmodum ſuperbe, & violenter me faterer facere, ſi priuſquam in Africam trajeciſſem, te tua voluntate cedentem Italia & impoſito in naves exercitu ipſum venientem ad pacem petendam aſpernarer: ſic nunc, quum prope manu conſerta reſtitantem ac tergiverſantem in Africam attraxerim, nulla ſum tibi verecundia obſtrictus. Proinde ſi quid ad ea, in quæ tum pax conventura videbatur (quæ ſint, noſti:) mulcta navium cum commeatu per inducias expugnatarum, legatorumque violatorum adjicitur; eſt quod referam ad conſilium. Sin illa quoque gravia videntur, bellum parate, quoniam pacem pati non potuiſtis. Ita infecta pace, ex colloquio ad ſuos quum ſe recepiſſent; fruſtra verba jactata renunciant. armis decernendum eſſe, habendamque eam fortunam, quam Dii dediſſent. In caſtra ut eſt ventum, pronunciant 32
ambo, *Arma expedirent milites, animoſque ad ſupremum certamen, non in unum diem, ſed in perpetuum, ſi felicitas adeſſet, victores. Roma an Carthago jura gentibus darent, ante craſtinam noctem ſcituros. neque enim Africam, aut Italiam, ſed orbem ter-*

terrarum victoriæ præmium fore ; par periculum præmio, quibus adverſæ pugnæ fortuna fuiſſet. nam neque Romanis effugium ullum patebat in aliena ignotaque terra : & Carthagini ſupremo auxilio effuſo adeſſe videbatur præſens excidium. Ad hoc diſcrimen procedunt poſtero die duorum opulentiſſimorum populorum duo longe clariſſimi duces, duo fortiſſimi exercitus ; multa ante parta decora, aut cumulaturi eo die aut everſuri. Anceps igitur ſpes & metus miſcebant animos : contemplantibuſque, modo ſuam, modo hoſtium aciem, quum oculis magis quam ratione penſarent vires, ſimul læta, ſimul triſtia obverſabantur. quæ ipſis ſua ſponte non ſuccurrebant, ea duces admonendo atque hortando ſubjiciunt. Pœnus, ſedecim annorum in terra Italia res geſtas, tot duces Romanos, tot exercitus occidione occiſos ; & ſua cuique decora, ubi ad inſignem alicujus pugnæ memoria militem venerat, referebat. Scipio, Hiſpanias, & recentia in Africa prælia, & confeſſionem hoſtium : quod neque non petere pacem propter metum, neque manere in ea præ inſita animis perfidia potuiſſent. ad hoc, colloquium Annibalis in ſecreto habitum, ac liberum fingenti, qua velit flectit. *Ominatur, quibus quondam auſpiciis patres eorum pugnaverint ad Ægateis inſulas, ea illis exeuntibus in aciem portendiſſe Deos. adeſſe finem belli, ac laboris. In manibus eſſe prædam Carthaginis, reditum domum in patriam, ad parentes, liberos, conjuges, penateſque Deos.* celſus hæc corpore, vultuque ita læto, ut viciſſe jam crederes, dicebat. Inſtruit deinde primos haſtatos ; poſt eos principes : triariis poſtremam
33 aciem clauſit. Non confertas autem cohortes ante ſua quamque ſigna inſtruebat, ſed manipulos aliquantum inter ſe diſtantes, ut eſſet ſpatium, quo elephanti hoſtium accepti nihil ordines turbarent. Lælium (cujus ante legati, eo anno quæſtoris extra ſortem ex Senatuſconſulto opera utebatur) cum Italico equitatu ab ſiniſtro cornu, Maſaniſſam Numidaſque ab dextro oppoſuit. vias patentes inter mani-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

manipulos anteſignanorum velitibus (ea tunc levis armatura erat) complevit. dato præcepto, ut, ad impetum elephantorum, aut poſt rectos refugerent ordines, aut in dextram lævamque diſcurſu applicantes ſe anteſignanis, viam, qua irruerent in ancipitia tela, belluis darent. Annibal ad terrorem primum elephantos (octoginta autem erant, quot nulla umquam in acie ante habuerat) inſtruxit: deinde auxilia Ligurum, Gallorumque, Balearibus, Mauriſque admiſtis; in ſecunda acie Carthaginienſes Afroſque, & Macedonum legionem; modico inde intervallo relicto ſubſidiariam aciem Italicorum militum (Bruttii plerique erant, vi ac neceſſitate plures quam ſua voluntate diſcedentem ex Italia ſecuti) inſtruxit. Equitatum etiam ipſum circumdedit cornibus: dextrum Carthaginienſes, ſiniſtrum Numidæ tenuerunt. Varia adhortatio erat in exercitu inter tot homines; quibus non lingua, non mores, non lex, non arma, non veſtitus habituſque, non cauſſa militandi eadem eſſet. Auxiliaribus, & præſens, & multiplicata merces ex præda oſtentatur. *Galli proprio atque inſito in Romanos odio accenduntur. Liguribus campi uberes Italiæ, deductis ex aſperrimis montibus, in ſpem victoriæ oſtentantur. Mauros Numidaſque impotenti Maſaniſſæ futuro dominatu terret. Aliis aliæ ſpes ac metus jactantur. Carthaginienſibus mœnia patriæ, Dii penates, ſepulchra majorum, liberi cum parentibus conjugeſque pavidæ, aut excidium ſervitiumque, aut imperium orbis terrarum; nihil aut in metum, aut in ſpem medium oſtentatur.* Quum maxime hæc imperator apud Carthaginienſes, duces ſuarum gentium inter populares, plerique per interpretes inter immiſtos alienigenis, agerent, tubæ cornuaque ab Romanis cecinerunt: tantuſque clamor ortus, ut elephanti in ſuos, ſiniſtro maxime cornu, verterentur; Mauros, ac Numidas. Addidit facile Maſaniſſa perculſis terrorem, nudavitque ab ea parte aciem equeſtri auxilio. Paucæ tamen beſtiarum intrepidæ in hoſtem actæ, inter velitum ordines cum multis ſuis

vul-

vulneribus ingentem ſtragem edebant. reſilientes
enim ad manipulos velites, quum viam elephantis
ne obtererentur, feciſſent; in eos ancipites ad ictum
utrimque conjiciebant haſtas: nec pila ab anteſi-
gnanis ceſſabant; donec undique incidentibus te-
lis exacti ex Romana acie, hi quoque in ſuo dextro
cornu ipſos Carthaginienſium equites in fugam ver-
terunt. Lælius, ut turbatos vidit hoſtes, addit per-
34 culſis terrorem. Vtrimque equite nudata erat Pu-
nica acies; quum pedes concurrit, nec ſpe, nec vi-
ribus jam par. ad hoc, dictu parva, ſed magni ea-
dem in re gerenda momenti res; congruens clamor
à Romanis eoque major & terribilior; diſſonæ il-
lis, ut gentium multarum diſcrepantibus linguis,
voces. pugna Romana ſtabilis, & ſuo & armorum
pondere incumbentium in hoſtem: concurſatio
& velocitas illinc major, quam vis. Igitur primo
impetu extemplo movere loco hoſtium aciem Ro-
mani. ala deinde & umbonibus pulſantes, in ſum-
motos gradu illato, aliquantum ſpacii, velut nullo
reſiſtente, inceſſere, urgentibus & noviſſimis pri-
mos, ut ſemel motam aciem ſenſere; quod ipſum
vim magnam ad pellendum hoſtem addebat. Apud
hoſteis, auxiliareis cedenteis ſecunda acies Afri &
Carthaginienſes adeo non ſuſtinebant, ut contra
etiam, ne reſiſtentes pertinaciter primos cædendo
ad ſe perveniret hoſtis, pedem referrent. Igitur
auxiliares terga dant repente: & in ſuos verſi, par-
tim refugere in ſecundam aciem, partim non reci-
pientes cædere: uti paulò ante non adiuti, & tunc
excluſi. Et prope duo jam permiſta prælia erant,
quum Carthaginienſes ſimul cum hoſtibus, ſimul
cum ſuis cogerentur conſerere manus. non tamen
ita perculſos iratoſque in aciem accepere; ſed den-
ſatis ordinibus, in cornua, vacuumque circa cam-
pum extra prælium ejecere, ne pavidos fuga, vul-
neribuſque milites, in certam & integram aciem
miſcerent. Cæterum tanta ſtrages hominum armo-
rumque, locum, in quo ſteterant paulo ante auxi-
liares, compleverat, ut prope difficilior tranſitus
eſſet,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

eſſet, quam per confertos hoſtes fuerat. itaque qui
primi erant haſtati, per cumulos corporum armo-
rumque, & tabem ſanguinis, qua quiſque poterat,
ſequentes hoſtem, & ſigna & ordines confuderunt.
principum quoque ſigna fluctuari cœperant, va-
gam ante ſe cernendo aciem. Quod Scipio ubi vi-
dit, receptui propere canere haſtatis juſſit: & ſau-
ciis in poſtremam aciem ſubductis, principes tria-
rioſque in cornua inducit; quo tutior firmiorque
media haſtatorum acies eſſet. Ita novum de inte-
gro prælium ortum eſt: quippe ad veros hoſtes per-
ventum erat, & armorum genere, & uſu militiæ,
& fama rerum geſtarum, & magnitudine vel ſpei
vel periculi pares. Sed & numero Romanus ſupe-
rior erat, & animo: quod jam equites, jam ele-
phantos fuderat: jam prima acie pulſa, in ſecun-
dam pugnabat. In tempore Lælius ac Maſaniſſa 35
pulſos per aliquantum ſpacii ſecuti equites, rever-
tentes in averſam hoſtium aciem incurrêre. Is de-
mum equitum impetus fudit hoſtem. multi cir-
cumventi in acie cæſi: multi per patentem circa
campum fuga ſparſi, tenente omnia equitatu, paſſim
interierunt. Carthaginienſium ſociorumque cæſa
eo die ſupra millia viginti: par ferme numerus ca-
ptus eſt, cum ſignis militaribus centum triginta tri-
bus, elephantis undecim. Victores ad duo millia
cecidêre. Annibal cum paucis equitibus inter tu-
multum elapſus, Adrumetum perfugit: omnia &
in prælio, & ante aciem, priuſquam excederet pu-
gna, expertus. & confeſſione etiam Scipionis, om-
niumque peritorum militiæ, illam laudem ade-
ptus, ſingulari arte aciem eo die inſtruxiſſe. *Ele-
phantos in prima fronte: quorum fortuitus impetus
atque intolerabilis vis, ſigna ſequi, & ſervare ordi-
nes (in quo plurimum ſpei ponerent) Romanos pro-
hiberet. Deinde auxiliares ante Carthaginienſium
aciem, ne homines miſti colluvione omnium gentium,
quos non fides teneret, ſed merces, liberum receptum
fugæ haberent: ſimul primum ardorem atque impe-
tum hoſtium excipientes fatigarent; ac ſi nihil aliud,
vul-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

vulneribus ſuis ferrum hoſtile hebetarent. Tum, ubi omnis ſpes eſſet, milites Carthaginienſes Afroſque: ut omnibus rebus aliis pares, eo quod integri cum feſſis ac ſauciis pugnarent, ſuperiores eſſent: Italicos intervallo quoque diremptos, incertos ſocii an hoſtes eſſent, in poſtremam aciem ſummotos. Hoc edito velut ultimo virtutis opere, Annibal quum Adrumetum refugiſſet, accituſque inde Carthaginem ſexto ac trigeſimo poſt anno, quam puer inde profectus erat, rediſſet; faſſus in curia eſt, non prælio modo ſe, ſed bello victum, nec ſpem ſalutis alibi quam in pa-
36 ce impetranda eſſe. Scipio confeſtim à prælio expugnatis hoſtium caſtris direptiſque, cum ingenti præda ad mare ac naves rediit; nuncio allato, P. Lentulum cum quinquaginta roſtratis, centum onerariis, omni genere commeatus, ad Vticam acceſſiſſe. Admovendum igitur undique terrorem perculſæ Carthagini ratus, miſſo Lælio Romam cum victoriæ nuncio, Cn. Octavium terreſtri itinere ducere legiones Carthaginem jubet: ipſe ad ſuam veterem nova Lentuli claſſe adjuncta: profectus ab Vtica portum Carthaginis petit. Haud procul aberat, quum velata infulis ramiſque oleæ Carthaginienſium occurrit navis. Decem legati erant principes civitatis, auctore Annibale miſſi ad petendam pacem. qui cum ad puppim prætoriæ navis acceſſiſſent, velamenta ſupplicum porrigentes, orantes, implorantesque fidem & miſericordiam Scipionis; nullum iis aliud reſponſum datum, quam ut Tunetem venirent: eo ſe moturum caſtra. ipſe ab contemplato ſitu Carthaginis, non tam noſcendi in præſentia, quam deprimendi hoſtis cauſſa, Vticam, eodem & Octavio revocato, rediit. Inde procedentibus ad Tunetem nuncius allatus, Verminam Syphacis filium cum equitibus pluribus, quam peditibus, venire Carthaginienſibus auxilio. pars exercitus cum omni equitatu Saturnalibus primis agmen aggreſſa, Numidas levi certamine fudit. exitu quoque fugæ intercluſo, à parte omni circumdatis equitibus, quindecim millia hominum cæſa, mille & du-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ducenti vivi capti ſunt, & equi Numidici mille & quingenti: ſigna militaria ſeptuaginta duo. Regulus ipſe inter tumultum cum paucis effugit. Tum ad Tunetem eodem, quo antea, loco, caſtra poſita, legatique triginta Carthagine ad Scipionem venerunt. & illi quidem multo miſerabilius quam ante (quo magis cogebat fortuna) egerunt: ſed aliquanto minore cum miſericordia ab recenti memoria perfidiæ auditi ſunt. In conſilio, quamquam juſta ira omneis ad delendam ſtimulabat Carthaginem; tamen quum & quanta res eſſet, & quam longi temporis obſidio tam munitæ & validæ urbis, reputarent, & ipſum Scipionem exſpectatio ſucceſſoris, venturi ad paratam alterius labore ac periculo finiti belli famam, ſollicitaret; ad pacem omnium animi verſi ſunt. Poſtero die, revocatis 37
legatis, & cum multa caſtigatione perfidiæ monitis, ut tot cladibus edocti, tandem Deos & jusjurandum eſſe crederent; conditiones pacis dictæ: *Ut liberi legibus ſuis viverent. quas urbes, quoſque agros, quibuſque finibus ante bellum tenuiſſent, tenerent, populandique finem eo die Romanus faceret. Perfugas, fugitivoſque, & captivos omneis redderent Romanis, & naves roſtratas, præter decem triremes, traderent: elephantoſque, quos haberent domitos, neque domarent alios. Bellum neve in Africa, neve extra Africam, injuſſu populi Romani gererent. Maſaniſſæ res redderent, fœduſque cum eo facerent. Frumentum, ſtipendiumque auxiliis, donec ab Roma legati rediiſſent, præſtarent. Decem millia talentûm argenti deſcripta, penſionibus æquis, in annos quinquaginta ſolverent. Obſides centum arbitratu Scipionis darent: ne minores quatuordecim annis, neu triginta majores. Inducias ita ſe daturum, ſi per priores inducias naves onerariæ captæ, quæque fuiſſent in navibus, reſtituerentur. Aliter nec inducias, nec ſpem pacis ullam eſſe.* Has conditiones legati cum domum ferre juſſi in concione ederent, & Giſgo ad diſſuadendam pacem proceſſiſſet, audireturque à multitudine, inquieta eadem & imbelli; indignatus

gnatus Annibal, dici ea in tali tempore audirique; arreptum Giſgonem manu ſua ex ſuperiore loco detraxit. Quæ inſueta liberæ civitati ſpecies, quum fremitum populi moviſſet, perturbatus militaris vir urbana libertate, *Novem*, inquit, *annorum à vobis profectus, poſt trigeſimum ſextum annum redii. Militares artes (quas me à puero fortuna nunc privata nunc publica docuit) probe videor ſcire. Vrbis ac fori jura, leges, mores, vos me oportet doceatis.* Excuſata imprudentia, de pace multis verbis diſſeruit, quam nec iniqua, & neceſſaria eſſet. Id omnium maxime difficile erat, quod ex navibus per inducias captis, nihil, præter ipſas comparebat naves: neque inquiſitio erat facilis, adverſantibus paci, qui arguerentur. Placuit naves reddi, & homines utique inquiri. *Cætera, quæ abeſſent, æſtimanda Scipioni permitti: atque ita pecunia luere Carthaginienſes.* Sunt qui Annibalem ex acie ad mare perveniſſe, inde præparata nave ad regem Antiochum extemplo profectum tradant: poſtulantique ante omnia Scipioni, ut Annibal ſibi traderetur; reſpon-
38 ſum eſſe, Annibalem in Africa non eſſe. Poſteaquam redierunt ad Scipionem legati; quæ publica in navibus fuerant, ex publicis deſcripta rationibus quæſtores, quæ privata profiteri domini juſſi; pro ea ſumma pecuniæ viginti quinque millia pondo argenti præſentia exacta: induciæque Carthaginienſibus datæ in tres menſes. Additum, ne per induciarum tempus alio uſquam quam Romam mitterent legatos: & quicumque legati Carthaginem veniſſent, ne ante dimitterent eos, quam Romanum imperatorem, qui, & quæ petentes veniſſent, certiorem facerent. Cum legatis Carthaginienſibus Romam miſſi L. Veturius Philo, & M. Marcius Ralla, & L. Scipio imperatoris frater. Poſt eos dies, commeatus ex Sicilia Sardiniaque tantam vilitatem annonæ effecerunt, ut pro vectura frumentum mercator nautis relinqueret. Romæ ad nuncium primum rebellionis Carthaginienſium trepidatum fuerat; juſſuſque erat Tib. Claudius mature in Siciliam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

liam claſſem ducere, atque inde in Africam traji-
cere, & alter conſul M. Servilius ad urbem mo-
rari; donec quo ſtatu res in Africa eſſent, ſcire-
tur. Segniter omnia in comparanda deducendaque
claſſe pro Tib. Claudio conſule facta erant; quod
Patres de pace Scipionis potius arbitrium eſſe, qui-
bus legibus daretur, quam conſulis cenſuerant. Pro-
digia quoque nunciata ſub ipſam famam rebellio-
nis, terrorem attulerant. Cumis Solis orbis minui
viſus, & pluit lapideo imbri. & in Veliterno agro
terra ingentibus cavernis conſedit, arboreſque in
profundum hauſtæ. Ariciæ forum, & circa taber-
næ, Fruſinone murus aliquot locis, & porta, de
cœlo tacta: & in palatio lapidibus pluit. Id prodi-
gium more patrio novendiali ſacro, cætera hoſtiis
majoribus expiata. inter quæ etiam aquarum inſo-
lita magnitudo in religionem verſa. nam ita abun-
davit Tiberis, ut ludi Apollinares, circo inundato,
extra portam Collinam ad ædem Erycinæ Vene-
ris parati ſint. Cæterum ludorum ipſo die, ſereni-
tate ſubita orta, pompa duci cœpta ad portam Col-
linam, revocata deductaque in circum eſt; quum
diſceſſiſſe inde aquam, nunciatum eſſet: lætitiam-
que populo & ludis celebritatem addidit ſedes ſua
ſolenni ſpectaculo reddita. Claudium Conſulem 39
profectum tandem ab urbe inter portus Coſanum
Lauretanumque atrox vis tempeſtatis adorta, in
metum ingentem adduxit. Populonios inde quum
perveniſſet, ſtetiſſetque ibi dum reliquum tempe-
ſtatis exſæviret; Ilvam Inſulam, & ab Ilva Corſi-
cam, à Corſica in Sardiniam trajecit. ibi ſuperan-
tem Inſanos montes, multo & ſævior & infeſtio-
ribus locis tempeſtas adorta, disjecit claſſem. Mul-
tæ quaſſatæ armamentiſque ſpoliatæ naves: quæ-
dam fractæ. Ita vexata ac lacerata claſſis Carales
tenuit. ubi dum ſubductæ reficiuntur naves, hyems
oppreſſit: circumactumque anni tempus; & nullo
prorogante imperium, privatus Tib. Claudius claſ-
ſem Romam reduxit. M. Servilius, ne comitio-
rum cauſſa ad urbem revocaretur; dictatore dicto

 C. Ser-

C. Servilio Gemino, in provinciam eſt profectus. Dictator magiſtrum equitum P. Ælium Pætum dixit. Sæpe comitia indicta perfici tempeſtates prohibuerunt. itaque quum pridie Idus Martias veteres magiſtratus abiſſent, novi ſuffecti non eſſent; reſpublica ſine curulibus magiſtratibus erat. L. Manlius Torquatus pontifex, eo anno mortuus. in locum ejus ſuffectus C. Sulpicius Galba. Ab L. Licinio Lucullo, & Q. Fulvio ædilibus curulibus, ludi Romani ter toti inſtaurati. Pecuniam ex ærario ſcribæ viatoreſque ædilitii clam egeſſiſſe per indicem comperti, damnati ſunt; non ſine infamia Luculli ædilis. P. Ælius Tubero, & L. Lætorius ædiles plebis vitio creati, magiſtratu ſe abdicarunt, quum ludos ludorumque cauſſa epulum Jovi feciſſent, & ſigna tria ex mulctaticio argento facta in Capitolio poſuiſſent. Cerealia ludos dictator & magiſter equitum ex ſenatuſconſulto fecerunt. 40 Legati ex Africa Romani ſimul Carthaginienſeſque quum veniſſent Romam, ſenatus ad ædem Bellonæ habitus eſt. ubi quum L. Veturius Philo, pugnatum cum Annibale eſſe ſuprema Carthaginienſibus pugna, finemque tandem lugubri bello impoſitum, ingenti lætitia Patrum expoſuiſſet; adjecit, Verminam etiam Syphacis filium, quæ parva bene geſtæ rei acceſſio erat, devictum. in concionem inde prodire juſſus, gaudiumque id populo impertire. Tum patuere facta gratulatione, omnia in urbe templa, ſupplicationeſque in triduum decretæ. Legatis Carthaginienſium & Philippi regis (nam ii quoque venerant) petentibus, ut ſenatus ſibi daretur, reſponſum juſſu Patrum ab dictatore eſt, conſules novos eis ſenatum daturos eſſe. Comitia inde habita. creati conſules Cn. Cornelius Lentulus, P. Ælius Pætus: Prætores, M. Junius Pennus, cui ſors urbana evenit. M. Valerius Falto Bruttios, M. Fabius Buteo Sardiniam, P. Ælius Tubero Siciliam eſt ſortitus. De provinciis conſulum nihil ante placebat agi, quam legati Philippi regis & Carthaginienſium auditi eſſent. belli finem alterius, principium alte-

tius

rius proſpiciebant animis. Cn. Lentulus conſul cu-
piditate flagrabat provinciæ Africæ; ſeu bellum fo-
ret, facilem victoriam, ſeu jam finiretur, finiti tanti
belli ſe conſule gloriam petens. Negare itaque prius
quicquam agi paſſurum, quam ſibi Africa decreta
eſſet; concedente collega, moderato viro & pruden-
ti. qui gloriæ ejus certamen cum Scipione, præter-
quam quod iniquum eſſet, etiam impar futurum
cernebat. Q. Minucius Thermus & Manius Gla-
brio, tribuni plebis, *rem, priore anno nequicquam
tentatam ab Tib. Claudio conſule, Cn. Cornelium ten-
tare* aiebant. *Ex auctoritate Patrum latum ad po-
pulum eſſe, cujus vellent imperium in Africa eſſe.
Omnes quinque & triginta tribus P. Scipioni id im-
perium decreſſe.* Multis contentionibus, & in ſena-
tu & ad populum acta res, poſtremo eo deducta eſt,
ut Senatui permitterent. Patres igitur jurati (ita
convenerat) cenſuerunt, Vti conſules provincias
inter ſe compararent, ſortirenturve, uter Italiam,
uter claſſem navium quinquaginta haberet. Cui
claſſis obveniſſet, in Siciliam navigaret: ſi pax cum
Carthaginienſibus componi nequiſſet, in Africam
trajiceret. Conſul mari, Scipio eodem, quo adhuc,
jure imperii, terra rem gereret. Si conditiones con-
venirent pacis, tribuni plebis populum rogarent,
utrum conſulem, an P. Scipionem, juberent pacem
dare: & quem, ſi deportandus exercitus victor ex
Africa eſſet, deportare. Si pacem per P. Scipionem
dari, atque ab eodem exercitum deportari juſſiſ-
ſent, ne conſul ex Sicilia in Africam trajiceret.
Alter conſul, cui Italia eveniſſet, duas legiones à
M. Sextio Prætore acciperet. P. Scipioni cum exer-
citibus, quos haberet, in provincia Africa proro- 41
gatum imperium. Prætori M. Valerio Falconi duæ
legiones in Bruttiis, quibus C. Livius priore anno
præfuerat, decretæ. P. Ælius prætor duas legiones
in Sicilia ab Cn. Tremellio acciperet. Legio una
M. Fabio in Sardiniam, quam P. Lentulus propræ-
tor habuiſſet, decernitur. M. Servilio prioris anni
conſuli, cum ſuis duabus item legionibus, in Etru-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ria prorogatum imperium eſt. Quod ad Hiſpania attineret, aliquot jam annos ibi L. Cornelium Lentulum, & L. Manlium Acidinum eſſe. ut conſules cum tribunis agerent, ſi eis videretur, ut plebem rogarent, cui juberent in Hiſpania imperium eſſe. is ex duobus exercitibus in unam legionem conſcriberet Romanos milites, & in quindecim cohortes ſocios Latini nominis, quibus provinciam obtineret: veteres milites L. Cornelius, & L. Manlius in Italiam deportarent. Cornelio conſuli quinquaginta navium claſſis ex duabus claſſibus, Cn. Octavii, quæ in Africa eſſet, P. Villii, quæ Siciliæ oram tuebatur, decreta: ut quas naves vellet, deligeret. P. Scipio quinquaginta longas naves haberet, quas habuiſſet. quibus ſi Cn. Octavium, ſicut præfuiſſet, præeſſe vellet, Octavio proprætori in eum annum imperium eſſet: ſi Lælium præficeret, Octavius Romam decederet: reduceretque naves, quibus proconſuli uſus non eſſet. Et M. Fabio in Sardiniam decem longæ naves decretæ. Et conſules duas legiones urbanas ſcribere juſſi: ut quatuordecim legionibus eo anno, centum navibus longis reſpubl.
42 adminiſtraretur. Tum de legatis Philippi, & Carthaginienſium actum. Priores Macedonas introduci placuit. quorum varia oratio fuit: partim purgantium, quæ queſti erant miſſi ad regem à Roma legati de populatione ſociorum: partim, ultro accuſantium quidem & ſocios populi Romani, ſed multo infeſtius M. Aurelium. quem ex tribus ad ſe miſſis legatis delectu habito ſubſtitiſſe, & ſe bello laceſſiſſe contra fœdus, & ſæpe cum præfectis ſuis ſignis collatis pugnaſſe: partim, poſtulantium, ut Macedones, duxque eorum Sopater, qui apud Annibalem mercede militaſſent, captique in vinculis eſſent, ſibi reſtituerentur. Adverſus ea M. Furius, miſſus ad idipſum ab Aurelio ex Macedonia, diſſeruit, *Aurelium relictum, ne ſocii populi Romani feſſi populationibus atque injuria ad regem deficerent; finibus ſociorum non exceſſiſſe: dediſſe operam, ne impune in agros eorum tranſcenderent populatores.*

So-

Sopatrum ex purpuratis & propinquis regis eſſe: cum cum quatuor millibus Macedonum, & pecunia miſſum nuper in Africam eſſe, Annibali Carthaginienſibuſque auxilio. De his rebus interrogati Macedones, quum perplexe reſponderent, ipſi ante reſponſum tulerunt, *Bellum quærere regem, & ſi pergat, propediem inventurum. Dupliciter ab eo fœdus violatum: & quod ſociis populi Romani injurias fecerit, bello armiſque laceſſiverit: & quod hoſtes auxiliis & pecunia juverit. Et P. Scipionem recte atque ordine videri feciſſe & facere, quod eos, qui arma contra populum Romanum ferentes capti ſunt, hoſtium numero in vinculis habeat. & M. Aurelium è republica facere, gratumque id ſenatui eſſe, quod ſocios populi Romani quando jure fœderis non poſſet, armis tueatur.* Cum hoc tam triſti reſponſo dimiſſis Macedonibus, legati Carthaginienſes vocati. quorum ætatibus dignitatibuſque conſpectis (nam longe primi civitatis erant) tum pro ſe quiſque dicere, vere de pace agi. Inſignis tamen inter cæteros Aſdrubal erat (Hædum populares cognomine appellabant) pacis ſemper auctor, adverſuſque factioni Barcinæ. Eo tum plus illi auctoritatis fuit, belli culpam in paucorum cupiditatem à republica transferenti. qui quum varia oratione uſus eſſet, nunc purgando crimina, nunc quædam fatendo, ne impudenter certa negantibus difficilior venia eſſet, nunc monendo etiam Patres conſcriptos, ut rebus ſecundis modeſte ac moderate uterentur; *Si ſe atque Hannonem audiſſent Carthaginienſes, & tempore uti voluiſſent, daturos fuiſſe pacis conditiones quas tunc peterent. Raro ſimul hominibus bonam fortunam bonamque mentem dari. Populum Romanum eo invictum eſſe, quod in ſecundis rebus ſapere & conſulere meminerit. &, hercule, mirandum fuiſſe, ſi aliter facerent. Ex inſolentia, quibus nova fortuna ſit, impotentes lætitiæ inſanire: Populo Romano uſitata, ac prope jam obſoleta ex victoria gaudia eſſe, ac plus pœne parcendo victis, quam vincendo imperium auxiſſe.* Cæterorum miſerabilior oratio fuit, commemorantium,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Ex quantis opibus quo recidiſſent Carthaginienſium res. nihil eis qui modo orbem prope terrarum obtinuiſſent armis, ſupereſſe, præter Carthaginis mœnia. Iis incluſos, non terra, non mari quicquam ſui juris cernere. Vrbem quoque ipſam, ac penates ita habituros, ſi non in ea quoque, quo nihil ulterius ſit, ſævire populus Romanus velit. Quum flecti miſericordia Patres appareret, ſenatorum unum infeſtum perfidiæ Carthaginienſium ſucclamaſſe ferunt, *Per quos Deos fœdus icturi eſſent, quum eos, per quos ante ictum eſſet, fefelliſſent? Per eoſdem*, inquit Aſdru-
43 bal, *qui tam infeſti ſunt fœdera violantibus.* Inclinatis omnium ad pacem animis, Cn. Lentulus conſul, cui claſſis provincia erat, Senatuſconſulto interceſſit. Tum M. Atilius & Q. Minucius tribuni plebis ad populum tulerunt, Vellent, juberent-ne ſenatum decernere, ut cum Carthaginienſibus pax fieret. & quem eam pacem dare, quemque ex Africa exercitus deportare juberent? De pace uti rogaſſent, omnes tribus juſſerunt: pacem dare P. Scipionem, eundem exercitus deportare. Ex hac rogatione ſenatus decrevit, ut P. Scipio ex decem legatorum ſententia pacem cum populo Carthaginienſi, quibus legibus ei videretur, faceret. Gratias deinde Patribus egere Carthaginienſes, petieruntque, ut ſibi in urbem introire, & colloqui cum civibus ſuis liceret, qui capti in publica cuſtodia eſſent. eſſe in iis partim propinquos, amicoſque ſuos, nobiles homines; partim ad quos mandata à propinquis haberent. Quibus conventis quum rurſus peterent, ut ſibi quos vellent, ex iis redimendi poteſtas fieret; juſſi nomina edere. & quum ducentos ferme ederent, Senatuſconſultum factum eſt, *Vt legati Romani ducentos ex captivis, quos Carthaginienſes vellent, ad P. Cornelium Scipionem in Africam deportarent: nunciarentque ei, ut, ſi pax conveniſſet, ſine precio eos Carthaginienſibus redderet.* Feciales quum in Africam ad fœdus feriendum ire juberentur; ipſis poſtulantibus, Senatuſconſultum in hæc verba factum eſt: *Vt privos lapides ſilices, privaſque verbe-*

nas

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

nas ſecum ferrent: uti prætor Romanus his imperaret, ut fœdus ferirent, illi prætorem ſagmina poſcerent. Herbæ id genus ex arce ſumptum dari fecialibus ſolet. Ita dimiſſi ab Roma Carthaginienſes, quum in Africa veniſſent ad Scipionem, quibus ante dictum eſt legibus, pacem fecerunt. Naves longas, elephantos, perfugas, fugitivos, captivorum quatuor millia tradiderunt. inter quos Q. Terentius Culleo ſenator fuit. Naves provectas in altum incendi juſſit. quingentas fuiſſe omnis generis, quæ remis agerentur, quidam tradunt: quarum conſpectum repente incendium tam lugubre fuiſſe Pœnis, quam ſi ipſa Carthago arderet. De perfugis gravius, quam de fugitivis conſultum. nominis Latini qui erant, ſecuri percuſſi. Romani in crucem ſublati. Annis ante quadraginta pax cum Carthagi- 44
nienſibus poſtremo facta erat, Q. Lutatio, A. Manlio conſulibus. bellum initum annis poſt tribus & viginti, P. Cornelio, Ti. Sempronio conſulibus. Finitum eſt, octavodecimo anno, Cn. Cornelio, P. Ælio Pæto conſulibus. Sæpe poſtea ferunt Scipionem dixiſſe, Tib. Claudii primum cupiditatem, deinde Cn. Cornelii, fuiſſe in mora, quo minus id bellum exitio Carthaginis finiret. Carthaginienſibus quum prima collatio pecuniæ diutino bello exhauſtis difficilis videretur, mœſtitiaque & fletus in curia eſſet, ridentem Annibalem ferunt conſpectum. cujus quum Aſdrubal Hædus riſum increparet in publico fletu, quum ipſe lacrymarum cauſſa eſſet; *Si quemadmodum oris habitus cernitur oculis*, inquit, *ſic & animus intus cerni poſſet, facile vobis appareret, non læti, ſed prope amentis malis cordis hunc, quem increpatis, riſum eſſe. qui tamen nequaquam adeo eſt intempeſtivus, quam veſtræ iſtæ abſurdæ atque abhorrentes lacrimæ ſunt. Tunc fleſſe decuit, quum adempta nobis arma, incenſæ naves, interdictum externis bellis. illo enim vulnere concidimus. Nec eſſe in vos odio veſtro conſultum ab Romanis credatis. Nulla magna civitas diu quieſcere poteſt. ſi foris hoſtem non habet, domi invenit. Vt præ-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

valida corpora ab externis cauſſis tuta videntur, ſed
ſuis ipſa viribus onerantur. Tantum nimirum ex pu-
blicis malis ſentimus, quantum ad privatas res per-
tinet: nec in eis quicquam acrius, quam pecuniæ da-
mnum ſtimulat. Itaque quum ſpolia victæ Cartha-
gini detrahebantur, quum inermem jam ac nudam
deſtitui inter tot armatas gentes Africæ cerneretis, ne-
mo ingemuit. nunc quia tributum ex privato confe-
rendum eſt, tanquam in publico funere comploratis.
Quam vereor, ne propediem ſentiatis leviſſimo in
malo vos hodie lacrymaſſe. Hæc Annibal apud Car-
thaginienſes. Scipio concione advocata, Maſaniſ-
ſam, ad regnum paternum Cirtha oppido, & cæte-
ris urbibus agriſque, quæ ex regno Syphacis in po-
puli Romani poteſtatem veniſſent, adjectis dona-
vit. Cn. Octavium claſſem in Siciliam ductam Cn.
Cornelio conſuli tradere juſſit. legatos Carthagi-
nienſium Romam proficiſci, ut quæ ab ſe ex decem
legatorum ſententia pacta eſſent, ea Patrum aucto-
45 ritate populique juſſu confirmarentur. Pace terra
marique parta, exercitu in naves impoſito, in Sici-
liam Lilybæum trajecit. inde magna parte mili-
tum in navibus miſſa, ipſe per lætam pace non mi-
nus quam victoria Italiam, effuſis non urbibus mo-
do ad habendos honores, ſed agreſtium etiam tur-
ba obſidente vias, Romam pervenit: triumpho-
que omnium clariſſimo urbem eſt invectus. Ar-
genti tulit in ærarium pondo centum millia trigin-
ta tria. militibus ex præda quadragenos æris divi-
ſit. Morte ſubtractus ſpectaculo magis hominum,
quam triumphantis gloriæ, Syphax eſt; Tibure
haud ita multo ante mortuus, quo ab Alba tradu-
ctus fuerat. conſpecta mors tamen ejus fuit, quia
publico funere eſt elatus. Hunc regem in trium-
pho ductum Polybius, haudquaquam ſpernendus
auctor, tradit. Secutus Scipionem triumphantem
eſt pileo capiti impoſito Q. Terentius Culleo: om-
nique deinde vita, ut dignum erat, libertatis aucto-
rem coluit. Africanum cognomen militaris prius
favor, an popularis aura celebraverit, an ſicuti Fe-
licis

ſicis Sullæ, Magnique Pompeii patrum memoria, cœptum ab aſſentatione familiari ſit, parum compertum habeo. Primus certe hic imperator nomine victæ ab ſe gentis eſt nobilitatus. exemplo deinde hujus, nequaquam victoria pares, inſignes imaginum titulos, claraque cognomina familiæ fecere.

EPITOME
LIBRI XXXI.

BElli adverſus Philippum Macedoniæ regem quod intermiſſum erat, repetiti cauſſæ feruntur hæ. Tempore initiorum duo juvenes Acarnanes, qui non initiati erant, Athenas venerunt, & in ſacrarium Cereris cum aliis popularibus ſuis intraverunt. ob hoc, tamquam nefas ſummum commiſiſſent, ab Athenienſibus cæſi ſunt. Acarnanes mortibus ſuorum commoti, ad vindicandos illos auxilium à Philippo petierunt. Paucis menſibus poſt pacem Carthaginienſibus datam, quingenteſimo quinquageſimo anno ab urbe condita, cum Athenienſium, qui obſidebantur à Philippo, legati auxilium à ſenatu petiſſent, & ſenatus id cenſuiſſet ferendum, plebe, quod tot bellorum continuus labor gravis erat, diſſentiente, tenuit auctoritas Patrum, ut ſociæ civitati ferri opem populus juberet. Bellum id P. Sulpicio conſuli mandatum eſt: qui exercitu in Macedoniam ducto, equeſtribus prœliis cum Philippo proſpere pugnavit. Abydeni à Philippo obſeſſi, ad exemplum Saguntinorum, ſuos ſeque occiderunt. L. Furius prætor Gallos Inſubres rebellantes, & Amilcarem Pœnum, bellum in ea parte molientem, acie vicit. Amilcar eo bello occiſus eſt, & millia hominum triginta quinque. Præterea expeditiones Philippi regis, & Sulpicii conſulis, expugnationeſque urbium, ab utroque factas, continet. Sulpicius conſul, adjuvantibus rege Attalo, & Rho-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Rhodiis, bellum gerebat. Triumphavit de Gallis L. Furius prætor.

1 ME quoque juvat, velut ipſe in parte laboris ac periculi fuerim, ad finem belli Punici perveniſſe. nam etſi profiteri auſum, perſcripturum res omneis Romanas, in partibus ſingulis tanti operis fatigari minime convenit; tamen quum in mentem venit, tres & ſexaginta annos (tot enim ſunt à primo Punico ad ſecundum bellum finitum) æque multa volumina occupaſſe mihi, quam occuparint quadringenti octoginta octo anni à condita urbe ad Appium Claudium conſulem, qui primus bellum Carthaginienſibus intulit; jam provideo animo, velut qui proximis littori vadis inducti mare pedibus ingrediuntur, quicquid progredior, in vaſtiorem me altitudinem, ac velut profundum invehi: & creſcere pœne opus, quod prima quæque perficiendo minui videbatur. Pacem Punicam bellum Macedonicum excepit; periculo haudquaquam comparandum, aut virtute ducis, aut militum robore: claritate regum antiquorum, vetuſtæque fama gentis, & magnitudine imperii, quo multa quondam Europæ, majorem partem Aſiæ obtinuerant armis, prope nobilius. Cæterum cœptum bellum adverſus Philippum decem ferme ante annis, triennio prius depoſitum erat, quum Ætoli & belli & pacis fuiſſent cauſſa. vacuos deinde pace Punica jam Romanos, & infenſos Philippo, quum ob infidam adverſus Ætolos, alioſque regionis ejuſdem ſocios pacem, tum ob auxilia cum pecunia nuper in Africam miſſa Annibali, Pœniſque, preces Athenienſium, quos agro pervaſtato in urbem compulerat, excitaverunt ad renovandum
2 bellum. Sub idem fere tempus & ab Attalo rege & Rhodiis legati venerunt, nunciantes, Aſiæ quoque civitates ſollicitari. His legationibus reſponſum eſt; curæ Aſianam rem ſenatui fore. Conſultatio de Macedonico bello integra ad conſules, qui

tunc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

tunc in prælio cum Boiis erant, rejecta eſt. Interim ad Ptolomæum Ægypti regem legati tres miſſi, C. Claudius Nero, M. Æmilius Lepidus, P. Sempronius Tuditanus: ut & annunciarent victum Annibalem, Pœnoſque, & gratias agerent regi, quod in rebus dubiis, quum finitimi etiam ſocii Romanos desererent, in fide manſiſſet: & peterent, ut ſi coacti injuriis bellum adverſus Philippum ſuſcepiſſent, priſtinum animum erga populum Romanum conſervaret. Eodem fere tempore P. Ælius conſul in Gallia, quum audiſſet à Boiis ante ſuum adventum incurſiones in agros ſociorum factas, duabus legionibus ſubitariis tumultus ejus cauſſa ſcriptis, additiſque ad eas quatuor cohortibus de exercitu ſuo, C. Oppium præfectum ſociûm hac tumultuaria manu per Vmbriam (quam tribum Sappiniam vocant) agrum Boiorum invadere juſſit. ipſe eodem aperto itinere per medios montes duxit. Oppius ingreſſus hoſtium fines, primo populationes ſatis proſpere, ac tuto fecit. delecto deinde ad caſtrum Mutilum ſatis idoneo loco ad demetenda frumenta (jam enim maturæ erant ſegetes) profectus, neque explorato circa, nec ſtationibus ſatis firmis, quæ armatæ inermes atque operi intentos tutarentur, poſitis, improviſo impetu Gallorum cum frumentatoribus eſt circumventus. Inde pavor fugaque etiam armatos cepit. Ad ſeptem millia hominum palata per ſegetes ſunt cæſa: inter quos ipſe C. Oppius præfectus. cæteri in caſtra metu compulſi, inde ſine certo duce conſenſu militari proxima nocte, relicta magna parte rerum ſuarum, ad conſulem per ſaltus prope invios pervenere. qui, niſi quod populatus eſt Bojorum fines, & cum Ingaunis Liguribus fœdus icit, nihil, quod eſſet memorabile, aliud in provincia quum geſſiſſet, Romam rediit. Quum primum ſenatum; habuit, univerſis poſtulantibus, ne quam prius rem quam de Philippo ſociorumque querelis ageret; relatum extemplo eſt: decrevitque frequens ſenatus, ut P. Ælius conſul, quem videretur ei,

cum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

cum imperio mitteret, qui claſſe accepta, quam ex
Sicilia Cn. Octavius reduceret, in Macedoniam
trajiceret. M. Valerius Lævinus proprætor miſſus,
circa Vibonem duodequadraginta navibus ab Cn.
Octavio acceptis in Macedoniam tranſmiſit. ad
quem quum M. Aurelius legatus veniſſet, edo-
cuiſſetque eum, quantos exercitus, quantum na-
vium numerum comparaſſet rex, & quemadmo-
dum circa omnes non continentis modo urbes,
ſed etiam inſulas, partim ipſe adeundo, partim per
legatos, conciret homines ad arma: majore cona-
tu Romanis id capeſſendum bellum eſſe, ne cun-
ctantibus iis auderet Philippus, quod Pyrrhus prius
auſus ex aliquanto minore regno eſſet; hæc ea-
dem ſcribere Aurelium conſulibus & ſenatui pla-
4 cuit. Exitu hujus anni quum de agris veterum mi-
litum relatum eſſet, qui ductu atque auſpicio P.
Scipionis in Africa bellum perfeciſſent; decreve-
runt Patres, ut M. Junius prætor urbis, ſi ei vide-
retur, decemviros agro Samniti Appuloque, quod
ejus publicum populi Romani eſſet, metiendo di-
videndoque crearet. Creati P. Servilius, Q. Cæ-
cilius Metellus, C. & M. Servilii (Geminis am-
bobus cognomen erat) L. & A. Hoſtilii Catones,
P. Villius Tappulus, M. Fulvius Flaccus, P. Ælius
Pætus, Q. Flaminius. Per eos dies P. Ælio con-
ſulum comitia habente, creati conſules P. Sulpi-
cius Galba, C. Aurelius Cotta. Prætores exinde fa-
cti, Q. Minucius Rufus, L. Furius Purpureo, Q. Ful-
vius Gillo, Cn. Sergius Plancus. Ludi Romani
ſcenici eo anno magnifice apparateque facti ab ædi-
libus curulibus, L. Valerio Flacco, & L. Quintio
Flaminino. biduum inſtauratum eſt: frumentique
vim ingentem, quod ex Africa P. Scipio miſerat,
quaternis æris populo cum ſumma fide & gratia
diviſerunt. Et plebeii ludi ter toti inſtaurati ab ædi-
libus plebis, L. Apuſtio Fullone, & Q. Minucio
Rufo: qui ex ædilitate prætor creatus erat. & Jo-
5 vis epulum fuit ludorum cauſſa. Anno quingente-
ſimo quinquageſimo ab urbe condita, P. Sulpicio
Gal-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Galba, C. Aurelio conſulibus, bellum cum rege Philippo initum eſt; paucis menſibus poſt pacem Carthaginienſibus datam. Omnium primum eam rem Idibus Martiis, quo die tum conſulatus inibatur, P. Sulpicius conſul retulit: ſenatuſque decrevit, uti conſules majoribus hoſtiis rem divinam facerent, quibus Diis ipſis videretur, cum precatione ea: *Quam rem ſenatus populuſque Romanus de republica, deque ineundo novo bello in animo haberet; ea res uti populo Romano, ſociiſque, ac nomini Latino, bene ac feliciter eveniret.* Secundum rem divinam, precationemque, ut de republica, deque provinciis ſenatum conſulerent. Per eos dies opportune irritandis ad bellum animis, & literæ à M. Aurelio legato, & M. Valerio Lævino proprætore allatæ: & Athenienſium nova legatio venit, quæ regem appropinquare finibus ſuis nunciaret: brevique, non agros modo, ſed urbem etiam in ditione ejus futuram, niſi quid in Romanis auxilii foret. Quum pronunciaſſent conſules; rem divinam ritè perfectam eſſe, & precationem admiſiſſe Deos, aruſpices reſpondere, lætaque exta fuiſſe, & prolationem finium, victoriamque, & triumphum portendi; tum literæ Valerii Aureliique lectæ, & legati Athenienſium auditi. Senatus inde conſultum factum eſt, ut ſociis gratiæ agerentur, quod diu ſollicitati, ne obſidionis quidem metu fide deceſſiſſent. de auxilio mittendo tum reſpondere placere, quum conſules provincias ſortiti eſſent: atque is conſul, cui Macedonia provincia eveniſſet, ad populum tuliſſet, ut Philippo regi Macedonum indiceretur bellum. P. Sulpicio provincia Macedonia ſorte evenit, iſque rogationem promulgavit, *Vellent, juberent Philippo regi Macedonibuſque, qui ſub regno ejus eſſent, ob injurias, armaque illata ſociis populi Romani bellum indici.* alteri conſuli Aurelio Italia provincia obtigit. Prætores exinde ſortiti ſunt, Cn. Sergius Plancus urbanam, Q. Fulvius Gillo Siciliam: Q. Minucius Rufus Bruttios, L. Furius Purpureo Galliam. Rogatio de bel-

lo Macedonico primis comitiis ab omnibus ferme
centuriis antiquata eſt. id quum feſſi diuturnitate
& gravitate belli ſua ſponte homines tædio labo-
rum periculorumque fecerant, tum Q. Bæbius tri-
bunus plebis viam antiquam criminandi Patres in-
greſſus, incuſaverat bella ex bellis ſeri, ne pace un-
quam frui plebs poſſet. Ægre eam rem paſſi Pa-
tres, laceratuſque probris in ſenatu tribunus plebis,
& conſulem pro ſe quiſque hortari, ut de integro
comitia rogationi ferendæ ediceret, caſtigaretque
ſegnitiem populi: atque doceret quanto damno,
7 dedecorique dilatio ea belli futura eſſet. Conſul in
Campo Martio comitiis habitis, priuſquam cen-
turias in ſuffragium mitteret, concione advocata,
Ignorare, inquit, *videmini mihi, Quirites, non utrum bellum an pacem habeatis, vos conſuli: (neque enim liberum id vobis permittet Philippus, qui terra marique ingens bellum molitur:) ſed utrum in Macedoniam legiones tranſportetis, an hoſtem in Italiam accipiatis. Hoc quantum interſit, ſi unquam ante alias, Punico certe proximo bello experti eſtis. Quis enim dubitat, quin, ſi Saguntinis obſeſſis fidemque noſtram implorantibus impigre tuliſſemus opem, ſicut patres noſtri Mamertinis tulerant; totum in Hiſpaniam averſuri bellum fuerimus, quod cunctando cum ſumma clade noſtra in Italiam accepimus? Ne illud quidem dubium eſt, quin hunc ipſum Philippum pactum jam per legatos, literaſque cum Annibale in Italiam trajicere, miſſo cum claſſe Lævino, qui ultro ei bellum inferret, in Macedonia continuerimus. & quod tunc fecimus, quum hoſtem Annibalem in Italia haberemus, id nunc pulſo Italia Annibale, devictis Carthaginienſibus, cunctamur facere? Patiamur expugnandis Athenis, ſicut Sagunto expugnando Annibalem paſſi ſumus, ſegnitiem noſtram experiri regem. Non quinto inde menſe, quemadmodum ab Sagunto Annibal, ſed quinto inde die, quam ab Corintho ſolverit naves, in Italiam perveniet. Ne æquaveritis Annibali Philippum, ne Carthaginienſibus Macedonas; Pyrrho*

certe

certe æquabitis. dico, quantum vel vir viro, vel gens genti præſtat. Minima acceſſio ſemper Epirus regno Macedoniæ fuit, & hodie eſt. Peloponneſum totam in ditione Philippus habet, Argoſque ipſos; non vetere fama magis, quam morte Pyrrhi nobilitatos. Noſtra nunc compara. quanto magis florentem Italiam, quanto magis integras res, ſalvis ducibus, ſalvis tot exercitibus, quos Punicum poſtea bellum abſumpſit, aggreſſus Pyrrhus, tamen concuſſit, & victor prope ad ipſam urbem Romam venit! Nec Tarentini modo, oraque illa Italiæ, quam majorem Græciam vocant, ut linguam, ut nomen ſecutos crederes, ſed Lucanus, & Bruttius, & Samnis, à nobis defecerunt. Hæc vos, ſi Philippus in Italiam tranſmiſerit, quietura aut manſura in fide creditis? Manſerunt enim Punico poſtea bello. nunquam iſti populi, niſi quum deerit ad quem deſciſcant, à nobis non deficient. Si piguiſſet vos in Africam trajicere, hodie in Italia Annibalem & Carthaginienſes hostes haberetis. Macedonia potius, quam Italia, bellum habeat. hoſtium urbes agrique ferro atque igni vaſtentur. Experti jam ſumus foris nobis quam domi feliciora, potentioraque arma eſſe. Ite in ſuffragium bene juvantibus Diis: & quæ Patres cenſuerunt, vos jubete. Hujus vobis ſententiæ non conſul modo auctor eſt, ſed etiam Dii immortales, qui mihi ſacrificanti precantique ut hoc bellum mihi, ſenatui, vobiſque & ſociis ac nomini Latino, claſſibus exercitibuſque noſtris bene ac feliciter eveniret; læta omnia proſperaque portendére. Ab hac oratione in ſuffragium miſſi, uti rogarat, bellum juſſerunt. Supplicatio inde à conſulibus in triduum ex Senatûſconſulto indicta eſt, obſecratique circa omnia pulvinaria Dii, quod bellum cum Philippo populus juſſiſſet, id bene ac feliciter eveniret. conſultique feciales ab conſule Sulpicio, bellum quod indiceretur regi Philippo, utrum ipſi utique nunciari juberent: an ſatis eſſet, in finibus regni quod proximum præſidium eſſet, eo nunciari; feciales decreverunt, utrum eorum feciſſet, recte facturum. Con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ſuli à Patribus permiſſum, ut quem videretur ex iis, qui extra ſenatum eſſent, legatum mitteret ad bellum regi indicendum. Tum de exercitibus conſulum prætorumque actum. conſules binas legiones ſcribere juſſi: veteres dimittere exercitus. Sulpicio, cui novum ac magni nominis bellum decretum erat, permiſſum, ut de exercitu, quem P. Scipio ex Africa deportaſſet, voluntarios, quos poſſet, duceret: invitum ne quem militem veterem ducendi jus eſſet. Prætoribus L. Furio Purpureoni, & Q. Minucio Rufo quina millia ſociûm Latini nominis conſul daret: quibus præſidiis alter Galliam, alter Bruttios provinciam obtineret. Q. Fulvius Gillo & ipſe juſſus, ex eo exercitu, quem P. Ælius conſul habuiſſet, ut quiſque minime multa ſtipendia haberet, legere, donec & ipſe quinque millia ſociûm ac nominis Latini effeciſſet: id præſidio Siciliæ provinciæ eſſet. M. Valerio Faltoni, qui prætor priore anno Campaniam provinciam habuerat, prorogatum in annum imperium eſt, uti proprætor in Sardiniam trajiceret. atque de exercitu, qui ibi eſſet, quinque millia ſociûm nominis Latini, qui eorum minime multa ſtipendia haberet, legeret. Et conſules duas urbanas legiones ſcribere juſſi: quæ, ſi quo res poſceret, multis in Italia contactis gentibus Punici belli ſocietate, iraque inde tumentibus, mitterentur. Sex legionibus Romanis eo anno uſura reſpublica erat.
9 In ipſo apparatu belli legati ab rege Ptolomæo venerunt, qui nunciarunt, *Athenienſes adverſus Philippum petiſſe ab rege auxilium. cæterum etſi communes ſocii ſint, tamen niſi ex auctoritate populi Romani, neque claſſem, neque exercitum defendendi aut oppugnandi cujuſquam cauſſa regem in Græciam miſſurum eſſe. Vel quieturum eum in regno, ſi populo Romano ſocios defendere liceat; vel Romanos quieſcere, ſi malint, paſſurum: atque ipſum auxilia, quæ facile adverſus Philippum tueri Athenas poſſent, miſſurum.* Gratiæ regi ab ſenatu actæ, reſponſumque; *Tutari ſocios populo Romano in animo*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

mo eſſe : ſi qua re ad id bellum opus ſit, indicaturos
regi. regnique ejus opes ſcire ſubſidia firma ac fidelia
ſuæ reipublicæ eſſe. Munera deinde legatis in ſingu-
los quinûm millium æris ex Senatuſconſulto miſ-
ſa. Quum delectum conſules haberent pararent-
que quæ ad bellum opus eſſent; civitas religioſa,
in principiis maxime novorum bellorum, ſuppli-
cationibus habitis jam, & obſecratione circa om-
nia pulvinaria facta, ne quid prætermitteretur, quod
aliquando factum eſſet; ludos Jovi donumque vo-
vere conſulem, cui provincia Macedonia eveniſ-
ſet, juſſit. Moram voto publico Licinius ponti-
fex maximus attulit, qui negavit ex incerta pecu-
nia vovere debere. *Si ea pecunia non poſſet in bel-*
lum uſui eſſe; reponi ſtatim debere, nec cum alia pe-
cunia miſceri. quod niſi factum eſſet, votum rite ſol-
vi non poſſe. Quamquam & res, & auctor move-
bat; tamen ad collegium pontificum referre con-
ſul juſſus, ſi poſſet recte votum incertæ pecuniæ ſu-
ſcipi. poſſe, rectiuſque etiam eſſe, pontifices de-
creverunt. Vovit in eadem verba conſul, præeun-
te maximo pontifice, quibus antea quinquenna-
lia vota ſuſcipi ſolita erant: præterquam quod tan-
ta pecunia, quantam tum, quum ſolveretur, ſe-
natus cenſuiſſet, ludos, donaque facturum vovit.
Toties ante ludi magni de certa pecunia voti erant:
ii primi de incerta. Omnium animis in bellum 10
Macedonicum verſis, repente nihil minus eo tem-
pore timentibus, Gallici tumultus fama exorta eſt.
Inſubres, Cœnomanique, & Boii, excitis Salyis,
Ilvatibuſque, & cæteris Liguſtinis populis, Amil-
care Pœno duce, qui in iis locis de Aſdrubalis exer-
citu ſubſtiterat, Placentiam invaſerant: & direpta
urbe, ac per iram magna ex parte incenſa, vix duo-
bus millibus hominum inter incendia ruinaſque re-
lictis, trajecto Pado ad Cremonam diripiendam
pergunt. Vicinæ urbis audita clades, ſpacium co-
lonis dedit ad claudendas portas, præſidiaque per
muros diſponenda. ut obſiderentur tamen prius
quam expugnarentur: nunciosque mitterent ad

Præ-

Prætorem Romanum. L. Furius Purpureo, qui tum provinciæ præerat, cætero ex Senatuſconſulto exercitu dimiſſo, præter quinque millia ſociûm ac Latini nominis, cum iis copiis in proxima regione provinciæ circa Ariminum ſubſtiterat. is tum ſenatui ſcripſit, quo in tumultu provincia eſſet. *Duarum coloniarum, quæ ingentem illam tempeſtatem Punici belli ſubterfugiſſent, alteram captam ac direptam ab hoſtibus, alteram oppugnari. Nec in exercitu ſuo ſatis præſidii colonis laborantibus fore, niſi quinque millia ſociûm quadraginta millibus hoſtium (tot enim in armis eſſe) trucidanda objicere velit, & tanta ſua clade jam inflatos excidio colo-*
11 *niæ Romanæ augere hoſtium animos.* His literis recitatis decreverunt, ut C. Aurelius conſul exercitum, cui in Etruriam ad conveniendum diem edixerat, Arimini eadem die adeſſe juberet, & aut ipſe, ſi per commodum reipublicæ poſſet, ad opprimendum Gallicum tumultum proficiſceretur: aut L. Furio prætori ſcriberet, ut quum ad eum legiones ex Etruria veniſſent, miſſis in vicem earum quinque millibus ſociorum, qui interim Etruriæ præſidio eſſent, proficiſceretur ipſe ad coloniam liberandam obſidione. Legatos item mittendos in Africam cenſuerunt, eoſdem Carthaginem, eoſdem in Numidiam ad Maſaniſſam. Carthaginem, ut nunciarent, *civem eorum Amilcarem relictum in Gallia, haud ſatis ſcire ex Aſdrubalis prius, an ex Magonis poſtea exercitu, bellum contra fœdus facere. Exercitus Gallorum, Ligurumque exciviſſe ad arma contra populum Romanum. eum ſi pax placeret, revocandum illis, & dedendum populo Romano eſſe:* ſimul nunciare juſſi, *perfugas ſibi non omnes redditos eſſe. magnam partem eorum palam Carthagini obverſari dici: quos comprehendi conquirique debere, ut ſibi ex fœdere reſtituantur.* Hæc ad Carthaginienſes mandata. Maſaniſſæ *gratulari juſſi, quod non patrium modo recuperaſſet regnum, ſed parte florentiſſima Syphacis finium adjecta etiam auxiſſet.* nunciare præterea juſſi, *bellum cum rege Philippo*

ſuſce-

ſuſceptum, quod Carthaginienſes auxiliis juviſſet, injuriaſque inferendo ſociis populi Romani, flagrante bello Italiæ coegiſſet claſſes exercituſque in Græciam mitti; & diſtinendo copias, cauſſa imprimis fuiſſet ſerius in Africam trajiciendi. Petere, ut ad id bellum mitteret auxilia Numidarum equitum. Dona ampla data, quæ ferrent regi, vaſa aurea argenteaque, toga purpurea, & palmata tunica: cum eburneo ſcipione, & toga prætexta cum curuli ſella: juſſique polliceri, ſi quid ei ad firmandum augendumque regnum opus eſſe judicaſſet, enixe id populum Romanum merito ejus præſtaturum. Verminæ quoque Syphacis filii legati per eos dies ſenatum adierunt; excuſantes *errorem adoleſcentiamque, & culpam omnem in fraudem Carthaginienſium avertentes. Et Maſaniſſam Romanis ex hoſte amicum factum: Verminam quoque annixurum, ne officiis in populum Romanum aut à Maſaniſſa, aut ab ullo alio vincatur. Petere ut Rex, ſociuſque, & amicus ab ſenatu appellaretur.* Reſponſum legatis eſt: *& patrem ejus Syphacem ſine cauſſa ex ſocio & amico hoſtem repente populi Romani factum: & eum ipſum rudimentum adoleſcentiæ bello laceſſentem Romanos poſuiſſe. Itaque pacem illi prius petendam à populo Romano eſſe, quam ut rex, ſociuſque, & amicus appelletur. Nominis ejus honorem pro magnis erga ſe regum meritis dare populum Romanum conſueſſe. Legatos Romanos in Africa fore: quibus mandaturum ſenatum, ut Verminæ pacis dent leges: liberum arbitrium eis populo Romano permittente. Si quid ad eas addi, demi, mutarive vellet, rurſus ab ſenatu ei poſtulandum fore.* Legati cum iis mandatis in Africam miſſi, C. Terentius Varro, P. Lucretius, Cn. Octavius. quinqueremes ſingulis datæ. Literæ deinde in ſenatu recitatæ ſunt Q. Minucii prætoris, cui Bruttii provincia erat; Pecuniam Locris ex Proſerpinæ theſauris nocte clam ſublatam: nec ad quos pertineat facinus, veſtigia ulla extare. Indigne paſſus Senatus, non ceſſari ab ſacrilegiis: & ne Pleminium 12

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

quidem tam clarum recenſque noxæ ſimul ac pœnæ exemplum, homines deterrere. Cn. Aurelio conſuli negotium datum, ut ad prætorem in Bruttios ſcriberet: ſenatui placere, quæſtionem de expilatis theſauris eodem exemplo haberi, quo M. Pomponius prætor triennio ante habuiſſet. Quæ inventa pecunia eſſet, reponi. ſi quo minus inventum foret, expleri: ac piacularia, ſi videretur, ſicut ante pontifices cenſuiſſent, fieri cauſſa expiandæ violationis ejus templi. Prodigia etiam ſub idem tempus pluribus locis nunciata acciderunt. In Lucanis cœlum arſiſſe afferebant. Priverni ſereno per diem totum rubrum ſolem fuiſſe. Lanuvii templo Soſpitæ Junonis nocte ſtrepitum ingentem exortum. Jam animalium obſcœni fœtus pluribus locis nunciabantur. in Sabinis incertus infans natus, maſculus an fœmina eſſet. alter ſexdecim jam annorum item ambiguo ſexu inventus. Fruſinone agnus cum ſuillo capite, Sinueſſæ porcus cum capite humano natus: in Lucanis in agro publico equuleus cum quinque pedibus. Fœda omnia & deformia; errantiſque in alienos fœtus naturæ viſa. Ante omnia abominati ſemimares, juſſique in mare extemplo deportari: ſicut proxime C. Claudio, M. Livio conſulibus deportatus ſimilis prodigii fœtus erat. Nihilo minus decemviros adire libros de portento eo juſſerunt. Decemviri ex libris res divinas eaſdem, quæ proxime ſecundum id prodigium factæ eſſent, imperarunt. carmen præterea ab ter novenis virginibus cani per urbem juſſerunt, donumque Junoni reginæ ferri. Ea uti fierent; C. Aurelius conſul ex decemvirorum reſponſo curavit. Carmen ſicut patrum memoria Livius,
13 ita tum condidit P. Licinius Tegula. Expiatis omnibus religionibus (nam etiam Locris ſacrilegium perveſtigatum à Q. Minutio erat, pecuniaque ex bonis noxiorum in theſauros repoſita) quum conſules in provincias proficiſci vellent; privati frequentes, quibus ex pecunia, quam M. Valerio & M. Claudio conſulibus mutuam dederant, tertia

penſio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

penſio debebatur eo anno, adierunt ſenatum: quia conſules, quum ad novum bellum, quod magna claſſe magniſque exercitibus gerendum eſſet, vix ærarium ſufficeret; negaverant eſſe, unde iis in præſentia ſolveretur. Senatus querentes eos non ſuſtinuit, *Si in Punicum bellum pecunia data, in Macedonicum quoque bellum uti reſpublica vellet; aliis ex aliis orientibus bellis, quid aliud quam publicatam pro beneficio tanquam ob noxam ſuam pecuniam fore?* Quum & privati æquum poſtularent, nec tamen ſolvendo ære alieno reſpublica eſſet, quod medium inter æquum & utile erat, decreverunt, *Vt, quoniam magna pars eorum agros vulgo venales eſſe diceret, & ſibimet emptis opus eſſe; agri publici, qui intra quinquageſimum lapidem eſſet, copiaiis fieret. Conſules agrum æſtimaturos, & in jugera aſſes vectigales, teſtandi cauſſa publicum agrum eſſe, impoſituros. ut ſi quis, quum ſolvere poſſet populus; pecuniam habere, quam agrum mallet, reſtitueret agrum populo.* Læti eam conditionem privati accepere. Trientius, Tabuliuſque is ager, quia pro tertia parte pecuniæ datus erat, appellatus.
Tum P. Sulpicius, ſecundum vota in Capitolio 14
nuncupata, paludatus cum lictoribus profectus ab urbe, Brunduſium venit, & veteribus militibus voluntariis ex Africano exercitu in legiones deſcriptis, navibuſque ex claſſe conſulis Cornelii lectis; altera die, quam à Brunduſio ſolvit, in Macedoniam trajecit. Ibi ei præſto fuere Athenienſium legati, orantes, ut ſe obſidione eximeret. Miſſus extemplo Athenas eſt C. Claudius Cento cum viginti longis navibus, & militum copiis. neque enim ipſe rex Athenas obſidebat. eo maxime tempore Abydum oppugnabat; jam cum Rhodiis & Attalo navalibus certaminibus, neutro feliciter prælio, vires expertus. Sed animos ei faciebat præter ferociam inſitam, fœdus ictum cum Antiocho Syriæ rege: diviſæque jam cum eo Ægypti opes; cui morte audita Ptolomæi regis, ambo imminebant. Contraxerant autem ſibi cum Philippo bel-

lum

lum Athenienſes haudquaquam digna cauſſa: dum ex vetere fortuna nihil præter animos ſervant. Acarnanes duo juvenes per initiorum dies non initiati, templum Cereris, imprudentes religionis cum cætera turba ingreſſi ſunt. Facile eos ſermo prodidit, abſurde quædam percunctantes: deductique ad antiſtites templi, quum palam eſſet per errorem ingreſſos; tanquam ob infandum ſcelus interfecti ſunt. Id tam fœde atque hoſtiliter factum gens Acarnanum ad Philippum detulit: impetravitque ab eo, ut datis Macedonum auxiliis, bellum ſe inferre Athenienſibus pateretur. Hic exercitus primò terram Atticam ferro ignique depopulatus, cum omnis generis præda in Acarnaniam rediit: & irritatio animorum ea prima fuit. poſtea juſtum bellum decretis civitatis ultro indicendo factum. Attalus enim rex, Rhodiique ſecuti cedentem in Macedoniam Philippum, quum Æginam veniſſent; rex Pyræeum, renovandæ firmandæque cum Athenienſibus ſocietatis cauſſa trajecit. Civitas omnis obviam effuſa cum conjugibus ac liberis, ſacerdotes cum inſignibus ſuis, intrantem urbem, ac Dii prope ipſi exciti ſedibus ſuis, ex-
15 ceperunt. In concionem extemplo populus vocatus, ut rex, quæ vellet, coram ageret: deinde ex dignitate magis viſum, ſcribere eum, de quibus videretur, quam præſentem aut referendis ſuis in civitatem beneficiis erubeſcere, aut ſignificationibus acclamationibuſque multitudinis, aſſentatione immodica pudorem onerantis. In literis autem, quæ miſſæ in concionem, recitatæ ſunt, commemoratio erat beneficiorum, primùm in civitatem ſociam: deinde rerum, quas adverſus Philippum geſſiſſet: ad poſtremum adhortatio; Capeſſendum bellum, dum ſe, dum Rhodios, tum quidem dum etiam Romanos haberent. Nequicquam poſtea, ſi tum ceſſaſſent, prætermiſſam occaſionem quæſituros. Rhodii deinde legati auditi ſunt: quorum recens erat beneficium, quod naves longas quatuor Athenienſium captas nuper à Macedonibus, recupe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

cuperataſque remiſerant. itaque ingenti conſenſu bellum adverſus Philippum decretum. Honores regi primùm Attalo immodici, deinde & Rhodiis habiti: tum primum mentio illata de tribu, quam Attalida appellarent, ad decem veteres tribus addenda: & Rhodiorum populus corona aurea virtutis gratia donatus, civitaſque Rhodiis data, quemadmodum Rhodii prius Athenienſibus dederant. Secundum hæc rex Attalus Æginam ad claſſem ſe recepit. Rhodii Ceam ab Ægina, inde per inſulas Rhodum navigarunt: omnibus, præter Andrum, Parumque, & Cythnum, quæ præſidiis Macedonum tenebantur, in ſocietatem acceptis. Attalum Æginæ miſſi in Ætoliam nuncii, exſpectatique inde legati aliquamdiu nihil agentem tenuere: & neque illos excire ad arma potuit, gaudentes utcumque compoſita cum Philippo pace. & ipſe, Rhodiique, ſi inſtitiſſent tunc Philippo, egregium liberatæ per ſe Græciæ titulum habere potuiſſent; patiendo rurſus eum in Helleſpontum trajicere, occupantemque Græciæ opportuna loca vires colligere, bellum aluere; gloriamque ejus geſti perfectique, Romanis conceſſerunt. Philippus magis regio animo eſt uſus: qui quum Attalum Rhodioſque hoſtes non ſuſtinuiſſet, ne Romano quidem, quod imminebat, bello territus, Philocle quodam ex præfectis ſuis cum duobus millibus peditum, equitibus ducentis ad populandos Athenienſium agros miſſo, claſſe tradita Heraclidi, ut Maroneam peteret; ipſe terra eodem cum expeditis duobus millibus peditum, equitibus ducentis pergit. Et Maroneam quidem primo impetu expugnavit: Ænum inde cum magno labore, poſtremò proditione Ganymedis præfecti Ptolomæi cepit. deinceps alia caſtella, Cypſela, & Doriſcon, & Serrheum, occupat. inde progreſſus ad Cherſoneſum, Elæunta & Alopeconneſum, tradentibus ipſis, recipit. Callipolis quoque & Madytos dedita, & caſtella quædam ignobilia. Abydeni ne legatis quidem admiſſis, regi portas clauſerunt. 16

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ſerunt. ea oppugnatio diu Philippum tenuit: eripique ex obſidione, ni ceſſatum ab Attalo & Rhodiis foret, potuerunt. Attalus trecentos tantum milites in præſidium, Rhodii quadriremem unam ex claſſe, quum ad Tenedum ſtaret, miſerunt. eodem poſtea quum jam vix ſuſtinerent obſidionem, & ipſe Attalus quum trajeciſſet, ſpem tantum auxilii ex propinquo oſtendit; neque terra neque mari adjutis ſociis. Abydeni primò tormentis per muros diſpoſitis, non terra modo adeuntes aditu arcebant: ſed navium quoque ſtationem infeſtam hoſti faciebant. poſtea quum & muri pars ſtrata ruinis, & ad interiorem raptim oppoſitum murum cuniculis jam perventum eſſet; legatos ad regem de conditionibus tradendæ urbis miſerunt. Paciſcebantur autem, ut Rhodiam quadriremem, cum ſociis navalibus, Attalique præſidium emitti liceret: atque ipſis urbe excedere, cum ſingulis veſtimentis. Quibus quum Philippus nihil pacati, niſi omnia permittentibus, reſpondiſſet; adeo renunciata hæc legatio ab indignatione ſimul ac deſperatione iram accendit, ut ad Saguntinam rabiem verſi, matronas omnes in templo Dianæ, pueros ingenuos, virgineſque, infantes etiam cum ſuis nutricibus, in gymnaſium includi juberent: aurum & argentum in forum deferri, veſtem pretioſam in naves Rhodiam Cyzicenamque, quæ in portu erant, conjici: ſacerdotes victimaſque adduci, & altaria in medio poni. ibi delecti primum, qui ubi cæſam aciem ſuorum pro diruto muro pugnantem vidiſſent, extemplo conjuges liberoſque interficerent; aurum, argentum, veſtemque, quæ in navibus eſſet, in mare dejicerent: tectis publicis, privatiſque, quamplurimis locis poſſent, ignes ſubjicerent: & ſe facinus perpetraturos, præeuntibus execrabile carmen ſacerdotibus, jurejurando adacti: tum militaris ætas jurare, neminem vivum, niſi victorem, acie exceſſurum. Hi memores Deorum adeo pertinaciter pugnaverunt, ut quum nox prælium diremptura eſſet, rex prior,
ter-

territus rabie eorum, pugna abſtiterit. Principes, quibus atrocior pars facinoris delegata erat; quum paucos & confectos vulneribus ac laſſitudine ſupereſſe prælio cernerent; luce prima ſacerdotes cum inſulis ad urbem dedendam Philippo mittunt. Ante deditionem ex iis legatis Romanis,
18 qui Alexandriam miſſi erant, M. Æmilius trium conſenſu minimus natu, audita obſidione Abydenorum, ad Philippum venit. qui queſtus Attalo Rhodiiſque arma illata, & quod tum maxime Abydum oppugnaret; quum rex, ab Attalo & Rhodiis ultro ſe bello laceſſitum diceret; *Num Abydeni quoque*, inquit, *ultro tibi intulerunt arma?* Inſueto vera audire, ferocior oratio viſa eſt, quam quæ habenda apud regem eſſet. *Ætas*, inquit, *& forma, & ſuper omnia Romanum nomen te ferociorem facit. Ego autem primum velim vos fœderum memores ſervare mecum pacem. Si bello laceſſeritis, mihi quoque in animo eſt facere, ut regnum Macedonum, nomenque, haud minus quam Romanum, nobile bello ſentiatis.* Ita dimiſſo legato, Philippus auro argentoque, quæ coacervata erant, accepto; hominum prædam omnem amiſit. tanta enim rabies multitudinem invaſit, ut repente proditos rati, qui pugnantes mortem occubuiſſent, perjuriumque aliis alii exprobrantes, & ſacerdotibus maxime, qui quos ad mortem devoviſſent, eorum deditionem vivorum hoſti feciſſent, repente omnes ad cædem conjugum liberorumque diſcurrerent, ſeque ipſi per omnes vias lethi interficerent. Obſtupefactus eo furore rex, ſuppreſſit impetum militum: &, *triduum ſe ad moriendum Abydenis dare*, dixit. Quo ſpatio plura facinora in ſe victi ediderunt, quam infeſti edidiſſent victores: nec niſi quem vincula, aut alia neceſſitas mori prohibuit, quiſquam vivus in poteſtatem venit. Philippus, impoſito Abydi præſidio, in regnum rediit. Quum velut Sagunti excidium Annibali, ſic Philippo Abydenorum clades ad Romanum bellum animos feciſſet, nuncii occur-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

rerunt, conſulem jam in Epiro eſſe, & Apolloniam terreſtres copias, navales Corcyram in hiberna deduxiſſe. Inter hæc legatis, qui in Africam
19
miſſi erant de Amilcare Gallici exercitus duce, reſponſum à Carthaginienſibus eſt, nihil ultra ſe facere poſſe, quam ut exilio eum mulctarent, bonaque ejus publicarent. Perfugas & fugitivos, quos inquirendo veſtigare potuerint, reddidiſſe: & de ea re miſſuros legatos Romam, qui ſenatui ſatisfacerent. Ducenta millia modiûm tritici Romam, ducenta ad exercitum in Macedoniam miſerunt. Inde in Numidiam ad reges profecti legati. dona data Maſaniſſæ, mandataque edita. Equites mille Numidæ (quum duo millia daret) accepti. ipſe in naves imponendos curavit: & cum ducentis millibus modiûm tritici, ducentis hordei, in Macedoniam miſit. Tertia legatio ad Verminam erat. Is ad primos fines regni legatis obviam progreſſus, ut ſcriberent ipſi quas vellent pacis conditiones permiſit. Omnem pacem bonam juſtamque fore ſibi cum populo Romano. Datæ leges pacis, juſſuſque ad eam confirmandam, mittere legatos
20 Romam. Per idem tempus L. Cornelius Lentulus proconſul ex Hiſpania rediit. qui quum in ſenatu res ab ſe per multos annos fortiter feliciterque geſtas expoſuiſſet, poſtulaſſetque ut triumphanti ſibi invehi liceret in urbem; res triumpho dignas eſſe cenſebat ſenatus: ſed exemplum à majoribus non accepiſſe: ut qui neque dictator, neque conſul, neque prætor res geſſiſſet, triumpharet. Pro conſule illum Hiſpaniam provinciam, non conſulem, aut prætorem, obtinuiſſe. Decurrebatur tamen eò, ut ovans urbem iniret; intercedente Ti. Sempronio Longo tribuno plebis, qui nihilo magis id more majorum, aut ullo exemplo, futurum diceret. Poſtremò victus conſenſu Patrum tribunus ceſſit: & ex Senatuſconſulto L. Lentulus ovans urbem eſt ingreſſus. Argenti tulit ex præda quadraginta quatuor millia pondo: auri duo millia quadringenta quinquaginta. militibus ex præda centum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

centum viginti aſſes diviſit. Jam exercitus conſu- 21
laris ab Aretio Ariminum traductus erat, & quin-
que millia ſociûm Latini nominis ex Gallia in E-
truriam tranſierant. itaque L. Furius magnis iti-
neribus ab Arimino adverſus Gallos Cremonam
tum obſidentes profectus, caſtra mille quingento-
rum paſſuum intervallo ab hoſte poſuit. Occaſio
egregie rei gerendæ fuit, ſi protinus de via ad ca-
ſtra oppugnanda duxiſſet. Palati paſſim vagaban-
tur per agros, nullo ſatis firmo relicto præſidio.
laſſitudini militum timuit, quod raptim ductum
agmen erat. Galli clamore ſuorum ex agris revo-
cati, omiſſa præda, quæ in manibus erat, caſtra re-
petivere, & poſtero die in aciem progreſſi. nec
Romanus moram pugnandi fecit. ſed vix ſpatium
inſtruendi fuit: eo curſu hoſtes in prælium vene-
runt. Dextra ala (in alas diviſum ſocialem exer-
citum habebat) in prima acie locata eſt: in ſub-
ſidiis duæ Romanæ legiones. M. Furius dextræ
alæ, legionibus M. Cæcilius, equitibus L. Vale-
rius Flaccus (legati omnes erant) præpoſiti. Præ-
tor ſecum duos legatos, Cn. Lætorium, & P. Ti-
tinnium habebat; cum quibus circumſpicere, &
obire ad omnes hoſtium ſubitos conatus poſſet.
Primò Galli omni multitudine in unum locum
adnixi, obruere atque obterere ſeſe dextram alam,
quæ prima erat, ſperarunt poſſe. ubi id parum pro-
cedebat, circumvenire à cornibus, & amplecti ho-
ſtium aciem (quod in multitudine adverſus pau-
cos facile videbatur) conati ſunt. Id ubi vidit præ-
tor, ut & ipſe dilataret aciem, duas legiones ex
ſubſidiis dextra lævaque alæ, quæ in prima acie
pugnabat, circumdat, ædemque Deo Jovi vovit,
ſi eo die hoſtes fudiſſet. L. Valerio imperat, ut par-
te duarum legionum equites, altera ſociorum equi-
tatum in cornua hoſtium emittat, nec circumve-
nire eos aciem patiatur. ſimul & ipſe, ut extenua-
tam mediam diductis cornibus aciem Gallorum
vidit, ſigna inferre confertos milites, & perrum-
pere ordines jubet. Et cornua ab equitibus, & me-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

dii à pedite pulſi. ac repente, quum omni parte cæde ingenti ſternerentur, Galli terga vertunt, fugaque effuſa repetunt caſtra. fugientes perſecutus eques, mox & legiones inſecutæ in caſtra impetum fecerunt. Minus ſex millia hominum inde effugerunt. cæſa & capta ſupra quinque & triginta millia cum ſignis militaribus octoginta, carpentis Gallicis, multa præda oneratis, plus ducentis. Amilcar dux Pœnus eo prælio cecidit, & tres imperatores nobiles Gallorum. Placentini captivi ad
22 duo millia liberorum capitum redditi colonis. Magna victoria lætaque Romæ fuit. literis allatis, ſupplicatio in triduum decreta eſt. Romanorum ſociorumque ad duo millia eo prælio ceciderunt: plurimi dextræ alæ, in quam primo impetu vis ingens hoſtium illata eſt. Quamquam per prætorem prope debellatum erat, conſul quoque C. Aurelius perfectis, quæ Romæ agenda fuerant, profectus in Galliam, victorem exercitum à prætore accepit. Conſul alter, quum autumno ferme exacto in provinciam veniſſet, circa Apolloniam hibernabat. ab claſſe, quæ Corcyræ ſubducta erat, C. Claudius, triremeſque Romanæ (ſicut ante dictum eſt) Athenas miſſæ, quum Piræeum perveniſſent, deſpondentibus jam animos ſociis, ſpem ingentem attulerant. nam & terreſtres ab Corintho, quæ per Megaram incurſiones in agros fieri ſolitæ erant, non fiebant, & prædonum à Chalcide naves, quæ non mare ſolum infeſtum, ſed etiam omnes maritimos agros Athenienſibus fecerant, non modo Sunium ſuperare, ſed nec extra fretum Euripi committere aperto mari ſe audebant. Supervenerunt his tres Rhodiæ quadriremes, & erant Atticæ tres apertæ naves ad tuendos maritimos agros comparatæ. Hac claſſe ſi urbs agrique Athenienſium defenderentur, ſatis in præſentia exiſtimanti Claudio eſſe, majoris etiam rei fortuna obla-
23 ta eſt. Exules ab Chalcide regiorum injuriis pulſi, attulerunt, occupari Chalcidem ſine certamine ullo poſſe. nam & Macedonas, quia nullus in propin-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

pinquo ſit hoſtium metus, vagari paſſim, & oppidanos præſidio Macedonum fretos, cuſtodiam urbis negligere. His auctoribus profectus, quamquam Sunium ita mature pervenerat, ut inde provehi ad primas anguſtias Eubœæ poſſet, ne ſuperato promontorio conſpiceretur, claſſem in ſtatione uſque ad noctem tenuit. Primis tenebris movit: & tranquillo pervectus Chalcidem, paulo ante lucem, qua infrequentiſſima urbis ſunt, paucis militibus turrim proximam, murumque circa ſcalis cepit: alibi ſopitis cuſtodibus, alibi nullo cuſtodiente, progreſſi inde ad frequentia ædificiis loca, cuſtodibus interfectis, refractaque porta, cæteram multitudinem armatorum acceperunt. Inde in totam urbem diſcurſum eſt: aucto etiam tumultu, quod circa forum ignis tectis injectus erat. Conflagrarunt & horrea regia, & armamentarium cum ingenti apparatu machinarum, tormentorumque. cædes inde paſſim fugientium pariter ac repugnantium fieri cœpta eſt. nec ullo jam, qui militaris ætatis eſſet, non aut cæſo, aut fugato, Sopatro etiam Acarnane præfecto præſidii interfecto, præda omnis primo in forum collata, deinde in naves impoſita. carcer etiam ab Rhodiis refractus: emiſſique captivi, quos Philippus tamquam in tutiſſimam cuſtodiam condiderat. Statuis inde regis dejectis truncatiſque, ſigno receptui dato, conſcenderunt naves; & Piræeum, unde profecti erant, redierunt. Quod ſi tantum militum Romanorum fuiſſet, ut & Chalcis teneri, & non deſeri præſidium Athenarum potuiſſet; magna res principio ſtatim belli, Chalcis & Euripus adempta regi forent. nam ut terra Thermopylarum anguſtiæ Græciam, ita mari fretum Euripi claudit. Demetriade tum Philippus erat. quo quum eſſet nunciata 24
clades ſociæ urbis, quamquam ſerum auxilium perditis erat, tamen quæ proxima auxilio eſt, ultionem petens, cum expeditis quinque millibus peditum, & trecentis equitibus extemplo profectus, curſu prope Chalcidem contendit; haud-

quaquam dubius opprimi Romanos poſſe. à qua deſtitutus ſpe, nec quicquam aliud, quam ad deforme ſpectaculum ſemirutæ ac fumantis ſociæ urbis, quum veniſſet, paucis vix qui ſepelirent bello abſumptos relictis, æque raptim ac venerat, tranſgreſſus ponte Euripum, per Bœotiam, Athenas ducit; pari incepto haud diſparem eventum ratus reſponſurum. & reſpondiſſet, ni ſpeculator (hemerodromos vocant Græci, ingens die uno curſu emetientes ſpatium) contemplatus regium agmen è ſpecula quadam, prægreſſus nocte media Athenas perveniſſet. Idem ibi ſomnus, eademque negligentia erat, quæ Chalcidem dies ante paucos prodiderat. Excitati nuncio trepido & prætor Athenienſium, & Dioxippus præfectus cohortis mercede militantium auxiliorum, convocatis in forum militibus, tuba ſignum ex arce dari jubent, ut hoſtes adeſſe omnes ſcirent. ita undique ad portas, poſt ad muros diſcurrunt. Paucas poſt horas Philippus, aliquanto tamen ante lucem appropinquans urbi, conſpectis luminibus crebris, & fremitu hominum trepidantium (ut in tali tumultu) exaudito, ſuſtinuit ſigna: & conſidere ac conquieſcere agmen juſſit; vi aperta propalam uſurus, quando parum dolus profuerat. Ab Dipylo acceſſit. porta ea, velut in ore urbis poſita, major aliquanto patentiorque, quam cæteræ, eſt: & intra eam extraque latæ ſunt viæ, ut & oppidani dirigere aciem à foro ad portam poſſent: & extra limes mille ferme paſſus in Academiæ gymnaſium ferens, pediti equitique hoſtium liberum ſpacium præberet. Eo limite Athenienſes cum Attali præſidio, & cohorte Dioxippi, acie intra portam inſtructa ſigna extulerunt. Quod ubi Philippus vidit, habere ſe hoſtes in poteſtate ratus, & diu optata cæde (neque enim ulli Græcarum civitatum infeſtior erat) expleturum, cohortatus milites, *ut, ſe intuentes, pugnarent, ſcirentque ibi ſigna, ibi aciem eſſe debere, ubi rex eſſet*; concitat in hoſtes equum, non ira tantum, ſed etiam gloria elatus: quod ingenti

genti turba completis etiam ad ſpectaculum muris, conſpici ſe pugnantem egregium ducebat. Aliquantum ante aciem cum equitibus paucis evectus in medios hoſtes, ingentem quum ſuis ardorem, tum pavorem hoſtibus injecit. plurimos manu ſua cominus eminuſque vulneratos compulſoſque in portam, conſecutus & ipſe, quum majorem in anguſtiis trepidantium edidiſſet cædem, in temerario incepto tutum tamen receptum habuit: quia qui in turribus portæ erant, ſuſtinebant tela, ne in permiſtos hoſtibus ſuos conjicerent. Intra muros deinde tenentibus milites Athenienſibus, Philippus ſigno receptui dato, caſtra ad Cynoſarges (templum Herculis, gymnaſiumque & lucus erat circumjectus) poſuit. ſed Cynoſarges, & Lyceum, & quicquid ſancti amœnive circa urbem erat, incenſum eſt, dirutaque non tecta ſolum, ſed etiam ſepulchra: nec divini humanive juris quicquam præ impotenti ira eſt ſervatum. Poſte- 25
ro die quum primo clauſæ fuiſſent portæ, deinde ſubito apertæ, quia præſidium Attali ab Ægina, Romanique ab Piræeo, intraverant urbem, caſtra ab urbe retulit rex tria fermè millia paſſuum. inde Eleuſinem profectus, ſpe improviſo templi caſtellique, quod & imminet & circumdatum eſt templo, capiendi; quum haudquaquam neglectas cuſtodias animadvertiſſet, & claſſem à Piræeo ſubſidio venire; omiſſo incepto, Megaram, ac protinus Corinthum ducit. & quum Argis Achæorum concilium eſſe audiſſet, inopinantibus Achæis, concioni ipſi ſupervenit. Conſultabant de bello adverſus Nabin tyrannum Lacedæmoniorum: qui tranſlato imperio à Philopœmene ad Cycliadem, nequaquam parem illi ducem, dilapſa cernens Achæorum auxilia, redintegraverat bellum, agroſque finitimorum vaſtabat; & jam urbibus quoque erat terribilis. Adverſus hunc hoſtem, quum, quantum ex quaque civitatum militum conſcriberetur, conſultarent; Philippus dempturum ſe eis curam, quod ad Nabin & Lacedæmonios attineret,

neret, pollicitus: nec tantum agros ſociorum populationibus prohibiturum, ſed terrorem omnem belli in ipſam Laconicam, ducto eo extemplo exercitu, tranſlaturum. Hæc oratio quum ingenti hominum aſſenſu acciperetur: *Ita tamen æquum eſt*, inquit, *me veſtra meis armis tutari, ne mea interim nudentur præſidiis. Itaque ſi vobis videtur, tantum parate militum, quantum ad Oreum, & Chalcidem, & Corinthum tuenda ſatis ſint: ut meis ab tergo tutis, ſecurus bellum Nabidi inferam & Lacedæmoniis.* Non fefellit Achæos, quo ſpectaſſet tam benigna pollicitatio, auxiliumque oblatum adverſus Lacedæmonios: id quæri, ut obſidem Achæorum juventutem educeret ex Peloponneſo, ad illigandam Romano bello gentem. & id quidem coarguere Cycliades prætor Achæorum nihil attinere ratus, id modo quum dixiſſet, non licere legibus Achæorum de aliis rebus referre, quam propter quas convocati eſſent, decreto de exercitu parando adverſus Nabin facto, concilium fortiter ac libere habitum dimiſit; inter aſſentatores regios ante eam diem habitus. Philippus magna ſpe depulſus, voluntariis paucis militibus conſcriptis, Corinthum, atque in Atticam ter-
26 ram rediit. Per eos ipſos dies, quibus Philippus in Achaia fuit, Philocles præfectus regius ex Eubœa profectus cum duobus millibus Thracum Macedonumque ad depopulandos Athenienſium fines, è regione Eleuſinis ſaltum Cithæronis tranſcendit. inde dimidia parte militum ad prædandum paſſim per agros dimiſſa, cum parte ipſe occultus loco ad inſidias opportuno conſedit, ut ſi ex caſtello ab Eleuſine in prædantes ſuos impetus fieret, repente hoſtes effuſos ex improviſo adoriretur. Non fefellêre inſidiæ. itaque revocatis, qui diſcurrerant ad prædandum, militibus, inſtructiſque ad oppugnandum caſtellum Eleuſinem profectus, cum multis inde vulneribus receſſit, Philippoque ſe venienti ex Achaia conjunxit. Tentata & ab ipſo rege oppugnatio ejus caſtelli eſt. ſed

naves

naves Romanæ Piræeo venientes, intromiſſumque præſidium, abſiſtere incœpto coegerunt. Diviſo deinde exercitu rex cum parte Philoclem Athenas mittit, cum parte ipſe Piræeum pergit: ut dum Philocles ſubeundo muros, & comminanda oppugnatione contineret urbe Athenienſes, ipſi Piræeum levi cum præſidio relictum expugnandi facultas eſſet. Cæterum nihilo ei Piræci, quam Eleuſinis facilior, iiſdem ferè defendentibus, oppugnatio fuit. A Piræeo Athenas repente duxit. inde eruptione ſubita peditum equitumque inter anguſtias ſemiruti muri, qui brachiis duobus Piræeum Athenis jungit, repulſus; omiſſa oppugnatione urbis, diviſo cum Philocle rurſus exercitu, ad vaſtandos agros profectus; quum priorem populationem ſepulchris circa urbem diruendis exercuiſſet; ne quid inviolatum relinqueret, templa Deûm, quæ pagatim ſacrata habebant, dirui atque incendi juſſit. Exornata eo genere operum eximiè terra Attica, & copia domeſtici marmoris, & ingeniis artificum, præbuit huic furori materiam. neque enim diruere modo ipſa templa, ac ſimulacra evertere ſatis habuit: ſed lapides quoque, ne integri cumularent ruinas, frangi juſſit, & poſteaquam non tam ira ſatiata, quam iræ exercendæ materia hæc deerat, agro hoſtium in Bœotiam exceſſit, nec aliud quicquam dignum memoria in Græcia egit. Conſul Sulpicius eo tempore inter 27
Apolloniam ac Dyrrachium ad Apſum flumen habebat caſtra: quo arceſſitum L. Apuſtium legatum, cum parte copiarum ad depopulandos hoſtium fines mittit. Apuſtius extrema Macedoniæ populatus Corrago, & Gerrhunio, & Orgeſſo, caſtellis primo impetu captis, ad Antipatriam, in faucibus anguſtis ſitam urbem venit: ac primo evocatos principes ad colloquium, ut fidei Romanorum ſe committerent, perlicere eſt conatus: deinde, ubi magnitudine ac mœnibus ſituque urbis freti, dicta aſpernabantur; vi atque armis adortus, expugnavit, puberibuſque interfectis præda omni militi-

bus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

bus conceſſa, diruit muros, atque urbem incendit. Hic metus Codrionem, ſatis validum & munitum oppidum, ſine certamine ut dederetur Romanis, effecit. Præſidio ibi relicto, Ilion (nomen propter alteram in Aſia urbem, quam oppidum, notius) vi capitur. Revertentem legatum ad conſulem cum ſatis magna præda, Athenagoras quidam regius præfectus in tranſitu fluminis à noviſſimo agmine adortus, poſtremos turbavit. ad quorum clamorem, & trepidationem quum revectus equo propere legatus ſigna convertiſſet, conjectiſque in medium ſarcinis aciem direxiſſet; non tulere impetum Romanorum militum regii. multi ex iis occiſi, plures capti. Legatus incolumi exercitu reducto ad conſulem, remittitur inde extem-
28 plo ad claſſem. Hac ſatis felici expeditione bello commiſſo, reguli ac principes accolæ Macedonum in caſtra Romana veniunt, Pleuratus Scerdilædi filius, & Amynander Athamanum rex, & ex Dardanis Bato, Longari filius. Bellum ſuo nomine Longarus cum Demetrio Philippi patre geſſerat. pollicentibus auxilia, reſpondit conſul, Dardanorum & Pleurati opera, quum exercitum in Macedoniam induceret, ſe uſurum. Amynandro Ætolos concitandos ad bellum attribuit. Attali legatis (nam ii quoque per id tempus venerant) mandat, ut Æginæ rex, ubi hibernabat, claſſem Romanam opperiretur. qua adjuncta, bello maritimo, ſicut ante, Philippum urgeret. Ad Rhodios quoque miſſi legati, ut capeſſerent partem belli. Nec Philippus ſegnius (jam enim in Macedoniam pervenerat) apparabat bellum. Filium Perſea, puerum admodum, datis ex amicorum numero, qui ætatem ejus regerent, cum parte copiarum ad obſidendas anguſtias, quæ ad Pelagoniam ſunt, mittit. Sciathum, & Peparethum, haud ignobiles urbes, ne claſſi hoſtium prædæ ac præmio eſſent, diruit. Ad Ætolos mittit legatos, ne gens inquieta
29 adventu Romanorum fidem mutaret. Concilium Ætolorum ſtatuta die, quod Panætolium vocant, futu-

futurum erat. Huic ut occurrerent, & legati regis iter accelerarunt, & ab conſule miſſus L. Furius Purpureo legatus venit. Athenienſium quoque legati ad id concilium occurrerunt. Primi Macedones, cum quibus recentiſſimum fœdus erat, auditi ſunt. qui, *nulla nova re, nihil ſe novi habere, quod afferrent,* dixerunt: *quibus enim de cauſſis, experta inutili ſocietate Romana, pacem cum Philippo feciſſent, compoſitam ſemel ſervare eos debere. An imitari,* inquit unus ex legatis, *Romanorum licentiam, an levitatem dicam, mavultis? qui quum legatis veſtris Romæ reſponderi ita juſſiſſent, Quid ad nos venitis Ætoli, ſine quorum auctoritate pacem cum Philippo feciſtis? Iidem nunc, ut bellum ſecum adverſus Philippum geratis, poſtulant. & antea propter vos, & pro vobis arma ſumpta adverſus eum ſimulabant: nunc vos in pace eſſe cum Philippo prohibent. Meſſanæ ut auxilio eſſent, primo in Siciliam conſcenderunt: iterum, ut Syracuſas oppreſſas ab Carthaginienſibus in libertatem eximerent. Et Meſſanam & Syracuſas, & totam Siciliam ipſi habent, vectigalemque provinciam ſecuribus & faſcibus ſubjecerunt. Scilicet, ſicut vos Naupacti legibus veſtris per magiſtratus à vobis creatos concilium habetis, ſocium hoſtemque libere, quem velitis, lecturi, pacem ac bellum arbitrio habituri veſtro; ſic Siculorum civitatibus, Syracuſas, aut Meſſanam, aut Lilybæum indicitur concilium. Prætor Romanus conventus agit: eo imperio evocati conveniunt: excelſo in ſuggeſtu ſuperba jura reddentem, ſtipatum lictoribus vident: virgæ tergo, ſecures cervicibus imminent: & quotannis alium atque alium dominum ſortiuntur. Nec id mirari debent, aut poſſunt: quum Italiæ urbes Rhegium, Tarentum, Capuam, ne finitimas nominem, quarum ruinis crevit urbs Romana, ejuſdem ſubjectas videant imperio. Capua quidem ſepulchrum ac monumentum Campani populi, elato & extorri ejecto ipſo populo, ſupereſt; urbs trunca, ſine ſenatu, ſine plebe, ſine magiſtratibus, prodigium; relicta crudelius habitanda, quam ſi deleta foret. Furor eſt, ſi alienigenæ homines plus lingua & moribus*

moribus & legibus, quam maris terrarumque ſpatio diſcreti, hæc tenuerint, ſperare quicquam eodem ſtatu manſurum. Philippi regnum officere aliquid videtur libertati veſtræ: qui, quum merito veſtro, vobis infeſtus eſſet, & nihil à vobis ultra quam pacem petiit, fidemque hodie pacis pactæ deſiderat? Aſſuefacite his terris legiones externas, & jugum accipite. ſero ac nequicquam, quum dominum Romanum habebitis, ſocium Philippum quæretis. Ætolos, Acarnanas, Macedonas, ejuſdem linguæ homines, leves ad tempus ortæ cauſæ disjungunt conjunguntque: cum alienis, cum barbaris æternum omnibus Græcis bellum eſt, eritque. natura enim, quæ perpetua eſt, non mutabilibus in diem cauſſis, hoſtes ſunt. Sed unde cœpit oratio mea, ibi deſinet. Hoc eodem loco iidem homines de ejuſdem Philippi pace triennio ante decreviſtis, iiſdem improbantibus eam pacem Romanis, qui nunc pactam & compoſitam turbare volunt. in qua conſultatione
30 *nihil fortuna mutavit: cur vos mutetis, non video.* Secundum Macedonas, ipſis Romanis ita concedentibus jubentibuſque, Athenienſes, qui fœda paſſi, juſtius in crudelitatem ſævitiamque regis invehi poterant, introducti ſunt. Deploraverunt vaſtationem populationemque miſerabilem agrorum. *Neque id ſe queri, quod hoſtilia ab hoſte paſſi forent (eſſe enim quadã belli jura: quæ ut facere, ita pati ſit fas) ſata exuri, dirui tecta, prædas hominum pecorumque agi; miſera magis, quam indigna patienti eſſe. Verum enim vero id ſe queri, quod is, qui Romanos alienigenas & barbaros vocet, adeo omnia ſimul divina humanaque jura polluerit, ut priore populatione cum infernis Diis, ſecunda cum ſuperis bellum nefarium geſſerit: omnia ſepulchra monumentaque diruta eſſe in finibus, omnium nudatos manes, nullius oſſa terra tegi: delubra ſibi fuiſſe, quæ quondam pagatim habitantes in parvis illis caſtellis viciſque conſecrata, ne in unam urbem quidem contributi majores ſui deſerta reliquerint. circa ea omnia templa Philippum infeſtos circumtuliſſe ignes: ſemiuſta & truncata ſimulacra Deûm inter proſtratos jacere poſtes templorum. Qualem terram*

Atticam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Atticam fecerit, exornatam quondam, opulentamque; talem eum, ſi liceat, Ætoliam, Græciamque omnem facturum. Vrbis quoque ſuæ ſimilem deformitatem futuram fuiſſe, niſi Romani veniſſent. eodem enim ſcelere urbem colenteis Deos, præſidemque arcis Minervam, petitam: eodem Eleuſine Cereris templum, eodem Piræei Iovem Minervamque; ſed ab eorum non templis modo, ſed etiam mœnibus vi atque armis repulſum, in ea delubra, quæ ſola religione tuta fuerint, ſæviſſe. Itaque ſe orare atque obſecrare Ætolos, ut miſerti Athenienſium, ducibus Diis immortalibus, deinde Romanis, qui ſecundum Deos plurimum poſ-
ſint, bellum ſuſciperent. Tum Romanus legatus: *To-* 31
tam orationis meæ formam, Macedones primum, deinde Athenienſes mutarunt. Nam & Macedones, quum ad conquerendas Philippi injurias in tot ſocias nobis urbes veniſſem, ultro accuſando Romanos, defenſionem ut accuſatione potiorem haberem, effecerunt: & Athenienſes in Deos ſuperos inferoſque nefanda atque inhumana ſcelera ejus referendo, quid mihi aut cuiquam reliquerunt, quod objicere ultra poſſim? Eadem Cianos, Abydenos, Æneos, Maronitas, Thaſios, Parios, Samios, Lariſſenſes, Meſſenios hinc ex Achaia, exiſtimate queri: graviora etiam acerbioraque eos, quibus nocendi majorem facultatem habuit. Nam quod ad ea attinet, quæ nobis objecit; niſi gloria digna ſunt, fateor ea defendi non poſſe. Rhegium, & Capuam, & Syracuſas nobis objecit. Rhegium, Pyrrhi bello, legio a nobis, Rheginis ipſis ut mitteremus orantibus, in præſidium miſſa, urbem ad quam defendendam miſſa erat, per ſcelus poſſedit. Comprobavimus ergo id facinus, an bello perſecuti ſceleratam legionem, in poteſtatem noſtram redactam, tergo & cervicibus pœnas ſociis pendere quum coegiſſemus, urbem, agros, ſuaque omnia cum libertate, legibuſque Rheginis reddidimus? Syracuſanis oppreſſis ab externis tyrannis, quo indignius eſſet, quum tuliſſemus opem, & fatigati prope per triennium terra marique urbe munitiſſima oppugnanda eſſemus, quum jam ipſi Syracuſani ſervire tyrannis, quam capi a nobis mallent;

captam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

captam iiſdem armis, & liberatam urbem reddidimus. Neque inficias imus, Siciliam provinciam noſtram eſſe, & civitates, quæ in parte Carthaginienſium fuerunt, & uno animo cum illis adverſus nos bellum geſſerunt, ſtipendiarias nobis ac vectigales eſſe. quin contra, hoc & vos & omnes gentes ſcire volumus, pro merito cuique erga nos fortunam eſſe. An Campanorum pœnæ, de qua neque ipſi quidem queri poſſunt, nos pœniteat? Hi homines quum pro iis bellum adverſus Samnites per annos prope ſeptuaginta, cum magnis noſtris cladibus geſſiſſemus; ipſos fœdere primum, deinde connubio atque inde cognationibus, poſtremo civitate nobis conjunxiſſemus; tempore noſtro adverſo primi omnium Italiæ populorum, præſidio noſtro fœde interfecto, ad Annibalem defecerunt: deinde indignati ſe obſideri à nobis, Annibalem ad oppugnandam Romam miſerunt. Horum ſi neque urbs ipſa, neque homo quiſquam ſupereſſet, quis durius quam pro merito ipſorum ſtatutum indignari poſſet? Plures ſibimet ipſi conſcientia ſcelerum mortem conſciverunt, quam à nobis ſupplicio affecti ſunt. Cæteris ita oppidum, ita agros ademimus, ut agrum locumque ad habitandum daremus; urbem innoxiam ſtare incolumem pateremur, ut qui hodie videat eam, nullum oppugnatæ captæve ibi veſtigium inveniat. Sed quid ego Capuam dico? quum Carthagini victæ pacem ac libertatem dederimus? Magis illud eſt periculum, ne nimis facile victis ignoſcendo, plures ob idipſum ad experiendam adverſus nos fortunam belli incitemus. Hæc pro nobis dicta ſint, hæc adverſus Philippum: cujus domeſtica parricidia, & cognatorum amicorumque cædes, & libidinem inhumaniorem prope quam crudelitatem, vos, quo propiores Macedoniæ eſtis, melius noſtis. Quod ad vos attinet Ætoli; nos pro vobis bellum ſuſcepimus adverſus Philippum. vos ſine nobis cum eo pacem feciſtis. Et forſitan dicatis; bello Punico occupatis nobis, coactos metu vos, leges pacis ab eo, qui tum plus poterat, accepiſſe: & nos quum alia majora urgerent, depoſitum à vobis bellum & ipſi omiſimus. Nunc & nos Deûm benignitate Punico perfecto bello,

totis viribus noſtris in Macedoniam incubuimus: & vobis reſtituendi vos in amicitiam ſocietatemque noſtram fortuna oblata eſt: niſi perire cum Philippo, quam vincere cum Romanis mavultis. Hæc dicta 32
ab Romano quum eſſent, inclinatis omnium animis ad Romanos, Damocritus prætor Ætolorum, pecunia, ut fama eſt, ab rege accepta, nihil aut huic aut illi parti aſſenſus, *Rem magni diſcriminis conſiliis nullam eſſe tam inimicam, quam celeritatem,* dixit. *Celerem enim pœnitentiam, ſed eandem ſeram atque inutilem ſequi; quum præcipitata raptim conſilia neque revocari, neque in integrum reſtitui poſſint. Deliberationis autem ejus, cujus ipſe maturitatem exſpectandam putaret, tempus ita jam nunc ſtatui poſſe. quum legibus cautum eſſet, ne de pace bellove, niſi in Panætolico & Pylaico concilio ageretur, decernerent extemplo, ut prætor ſine fraude, quum de bello aut de pace agere velit, advocet concilium: & quod tum referatur decernaturque, ut perinde jus ratumque ſit, ac ſi in Panætolico, aut Pylaico concilio actum eſſet.* Dimiſſis ita ſuſpenſa re legatis, egregie conſultum genti ajebat. nam utrius partis melior fortuna belli eſſet, ad ejus ſocietatem inclinaturos. Hæc in concilio Ætolorum acta. Philippus impigre terra 33
marique parabat bellum: navales copias Demetriadem in Theſſalia contrahebat. Attalum, Romanamque claſſem principio veris ab Ægina ratus moturos. navibus maritimæque oræ præfecit Heraclidem, quem & ante præfecerat. ipſe terreſtres copias comparabat: magna ſe duo auxilia detraxiſſe Romanis credens; ex una parte Ætolos, ex altera Dardanos; faucibus ad Pelagoniam à filio Perſeo intercluſis. Ab conſule non parabatur, ſed gerebatur jam bellum: per Daſſaretiorum fines exercitum ducebat, frumentum, quod ex hibernis extulerat, integrum vehens; quod in uſum militi ſatis eſſet, præbentibus agris. Oppida vicique, partim voluntate, partim metu ſe tradebant. quædam vi expugnata, quædam deſerta, in montes propinquos refugientibus barbaris, inveniebantur. Ad Lycum ſtativa poſuit prope

flumen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

flumen Beuum: inde frumentatum circa horrea Daſſaretiorum mittebat. Philippus conſternata quidem omnia circa, pavoremque ingentem hominum cernebat; ſed parum gnarus quam partem petiſſet conſul, alam equitum ad explorandum, quonam hoſtes iter intendiſſent, miſit. Idem error apud conſulem erat. Moviſſe ex hibernis regem ſciebat; quam regionem petiſſet ignorans. is quoque ſpeculatum miſerat equites. Hæ duæ alæ ex diverſo, quum diu incertis itineribus vagatæ per Daſſaretios eſſent, tandem in unum iter convenerunt. Neutros fefellit, ut fremitus procul hominum equorumque exauditus eſt, hoſtes appropinquare. Itaque prius quam in conſpectum venirent, equos armaque expedierant. nec mora, ubi primum hoſtem videre, concurrendi facta eſt. Forte & numero & virtute, utpote lecti utrinque, haud impares, æquis viribus per aliquot horas pugnarunt. Fatigatio ipſorum equorumque, incerta victoria diremit prælium. Macedonum quadraginta equites, Romanorum quinque & triginta ceciderunt. Neque eo magis explorati quicquam, in qua regione caſtra hoſtium eſſent, aut illi ad regem, aut hi ad conſulem retulerunt. per transfugas cognitum eſt, quos levitas ingeniorum ad cognoſcendas hoſtium res in omnibus
34 bellis præbet. Philippus aliquid & ad caritatem ſuorum, & ut promptius pro eo periculum adirent, ratus profecturum ſe, ſi equitum, qui ceciderant in expeditione, ſepeliendorum curam habuiſſet; afferri eos in caſtra juſſit, ut conſpiceretur ab omnibus funeris honos. Nihil tam incertum nec tam inæſtimabile eſt, quam animi multitudinis. quod promptiores ad ſubeundam omnem dimicationem videbatur facturum, id metum pigritiamque incuſſit: nam qui haſtis ſagittiſque, & rara lanceis vulnera facta vidiſſent, cum Græcis Illyriiſque pugnare aſſueti, poſteaquam gladio Hiſpanienſi detruncata corpora brachiis abſciſſis, aut tota cervice deſecta, diviſa à corpore capita, patentiaque viſcera, & fœditatem aliam vulnerum viderunt; adverſus quæ tela,

quoſque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

quoſque viros pugnandum eſſet, pavidi vulgo cer-
nebant. Ipſum quoque regem terror cœpit, nondum
juſto prælio cum Romanis congreſſum, itaque re-
vocato filio, præſidioque, quod in Pelagoniæ fau-
cibus erat, ut iis copiis ſuas augeret, Pleurato Dar-
daniſque iter in Macedoniam patefecit. Ipſe cum
viginti millibus peditum, quatuor equitum, ducibus
transfugis, ad hoſtem profectus, paulo plus ducentos
paſſus à caſtris Romanis tumulum propinquum A-
thaco, foſſa ac vallo communivit: ac ſubjecta cer-
nens Romana caſtra, admiratus eſſe dicitur, & uni-
verſam ſpeciem caſtrorum, & deſcripta ſuis quæque
partibus, tum tendentium ordine, tum itinerum in-
tervallis: & negaſſe barbarorum ea caſtra ulli videri
poſſe. Biduum conſul & rex, alter alterius conatus
exſpectantes, continuere ſuos intra vallum: tertio
die Romanus omnes copias in aciem eduxit. Rex 35
vero tam celerem aleam univerſi certaminis timens,
quadringentos Tralleis (Illyriorum id, ſicut alio
diximus loco, eſt genus) & Cretenſes trecentos, ad-
dito iis peditibus pari numero equitum cum duce
Athenagora, uno ex purpuratis, ad laceſſendos ho-
ſtium equites miſit. Ab Romanis, quum aberat acies
eorum paulo plus quingentos paſſus, velites & equi-
tum duæ ferme alæ emiſſæ: ut numero quoque eques
pedeſque hoſtem æquarent. Credidere regii, genus
pugnæ cui aſſueverant, fore; ut equites invicem inſe-
quentes refugienteſque, nunc telis uterentur, nunc
terga darent, Illyriorum velocitas ad excurſiones,
& impetus ſubitos uſui eſſet, Cretenſes in invehen-
tem ſe effuſe hoſtem ſagittas conjicerent. Turbavit
hunc ordinem pugnandi non acrior quam pertina-
cior impetus Romanorum. nam haud ſecus, quam
ſi tota acie dimicarent, & velites emiſſis haſtis co-
minus gladiis rem gerebant, & equites ut ſemel in
hoſtem evecti ſunt, ſtantibus equis, partim ex ipſis
equis, partim deſilientes immiſcenteſque ſe pediti-
bus, pugnabant. ita nec eques regius equiti par erat,
inſuetus ad ſtabilem pugnam; nec pedes concurſa-
tor, & vagus, & prope ſeminudus genere armorum

velití

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

veliti Romano, parmam gladiumque habenti, pariterque & ad ſe tuendum, & ad hoſtem petendum armato. Non tulere itaque dimicationem; nec alia re, quam velocitate, tutantes ſe, in caſtra refuge-

36 runt. Vno deinde intermiſſo die, quum omnibus copiis equitum leviſque armaturæ pugnaturus rex eſſet, nocte cetratos, quos peltaſtas vocant, loco opportuno inter bina caſtra in inſidiis abdiderat; præceperatque Athenagoræ & equitibus, ut ſi aperto prælio procederet res, uterentur fortuna: ſi minus, cedendo ſenſim, ad inſidiarum locum hoſtem pertraherent. Et equitatus quidem ceſſit: duces cetratæ cohortis, non ſatis exſpectato ſigno ante tempus excitatis ſuis, occaſionem bene gerendæ rei amiſere. Romanus & aperto prælio victor, & tutus à fraude inſidiarum, in caſtra ſeſe recepit. Poſtero die omnibus copiis conſul in aciem deſcendit; ante prima ſigna locatis elephantis: quo auxilio tum primum Romani, quia captos aliquot bello Punico habebant, uſi ſunt. Vbi latentem intra vallum ſenſit, exprobrans metum ſucceſſit. Poſteaquam ne tum quidem poteſtas pugnandi dabatur, quia ex tam propinquis ſtativis parum tuta frumentatio erat, diſperſos milites per agros equitibus extemplo invaſuris; octo ferme inde millium intervallo tutiorem frumentationem habiturus, caſtra ad Octolophum (id eſt loco nomen) movit. Quum in propinquo agro frumentarentur Romani, primo rex intra vallum ſuos tenuit, ut creſceret ſimul & negligentia cum audacia hoſti. Vbi effuſos vidit, cum omni equitatu, & Cretenſium auxiliaribus, quantum equitem velociſſimi pedites curſu æquare poterant, citato profectus agmine, inter caſtra Romana & frumentatores conſtituit ſigna. Inde copiis diviſis, partim ad conſectandos vagos frumentatores emiſit, dato ſigno, ne quem vivum relinquerent; cum parte ipſe ſubſtitit, itineraque, quibus ad caſtra recurſuri videbantur hoſtes, obſedit. Iam paſſim cædes ac fuga erat, necdum quiſquam in caſtra Romana nuncius cladis pervenerat; quia refugientes in regiam ſtatio-

nem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

nem incidebant: & plures ab obſidentibus vias, quam ab emiſſis ad cædem, interficiebantur. tandem inter medias hoſtium ſtationes elapſi quidam trepidi, tumultum magis quam certum nuncium intulerunt caſtris. Conſul equitibus juſſis qua quiſque poſſet, opem ferre laborantibus; ipſe legiones è caſtris educit, & agmine quadrato ad hoſtem ducit. 37
Diſperſi equites per agros quidem aberrarunt, decepti clamoribus aliis ex alio exiſtentibus loco. Pars obvios habuerunt hoſtes. pluribus locis ſimul pugna cœpit. Regia ſtatio atrociſſimum prælium edebat. nam & ipſa multitudine equitum peditumque prope juſta acies erat: & Romanorum, quia medium obſederat iter, plurimi in eam inferebantur: Eo quoque ſuperiores Macedones erant, quod & rex ipſe hortator aderat, & Cretenſium auxiliares multos ex improviſo vulnerabant, conferti præparatique in diſperſos & effuſos pugnantes. Quod ſi modum in inſequendo habuiſſent, non in præſentis modo certaminis gloriam, ſed in ſummam etiam belli profectum foret: nunc aviditate cædis intemperantius inſecuti, in prægreſſas cum tribunis militum cohortes Romanas incidere: & fugiens eques, ut primo ſigna ſuorum vidit, convertit in effuſum hoſtem equos: verſaque momento temporis fortuna pugnæ eſt; terga dantibus qui modo ſecuti erant. Multi cominus congreſſi, multi fugientes interfecti. nec ferro tantum periere, ſed in paludes quidam conjecti, profundo limo cum ipſis equis hauſti ſunt. Rex quoque in periculo fuit; nam ruente ſaucio equo præceps ad terram datus, haud multum abfuit, quin jacens opprimeretur. Saluti fuit eques, qui raptim ipſe deſiluit, pavidumque regem in equum ſubjecit. Ipſe quum pedes æquare curſu fugientes non poſſet equites, ab hoſtibus ad caſum regis concitatis confoſſus periit. Rex circumvectus paludes pervias inviaſq; trepida fuga, in caſtra tandẽ, jam deſperantibus pleriſque incolumem evaſurum, pervenit. Ducenti Macedonum equites eo prælio periere, centum ferme capti, octoginta admodum ornati equi, ſpoliis ſimul

38 ſimul armorum relatis, abducti. Fuerunt, qui ho
die regem temeritatis, conſulem ſegnitiæ accuſa
rent. nam & Philippo quieſcendum fuiſſe, quum
paucis diebus hoſtes exhauſto circa omni agro a
ultimum inopiæ venturos ſciret: & conſulem quum
equitatum hoſtium levemque armaturam fudiſſe
ac prope regem ipſum cepiſſet, protinus ad caſtr
hoſtium ducere debuiſſe. nec enim manſuros i
perculſos hoſtes fuiſſe; debellarique momento tem-
poris potuiſſe. Id dictu, quam re, ut pleraque, faci-
lius. nam ſi omnibus peditum quoque copiis rex
congreſſus fuiſſet, forſitan inter tumultum, quum
omnes victi metuque perculſi ex prælio intra val-
lum, protinus inde ſupervadentem munimenta vi-
ctorem hoſtem fugerent, exui caſtris potuerit rex.
quum vero integræ copiæ peditum in caſtris man-
ſiſſent, ſtationes ante portas, præſidiaque diſpoſita
eſſent, quid, niſi ut temeritatem regis effuſe paulo
ante ſecuti perculſos equites imitaretur, profeciſſet?
neque enim ne regis quidem primum conſilium,
quo impetum in frumentatores palatos per agros fe-
cit, reprehendendum foret, ſi modum proſperæ pu-
gnæ impoſuiſſet. Eo quoque minus eſt mirum, ten-
taſſe eum fortunam, quod fama erat, Pleuratum,
Dardanoſque ingentibus copiis profectos domo, jam
in Macedoniam tranſcendiſſe. Quibus ſi undique
circumventus copiis foret, ſedentem Romanum de-
bellaturum, credi poterat. Itaque ſecundum duas
adverſas equeſtres pugnas, multo minus tutam mo-
ram in iiſdem ſtativis fore Philippus ratus, quum
abire inde & fallere abiens hoſtem vellet, caducea-
tore ſub occaſum ſolis ad conſulem miſſo, qui in-
ducias ad ſepeliendos equites peteret; fruſtratus ho-
ſtem ſecunda vigilia, multis ignibus per tota caſtra
39 relictis, ſilenti agmine abiit. Corpus jam curabat
conſul, quum veniſſe caduceatorem, & quid veniſ-
ſet, nunciatum eſt. reſponſo tantum dato, mane
poſtero die fore copiam conveniendi, id quod quæ-
ſitum erat, nox, dieique inſequentis pars, ad præ-
cipiendum iter Philippo data eſt. montes, quam
viam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

viam non ingreſſurum gravi agmine Romanum ſciebat, petit. Conſul prima luce caduceatore datis induciis dimiſſo, haud ita multo poſt abiiſſe hoſtem quum ſenſiſſet, ignarus qua ſequeretur, iiſdem ſtativis frumentando dies aliquot conſumpſit. Stuberam deinde petit, atque ex Pelagonia frumentum, quod in agris erat, convexit. inde ad Pellinam eſt progreſſus; nondum comperto, quam regionem hoſtes petiſſent. Philippus quum primò ad Bruanium ſtativa habuiſſet; profectus inde tranſverſis limitibus, terrorem præbuit ſubitum hoſti. Movere itaque ex Pellina Romani, & ad Oſphagum flumen poſuerunt caſtra. Rex haud procul inde & ipſe, vallo ſuper ripam amnis ducto (Erigonum incolæ vocant) conſedit. inde ſatis comperto Eordæam petituros Romanos, ad occupandas anguſtias, ne ſuperare hoſtes arctis faucibus incluſum aditum poſſent, præceſſit. ibi alia vallo, alia foſſa, alia lapidum congerie, ut pro muro eſſent, alia arboribus objectis, ita ut locus poſtulabat, aut materia ſuppeditabat, opere permuniit, atque (ut ipſe rebatur) viam ſuapte natura difficilem, objectis per omnes tranſitus operibus, inexpugnabilem fecit. Erant pleraque ſilveſtria circa, incommoda phalangi maxime Macedonum: quæ, niſi ubi prælongis haſtis velut vallum ante clypeos objecit (quod ut fiat, libero campo opus eſt) nullius admodum uſus eſt. Thracas quoque romphææ, ingentis & ipſæ longitudinis, inter objectos undique ramos impediebant. Cretenſium una cohors non inutilis erat: ſed quæ quoque ipſa, ut ſi quis impetum faceret, in patentem vulneri equum, equitemque ſagittas conjicere poterat; ita adverſus ſcuta Romana, nec ad trajiciendum ſatis magnam vim habebat, nec aperti quicquam erat quod peteret. Itaque id ut vanum teli genus ſenſerunt eſſe, ſaxis paſſim tota valle jacentibus inceſſebant hoſtem. ea majore cum ſonitu, quam vulnere ullo, pulſatio ſcutorum, parumper ſuccedentes Romanos tenuit. Deinde iis quoque ſpretis, partim teſtudine facta per adverſos vadunt hoſtes: partim brevi circuitu quum

in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

in jugum collis evaſiſſent, trepidos ex præſidiis ſta
tionibuſque Macedonas deturbant: &, ut in loc
impeditis difficili fuga, pleroſque etiam obtruncan
40 Ita anguſtiæ minore certamine, quam quod animi
propoſuerant, ſuperatæ: & in Eordæam perventum
ubi pervaſtatis paſſim agris, in Elimeam ſe recepit
inde impetum in Oreſtidem fecit: & oppidum Ce
letrum eſt aggreſſus, in peninſula ſitum. Lacus mœ
nia cingit: anguſtis faucibus unum ex continenti ite
eſt. Primo ſitu ipſo freti, clauſis portis imperiun
abnuere: deinde poſtquam ſigna ferri, ac teſtudin
ſuccedi ad portam, obſeſſaſque fauces agmine ho-
ſtium viderunt, priuſquam experirentur certamen
metu in deditionem venerunt. Ab Celetro in Daſſa-
retios proceſſit: urbemque Pelium vi cepit. ſervitia
inde cum cætera præda abduxit, & libera capita ſi-
ne pretio dimiſit: oppidumque iis reddidit; præſi-
dio valido impoſito. nam & ſita opportune urb
erat ad impetus in Macedoniam faciendos. Ita pera-
gratis hoſtium agris, conſul in loca jam pacata ad
Apolloniam, unde orſus bellum erat, copias re-
duxit. Philippum averterant Ætoli, & Athamanes,
& Dardani, & tot bella repente alia ex aliis locis
exorta. Adverſus Dardanos jam recipientes ex Ma-
cedonia ſeſe, Athenagoram cum expeditis peditibus
ac majore parte equitatus miſit, juſſum inſtare ab
tergo abeuntibus, & carpendo poſtremum agmen,
ſegniores eos ad movendos domo exercitus efficere.
Ætolos Damocritus prætor, qui moræ ad decernen-
dum bellum ad Naupactum auctor fuerat, idem pro-
ximo concilio ad arma conciverat: poſt famam
equeſtris ad Octolophum pugnæ, Dardanorumque
& Pleurati cum Illyriis tranſitum in Macedoniam,
ad hæc claſſis Romanæ adventum in Oreum, & ſu-
per circumfuſas tot Macedoniæ gentes, maritimam
41 quoque inſtantem obſidionem. Hæ cauſſæ Da-
mocritum Ætoloſque reſtituerant Romanis: & A-
mynandro rege Athamanum adjuncto profecti, Cer-
cinium obſedere. Clauſerant portas; incertum vi,
an voluntate: quia regium habebant præſidium. Cæ-
terum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

terum intra paucos dies captum eſt Cercinium, atque incenſum. qui ſuperfuerant è magna clade, liberi ſervique, inter cæteram prædam abducti. Is timor omnes, qui circumcolunt Bœben paludem, relictis urbibus, montes coëgit petere. Ætoli inopia prædæ inde averſi, in Perrœbiam ire pergunt. Cyretias ibi vi capiunt, fœdeque diripiunt: qui Mallœam incolunt, voluntate in deditionem ſocietatemque accepti. Ex Perrœbia Gomphos petendi Amynander auctor erat: & imminet Athamania huic urbi, videbaturque expugnari ſine magno certamine poſſe. Ætoli campos Theſſaliæ opimos ad prædam petiere; ſequente, quanquam non probante, Amynandro, nec effuſas populationes Ætolorum, nec caſtra, quo fors tuliſſet loco, ſine ullo diſcrimine ac cura muniendi poſita. itaque ne temeritas eorum, negligentiaque, ſibi ac ſuis etiam cladis alicujus cauſſa eſſet: quum campeſtribus locis ſubjicientes eos caſtra Phecado urbi videret, ipſe paulo plus quingentorum paſſuum inde tumulum ſuis, quamvis levi munimento tutum, cepit. quum Ætoli, niſi quod populabantur, vix meminiſſe viderentur ſe in hoſtium agro eſſe: alii palati ſemiermes vagarentur, alii in caſtris ſine ſtationibus per ſomnum vinumque dies noctibus æquarent, Philippus inopinantibus advenit. quem quum adeſſe refugientes ex agris quidam pavidi nunciaſſent, trepidare Damocritus, cæterique duces: & erat forte meridianum tempus, quo plerique graves cibo ſopiti jacebant. Excitare igitur alii alios, jubere arma capere, alios dimittere ad revocandos, qui palati per agros prædabantur. tantaque trepidatio fuit, ut ſine gladiis quidam equitum exirent, loricas plerique non induerent. Ita raptim educti, quum univerſi ſexcentorum ægre ſimul equites pediteſque numerum expleſſent, incidunt in regium equitatum, numero, animis armiſque præſtantem. Itaque primo impetu fuſi, vix tentato certamine, turpi fuga repetunt caſtra. cæſi, captique quidam, quos equites ab agmine fugientium interclusere.

42 Philippus ſuis jam vallo appropinquantibus recept
cani juſſit. fatigatos enim equos viroſque non ta
prælio quam itineris ſimul longitudine , ſimul pra
propera celeritate , habebat. Itaque turmatim equ
tes , invicemque manipulos levis armaturæ aqua
tum ire & prandere jubet : alios in ſtatione arma
tos retinet , opperiens agmen peditum tardius d
ctum propter gravitatem armorum. Quod ubi ad
venit , & ipſis imperatum , ut ſtatutis ſignis armi
que ante ſe poſitis , raptim cibum caperent , binis
terniſve ſummum ex manipulis aquandi cauſſa mi
ſis ; interim eques cum levi armatura paratus inſtr
ctuſque ſtetit , ſi quid hoſtis moveret. Ætoli (ja
enim & quæ per agros multitudo ſparſa fuerat , r
ceperat ſe in caſtra) ut defenſuri munimenta , ci
ca portas vallumque armatos diſponunt , dum qui
tos hoſtes ipſi feroces ex tuto ſpectabant. poſte
quam mota ſigna Macedonum ſunt , & ſuccede
ad vallum parati atque inſtructi cœpere , omnes re
pente relictis ſtationibus , per averſam partem ca
ſtrorum ad tumulum , ad caſtra Athamanum pe
fugiunt. multi in hac quoque tam trepida fuga ca
pti, cæſique ſunt Ætolorum. Philippus , ſi ſatis di
ſupereſſet, non dubius quin Athamanes quoque ex
caſtris potuiſſent , die per prælium , deinde per di
reptionem caſtrorum abſumpto , ſub tumulo i
proxima planicie conſedit ; prima luce inſequent
diei hoſtem aggreſſurus. Sed Ætoli eodem pavore
quo ſua caſtra reliquerant , nocte proxima diſper
fugerunt. Maxime uſui fuit Amynander , quo duc
Athamanes itinerum periti , ſummis montibus , pe
calles ignotos ſequentibus eos hoſtibus in Ætolian
perduxerunt. non ita multos in diſperſa fuga erro
intulit in Macedonum equites , quos luce prima
Philippus , ut deſertum tumulum vidit , ad carpen-
43 dum hoſtium agmen miſit. Per eos dies & Athe
nagoras regius præfectus Dardanos recipientes ſe in
fines adeptus , poſtremum agmen primo turbavit
dein poſteaquam Dardani converſis ſignis direxe-
re aciem , æqua pugna juſto prælio erat. ubi rur-

ſu

ſus procedere Dardani cœpiſſent, equite & levi armatura regii, nullum talis auxilii genus habentes Dardanos, oneratos immobilibus armis vexabant, & loca ipſa adjuvabant. Occiſi perpauci ſunt, plures vulnerati, captus nemo, quia non excedunt temere ordinibus ſuis, ſed confertim & pugnant & cedunt. Ita damna Romano accepta bello, duabus per opportunas expeditiones coërcitis gentibus reſtituerat Philippus; incepto forti, non proſpero ſolum eventu. Minuit deinde ei forte oblata res hoſtium Ætolorum numerum. Scopas princeps gentis ab Alexandria magno cum pondere auri ab rege Ptolomæo miſſus, ſex millia peditum, & equites mercede conductos Ægyptum avexit. nec ex juventute Ætolorum quemquam reliquiſſet, ni Damocritus, nunc belli quod inſtaret, nunc futuræ ſolitudinis admonens, (incertum cura gentis, an ut adverſaretur Scopæ, parum donis cultus) partem juniorem caſtigando domi continuiſſet. Hæc ea æſtate ab Romanis, Philippoque geſta erant. Claſ- 44
ſis à Corcyra ejuſdem principio æſtatis cum L. Apuſtio legato profecta, Malea ſuperata, circa Scyllæum agri Hermionici Attalo regi conjuncta eſt. Tum vero Athenienſium civitas, cui odio in Philippum per metum jam diu moderata erat, id omne in auxilii præſentis ſpem effudit. nec unquam ibi deſunt linguæ promptæ ad plebem concitandam. quod genus, quum in omnibus liberis civitatibus, tum præcipue Athenis, ubi oratio plurimum pollet, favore multitudinis alitur. Rogationem extemplo tulerunt, plebſque ſcivit, *ut Philippi ſtatuæ, imagines omnes, nominaque earum, item majorum ejus virilis ac muliebris ſexus omnium tollerentur, delerenturque: dies feſti, ſacra, ſacerdotes, quæ ipſius majorumve ejus honoris cauſſa inſtituta eſſent, omnia profanarentur. Loca quoque in quibus poſitum aliquid inſcriptum honoris ejus cauſſa fuiſſet, deteſtabilia eſſe, neque in iis quicquam poſtea poni dedicarique placere eorum, quæ in loco puro poni dedicarique fas eſſet. Sacerdotes publicos, quotieſ-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

cumque pro populo Athenienſi, ſociiſque & exerciti-
bus & claſsibus eorum precarentur, toties deteſtari at-
que execrari Philippum, liberos ejus, regnumque,
terreſtres navaleſque copias, Macedonum genus om-
ne, nomenque. additumque decreto, *Si quis quid*
poſtea, quod ad notam ignominiamque Philippi per-
tineret, ferret, id omne populum Athenienſem juſ-
ſurum: ſi quis contra ignominiam, prove honore ejus
dixiſſet, feciſſetve, qui occidiſſet eum, jure caſu-
rum. poſtremo incluſum, *Vt omnia quæ adverſus*
Piſiſtratidas decreta quondam erant, eadem in Phi-
lippo ſervarentur. Athenienſes quidem literis ver-
biſque, quibus ſolis valent, bellum adverſus Phi-
45 lippum gerebant. Attalus, Romanique, quum Pi-
ræeum primo ab Hermione petiſſent, paucos ibi
morati dies, oneratique æque immodicis ad hono-
res ſociorum, ac quæ in iram adverſus hoſtem fue-
rant, Athenienſium decretis, navigant à Piræeo
Andrum. & quum in portu, quem Gaureleon vo-
cant, conſtituiſſent, miſſis qui tentarent oppida-
norum animos, ſi voluntate tradere urbem, quam
vim experiri mallent; poſtquam præſidio regio ar-
cem teneri, nec ſe poteſtatis ſuæ eſſe reſpondebant;
expoſitis copiis, omnique apparatu urbium oppu-
gnandarum, diverſis partibus rex & legatus Roma-
nus ad urbem ſubeunt. Plus aliquanto Græcos Ro-
mana ſigna armaque non ante viſa, animique mi-
litum, tam prompte ſuccedentium muro, terrue-
re. Itaque fuga extemplo in arcem facta eſt: urbe
hoſtes potiti. & in arce, quum biduum loci ſe ma-
gis quam armorum fiducia tenuiſſent; tertio die,
pacti ipſi præſidiumque, ut cum ſingulis veſtimen-
tis Delium Bœotiæ tranſveherentur. Ea ab Roma-
nis regi Attalo conceſſa: prædam, ornamentaque
urbis ipſi avexerunt. Attalus ne deſertam haberet
inſulam, & Macedonum fere omnibus, & quibuſ-
dam Andriorum, ut manerent, perſuaſit. poſtea
& ab Delio, qui ex pacto tranſvecti eo fuerant,
promiſſis regis, quum deſiderium quoque patriæ fa-
cilius ad credendum inclinaret animos, revocati.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Ab Andro Cythnum trajecerunt. ibi dies aliquot oppugnanda urbe nequicquam abſumpti: & , quia vix operæpretium erat, abſceſſere. Ad Praſias (continentis Atticæ is locus eſt) Iſſæorum viginti lembi claſſi Romanorum adjuncti ſunt. ii miſſi ad populandos Caryſtiorum agros. cætera claſſis Geræſtum, nobilem Eubœæ portum , dum à Caryſto Iſſæi redirent, tenuit. Inde omnes velis in altum datis, maris medio præter Scyrum inſulam Icum pervenere. ibi paucos dies , ſæviente Borea , retenti , ubi prima tranquillitas data eſt , Sciathum trajecere, vaſtatam urbem , direptamque nuper à Philippo. Per agros palati milites frumentum , & ſi qua alia uſui eſſe ad veſcendum poterant , ad naves retulere. prædæ nec erat quicquam , nec meruerant Græci cur diriperentur. Inde Caſſandream petentes, primo ad Mendin , maritimum civitatis ejus vicum , tenuere. inde quum ſuperato promontorio ad ipſa mœnia urbis circumagere claſſem vellent , ſæva coorta tempeſtate prope obruti fluctibus; diſperſi magna ex parte amiſſis armamentis in terram effugerunt. Omen quoque ea maritima tempeſtas ad rem terra gerendam fuit. nam collectis in unum navibus, expoſitiſque copiis aggreſſi urbem, cum multis vulneribus repulſi (& erat validum ibi regium præſidium) irrito incepto regreſſi Canaſtrum Pallenes trajecere. inde ſuperato Toronæ promontorio , navigantes Acanthum petiere. Ibi primo ager vaſtatus , deinde ipſa urbs vi capta , ac direpta. nec ultra progreſſi (jam enim & graves præda naves habebant) retro , unde venerant , Sciathum , & ab Sciatho Eubœam repetunt. Ibi relicta claſſe, de- 46
cem navibus expeditis ſinum Maliacum intravere; ad colloquendum cum Ætolis de ratione gerendi belli. Sipyrrhicas Ætolus princeps legationis ejus fuit , quæ ad communicanda conſilia Heracleam cum rege & cum Romano legato venit. Petitum ex fœdere ab Attalo eſt , ut mille milites præſtaret. tantum enim numerum bellum gerentibus adverſus Philippum debebat. Id negatum Ætolis: quod illi

quoque gravati prius eſſent ad populandam Macedoniam exire, quo tempore Philippo circa Pergamum urente ſacra profanaque, abſtrahere eum inde reſpectu rerum ſuarum potuiſſent. Ita Ætoli cum ſpe magis, Romanis omnia pollicentibus, quam cum auxilio dimiſſi. Apuſtius cum Attalo ad claſſem rediit. inde conſultari de Oreo oppugnando cœptum. Valida ea civitas & mœnibus, & quia ante fuerat tentata, firmo erat præſidio. Conjunxerant ſe iis poſt expugnationem Andri cum præfecto Ageſimbroto, viginti Rhodiæ naves, tectæ omnes. eam claſſem in ſtationem ad Zelaſium miſerunt (Iſthmiæ id ſuper Demetriadem promontorium eſt peropportune objectum) ut ſi quid inde moverent Macedonum naves, in præſidio eſſent. Heraclides præfectus regius claſſem ibi tenebat: magis per occaſionem, ſi quam negligentia hoſtium dediſſet, quam aperta vi quicquam auſurus. Oreum diverſi Romani, & rex Attalus oppugnabant: Romani à maritima arce, regii adverſus vallem inter duas jacentem arces, qua & muro interſepta urbs eſt. & ut loca diverſa, ſic diſpari modo etiam oppugnabant: Romani teſtudinibus & vineis, & ariete admovendo muris: regii balliſtis, catapultiſque, & alio omni genere tormentorum tela ingerentes. & pondere ingenti ſaxa jaciebant, & cuniculos, & quicquid aliud priore oppugnatione expertum profuerat. Cæterum non plures tantum Macedones, quam ante tuebantur urbem arceſque, ſed etiam præſentioribus animis, & caſtigationibus regis in admiſſa culpa, & ſimul minarum, ſimul promiſſionum in futurum memores, ita ut parum in expugnatione celeri ſpei eſſet. Interim & aliud agi poſſe ratus legatus, relictis quot ſatis videbatur ad opera perficienda militibus, trajicit in proxima continentis: Lariſſamque (non illam in Theſſalia nobilem urbem, ſed alteram, quam Cremaſten vocant) ſubito adventu, præter arcem, cepit. Attalus quoque, Ægeleon, nihil minus quam tale quicquam in alterius oppugnatione urbis timentibus,

op-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

oppreſſit. Et jam quum opera in effectu erant circa Oreum: tum præſidium quod intus erat, labore aſſiduo, vigiliis diurnis pariter nocturniſque, & vulneribus confectum. Muri quoque pars ariete incuſſo ſubruta, multis jam locis procideràt: perque apertum ruina iter nocte Romani, quodque ſuper portum eſt, in arcem perruperunt. Attalus luce prima, ſigno ex arce dato ab Romanis, & ipſe urbem invaſit; ſtratis magna ex parte muris: præſidium oppidanique in alteram arcem perfugere, unde biduo poſt deditio facta. urbs regi, captiva corpora Romanis ceſſere. Jam autumnale æquino- 47
ctium inſtabat: & eſt ſinus Euboicus, quem Cœla vocant, ſuſpectus nautis. itaque ante hiemales motus evadere inde cupientes, Piræeum, unde profecti ad bellum erant, repetunt. Apuſtius triginta navibus ibi relictis, ſuper Maleam navigat Corcyram. Regem ſpacium initiorum Cereris, ut ſacris intereſſet, tenuit. ſecundum initia & ipſe in Aſiam ſe recepit; Ageſimbroto & Rhodiis domum remiſſis. Hæc ea æſtate terra marique adverſus Philippum ſocioſque ejus, à conſule & legato Romanis, adjuvantibus rege Attalo & Rhodiis geſta. Conſul alter C. Aurelius ad confectum bellum quum in provinciam veniſſet, haud clam tulit iram adverſus prætorem, quod abſente ſe rem geſſiſſet. miſſo igitur eo in Etruriam, ipſe in agrum hoſtium legiones induxit: populandoque, cum præda majore quam gloria bellum geſſit. L. Furius, ſimul quod in Etruria nihil erat rei, quod gereret, ſimul Gallico triumpho imminens, quem abſente conſule irato atque invidente facilius impetrari poſſe ratus, Romam inopinato quum veniſſet, ſenatum in æde Bellonæ habuit: expoſitiſque rebus geſtis, ut triumphanti ſibi in urbem invehi liceret, petit. Apud ma- 48
gnam partem ſenatus, & magnitudine rerum geſtarum valebat, & gratia. majores natu negabant triumphum: & quod alieno exercitu rem geſſiſſet, & quod provinciam reliquiſſet aviditate rapiendi occaſionem triumphi; id vero eum nullo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

exemplo feciſſe. conſulares præcipue, exſpectandum fuiſſe conſulem dicebant. potuiſſe enim caſtris prope urbem poſitis, tutanda colonia, ita ut acie non decerneret, in adventum ejus rem extrahere. & quod prætor non feciſſet, ſenatui faciendum eſſe. Conſulem exſpectarent: ubi coram diſceptantes conſulem & prætorem audiſſent, verius de cauſſa exiſtimaturos eſſe. Magna pars ſenatus nihil præter res geſtas, & an in magiſtratu ſuiſque auſpiciis geſſiſſet, cenſebant ſpectare ſenatum debere. *Ex duabus coloniis, quæ velut clauſtra ad cohibendos Gallicos tumultus oppoſitæ fuiſſent, quum una direpta & incenſa eſſet, trajecturumque id incendium velut ex continentibus tectis in alteram tam propinquam coloniam eſſet, quid tandem prætori faciendum fuiſſe? Nam ſi ſine conſule geri nihil oportuerit, aut ſenatum peccaſſe, qui exercitum prætori dederit: (potuiſſe enim, ſi non cum prætoris, ſed conſulis exercitu rem geri voluerit, ita finire Senatusconſultum, ne per prætorem, ſed per conſulem gereretur:) aut conſulem, qui non, quum exercitum ex Etruria tranſire in Galliam juſſiſſet, ipſe Arimini occurrerit, ut bello intereſſet, quod ſine eo geri fas non eſſet. Non exſpectare belli tempora moras & dilationes imperatorum. & pugnandum eſſe interdum, non quia velis, ſed quia hoſtis cogat. Pugnam ipſam, eventumque pugnæ ſpectari oportere. fuſos cæſoſque hoſteis: caſtra capta ac direpta: coloniam liberatam obſidione: alterius coloniæ captivos recuperatos, reſtitutoſque ſuis: debellatum uno prælio eſſe. Non homines tantum ea victoria lætatos, ſed Diis quoque immortalibus per triduum ſupplicationes habitas: quod bene ac feliciter, non quod male ac temere reſpublica à L. Furio prætore geſta eſſet. Data fato etiam quodam Furiæ*
49 *genti Gallica bella.* Hujus generis orationibus ipſius amicorumque, victa eſt, præſentis gratia prætoris, abſentis conſulis majeſtas: triumphumque frequentes L. Furio decreverunt. Triumphavit de Gallis in magiſtratu L. Furius prætor. In ærarium tulit trecenta viginti millia æris, argenti centum ſeptua-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ſeptuaginta millia pondo: neque captivi ulli ante currum ducti, neque ſpolia prælata, neque milites ſecuti; omnia, præter victoriam, penes conſulem eſſe apparebat. Ludi deinde a P. Cornelio Scipione, quos conſul in Africa voverat, magno apparatu facti. Et de agris militum ejus decretum, ut quot quiſque eorum annos in Hiſpania aut in Africa militaſſet, in ſingulos annos bina jugera acciperet. eum agrum decemviri aſſignarent. Triumviri inde creati ad ſupplendum Venuſinis colonorum numerum, quod bello Annibalis attenuatæ vires ejus coloniæ erant, C. Terentius Varro, L. Quintius Flamininus, P. Cornelius, Cn. F. Scipio. hi colonos Venuſiam adſcripſerunt. Eodem anno C. Cornelius Cethegus, qui proconſul Hiſpaniam obtinebat, magnum hoſtium exercitum in agro Sedetano fudit. quindecim millia Hiſpanorum eo prælio dicuntur cæſa, ſigna militaria capta octo & ſeptuaginta. C. Aurelius conſul, quum ex provincia Romam comitiorum cauſſa veniſſet, non id, quod animis præceperant, queſtus eſt, *Non exſpectatum ſe ab ſenatu, neque diſceptandi cum prætore conſuli poteſtatem factam: ſed ita triumphum decreviſſe ſenatum, ut nullius, niſi ejus, qui triumphaturus eſſet, haud eorum, qui bello interfuiſſent, verba audiret. Majores ideo inſtituiſſe, ut legati, tribuni militum, centuriones, milites denique triumpho adeſſent; ut veritas rerum geſtarum ejus, cui tantus honos haberetur, publice videretur. Ecquem ex eo exercitu, qui cum Gallis pugnaverit, ſi non militem, lixam ſaltem fuiſſe, quem percunctari poſſet ſenatus, quid veri prætor vanive referret?* Comitiis deinde diem indixit: quibus creati ſunt conſules L. Cornelius Lentulus, P. Villius Tappulus. Prætores inde facti L. Quintius Flamininus, L. Valerius Flaccus, L. Villius Tappulus, Cn. Bæbius Tamphilus. Annona quoque eo anno pervilis fuit. frumenti vim magnam ex Africa advectam ædiles curules M. Claudius Marcellus, & Sex. Ælius Pætus binis æris in modios populo diviſerunt:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

runt: & ludos Romanos magno apparatu fecerunt: diem unum inſtaurarunt: ſigna ænea quinque ex multaticio argento in ærario poſuerunt. Plebeii ludi ab ædilibus L. Terentio Maſſa & Cn. Bæbio Tamphilo, quem prætorem deſignaverant, ter toti inſtaurati. Et ludi funebres eo anno per quatriduum in foro, mortis M. Valerii Lævini cauſſa à P. & M. filiis ejus facti: & munus gladiatorium datum ab iis. paria quinque & viginti pugnarunt. M. Aurelius Cotta, decemvir ſacrorum, mortuus. in ejus locum Manius Acilius Glabrio ſuffectus. Comitiis ædiles curules creati ſunt forte ambo, qui ſtatim occipere magiſtratum non poſſent. nam C. Cornelius Cethegus abſens creatus erat, quum Hiſpaniam obtineret provinciam: C. Valerius Flaccus, quem præſentem crearant, quia flamen Dialis erat, jurare in leges non poterat: magiſtratum autem plus quinque dies, niſi qui juraſſet in leges, non licebat gerere. Petente Flacco, ut legibus ſolverentur; ſenatus decrevit, ut ſi ædilis qui pro ſe juraret, arbitratu conſulum daret; conſules, ſi eis videretur, cum tribunis plebis agerent, uti ad plebem ferrent. Datus qui juraret pro fratre L. Valerius, prætor deſignatus. tribuni ad plebem tulerunt, plebeſque ſcivit, ut perinde eſſet, ac ſi ipſe ædilis juraſſet. Et de altero ædile ſcitum plebis eſt factum, rogantibus tribunis, quos duos in Hiſpaniam cum imperio ad exercitus ire juberent, ut C. Cornelius ædilis curulis ad magiſtratum gerendum veniret, & L. Manlius Acidinus decederet de provincia multos poſt annos. plebs Cn. Cornelio Lentulo, & L. Stertinio proconſulibus imperium eſſe in Hiſpania juſſit.

EPI-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

EPITOME

LIBRI XXXII.

Complura prodigia ex diverſis regionibus nunciata referuntur : inter quæ, in Macedonia in puppi longæ navis lauream eſſe natam. T. Quintius Flamininus conſul adverſus Philippum feliciter pugnavit in faucibus Epiri, fugatumque coegit in regnum reverti. Ipſe Theſſaliam, quæ eſt vicina Macedoniæ, ſociis Ætolis & Athamanibus, vexavit. L. Quintius Flamininus conſulis frater navali prælio, Attalo rege & Rhodiis adjuvantibus, Eubœam & maritimam oram cepit. Achæi in amicitiam recepti ſunt. Conjuratio ſervorum facta de ſolvendis Carthaginienſibus obſidionibus oppreſſa eſt. Prætorum numerus ampliatus eſt, ut ſeni crearentur. Cornelius Cethegus conſul Gallos Inſubres prælio fudit. Cum Lacedæmoniis, & tyranno eorum Nabide amicitia juncta eſt. Præterea expugnationes urbium in Macedonia referuntur.

CONSVLES, prætoreſque quum Idibus Martiis magiſtratum iniſſent, provincias ſortiti ſunt. L. Cornelio Lentulo Italia, P. Villio Macedonia; prætoribus, L. Quintio urbana, Cn. Bæbio Ariminum, L. Valerio Sicilia, L. Villio Sardinia evenit. Lentulus conſul novas legiones ſcribere juſſus: Villius à P. Sulpicio exercitum accipere. in ſupplementum ejus quantum militum videretur, ut ſcriberet, ipſi permiſſum. Prætori Bæbio legiones, quas C. Aurelius conſul habuiſſet, ita decretæ, ut retineret eas, donec conſul novo cum exercitu ſuccederet. in Galliam ubi is veniſſet, omnes milites exauctorati domum dimitterentur, præter quinque millia ſociûm. his obtineri circa Ariminum provinciam ſatis eſſe. Prorogato imperio prætoribus prioris anni; Cn. Sergio, ut mili-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

militibus, qui in Hiſpania, Sicilia, Sardinia ſtipendia per multos annos feciſſent, agrum aſſignandum curaret; Q. Minucio, ut in Bruttiis idem de conjurationibus quæſtiones, quas prætor cum fide curaque exercuiſſet, perficeret; & eos, quos ſacrilegii compertos in vinculis Romam miſiſſet, Locros mitteret ad ſupplicium: quæque ſublata ex delubro Proſerpinæ eſſent, reponenda cum piaculis curaret. Feriæ Latinæ Pontificum decreto inſtauratæ ſunt: quod legati ab Ardea queſti in ſenatu erant, ſibi in monte Albano Latinis carnem, ut aſſolet, datam non eſſe. Abs Sueſſa nunciatum eſt, duas portas, quodque inter eas muri erat, de cœlo tactum: & Formiani legati, ædem Jovis, item Oſtienſes, ædem Jovis, & Veliterni, Apollinis & Sangi ædes, & in Herculis æde capillum enatum: & ex Bruttiis ab Q. Minucio proprætore ſcriptum, equuleum cum quinque pedibus, pullos gallinaceos tres cum ternis pedibus natos eſſe. Inde à P. Sulpicio proconſule ex Macedonia literæ allatæ, in quibus inter cætera ſcriptum erat; lauream in puppi navis longæ enatam. Priorum prodigiorum cauſſa ſenatus cenſuerat, ut conſules majoribus hoſtiis quibus Diis videretur, ſacrificarent. ob hoc unum prodigium aruſpices in ſenatum vocati, atque ex reſponſo eorum ſupplicatio populo in diem unum edicta, & ad omnia pulvinaria res
2 divinæ factæ. Carthaginienſes eo anno argentum in ſtipendium impoſitum primum Romam advexerunt. id quia probum non eſſe quæſtores renunciaverant, experientibuſque pars quarta decocta erat, pecuniâ Romæ mutuâ ſumptâ, intertrimentum argenti ſuppleverunt. Petentibus deinde, ut, ſi jam videretur ſenatui, obſides ſibi redderentur; centum redditi obſides. de cæteris, ſi in fide permanerent, ſpes facta. Petentibus iiſdem, qui non reddebantur obſides, ut ab Norba, ubi parum commode eſſent, alio traducerentur; conceſſum, ut Signiam & Ferentinum tranſirent. Gaditanis item petentibus remiſſum, ne præfectus Gadeis mit-

mitteretur, adverſus quod iis in fidem populi Ro-
mani venientibus, cum L. Marcio Septimo con-
veniſſet. Et Narnienſium legatis, querentibus ad
numerum ſibi colonos non eſſe, & immiſtos quoſ-
dam non ſui generis pro colonis ſe gerere, earum
rerum cauſſa triumviros creare L. Cornelius con-
ſul juſſus. creati Pub. & Sex. Ælii (Pætis fuit am-
bobus cognomen) & Cornelius Lentulus. quod
Narnienſibus datum erat, ut colonorum nume-
rus cogeretur, id Coſani petentes non impetrave-
runt. Rebus, quæ Romæ agendæ erant, perfectis, 3
conſules in provincias profecti. P. Villium, in Ma-
cedoniam quum veniſſet, atrox ſeditio militum
jam ante irritata, nec ſatis in principio compreſſa
excepit. duo millia ea militum fuere, qui ex Afri-
ca poſt devictum Annibalem in Siciliam, inde an-
no fere in Macedoniam pro voluntariis tranſpor-
tati erant. id voluntate factum negabant: *Ab tri-
bunis recuſantes in naves impoſitos. ſed utcumque,
ſeu injuncta ſeu ſuſcepta foret militia; & eam ex-
hauſtam, & finem aliquem militandi fieri æquum
eſſe. Multis annis ſeſe Italiam non vidiſſe. conſe-
nuiſſe ſub armis in Sicilia, Africa, Macedonia. Con-
fectos jam ſe labore & opere, exſangues tot acceptis
vulneribus eſſe.* Conſul, *cauſam poſtulandæ miſſio-
nis probabilem, ſi modeſte peteretur,* videri dixit. *ſe-
ditionis nec eam, nec ullam aliam ſatis juſtam cauſ-
ſam eſſe. Itaque ſi manere ad ſigna, & dicto parere
velint, ſe de miſſione eorum ad ſenatum ſcripturum.
Modeſtia facilius quam pertinacia quod velint im-
petraturos.* Thaumacos eo tempore Philippus ſum- 4
ma vi oppugnabat aggeribus vineiſque: & jam arie-
tem muris admoturus erat. cæterum incepto ab-
ſiſtere eum coegit ſubitus Ætolorum adventus, qui
Archidamo duce inter cuſtodias Macedonum mœ-
nia ingreſſi, nec die nec nocte finem ullum erum-
pendi, nunc in ſtationes, nunc in opera Macedo-
num faciebant. & adjuvabat eos natura ipſa loci.
namque Thaumaci à Pylis ſinuque Maliaco per
Lamiam eunti, loco alto ſiti ſunt; ipſis faucibus im-
mi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

minentes, quam Cœlen vocant. Theſſaliæque tranſeunti confragoſa loca, implicataſque flexibus vallium vias, ubi ventum ad hanc urbem eſt, repente velut maris vaſti, ſic immenſa panditur planities, ut ſubjectos campos terminare oculis haud facile queas. Ab eo miraculo Thaumaci appellati. nec altitudine ſolum tuta urbs, ſed quod ſaxo undique abſciſſo rupibus impoſita eſt. Hæ difficultates, & quod haud ſatis dignum tanti laboris periculique pretium erat, ut abſiſteret incepto Philippus, effecerunt. hiems quoque jam inſtabat, quum inde abſceſſit, & in Macedoniam in hiber-
5 na copias reduxit. Ibi cæteri quidem, data quantacunque quiete temporis, ſimul animos corporaque remiſerant. Philippum, quantum ab aſſiduis laboribus itinerum pugnatumque laxaverat annus, tanto magis intentum in univerſum eventum belli curæ angunt: non hoſtes modo timentem, qui terra marique urgebant, ſed nunc ſociorum, nunc etiam popularium animos, ne & illi ad ſpem amicitiæ Romanorum deficerent, & Macedonas ipſos cupido novandi res caperet. itaque & in Achaiam legatos miſit, ſimul qui jusjurandum (ita enim pepigerant quotannis juraturos in verba Philippi) exigerent: ſimul qui redderent Achæis Orchomenon, & Heræam, & Triphyliam: Eleis Alipheram, contendentibus, numquam eam urbem fuiſſe ex Triphylia, ſed ſibi debere reſtitui: quia una eſſet ex iis quæ ad condendam Megalopolim ex concilio Arcadum contributæ forent. Et cum Achæis quidem per hæc ſocietatem firmabat. Macedonum animos ſibi conciliavit cum Heraclide. nam quum eum maximæ invidiæ ſibi eſſe cerneret multis criminibus oneratum, in vincula conjecit, ingenti popularium gaudio. Bellum, ſi quando umquam ante alias, cum magna cura apparavit, exercuitque in armis & Macedonas & mercenarios milites: principioque veris cum Athenagora, omnia externa auxilia, quodque levis armaturæ erat, in Chaoniam per Epirum ad occupandas, quæ ad

Anti-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Antigoniam fauces ſunt (Sthena vocant Græci) miſit. Ipſe poſt paucis diebus graviore ſecutus agmine, quum ſitum omnem regionis adſpexiſſet, maxime idoneum ad muniendum locum credidit eſſe, præter amnem Aoum. is inter montes, quorum alterum Æropum, alterum Aſnaum incolæ vocant, anguſta valle fluit; iter exiguum ſuper ripam præbens: Aſnaum Athenagoram cum levi armatura tenere ac communire jubet: ipſe in Æropo poſuit caſtra. Qua abſciſſæ rupes erant, ſtatio paucorum armatorum tenebat; quæ minus tuta erant, alia foſſis, alia vallis, alia turribus muniebat. Magna tormentorum etiam vis (ut miſſilibus procul arcerent hoſtem) idoneis locis diſpoſita eſt. tabernaculum regium pro vallo in conſpecto maxime tumulo, ut terrorem hoſtibus, ſuiſque ſpem ex fiducia faceret, poſitum. Conſul per Cha- 6
ropum Epirotem certior factus, quos ſaltus cum exercitu inſediſſet rex, & ipſe quum Corcyræ hibernaſſet, vere primo in continentem trajectus, ad hoſtem ducere pergit. quinque millia ferme ab regiis caſtris quum abeſſet, loco munito relictis legionibus, ipſe cum expeditis progreſſus ad ſpeculanda loca, poſtero die concilium habuit, utrum per inſeſſum ab hoſte ſaltum, quamquam labor ingens, periculumque proponeretur, tranſitum tentaret: an eodem itinere, quo priore anno Sulpicius Macedoniam intraverat, circumduceret copias. Hoc conſilium per multos dies agitanti nuncius venit, T. Quintium conſulem factum, ſortitumque provinciam Macedoniam, maturato itinere jam Corcyram trajeciſſe. Valerius Antias, intraſſe ſaltum Villium tradit & quia recto itinere nequierit, omnibus à rege inſeſſis, ſecutum vallem, per quam mediam fertur Aous amnis, ponte raptim facto in ripam, in qua erant caſtra regia tranſgreſſum, acie conflixiſſe: fuſum, fugatumque regem, caſtris exutum: duodecim millia hoſtium eo prælio cæſa, capta duo millia & ducentos: & ſigna militaria centum triginta & duo, equos ducentos triginta.

ædem

ædem etiam Jovi in prælio votam, ſi res proſpere
geſta eſſet. Cæteri Græci Latinique auctores, quo-
rum quidem ego legi annales, nihil memorabile
à Villio actum, integrumque bellum inſequentem
7 conſulem, T. Quintium accepiſſe tradunt. Dum
hæc in Macedonia geruntur, conſul alter L. Len-
tulus, qui Romæ ſubſtiterat, comitia cenſoribus
creandis habuit. Multis claris petentibus viris crea-
ti cenſores P. Cornelius Scipio Africanus, & P.
Ælius Pætus. hi magna inter ſe concordia, & ſe-
natum ſine ullius nota legerunt: & portoria ve-
nalium Capuæ Puteoliſque item Caſtrorum por-
torium, quo in loco nunc oppidum eſt, fruendum
locarunt: colonoſque eo trecentos (is enim nume-
rus finitus ab ſenatu erat) adſcripſerunt, & ſub Ti-
fatis Capuæ agrum vendiderunt. Sub idem tempus
L. Manlius Acidinus ex Hiſpania decedens, pro-
hibitus à M. Porcio Læca tribuno plebis, ne ovans
rediret, quum ab ſenatu impetraſſet, privatus ur-
bem ingrediens mille ducenta pondo argenti, tri-
ginta pondo ferme auri in ærarium tulit. Eodem
anno Cn. Bæbius Tamphilus, qui ab C. Aurelio
conſule anni prioris provinciam Galliam accepe-
rat, temere ingreſſus Gallorum Inſubrium fines
prope cum toto exercitu eſt circumventus: ſupra
ſex millia & ſexcentos milites amiſit. tanta ex eo
bello, quod jam timeri deſierat, clades accepta eſt.
Ea res L. Lentulum conſulem ab urbe excivit. qui
ut in provinciam venit plenam tumultus, trepido
exercitu accepto, prætorem multis probris incre-
pitum provincia decedere, atque abire Romam
juſſit. Neque ipſe conſul memorabile quicquam
geſſit; comitiorum cauſſa Romam revocatus, quæ
ipſa per M. Fulvium, & Manium Curium tribu-
nos plebis impediebantur: quod T. Quintium Fla-
mininum conſulatum ex quæſtura petere non pa-
tiebantur. *Iam ædilitatem, præturamque faſtidiri:
nec, per honorum gradus documentum ſui dantes, no-
biles homines tendere ad conſulatum, ſed tranſcen-
dendo media, ſumma imis continuare.* Res ex cam-

peſtri

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

peſtri certamine in ſenatum venit. Patres cenſuerunt, *Qui honorem, quem ſibi capere per leges liceret, peteret, in eo populo creandi quem velit, poteſtatem fieri æquum eſſe.* In auctoritate Patrum fuere tribuni. Creati conſules Sex. Ælius Pætus, & T. Quintius Flamininus. Inde Prætorum comitia habita. creati L. Cornelius Merula, M. Claudius Marcellus, M. Porcius Cato, C. Helvius, qui ædiles plebis fuerant. ab iis ludi plebeii inſtaurati: & epulum Jovis fuit ludorum cauſſa. Et ab ædilibus curulibus C. Valerio Flacco flamine Diali, & C. Cornelio Cethego ludi Romani magno apparatu facti. Ser. Sulpicius, & L. Galba pontifices eo anno mortui ſunt. in eorum locum M. Æmilius Lepidus, & Cn. Cornelius Scipio pontifices ſuffecti ſunt. Sex. Ælius Pætus, T. Quintius Flamininus: conſules magiſtratu inito ſenatum in Capitolio quum habuiſſent, decreverunt Patres, *ut provincias Macedoniam atque Italiam conſules compararent inter ſe, ſortirenturve. Vtri eorum Macedonia eveniſſet, in ſupplementum legionum tria millia Romanorum ſcriberet, & trecentos equites. item ſociorum Latini nominis quinque millia peditum, quingentos equites.* Alteri conſuli novus omnis exercitus decretus. L. Lentulo prioris anni conſuli prorogatum imperium eſt: vetituſque aut ipſe provincia decedere prius, aut veterem exercitum deducere, quam cum legionibus novis conſul veniſſet. Sortiti conſules provincias. Ælio Italia, Quintio Macedonia evenit. Prætores, L. Cornelius Merula, urbanam, M. Claudius Siciliam, M. Porcius Sardiniam, C. Helvius Galliam eſt ſortitus. Delectus inde haberi eſt cœptus. nam præter conſulares exercitus prætores quoque juſſi ſcribere milites erant. Marcello in Siciliam quatuor millia peditum ſociûm Latini nominis, & trecentos equites; Catoni in Sardiniam ex eodem genere militum tria millia peditum, ducentos equites: ita ut hi prætores ambo quum in provincias veniſſent, veteres dimitterent pedites equiteſque. Attali deinde regis

lega-

legatos in ſenatum conſules introduxerunt. Hi, regem claſſe ſua, copiiſque omnibus terra marique Romanam rem juvare, quæque imperarent Romani conſules, impigre atque obedienter ad eam diem feciſſe, quum expoſuiſſent, *Vereri dixerunt, ne id præſtari ei per Antiochum regem ultra non liceret. vacuum namque præſidiis navalibus, terreſtribuſque regnum Attali Antiochum invaſiſſe. Itaque Attalum orare Patres conſcriptos, ſi ſua claſſe, ſuaque opera uti ad Macedonicum bellum vellent; mitterent ipſi præſidium ad regnum ejus tutandum: ſi id nollent, ipſum ad ſua defendenda cum claſſe ac reliquis copiis redire paterentur.* Senatus legatis ita reſponderi juſſit, *Quod rex Attalus claſſe, copiiſque aliis duces Romanos juviſſet, id gratum ſenatui fore. Auxilia nec ipſos miſſuros Attalo adverſus Antiochum, ſocium & amicum populi Romani: nec Attali auxilia retenturos ultra quam regi commodum eſſet. Semper populum Romanum alienis rebus arbitrio alieno uſum. & principium & finem in poteſtate ipſorum, qui ope ſua velint adjutos Romanos, eſſe. Legatos ad Antiochum miſſuros, qui nuncient, Attali, naviumque ejus & militum opera adverſus Philippum communem hoſtem uti populum Romanum. Gratum eum facturum & ſenatui, ſi regno Attali abſtineat, belloque abſiſtat. Æquum eſſe, ſocios & amicos populi Romani reges, inter*
9 *ſe quoque ipſos pacem ſervare.* Conſulem T. Quintium, ita habito delectu, ut eos fere legeret, qui in Hiſpania aut Africa meruiſſent ſpectatæ virtutis milites, properantem in provinciam prodigia nunciata, atque eorum procuratio, Romæ tenuerunt. De cœlo tacta erant, via publica Veiis, forum & ædes Jovis Lanuvii: Herculis ædes Ardeæ, Capuæ murus & turres, & ædes, quæ Alba dicitur. Cœlum ardere viſum erat Arretii. terra Velitris trium jugerum ſpacio caverna ingenti deſederat. Sueſſæ Aruncæ nunciabant agnum cum duobus capitibus natum: & Sinueſſæ porcum humano capite. Eorum prodigiorum cauſſa ſupplicatio

unum

unum diem habita. & conſules rebus divinis operam dederunt; placatiſque Diis profecti in provincias ſunt. Ælius cum C. Helvio prætore in Galliam, exercitumque ab L. Lentulo acceptum, quem dimittere debebat, prætori tradidit, ipſe novis legionibus, quas ſecum adduxerat, bellum geſturus. neque memorabilis rei quicquam geſſit. Et T. Quintius alter conſul maturius, quam priores ſoliti erant conſules, à Brunduſio quum tranſmiſiſſet, Corcyram tenuit cum octo millibus peditum, equitibus octingentis. A Corcyra in proxima Epiri quinqueremi trajecit: & in caſtra Romana magnis itineribus contendit; inde Villio dimiſſo, paucos moratus dies, dum ſe copiæ à Corcyra aſſequerentur, conſilium habuit, utrum recto itinere per caſtra hoſtium viam facere conaretur: an ne tentata quidem re tanti laboris ac periculi, per Daſſaretios potius Lycumque tuto circuitu Macedoniam intraret. Viciſſetque ea ſententia, ni timuiſſet, ne, quum à mari longius receſſiſſet, miſſo è manibus hoſte, ſi (quod antea fecerat) ſolitudinibus ſilviſque ſe tutari rex voluiſſet, ſine ullo effectu æſtas extraheretur. Vtcunque eſſet igitur, illo ipſo tam iniquo loco aggredi hoſtem placuit. ſed magis fieri id placebat, quam quomodo fieret, ſatis expediebat. Dies quadraginta ſine ullo conatu ſedentes in conſpectu hoſtium abſumpſerant. In- 10
de ſpes data Philippo eſt, per Epirotarum gentem tentandæ pacis. habitoque concilio delecti ad eam rem agendam, Pauſanias prætor, & Alexander magiſter equitum, Conſulem & regem, ubi in artiſſimas ripas Aous cogitur amnis, in colloquium adduxerunt. Summa poſtulatorum conſulis erat, præſidia ex civitatibus rex deduceret. iis, quorum agros, urbeſque populatus eſſet, redderet res, quæ comparerent. cæterorum æquo arbitrio æſtimatio fieret. Philippus *aliam aliarum civitatum conditionem eſſe reſpondit. quas ipſe cepiſſet, eas liberaturum. Quæ ſibi traditæ à majoribus eſſent, earum hereditaria ac juſta poſſeſſione non exceſſurum. ſi*

quas

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

quas quererentur belli clades ex civitates, cum qui-
bus bellatum foret; arbitrio quo vellent populorum,
cum quibus pax utriſque fuiſſet, ſe uſurum. Con-
ſul, *Nihil ad id quidem arbitrio aut judice opus eſ-*
ſe, dicere. *Cui enim non apparere, ab eo qui prior ar-*
ma intuliſſet, injuriam ortam? nec Philippum ab
ullis bello laceſſitum, ipſum priorem vim omnibus
feciſſe. Inde quum ageretur, quæ civitates libe-
randæ eſſent, Theſſalos primos omnium nomi-
navit conſul. ad id vero adeo accenſus indigna-
tione eſt rex, ut exclamaret, *quid victo gravius im-*
perares T. Quinti? atque ita ſe ex colloquio prori-
puit. & temperatum ægre eſt, quin miſſilibus, quia
dirempti medio amne fuerant, pugnam inter ſe
conſererent. Poſtero die per excurſiones ab ſta-
tionibus primo in planitie ſatis ad id patenti mul-
ta levia commiſſa prælia ſunt: deinde recipienti-
bus ſe regiis in arcta & confragoſa loca, avidita-
te accenſi certaminis eo quoque Romani penetra-
vere. Pro his ordo, & militaris diſciplina, & ge-
nus armorum erat, aptum urgendis regiis: pro ho-
ſte loca, & catapultæ baliſtæque, in omnibus pro-
pe rupibus, quaſi in muris diſpoſitæ. Multis hinc
atque illinc vulneribus acceptis: quum etiam, ut
in prælio juſto, aliquot cecidiſſent, nox pugnæ fi-
11 nem fecit. Quum in hoc ſtatu res eſſet, paſtor qui-
dam à Charopo principe Epirotarum miſſus dedu-
citur ad conſulem. Is ſe in eo ſaltu, qui regiis tunc
oneratus caſtris erat, armentum paſcere ait: omnes
montium eorum anfractus calleſque noſſe. Si ſe-
cum aliquos mittere velit, non iniquo, nec perdif-
ficili aditu ſupra caput hoſtium deducturum. Hæc,
Charopus renunciari jubet, ita crederet, ut ſuæ po-
tius omnia, quam illius poteſtatis eſſent. Quum
magis vellet credere quam auderet conſul, miſtum-
que gaudio ac metu animum gereret, auctoritate
motus Charopi, experiri ſpem oblatam ſtatuit: &
ut averteret rem à ſuſpicione, biduo inſequenti la-
ceſſere hoſtem, diſpoſitis ab omni parte copiis,
ſuccedentibuſque integris in locum defeſſorum, non
de-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

deſtitit. Quatuor millia inde lecta peditum & trecentos equites tribuno militum tradit. Equites, quoad loca patiantur, ducere jubet: ubi ad invia equiti ventum ſit, in planitie aliqua locari equitatum; pedites qua dux monſtraret viam, ire: ubi, ut polliceatur, ſuper caput hoſtium perventum ſit, fumo dare ſignum: nec ante clamorem tollere, quam ab ſe ſigno accepto pugnam cœptam arbitrari poſſet. Nocte itinera fieri jubet: & pernox forte luna erat: interdiu cibi quietiſque ſumeret tempus. ducem promiſſis ingentibus oneratum, ſi fides exſtet, vinctum tamen tribuno tradidit. His copiis ita dimiſſis, eo intentius Romanus undique inſtat capi ſtationes. Interim die tertio quum ver- 12
ticem, quem petierant, Romani cepiſſe, ac tenere ſe fumo ſignificarent; tum vero trifariam diviſis copiis conſul valle media cum militum robore ſuccedit: cornua dextra lævaque admovet caſtris. nec ſegnius hoſtes obviam eunt: & dum aviditate certaminis provecti extra munitiones pugnant, haud paullo ſuperior eſt Romanus miles, & virtute & ſcientia, & armorum genere. Poſteaquam multis vulneratis interfectiſque recepere ſe regii in loca aut munimento aut natura tuta, verterat periculum in Romanos; temere in loca iniqua, nec faciles ad receptum anguſtias progreſſos. neque impunita temeritate inde recepiſſent ſeſe, ni clamor primum à tergo auditus, dein pugna etiam cœpta, amentes repentino terrore regios feciſſet. Pars in fugam effuſi ſunt: pars, quia magis locus fugæ deerat, quam quod animi ſatis eſſet ad pugnam, quum ſubſtitiſſent; ab hoſte, & à fronte & à tergo urgente, circumventi ſunt. Deleri totus exercitus potuit, ſi fugientes perſecuti victores eſſent: ſed equitem anguſtiæ locorumque aſperitas, peditem armorum gravitas impediit. Rex primo effuſe ac ſine reſpectu fugit: dein quinque millium ſpacium progreſſus, quum ex iniquitate locorum, id quod erat, ſuſpicatus eſſet, ſequi non poſſe hoſtem, ſubſtitit in tumulo quodam, dimiſitque ſuos per omnia

juga

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

juga valleſque, qui palatos in unum colligerent. Non plus duobus millibus hominum amiſſis, cætera omnis multitudo, velut ſignum aliquod ſecuta, in unum quum conveniſſet, frequenti agmine petunt Theſſaliam. Romani quoad tutum fuit inſecuti, cædentes ſpoliantesque cæſos, caſtra regia, etiam ſine defenſoribus, difficili aditu, diripiunt: atque ea nocte in ſuis caſtris manſerunt.
23 Poſtero die conſul per ipſas anguſtias, qua ſe inter valles flumen inſinuat, hoſtem ſequitur. Rex primo die ad caſtra Pyrrhi pervenit. locus quem ita vocant, eſt in Triphylia terra Melotidis. inde poſtero die ingenti itinere agminis (& metus urgebat) in montem Lingon perrexit. ipſi montes Epiri ſunt, interjecti Macedoniæ, Theſſaliæque. Latus, quod vergit in Theſſaliam, oriens ſpectat: ſeptentrio à Macedonia objicitur. Veſtiti frequentibus ſilvis ſunt. juga ſumma, campos patentes, aquaſque perennes habent. Ibi ſtativis rex per aliquot dies habitis, fluctuatus animo eſt, utrum protinus in regnum ſe reciperet, an reverti in Theſſaliam poſſet. Inclinavit ſententia, ſuum in Theſſaliam agmen dimitteret, Triccamque proximis limitibus petit: inde obvias urbes raptim peragravit. Homines, qui ſequi poſſent, ſedibus excibat: oppida incendebat: rerum ſuarum, quas poſſent, ferendarum ſecum dominis jus fiebat: cætera militis præda erat. nec quod ab hoſte crudelius pati poſſent, reliqui quicquam fuit, quam quæ ab ſociis patiebantur. Hæc etiam facienti Philippo acerba erant, ſed è terra mox futura hoſtium, corpora ſaltem eripere ſociorum volebat. ita evaſtata ſunt oppida, Phacium, Ireſiæ, Euhydrium, Eretria, Palæphatus. Pheras quum peteret, excluſus, quia res egebat mora ſi expugnare vellet, nec tempus erat; omiſſo incepto, in Macedoniam tranſcendit. Nam, etiam Ætolos appropinquare fama erat. qui audito prælio, quod circa amnem Aoum factum erat, proximis prius evaſtatis circa Sperchias & Macran (quam vocant) Comen, tranſgreſſi inde

inde in Theſſaliam Cymines & Angeas primo impetu potiti ſunt. à Metropoli dum vaſtant agros, concurſu oppidanorum ad tuenda mœnia facto, repulſi ſunt. Callithera inde aggreſſi, ſimilem impetum oppidanorum pertinacius ſuſtinuerunt: compulſiſque intra mœnia qui eruperant, contenti ea victoria, quia ſpes nulla admodum expugnandi erat, abſceſſerunt. Theuma inde, & Calathana vicos expugnant, diripiuntque. Acharras per deditionem receperunt. Xyniæ ſimili metu à cultoribus deſertæ ſunt. Hoc ſedibus ſuis extorre agmen in præſidium incidit, quod Athamanum, quo tutior frumentatio eſſet, ducebatur: incondita inermiſque multitudo, miſta imbelli turba, ab armatis cæſa eſt. Xyniæ deſertæ diripiuntur. Cyphara inde Ætoli capiunt, opportune Dolopiæ imminens caſtellum. Hæc raptim intra paucos dies ab Ætolis geſta. Nec Amynander atque Athamanes poſt famam proſperæ pugnæ Romanorum quieverunt. Cæterum Amynander, quia ſuo mili- 14
ti parum fidebat, petito ab conſule modico præſidio, quum Gomphos peteret, oppidum protinus nomine Phecam, ſitum inter Gomphos fauceſque anguſtas, quæ ab Athamania Theſſaliam dirimunt, vi cepit. inde Gomphos adortus, & per aliquot dies ſumma vi urbem tuentes, quum ſcalas ad mœnia erexiſſet, eodem metu perpulit ad deditionem. Hæc traditio Gomphorum, ingentem terrorem Theſſalis intulit. dedidêre deinceps ſeſe, qui Argenta, quique Pherinum, & Thimarum, & Liſinas, & Stimonem, & Lampſum habent, aliaque caſtella juxta ignobilia. Dum Athamanes Ætolique ſummoto Macedonum metu, in aliena victoria ſuam prædam faciunt, Theſſaliaque à tribus ſimul exercitibus, incerta quem hoſtem, quemvè ſocium crederet, vaſtatur; conſul faucibus, quas fuga hoſtium aperuerat, in regionem Epiri tranſgreſſus, etſi probe ſcit cui parti, Charopo principe excepto, Epirotæ faviſſent; tamen quia ab ſatisfaciendi quoque cura imperata enixè facere videt,

ex præſenti eos potius, quam ex præterito æſtimat
habitu, & ipſa facilitate veniæ animos eorum in
poſterum conciliat. Miſſis deinde nunciis Corcy-
ram, ut onerariæ naves in ſinum venirent Ambra-
cium; ipſe progreſſus modicis itineribus, quarto
die in monte Cercetio poſuit caſtra: eodem Amy-
nandro cum ſuis auxiliis accito; non tam virium
ejus egens, quam ut duces in Theſſaliam haberet.
ab eodem conſilio, & plerique Epirotarum vo-
15 luntarii inter auxilia accepti. Primam urbium
Theſſaliæ Phaleriam eſt aggreſſus. duo millia Ma-
cedonum in præſidio habebat, qui primo ſumma
vi reſtiterunt, quantum arma, quantum mœnia
tueri poterant: ſed oppugnatio continua, non die
non nocte remiſſa; quum conſul in eo verti crede-
ret cæterorum Theſſalorum animos, ſi primi vim
Romanam non ſuſtinuiſſent; vicit pertinaciam
Macedonum. Capta Phaleria, legati à Metropoli
& à Piera dedentes urbes venerunt. venia eiſdem
petentibus datur. Phaleria incenſa ac direpta eſt.
Inde Æginium petit. quem locum quum vel mo-
dico præſidio tutum ac prope inexpugnabilem vi-
diſſet, paucis in ſtationem proximam telis conje-
ctis, ad Gomphorum regionem agmen vertit. di-
greſſuſque in campos Theſſaliæ, quum jam omnia
exercitui deeſſent, quia Epirotarum pepercerat a-
gris; explorato ante, utrum Leucadem ac ſinum
Ambracium onerariæ tenuiſſent; frumentatum
Ambraciam invicem cohortes miſit. & eſt iter à
Gomphis Ambraciam, ſicut impeditum ac diffici-
le, ita ſpacio perbrevi. Intra paucos itaque dies,
tranſvectis à mari commeatibus, repleta omni re-
rum copia ſunt caſtra. Inde Atracem eſt profectus.
decem ferme millia à Lariſſa abeſt: ex Perræbia
oriundi ſunt: ſita eſt urbs ſuper Peneum amnem.
Nihil trepidavêre Theſſali ad primum adventum
Romanorum. Et Philippus ſicut in Theſſaliam ipſe
progredi non audebat, ita intra Tempe ſtativis po-
ſitis, ut quiſque locus ab hoſte tentabatur, præſi-
16 dia per occaſiones ſubmittebat. Sub idem fere tem-
pus,

pus, quo conſul adverſus Philippum primum in Epiri faucibus caſtra poſuit, & L. Quintius frater conſulis, cui claſſis cura maritimæque oræ imperium mandatum ab ſenatu erat, cum duabus quinqueremibus Corcyram tranſvectus, poſtquam profectam inde claſſem audivit, nihil morandum ratus, quum ad Zamam inſulam aſſecutus eſſet, dimiſſo L. Apuſtio, cui ſucceſſerat; tarde inde ad Maleam, trahendis plerumque remulco navibus, quæ cum commeatu ſequebantur, pervenit. A Malea, juſſis cæteris quantum maximè poſſent maturatè ſequi, ipſe tribus quinqueremibus expeditis Piræeum præcepit, accepitque naves ibi relictas ab L. Apuſtio legato ad præſidium Athenarum. Eodem tempore duæ ex Aſia claſſes profectæ, una cum Attalo rege: (eæ quatuor & viginti quinqueremes erant) Rhodia altera, viginti navium tectarum. Ageſimbrotus præerat. hæ circa Andrum inſulam claſſes conjunctæ, Eubœam inde exiguo diſtantem freto trajecerunt. Caryſtiorum primum agros vaſtarunt: deinde ubi Caryſtus præſidio à Chalcide raptim miſſo, firma viſa eſt, ad Eretriam acceſſerunt. Eodem & L. Quintius cum iis navibus, quæ Piræei fuerant, Attali regis adventu audito venit, juſſitque, ut quæ ex ſua claſſe veniſſent naves, Eubœam peterent. Eretria ſumma vi oppugnabatur: nam & trium junctarum claſſium naves omnis generis tormenta machinaſque ad urbium excidia ſecum portabant: & agri affatim materiæ præbebant ad nova molienda opera. Oppidani primo haud impigre tuebantur mœnia: deinde feſſi vulneratique aliquot, quum & muri partem everſam operibus hoſtium cernerent, ad deditionem inclinarunt. ſed præſidium erat Macedonum, quos non minus quam Romanos metuebant: & Philocles regius præfectus à Chalcide nuncios mittebat, ſe in tempore affuturum, ſi ſuſtinerent obſidionem. Hæc miſta metu ſpes, ultra quam vellent aut quam poſſent, trahere eos tempus cogebat. deinde, poſteaquam Philoclem repul-

pulſum, trepidantemque refugiſſe Chalcidem ac-
ceperunt, oratores extemplo ad Attalum veniam
fidemque ejus petentes miſerunt. Dum in ſpem pa-
cis intenti, ſegnius munera belli obeunt, & ea mo-
do parte, qua murus dirutus erat, cæteris neglectis
ſtationes armatas opponunt; Quintius noctu ab ea
parte, quæ minime ſuſpecta erat, impetu facto,
ſcalis urbem cepit. Oppidanorum omnis multitu-
do cum conjugibus ac liberis in arcem confugit:
deinde in deditionem venit. Pecuniæ aurique &
argenti, haud ſane multum fuit: ſigna, tabulæ pri-
ſcæ artis, ornamentaque ejus generis plura, quam
pro urbis magnitudine, aut opibus cæteris inven-
17 ta. Caryſtus inde repetita, unde priuſquam è na-
vibus copiæ exponerentur, omnis multitudo urbe
deſerta in arcem confugit. Inde ad fidem ab Ro-
mano petendam oratores mittunt. oppidanis ex-
templo vita ac libertas conceſſa eſt: Macedoni-
bus trecenti nummi in capita ſtatutum eſt pretium:
& ut armis traditis abirent. Hac ſumma redempti,
in Bœotiam inermes trajecti. Navales copiæ dua-
bus claris urbibus Eubœæ intra dies paucos captis,
circumvectæ Sunium Atticæ terræ promonto-
rium, Cenchreas Corinthiorum emporium petie-
runt. Conſul interim omnium ſpe longiorem atro-
cioremque oppugnationem habuit: & ea, qua mi-
nimum crediddiſſet, reſiſtebant hoſtes. nam omnem
laborem in muro diruendo crediderat fore: ſi adi-
tum armatis in urbem patefeciſſet, fugam inde cæ-
demque hoſtium fore, qualis captis urbibus fieri
ſolet. cæterum, poſteaquam parte muri arietibus
decuſſa, per ipſas ruinas tranſcenderunt in urbem
armati; illud principium velut novi atque integri
laboris fuit. nam Macedones, qui in præſidio erant
& multi & delecti, gloriam etiam egregiam rati,
ſi armis potius & virtute, quam mœnibus urbem
tuerentur; conferti, pluribus introrſus ordinibus
acie firmata, quum tranſcendere ruinas ſenſiſſent
Romanos, per impeditum ac difficilem ad rece-
ptum locum expulerunt. Id conſul ægre paſſus, nec
eam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

eam ignominiam, ad unius modo expugnandæ moram urbis, ſed ad ſummam univerſi belli pertinere ratus, quod ex momentis parvarum plerumque rerum penderet, purgato loco, qui ſtrage ſemiruti muri cumulatus erat, turrim ingentis altitudinis, magnam vim armatorum multiplici tabulato portantem, promovit: & cohortes invicem ſub ſignis, quæ cuneum Macedonum (phalangem ipſi vocant) ſi poſſent, vi perrumperent, emittebat. Sed ad loca anguſta, haud late patente intervallo diruti muri, genus armorum pugnæque hoſti aptius erat. ubi conferti haſtas ingentis longitudinis præ ſe Macedones objeciſſent, velut in conſtructam denſitate clypeorum teſtudinem, Romani pilis nequicquam emiſſis quum ſtrinxiſſent gladios; neque congredi propius, neque præcidere haſtas poterant: & ſi quam incidiſſent aut præfregiſſent, haſtile fragmento ipſo acuto inter ſpicula integrarum haſtarum velut vallum explebat. Ad hoc & muri pars adhuc integra utraque tuta præſtabat latera: nec ex longo ſpatio aut cedendum, aut impetus faciendus erat. quæ res turbare ordines ſolet. Acceſſit etiam fortuita res ad animos eorum firmandos. nam quum turris per aggerem parum denſati ſoli ageretur, rota una in altiorem orbitam depreſſa ita turrim inclinavit, ut ſpeciem ruentis hoſtibus, trepidationemque inſanam ſuperſtantibus armatis præbuerit. Quum parum quicquam ſuccederet, 18
conſul minime æquo animo comparationem militum generis armorumque fieri patiebatur: ſimul nec maturam expugnandi ſpem, nec rationem procul à mari, & in evaſtatis belli cladibus locis, hibernandi ullam cernebat. itaque relicta obſidione, quia nullus in tota Acarnaniæ atque Ætoliæ ora portus erat, qui ſimul & omnes onerarias, quæ commeatum exercitui portabant, caperet; & tecta ad hibernandum legionibus præberet. Anticyra in Phocide in Corinthium verſa ſinum, ad id opportuniſſime ſita viſa; quia nec procul Theſſalia, hoſtiumque locis abibant: & ex adverſo Pelo-

dd 2 pon-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

ponneſum exiguo maris ſpatio diviſam ; ab tergo Ætoliam Acarnaniamque, ab lateribus Locridem & Bœotiam habebant. Phocidis primo impetu Phanoteam ſine certamine cepit. Anticyra haud multum in oppugnando præbuit moræ. Ambryſus inde, Hyampoliſque receptæ. Daulis, quia in tumulo excelſo ſita eſt, nec ſcalis nec operibus capi poterat. laceſſendo miſſilibus eos, qui in præſidio erant, quum ad excurſiones elicuiſſent, refugiendo invicem inſequendoque, & levibus ſine effectu certaminibus, eo negligentiæ & contemptus adduxerunt, ut cum refugientibus in portam permiſti impetum Romani facerent. Sex alia ignobilia caſtella Phocidis terrore magis, quam armis in poteſtatem venerunt. Elatia clauſit portas: nec niſi vi cogerentur, recepturi mœnibus videbantur
29 aut ducem, aut exercitum Romanum. Elatiam obſidenti conſuli rei majoris ſpes affulſit; Achæorum gentem ab ſocietate regia ad Romanam amicitiam avertendi. Cycliadem, principem factionis ad Philippum trahentium res, expulerant. Ariſtænus, qui Romanis gentem jungi volebat, prætor erat. Claſſis Romana cum Attalo & Rhodiis Cenchreis ſtabat, parabantque communi omnes conſilio Corinthum oppugnare. Optimum igitur ratus eſt, priuſquam eam rem aggrederentur, legatos ad gentem Achæorum mitti; pollicentes, ſi ab rege ad Romanos defeciſſent, Corinthum iis contributuros in antiquum gentis concilium. Auctore conſule legati à fratre ejus L. Quintio, & Attalo, & Rhodiis, & Athenienſibus, ad Achæos miſſi. Sicyone datum iis eſt concilium. Erat autem non admodum ſimplex habitus animorum inter Achæos. terrebat eos Lacedæmonius, gravis & aſſiduus hoſtis: horrebant Romana arma: Macedonum beneficiis & veteribus & recentibus obligati erant: regem ipſum ſuſpectum habebant pro ejus crudelitate perfidiaque: neque ex iis, quæ tum ad tempus faceret, æſtimantes, graviorem poſt bellum dominum futurum cernebant. neque ſo-

lum

ſum quid in ſenatu quiſque civitatis ſuæ, aut in communibus conciliis gentis pro ſententia dicerent, ignorabant: ſed ne ipſis quidem ſecum cogitantibus, quid vellent, aut quid optarent, ſatis conſtabat. Ad homines ita incertos introductis legatis poteſtas dicendi facta eſt. Romanus primum legatus L. Calpurnius, deinde Attali regis legati, poſt eos Rhodii diſſeruerunt. Philippi deinde legatis dicendi poteſtas facta eſt. poſtremi Athenienſes, ut refellerent Macedonum dicta, auditi ſunt. Ii ferè atrociſſime in regem, quia nulli nec plura, nec tam acerba paſſi erant, invecti ſunt. Et illa quidem concio ſub occaſum ſolis, tot legatorum perpetuis orationibus die abſumpto, dimiſſa eſt. Poſtero die advocatur concilium, ubi quum per præconem, ſicut Græcis mos eſt, ſuadendi, ſi quis vellet, poteſtas à magiſtratibus facta eſſet, nec quiſquam prodiret; diu ſilentium aliorum alios intuentium fuit. neque mirum, ſi quibus ſua ſponte volutantibus res inter ſe pugnantes obtorpuerant quodammodo animi, eos orationes quoque inſuper turbaverant; utrimque quæ difficilia eſſent promendo, admonendoque, per totum diem habitæ. Tandem Ariſtænus prætor Achæorum, ne tacitum concilium dimitteret, *Vbi*, inquit, *illa certamina animorum, Achæi, ſunt, quibus in conviviis, & circulis, quum de Philippo & Romanis mentio incidit, vix manibus temperabatis? Nunc in concilio ad eam rem unam indicto quum legatorum utrimque verba audieritis, quum referant magiſtratus, quum præco ad ſuadendum vocet, obmutuiſtis. Si non cura communis ſalutis, ne ſtudia quidem, quæ in hanc aut illam partem animos veſtros inclinarunt, vocem cuiquam poſſunt exprimere? quum præſertim nemo tam hebes ſit, qui ignorare poßit, dicendi ac ſuadendi quod quiſque aut velit, aut optimum putet, nunc occaſionem eſſe priuſquam quicquam decernamus. Vbi ſemel decretum erit, omnibus id, etiam quibus ante diſplicuerit, pro bono atque utili fœdere defendendum.* Hæc adhortatio

prætoris, non modo quemquam unum elicuit ad ſuadendum; ſed ne fremitum quidem, aut murmur concionis tantæ, ex tot populis congregatæ,
21 movit. Tum Ariſtænus prætor rurſus: *Non magis conſilium vobis, principes Achæorum, deeſt, quam lingua: ſed ſuo quiſque in periculo in commune conſultum non vult. forſitan ego quoque tacerem, ſi privatus eſſem. nunc prætor, video, aut non dandum concilium legatis fuiſſe, aut inde ſine reſponſo eos dimittendos non eſſe. Reſpondere autem niſi ex veſtro decreto quî poſſum? Et quando nemo veſtrûm, qui in hoc concilium advocati eſtis, pro ſententia quicquam dicere vult, aut audet; orationes legatorum heſterno die dictas pro ſententiis percenſeamus: perinde ac ſi non poſtulaverint quæ è re ſua eſſent, ſed ſuaſerint quæ nobis cenſerent utilia eſſe. Romani Rhodiique, & Attalus ſocietatem amicitiamque noſtram petunt: & in bello, quod adverſus Philippum gerunt, ſe à nobis adjuvari æquum cenſent. Philippus ſocietatis ſecum admonet & jurisjurandi: modo poſtulat ut ſecum ſtemus, modo ne interſimus armis, contentum ait ſe eſſe. Nulline venit in mentem, cur qui nondum ſocii ſunt, plus petant, quam ſocius? Non fit hoc neque modeſtia Philippi, neque impudentia Romanorum. Achæi portus & dant fiduciam poſtulantibus, & demunt. Philippi præter legatum videmus nihil. Romana claſſis ad Cenchreas ſtat, urbium Eubœæ ſpolia præ ſe ferens: conſulem, legioneſque ejus exiguo maris ſpacio disjunctas, Phocidem ac Locridem pervagantes videmus. Miramini, cur diffidenter Cleomedon legatus Philippi, ut pro rege arma caperemus adverſus Romanos, modo egerit. qui ſi ex eodem fœdere ac jurejurando, cujus nobis religionem injiciebat, rogemus eum, ut nos Philippus & ab Nabide ac Lacedæmoniis, & ab Romanis defendat; non modo præſidium, quo nos tueatur, ſed ne quid reſpondeat quidem nobis, ſit inventurus. non, Hercle magis, quam ipſe Philippus priore anno, qui pollicendo ſe adverſus Nabidem bellum geſturum, quum tentaſſet noſtram juventutem hinc in*

Eubœam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Eubœam extrahere, poſteaquam nos neque decernere id ſibi præſidium, neque velle illigari Romano bello vidit, oblitus ſocietatis ejus, quam nunc jactat, vaſtandos depopulandoſque Nabidi ac Lacedæmoniis reliquit. Ac mihi quidem minime conveniens inter ſe oratio Cleomedontis viſa eſt. Elevabat Romanum bellum, eventumque ejus eundem fore, qui prioris belli, quod cum Philippo geſſerint, dicebat. Cur igitur noſtrum ille auxilium abſens petit potius, quam præſens nos veteres ſocios ſimul ab Nabide ac Romanis tueatur? Nos dico? Quid ita paſſus eſt Eretriam Caryſtumque capi? quid ita tot Theſſaliæ urbes? quid ita Locridem, Phocidemque? quid ita nunc Elatiam oppugnari patitur? cur exceſſit faucibus Epiri, clauſtriſque illis inexpugnabilibus ſuper Aoum amnem, aut vi, aut metu, aut voluntate, relictoque, quem inſidebat, ſaltu, penitus in regnum abiit? Si ſua voluntate tot ſocios reliquit hoſtibus diripiendos, quid recuſare poteſt, quin & ſocii ſibi conſulant? ſi metu; nobis quoque ignoſcat timentibus. Si victus armis ceſſit, Achæi arma Romana ſuſtinebimus, Cleomedon, quæ vos Macedones non ſuſtinuiſtis? An tibi potius credamus, Romanos non majoribus copiis, nec viribus, nunc bellum gerere, quam antea geſſerint, potius quam res ipſas intueamur? Ætolos tum claſſe adjuverunt: nec duce conſulari, nec exercitu bellum geſſerunt. Sociorum Philippi maritimæ urbes in terrore ac tumultu erant. mediterranea adeo tuta ab Romanis armis fuerunt, ut Philippus Ætolos, nequicquam opem Romanorum implorantes depopularetur. nunc autem defuncti bello Punico Romani, quod per ſexdecim annos velut intra viſcera Italiæ toleraverunt, non præſidium Ætolis bellantibus miſerunt, ſed ipſi duces belli arma terra marique ſimul Macedoniæ intulerunt. Tertius jam conſul ſumma vi gerit bellum. Sulpicius in ipſa Macedonia congreſſus, fudit fugavitque regem; partem opulentiſſimam regni ejus depopulatus. nunc Quintius tenentem clauſtra Epiri, natura loci, munimentis, exercituque fretum, caſtris

 exuit:

exuit: fugientem in Theſſaliam perſecutus, præſidia regia, ſociaſque ejus urbes prope in conſpectu regis ipſius expugnavit. Ne ſint vera quæ Athenienſes modo legati de crudelitate, avaritia, & libidine regis dixerunt: nihil ad nos pertineant, quæ in terra Attica ſcelera in ſuperos inferoſque Deos ſint admiſſa: multo minus, quam quæ Ciani, Abydenique qui procul à nobis abſunt, paſſi ſunt: noſtrorum ipſi vulnerum, ſi vultis, obliviſcamur: cædes direptioneſque bonorum Meſſenæ in media Peloponneſo factas, & hoſpitem Cypariſſiæ Garitenem, contra jus omne ac fas, inter epulas prope ipſas occiſum: & Aratum patrem filiumque Sicyonios, quum ſenem infelicem parentem etiam appellare ſolitus eſſet, interfectos: filii etiam uxorem libidinis cauſſa in Macedoniam aſportatam: cætera ſtupra virginum, matronarumque oblivioni dentur. Ne ſint cum Philippo res, cujus crudelitatis metu obmutuiſtis omnes: nam quæ alia tacendi advocatis in concilium cauſſa eſt? Cum Antigono mitiſſimo ac juſtiſſimo rege, & de nobis omnibus optime merito exiſtimemus diſceptationem eſſe: num id poſtularet facere nos, quod tum fieri non poſſet? Peninſula eſt Peloponneſus, anguſtis Iſthmi faucibus continenti adhærens, nulli apertior atque opportunior, quam navali bello. ſi centum tecta naves, & quinquaginta leviores apertæ, & triginta Iſſaici lembi maritimam oram vaſtare, & expoſitas prope in ipſis littoribus urbes cœperint oppugnare, in mediterraneas ſcilicet nos urbes recipiemus? tamquam non inteſtino, & hærente in ipſis viſceribus uramur bello? Quum terra Nabis, & Lacedæmonii, mari Romana claſſis urgebunt; unde regiam ſocietatem, & præſidia Macedonum implorem? an ipſi noſtris armis ab hoſte Romano tutabimur urbes, quæ oppugnabuntur? egregie enim Dymas priore bello ſumus tutati. Satis exemplorum nobis alienæ clades præbent: ne quæramus quemadmodum cæteris exemplo ſimus. Nolite, quia ultro Romani petunt amicitiam, id quod optandum vobis ac ſumma ope petendum erat, faſtidire.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

*dire. metu enim videlicet compulſi in aliena terra,
quia ſub umbra auxilii veſtri latere volunt, in ſo-
cietatem veſtram confugiunt, ut portubus veſtris re-
cipiantur, ut commeatibus utantur. Mare in pote-
ſtate habent, terras quaſcumque adeunt, extemplo
ditionis ſuæ faciunt. Quod rogant, cogere poſſunt:
quia pepercisſe volunt, committere vos, cur pereatis,
non patiuntur. Nam quod Cleomedon modo, tam-
quam mediam & tutiſſimam vobis viam conſilii, ut
quieſceretis, abſtineretiſque armis, oſtendebat; ea
non media, ſed nulla via eſt. Etenim præterquam
quod aut accipienda, aut aſpernanda vobis Romana
ſocietas eſt; quid aliud quam nuſquam gratia ſtabi-
li, velut qui eventum exſpectaverimus, ut fortunæ
applicaremus noſtra conſilia, præda victoris erimus?
Nolite, ſi, quod omnibus votis petendum erat, ultro
offertur, faſtidire. Non quemadmodum hodie utrum-
que vobis licet, ſic ſemper liciturum eſt. nec ſæpe, nec
diu eadem occaſio erit. Liberare vos à Philippo jam-
diu magis vultis, quam audetis. Sine veſtro labore
& periculo, qui vos in libertatem vindicarent, cum
magnis claſſibus exercitibuſque mare trajecerunt.
Hos ſi ſocios aſpernamini, vix ſanæ mentis eſtis:
ſed aut ſocios, aut hoſtes habeatis, oportet.* Secun- 22.
dum orationem prætoris murmur ortum aliorum
cum aſſenſu, aliorum inclementer aſſentientes in-
crepantium. & jam non ſinguli tantum, ſed po-
puli univerſi inter ſe altercabantur: tum inter ma-
giſtratus gentis (Demiurgos vocant: decem nu-
mero creantur) certamen nihilo ſegnius, quam in-
ter multitudinem eſſe. quinque relaturos ſe de ſo-
cietate Romana aiebant, ſuffragiumque daturos:
quinque lege cautum teſtabantur, ne quod adverſus
Philippi ſocietatem eſſet, aut referre magiſtratibus,
aut decernere concilio jus eſſet. Hic quoque dies
jurgiis eſt conſumptus. Supererat unus juſti conci-
lii dies: (tertio enim lex jubebat decretum fieri)
in quem adeo exarſere ſtudia, ut vix parentes ab
liberis temperaverint. Rhiſiaſus Pellenenſis erat,
filium Demiurgum, nomine Memnonem habe-

bat; partis ejus, quæ decretum recitari, perrogarique ſententias prohibebat. Is diu obteſtatus filium, ut conſulere Achæos communi ſaluti pateretur, neu pertinacia ſua gentem univerſam perditum iret; poſteaquam parum proficiebant preces, juratus ſe eum ſua manu interempturum, nec pro filio, ſed pro hoſte habiturum; minis pervicit, ut poſtero die conjungeret iis ſe, qui referebant. qui quum plures facti referrent, omnibus fere populis haud dubie approbantibus relationem, ac præ ſe ferentibus, quid decreturi eſſent; Dymæi, ac Megalopolitani, & quidam Argivorum priuſquam decretum fieret, conſurrexerunt, ac reliquerunt concilium: neque mirante ullo, neque improbante. Nam Megalopolitanos avorum memoria pulſos ab Lacedæmoniis reſtituerat in patriam Antigonus: & Dymæis captis nuper direptiſque ab exercitu Romano, quum redimi eos ubicunque ſervirent, Philippus juſſiſſet, non libertatem modo, ſed etiam patriam reddiderat. Jam Argivi, præterquam quod Macedonum reges ab ſe oriundos credunt, privatis etiam hoſpitiis, familiarique amicitia plerique illigati Philippo erant. ob hæc concilio, quod inclinaverat ad Romanam ſocietatem jubendam, exceſſerunt: veniaque iis hujus ſeceſſionis fuit, & magnis & recentibus obligatis
23 beneficiis. Cæteri populi Achæorum, quum ſententiæ perrogarentur, ſocietatem cum Attalo ac Rhodiis præſenti decreto confirmarunt: cum Romanis, quia injuſſu populi non poterat rata eſſe, in id tempus, quo Romam mitti legati poſſent, dilata eſt. in præſentia tres legatos ad L. Quintium mitti placuit, & exercitum omnem Achæorum ad Corinthum admoveri; captis Cenchreis, jam urbem ipſam Quintio oppugnante. Et ii quidem è regione portæ, quæ fert Sicyonem, poſuerunt caſtra. Romani ad Cenchreas verſam partem urbis. Attalus traducto per Iſthmum exercitu, ab Lechæo alterius maris portu, oppugnabant primo ſegnius, ſperantes ſeditionem intus fore inter oppida-

pidanos ac regium præſidium. poſteaquam uno animo omnes, & Macedones tamquam communem patriam tuebantur, & Corinthii ducem præſidii Androſthenem haud ſecus quam civem & ſuffragio creatum ſuo imperio juſto patiebantur; omnis inde ſpes pugnantibus in vi, & armis, & operibus erat: undique aggeres haud facili aditu ad mœnia admovebantur. Aries ex ea parte, quam Romani oppugnabant, aliquantum muri diruerat. in quem locum, quia nudatus munimento erat, protegendum armis, quum Macedones concurriſſent, atrox prælium inter eos ac Romanos ortum eſt. Ac primo multitudine facile expellebantur Romani: aſſumptis deinde Achæorum Attalique auxiliis, æquabant certamen: nec dubium erat, quin Macedonas Græcoſque facile loco pulſuri fuerint. Transfugarum Italicorum magna multitudo erat; pars ex Annibalis exercitu metu pœnæ à Romanis Philippum ſecuti, pars navales ſocii relictis nuper claſſibus, ad ſpem honoratioris militiæ tranſgreſſi. hos deſperata ſalus, ſi Romani viciſſent, ad rabiem magis quam audaciam accendebat. Promontorium eſt adverſus Sicyonem, Junonis quam vocant Acræam, in altum excurrens: trajectus inde Corinthum, ſeptem millia ferme paſſuum. eo Philocles regius & ipſe præfectus, mille & quingentos milites per Bœotiam duxit. præſto fuêre à Corintho lembi, qui præſidium id acceptum Lechæum trajicerent. Auctor erat Attalus, incenſis operibus omittendæ extemplo oppugnationis. Pertinacius Quintius in incepto perſtabat. is quoque ut pro omnibus portis diſpoſita vidit præſidia regia, nec facile erumpentium impetus ſuſtineri poſſe, in Attali ſententiam conceſſit. ita irrito incepto, dimiſſis Achæis, reditum ad naves eſt. Attalus Piræeum, Romani Corcyram petierunt. Dum hæc à navali exercitu geruntur, Conſul in Phocide ad Elatiam caſtris 24 poſitis, primo colloquiis rem per principes Elatienſium tentavit: poſteaquam nihil eſſe in manu

ſua,

ſua, & plures validioreſque eſſe regios quam op-
pidanos, reſpondebatur; tum ſimul ab omni parte
operibus armiſque urbem eſt aggreſſus. Ariete ad-
moto, quantum inter turres muri erat prorutum,
quum ingenti fragore ac ſtrepitu nudaſſet urbem,
ſimul & cohors Romana per apertum recenti
ſtrage iter invaſit: & ex omnibus oppidi partibus,
relictis ſuis quiſque ſtationibus, in eum, qui pre-
mebatur impetu hoſtium, locum concurrerunt.
Eodem tempore Romani, & ruinas muri ſuper-
vadebant, & ſcalas ad ſtantia mœnia inferebant.
& dum in unam partem oculos animoſque ho-
ſtium certamen averterat, pluribus locis ſcalis ca-
pitur murus, armatique in urbem tranſcenderunt.
quo tumultu audito, territi hoſtes, relicto, quem
conferti tuebantur, loco, in arcem omnes metu,
inermi quoque inſequente turba, confugerunt.
Ita urbe potitur conſul. qua direpta, miſſis in ar-
cem, qui vitam regiis, ſi abire vellent inermes,
libertatem Elatienſibus pollicerentur, fideque in
25 hæc data, poſt paucos dies arcem recepit. Cæte-
rum adventu in Achaiam Philoclis regii præfecti,
non Corinthus tantum liberata obſidione, ſed
Argivorum quoque civitas per quoſdam princi-
pes Philocli prodita eſt; tentatis prius animis ple-
bis. Mos erat, comitiorum die primo, velut omi-
nis cauſſa prætores pronunciare Jovem, Apolli-
nemque, & Herculem. additum legi erat, ut iis
Philippus rex adjiceretur, cujus nomen poſt pa-
ctam cum Romanis ſocietatem quia præco non
adjecit, fremitus primo multitudinis ortus: dein-
de clamor ſubjicientium Philippi nomen, juben-
tium legitimum honorem uſurpare: donec cum
ingenti aſſenſu nomen recitatum eſt. Hujus fidu-
cia favoris Philocles arceſſitus, nocte occupat col-
lem imminentem urbi (Lariſſam eam arcem vo-
cant) poſitoque ibi præſidio, quum lucis principio
ſignis infeſtis ad ſubjectum arci forum vaderet, in-
ſtructa acies ex adverſo occurrit. Præſidium erat
Achæorum nuper impoſitum; quingenti fere ju-
venes

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

venes delecti omnium civitatum. Æneſidemus Dymæus præerat. Adhortator à præfecto regio miſſus, qui excedere urbe juberet (neque enim pares eos oppidanis ſolis, qui idem quod Macedones ſentirent, nedum adjunctis Macedonibus eſſe, quos ne Romani quidem ad Corinthum ſuſtinuiſſent) primo nihil, nec ducem nec ipſos movit: poſt paulo, ut Argivos quoque armatos ex parte altera venientes magno agmine viderunt, certam perniciem cernentes, omnem tamen caſum, ſi pertinacior dux fuiſſet, videbantur ſubituri. Æneſidemus, ne flos Achæorum juventutis ſimul cum urbe amitteretur, pactus cum Philocle ut abire illis liceret, ipſe quo loco ſteterat armatus cum paucis clientibus, non exceſſit. Miſſus à Philocle qui quæreret, quid ſibi vellet; nihil fatus, tantummodo cum projecto præ ſe clypeo ſtaret; in præſidio creditæ urbis moriturum ſe armatum, reſpondit. tum juſſu præfecti à Thracibus conjecta tela, interfectique omnes. Et poſt pactam inter Achæos & Romanos ſocietatem, duæ nobiliſſimæ civitates, Argi & Corinthus, in poteſtate regis erant. Hæc ab Romanis ea æſtate in Græcia terra marique geſta. In Gallia nihil ſane memorabile ab Sext. Ælio conſule geſtum: quum duos exercitus in provincia habuiſſet; unum retentum, quem dimitti oportebat, cui L. Cornelius Proconſul præfuerat (ipſe ei C. Ælium prætorem præfecit) alterum, quem in provinciam adduxit. totum prope annum Cremonenſibus Placentiniſque cogendis redire in colonias, unde belli caſibus diſſipati erant, conſumpſit. Quemadmodum Gallia præter ſpem quieta eo anno fuit, ita circa urbem ſervilis prope tumultus excitatus eſt. Obſides Carthaginienſium Setiæ cuſtodiebantur: cum iis, ut principum liberis, magna vis ſervorum erat: augebant eorum numerum, ut ab recenti Africo bello, & ab ipſis Setinis captiva aliquot nationis ejus ex præda empta mancipia. Quum conjurationem feciſſent, miſſis ex eo numero qui in Setino agro, deinde circa Norbam & Circeios ſervitia ſollicitarent;

rent;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

rent; ſatis jam omnibus præparatis; ludis, qui Setiæ propediem futuri erant, ſpectaculo intentum populum aggredi ſtatuerant: Setia per cædem & repentinum tumultum capta, Norbam & Circeios occupare. Hujus rei tam fœdæ indicium Romam ad L. Cornelium Merulam prætorem urbis delatum eſt. Servi duo ante lucem ad eum venerunt, atque ordine omnia quæ acta futuraque erant, expoſuerunt. quibus domi cuſtodiri juſſis: prætor, ſenatu vocato, edoctoque quæ indices afferrent, proficiſci ad eam conjurationem quærendam atque opprimendam juſſus. cum quinque legatis profectus, obvios in agris ſacramento rogatos arma capere & ſequi cogebat. Hoc tumultuario delectu duobus millibus ferme hominum armatis, Setiam, omnibus quo pergeret ignaris, venit. ibi raptim principibus conjurationis comprehenſis, fuga ſervorum ex oppido facta eſt. dimiſſi deinde per agros, qui veſtigarent. Egregia duorum opera ſervorum indicum, & unius liberi fuit. Ei centum millia gravis æris dari Patres juſſerunt: ſervis vicena quina millia æris, & libertatem. pretium eorum ex ærario ſolutum eſt dominis. Haud ita multo poſt, ex ejuſdem conjurationis reliquiis, nunciatum eſt, ſervitia Præneſte occupatura. Eo L. Cornelius prætor profectus, de quingentis fere hominibus, qui in ea noxa erant, ſupplicium ſumpſit. In timore civitas fuit, obſides captivoſque Pœnorum ea moliri. Itaque & Romæ vigiliæ per vicos ſervatæ: juſſique circumire eas minores magiſtratus: & triumviri carceris lautumiarum intentiorem cuſtodiam habere juſſi: & circa nomen Latinum à prætore literæ miſſæ; ut & obſides in privato ſervarentur, neque in publicum prodeundi facultas daretur; & captivi ne minus decem pondo compedibus vincti in nulla alia quam in
27 carceris publici cuſtodia eſſent. Eodem anno legati ab rege Attalo coronam auream CCXLVI. pondo in Capitolio poſuerunt: gratiaſque ſenatui egerunt, quod Antiochus legatorum Romano-

rum

rum auctoritate motus, finibus Attali exercitum deduxiſſet. Eadem æſtate equites ducenti, & elephanti decem, & tritici modiûm ducenta millia, ab rege Maſaniſſa ad exercitum, qui in Græcia erat, pervenerunt. Item ex Sicilia Sardiniaque magni commeatus, & veſtimenta exercitui miſſa. Siciliam M. Marcellus, Sardiniam M. Porcius Cato obtinebat; ſanctus & innocens, aſperior tamen in fœnore coercendo habitus. Fugatique ex inſula fœneratores, & ſumptus, quos in cultum prætorum ſocii facere ſoliti erant, circumciſi, aut ſublati. Sext. Ælius Conſul ex Gallia comitiorum cauſſa Romam quum rediſſet, creavit Conſules C. Cornelium Cethegum, & Q. Minutium Rufum. Biduo poſt, prætorum comitia habita. Sex prætores illo anno primum creati; creſcentibus jam provinciis, & latius pateſcente imperio. creati autem hi, L. Manlius Vulſo, C. Sempronius Tuditanus, M. Sergius Sillus, M. Helvius, M. Minucius Rufus, L. Atilius. Sempronius & Helvius ex iis ædiles plebis erant. ædiles curules, Q. Minucius Thermus, & Ti. Sempronius Longus. Ludi Romani eo anno quater inſtaurati. 28 Cn. Cornelio, & Q. Minucio Conſulibus, omnium primum de provinciis conſulum prætorumque actum. Prius de prætoribus tranſacta res, quæ tranſigi ſorte poterat. urbana Sergio, peregrina juriſdictio Minucio obtigit. Sardiniam Atilius, Siciliam Manlius, Hiſpaniam Sempronius citeriorem, Helvius ulteriorem eſt ſortitus. Conſulibus Italiam Macedoniamque ſortiri parantibus, L. Oppius, & Q. Fulvius tribuni plebis impedimento erant, *quod longinqua provincia Macedonia eſſet: neque ulla alia res majus bello impedimentum ad eam diem fuiſſet, quam quod vixdum inchoatis rebus in ipſo conatu gerendi belli prior Conſul revocaretur. Quartum jam annum eſſe ab decreto Macedonico bello. Quærendo regem, & exercitum ejus, Sulpicium majorem partem anni abſumpſiſſe. Villium congredientem cum hoſte, re infecta revocatum. Quintium rebus*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

bus divinis Romæ majorem partem anni retentum: ita geſſiſſe tamen res, ut ſi aut maturius in provinciam veniſſet, aut hiems magis ſera fuiſſet, potuerit debellare. Nunc prope in hiberna profectum, ita comparare dici bellum, ut niſi ſucceſſor impediat, perfecturus æſtate proxima videatur. His orationibus pervicerunt, ut conſules in ſenatus auctoritate fore dicerent ſe, ſi idem tribuni facerent. Permittentibus utriſque liberam conſultationem, Patres conſulibus ambobus Italiam provinciam decreverunt. T. Quintio prorogarunt imperium, donec ſucceſſor ei veniſſet. Conſulibus binæ legiones decretæ: & ut bellum cum Gallis Ciſalpinis, qui defeciſſent à populo Romano, gererent. Quintio in Macedoniam ſupplementum decretum; peditum quinque millia, & trecenti equites, & ſociorum navalium tria millia. Præeſſe idem qui præerat claſſi, L. Quintius Flamininus juſſus. Prætoribus in Hiſpanias octona millia peditum ſociûm ac Latini nominis data: & quadringenti equites, ut dimitterent veterem ex Hiſpaniis militem. & terminare juſſi, qua ulterior citeriorve provincia ſervaretur. Macedoniæ legatos P. Sulpicium, & P. Villium, qui Conſules in ea provincia fuerant,
29 adjecerunt. Prius quam Conſules prætoreſque in provincias proficiſcerentur, prodigia procurari placuit: quod ædes Vulcani Summanique Romæ, quod & Fregellis murus & porta de cœlo tacta erant: & Fruſinone inter noctem lux orta: & Aſculo agnus biceps cum quinque pedibus natus: & Formiis duo lupi oppidum ingreſſi, obvios aliquot laniaverant: Romæ non in urbem ſolum, ſed in Capitolium penetraverat lupus. C. Acilius Tribunus plebis tulit, ut quinque coloniæ, in oram maritimam deducerentur: duæ ad oſtia fluminum Vulturni Liternique: una Puteolos: una ad caſtrum Salerni. His Buxentum adjectum. tricenæ familiæ in ſingulas colonias jubebantur mitti. triumviri deducendis iis, qui per triennium magiſtratum haberent, creati, M. Servilius Geminus,

Q. Mi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Q. Minucius Thermus, T. Sempronius Longus. Delectu rebuſque aliis divinis humaniſque, quæ per ipſos agenda erant, perfectis, Conſules ambo in Galliam profecti. Cornelius recta ad Inſubres via, qui tum in armis erant, Cænomanis aſſumptis, Q. Minucius in læva Italiæ ad inferum mare flexit iter: Genuamque exercitu abducto, ab Liguribus orſus eſt bellum. Oppida Claſtidium & Litubium, utraque Ligurum, & duæ gentis ejuſdem civitates, Celelates, Cerdiciateſque ſeſe dediderunt. Et jam omnia cis Padum, præter Gallorum Bojos, Ilvates Ligurum, ſub ditione erant. quindecim oppida, hominum viginti millia eſſe dicebantur, quæ ſe dediderant. Inde in agrum 30
Bojorum legiones duxit. Bojorum exercitus haud ita multo ante trajecerat Padum, junxeratque ſe Inſubribus & Cænomanis: quod ita acceperant, conjunctis legionibus Conſules rem geſturos, ut & ipſi collatas in unum vires firmarent. Poſteaquam fama accidit, alterum Conſulem Bojorum urere agros; ſeditio extemplo orta eſt. Poſtulare Boii, ut laborantibus opem univerſi ferrent. Inſubres negare ſe ſua deſerturos. Ita diviſæ copiæ, Boiiſque in agrum ſuum tutandum profectis, Inſubres cum Cænomanis ſuper amnis Mincii ripas conſederunt. Infra eum locum quinque millia paſſuum, & conſul Cornelius eidem flumini caſtra applicuit. inde mittendo in vicos Cænomanorum Brixiamque, quod caput gentis erat; ut ſatis comperit, non ex auctoritate ſeniorum juventutem in armis eſſe, nec publico conſilio Inſubrium defectioni Cænomanos ſe adjunxiſſe; excitis ad ſe principibus, ibi agere ac moliri cœpit, ut deſciſcerent ab Inſubribus Cœnomani, & ſignis ſublatis aut domos redirent, aut ad Romanos tranſirent. Et id quidem impetrari nequiit. in id data fides Conſuli eſt, ut in acie aut quieſcerent, aut ſi qua etiam occaſio fuiſſet, adjuvarent Romanos. Hæc ita conveniſſe Inſubres ignorabant: ſuberat tamen quædam ſuſpicio animis, la-

bare

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

bare fidem ſociorum. Itaque quum in aciem eduxiſſent, neutrum iis cornu committere auſi, ne ſi dolo ceſſiſſent, rem totam inclinarent, poſt ſigna in ſubſidiis eos locaverunt. Conſul principio pugnæ vovit ædem Soſpitæ Junoni, ſi eo die hoſtes fuſi fugatique eſſent. A militibus clamor ſublatus, compotem voti Conſulem ſe facturos, & impetus in hoſtes eſt factus. Non tulerunt Inſubres primum concurſum. quidam & à Cænomanis terga repente in ipſo certamine aggreſſis, tumultum ancipitem injectum auctores ſunt, cæſaque in medio quinque & triginta millia hoſtium, quinque millia & ſeptingentos vivos captos: in iis Amilcarem Pœnorum imperatorem, qui belli cauſſa fuiſſet: ſigna militaria centum triginta, & carpenta ſupra ducenta. Oppida, quæ defectionem ſecuta erant,
31 dediderunt ſe Romanis. Minucius conſul primo effuſis populationibus peragraverat fines Bojorum: deinde, ut relictis Inſubribus ad ſua tuenda receperant ſeſe, caſtris ſe tenuit, acie dimicandum cum hoſte ratus. Nec Boii detrectaſſent pugnam, niſi fama victos Inſubres allata animos fregiſſet. Itaque relicto duce caſtriſque, diſſipati per vicos, ſua ut quiſque defenderent, rationem gerendi belli hoſti mutarunt. omiſſa enim ſpe per unam dimicationem rei decernendæ, rurſus populari agros & urere tecta, vicoſque expugnare cœpit. Per eoſdem dies Claſtidium incenſum. inde in Liguſtinos Ilvates, qui ſoli non parebant, legiones ductæ. Ea quoque gens, ut Inſubres acie victos, Bojos, ita ut tentare ſpem certaminis metuerent, territos audivit, in ditionem venit. Literæ conſulum è Gallia de geſtis proſperè ſub idem tempus Romam allatæ. M. Sergius prætor urbanus in ſenatu eas, deinde ex auctoritate Patrum ad populum re-
32 citavit. ſupplicatio in quatriduum decreta. Hiems jam eo tempore erat, quum T. Quintius, capta Elatia, in Phocide ac Locride hiberna diſpoſita haberet. Opunte ſeditio orta eſt. Factio una Ætolos, qui propiores erant; altera Romanos arceſſebat.

bat. Ætoli, priores venerunt: ſed opulentior factio, excluſis Ætolis, miſſoque ad imperatorem Romanum nuncio, uſque ad adventum ejus tenuit urbem. Arcem regium tenebat præſidium: neque ut diſcederent inde, aut Opuntiorum minis, aut auctoritate imperantis conſulis Romani, perpelli potuerunt. Mora cur non extemplo oppugnarentur, ea fuit: quod caduceator ab rege venerat, locum ac tempus petens colloquio. Id gravate conceſſum regi eſt. non quin cuperet Quintius per ſe partim armis, partim conditionibus confectum videri bellum (necdum enim ſciebat, utrum ſucceſſor ſibi alter ex novis conſulibus mitteretur, an, quod ſumma vi ut tenderent, amicis & propinquis mandaverat, imperium prorogaretur) aptum autem fore colloquium credebat, ut ſibi liberum eſſet, vel ad bellum manenti, vel ad pacem decedenti rem inclinare. In ſinu Maliaco prope Nicæam littus elegêre. eo rex ab Demetriade cum quinque lembis & una nave roſtrata venit. Erant cum eo principes Macedonum & Achæorum exul vir inſignis Cycliadas. Cum imperatore Romano rex Amynander erat, & Dionyſodorus Attali legatus, & Ageſimbrotus præfectus Rhodiæ claſſis, & Phæneas princeps Ætolorum, & Achæi duo, Ariſtænus & Xenophon. Inter hos Romanus ad extremum littus progreſſus, quum rex in proram navis in anchoris ſtantis proceſſiſſet; *Commodius*, inquit, *ſi in terram egrediaris, & ex propinquo dicamus invicem, audiamuſque.* Quum rex facturum ſe id negaret; *Quem tandem*, inquit Quintius, *times?* Ad hoc ille ſuperbo & regio animo: *Neminem equidem timeo, præter Deos immortales. non omnium autem credo fidei, quos circa te video, atque omnium minime Ætolis. Iſtud quidem*, ait Romanus, *par omnibus periculum eſt, qui cum hoſte ad colloquium congrediuntur, ut nulla fides ſit. Non tamen*, inquit rex, *T. Quinti, par perfidiæ præmium eſt, ſi fraude agatur, Philippus & Phaneas. neque enim æque diffi-*

difficulter Ætoli prætorem alium, ac Macedo-
33 *nes regem in meum locum ſubſtituant.* Secundum
hæc ſilentium fuit. Quum Romanus eum æquum
cenſeret priorem dicere, qui petiſſet colloquium;
Rex, ejus eſſe priorem orationem, qui daret pa-
cis leges, non qui acciperet; tum Romanus,
*Simplicem ſuam orationem eſſe. ea enim ſe dictu-
rum, quæ ni fiant, nulla ſit pacis conditio. De-
ducenda ex omnibus Græciæ civitatibus regi præſi-
dia eſſe. captivos & transfugas ſociis populi Roma-
ni reddendos. reſtituenda Romanis ea Illyrici loca,
quæ poſt pacem in Epiro factam occupaſſet. Ptolo-
mæo regi Ægypti reddendas urbes, quas poſt Philo-
patoris Ptolomæi mortem occupaſſet. Suas populi-
que Romani conditiones has eſſe: cæterum & ſocio-
rum audiri poſtulata verum eſſe.* Attali regis lega-
tus, *Naves captivoſque, quæ ad Cium navali prælio
captæ eſſent, & Nicephorium, Veneriſque templum,
quæ ſpoliaſſet evaſtaſſetque, pro incorruptis reſtitui:*
Rhodii, Peræam (regio eſt continentis adverſus
inſulam, vetuſtæ eorum ditionis) repetebant, po-
ſtulabantque, *præſidia deduci ab Iaſſo, & Bargy-
liis, & Euromenſium urbe, & in Helleſponto Seſto
atque Abydo, & Panopolim Byzantiis in antiqui
formulam juris reſtitui, & liberari omnia Aſiæ em-
poria portuſque.* Achæi Corinthum & Argos repe-
tebant. Prætor Ætolorum Phæneas quum eadem,
fere quæ Romani, ut Græcia decederetur, poſtu-
laſſet, redderenturque Ætolis urbes, quæ quondam
juris aut ditionis eorum fuiſſent; excepit oratio-
nem ejus princeps Ætolorum Alexander, vir (ut
inter Ætolos) facundus. *Iamdudum ſe reticere,*
ait, *non quo quicquam agi putet eo colloquio, ſed ne
quem ſociorum dicentem interpellet. Neque de pa-
ce cum fide Philippum agere, neque bella vera virtu-
te unquam geſſiſſe. In colloquiis inſidiari & capta-
re: in bello non congredi æquo campo, neque collatis
ſignis dimicare, ſed refugientem incendere ac diri-
pere urbes, & vincentium præmia victum corrumpe-
re. At non ſic antiquos Macedonum reges, ſed acie bel-*

lare

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

lare ſolitos, urbibus parcere quantum poſſent, quo opu-
lentius imperium haberent. Nam de quorum poſſeſ-
ſione dimicetur tollentem, nihil ſibi præter bellum
relinquere, quod conſilium eſſe? Plures priore anno ſo-
ciorum urbes in Theſſalia evaſtaſſe Philippum, quam
omnes qui unquam hoſtes Theſſaliæ fuerint. ipſis quo-
que Ætolis eum plura ſocium, quam hoſtem ademiſ-
ſe. Lyſimachiam pulſo prætore & præſidio Ætolo-
rum occupaſſe eum. Cium item ſuæ ditionis urbem
funditus evertiſſe ac deleſſe. Eadem fraude habere
eum Thebas Phthias, Echinum, Lariſſam, & Pharſa-
lum. Motus oratione Alexandri Philippus, navem, 34
ut exaudiretur, propius terram applicuit. Orſum
eum dicere in Ætolos maxime violenter, Phæneas
interfatus, *Non in verbis rem verti*, ait: *aut bello vin-*
cendum, aut melioribus parendum eſſe. Apparet id
quidem, inquit Philippus, *etiam cæco*; jocatus in
valetudinem oculorum Phæneæ. & erat dicacior
natura, quam regem decet & ne inter ſeria quidem
riſu ſatis temperans. Indignari inde cœpit, *Ætolos,*
tanquam Romanos, decedi Græcia jubere: qui, qui-
bus finibus Græcia ſit, dicere non poſſint. Ipſius enim
Ætoliæ, Agræos Apodeotaſque & Amphilochos, quæ
permagna eorum pars ſit, Græciam non eſſe. An
quod a ſociis eorum non abſtinuerim, juſtam quere-
lam habent, quum ipſi pro lege hunc morem antiqui-
tus ſervent, ut adverſus ſocios ipſi ſuos, publica tan-
tum auctoritate dempta, juventutem ſuam milita-
re ſinant, & contrariæ perſæpe acies in utraque
parte Ætolica auxilia habeant? Neque ego Cium
expugnavi, ſed Pruſiam ſocium & amicum oppu-
gnantem adjuvi: & Lyſimachiam ab Thracibus
vindicavi. ſed quia me neceſſitas ad hoc bellum à
cuſtodia ejus avertit, Thraces habent. Et Ætolis
hæc. Attalo autem Rhodiiſque nihil jure debeo.
non enim à me, ſed ab illis principium belli ortum
eſt. Romanorum autem honoris cauſſa Peræam
Rhodiis, & naves Attalo cum captivis, qui compa-
rebunt, reſtituam. Nam quod ad Nicephorium Ve-
neriſque templi reſtitutionem attinet; quid ea re-
ſtitui

ſtitui poſtulantibus reſpondeam, niſi quo uno modo luci ſilvæque cæſæ reſtitui poſſunt, curam impenſamque ſationis me præſtaturum: quoniam hæc inter ſe reges poſtulare & reſpondere placet. Extrema ejus oratio adverſus Achæos fuit: *in qua orſus ab Antigoni primum, ſuis deinde erga eam gentem meritis, recitari decreta eorum juſſit; omnes divinos humanoſque honores complexa: atque ad ea adjecit recens de exercitu, quo ab ſe deſciviſſent. invectuſque graviter in perfidiam eorum: Argos tamen ſe redditurum eis dixit. De Corintho, cum imperatore Romano deliberaturum eſſe, quæſiturumque ſimul ab eo, utrum iiſne urbibus decedere ſe æquum cenſeat, quas à ſeipſo captas jure belli habeat, an iis*
35 *etiam, quas à majoribus ſuis accepiſſet.* Parantibus Achæis Ætoliſque ad ea reſpondere, quum prope occaſum ſol eſſet, dilato in poſterum diem colloquio, Philippus in ſtationem, ex qua profectus erat, Romani ſociique in caſtra redierunt. Quintius poſtero die ad Nicæam (is enim locus placuerat) ad conſtitutum tempus venit. Philippi nullus uſquam nec nuncius ab eo per aliquot horas veniebat: & jam deſperantibus venturum, repente apparuerunt naves. Atque ipſe quidem, *quum tam gravia & indigna imperarentur, inopem conſilii diem ſe conſumpſiſſe deliberando,* aiebat. Vulgo credebatur, de induſtria rem in ſerum tractam, ne tempus dari poſſet Achæis Ætoliſque ad reſpondendum. & eam opinionem ipſe affirmavit, petendo, ut ſummotis aliis, ne tempus altercando tereretur, & aliquis finis rei imponi poſſet cum imperatore Romano liceret ſibi colloqui. Id primo non acceptum, ne excludi colloquio viderentur ſocii: deinde quum haud abſiſteret petere, ex omnium conſilio Romanus imperator cum Appio Claudio Tribuno militum cæteris ſummotis, ad extremum littus proceſſit. Rex cum duobus, quos pridie adhibuerat, in terram eſt egreſſus. Ibi quum aliquamdiu ſecreto locuti eſſent, quæ acta ad ſuos Philippus retulerit, minus compertum eſt.

Quin-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Quintius hæc retulit ad ſocios. *Romanis eum ce-
dere tota Illyrici ora, perfugas remittere, ac ſi qui
eſſent captivi. Attalo naves, & cum iis captos na-
vales ſocios: Rhodiis regionem, quam Peræam vo-
cant, reddere: Iaſſo & Bargyliis non ceſſurum. Æ-
tolis Pharſalum Lariſſamque reddere. Thebas non
reddere. Achæis non Argis modo, ſed etiam Corintho
ceſſurum.* Nulli omnium placere partium, quibus
ceſſurus, aut non ceſſurus eſſet, deſtinatio. *plus
enim amitti in iis, quam acquiri. nec unquam, niſi
tota deduxiſſet Græcia præſidia, cauſſas certaminum
deponere.* Quum hæc toto ex concilio certatim 36
omnes vociferarentur, ad Philippum quoque pro-
cul ſtantem vox eſt perlata. itaque à Quintio pe-
tit, ut rem totam in poſterum diem differret, pro-
fecto aut perſuaſurum ſe, aut perſuaderi ſibi paſ-
ſurum. Littus ad Thronium colloquio deſtina-
tur. eo mature conventum eſt. Ibi Philippus pri-
mo & Quintium, & omnes qui aderant, rogare,
ne ſpem pacis turbare vellent. Poſtremò petere
tempus, quo legatos Romam ad ſenatum mittere
poſſet. *Aut his conditionibus ſe pacem impetratu-
rum, aut quaſcunque ſenatus dediſſet, leges pacis
accepturum.* Id cæteris haudquaquam placebat.
nec enim aliud, quam moram & dilationem ad
colligendas vires quæri. Quintius, *verum id futu-
rum fuiſſe*, dicere: *ſi æſtas, & tempus rerum geren-
darum eſſet. nunc hieme inſtante nihil amitti, dato
ſpatio ad legatos mittendos. Nam neque ſine auctori-
tate ſenatus quicquam eorum ratum fore, quæ cum
rege ipſi pepigiſſent: & explorari (dum bello neceſ-
ſariam quietem ipſa hiems daret) ſenatus auctori-
tatem poſſe.* In hanc ſententiam & cæteri ſociorum
principes conceſſerunt: induciiſque datis in duos
menſes, & ipſos mittere ſingulos legatos ad edo-
cendum ſenatum, ne fraude regis caperetur, pla-
cuit. Additum induciarum pacto, ut regia præſi-
dia Phocide ac Locride extemplo deducerentur.
Et ipſe Quintius cum ſociorum legatis Amynan-
drum Athamanum regem; utque ſpeciem legatio-
nis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

nis adjiceret, Q. Fabium (uxoris Quintii ſororis filius erat) & Q. Fulvium, & Appium Claudium
37 miſit. Vt ventum Romam eſt, prius ſociorum legati, quam regis auditi ſunt. cætera eorum oratio conviciis regis conſumpta eſt. Moverunt eo maxime ſenatum, demonſtrando maris terrarumque regionis ejus ſitum: ut omnibus appareret: ſi Demetriadem in Theſſalia, Chalcidem in Eubœa, Corinthum in Achaia rex teneret; non poſſe liberam Græciam eſſe: & ipſum Philippum non contumelioſius, quam verius, compedes eas Græciæ appellare. Legati deinde Regis intromiſſi, quibus longiorem exorſis orationem, brevis interrogatio, ceſſuruſne iis tribus urbibus eſſet, ſermonem incidit. quum mandati ſibi de his nominatim negarent quicquam, ſic infecta pace regii dimiſſi. Quintio liberum arbitrium pacis ac belli permiſſum. Quo ut ſatis apparuit, non tædere belli ſenatum, & ipſe victoriæ quam pacis avidior, neque colloquium poſtea Philippo dedit, neque legationem aliam, quam quæ omni Græcia decedi nunciaret, admiſ-
38 ſurum dixit. Philippus quum acie decernendum videret, & undique ad ſe contrahendas vires, maxime de Achaiæ urbibus regionis ab ſe diverſæ, & magis tamen de Argis, quam de Corintho ſollicitus, optimum ratus Nabidi eam Lacedæmoniorum tyranno, velut fiduciariam dare, ut victori ſibi reſtitueret: ſi quid adverſi accidiſſet, ipſe haberet. Philocli, qui Corintho Argiſque præerat, ſcribit, ut tyrannum ipſe conveniret. Philocles, præterquam quod jam veniebat cum munere, adjicit ad pignus futuræ regi cum tyranno amicitiæ, filias ſuas regem Nabidis filiis matrimonio conjungere velle. Tyrannus primo negare, aliter urbem eam ſe accepturum, niſi Argivorum ipſorum decreto arceſſitus ad auxilium urbis eſſet. deinde, ut frequenti concione non aſpernatos modo, ſed abominatos etiam nomen tyranni audivit; cauſſam ſe ſpoliandi eos nactum ratus, tradere ubi vellet urbem, Philoclem juſſit. Nocte ignaris omnibus

bus acceptus in urbem eſt tyrannus. prima luce oc-
cupat ſuperiora omnia loca, portæque clauſæ. Pau-
cis principum tumultum inter primum elapſis, eo-
rum abſentium direptæ fortunæ: præſentibus au-
rum atque argentum ablatum: pecuniæ imperatæ
ingentes. qui non cunctanter contulêre, ſine con-
tumelia & laceratione corporum ſunt dimiſſi: quos
occulere aut retrahere aliquid ſuſpicio fuit, in ſervi-
lem modum lacerati atque extorti. Concione inde
advocata, rogationem promulgavit; unam de ta-
bulis novis, alteram de agro viritim dividendo.
duas faces novantibus res ad plebem in optimates
accendendam. Poſteaquam in poteſtate Argivorum
civitas erat, nihil ejus memor tyrannus, à quo 39
eam civitatem, & quam in conditionem acce-
piſſet, legatos Elatiam ad Quintium & Attalum
Æginæ hibernantem mittit, qui nunciarent, Ar-
gos in poteſtate ſua eſſe. eo ſi veniret Quintius
ad colloquium, non diffidere ſibi omnia cum eo
conventura. Quintius, ut eo quoque præſidio
Philippum nudaret, quum annuiſſet ſe venturum,
mittit ad Attalum, ut ab Ægina Sicyonem ſibi
occurreret, ipſe ab Anticyra decem quiqueremi-
bus, quas iis forte ipſis diebus L. Quintius frater
ejus adduxerat ex hibernis Corcyræ, Sicyonem
tranſmiſit. Jam ibi Attalus erat, qui quum, ty-
ranno ad Romanum imperatorem, non Romano
ad tyrannum eundum diceret; in ſententiam ſuam
Quintium traduxit, ne in urbem ipſam Argos
iret. Haud procul urbe Mycenica vocatur. in eo
loco ut congrederentur, convênit. Quintius cum
fratre & tribunis militum paucis, Attalus cum re-
gio comitatu, Nicoſtratus Achæorum prætor cum
auxiliaribus paucis venit. tyrannum ibi cum omni-
bus copiis opperientem invenerunt. Progreſſus ar-
matus cum ſatellitibus eſt in medium fere interja-
centis campi: inermis Quintius cum fratre &
duobus tribunis militum: inermes item Regi præ-
tor Achæorum, & unus ex purpuratis latus cinge-
bant. Initium ſermonis ab excuſatione tyranni or-

tum: *quod armatus ipſe armatiſque ſeptus, quum inermes Romanum imperatorem, regemque cerneret, in colloquium veniſſet. neque enim ſe illos timere, ſed exules Argivorum.* Inde ubi de conditionibus amicitiæ cœptum agi eſt, Romanus duas poſtulare res: unam, ut bellum cum Achæis finiret: alteram, ut adverſus Philippum mitteret ſecum auxilia. Auxilia ſe miſſurum dixit. pro pace cum Achæis, induciæ impetratæ, donec bellum cum Phi-
40 lippo finiretur. De Argis quoque diſceptatio ab Attalo Rege eſt nata: quum fraude Philoclis proditam urbem vi ab eo teneri argueret: ille, ab ipſis Argivis, ut ſe defenderet, accitum. Concionem Argivorum rex poſtulabat, ut id ſciri poſſet. Nec tyrannus abnuere: ſed deductis ex urbe præſidiis, liberam concionem, non immiſtis Lacedæmoniis declaraturam quid Argivi vellent, præberi debere dicebat rex. Tyrannus negavit deducturum. Hæc diſceptatio ſine exitu fuit. de colloquio diſceſſum: ſexcentis Cretenſibus ab tyranno datis Romano; induciiſque inter Nicoſtratum Prætorem Achæorum & Lacedæmoniorum tyrannum in quatuor menſes factis. Inde Quintius Corinthum eſt profectus: & ad portam cum Cretenſium cohorte acceſſit, ut Philocli præfecto urbis appareret tyrannum à Philippo deſciſſe. Philocles & ipſe ad imperatorem Romanum in colloquium venit: hortantique ut extemplo tranſiret, urbemque traderet, ita reſpondit; ut diſtuliſſe rem magis, quam negaſſe, videretur. A Corintho Quintius Anticyram trajecit: inde fratrem ad tentandam Acarnanum gentem miſit. Attalus ab Argis Sicyonem eſt profectus. Ibi & civitas novis honoribus veteres regis honores auxit: & rex ad id, quod ſacrum Apollinis agrum grandi quondam pecunia redemerat eis, tum quoque ne ſine aliqua munificentia præteriret civitatem ſociam atque amicam, decem talenta argenti dono dedit: & decem millia medimnûm frumenti. atque ita Cenchreas ad naves rediit. Et Nabis firmato præſidio Argis Lacedæ-

cedæ-

cedæmonem regreſſus, quum ipſe viros ſpoliaſſet; ad fœminas ſpoliandas uxorem Argos remiſit. Ea nunc ſingulas illuſtres, nunc ſimul plures genere inter ſe junctas domum arceſſendo, blandiendoque ac minando, non aurum modo iis, ſed & poſtremo veſtem quoque, mundumque omnem muliebrem ademit.

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

INDEX

RERUM MEMORABILIUM, QVÆ

Secundo hoc Tomo continentur.

A.

Abelox obſides totius Hiſp. liberat. 88, 89
Abydenorum interitus. 579
Abydenos oppugnat Philippus. 578
Acarnanum execratio. 314
Acerræ direptæ atque incenſæ. 145
Adherbalis & Lælii navalis pugna. 444
Achæi conſultant contra Nabim regem. 585. *ſollicitantur ut deficiant ad Romanos.* 628. *deficiunt à Philippo.* 634
Achæos tentat Philippus illigare Romano bello. 586
Agathyrnæ colluviei hominum perfugium. 331
Agrigentum Lævinus oppugnat. 330
Ædes Menti, & Veneri Erycinæ. 77
Æneſidemi conſtantia. 637
Ætolorum cum populo Rom. ſocietatis conditiones. 313
Ætolos ad arma contra Philippum concitat Damocritus. 600. *Ætoli caſtris exuti.* 602. *fines Theſſaliæ populantur.* 622, 623
Alcon Saguntinus de pace agit cum Annibale. 19
Alexandri Ætolorum Principis ad Philipp. oratio. 644, 645
Alorcus ſuadet pacem. 20

Alpium

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Alpium quam difficilis tranſitus. 35,36
Amilcar capitur in bello Gallico. 642
Andranodorus interſicitur. 206
Andros inſula capitur à Romanis. 604
Annibal & Scipio clariſſimi duces. 42
Annibalis ingenium. 12. *inſidiæ.* 55, 56, *dolus.* 90. *penuria.* 106. *inſidiæ detectæ.* 108. *ad milites Hiſpanos oratio.* 26. *teſtimonium de Fabii virtute.* 97. *concio.* 45. *induſtria.* 246. *laus.* 422
Annibal novennis jurat ſe hoſtem pop. Rom. 10. *Olcadum fines intrat.* 12. *tragula læditur.* 15. *Rom. legatos non admittit.* 16. *præſidio Africam firmat.* 27. *ſpectrum in quiete videt.* 28. *Rhodanum trajicit.* 32. *præmia ſuis pronunciat.* 48. *Romanos adoritur.* 61. *hiberna movet.* 69. *altero oculo capitur.* ibid. *quantis copiis in Italiam tendat.* 41. *quanam alpes tranſierit.* ibid. *Italiæ agros devaſtat.* 75,76. *non vim dictatoris ſed prudentiam timet.* 79. *arte eludit Romanos.* 84. *fugam ſimulat.* 107. *ad Cannas caſtra ponit.* 109. *eum conſules inſequuntur.* ibid. *aciem inſtruit.* 110, 111. *ad Hamas venit.* 167. *Cumas oppugnat.* ibid. *Nolam tentat.* 175. *miro ſpectaculo ſuos ad pugnam ſtimulat.* 45. *Tarentum venit.* 242. *benigne alloquitur Tarentinos.* 244. *arcem Tarentinam oppugnat.* 245. *in Campaniam contendit.* 289. *Romam.* 292. *prolicit Mag. equitum.* 95. *Cn. Fulvium fudit.* 346. *nocte caſtra movet.* 364. *Locrorum obſidionem ſolvit.* 381. *relictis caſtris Apuliam petit.* 639. *Locros contendit.* 476. *Scorpione petitur.* ibid. & 477. *in Africam trajicit.* 535. *venit.* 539. *ſuos & Scipio ad certamen inſtruit.* 548, 549. *Adrumetum perſugit.* 551
Annuli abuſus. 380
Appius Cl. vulneratur. 291
Apollinares ludi. 375
Apollonides ad concordiam hortatur. 210
Apennini frigora. 67

Artvorum urbem Nabidi tradit Philip. 648
Ariſtæni prætoris Achæorum oratio. 629, 630
Arpinas proditor. 227
Arpos oppugnat Fabius conſul. 228. *nocte capit.* ibid. & 229
Aſdrubal à barbaro obtruncatur. 11, & 12. *palantes Rom. intercipit.* 62. *juſſus in Italiam exercitum ducere.* 156. *reliquias Scipionũ aggreditur.* 277. *repellitur.* 277, 278. *Alpes tranſire nunciatur.* 492. *Placentiam obſidet.* 493. *noctu caſtra movet.* 427. *Gadeis perfugit.* ibid. *cum Magone de rerum ſumma conſultat.* 371, 372. *cum Syphace reparat exercitum.* 520
Aſdrubalis fides Punica. 305. *in Italiam adventus.* 389. *literæ interceptæ.* 397. *ſolertia.* 401. *ejus caſtra incendit Scipio.* 518
Aſtapæ oppugnatio. 433, 434, 435
Athenagoras Dardanos adoritur. 602, 603
Athenienſium legati ad Senatum. 567. *ad Ætolos.* 590
Attalo honores immodici habiti. 577
Attalus auxilium petit adverſus Antiochũ. 618
Auctores ſeditionis. 437. *comprehenſi.* 439
Aurelii expoſtulatio. 609
Auſetani ſe Romanis dedunt. 63

B.

Baleares inſulæ. 451
Bellum indicitur Carthaginienſibus. 24
Bellum cum Philippo Macedonum rege motum. 222
Boji à Romanis deficiunt. 29
Bomilcaris claſſis fugit. 267
Boſtaris & Hannonis literæ ad Annib. 298
Bruttiorum urbes deficiunt. 534, 535

C.

Cærimoniarum neglectus. 76
Calavii filius de nece Annibalis cogitat. 135
Calonum loco primi ordines cum legatis ad Syphacem miſſi. 516
Campani de occupanda Italia cogitant. 133 *Cumanis inſidiantur.* 165
Campanorum & Annibalis leges pacis, 133. *diſcordia.* 248. *indicata*

con-

conjuratio. 347, 348
Campanæ delitiæ Annibalis exercitum enervarunt. 147, 347
Campani & Siculi Romam introducti, ut de Flacco & Marcello colloquerentur. 317
Cannenſe prælium. 111, 112
Cannenſes legiones. 497
Capua. 129. oppugnatur. 260, 288. deditur Romanis. 301
Capuæ perditi mores. 131
Carthaginienſium claſſis. 51, 218. Carthaginem novam oppugnat Scipio. 334. Mago tuetur. 336. capitur. 338. Carthaginienſium pavor. 500, 501. terror. 521. eorum claſſem oppugnant Romani. 522. Carthaginienſ. pacem petunt. 530. Carthag. legatorum petitio in Senatu. 537. Carthag. legati in Senatum vocati. 559. Carthaginienſes ſtipendium Romam advehunt. 652
Caſtrenſis tumultus. 436
Caſtulonem Scipio deditione accipit. 432
Cauſa belli Athenienſium cum Philippo. 583
Celetrum deditur, & Pelium vi capitur. 600
Celtiberorum perfidia. 272 273
Cenſorum munia. 359
Cenſores creantur. ibid.
Cenſoribus dies dictus. 512
Cerialia ludi. 556
Certamen de dictatore. 350, 351. inter dictatorem & tribunos plebis. 351. inter cenſores. 511, 512. de provinciis. 556, 557
Chalcis à Romanis capta & direpta. 583
C. Terentius plebejus conſul unus creatur. 101
Cirtha deditur Maſaniſſæ. 525
Claſſis Punica in Sardiniam trajecta. 352
Claſſis ab Hierone cum commeatu Romam miſſa. 102
Claudius Nero in Hiſpaniam mittitur. 304. Aſdrubalē proſequitur. 305
Claudii claſſis tempeſtate disjicitur. 555
Coloniarum nomina quæ milites, pecuniamque negabant Romanis. 356
Compſa Pœno tradita. 128
Conſul Cornelius adverſus Inſubres proſpere pugnat. 642
Conſul ad dictatorem ſine lictoribus venit. 78
Conſul admovet exercitum Philippi caſtris. 621
Conſulum diſcordia. 109

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Cnæus Scipio cum exercitu in Hiſpaniam migrat. 61. *navali prælio Aſdrubalem adoritur.* 85, 86. *in femore tragula configitur.* 224. *funditur.* 276
Cn. Bæbius à Gallis circumventus. 616
Conſules agrum Campanum devaſtant. 255. *Capuam obſident.* 257. *aſſequuntur Aſdrubalem.* 402. *adoriuntur.* 403. *in urbem redire juſſi.* 417,418
Conſ. Romani & Philippi colloquium. 619.620
Contentio pro murali corona. 340
Corinthum oppugnatur. 634, 635
Coſanus portus. 78,555
Crotonem Bruttii oppugnare ſtatuunt. 183
Crotoniatæ navibus in Locros traducuntur. 185
Crudele mortis exemplum. 208

D.

DEmarata Andranodorum ad tyrannidem retinendam ſtimulat. 204
Damippus Lacedæmonius. 261
Damocriti prætoris Ætolorum ſententia. 593
Decemviri ut veteranis agrum dividerent creati. 566
Decii Magii erga Romanos fides. 134
Deliberatio de oppugnando Aſdrubale. 400,401
Demiurgi Achæorum de ſumma rerum diſſentiunt. 633
Delphicum oraculum. 120,479,557
Duæ matres præ gaudio exanimantur. 74,75
Duellum Campani Iubelii & Cl. Aſelli Romani. 177, 178. *Badii Campani & Criſpini Rom.* 255, 256. *inter patrueles de principatu.* 433
Duplex tributum Romanorum. 160

E.

ELatia oppugnatur. 635. *capitur.* 636
Elephanti quonam modo trajecti. 32
Ennenſes defectionis cupidi. 219. *cæduntur.* 221
Epiſtolæ fictæ. 213
Epirotæ legati ad Philippum. 482
Etruria deficit. 373
Ex Proſerpinæ theſauris pecunia clam ſublata. 573

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

F.

Fabii cunctatio infamis. 82. ſacrorum cauſa Romam vocatur. 85. dictatura ſe abdicat. 98. Campanorum agros depopulatur. 177. Caſilinum oppugnat. 200. quas urbes in Samnio capiat. 201. Magiſtro equitum ſuccurrit. 96
Fabii conſilium. 118, 119
Fabius obſidet Tarentum. 364
Falarica quod telum. 16
Feciales ad fœdus feriendum. 560
Feroniæ templum ſpoliatur. 297
Flaminius equo devolvitur. 70. ejus ferocia & impietas. ibid.
Flavii Lucani proditio adverſus Gracchum. 252, 253
Fremitus exhauſtæ urbis. 290
Fulvii in puniendis Campanis ſeveritas. 302, 303
Fulvius oppugnat Hannonis caſtra. 249. ab Annibale funditur. 259. reus amiſſi in Apulia exercitus à Cn. Sempronio accuſatur. 286. ſeſe defendit. 287

G.

Gaditani portas claudunt Magoni. 451. ſe Romanis dedunt. 452
Gallorum riſus de legatis Rom. 25
Galli Alpium incolæ Annibalem oppugnant. 37. ex inſidiis adoriuntur. 38. invidere Annibali incipiunt. 67
Galli Romanos ad Cremonam bello laceſſunt. 581
Gracchus Campanos opprimit. 167. acriter pugnat cum Hannone. 196, 197 libertate donat ſervos. 197. occiditur. 254

H.

Hanno Barcinæ factionis inimicus. 11. pulſus à T. Sempronio. 168
Hannonis oratio in Hannibalem. 17
Hannonis exercitus fuſus. 197
Hanno in Bruttios redit. 250. à Marcio in fugam vertitur. 443. interſicitur. 508
Hieronymus Rex in Sicilia omnia turbat. 185. Hieronymi tyrannici mores. 186. conjuratur in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

in eum. ibid. deficit à Romanis. 187. à conjuratis necatur. 188
Himilco Hannonem increpat. 139
Hipponiates ab Annibale in Siciliam miſſus. 282
Hiſpani ad defectionem ſpectant. 90. fugantur. 471
Hiſpaniæ Principes ad Scipionem deficiunt. 367
Hoſtilius Tubulus proſpere cum Annibale pugnat. 394

I.

IGnis Veſtæ extinctus. 421
Illiturgi oppidum obſidetur. 180. oppugnatur à Scipione. 430. capitur ſoloque æquatur. 432
Incendium Romæ. 316. ejus autores comprehenſi. ibid.
Indibilis deficit. 469
Interregnum. 100
Iovis epulum. 390
Iubellius ſibi mortem conſciſcit. 303
Iunius dictator etiam ſceleratos armat. 141

L.

LAciniæ Iunonis templum. 163, 184, 535
Latinorum ſociorumque fremitus in populum Romanum. 356
Lælius cum captivis Romam venit. 352, 353
Legati Romanorum Hiſpanos ad defectionem ſolicitant. 25. à Carthaginienſibus prope violati. 539. ad Philippum miſſi. 540. ad Hannibalem revocandum. 521. ad Syracuſanos. 215. Ptolomæi ad pop. Rom. 570. à Rege Syphace Romam veniunt. 348. Carthaginienſium Romam miſſi. 554. Philippi ad Ætolos. 588
Leontini deficiunt à Romanis. 211
Levia certamina inter Coſ. & Philippum. 595, 596
Literæ à Conſ. Romam miſſæ. 119
Livius quadrigis, Claudius equo triumphat. 418
Locrenſibus libertas reſtituitur. 493
Locrorum arx capitur. 475, 476
L. Manlii Pr. exercitus caditur. 30
L. Bantium ſibi conciliat prætor. 143
L. Poſtumius cum exercitu deletur. 153
L. Marcius res Hiſpaniæ perditas reſtituit. 276

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Ludorum Apollinarium origo. 248
Ludi Apollinares. 311
Ludi Nemei. 384, 386. Rom. & Plebeji. 419, 420. Funebres. 610
Luſtrum conditur. 389, 511

M.

Macedonici belli cauſa. 564
Macedonum pavor conſpectis ſuorum vulneribus. 594, 595
Magiſter equitum Fabii cunctationem incuſat. 79
Magiſtri equitum inſolentia. 94
Magiſter equitum ſibi imperium abrogat. 97. in planum caſtra defert. 91. inter eum & Dictatorem æquatum imperium. 94
Mago in fugam vertitur. 409. in Italiam trajicit. 450. Gallos & Ligures advocat. 474. læditur. 533. in Liguriam profugit ex vulnere mortuus. 534
Maharbal ſociorum P. R. agros depopulatur. 47
Mandonius cæterique turbones Romanis deduntur. 472
Marcellus Nolanis ſuccurrit. 142. in Annibalem copias ducit. 157. Hannonem & Epicydem fudit. 283. Salapiam recipit. 345. cum Annibale pugnat. 347. contra Annib. caſtra movit. 360. fugat Annib. 363. accuſatur à Tribuno plebis. 373
Marcelli gravis oratio in milites. 361. Marcelli milites. 469
M. Centenii poſtulatum in Senatu. 257. exercitus ejus funditur. ibid.
Marcius Aſdrubalis caſtra noctu invadit. 280, 281
Marcii gloria. 281
Marcii literæ offendunt. 286
M. Livius conſulatum recuſat. 388
M. Æmilius legatus ad Philippum. 579
Maſaniſſa regis Galæ filius. 231. Socius Carthaginienſium. 273. ad Lælium pergit. 473. Thapſum capit. 502. vincitur à Syphace. 504. Syphacis agros devaſtat. 505. Hannonem elicit. 507. ducit Sophonisbam. 526. venenum Sophonisbæ mittit. 529
Maſaniſſæ ad Scipionem acceſſus. 501. fortuna, ibid.

Ma-

Maſaniſſæ legati in Senatum introducti. 531
Maſæſylorum rex Syphax. 428
Metelli formido. 117
Metilii in dictatorem concio. 92
Munus gladiatorium Scipionis. 432, 433
Mutina obſidetur. 29

N.

Nabidis in Argivos crudelitas. 649. *colloquium cum Quintio.* ibid. *uxor ejus Argivos ſpoliat.* 651
Naſus capitur. 270
Navalis pugna inter Pœnos & Romanos. 52. *inter Rom. & Tarentinos.* 329
Navali pugna Romani Pœnos vincunt. 382
Navii virtus bellica. 290
Nero relicto Annib. adverſus Aſdrubalem properat. 398. *ad ſtativa ſua redit.* 404
Nolam oppugnat Annibal. 144. *Nolanus Senatus Romanorum, plebs Annibalis erat.* 170
Numidæ ad pedeſtria bella rudes. 337
Numidæ populatores in Sicilia. 47, 310

O.

Obſides Tarentini cuſtodia educti. 241. *ob id conjuratio de prodendo Tarento.* ibid.
Oppius à Gallis cæditur. 565
Opuntiorum urbs diripitur. 415
Oratio pro Siciliæ militibus. 238. *Paulli Coſ. morituri ad Cornelium.* 113. *P. Sempronii.* 114. *M. Iunii de captivis redimendis.* 121. *T. Manlii Torquati.* 123. *Varronis Coſ. ad Legatos Campanos.* 132. *Hannonis in Senatu.* 139. *Magiſtri equitum.* 80. *Legatorum Samnitium ad Annibalem.* 172. *Q. Fabii de creandis conſulibus.* 189. *Sopatri de Andranodori & Themiſtii cæde.* 207. *Pinarii ad ſuos.* 220. *Scipionis ad ſuos.* 42. *pro militibus in Siciliam relegatis.* 238. *Marcii ad milites.* 278. *Vibii Virii.* 299. *Lævini conſulis.* 325. *Scipionis ad milites.* 332, 335. *Indibilis ad Scipionem.* 368. *Neronis Coſ. ad milites.* 399. *Philippi ad Socios.* 416.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Scipionis ad ſeditioſos. 439. *ad milites.* 445. *Maſaniſſæ.* 449. *Legatorum Saguntinorum.* 453. *Q. Fabii Max.* 455. *Locrenſium de Pleminii crudelitate.* 486. *Scipionis ad milites.* 496. *Syphacis ad Scipionem.* 527

Ordinum liberalitas in ſuſtinenda ærarii inopia. 199, 200

Oringis capitur. 411

Oſtia Rhodani. 30

P.

PAcis conditiones cum Carthaginienſibus. 553

Pacis leges dat Quintius. 644

Pacuvii Campani conſilium. 129

Paſtor quidam dux viæ. 620

Pax cum Philippo & Romanis. 482

Phaleriam expugnat conſul. 624

Philippi expeditiones. 313, 314. *fuga.* 223. *Legati ad Annibalem.* 163, 164. *leges fœderis inter eum & Annib.* ibid. *libidines.* 384. *apparatus.* 593. *angor in apparando bello.* 614. *intra Tempe ſtativa.* 624. *Philippi & Quintii colloquium.* 643

Philippus Apolloniam oppugnat. 222. *cum Ætolis pacem facit.* 481. *frumentatores intercipit.* 596, 597. *ferè capitur.* ibid. *nocte diſcedit.* 598

Philodemus tradito Romanis Euryalo ad Epicyden redit. 264

Placentia direpta. 571

Pleminii in Locrenſes crudelitas. 478. *in vinculis moritur.* 494

Polyænus ad concordiam hortatur. 203

Populus bellum adverſus Philippum jubet. 569.

Pœni Petelliam oppugnant. 159. *à Syracuſis abſcedunt.* 218, 219. *Victores Cn. Scipionem inſequuntur.* 273, 274. *terga dant.* 176. *fugati.* 423, 424, 426. *fuſi.* 551. *Pœnis flentibus Annibal ridet.* 561

Pœnus Hieronis regnum vaſtat. 119

Poſtumii Publicani ſcelerata fraus. 235, 236

Prælium exploratorum. 33. *Scipionis & Annibalis.* 49. *inter Romanos & Pœnos.* 57. *Carpetanorum cum Annibale.* 13. *anceps inter Pœnos & Marcelli exercitum.* 175. *inter Coſ. & Annibalem.* 256.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

inter Neronem Conſ. & Annibalem. 369. cum Magone in Inſula. 532
Prænestini Caſilinum occupant. 146
Prodigia varia. 63, 67, 192, 240, 241, 612
Provinciarum & exercituum Rom. diviſio. 226 235, 285, 286, 353
Provinciarum & Legionum diviſio. 482, 483. ſortitio. 514, 541, 611
Publius Cornelius Scipio Publii Scipionis filius. 306. in Hiſpaniam imperium petit. ibid. ejus virtus. ibid. 307
P. Scipio in Hiſpan. perit. 273, 306
Punicus exercitus in Hiſpania. 423

Q.

Q. Fabius Maximus moritur. 540
Q. Fulvius Romam pergit. 294
Q. Metelli de Scipione ſententia. 491

R.

REs in Hiſpania geſta. 223. in Græcia adverſus Philippum. 412
Reſponſio Marcelli. 319 Scipionis. 430, 531, 546, 547, 560
Romana claßis Carthaginienſem agrum depopulatur, Punicamque claſſem fundit ac fugat. 412
Romani de rerum ſumma metuunt. 22. Legatos mittunt Carthag. 23. quid iis reſponſum. ib. terrentur prodigiis. 48. Placentiam perveniunt 49. vincuntur. 57, 58. Saguntum recipiunt. 225. cæduntur capto Tarento. 244. fugantur. 73. vincuntur. 245
Romani & Attalus cum Ætolis de ratione belli gerendi colloquuntur. 605
Romani legati ad Aegypti regem. 565. ad Carth. & Maſaniſſam. 572
Romæ incendium. 230
Romanarum mulierum terror. 294
Romanorum & Annibalis inſtructas acies tempeſtas diremit. 296
Romanus exercitus in Hiſpania. 423. Romanus legatus ad Ætolos. 591
Rupes quædam invia. 36, 39, 40

S.

SAguntini Romam legatos mittunt. 14
Salapia traditur Marcello.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

cello. 328. Salapitani fraudem Annibalis eludunt. 380, 381
Samnis Apuluſque ager dividendi. 566
Scipio in Hiſpaniam properat. 88
Scipiones exercitum dividunt. 154. 272. obſiſtere parant Aſdrubali. 157. ejus copias ſuperant. 158
Scipio Aſdrubalem adoritur. 368. ſuos hortatur. 369. Aſdrubalem fugat. 370. regium nomen ſibi deprecatur. ibid. Maſſivam ad Maſaniſſam remittit. 371. contra Aſdrubalem pergit. 410 adverſus Mandonium & Indibilem pergit. 446. in Siciliam proficiſcitur. 465. Maſaniſſam reprehendit. 528. triumphat. 562
Scipionis in obſides humanitas. 341. liberalitas. 343. colloquium cum Maſaniſſa. 449, 450. induſtria. 468. precatio. 499. congreſſus cum Annibale. 544
L. Scipio Oringin oppugnat. 410
Seditioſi ad ſtipendium convenire Carthaginem jubentur. 438
Seditio in exercitu Romano. 613
Sempronius ad pugnam elicitur. 56. ad Comitia Romam venit. 58, 59. cum Annibale confligit. 510
Senatus Campanis datus. 322
S. C. de rebus Syracuſanis. 322. de Tarentinis, 376. de Provinciis. 464. de reddendis pecuniis quas privati pro republic. contuliſſent. 486
Servorum conjuratio detegitur. 638
Sext. Ælius nihil in Gallia memorabile geſſit. 637
Sicilia tota ad Romanos inclinat. 331
Siculorum comploratio. 318. in Marcellum oratio. ibid.
Sophonisbæ ad Maſaniſſam oratio. 525
Sulpicii oratio de bello Macedonico. 568. Sulpicius in Macedoniam trajicit. 575
Sulpicius Coſ. Daſſaretiorum fines populatur. 593
Syphax à Maſaniſſa victus. 231. ducit filiam Aſdrubalis. 495. mittit legatos ad Scipionem. ibid. adverſus Maſaniſſam bellat. 524. capitur. 525

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Syracuſani prætores creantur. 205, 268
Syracuſanorum ſeditio. 214. *res.* 261. *Oratores ad Marcellum.* 268
Syracuſæ diripiendæ Roman. militi datæ. 271.
Syracuſana ſpolia. 282

T.

Tarentum proditione captum. 366
Thaumacos oppugnat Philippus. 613
Tempeſtas claſſem Rom. prope obruit. 605
Transfugæ & mercenarii milites obvium quemque interficiunt. 269
Traſimenus lacus. 71
Tricaſtini. 35
Triumphus L. Furio decernitur. 608
T. Manlius conſulatum recuſat. 310, 311, 387
T. Sempronius in ſenatu patres ſolatur. 154
Triumviri menſarii ob argenti penuriam Romæ facti. 150
Turinum Pœnis deditur. 252

V.

Valerii Conſulis geſta. 349
Variæ in Senatu Carthaginienſi ſententiæ. 519
Varie affecti Carthag. ob Annibalis reditum. 543
Vectigal ex ſalaria annona. 511
Vermina deleto exercitu ſuo fugit. 553
Verminæ ad Senatum Rom. legati. 573
Vermina pacis conditiones accipit. 580
Vibius cum XXVII *ſenatoribus venenum ſumit.* 301
Villius Conſ. Philippum fundit fugatque. 615
Volones libertate donantur. 197
Volonum exercitus à ſignis diſceſſit. 258
Vticam Scipio obſidet. 509. *inde abſcedit.* ibid.

X.

Xenophanis mendacium. 163
Xenophanis Annibaliſque legati intercipiuntur. 164

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 2